This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

WIDENER LIBRARY
HX JUXS V

La 18.11

Harvard College Library

FROM

Henry W. Haynes.

.62.

See Ovid - Vol. V. p. 414.
" Poet. Lat. Min. Vol. II. pp. 176, 210 - Vol. III, p. 217.

VIVITUR INGENIO
CETERA MORTIS ERUNT.

C. PEDONIS ALBINOVANI

ELEGIÆ III,

ET

FRAGMENTA,

CUM

INTERPRETATIONE

ET NOTIS

JOS. SCALIGERI, FRID. LINDENBRUCHII, NIC. HEINSII, THEOD. GORALLI ET ALIORUM.

AMSTELÆDAMI,
Apud DAVIDEM MORTIER.

MDCCXV.

La18.11

Harvard College Library
Oct. 22, 1912
Bequest of
Henry Williamson Haynes
of Boston

PRÆFATIO
THEODORI GORALLI,

In qua conſilium ejus aperitur, & ratio interpretandi Veteres traditur.

IAM dudum audiveram probos ac eruditos homines queri, à ſummo viro *Joſ. Scaligero*, cùm *Catalecta*, quæ dicuntur, *Virgilii* illuſtraret atque ederet, non eſſe prætermiſſos obſcænos illos verſus in Priapum, quibus tota illa collectio dehoneſtatur. Carmina ſunt ceteroquin illic alia digniſſima, quæ ab adoleſcentibus terantur; digniſſimi item lectu Commentarii, in ea Carmina, *Scaligeri*; ſed quis Poëmatia illa, aut tanti viri vigilias auderet adoleſcentibus tradere, unà cum nefandis illis Priapeïs? Nemo profectò, niſi imprudentiſſimus, aut honeſti æquo negligentior. Itaque optandum erat exoriri aliquem, qui Poëmata illa caſtiora, cum notis Scaligeranis, ſeorſim ederet; ne aut adoleſcentes utilis lectionis fructu carerent, aut venenum, unà cum bonæ frugis Carminibus, haurirent. Nonnulla quidem, ne diſſimulem, ſeorſim dudum edita fuerunt; ſed neque omnia, neque additis integris *Scaligeri* animadverſionibus, & immani commentariorum ac digreſſionum mole onerata. Sic *Culex & Ciris*, à *Frid. Taubmanno*; ſic *Val. Catonis* Diræ, à *C. Arnoldo*; ſic *Sulpitiæ* ſatira, ab aliis, in lucem emiſſa ſunt.

Hæc mecum aliquando reputanti viſum eſt, animi à gravioribus ſtudiis avocandi cauſâ, útque eadem operâ de amœnioribus litteris, ſi quâ poſſem,

bene mererer; eligere ex Catalectorum faſcicula, duos aureæ ætatis inſignes Poëtas, *C. Pedonem Albinovanum*, & *P. Cornelium Severum*, quos notis *Scaligeri* meíſque illuſtratos ſeorſim legendos proponerem. Quod quâ ratione præſtiterim paucis dicam, ut de inſtituto meo Lectores rectius judicium ferre queant; tum etiam ſubjiciam quibus ſubſidiis, ad hanc opellam Reipublicæ Litterariæ navandam, adjutus animum adpulerim.

Semper mihi ſummopere placuere ratio atque inſtitutum, quæ ineunda, hac in re, viſa ſunt elegantiorum litterarum peritiâ excultiſſimis, & judicio ſubactiſſimo præditis hominibus, quos Galliarum Rex *Ludovicus* XIV. filii ſui Sereniſſ. *Delphini* educationi præfecerat; quamvis omnes, qui illuſtrandis, eorum juſſu, Veterum monumentis adhibiti ſunt, non æquè feliciter in eo ſint labore verſati. Tria potiſſimùm illi, quæ meritò reprehendi poſſent, aut quæ deeſſent in pleriſque Interpretibus Criticis antiquorum monumentorum, animadverterant.

Nonnullos videbant loca dumtaxat aliquot attigiſſe, prout varias lectiones in MSS. Codicibus invenerant, aut conjecturis ea emendanda putabant, aut denique in collectaneis ſuis ſilvam habebant paratam, quâ aliquid in Scriptore quem edebant illuſtrarent; ceteroquin eos alia obſcura loca minimè explicare. Horum labor quin meritò ſuſceptus & valde probandus eſſet minimè quidem dubitabant; ſi modò Scriptores illi diligentiam ac judicium, rerúmque & linguæ cognitionem adhibuiſſent. Ante enim profectò conſtituenda eſt certa contextûs lectio, quàm eam interpretari aggrediaris; nec ii ferendi, inter recentiores notarum ſcriptores, qui vitioſas editiones, eâ re neglectâ, expreſſerunt ac explicare conati ſunt; nam, pro verbis Scriptorum veterum, Librariorum aut Criticorum commenta ſæpe inter-

pr

pretantur. Quod tamen, ne quid mentiar, non uni ex iis qui in uſum Galliarum *Delphini* notas ſcripſerunt contigiſſe queſti ſunt rerum illarum periti. Attamen Scriptores ſic illuſtrati, ut diximus, & ad quos Critici quod voluerunt, non quod neceſſe erat, congeſſerant; non poterant ſatisfacere non tantùm adoleſcentibus, ſed ne maturioris quidem judicii viris, qui, animi causâ, Veterum ſcripta ſolent lectitare. abhorrent enim plerúmque à tricis illis Criticis, & quàm primùm ac rectiſſimâ viâ ad Scriptorum, quos legunt, mentem properant. Ac ſanè, in ejuſmodi notulis, ne centeſima quidem pars eorum, quæ iis viris neceſſaria ſunt ad intelligendum id quod legunt, inveniri queat. Itaque ſi velimus hujuſmodi Lectoribus, qui profectò nonniſi à Grammaticis ſperni poſſunt, conſulere; præter obſervationes Criticas, utiles ac neceſſarias, paucis explicanda ſunt quæcumque iis obſcura eſſe poſſunt. Ita ſe geſſit, inter alios, *Juſtus Lipſius*, in *Seneca* præſertim & *Tacito*; ubi, non neglectis obſervationibus Criticis, obſcuriora omnia loca paucis illuſtravit. Quem, quamvis ſtylum hominis laudare nolim, optimi Interpretis propterea exemplar eſſe exiſtimo. Alioqui nihil eſt facilius, quàm, quod nonnulli putant eſſe Artis Criticæ ſummum apicem, hîc illic ſyllabas quaſdam admordere, memorare varias lectiones Codicum MSS. & congeſta dudum collectanea, commodâ occaſione datâ, effundere; ceterùm altum ſilentium ſervare, ubi maximè Interpretis opera indigent Lectores. Equidem puto non paucos fuiſſe, eſſéque etiamnum, inter Criticos, qui triumphant in id genus conjectaneis, nec niſi Codices antiquos crepant, at omnia interpretari, feriémque orationis probè evolvere non poſſent. Sunt in omnium manibus plurium ejuſmodi Interpretum animadverſiones in unum Scriptorem collectæ, quæ ne omnes quidem ſimul ſatis eſſe poſ-

ſunt ut intelligatur; quamquam nimis multæ, niſ-miſque operoſæ, ut ſine tædio legi, pretiúmque temporis in iis legendis collocati rependere queant. Itaque ſolis Grammaticis placent, hominibus verò elegantioribus & rerum quàm verum amantioribus faſtidio ſunt. Attamen tanta ſupercilia gerere ſolet id hominum genus, ut ſe ſolos litteratos eſſe, ſibique omnia Reipublicæ Litterariæ præmia, atque omnes honores deberi putent.

Rurſus alii fuerunt, qui verè quidem alia ab Interprete deſiderari animadvertentes, non ea tantùm, quæ diximus, attigerunt; ſed & vaſtiſſimos commentarios ediderunt, in quibus latiſſimè omnia clara, obſcura, ſine diſcrimine, perſequuti ſunt, Lectoréſque ingratâ copiâ obruerunt. Illic videas ingentem numerum locorum, ut loquuntur, parallelorum; etiam in iis, in quibus nemo hæſitat, atque ubi nulla eſt ſingularis loquutio, quæ negotium cuiquam faceſſere, aut in legentium animis dubitationem creare poſſit. Hîc eorum, quæ interpretatione digna erant, adeò prolixas dilucidationes; ut multi ignorare quid Scriptor velit, quàm tam longas interpretationes legere malint. Alibi digrediuntur in locos communes, de rebus ſat notis iis, qui nonnihil temporis in lectione Veterum abſumſerunt. Nimirum, hoc agunt boni viri, non ut interpretentur Scriptores, quos edunt, ſed ut multijugem lectionem oſtentent, eruditionémque ſuam copiâ verborum & craſſitie voluminum venditent. Attamen quæ habent ejuſmodi ſunt pleraque, ut ad quorumvis Scriptorum explicationem æquè adhiberi potuiſſent; ſi modò ſimilia verba occurrant, aut earumdem opinionum vel conſuetudinum mentionem obiter fecerint. Horum viam ac rationem ſi probent Grammatici nonnulli, longè maxima pars eorum, qui antiqua legunt, damnat, & faſtidit; nec

emere

emere ſolet eorum libros, niſi ut eos datâ occaſione conſulat, ſi fortè in iis occurrat quod inveſtigatum cupit. Sententiam de hiſce eam dixit *Juſtus Lipſius*, in præfatione ad *Senecam*, cui nemo ſanus nomen ſuum non adſcribat. Itaque hanc quoque methodum non immeritò prudentes homines, quos dixi, in Gallia rejecerunt. Verùm debuerant cavere multi, qui munificentiſſimo Mæcenati operam ſuam addixerant, ne, pro nimia copia atque, ut ita loquar, prægravi commentariorum pinguedine, jejunas notulas, & arida oſſa nobis adponerent; quod tamen ab iis factum eſſe non immeritò homines non obeſæ naris queruntur. Videas enim in eorum notis, ut barbariem ſtyli atque infantiam omittam, útque concedam probè intellectam ab iis Scriptorum ſententiam, jejunas explicationes, nullo Veterum teſtimonio, nullâ auctoritate confirmatas; quaſi nos eis credere, ſine argumentis, neceſſe eſſet. Si quid antiquæ hiſtoriæ, rituum, conſuetudinum ac opinionum priſci ævi attingatur; id non modò nimis breviter fit, ſed ne digitus quidem ad uberiores fontes, ex quibus plura peti poſſint, intenditur; quod tamen magni momenti erat, cùm ut Lector, qui interdum rem ſibi copioſiùs explicari cupiebat, unde eam peteret reſcire poſſet, tum etiam ut adoleſcentes paullatim præſtantium, iis de rebus, Scriptorum cognitionem ſibi adipiſcerentur.

Præterea utriuſque generis Interpretibus memoratis, quamvis recta conſtituatur lectio, quamvis ſingulæ voces, ſinguláve loquendi genera explicentur, quiddam deeſt quod non ſatis exercitatis, aut iis, qui ſatis temporis ejuſmodi lectionibus tribuere nequeunt, negotium faceſſit. Sunt, nimirum, ita contextæ atque connexæ Poëtarum præſertim ſententiæ; ut vix ac vix quidem earum ſeriem, connexúmque expedire poſſint. Quod experientur etiam harum

 rum

rum litterarum multò callentiores, ſi modò hoc adtendere velint; animadvertent enim ſæpe ſe ſententias ſejunctas non ægrè adſequi, quæ tamen quo nexæ vinculo ſint, & cur ita collocatæ minimè intelligent. Non ita pridem cum magna voluptate legi primarii cujuſdam Poëtæ novam editionem, à viro doctiſſimo & elegantiſſimi ingenii curatam, cui propterea gratias debet orbis eruditus. Sed, ut fatear quod res eſt, quamvis ſingula quæ attigit cultiſſimus Interpres, rectè explicuiſſe videretur, non rarò mihi in ſententiarum connexu aqua hæſit. Itaque vehementer optaſſem à viro illo erudito, qui diu in eo opere inſudaſſe fertur, perpetuam Poëtæ interpretationem aut paraphraſin concinnatam fuiſſe, nec dubito quin idem multis aliis uſu veniat. Hinc intellexi, non ſine ſumma ratione factum eſſe, ut Galli Proceres, ab iis qui antiquos Poëtas ediderunt; eorum juſſu, ejuſmodi interpretationem exegerint. Noluerunt ſanè illi ut verbis contextûs totidem verba idem ſignificantia, in interpretatione, opponerentur; quod rarò commodè fieri poteſt, éſtque paullò peritioribus tædioſum; verùm ut ſenſum aptè redderent, ordinémque narrationis aut ratiocinationis, tranſitionéſque oſtenderent. Quod ſi minùs rectè præſtitum eſt, quàm totius negotii moderatores animo conceperant ac cupiebant, non eſt propterea eorum conſilium vituperandum.

Hæc cùm animo verſarem, antequàm manum hiſce Poëtis admoverem, intellexi mihi operam eſſe dandam ut vitia illa, quæ in aliis Interpretibus notari videbam, vitarem, adſequerérque contrariâ viâ ac ratione, ſi modò poſſem, quod adſequuti eſſe negabantur. Quod an præſtiterim, aliorum quidem erit judicium; at ſi minimè præſtiterim, mea hæc erit unius culpa, non viæ, quàm ingreſſus ſum, tribuenda. Nihil verius quàm multò facilius eſſe,

mo-

monere alios, quid ab iis præſtitum cupias, quàm ipſum præſtare, quod *Philemon* eleganter hiſce verſiculis expreſſit;

Ἄνθρωπον ὄντα ῥᾴδιον παραινέσαι
Ἔστιν, ποιῆσαι δ' αὐτὸν οὐχὶ ῥᾴδιον.

Primùm igitur nactus ab amico, quod gratus ac libens commemoro, Editionem Catalectorum *Virgilii* collatam cum antiquis Editionibus Venetis anni MCCCCLXXXIV & anni MDXVII, quæ eſt *Aldi Manutii*, quam etiam ipſe inſpexi; collationem diligenter conſului, ut lectiones antiquiſſimarum Editionum cum Scaligeranis lectionibus & conjecturis conferrem. Vir ille ſummus membranas quidem nonnullas, & alias Editiones veteres conſuluerat, ut ex comparatione intelleximus; ſed quas ne verbulo quidem deſcripſit, nedum ut locum & annum, ut par erat, Editionum indicarit. Conſentiunt eæ quidem ſæpe cùm memoratis Editionibus Venetis, ſed ſæpe ab iis diverſæ abeunt. Cùm verò omnes mendoſiſſimæ ſint, & imperitiâ Librariorum, potiùs quàm Criticorum, corruptæ, ita ut videantur ex Codicibus MSS. expreſſæ; earum collatio nobis antiquorum Codicum inſtar fuit. Igitur ubicumque conſentiebant, ac ſententiam non ſpernendam complectebantur, eas ſequuti ſumus; nec contrarias *Scaligeri* conjecturas minimè quippe neceſſarias, audiendas cenſuimus. Diſſentientium verò eam expreſſimus, quæ ad ſæculi Scriptoriſque ingenium, & rem ipſam propiùs accedere videbatur. Quòd ſi neque earum conſenſus, neque diſſenſus quidquam ſani legendum præberet, ſed manifeſtò vitioſa ac ſenſu carentia nobis offerret; *Scaligeri*, aut noſtras etiam conjecturas ſequuti eas demum ſumus, quæ quàm minimè à priſca lectione abirent, commodiſſimúmque ſenſum fun-

funderent. Sed in *Pedonis Albinovani* Elegia I. *Nicolai* potiſſimùm *Heinſii*, qui eam unà cum *Ovidio* ediderat, lectiones amplexi ſumus. Utinam vir ille, reſtituendis Poëtis Latinis natus, utrumque hunc Poëtam integrum illuſtraſſet! Minùs ſanè laboris nobis exantlandum fuiſſet. Nam *Scaliger* quidem, ut ipſe fatetur, ad calcem notarum in *Severum*, ita feſtinavit; ut mirari potiùs poſſis ab homine ea, quæ vides, præſtita, quàm plura præſtari non potuiſſe. Itaque utriuſque notas integras ſub contextu hîc habes, niſi quòd Heinſianæ nonnullæ ſint in præfixas *Pedoni Curas Secundas* rejectæ; ne *Pedo*, ſcriptor alioqui ſat luculentus, notis nimiùm onuſtus videretur. Utrumque quidem, & præſertim *Scaligerum*, ſubinde confutavimus; ſed iis, ut puto, rationibus quibus nihil ſani poſſit opponi; neque enim temere à tantis viris diſſentire auſi uſquam ſumus. Alia ſi quæ admiſcuimus, quales ſunt notulæ aliquot *Frid. Lindenbruchii*, quæ erant in Editione Batava anni MDCXVII. ea potiùs addidimus, nequid omiſſum à nobis videretur, quàm quòd eſſent valde neceſſaria. Potuiſſent etiam omitti, ſine magna Lectorum jactura, quædam eorum digreſſiones; ſed quia erant breves, nec indoctæ, nihil reſecuimus.

Cùm verò doctiſſimorum virorum animadverſiones, quamvis omnes veræ fuiſſent, ſatis magnam lucem Poëtis noſtris non fœnerarentur; præter eas, quæ lectioni conſtituendæ cauſâ, ſcriptæ erant, addendæ nobis fuerunt notulæ, quibus & verba & adluſiones ad antiquas hiſtorias, opiniones ac conſuetudines explicarentur. Qua in re, ita verſati ſumus ut primùm nihil fermè protulerimus, qnod non uno aut altero exemplo, vel teſtimonio antiqui Scriptores confirmaverimus; niſi res fortè ageretur, quæ in quovis Lexico poſſet reperiri. Ut enim doctis planè viris hæc non ſcribimus: ſic nec prorſus imperitis,

ritis; & qui Linguæ Latinæ tirocinium nondum depoſuerunt. Deinde ſi res à viris doctis pluribus explicata fuerit, ut cùm ſermo eſt de ritibus ac opinionibus antiquis, de quibus de induſtria homines eruditi egerunt; poſtquàm eam exemplo uno ac altero breviter illuſtravimus, amandamus rem accuratiùs cognoſcere cupientes ad Scriptores illos, qui eam pleniùs perſequi aggreſſi ſunt. Sic ad Elegias *Albinovani* paſſim funebres apud Romanos uſus, quorum non exiguam partem complectuntur, paucis attigimus; amandatis lectoribus ad eos, qui de Funeribus ſcripſerunt, indicatóque diligenter loco, in quo quod neceſſe erat inventuri eſſent. Sed & cùm *Pedo* paſſim ad hiſtoriam illius ævi reſpiciat, verbis veterum Scriptorum paucis fuit exponenda, ne, ſi hoc prætermitteretur, obſcura eſſet mens Poëtæ; vel, ſi indicarentur tantùm loca Hiſtoricorum, verbis minimè prolatis, aut nobis non crederent ii qui nihil credunt niſi quod vident; aut ſibi ea invideri quererentur, qui libros eos non habent; aut etiam indignarentur ii, quibus non vacaret, aut non placeret ea loca quærere, quamvis libris inſtructi eſſent. Verùm in hiſce omnibus, quædam omiſſa fateor, quæ in tempore non occurrerunt, quamobrem ea rejeci in *Indices* aut in *Curas Secundas*, quò & nonnulla alia conſilio ſunt amandata. Si umquam fiat altera Editio, in notis contextui ſubjectis diligenter monebimus Lectorem quo loco *Indicis*, aut *Curarum Secundarum* poſſint inveniri; nunc enim nobis integrum non fuit.

Denique Interpretationem è regione contextûs addidimus, in qua quamvis à Scriptoris ſententia minimè receſſerimus, brevitatémque ejus imitari ſtuduerimus, totidem tamen verba rependere noluimus, cujus rei rationem antea reddidimus. Eam autem adjecimus, non ut legeretur ab iis, à quibus

verba

verba Poëtæ, eorúmque nexus ſatis intelliguntur; cur enim quod bonis verſibus expreſſum legerunt, & intellexerunt, idem frigidâ proſâ recoctum denuo manderent? Sed, ut dixi, multi ſunt, qui, lectâ demum Interpretatione, Scriptoris mentem adſequuntur. Hoc auxilio indigentibus ſcripta eſt, quibus auctor ſim, ut paraphraſin, ſi ita iis videatur, priùs legant, deinde Poëtam. Hinc enim fiet non tantùm ut clarior ſed & elegantior Poëta videatur; nam præter numeros, quibus blande adficiuntur aures noſtræ, ſtylúmque figuris ac tropis diſtinctum, qualia in Interpretatione eſſe nequeunt; Interpres alienarum cogitationum finibus coactus, neceſſariò, præ Scriptore quem illuſtrat, friget; & ordinis, ſine quo proſa vix ferri poteſt, gratiam facere ſolemus Poëtis. Itaque neceſſe eſt ſordere Interpretationem collatam contextui, ac proinde eâ ſplendorem hujus ac elegantiam augeri; quemadmodum in pictura ſolent umbræ lucem addere coloribus. Ejuſmodi Interpretationibus non quæritur fama eloquentiæ, quæ nulla iis ineſſe poteſt, ſed Lectoris aut rudioris, aut feſtinantis utilitas.

Utrique Poëtæ addidi ſuos Indices, ſatis, niſi fallor, pro Poëmatum magnitudine, amplos atque accuratos. Neque enim probo eos Indices, in quibus ſunt omnia omnino vocabula, & quidem ſolitaria. Primùm enim res ipſas non complectuntur, quæ non minùs ſæpe quæruntur quàm Scriptorum voces. Deinde magni & copioſi cùm videantur, ſunt re verâ inopes ac jejuni; nam tametſi habent particulas omnes orationis, etiam eas quæ paſſim leguntur & ſolito ac frequentiſſimo ſignificatu proferuntur, carent tamen loquutionibus; quæ non minùs frequenter, quàm ſingulæ dictiones, quæruntur. Sed utiles ſunt, inquies, illi Indices locum quærentibus, cujus vocem unam dumtaxat recor-

damur.

damnit. Interdum utiles non diffiteor; ſi, nimirum, vox illa rariùs occurrat in Scriptore; aut ſi ſola quæratur, nec conjuncta cum aliis; nam ſi frequens ſit, & dumtaxat in certo quodam ſitu inveſtigetur, tum verò integræ paginæ numerorum ſunt ſæpe evolvendæ, & id quidem interdum fruſtra; quem laborem quis temporis ſui non prodigus ferre poſſit? Multò ſatius ergo fuiſſet in iis Indicibus omitti IS, ILLE, HIC, QUI, ET, SI, NUNC & ſimiles particulas, verbum item ſubſtantivum cum ſuis omnibus modis ac temporibus, aliáque id genus; quibus fruſtra totæ implentur paginæ, niſi quæ ſignificatio ſingularis eorum occurrat; contrà verò phraſes omnes, quæ non ſunt nimiùm frequentes, diligenter adnotari; quod in ſuis Indicibus viri induſtrii, & de litteris optimè meriti *Matthias Bernecerus* & *Johannes Freinshemius*, magna cum laude, fecerunt.

Hæc eſt tota inſtituti noſtri ratio, quâ expoſitâ; nihil eſt cur Lectorem ampliùs moremur; niſi ut eum rogemus primùm quidem ut ignoſcat typographicis peccatis, quorum potiſſima aliud agendo in *Secundis Curis* indicavimus; deinde ut, propter ea quæ cum fructu fortaſſe hîc legerit, hallucinationibus noſtris, quas, in ſat magna rerum & conjecturarum varietate, nonnullas ſine dubio deprehendet, ne nimiùm indignetur. Aliis gravioribus ſtudia noſtra addixeramus, neque hæc, niſi animi recreandi causâ, attingimus; ſat felices futuri, ſi modò recreationibus hiſce noſtris prodeſſe litterarum ſtudioſis nonnihil poſſimus. Nunc quidem, ſi Parodiam hanc Virgiliani Catalecti uſurpare licet,

Nos ad beatos vela mittimus portus
Sacrûm petentes docta dicta Scriptorum,
Vitámque ab iſta vindicabimus cura.

Ite

Ite hinc, Camœnæ, vos quidem hinc leves, ite,
Dulces Camœnæ; nam fatebimur verum,
Dulces fuiſtis; & tamen meas chartas
Reviſitote, ſed pudenter & rarò.

Hîc eram clauſurus hanc Præfationem, niſi ſubiſſet animum, fore fortaſſe ut nonnulli quaſdam ex hiſce meis notulis carpant; eò quòd auſus ſim, quamvis rarò & mollioribus verbis, neſcio quid in *Pedone* & in *Severo* reprehendere. Sunt enim homines, qui omnia in Veteribus admirari nos volunt, etiam repugnante rectâ Ratione; aut certè quemvis lapidem movere, ne eos ulla in re deliquiſſe fateri cogamur; quod eſt, ut eleganter loquitur *Ariſtides* in I. Oratione contra *Platonem*, ἀντὶ τῆς ἀληθείας ὀνόματα θαυμάζειν. Rem ipſam expendere, hoc quidem in loco, non aggrediar. Alii eam cauſam jam perorarunt, &, quamvis indignantibus Grammaticis, apud ſapientes omnes viros obtinuerunt. Video tamen Scriptorem nuperum *Artis Criticæ*, Amſtelodami anno MDCC recuſæ, ad tribunal Criticorum vocatum à viro longè eruditiſſimo, qui *Æliani* Varias Hiſtorias nuper edidit; quod, ut ille quidem putat, *Criticæ Artis* Scriptor acerbiorem æquo cenſuram in *Quintum Curtium* exercuiſſet. Qua de re, nonnulli mihi hîc dicenda exiſtimavi, non ut rixer cum viro, cujus dotes & eruditionem ſuſpicio; ſed ut Litterariæ, hoc eſt, liberæ Reipublicæ civis liberam ſententiam hac de re dicam; tam enim, niſi fallor, liberum mihi eſt à *Curtii* patrono diſſentire, quàm illi à me. Auctoritatem enim, hiſce in rebus, ſine rationibus nullam agnoſcimus; nec, ſi minùs probemus aliquam cujuſpiam ſententiam, propterea de ejus ingenio ac doctrina, in ceteris, malè ſentimus. Non ſum, Dei beneficio, in eorum numero, qui dolent aliena Scripta legi & laudes in

eos

eos collatas eripi ſibi exiſtimant; aut qui Druidarum quorumdam favorem ambiunt adulationibus ac vituperatione eorum, qui ſacro illi hominum generi ſine cauſa inviſi ſunt; inter quos numerantur plerumque ii, qui humaniores litteras colunt, vel profitentur; niſi ſerviliter iis ut palpentur à ſe impetrare poſſint. Alienum pariter eſt à meis moribus contemtim loqui in circulis & conviviis, de viris bonis, in cujuſquam gratiam; aut ex alieno judicio eligere eos, de quibus honorificè, aut ſecus loquar. Qui ita ſe gerunt viderint, quî morum ſuorum Deo & hominibus rationem reddere poſſint. Soli hîc Veritati ac Reipublicæ Litterariæ Libertati litare volo, nec virum doctiſſimum candorem meum ægrè laturum ſpero; certè non debebit, niſi quod ipſi licuit aliis illicitum eſſe velit, à qua opinione eum abhorrere exiſtimo.

Negat in notis ad Cap. XXII. Lib. X. *Æliani*, ſe ſcire cui bono reprehendantur aliquando delicta Veterum, *cùm non ea utique agamus tempora, quibus periculum ſit ab anxia nimiæ lectionis diligentia.* Sed id non fuit *Clerici* conſilium, adoleſcentes à bonorum Scriptorum, aut ipſius *Curtii* lectione deterrere; nec laudes ab eo in humaniores litteras profuſæ, conatúſque ad eas juvandas ac promovendas, nec exemplum etiam quidquam ſimile eos, qui hominem norunt, aut opuſcula ejus legerunt, ſuſpicari patiuntur. Sed cùm Philoſophiam doceat, credidit ſui muneris eſſe judicium Juventutis excolere, nec pati ab ea legi Veterum monumenta, ad inſtar Grammaticorum, qui nihil quærunt præter frigidam verborum & hiſtoriæ cognitionem; verùm cavere ne miraretur quæ admiratione minimè digna ſunt, néve imitaretur, quæ meritò reprehendi poſſunt, quod ſæpe fieri videmus. Idem olim conſilium fuit *Plutarchi*, in aureo libello, in quo oſtendit *quo*

 modo

modo juveni audienda ſint poëmata; nec quiſquam in eum propterea invectus eſt.

Errores Auctorum occultari, aut diſſimulari neutiquam opus, imo ineptum eſt; ſed neque par eſt tam acerbo & profeſſo inveſtigari ſtudio plures, quàm reverâ exiſtunt. Rectè ſanè, ſed negabit *Clericus* quidquam ſimile à ſe factum eſſe in *Curtium*; quem pro meritis quidem laudavit, at noluit quaſi perfecti Hiſtorici exemplar haberi.. Non judicavit multò benigniùs de *Floro* ſuo celeberrimus Criticus *Joan. Georgius Grævius*; quem tamen commendatum Juventuti ſine dubio voluit. Non tantùm de *Solino*, ſed & de *Plinio*, quem tanto opere illuſtravit, multa dixit parum honorifica *Claud. Salmaſius*, cui par Criticus nemo vivit; nec tamen, niſi fortè à Pædagogis neſcio quibus, invidiſque hominibus propterea eſt vituperatus.

Sed ἀκυρολογίας reprehendit *Clericus* in *Curtio* nonnullas, qualis eſſet, *ſi locus ſanus eſſet*, ſic enim loquitur, *virtus virium*, quæ loquutio occurrit Lib. IX. c. 4. Vir eruditiſſimus, ut probet hoc poſſe dici, ea habet de ſignificatione vocis *virtus* quæ nemo neſcit; ſed non profert ex ullo alio Scriptore id loquendi genus; nam locus *Plauti* Moſtel. III. 1. 17. *Virtute formæ id evenit, ut te deceat quidquid habeas*; nihil habet ſimile. Quæritur enim exemplum, non quo conſtet *virtutem* ſumi pro efficacia, ut in loco *Plauti*; quis enim hoc neget? ſed ubi legamus *virtutem virium*; nam duas illas voces nuſquam puto conjunctim lectas, niſi in eo *Curtii* loco. Non ſunt aptiora verba *Salluſtii*, qui de Hiſtoria agens, initio belli Jugurtini, *cujus*, inquit, *de virtute, quia multi dixere, prætereundum puto. Virtutes* enim Hiſtoriæ ſunt ejus dotes, atque utilitates. Poſtea vir acutiſſimus: *ſpecimen*, inquit, *hoc ſit non quæſitum, ut vides, Lector, ſed ultro oblatum illius exſibilationis,*

quâ

quâ Curtium excepit vir eruditus. At præſtabat, ut mihi quidem videtur, diutiùs quæſiſſe exemplum, & aptius prouiſiſſe; nam hoc quidem, cum bona ejus venia, nihil ad rem. Quamvis etiam immeritò loquutionem ἀκυρολογίας damnaſſet *Clericus*; nihil faceret hoc ad defenſionem *Curtii*, à cujus manu eam non eſſe credit.

Sanè, ſubjicit diligentiſſimus Interpres Aeliani, *ſi eâ ſeveritate, captando etiam minutiſſima quæque, cum omnibus ageretur; quid tandem foret in rebus humanis, etiam utiliſſimis, quod non, hinc illinc arripiendo ſingula & arguendo, facilè exponi ludibrio poſſit?* Atqui non videntur levia eſſe quæ à *Clerico* reprehenduntur in *Curtio*, ad artem conſcribendæ Hiſtoriæ quod attinet; neque Grammatica peccata, quæ gravia eſſe non poſſunt, niſi apud Grammaticos; ſed contra Aſtronomiam, Geographiam ac rectam Rationem admiſſa, eáque crebra. Res eſt uſque adeò perſpicua, iis qui judicium de *Curtio* latum non oſcitanter legerunt, ut ſine pertinacia negari nequeat. Quare cordatioribus omnibus nulla *Artis Criticæ* pars probata magis eſt, quàm examen illud Curtianæ Hiſtoriæ, ut ex pluribus intelligere licuit. Nec omnes profectò res humanæ ſimiles ſunt operi Curtiano; quamvis vitia ſint, ubicumque ſunt homines. Nemo, qui quidem ſapiat, ſeriò & ex animo *Polybium* & *Dionyſium Halicarnaſſeum* totidem vitiis laborare ac *Curtium* dixerit; nemo ſanus eos in Hiſtoriis, pro meris declamatoribus, habuerit. Quis etiam *Franciſco Guicciardino*, ut de recentioribus loquar, aut *Jacobo Auguſto Thuano*, ſi ſtylum excipias, *Curtium* æquiparare ſuſtinuerit, præter Ludimagiſtros? Quis tot & tantorum peccatorum reos eos peragere poſſit? Quod de omnibus aliis præſtantioribus Hiſtoricis dictum velim.

Sed vir doctiſſimus ad Lib. XI. c. 3. impruden-

denter vult reprehenſum *Curtium*, ob peccata Geographica, & præſertim quòd Parapamiſadas, ſub clementiſſimo cœli climate degentes, quaſi Lappones deſcripſerit. Ut clientem defendat, oſtendit *Curtium* ex antiquioribus hæc habere, unde etiam ſimilia hauſerit *Diodorus*, qui non aliter de Paramamiſadis eſt loquutus. Sed non agitur an *Curtius* præeuntes habuerit vanos homines; nullius enim res geſtæ tot mendacia pepererunt Scripta, quàm Alexandri vita. Agitur *Curtii* peritia Geographica, quam, cùm multis aliis exemplis, oſtendit *Clericus* nullam fuiſſe, tum etiam iis quæ habet de Parapamiſadis; in quorum ſitu deſcribendo nec *Curtius*, nec *Diodorus* ſequi debebant tam turpiter errantes. Sat cauſæ eſt cur miremur victoriarum Alexandri portentoſam rapiditatem, quamvis eas, in iis oris coërceamus intra regiones quæ ſunt ad meridiem Maris Caſpii, aut magis ad Septemtrionem non adſurgunt; nec opus eſt eum *ad gelidiſſimos Septemtrionis axes* perveniſſe.

Vult vir doctiſſimus *Curtium ſequi debuiſſe* antiquiores Scriptores; verùm an etiam errantes, ac ineptientes? An nullus adhibendus ea in re delectus, & tutus erit Hiſtoricus, ſi modò præeuntem aliquem habeat, vanum licèt ac mendacem? Annon poterat *Curtius* eos, quos ſequutus eſt, emendare ex iis, quos *Plinius* vocat *menſores itinerum* Alexandri, ut Cap. VII. illius *Artis Criticæ* Sectionis, animadvertit *Clericus*? Nihil manifeſtius, cùm præſertim notiores eſſent omnes illæ regiones, tempore *Curtii*. *Si poſteriores*, inquit tamen Curtii diſertiſſimus patronus, *Geographi demiſere Paropamiſadas ad mollius cœlum, infra, vel extra ſuos montes, nihil hoc ad Curtium.* Imò multùm hoc ad *Curtium*, qui ex ratione itinerum Alexandri intelligere potuit Parapamiſadas illos quos Macedonum Rex adiit, debuiſſe eſſe ad meri-

meridiem Oxi fluvii, in Caſpium mare ab ortu decidentis; & reverà intellexit, quandoquidem eorum *meridianam regionem ad mare Indicum vergere* ait. An quiſquam, non imperitiſſimus Geographiæ, potuit credere Parapamiſadarum agros à Mari Indico ad ſeptemtrionalis fermè Aſiæ littora potrigendos? Si quis poſſit talia ſeriò defendere, idem omnia omnium peccata facilè defendet, & optimos quoſque Hiſtoricos cum vaniſſimis miſcebit. Nam hæc eſt indoles hujuſce Rhetoricæ, ut non difficiliùs præſtantia deprimat, quàm contemtu digna extollit. Quod tamen conſilium abſit ut viro doctiſſimo tribuam!

Pergit nihilo ſeciùs tam manifeſto errori patrocinari, hiſce verbis: *Sed & notiſſimum eſt mutatos ſæpe fines, imò & ipſas ſedes gentium, aliquot ſæculorum decurſu.* Non nego gentes ipſas aliò ſe transferre potuiſſe; ſed nullâ fide Grammaticâ, ſi ita loqui fas eſt, transferri poteſt mons Parapamiſus, quem Alexander adiit; neque rationes itinerum ejus planè turbari ab Hiſtoricis, ſine gravi culpa, queunt. Oportet Parapamiſus fuerit intra ejus expeditionis ambitum, cujus ſeptemtrionalis terminus fuit Orxantes, quem *Tanaim* vocarunt Macedones; &, quo trajecto, victiſque in ſeptemtrionali ejus ripa Scythis, continuò ad meridianos tractus redierunt.

Sufficere nobis debet, ſubjicit vir doctiſſimus, *Veteres adſentiri Curtio.* Mihi verò non ſufficit, *Curtium* vanis Scriptoribus, quamvis antiquis, adſenſum, mare Caſpium cum Euxino, vicináſque oras miſcuiſſe. Non ita ſe geſſit *Arrianus*, haud paullò melior Hiſtoricus, qui initio operis ſe *Ariſtobulum* & *Ptolemæum* potiſſimùm ſequutum prodit, gravéſque rationes ſui delectûs addit. Attamen vir ingenioſus contendit hanc *Criſin eſſe acerbam nimis, & nimis quæſitam, quâ ſi quis in tales viciſſim uteretur Cenſores,*

rei, longè major & certior illi naſceretur ſeges talium Notarum. Ego verò non eſſe nimis acerbam puto, præſertim cùm videam eſſe qui gravia & aperta delicta putet poſſe defendi; unde magis ac magis intelligo debuiſſe ſcapham ſcapham vocari. Quid enim? Si quis hodie Hiſtoriam ad id exemplum ſcribere aggrediatur, & ſimilia peccet, an non à *Curtii* nimiis admiratoribus, non tantùm admiſſis veniam, ſed laudem etiam ſibi jure poſcet? Quis rectam Rationem, judiciúmque excolere conabitur, quibus tamen potiſſimùm à brutis diſtinguimur; ſi delicta contra eorum leges leviſſima habeantur? Non puto multos fore, inter homines liberaliùs educatos, & qui pluris judicium, quàm memoriam, faciunt; qui non malit moneri de talibus Juventutem, quàm in ſervili admiratione Veterum, neglectâ judicii culturâ, educari. Quod attinet ad *Cenſores*, ad quos hîc reſpicit vir celeberrimus, eos mihi ignotos eſſe profiteor; nec quemquam ſanè umquam legi, qui *Curtium* talium delictorum inſimularit, cùm eſſet ipſe ſimilium, vel etiam majorum reus. Itaque ad *Clericum* hæc non pertinent, quamvis nec eum, nec alios expertes omnium errorum eſſe putem. Sed eſt inter hallucinationes diſcrimen aliquod, nec quia aliqua in re erraſti, continuò propterea es eadem notâ afficiendus, quâ quivis alius, qui erravit. Delictum, exempli cauſâ, Grammaticum, quidquid aliter nonnulli ſentiant, non eſt ejuſdem generis & gravitatis, ac admiſſum contra rectam Rationem.

Pluribus hac de re non agam, nec verbulum umquam facturus fuiſſem, niſi vidiſſem auctoritate doctiſſimi viri, quæ ſanè in elegantioribus litteris magna eſt, poſſe nonnullos tranſverſos agi; cùm præſertim eum laudatum à *Clerico* animadvertiſſent, quod meritò factum puto. Quæ hactenus dixi, ea dixi, non contendendi gratiâ, ſed ut uni Veritati

pa-

patrocinarer; quam ita colo, ut tamen neminem læſum velim.

JUDICIA ac TESTIMONIA

Veterum & Recentiorum de

C. PEDONE ALBINOVANO.

Ovidius ex Ponto Lib. IV. Ep. 10. *quæ eſt ad Albinovanum.*

At tu non dubito, cùm carmine Theſea laudes,
Materiæ titulos quin tueare tuæ;
Quémque refers imitere virum; vetat ille profectò
Tranquilli comitem temporis eſſe fidem.
Qui quamquam eſt factis ingens, & conditur à te
Vir tanto, quanto debuit ore cani.

Ibidem Ep. XVI.

Iliacúſque Macer, ſidereúſque *Pedo.*

Quintilianus Inſt. Orator. Lib. X. c. 1.

Rabirius ac *Pedo* non indigni cognitione, ſi vacet.

Martialis Lib. II. Ep. 77.

Diſce quod ignoras, Marſi, doctique *Pedonis*
Sæpe duplex unum pagina tractat opus.

Idem Lib. V. Ep. 5.

Sit locus & noſtris, aliqua tibi parte, libellis,
Quà *Pedo*, quà Marſus, quaque Catullus erat.

Sidonius Apollinaris Carm. IX. v. 256.

Non Gætulicus hîc tibi legetur
Non Marſus, *Pedo*, Silius, Tibullus.

Lil. Gregorius Giraldus Hiſt. Poët. Dial. IV.

Erat cum his & *Pedonis Albinovani* imago, cujus, ſi vacet, oratore non indignam fuiſſe lectionem putavit *Fabius*. Reponit eum quidem inter Poëtas Heroïcos.

eos. Ejus meminit & *Seneca*, à quo & ejus quædam afferuntur carmina, atque ea in primis quæ ſunt de Germanici navigatione, quæque magno ſpiritu dicta fatetur. Alibi verò idem fabulatorem fuiſſe ait elegantiſſimum. Meminit hujus & *Martialis*. Exſtat *Ovidii* Elegia ad hunc ipſum *Albinovanum*, ex qua colligimus eum Theſei geſta ſcripſiſſe, præter Epigrammata. Sublimem verò & altiloquum *Pedonem* fuiſſe oſtendit idem *Ovidius*, qui propterea & alicubi *ſidereum* eum appellavit. Sunt qui putent hunc eumdem Abinovanum fuiſſe, ad quem exſtat *Horatii Flacci* Epiſtola; quod ut ego non refello, temporum ratione: ita non comprobo, nominis & Poëticæ differentiâ. Ille enim *Clarus Albinovanus*: hic *Albinovanus Pedo*. Hic Poëta cognoſcitur: ille ex *Horatii* carmine parum videtur.

Joſ. Scaliger initio Comment. in Eleg. de morte Mæcenatis, quæ in ejus editione Elegiæ ad Liviam ſunt præfixæ.

Hoc opus Epicedium ſcripſit idem, qui & de morte Druſi ad Liviam, hoc eſt, *C. Albinovanus Pedo*. Nam ſanè nimiùm ſiniſtrè quidam judicarunt, qui id non ab ullo illius feliciſſimi ſeculi Poëta, ſed ab alio potiùs qui multò poſterior ætate, exercitationis gratiâ, ſcriptum eſſe contendunt. Exſtiterunt & qui *Lactantio*, propter ſtyli, ſi Diis placet, affinitatem, attribuerunt. Primùm ego neque *Lactantii* eſſe dicebam; neque verum eſſe, quod ipſi adſtruunt, ſtylum ſimilem eſſe Lactantiano. Aliter enim, ut ille ait, catuli longè olent, aliter ſues. Deinde ſcriptum eſſe bono illo ſeculo, non obſtare humilem καὶ λιτὴν λέξιν, non enim propterea non purè Latinam eſſe conſequens eſt. Deinde in hac Elegia multa ſunt cognitu digna, quæ illis Scholaſticis Poëtis in mentem venire non potuiſſent, certò ſcio. Præterea de præſenti re loquitur, tamquam

teſtis.

teſtis. Nam de Lollio, qui fuit amicus *Horatii*, mentionem facit, ut & propter ſermones, quos de Mæcenate cum *Pedone Albinovano* ille faciebat, excitatum ſe ad hanc Elegiam faciendam teſtetur, cùm alioqui Mæcenati ipſi de facie notus non fuiſſet. Sic enim ait: *Nec mihi Mæcenas tecum fuit uſus amici* &c. Quid quòd hujuſmodi tam exactè ἐν μελέταις fingi non poſſunt? Quare eo ſæculo ſcriptam eſſe dubitare non poſſumus.

Hoc Scaligeri judicio certius nihil eſſe multò magis intelliget, qui notas utrique Elegiæ ſubjectas legerit.

Idem initio Notarum in I. Elegiam.

Hujus quoque Elegiæ idem auctor, qui & ſuperioris. Quamquam enim ſuperiùs mollem virum Mæcenatem, & diſcinctum pari, ac ipſe vixit, licentiâ; hoc eſt, molli ac remiſſo ſtylo proſequutus eſt; hîc verò principem matronam accuratiore ac graviore dicendi genere alloquitur; non tamen in omni ſui diſſimilis eſt. Quod enim hîc legitur, *Non nocuiſſe ulli & fortunam habuiſſe nocendi*, quid aliud eſt, quàm quod ſuprà dixerat:

Omnia cùm poſſes tanto tum carus amico,
Te ſentit nemo velle nocere tamen?

Item quod hîc de Fortuna:

Illa rapit juvenes, ſuſtulit illa ſenes,

idem extulerat de morte:

Illa rapit juvenes, primâ florente juventâ,
Non obita tamen & rapit illa ſenes.

Quamquam hic, pro *ſuſtulit*, quidam Veteres Codices habent *ſuſtinet*. Videtur autem Neronum, vel potiùs Druſorum familiæ cliens fuiſſe *C. Albinovanus*, nam & is ejuſdem Druſi Germanici navigationem in Oceano carmine conſcripſit; cujus hodiéque fragmentum exſtat. Deinde fratris Druſi comes & ſcriba fuit, ut ex *Horatio* odorati ſumus. Quòd enim *Ovidio* hanc Elegiam attribuerunt fru-

ſtrati ſunt, nihil enim diſſimilius. Quamquam verſiculum, qui hîc legitur:

Altiùs & vitiis exſeruiſſe caput,

invenias in Faſtis:

Altiùs humanis exſeruiſſe caput.

Sed hæc non mirabitur, qui ſcit & Tibullianum verſiculum, in *Ovidio*, reperiri:

Cùm cecidit fato Conſul uterque pari,

& multa talia. Quare cùm hanc opinionem ex hominum mente ſuſtulerimus, extorquenda eſt & alia quoque iis, qui putant hæc ſcripta eſſe de morte Druſi ejus, qui in Germania periit, filii; cùm contra ſit is Druſus, qui in Germania occidit. Nam cùm Livia convenit in manum mariti Auguſti, erepta priori viro Tiberio Neroni, non multò pòſt eum enixa eſt jam gravida ex priore viro, ex quo & antea Tiberium Claudium Neronem, qui poſtea rerum potitus eſt, primo partu ediderat; poſtea in domo Auguſti hunc Druſum, nullâ poſtea ſobole. Eſt ergo is Druſus frater Tiberii, qui poſtea, ut dixi, rerum potitus eſt. Is cùm, poſt partam de Suevis ac Sicambris victoriam, Conſul abſens factus eſſet, morte præventus nec triumphum, nec honorem inire potuit. Vide Epitomen *Livii* & *Dionem*. Sunt quædam pauca admodum hîc animadvertenda. In ceteris diutiùs nobis immorandum eſſe non duximus.

Ger. Joannes Voſſius de Poëtis Latinis.

Æqualis *Ovidio* *Pedo Albinovanus*, quem *ſidereum* vocat *Ovidius*, elegiâ ultimâ Ponticorum. Atque ad eumdem eſt *Ovidii* Eleg. X. ejuſdem libri, ubi inter alia hic verſus:

Si roget hæc aliquis cur ſint narrata Pedoni.

Unde is qui edidit Theſaurum Linguæ, ſive Romanum forum, colligit Pedonem *Ovidio Pedonium* vocari. Quod ridiculum eſt, cùm *Pedoni* ſit dandi,

di, non vocandi caſus. Theſeïda ſcripſiſſe indicat paullò pòſt *Ovidius*. Sed non injuriâ multi referunt ſic ſcribentem:

Qui quamquam eſt factis ingens, & conditur à te,
Vix tanto, quanto debuit ore cani.

Videtur enim detrahere *Pedoni*, quaſi dictione ſuâ non exprimat Theſei magnitudinem. Sed corruptus eſt locus, &, quod *Joſepho Scaligero* eſt obſervatum, pro *Vix*, legendum *Vir*. Scripſit quoque de navigatione Germanici, quo ex opere XXIII. verſus refert *M. Seneca* Suaſoria I. Etiam Epigrammata ſcripſiſſe colligitur ex *Martialis* Lib. II. Epigr. 77. quod eſt in Coſconium. At ſupereſt Elegia ejus in mortem Druſi Neronis, ad Liviam Auguſtam, ſanè elegantiſſima & digna *ſidereo* Poëta. At aliter videtur, de tributa ei Elegia in obitum Mæcenatis. Quare in animum inducere non poſſum eſſe ejuſdem Poëtæ, licèt non ignorem aliam fuiſſe mentem *Joſepho Scaligero*.

Idem de Arte Grammat. Lib. II. c. 27.

Quod Poëma, ut falsò tribuatur *Ovidio*, indignum tamen eo non eſt, ob egregia in illo ingenii lumina. Ob quæ tam facilè *Joſepho Scaligero* credimus eſſe *Pedonis Albinovani*, quàm difficulter ei ſubſcribimus contendenti ejuſdem *Pedonis* eſſe Elegiam in obitum Mæcenatis. Nam quidquid vir ſummus dicat, tota penè languet, nec aliquid dignum habet Auguſtæo ævo; ut nobis quidem perſuaſiſſimum ſit eſſe fœtum Scholaſtici cujuſdam ſequioris ævi.

Fatemur nonnulla eſſe loca languidiora, in iis Elegiis, ſed ſunt Elegiæ, pro argumento, minùs aut magis elatæ; ut ſatis liquet vel ex Propertianis, quæ omnes pares non ſunt. Nec minimum hîc eſt veſtigium ſequioris ævi, ſed puriſſima Latinitas, & alluſiones non modò ad ſummam rerum geſtarum, ſed & ad earum

rum circumſtantias, quales nullæ in Scholaſticis. Liquebit hoc ex notis noſtris.

Nicol. Heinſius initio notarum ad Elegiam in mortem Druſi.

Poëmatium hoc, quantivis pretii, & dignum Genio ac majeſtate ſæculi Naſoniani qui primus eruit è tenebris, næ ille inſignem theſaurum uſibus publicis eſt largitus. *Pedonem Albinovanum* ejus auctorem *Scaliger* aliique conſtituunt. Ego, etſi nihil temerè adfirmo, videor tamen mihi non omnino falli, qui *Naſoni* hunc fœtum haud eſſe adſcribendum arbitrer. Inſcriptionem ejus, quam primæ editiones & ſcripti Codices conſtanter agnoſcunt admittendam duxi, niſi quòd in iis ad *Ovidium* auctorem hæc Elegia refertur, cùm ad alium potiùs quemvis illorum temporum poëtam debuerit. Eſt quidem carmen longè præſtantiſſimum indignis modis acceptum, per librariorum oſcitantiam; nobis tamen vel ſic curæ erit, ut aliquantò emendatius in poſterum legatur; quamquam in libris vetuſtis minimùm præſidii fuit. Quorum unum Romæ, apud amicum, vidi; ſecundum Florentiæ, in Medicea Bibliotheca. Tertius & quartus penès me exſtant, quorum altero heredes Combiani Venetiis me donaverunt, altero vir amiciſſimus Lucas Langermannus, Neapoli advecto Omnes poſt inventam artem typographicam exarati, & per omnia propemodum primis editionibus reſpondentes, quas etiam religiosè conſuluimus. Interim dum ſubſidia majoris momenti circumſpiciuntur, videamus ſi quid conferri à nobis poſſit, ad detergendos nævos, qui Scripto pulcherrimo non pauci etiamnum adhærent. In iis autem indagandis, quemadmodum non omnino infeliciter verſati ſumus: ita conjecturæ interdum nobis ſunt ſubnatæ, quas *Scalizero*, *Lipſio*, *Rutgerſio*, aliis in mentem ante nos veniſſe ſeriùs

cùm

cùm eſſemus edocti, viros tamen præſtantiſſimos ſua laude non fraudavimus; id quod ſuis locis, ni fallor, apparebit.

Non intelligo quî vir acutiſſimus dicat ſe veterum Codicum inſcriptionem ſequi, cùm inſcripſerit hoc Poëma: incerti Auctoris conſolatio &c.

IN
C. PEDONEM ALBINOVANUM
CURÆ SECUNDÆ

Ubi omiſſa adduntur & commiſſa emendantur.

IN ELEGIAM I.

VErs 5. *Nec tua te pietas*] Malim, *ſe diſtendit.* Heinſius.

Ibid. *Pios* parentes à Latinis dici, qui ἤπιοι à Græcis, multa exempla optimorum Scriptorum dubitare nos non ſinunt. Sic apud *Homerum* Iliad. Θ, 40. Jupiter alloquens Minervam filiam, ἐθέλω δέ τοι ἤπιος εἶναι, *pius erga te eſſe volo.* Sic quoque loquitur, Iliad. X, 184. Iliados verò Ω, 770. Helena ſic de Priamo:

- - - ἑκυρὸς δὲ, πατὴρ ὥς, ἤπιος αἰεί.

ſocer verò, patris inſtar, ſemper erga me pius fuit. Vide & 1 Theſſal. II, 7. Quibus allata Etymologia mirè mihi confirmari videtur. *Gorallus.*

9. *Quamvis hoc contigit omnes, Alterius luctu.*] Scribe:

Hei mihi! quàm facile eſt (quamvis hic contigit omnes)
Alterius luctu, fortia verba loqui?

Quam-

Quamvis hic luctus omnes contingit. Viderunt ex parte veram lectionem in Variis *Rutgerſius* & *Bebotius* in Apophoretis. *Heinſius*.

24. *Et quoſcumque coli eſt*] Tollendum *eſt*, ex fide priſcarum Editionum. *Idem*. Iis quæ ad hunc verſum dicta ſunt, de ſacris peregrinis, ſi ſatis eſſe non videantur, adde locum *Dionyſii* Halicarnaſſei Lib. II. p. 91. Ed. Vechel. ὃ πάντων μάλιςα ἔγωγε τεθαύμακα, καίπερ μυρίων ὅσων εἰς τὴν πόλιν ἐληλυθότων ἐθνῶν, οἷς πολλὴ ἀνάγκη σέβειν τὰς πατρίες θεὰς τοῖς οἴκοθεν νομίμοις, ὐδένος εἰς ζῆλον ἐλήλυθε τῶν ξενικῶν ἐπιτηδευμάτων ἡ πόλις δημοσίᾳ, ὃ πολλαῖς ἤδη συμβέβηκε παθεῖν καὶ τὰ ἑξῆς· *quod omnium maximè miratus ſum, quamvis innumeræ nationes in eam urbem convenerint, quibus neceſſe ſit patrios Deos, domeſtico ritu, colere; nulla tamen peregrina ſacra publicè imitatur civitas, quod multis jam urbibus accidit* &c. Gorallus.

29. *Præceptáque*] Plura hujuſce vocis exempla vide, apud politiſſimum *Propertii* Interpretem nuperum ad Lib. IV. Eleg. II, 11. *Idem*.

34. *Colláque & os oculoſque*] Libri ſcripti, cum priſcis Editionibus, partim *óſque oculóſque*, partim *os, oculos*; ut fortaſſis legendum ſit, *hos oculos*, vel, *hoc oculos illius ore premam*; hoc meo ore premam illius oculos. *Heinſius*.

37. *Gaudia magna foves*] *Vana* omnino legendum, quod notat ex libris *Berſmannus*, nec aliter poſtrema Aldi. *Idem*.

39. *Veluti pars altera veſtri*] Lege: *voti pars altera veſtri*. Ovidius Lib. V. Faſtorum:

En ego dimidium veſtri, párſque altera voti,

idem Druſus *duplicis pars altera partûs*, non ſemel infra vocabitur. *Idem*.

43. *Quidque pudicitia tantum inviolata bonorum*] Locus contaminatiſſimus, cui utcumque conſuletur, ſi *meruiſſe* pro *inviolata* reponas, quod ex veteri

teri libro *Berſmannus* notat. Sed cùm noſtri omnes pro vulgata lectione ſtent, *Berſmanno* nihil temerè hîc deferam. *Muretus* notarat in libro ſuo corrigendum, *cúmque pudicitia*, ſed ne ſic quidem ſenſus conſtabit. Cogitabam aliquando:

Quidque pudicitiâ tantum cumulare bonorum.

Certè tale quid voluit auctor. *Heinſius*. Sed tu vide quæ ad hunc verſum notavimus. *Gorollus.*

50. *Quámque libet citra conſtituiſſe domum*] Puto *continuiſſe* legendum. Continuiſſe te vires tuas, citra quamcumque domum. *Heinſius.*

53. *Ne quid non improba carpat*] Puto *neu quid.* Idem.

61. *Sacer ille locatus in arce*] *Sacer ipſe*, priſcæ editiones, cum membranis, conſtanter. *Idem.*

70. *Perficit officium*] *Percipit*, Lipſius ad Conſolationem Senecæ ad Marciam. *Idem.*

79. *Nec tu tot verba bonorum*] Optimè avunculus meus *Joannes Rutgerſius*, in variis lectionibus: *nec cui tot turba bonorum.* Atque ita tres ſcripti, cum veterrima Editione. Minùs bene *Scaliger*, *nam cui turba bonorum.* Heinſius. Huc facit elegantiſſima inſcriptio Romana, in Cæſiorum ædibus, Hectori neſcio cui Phrygio aurigæ conſecrata, quam totam proferemus:

Qui colitis Cybelen & qui Phryga plangitis Attin,
Dum vacat, & tacitâ Dyndima nocte ſilent;
Flete meos cineres; non eſt alienus in illis
Hector, & hoc tumulo Mygdonis umbra tegor.
Ille ego qui magni parvus cognominis heres,
Corpore in exiguo RES NUMEROSA *fui.*
Flectere doctus equos, nitidâ certare palæſtrâ,
Ferre jocos, aſtu fallere, noſſe fidem.
At tibi dent ſuperi quantum, Domitilla, mereris,
Quæ facis exiguâ ne jaceamus humo.

Quæ

Quæ quia hoc & ſequens diſtichon illuſtrant digna erant quæ hîc legerentur. *Gorallus.*

86. *Pallida promiſſâ flere per ora comâ*] Malim *ſquallida ora*, & ſequenti verſu: *profitente dolorem*, vel *prodente*. Noſter infra:

At comitum ſquallent immiſſis ora capillis.

Pontic. Lib. III. Eleg 4.

Squallidus immittat fracta ſub arundine crines,
Rhenus &c.

Triſt. Lib. I. El. 3.

Squallidus, immiſſis hirta per ora comis.

Lib IV. Eleg. 2.

Squallida promiſſis qui tegit ora comis.

Faſt. III.

Squallenti Dido ſanguinolenta comâ

Heinſius.

88. *Quam toto luctus in orbe fuit*] *In ore* omnino ſcribendum, cum *Rutgerſio*. Idem.

91. *Affigique ſuis moriens tua pectora ſenſit*] Malim: *adfligique*, quia *fixa lumina* ſequitur. *Idem.* Propter tam levis repetitionis metum, nihil equidem mutarim; præſertim cùm *adfligere pectus pectori* non ſit loquendi genus, cujus vulgaria ſint exempla. *Gorallus.*

95. *At miſeranda parens ſuprema neque oſcula fixit*] *Fregit* duæ Editiones ex vetuſtioribus. Fortè *legit*, ut de Hecuba, Met. XIII.

Oſculáque ore legit, conſuetáque pectora plangit.

Sic enim veteres nonnulli libri exaratum illic exhibent. *Sumſit* tamen hîc codex unus; alii tres *figit*. An *fingit*? ut Metam. IV. de Thisbe:

- - - gelidis in vultibus oſcula fingens.

Sed *figere oſcula* uſitatum, nec loco movendum. *Heinſ.*

96. *Frigida nec movit membra, tremente ſinu.*] Ne dubita *fovit* reponere, vel contra libros. Quod & *Lipſio*,

Lipſio in Epiſtolicis Quæſtionibus probatur. *Tibullus* Lib. I. Eleg. 8.

Ut molli foveat frigida membra ſinu.

& apud *Maronem* Æneïd. IV. de Anna:

Semanimemque ſinu germanam amplexa fovebat.

Idem.

98. *Nec traxit cæcas per tua membra comas.*] *Sectas comas* corrige, atque ita idem *Lipſius*. *Ovid.* Met. III,

Naides & ſectos fratri impoſuere capillos

Statius Thebaïd. VI.

Mœſtarúmque ſuper libamina ſecta comarum.

Ita ſcribe, cùm vetus liber *Tiliobrogæ ſerta* exhibeat. Idem *Statius*. Lib. XII.

Cæſariem ferro minuit, ſectiſque jacentis
Obnubit tenuia ora comis.

Martialis. Lib. II. Epig. 66.

Hoc facinus Lalage ſpeculo, quo viderat, ulta eſt,
Ceditur & ſectis icta Plecuſa comis.

Sic emendo. *Et cecidit ſectis* inconcinnè illic nunc legitur. Propertii enim illa cogitabat. Lib. IV. El. 7.

Cæditur & Lalage tortis ſuſpenſa capillis.

Valerius Flaccus Lib. II.

Huic Dea, cum lacrymis & nota veſte Neæræ,
Secta genas; utinam non hic tibi nuncius eſſem,
O ſoror!

Sic corrigo. Vulgò perperam *icta genas*, unde *picta* & *ficta* faciunt. Epiſt. OEnones:

Et ſecui madidas ungue rigente genas.

Hoc tamen loco fortaſſe *cæſas comas* legi ſit ſatius, ut Mediceus liber agnoſcit. *Idem.*

106. *Deflet Threicium Daulias ales Ityn*] Videtur *Pedo* hîc Ityos matrem facere Philomelam, ut & *Ovidius* in verbis ad ſuperiorem verſum allatis. Nam feritas in matrem pueri meliùs quadrare videatur, cùm eum ipſa occiderit, quàm in amitam; quamquam & hæc particeps facinoris fuit. Attamen idem

Ovidius in Metamorphoſibus Procnen Terei uxorem fuiſſe ſtatuit. Sed ſic ſæpe variant Poëtæ, ut recte animavertit *Nicol. Heinſius*, in Epiſtolam Ulyſſis ad Penelopen v. 33. *Gorallus.*

111. *Sic & Clymeneïdes altæ*] *Alto* Rutgerſius. *Altè* libri ſcripti. Diſtingue:

— ſic & Clymeneïdes, altè
Cùm juvenis patriis excidit ictus equis.

Martialis Lib. XII. Ep. 29.

Caſuras altè ſic rapit Iris aquas.

Seneca Hercule Furente, Actu primo, ex veteri Codice: *altè virtus animoſa cadit*, nam *alto* nunc vulgatur. Hercule Oetæo:

Altè illa cecidit, quæ viro caret Hercule.

Noſter infra, ut eſt in antiquis libris:

Impoſuit te altè Fortuna —

& poſtea:

Nata quod es altè —

Heinſius.

114. *Suſpenſáſque oculis fortior ictus agit.*] Lege, *oculus fortior intus.* Vidit ex parte veram lectionem *Rutgerſius*. Idem.

120. *Tetenta*] Mendum eſt typographicum, pro *retenta.* Gorallus.

122. *Gloria confectæ, nate, parentis*] *Confectæ*; ſcilicet, mœrore. At veteres Editiones *conſpectæ.* Heinſius.

134. *Et vorat hos ipſos flamma rogúſque ſuus.*] *Evocat* libri veteres. Combianus præterea *ſinus*, pro *ſuus*. Rutgerſius, *ſuos*. Parvo negotio corrigendum:

Et vorat hos ipſos flamma rogúſque ſinus.

Prudentius περὶ στεφάνων, paſſione S. Hippolyti:

Sit pyra, quæ multos devoret una reos.

Et paſſione S. Romani.

Ignis parandus jam tibi triſtis rogi
Qui ſine digno corpus iſtud devoret.

Sic

Sic *edere flamma* dicebatur, pro urere. Vide not. ad Eleg. ultimam. Lib. I. Amorum. v. 41. *Idem.*

133. *Scelerata videre*] Hoc eſt, infelix, eáque vox ſæpe in Inſcriptionibus antiquis eo ſenſu legitur, ut viri docti obſervarunt. *Gorallus.*

138. *Affigoque manus*] Rectè veteres Editiones: *effingóque*, ut jam monuimus ad Epiſt. XX. 134. *Heinſius.*

141. *Quo primùm vidi faſces, in funere vidi*] *Quos* probè Combianus liber & vetus editio, ut & *Pithœus.* Quum, *Rutgerſius.* Idem.

142. *Et vidi everſos*] *Inverſos Lipſius*, & ad Catalecta *Lindenbrogius.* Nil remerè mutem. *Ovidius* in mortem Tibulli:

Ecce puer Veneris fert everſámque pharetram.

Heinſius. Sed vide notata ad hunc locum.

143 *Lux hæc cariſſima venit*] Contrarium vult Poëta. Quare *mœſtiſſima* legendum, cum poſtrema Aldi. *Heinſius.*

149. *Nec cùm victorem referatur*] *Referetur* veteres. *Idem.*

161. *Quod licet, hoc certè tumulo ponemur in uno*] *O certè* ſcribendum videri monuimus, ad Epiſtolam Penelopes. v. 101. *Idem.*

163. *Miſcebor cinerique cinis* &c.] Sic *Propertius* Lib. II. El. I, 85.

Et ſua cum miſeræ commiſcuit oſſa puellæ

Ad quem locum vide à nupero Interprete congeſta, ſi plura talia aveas. *Gorallus.*

168. *Exſequiis caruit, Livia, pænè ſuis*] *Tuis* olim legeram. Quod *Barthio* quoque in Adverſariis probatum. Sed nil neceſſe, ut *ſuis* ſit ſibi debitis exſequiis. *Heinſius.*

10 *Inter quæque ruit*] *Inter quæ periit* verè legebat *Rutgerſius.* Infra:

Ille meus periit, periit arma inter & enſes.

Barthius in Adverſariis: *meruit. Inter quaque recens*, veteres nonnulli, quod *Naugerius* ſequutus. *Idem.*

172. *Et Druſum prunæ*] *Primæ* plerique veteres, niſi quòd Combianus, cum duabus vetuſtis Editionibus, *patriæ*, eleganter; quomodo *Andreas* quoque *Naugerius*, nitidiſſimi vir ingenii, & ad *Senecam Lipſius*. Idem.

177. *Conſuluit fractis*] *Conſul init* veteres nonnulli, probè; id quod jam ab aliis eſt deprehenſum. *Id.*

179. *Cui figere lætus* &c] Plura hanc rem, ſi neceſſe eſt, ſuppeditabit nuperus *Propertii* interpres ad Lib. III. El. VII, 26. ubi Poëta:

Atque onerare tuam fixa per arma domum. Gorall.

193. *Quid ego jam credulus, inquit*] Lege cum vetuſtis libris: *quid ego autem credulus.* Alii, *quid ego aut*, mendosè, ſed verum proximè. *Heinſius.* Sic *autem* frequenter in interrogationibus adhibetur, ut apud *Virgilium.* Æneïd. II, 101.

Sed quid ego hæc autem nequidquam ingrata revolvo? Gorallus.

207. *Certat onus luctu*] Imò lecti, cum uno veteri libro & *Naugerio.* Heinſius. Vide notata ad hunc verſum.

211. *Tu lethum optaſti, Diis averſantibus, omen par tibi*] Legendum & diſtinguendum aliquando videbatur hoc modo:

Tu lethum optaſti, Diis averſantibus omen
Par ſibi, ſi ſinerent te tua fata mori.

Agit hoc loco, ut paſſim, Poëta de Auguſto, tamquam de Deo. Optaſti, inquit, mori, jure Diis omen averſantibus, quod & ipſis par foret ac conveniret morituris, ſi fata te mori ſinerent. Vulgata tamen ſcriptura defendi poteſt. *Heinſius.* Imo vulgatæ ſcripturæ optimus eſt ſenſus, Heinſianæ conjecturæ nullus, aut perabſurdus. Vide ad eum verſum notata.

215. *Quid*

215. *Quid petiit? tulit ille*] *Quod petiit* libri veteres. Corrigendum itaque:

Quod petiit tulit ille, tibi ut ſua facta placerent.

Et ſic cum *Naugerio* codex unus antiquus. *Quod petii, tulit ille*, Lipſius Epiſtolicis Quæſtionibus, minùs bene. *Heinſius*. Fallitur *Heinſius*, nam *Lipſius* legit *quod petiit*. Vide notata ad hunc verſum. *Gorall.*

218. *Et pedes exſequias reddit*] Libri veteres, *eſt*; præter Combianum in quo *at*. Heinſius.

221. *Adhorruit*] Tres libri *abhorruit*. Unus *inhorruit*, quod *Naugerio* arridebat *Idem*.

222. *Suſtulit è medio nubilus amne caput.*] *Et medio*, priſcæ editiones, cum *Naugerio*. *Et tulit è medio* &c. Combianus. Lege: *extulit è medio*. Idem.

224. *Cæruleum magnâ legit ab ore manu*] *Cæruleo*, margo Editionis Gryphianæ. Lego:

Cæruleo magnâ tergit ab ore manu.

Sic Cydippes Epiſtolâ.

Spiſsáque de nitidis tergit amoma comis.

Idem. Sed vide notas ad hunc verſum. *Ovidii* verſiculus non eſt huic ſimilis, neque enim idem eſt loquendi genus *tergere amoma comis*, & *ab ore tergere comas*. Nemo poſterius dixerit, prius rectum eſt & uſitatum. Sæpe magni Critici diſſimilia quaſi ſimilia conferunt & ſana emendant. *Gorallus*.

227. *Fluminis ictu*] *Auctu*, Rutgerſius. Ego nihil tentem temerè, quamquam poteram *actu*. Heinſius.

229. *Curſúſque inbibebat equorum*] Quid cum equis Tiberino? Unus vetus liber, *aquorum*, quod ex ſuis arripuit *Naugerius*. Sed hoc jam præceſſit. Locus mendo inquinatus. *Idem*. Vide notas ad hunc verſum, & ad 250.

239. *Non tibi, non ulli vincere fata datur.*] *Nullis*, veteres libri. Fortè, *aliis*, vel *ulli*. Heinſius.

234. *Periitque arma inter & enſes.*] *Periit arma inter*, bene veteres. Producitur enim ultima ſyllaba, ut

ut jam alibi non ſemel monuimus. *Heinſius*.

236. *Et dux pro patria, funere cauſa latet.*] Hæc corrupta ſunt, haud dubiè. *Scaliger*:

Et lux prob patriæ funere clauſa latet.

Veteres omnes, *funera*. Unus etiam *patriæ*. Cogitabam aliquando:

Et lux prob patriæ lumine caſſa latet

vel *jacet*. Sed hoc agit Mavors, ut Druſum ſibi vindicet. Quare aliud quid exſculpendum. *Idem*. Vide quæ ad eum verſum textui ſubjecta ſunt.

240. *Pollice quæ certo penſa ſevera trahunt*] Sappho:

Et data ſunt vitæ fila ſevera meæ.

Perperam igitur vetuſtæ editiones, in quibus;

Impia quæ certo pollice penſa trahunt.

Niſi *invida penſa* reponas. *Heinſius*.

248. *Nec tu, Tiberine, repugna, Irrita*] *Irrite* legendum, ut ex ſuis jam notavit *Naugerius*. Idem.

250. *Vade age admiſſis*] Mendum eſt typographicum, pro *&* *admiſſis*. Gorallus.

Ibid. *Admiſſis aquis*] *Immiſſis*, veteres omnes, nec damno; atque ita, ex ſuis, *Naugerius*. Heinſius. Sed vide notas, in quibus hæc lectio confutatur.

252. *Pendenti pumice*] Hanc loquutionem multis illuſtravit exemplis nuperus *Propertii* interpres ad Lib. III. El. II, 28. paritérque *Hadr. Valeſii* emendationem rejecit. Gorallus.

254. *Lenta ſub uſque toro*] Veteres, *ſibi uſque*. Lege *ſubitque*, cum *Lipſio*, Epiſtolicis Quæſtionibus:

Flamma, diu cunctata caput contingere ſacrum,
Erravit poſito lenta ſubitque toro.

Niſi malis, *lenta ſubiſſe*. Sic *lentus ſedere* Tibullus Lib. I. Eleg. X. quod perperam mutant. *Heinſius*. Vide confutationem harum conjecturarum, in notis huic verſui ſubjectis.

260. *Et facilis vultus*] *Faciles* vetuſtæ Editiones.

Hein-

Heinſius. Notum eſt adjectivorum in IS nominativos & acuſativos plurales terminatos in IS, ES & EIS, ut multis oſtendit Eminentiſſ. Cardinalis *Noriſius* ad Cenotaph. Piſana Diſſert IV. c. 3. Itaque eſt una ac eadem lectio, quâ nominativus pluralis ſignificatur.

279. *Lætiſque oculis, lætûſque videbo*] Ne bis idem dicat, videtur ſcribendum:

——*lentiſque oculis, lætiſque videbo.*

Sic *lentum riſum* dixit *Horatius* Lib. II. Od. XVI. eleganter.

Lætus in præſens animus quod ultra eſt
Oderit curare, & amara lento
Temperet riſu.

Ita codices plerique. Perperam *lætum riſum* Muretus repoſuit, cùm lætus paullò antè præceſſerit. *Heinſius.* Vide quæ habent idem *Heinſius* ad Epiſt. Sapphûs ad Phaonem, vſ. 169. & nuperus, idémque eruditiſſimus interpres *Propertii* ad Lib. II. Eleg. XI, 14.

285. *Principiis*] Typothetarum eſt, pro *Principis*.

288. *Nec ſua præ Templi*] *Pro Templi*, unus ex noſtris, quod *Naugerio* placebat. Noſter Pont. II.

Victima pro templo cur cadat icta Jovis.

Heinſius.

289. *Sæpe Nero in lacrimas*] *Illacrimans*, cum eodem *Naugerio*, ex veteri libro. *Idem.*

294. *Invenit tota mœror in urbe locum*] *Invenit &*, Mediceus. Reliqui omnes *invenit in tota.* Puto: *invenit en tota.* Heinſius.

302. *Altera jam forti*] Lege, *tam forti:* Idem.

303. *Tu filia Cæſaris illi*] Diſtingue cum priſcis libris:

—— *tu filia Cæſaris: illi*
Non minor es magni conjuge viſa Jovis. Idem.

321. *Ferienda coruſcis*] *Furibunda*, prima Editio. Puto *feriunda.* Sic *potiunda* & ſimilia, apud *Ovidium*. Heinſius.

330. *Inter honoratos excipietur avos*] Sic apud *Propertium* Cornelia Lib. IV. Eleg. XI. vſ. ultimo, ex emendatione nuperi cultiſſimi Poëtæ Interpretis:

— ſim digna merendo
Cujus honoratis oſſa vehantur avis.

Cum quo loco hunc Albinovani confert. *Gorallus.*

338. *Quod ſolum domito*] Scribe *ſolus*, cum veteri libro. Primo enim Druſo, inter Romanos *Germanici* nomen eſt delatum. *Heinſius.*

349. *Impoſuit te alto Fortuna, locúmque tueri*] Libri veteres *altè*, ut ſupra diximus: deinde, *locúmque tueri*, ex Combiano & priſcis Editionibus ſcribenbum. *Heinſius.*

359. *Quo potes*] *Quod*, cum veteribus libris. *Idem.*

356. *Quàm ſi Romanæ principis edis opus*] *Quin tu*, veteres Editiones. Et tum ſuperiori verſu, *jam melius*, ſit legendum. *Idem.*

358. *Portitor*] Qui portorium exigebat, quam ob rem *avarus* hîc dicitur, ut rectè animadvertit *Propertii* nuperus Interpres ad Lib. IV. El. XI, 7. *ubi portitor æra recepit.* Gorallus.

367. *Sed mortalis erat*] *Erit* Veteres plerique. Fortè refingendum *enim*, nam *erat* jam præceſſit. *Heinſius.* Repetitio *τῦ erat* elegantior multò eſt, quàm, *ſed mortalis enim.* Gorallus.

371. *Arbitriis tempus diſpenſat iniquè*] *Iniquè*, Veteres nonnulli. Emenda, *arbitriis iniquis.* Heinſius.

382. *Geſſit & invictâ proſpera bella manu*] *Geſtat* libri veteres. An *geſtat tela*? Idem.

387. *Danubiúſque capax*] *Rapax* in Combiano eſt & duabus vetuſtis editionibus. Vide notas Lib. IV. Faſtorum, vſ. 568. Sequentia valde depravata ſunt. *Idem.*

391. *Et modò Germani*] *Germanus orbis* cum Mediceo reponatur. *Idem.*

392. *Ad-*

392. *Adſpice quàm meritis*] Emendandum puto: *adſpice quod meritis culpa ſit* una minor. *Idem.*

395. *Qui dolor & menti*] *Quique dolor menti* Vetuſtæ Editiones. *Idem.*

396. *Acciperes luctus*] Lege, *accipere es*, quomodo *Rutgerſius*, neque aliter veteres libri. *Idem.*

410. *Et mergi Stygiâ nobile numen aquâ*] Lege omnino *Lumen*, & ſic una ex vetuſtis Editionibus cum *Scaligero*. Idem.

413. *Perque annos diuturnus eas fratriſque tuóſque*] Sic *Propertius* Corneliam immaturâ morte defunctam inducit liberos adloquentem :

Quod mihi detractum eſt veſtros accedat ad annos,
Prole meâ Paulum ſic juvet eſſe ſenem.

Ad quem locum vide Interpretes. *Gorallus.*

417. *Tu tamen auſa potes tanto*, &c.] Hæc omnia corruptiſſima ſunt. Senſus utcumque conſtabit, ſi *uſque potes*, vel *ora potes*. Heinſius.

423. *Servandi cura parentis*] Imò *ſervandæ*, ut verè Combianus & primæ Editiones. *Idem.*

437. *Conſortéſque Deæ centum*] *Propertius* ſimiliter Lib. III. Eleg. V, 23.

O centum æquoreæ Nereo genitore puellæ
Et tu materno tacta dolore Thetis.

Gorallus.

441. *Priſca quid huc repeto?*] *Hæc* Mediceus. *Idem.*

445. *Ipſe tibi emiſſus nebuloſum littus averni.*] Mediceus & Combianus cum prima Editione, *nebuloſi in littore.* Rectè ſi tollas τὸ *in*, quod ſupervacuum eſt. *Idem.*

450. *Hoſtibus eveniat longa ſenecta metu*] Scribe *meis*, etiam *Scaligero* id probante. *Idem.*

453. *Cæſaris alti*] Hoc eſt, nobilitatis antiquæ, quod multis exemplis oſtendit nuperus *Propertii* Interpres, vir eruditiſſimus, ad Lib. II. El. I, 26. *Gorallus.*

458. *Qui fuit heu mortis*] Lege, *cui fuit*; atque ita *Lipſius* ad Tacitum. *Heinſius.*

466. *Et merui*] *Emerui*, cum Mediceo, nec aliter *Naugerius*. Sic *Ovidius* paſſim pro *merui*. Idem.

Ibidem. *Lacrimas elicuique Deo*] *Propertius* Eleg. ultimâ vſ. 60. de Auguſto:

Ille ſua nata dignam vixiſſe ſororem
Increpat, & lacrimas vidimus ire Deo.

Non mirum Auguſto tribui lacrimas, nondum in Deorum numerum relato, quamvis κατ' πρόληψιν *Deus* vocetur, cùm ipſi majorum gentium Dii, Jupiter, Juno, Venus, aliique flentes, paſſim apud Poëtas, inducantur, ut multis exemplis oſtendit *Propertii* eruditus Interpres ad Lib. II. El. XIII, 54. Non diſſimulandum tamen alios Poëtas interdum negare Deorum eſſe lacrimari, ut idem eorum verbis demonſtravit. Sed hæc eſt libertas Poëtica, ut nunc ex Philoſophorum ſaniore ſententia, nunc ex Vulgi ſtultis opinionibus, pro arbitrio, loquantur; qua de re diximus ad vſ. 469. *Gorallus.*

IN ELEGIAM II.

verſ. 3. *ET tam Longiùs annoſo vivere dignus ævo.*] Sic habet etiam Aldina Editio. *Jam* & *tam* non ſemel temerè ſunt permiſta, cujus exemplum vide in hiſce Curis Secundis ad vſ. 302. Elegiæ I. *Gorallus.*

8. *Non oblita tamen ſed rapit illa ſenes*] Aldina Editio habet, ut *Scaligeri* membranæ, *ſed repetitque ſenes*. Sed propterea ei non adſentimur. *Idem.*

13. *Regis eras genus Etruſci*] Hoc eſt, quamvis eſſes antiquâ nobilitate, tantáque gratiâ apud Auguſtum floreres, attamen nec ſuperbus fuiſti, nec impotenter potentia tua uſus es. *Propertius* Lib. III. Elegiam VII. ita orditur;

Me-

Mæcenas eques, Etruſco de ſanguine Regum,
Intra fortunam qui cupis eſſe tuam.

Quam Elegiam præ oculis habuiſſe videtur noſter *Albinovanus*. Idem.

29. *Quis te ſpoliavit.*] Non minùs rectè Aldina: *quis te violavit.*

31. *Majus erat potuiſſe, tamen nec velle triumphos*] *Propertius* ſimiliter Mæcenatem laudat Lib. III. Eleg. VII, 23.

Quum tibi Romano dominas in honore ſecures,
Et liceat medio ponere jura foro;
Vel tibi Medorum pugnaces ire per hoſtes,
Atque onerare tuam fixa per arma domum;
Et tibi ad effectum vires det Cæſar, & omni
Tempore tam faciles inſinuentur opes.
Parcis & in tenues humilem te colligis umbras,
Velorum plenos ſubtrahis ipſe ſinus.
Crede mihi, magnos æquabunt iſta Camillos
Judicia, & venies tu quoque in ora virûm.

Idem.

47. *Fugientis terga ſequutus.*] Rectè emendavit *Propertii* idem Interpres *fugientia* ad Lib. III. El. VIII, 57. quem vide. *Idem.*

54. *Dotalem ſtupri*] Propertius Lib. III. El. IX, 31.

Conjugii obſcæni pretium Romana popoſcit
Mœnia, & addictos in ſua regna patres.

Ad quem locum, vide eumdem Interpretem *Idem.*

56. *Exorientis*] Solis. Sic *Propertius* Lib. III. El. III, 49. *Quà venit exoriens, quà deficit.* Idem.

58. *Galea dulce levante*] In aliis Editionibus eſt *juvante*, quod mutandum cenſent nonnulli in *jubante*, hoc eſt, jubam equinam è ſummo cono emittente. Sic Turno, apud *Virgilium* Æneïd. VII, 785

—— triplici crinita jubâ galea alta Chimæram.
Suſtinet.

Alioqui *levare* eſt in altum tollere. Iis quæ de galea, ca-

calicis uſum præſtante, ab aliis allata ſunt adde exemplum Cæſaris apud *Senecam* de Beneficiis Lib.V. c.24. *Siti confectus, quia impeditus ire ad fontem non poteram, repere manibus volebam, niſi commilito homo fortis ac ſtrenuus, aquam mihi in galea ſua attuliſſet.* Sed hîc, ubi de Baccho agit noſter, aquæ vinum ſubſtituit. *Idem.*

62. *Purpurea*] De hac voce adi, ſi vacat, præterea quæ habet nuperus Interpres *Propertii* ad Lib. II. El. XX, 5. *Idem.*

80. *Pede ſuſpenſo*] Levi ſaltando pede. Alioqui *pede ſuſpenſo* dicuntur gradi, qui lento paſſu progrediuntur, cavéntque ſibi ne ſtrepitum pede excitent. *Phædrus* Lib. II. Fab. IV.

Inde evagata noctu ſuſpenſo pede

Ad quem locum vide *Conr. Rittersbuſium* & *Joan. Schefferum.* Idem.

88. *Dicitur in nitidam procubuiſſe bovem*] Aldina Editio habet, cum Scaligerana membrana, *dicitur in nitidum procubuiſſe diem.* Idem.

90. *Vina referre Jovi*] Eſt quoque in Aldina *ſigna*, quemadmodum in *Scaligeri* membrana. *Idem.*

108. *Cyaneoſque metus*] Aldina, *Cyaneos fremitus.* Idem.

112. *Colchidos herba*] Hoc eſt, *herbæ.* Sic & de herbis magicis *Propertius* Lib. IV. El. VII, 72.

Si non te totum Doridos herba tenet. Idem.

113. *Redditur arboribus florens revirentibus ætas*] Aldina: *flores revocantibus æſtas.* Non malè. *Idem.*

140. *Florent*] Mendum eſt Typographicum, pro *forent.*

144. *Non umquam ſitiens, florida ſemper eris*] Contraria optabant iis, quibus infenſi erant. *Propertius* Lib. IV. Ep. V.

Terra tuum ſpinis obducat, lena, ſepulcrum,
Et tua, quod non vis, ſentiat umbra ſitim.

Idem.

IN ELEGIAM III.

16. *ME potuiſſe velim*] Aldina *te potuiſſe*. Quo ſenſu neſcio; ſed & hæc lectio mihi nonnihil ſuſpecta eſt. *Idem.*

20. *Non ſibi qui moritur deſinit eſſe tuus*] Sic debuit edi, non *tibi qui moritur*, ut liquet ex adnotatione noſtra. Videtur *Martialis* hunc locum imitatus Epigrammate LXXIII Libri IV. quod propterea integrum ſubjiciemus.

Cùm gravis extremas Veſtinus duceret horas,
Et jam per Stygias eſſet iturus aquas,
Ultima volventes orabat penſa ſorores,
Ut traherent parvâ ſtamina pulla morâ,
Jam SIBI *defunctus, caris dum vivit amicis;*
Moverunt tetricas tam pia vota Deas.
Tum largas partitus opes à luce receſſit,
Séque mori poſthac credidit ille ſenem. Idem.

IN P. CORNELII SEVERI ÆTNAM CURÆ SECUNDÆ.

Verſ. 7. *IN Nova Pierio properent à fonte ſorores Vota*] *Lucretio*, qui ſine dubio ante *Cornelium*, de rerum natura carmina ſcripſit, addendus fortè *Manilius*: neque enim audiendi ſunt, qui eum ad IV. demum ſæculum amandant; quo nullus ſimilis Poëta, ne *Claudiano* quidem excepto, floruit. Is ſanè non immeritò, ab initio Poëmatis, ſe rem novam aggreſſum gloriatur:

Cæ-

Cœleſtis rationis onus, deducere mundo
Aggredior, primúſque novis Helicona movere
Cantibus. Gorallus.

79. *Tytyon*] Imò *Tityon*. Typographicum eſt mendum.

99. *Idem, Terra foraminibus*] Lege: *iſdem Terra foraminibus*, &c. & præfige comma voci, *iſdem*. Idem.

153. *Summis concredere cauſis*] Editum oportuit *caulis*.

218. *Nunc princeps*, &c.] Pro *nunc* rectiùs legeretur *Ac*, nam ſequens verſus inchoatur eadem particulâ *nunc*. Idem.

231. *Hæc biſſenos cita pervolet axes*] *Axes* pro orbibus, ſeu circulis menſtruis Lunæ ſumuntur. Quæ acceptio rarior eſt. Alias vocis ſignificationes vide ad vſ. 240. *Idem*.

261. *Fertilis hæc ſegetique feracior, altera viti*] In animo habuit verſum *Virgilii* Georg. Lib. II, 228. ubi de ratione, quâ terras experiebantur agricolæ, agit.

Altera frumentis quoniam favet, altera Baccho.
Denſa magis Cereri, rariſſima quæque Lyæo.

Idem.

384. *Nunc ſuperent, quæcumque regunt incendia ſilvæ*, &c.] Hic verſus & ſequentes duo videntur aliqua in re corrupti. Itaque ſenſum ex conjectura, veluti palpando, expreſſimus; donec ex antiquis codicibus medicina loco fiat. Senſus à *Scaligero* allatus contrariùs eſt ſententiæ Poëtæ, qui antea contendit numquam exhauriri materiam quæ in Ætna uratur. Vide verſ. 365. *& ſeq.* Fortaſſe, *nunc ſuperent*, referendum ad ventos, ita ut ſenſus ſint, *nunc ſuperiores ſint*, aut ſat vehementes. Quod ſi admittamus ita erit interpungendus hic locus.

Nunc ſuperent, quæcumque regunt incendia ſilvæ,
Quæ flammas alimenta vocant, quod nutriat Ætnam,
Incendi poterunt; &c.

Vi-

Videant doctiores, aut qui antiquis hujuſce Poëmatii Codicibus ſunt inſtructi. *Idem.*

408. *Servans aciem*] Quid ſit hîc *domus ſervans aciem* non intelligo, niſi *acies* ſignificet vim ignis. In Gloſſis antiquis eſt εἵλη, hoc eſt, ſplendor & calor ſolis. Scio quid de cotibus habeat *Scaliger*, ſed ea nihil huc faciunt. *Idem.*

421. *Nec deſinit ante, Quàm levis excocto defecit robore pumex. In cinerem putreſque jacet dilapſus arenas*] Lege & interpunge hoc modo: *defectus robore pumex in cinerem*, &c. Idem.

434. *Obeſa cavamine terra eſt.*] Ex hoc loco liquet obeſum dici ab *obedo*, hoc eſt, circum edo, & meritò *Aulum Gellium* obſervaſſe non tantùm pingue hac voce ſignificari ſed & gracilentum, Noctium Attic. Lib. XIX. c VII. *Cùm ad eum* (Julium Paulum) *& apud menſam ejus audiſſemus legi Levii Alceſtin, rediremúſque in urbem, ſole jam ferè occiduo, figuras habitúſque verborum, novè aut inſigniter dictorum, in Leviano illo carmine ruminabamur, & ut quæque vox indidem digna animadverti ſubvenerat, quâ nos quoque poſſemus uti, memoriæ mandabamus. Erant autem verba quæ tunc ſuppetebant hujuſcemodi:*

Corpore, *inquit*, pectoréque undique obeſo,
Ac mente exſenſâ, tardigenulo ſenio oppreſſum.

Obeſum hîc notavimus, propriè magis quàm uſitatè dictum, pro exili ac gracilento. Vulgus enim ἀκύρως, vel κατ' ἀντίφρασιν obeſum pro pingui atque uberi dicit. Locum *Levii* profert etiam in eumdem ſenſum *Nonius Marcellus*, de varia ſignificatione ſermonis. *Idem.*

482. *Facilémque ſibi induit amnem*] Adjectivum conjunctum eſt cum *amnem* genere & numero, cùm mente ſit referendum ad *ſolum*, quaſi dixiſſet Poëta: *facile ſolum ſibi induit amnem.* Sic vſ. 144. *Occultam fidem* vocat Poëta, quæ habenda eſt rebus occultis. *Idem.*

540. *Len-*

540. *Lentitiem plumbum non exuit?*] Annon pro *lento*, ſeu molli ac ductili, ſit liquidum? Sic Gloſſæ Veteres *lentum* μαλθακὸν, hoc eſt, molle interpretantur. *Orientius* Poëta Chriſtianus ſæculi quinti, nuper Rotomagi editus, Lib. I. Commonitorii:

De ſaxis gemmas, aurum producis arenis,
Lentáque de terris igne metalla coquis.

Quæ lectio MSS. Codd. malè à non nemine ſollicitata eſt, quaſi legendum eſſet aut *ſecta*, aut *lecta*. Idem.

571. *Cerneréque hîc fratres*] Horum monumentum etiamnum oſtendebatur *Pauſaniæ* ævo, cujus hæc verba ſunt è Bœoticis pag. 567. Ed. Hanovianæ: Ζήθῳ δὲ μνῆμα καὶ Ἀμφίονι ἐν κοινῷ γῆς χώματι οὐ μέγα: *Zetho & Amphioni monumentum eſt non magnum in communi terræ tumulo.* Inde rapiebant terram Tithorenſes, ut in ſuos agros inferrent, dum ſol eſſet in ſigno Tauri, quòd ſic crederent agros ſuos mirè fœcundari. At vetabant Thebani, quòd putarent ſuorum fertilitati detrahi quod Tithorenſibus dabatur. Hæc in ſequentibus *Pauſanias*, unde liquet cur adhuc viſeretur id monumentum. *Idem.*

573. *Invitata pio nunc carmine ſaxa*] Credulis oſtendebantur, ad Amphionis monumentum, aliquot ſaxa quæ dicebantur ex iis fuiſſe, quæ cantui Amphionis paruerant. Idem *Pauſanias* pag. 568. Τοὺς δὲ παρὰ Ἀμφίονος μνῆμα λίθους, οἳ κάτωθεν ὑποβέβλωνται, μήτε ἄλλως εἰργασμένοι ἐς τὸ ἀκριβέστατον, ἐκείνας εἶναί φασι τὰς πέτρας αἳ τῇ ᾠδῇ τοῦ Ἀμφίονος ἠκολούθησαν. *Lapides ad Amphionis monumentum, qui infra jacent, neque in commodiorem formam elaborati ſunt, illas ajunt eſſe rupes, quæ cantum Amphionis ſunt ſequutæ.*

C. PED.

pag. 1.

NERO . CLAVDIVS DRVSVS . GERMANICVS . IMP .
T . DIVI . VESP . F . AVG . P . M . TR . P . COS . VIII . REST
DE . GER
S C

C. PEDONIS
ALBINOVANI
QUÆ
SUPERSUNT.

C. PEDONIS ALBINOVANI
ELEGIA I.
AD LIVIAM AUGUSTAM.

De morte Druſi Neronis, filii ejus, qui in Germania morbo periit.

VISA diu felix mater modò dicta Neronum,
Jam tibi dimidium nominis hujus abeſt.
Jam legis in Druſum miſerabile, Livia, carmen;
Unum qui dicat, jam tibi, Mater, habes.
Nec tua te pietas diſtendit amore duorum,
Nec, poſito filî nomine, dicis: uter?
Et quiſquam leges audet tibi dicere flendi!
Et quiſquam lacrimas temperat ore tuas!
Hei mihi! quàm facile eſt (quamvis hic contigit omnes)
Al-

NOTÆ:

Verſu 1. *Mater Neronum*] Vide *Suetonium* in Tiberio C. IV. & in Claudio C. I. ac Interpretes ad ea loca. *Gerallus.*

3 *Miſerabile carmen*] Ad miſericordiam movendam aptum, quod ſine tui commiſeratione nemo legat. *Virgilius* Georg. Lib. IV, 514. de Philomela:

Flet noctem, ramóque ſedens miſerabile carmen
Integrat, & mæſtis latè loca queſtibus implet.

Prava ſine dubio eſt lectio Voſſiani Codicis, qui habet *mirabile.* Idem.

5 *Pietas*] *Religio eſt*, inquit *Cicero* de Invent. Rhetor. Lib. II. cap. 53. *quæ ſuperioris cujuſdam naturæ (quam divinam vocant) curam cærimoniamque affert. Pietas per quam ſanguine conjunctis, patriæque benivolis officium & diligens tribuitur cultus.* Vide ejuſdem Libri c. 22. Nimirum, *pius* eſt ab ἤπιος, *mitis*, *manſuetus*, *placatus*, *benignus*, quales nos decet eſſe erga ſanguine conjunctos: & *pietas* eſt ab Æolico ἠπιότας, manſuetudo. Reſecatur prima littera, ut ſimili aphæreſi *dentes* ſunt ab ὀδόντες, *ruo* ab ὀρύω & ſimilia. Inde *piare Deos* eſt
co-

INTERPRETATIO

ELEGIÆ I.

In Mortem Druſi, quæ contigit anno U.C. DCCXLV. *ante Aeram Vulgarem* IX.

1 BEATA diu habita es, ô Livia Tiberii Claudii Neronis & Neronis Claudii Druſi mater, ob duplicem hancce prolem; at hodie alter tantùm eorum ſuperſtes eſt. Nunc in Druſi mortem mœſtam legis Elegiam, unúſque Tiberius te Matris nomine appellat. 5 Non ampliùs maternus amor, quo utrumque complectebaris, in duos filios dividetur; nec acceptis litteris, in quibus filii nomen præſcriptum videbis, dubitare poteris ab utro Neronum adferantur. Quod cùm ita ſit, ecquis tam audax eſt, ut ſuſtineat luctui tuo modum imponere, aut verbis lacrimas tuas coërcere? Facillimum eſt aliis lugentibus (quamquam pu-

eos reddere *ἠπίους placatos*, ac *benevolos*. Dura ſunt alia omnia veriverbia, quæ viri docti commenti ſunt. Idem.

Ibid. *Diſtendit*] *Diſtinet*, hinc atque inde trahit. Sic apud *Livium* Lib. XXVII. cap. 40. *Conſules diverſis itineribus profecti ab urbe, veluti ad duo pariter bella*, diſtenderant *curas hominum*. Idem.

7. *Et quiſquam*] Hîc & perinde eſt quaſi *εἶτα* Græcorum; hoc eſt, hæc cùm ita ſint; ut Æneid. 1. 52. *& quiſquam numen Junonis adoret præterea.* Quod rectè conferunt viri docti cum Ovidiano verſu è III. Amor. El. 3. *Et quisquam pia thura focis imponere curet!* Alii temerè ſollicitant, reponeréque conantur *ecquiſquam*, vel *aut quiſquam*. Idem.

9 *Hei mihi quàm facile eſt*] Eam ſententiam priùs extulerat *Æſchylus* Prometheo:

Ἐλαφρὸν, ὅστις πημάτων ἔξω πόδα
Ἔχει, παραινεῖν, νουθετεῖν τε τοὺς κακῶς
Πράσσοντας.

Alterius luctu, fortia verba loqui!
Scilicet, exiguo percuſſa es fulminis ictu,
  Fortior ut poſſis cladibus eſſe tuis!
Occidit exemplum juvenis venerabile morum,
  Maximus ille armis, maximus ille togâ.
Ille modò eripuit latebroſas hoſtibus Alpes,
  Et titulum belli dux, duce fratre, tulit.

Ille

NOTÆ.

Facile eſt, quiſquis pedem extra mala habet, adhortari, & monere infelices. Dio Hiſtoricus: ὅθεν τι πάνυ καλῶς εἴρηται, ὅτι ῥᾷον παραινέσαι ἑτέρους ἐστὶν ἢ αὐτὸν παθόντα καρτερῆσαι: *unde rectiſſimè dictum eſt, facilius eſſe alios adhortari, quàm ipſum perpeſſum patienter ferre.* Terentius: *Facilè, cùm valemus, recta conſilia ægrotis damus.* Scaliger.

Ibid. *Contigit omnes*] *Contingere luctus* aliquem dicitur, eodem modo ac *contingere affinitate*; quia quos fato functi conſanguinitate aut affinitate *contingebant*, ii ſolebant mortuos lugere. Hæc porrò Poëticâ adulàndi licentiâ dicta non eſſe docebunt *Suetonius* initio vitæ Claudii, & *Dio* initio Libri LV. ubi funus Druſi deſcribunt. Quibus adde *Tacitum* Ann. Lib. III. 5. *Gerallus.*

11. *Scilicet*] Ironicè ponitur *ſcilicet*, affirmandi particula, ut contrarium ſignificetur, ſicut apud *Terentium* And. Act. I. Sc. I. 14. *id populus curat, ſcilicet.* Ubi rectè à *Donato* profertur locus *Virgilii* ex Æn. IV. 379.

Scilicet is ſuperis labor eſt, ea cura quietos Sollicitat. Vide infra v. 55. Idem.

12. *Cladibus*] Elegans metaphora, nam *clades*, ut ante *Voſſium* vidit *Rob. Stephanus*, eſt ἀπὸ τοῦ κλαδεύειν, hoc eſt, *ramos*, ſeu κλάδους *amputare.* Ad quem ſignificatum reſpexit *Livius* Lib. II. cap. 13. *Mucium dimiſſum*, inquit, *cui poſtea Scævola*, à clade *dextræ manûs, cognomen inditum, legati à Porſena Romam conſequuti ſunt.* Liberi, nimirum, quaſi *rami* parentum habentur, & morte ab truncis ſuis amputari cenſentur. *Idem.*

13 *Venerabile*] Qui, ſanctitate ac gravitate ſenili, exemplo juvenibus erat. Nam *venerabiles* dicuntur ſenes, potiùs quàm juvenes. Ab ἔνος *annus*; factum videtur ἐνερὸς, *annoſus*, unde mutato, pro ſolita Analogia, ſpiritu denſo in Digamma Æolicum, factum *veneror*, ſeu ob ſenectutem colo, deinde ſimpliciter quavis de cauſa honoro. Sic & apud Græcos γεραρὸς, γεράσμιος, *honorandus*, & γεραίρω *honore afficio*, ſub eadem radice collocantur, ac γέρων, *ſenex.* Idem.

14. *Maxi-*

publicus eſt hic luctus) fortia conſilia dare. Quaſi verò non fulminis, ſed exiguo ictu, proſtrata ſis, ut facilè calamitatem tuam ferre queas! Imò verò obiit juvenis qui, virtutibus ſuis verendus, omnibus exemplo eſſe potuit, quique pacis ac belli artibus ornatiſſimus fuit. Non ita pridem Rhætos ex Alpium latibulis deturbavit & collega fratris Tiberii honorem confecti belli unà cum illo retulit. Dein-

14 *Maximus ille togâ*] Non opus eſt monere *togâ*, quod nomen eſt veſtis quâ Romæ per pacem utebantur, niſi tumultus bellicus, aut ſeditionis metus ſubitus exſtitiſſet, ſignificari pacis artes. Res eſt pueris nota. Sed civilis animi indicium majus edere non poterat Druſus, quàm quod hiſce verbis deſcribit *Suetonius*, in quibus & militaris gloriæ cupidiſſimum juvenem pingit, in Tiberio C. I. *Fuiſſe autem creditur non minùs glorioſi, quàm civilis animi. Nam ex hoſte, ſuper victorias, opima quoque ſpolia captaſſe, ſummóque ſæpiùs diſcrimine duces Germanorum totâ acie inſectatus; nec diſſimulaſſe umquam priſtinum ſe Reipublicæ ſtatum quandoque reſtituturum, ſi poſſet.* Vide & *Velleium Paterculum* Hiſt. Lib. II. p. 63. & ſeq. editionis Lipſianæ Moreti. *Idem.*

15 *Eripuit latebroſas* &c.] Rem narrant *Velleius* loco memorato, & *Dio Caſſius* Lib. LIV. ad an. U. C. DCCXXXIX. Primùm Rhætos ac Vindelicos ad Alpes Tridentinas ſolus aggreſſus erat Druſus, ut prodit *Dio*, qui docet iis victis Druſum τιμὰς ςρατηγικὰς ἐπὶ τύτῳ λαβεῖν, hoc eſt, Imperatorem eſſe ſalutatum, ab exercitu, quamvis rem diſtulerit Auguſtus. Vide *Dionem* Lib. LIV. & *Tacitum* An. Lib. 1. cap. 3. Deinde & Tiberius ei adjunctus bellum unà cum illo confecit, populóſque feroces aliò abduxit, relictis tantùm qui agros colerent. Ita *Dio*. At *Velleius* unicam, utroque duce, expeditionem memorat, ut laudem Tiberii augeat. *Idem.*

16 *Titulum belli*] Quamvis uſus obtinuerit ut *titulus* ſignificaret inſcriptionem ſtatuæ, monumenti & ſimilium rerum, in honorem cujuſpiam; attamen interdum *honorem* ſonat *ſimpliciter*, pro ſua origine, quam à verbo, τίω, *honoro*, quod habet τίτιται, *honoratus eſt*. in 3 perſ. Præteriti Paſſivi, deducit; qua de re conſulendus G. J. *Voſſius* in Etymologico. *Livius* Lib. IV. cap. 34. *Niſi in trajectu fortè fluminis prohibendo, aliquarum navium concurſum in majus, ut fit, celebrantes navalis victoriæ vanum titulum appetivere.* Idem Lib. XXVIII. cap. 41. *Sicut penès C. Lutatium prioris Punici perpetrati belli titulus fuit: ita penès te hujus fuerit?* Idem.

Dux, duce fratre] Vide ad v. 15. *Idem.*

Ille genus Suevos acre, indomitóſque Sycambros,
  Contudit, inque fugam barbara terga dedit;
Ignotúmque tibi meruit, Romane, triumphum,
  Protulit in terras imperiúmque novas.
Solvere vota Jovi, fatorum ignara tuorum
  Mater, & armiferæ ſolvere vota Deæ;
Gradivúmque Patrem donis implere parabas,
  Et quoſcumque coli júſque, piúmque Deos.

Ma-

NOTÆ.

17 *Suevos*] Gentem nobiliſſimam & fortiſſimam totius Germaniæ, de qua vide *Cæſaris* Comment. de B. G. Lib. IV. c. 1, 2, 3. & *Taciti* Germaniam Cap. XXXVIII. virorúmque doctorum congeſta ad utrumque collectanea. *Idem.*

Sycambros] Quorum nomen variè ſcribitur; dicuntur enim *Sicambri*, *Sycambri*, *Sygambri*, *Sycambri* & *Sugambri*. Horum ſedes primùm fuit ſecundùm Rhenum, ad Luppiam uſque fluvium; deinde, cùm ſe dedidiſſent Tiberio, in Galliam ſunt translati, ut habet *Suëtonius* in Auguſto C. XXI. *Idem.*

Inque fugam &c.] *Suëtonius* in Claudio cap. 1. de Druſo. *Hoſtem etiam*, inquit, *frequenter caſum in intimas ſolitudines actum, non prius deſtitit inſequi, quàm* &c. Vide *Dionem* Libb. LIV. & LV. *Idem.*

19 *Ignotúmque tibi meruit*] Hoc eſt, triumphum de ignota antea gente, & Romanos etiam ignotante. *Seneca* in Conſolatione ad Marciam, cap. IV. *Intraverat penitus Germaniam, & ibi ſigna Romana fixerat, ubi vix ullos eſſe Romanos notum erat.* Hæc ſunt tamen hyperbolica, nam à Julii Cæſaris temporibus, fama Romanorum ad Germanos Rheni accolas pervenerat, imò & armorum timor; ut ipſe Cæſar nos docuit, de B. G. Lib. I, 54. & IV, 18. *Idem.*

Triumphum] Non eſt intelligendus major triumphus, ſed ovatio, de qua *Dio.* Lib. LIV. *διὰ μὲν οὖν ταῦτα τάς τε ἐπινικίους τιμὰς, καὶ τὸ ἐπὶ κέλητος εἰς τὸ ἄστυ ἐλάσαι - - - ἔλαβε: Ob hac ornamenta triumphalia & ut ſingulari equo in urbem inveheretur accepit.* Idem.

20 *Terras - - - novas*] Quas nondum attigerant Romani. Contigit hoc præſertim ultimâ expeditione, in qua ad Albim uſque, trajecto Viſurgi, populabundus pervenit, ut docet *Dio* initio Lib. LV. *Idem.*

21 *Solvere vota Jovi* &c.] Quæ Jovi, Minervæ & Marti pro reditu filii nuncuparat. *Idem.*

23 *Gradivúmque*] *Feſtus* quidem & *Servius* deducunt hoc nomen à gra-

Deinde Suevos & Sycambros, bellicoſiſſimas Germaniæ gentes, ſecundis aliquot præliis coërcuit, & fugam in interiores ſylvas capeſſere coëgit. Quibus rebus geſtis, effecit ut Romani de iis hoſtibus primùm triumpharent, [20] útque imperium in terras antea ignotas proferrent. Interea dum ille abeſſet, parabas, ô mater neſcia eorum quæ te manebant, ſolvere vota pro reditu ejus concepta Jovi, & Minervæ; ac templis Martis ceterorúmque Deorum donaria, quibus gratum erga eos animum oſtenderes,

gradiendo, quòd *gradum inferant* qui pugnant, aut *impigrè gradiantur*, aut *huc illuc gradiantur*; at non ſatis accuratè ac perſpicuè rationem originis explicuiſſe videntur. Exiſtimarim ego *gradi*, in caſcorum Latinorum ſermone, ſignificaſſe interdum idem ac frequentativum *graſſari*, hoc eſt, latrocinium exercere; quòd latrones ſeu *graſſatores* huc illuc gradiantur, ut inveniant quem ſpolient; quod & milites facere ſolent. Igitur *Pater Gradivus*, idem eſt ac Pater latrocinans. Sic Minerva dicitur à Græcis *ληΐστις* & *ἀγελεία*, hoc eſt, *prædatrix*. Idem.

Patrem] Nomen eſt quo ſingulos Deos appellare conſuerant, plerúmque venerationis, ut obſervavit dudum *Adrianus Turnebus* Adverſ. Lib. XIII. cap. 8. Cujus rei etiam ſat exemplorum ſuppeditabit *Rob. Stephanus* in *Theſauro*. Sed nemo meliùs rem doceat *Lactantio*, cujus hæc ſunt verba Lib. IV. Inſt. Divin. cap. 3. *Omnem Deum, qui ab homine colitur, neceſſe eſt, inter ſollemnes ritus, & precationes, PATREM nuncupari; non tantum honoris gratiâ, verùm etiam rationis; quod & antiquior eſſe homine & quòd vitam, ſalutem, victum præſtat, ut pater. Itaque ut Jupiter à precantibus, pater vocatur & Saturnus & Janus & Liber & ceteri deinceps; quod Lucillius in Deorum Concilio irridet.*

Ut nemo ſit noſtrûm, quin pater optimu' Divom.
Ut Neptunu' pater, Liber, Saturnu' pater, Mars,
Janu', Quirinu' pater, nomen dicatur ad unum. *Idem.*

24 *Coli júſque, piúmque*] Ex moribus, nempe, Romanis, apud quos ignotis, aut peregrinis Diis ſacra facere non licebat. Vide *Livium* Lib. IV, 30. & XXIX, 15. & ſeq. Hinc *Cicero* initio Legum: *ſeparatim nemo habeſſit Deos, néve novos, ſed ne advenas, niſi publicè adſcitos, privatim colunto* &c. Temporibus Auguſti & Tiberii, cùm Romæ peregrinæ ſuperſtitiones invaleſcerent, ex Urbe pulſæ ſunt. Vide *Dionem* Lib. LIV. & *Tacitum* Annal. Lib. II. cap. 85. & ad eum Interpretes. *Idem.*

Maternáque ſacros agitabas mente triumphos,
Forſitan & curæ jam tibi currus erat.
Funera pro ſacris tibi ſunt ducenda triumphis,
Et tumulus Druſum, pro Jovis arce, manet.
Fingebas reducem, præceptáque mente fovebas
Gaudia & ante oculos jam tibi victor erat.
Jam veniet, jam me gratantem turba videbit,
Jam mihi pro Druſo dona ferenda meo.
Obvia progrediar, felixque per oppida dicar,
Colláque & hoc oculos illius ore premam.
Talis erit, ſic occurret, ſic oſcula junget,
Hoc

NOTÆ.

25 *Sacros — triumphos*] Quibus in Capitolio ſacra ſollemnem in modum fieri ſolebant, quamobrem victimæ in pompa ducebantur, donaria templis inferenda geſtabantur. Ideò etiam *Ovidius ſacrum triumphum* vocat, Amor. Lib. I. El. 2. *Ergo cùm poſſim ſacri pars eſſe triumphi.* Idem.

26 *Jam tibi currus erat*] Antea, ut vidimus ad v. 19. equo in Urbem invectus erat; nunc poſt majores relatas victorias & confectum, ut videbatur, bellum, juſtum Triumphum acturus erat; adeoque curru vectus urbem ingreſſurus. Qui hæc ignorat, adeat libellum *Onuphrii Panvinii* de Triumpho, aut ejuſdem argumenti Opuſculum *Jul. Cæſaris Bullingeri.* Idem.

27 *Funera — ducenda*] Ut *ducere pompam* dicuntur, qui alios antecedunt: ſic & *funus*, aut *exſequias* qui aliis præibant; qua de re egit *Joannes Meurſius* in Libello de Funere Cap. XVIII. ubi oſtendit parentes, conjuges, conſanguineos & propinquos præiviſſe aliis, atque inde ductam loquutionem, qua utitur hic *Albinovanus*, & cujus exempla pluſcula profert. *Idem.*

28 *Pro Jovis arce*] Pro Capitolio, ut illic ſacra facerent & epularentur. Vide Capp. XXXIII, & XXXIV. libelli *Bullengeri* antea memorata. *Idem.*

29 *Percepta*] Lego *præceptaque mente.* Virgilius: *ſi lac præceperit æſtus.* Scaliger.

Ibid. Sic edidit *Nic. Heinſius*, nec aliter debuit. Sed poterat *Scaliger* aptius exemplum verbi *præcipio* hoc ſignificatu intellecti proferre ex *Ciceronis* Philippica XIII. cap. 20. ubi ſic M. Antonius in Ep. ad *Hirtium* & *Cæſarem*: *ſi me rectis ſenſibus euntem Dii immortales,*
ut

res, inferre. Jam cogitabas de filii tui triumpho, déque triumphali curru ei parando fortè ſollicita eras. At loco triumphi, ducendum tibi eſt funus, & loco Capitolii, quod triumphans ingreſſurus erat, ſepulcrum ei ſubeundum. Animo eum reducem tibi fingebas, gaudiúmque ex ejus reditu præcipiebas, & præ oculis tuis jam ille verſabatur. Mox aderit, inquiebas, méque populus Romanus Diis gratias agentem videbit & ſacra facientem. Obviam illi ibo, urbéſque Italiæ, per quas tranſibo, beatam me prædicabunt cùm in ejus amplexum, atque oſcula ruam. Ejuſmodi erit ejus vultus, ſic mihi occurret, ſic me oſculabitur, res ſuas

ut ſpero, adjuverint, vivam libenter. Sin autem aliud me fatum manet, præcipio gaudia *ſuppliciorum veſtrorum*. Sic verò reſpondet diſertiſſimus Romuli nepotum : Præcipias *licet* gaudia, *non enim tibi cum Pompeianis, ſed cum univerſa Republica bellum eſt*. Gorallus.

31 *Jam veniet*] In reditu ipſo mortuus eſt Druſus. Cùm enim ad Albim perveniſſet, fruſtràque fluvium trajicere tentaſſet, tropæis conſtitutis receſſit; quòd, ut aiebant, ſpecies barbaræ mulieris humanâ amplior victorem tendere ultra ſermone Latino prohibuiſſet. Ei narrationi fidem non abrogat *Dio*, qui ſubjicit: *παραχρῆμα γὰρ ἀπέβη, σπουδῇ τε ὑποστρέψαντος αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ ὁδῷ νόσῳ τινὶ, πρὶν ἐπὶ τὸν Ῥῆνον ἐλθεῖν, τελευτήσαντος : nam & continuò retro ire Druſus cœpit & in itinere, priuſquàm Rhenum attingeret, morbo deceſſit.* Idem.

Ibid. *Gratantem*] Hoc eſt, illi & Diis gratulantem, ſeu verbis oſtendentem quàm gratus ſit mihi ejus reditus, Diiſque gratias propterea agentem. *Livius* Lib. VII. cap. 13. ſic milites inducit alloquentes Dictatorem Sulpicium: *Te, Imperator, milites tui oramus, ut nobis pugnandi copiam facias. Cùm vincere cupimus, tum, duce te, vincere, tibi lauream inſignem deferre, tecum triumphantes urbem inire, tuum ſequentes currum Iovis Opt. Max. templum gratantes, ovantéque adire.* Idem.

32 *Iam mihi pro Druſo* &c.] Repetitio eſt eorum, quæ dicta ſunt v. 21. & ſeqq. *Idem.*

34 *Hoc oculos illius ore premam*] Sic meliùs, quàm *hos oculos*, ut edidit *Nic. Heinſius* poſt *Scaligerum*; hoc eſt, *hoc* meo *ore*, *premam colláque & oculos illius*, ſeu eum oſculabor. Nonniſi durè dicere potuit, *premam illius ore colláque & hos oculos*, pro eo quod eſt oſcula ejus excipiam. *Idem.*

Hoc mihi narrabit, ſic prior ipſa loquar.
Gaudia vana foves, ſpem pone, miſerrima, falſam,
Deſine de Druſo læta referre tuo.
Cæſaris illud opus, voti pars altera veſtri,
Occidit: indignas, Livia, ſolve comas.
Quid tibi nunc mores proſunt, actúmque pudicè
Omne ævum & tanto tam placuiſſe viro?
Quidque pudicitiæ turba inviolata bonorum,
Ultima ſit laudes inter ut illa tuas?
Quid tenuiſſe animum contra ſua ſæcula rectum,
Al-

NOTÆ.

38 *Læta referre*] Narrare. *Idem.*

39 *Cæſaris illud opus*] Ita vocat inſtitutum & formatum à Cæſare. In Mæcenatis Epicedio:

Et magnum magni Cæſaris illud opus.

Ergo ſe ipſe imitatur. *Scaliger. Ibid.* De Bruto quidem ita loquitur in Epicedio Mæcenatis, quem Serviliæ natum, ex conſuetudine Cæſaris, multi ſuſpicabantur; hîc verò de Druſo, de quo ita *Suetonius*, initio vitæ Claudii: *Patrem Claudii Cæſaris Druſum, olim Decimum, mox Neronem prænomine, Livia, cùm Auguſto gravida nupſiſſet, intra menſem tertium peperit; fuitque ſuſpicio ex vitrico, per adulterii conſuetudinem, procreatum.* Gorallus.

Ibid. *Voti pars altera veſtri*] Inter quem & Tiberium partiebamini vota. *Votum* ergo dicitur is, pro quo vota nuncupabantur. *Idem.*

40 *Indignas*] Quæ indignæ erant quæ ſolverentur. De more ſolvendarum comarum in funere, adi *Ioan Meurſium* de Funere c. XXII. *Idem.*

41 *Quid tibi nunc mores* &c.] Hoc eſt, virtutes. Vide infra v. 51. Omnia plena ſunt ejuſmodi quæſtibus de inutilitate virtutis, in Veterum Scriptis, qui in hac vita præmia ei eſſe volebant. *Idem.*

Actúmque pudicè] Adulatur. Vide ad v. 39. *Idem.*

42 *Omne ævum*] Tota vita. Sic *αἰὼν*, unde Latina vox, paſſim, apud Græcos, pro *vita.* Idem.

43 *Quidque pudicitiæ turba*] Legebatur *quidque pudicitia tantum*, nullo planè ſenſu; ſed primùm legendum *pudicitiæ* oſtendit verbum *proſunt*, ex vſ. 41. ἀπὸ τοῦ κοινοῦ neceſſariò repetendum. Deinde liquidum erat ſequi oportere nomen ſubſtantivum, quod in ſyllabam

ſuas geſtas ſic mihi narrabit, hiſce verbis eum prior ſalutabo. Verùm, ô infelix Livia, fallax hæc erat tua lætitia, inanis ſpes animo ejicienda fuit, lætos de Druſo tuo nuncios omittere neceſſe habuiſti. Adoleſcens ille tantâ curâ ab Auguſto formatus atque educatus, inter quem & fratrem vota veſtra dividebatis, 40 obiit; quare, ô Livia, quamquam indigna tali calamitate, ſolutâ comâ eum lugeto. Quid tibi proſunt ſancti mores, vitáque caſtiſſimè exacta, & conſtantiſſimus Auguſti erga te amor? Quid pudicitiam juverunt tot aliæ virtutes, nullo umquam turpi facto à te violatæ, ita ut ne pudicitia quidem ipſa ſit inter potiſſimas dotes tuas; cùm non obſtiterint quominus Dii à te filium abſtulerint.
45 Quid tibi profuit, in vitiorum fluctibus, quibus hæc

bam unam reſolveretur, quod regeret genitivum *bonorum*, conveniréque genere cum adjectivo *inviolata*. Quænam verò hæc erat vox? An *tantum*? Minimè ſanè; ideoque locus pro conclamato habebatur. Nos verò ex ipſius Poëtæ ſtylo, ac re ipſa, ſubſtituimus *turba*, quæ in voce omnia ſunt quæ poſtulabantur à conſtructione. Sic infra v. 79. *turba bonorum*, pro magno virtutum numero, ut rectè emendavit vir ſummus. *Idem.*

Bonorum] Integra loquutio eſt *bonorum animi*, quæ eſt virtutum circumloquutio. *Horatius* Lib. I. Sat. III, 70.

Nam vitiis nemo ſine naſcitur, optimus ille eſt
Qui minimis urgetur; amicus dulcis, ut æquum eſt,
Cùm mea compenſet vitiis bona.

Turba autem *inviolata bonorum*, eſt ingens numerus virtutum, pravo nullo facinore violatarum, ſeu inquinatarum. Has pudicitiæ Liviæ quidquam profuiſſe negat, quia non effecerant ut Dii, in tantæ & tam ornatæ pudicitiæ honorem, Druſum ſervaſſent. *Idem.*

44 *Ultima ſit laudes* &c.] Ut minima ſit virtutum, quæ in te laudantur. *Horatius* Lib. I. Ep. XVII, 35.

Principibus placuiſſe viris non ultima laus eſt.

45 *Contra ſua ſæcula rectum*] Eſt metaphora à clavo navis deducta, quem contra irruentes fluctus rectum tenet nauta. *Quintilianus* Lib. II. cap. 17. *Gubernator vult, ſalvâ nave, in portum pervenire. Si tamen tempeſtate fuerit abreptus, non ideò minùs erit gubernator, dicétque notum illud: dum clavum rectum teneam.* Vide *Deſid. Eraſmi* Chiliad. III. Cent. I. Ad. 28. *Idem.*

46 *Altius*

Altiùs & vitiis exſeruiſſe caput?
Nec nocuiſſe ulli & fortunam habuiſſe nocendi?
Nec quemquam nervos extimuiſſe tuos?
Nec vires erraſſe tuas, campóque, foróque,
Quámque libet citra conſtituiſſe domum?
Nempe, per hos etiam Fortunæ injuria mores
Regnat, & incertâ eſt hîc quoque nixa rotâ.
Hîc quoque ſentitur; ne quid non improba carpat,
Sæ-

NOTÆ.

46 *Altiùs & vitiis exſeruiſſe caput*] Tranſlatio petita ab eo, qui in mare demerſus caput tamen exſereret, undis immerſabile. Sic loquutus & *Ovidius* Faſtor. Lib. I. ubi de Aſtronomis:

Credibile eſt illos pariter vitiiſque, locisque
Altiùs humanis exſeruiſſe caput. Idem.

47 *Fortunam habuiſſe nocendi*] Hoc eſt, ad eam fortunam cùm perveniſſes, in qua impune nocere potuiſti, attamen nulli nocere voluiſti. Similem ſententiam habet *Pedo* Eleg. II, 15. ubi vide notata. *Idem.*

48 *Nervos*] Hoc eſt, vires, ſeu potentiam. Nihil eſt frequentius. *Idem.*

49 *Nec vires campo*] Significat Comitia libera Populo Romano relicta, nec vi extortas electiones Magiſtratuum. Non tamen hoc ita intelligendum, quaſi Populo Romano antiquum jus electionum illibatum fuerit. C. Julius Cæſar Dictator *Comitia*, ut docet *Suetonius* Cap. XLI. ejus vitæ, *cum populo partitus eſt, ut, exceptis Conſulatûs competitoribus, de cetero numero Candidatorum, pro parte dimidia, quos populus vellet, pronunciarentur, pro parte altera quos ipſe edidiſſet. Edebat per libellos, circum Tribus miſſos, ſcripturâ brevi:* Cæſar Dictator illi Tribui. Commendo vobis illum & illum, ut veſtro ſuffragio ſuam dignitatem teneant. *Admiſit ad honores* &c. Hæc forma Comitiorum, cùm per bella civilia & Trium Virorum tyrannidem turbata fuiſſet, ab Auguſto eſt inſtaurata, ut idem Scriptor docet, Auguſti, cap. XL. *Comitiorum*, inquit, *priſtinum jus reduxit*; ad quem locum vide *Iſ. Caſauboni* notas, ubi ex *Dione* oſtendit *jus priſtinum* eſſe jus non antiquum, ſed à Julio Cæſare antea conſtitutum. Si quis autem ignoraret Comitia, eligendorum Magiſtratuum cauſâ, in Campo Martio habita fuiſſe, eum amandarem
ad

hæc ætas inundatur, rectum clavum tenuiſſe, ſuperiorémque omnibus eorum illecebris fuiſſe? Quid te juvit clementia, quâ, tametſi impunè nocere poteras, neminem tamen umquam injuriâ afficere ſuſtinuiſti; ita ut cauſa nulla fuerit, cur quiſquam potentiam tuam timeret? Quid emolumenti ad te rediit, ob animi civilitatem, quâ & Magiſtratus à populo liberè creari, & jus à Prætoribus dici, nulla vi adhibitâ, civéſque omnes tranquillè facultatibus ſuis uti paſſa es? Fortuna tot & tantis virtutibus æquior propterea non fuit, oſtenditque, etiam in te, incertiſſima eſſe ſua munera. Vim ejus tu quoque ſenſiſti, & ne quid eſſet, quod non adimeret,

ad P. *Manutium* de Comitiis Rom. Cap. VII. & *Nicol. Gruchium* Lib. I. cap. v. *Idem.*

Foróque] Libera hic ſignificat judicia, nec auctoritate Auguſtæ turbata. Suetonius in Auguſto cap. LVI. *Teſtem ſe in judiciis & interrogari & refelli æquiſſimo animo patiebatur.* Paullò pòſt: *Amicos ita magnos & potentes in civitate eſſe voluit, ut tamen pari jure eſſent, quo ceteri, legibúſque judiciariis æquè tenerentur.* Sequentia apud ipſum Scriptorem vide, civilis animi in Auguſto clara indicia; ſed quæ non pertinent ad Liviæ laudes, niſi ſtatuamus numquam eſſe conatam Auguſtum à tam laudabili propoſito deducere, ſed viri rectè facta ac inſtituta probaſſe. Quod ſi verum eſt, laudum viri particeps ſit neceſſe eſt; ſin minùs, dum *Pedo* adularetur uxori, virum meritò laudabat. *Idem.*

50 *Quamque libet citra* &c.] Hoc eſt, nulli domui vim illatam eſſe; nempe, ex quo Auguſtus rerum ſolus potitus eſt. *Citrà* opponitur hîc τῷ *intra*, perindéque eſt ac ſi *Pedo* diceret vires, ſeu copias Auguſti nullas in ædes irrupiſſe, ſed citra parietum & murorum terminos ſemper conſtitiſſe; hoc eſt, nihil vi actum eſſe, ſed legibus omnia. Exempla clementiæ Auguſti vide in libris *Senecæ* de Ira & Clementia. *Idem.*

51 *Per hos — mores*] Quamvis hæ virtutes ſint Auguſti & Liviæ. Vide v. 41. *Idem.*

Fortunæ injuria] Hoc eſt, iniquitas Fortunæ, quamquam *injuria* de ſingulari iniquo facinore frequentiùs dicitur. Ceterùm Fortuna figmentum eſt humani ingenii, adverſùs quod querelas effundit, quibus Numen ipſum appetere non audet, & delicta ſua tribuit. Vide quæ hæc de re habet *Joan. Clericus* Artis Criticæ. P. 2. S. I. c. 9. *Idem.*

Sævit; & injuſtum jus ſibi ubique facit.
Scilicet, immunis ſi luctûs una fuiſſet
Livia, Fortunæ regna minora forent!
Quid ſi non habitu ſic ſe geſſiſſet in omni,
Ut ſua non eſſent invidioſa bona?
Cæſaris adde domum, quæ certè funeris expers
Debuit humanis altior eſſe malis.
Ille vigil, ſumma ſacer ille locatus in arce,
Res hominum ex tuto cernere dignus erat;
Nec fleri ipſe ſuis, nec quemquam flere ſuorum,
Nec, quæ nos patimur vulgus, & ipſe pati.
Vidimus ereptâ mœrentem ſtirpe ſororis.

Luctus,

NOTÆ.

54 *Injuſtum jus*] *Ius* hîc poteſtatem ſonat, quæ injuſta eſſe poteſt; non *τὸ δίκαιον*, quod immutabile eſt. Sic Prætor *jus dicere* dicebatur etiam cùm contra leges & æquitatem judicaret, quòd accepta à populo judicandi poteſtate abuteretur. *Paulus* Juriſconſultus aliter Digg. Lib. I. Tit. I. de Juſtitia & Jure l. XI. *Prætor quoque* jus reddere *dicitur, etiam cùm iniquè decernit; relatione, ſcilicet, factâ non ad id quod Prætor facit, ſed ad illud quod Prætorem facere convenit.* Hoc demum eſt *jus injuſtum.* Idem.

55 *Scilicet*] Ironia, quæ vim negationis obtinet, ut ſupra v. 11.

57 *Habitu*] Habitus non modò ſtatum, formam, conditionémque animi, corporis & veſtium ſonat, verùm etiam fortunarum. *Horatius* de Arte Poëtica, v. 108.

Format enim natura priùs nos intus ad omnem
Fortunarum habitum.

Vult ergo *Pedo* ita ſe geſſiſſe *Liviam*, ut nullus ei magis invideret, ad ſummam dignitatem evectæ, quàm antea in tenuïore ſorte invideràt. *Idem.*

58 *Invidioſa*] Quæ illi invidiam & odium hominum crearent, quod ſummâ comitate adſequuta erat. *Tacitus* Annal. Lib. I. cap. 5. *Sanctitate domûs priſcum ad morem, comis ultra quàm antiquis feminis probatum, mater impotens, uxor facilis* &c. Idem.

59 *Cæſaris adde domum* &c.] Pudenda adulatio in domum, quam Romanis ſatius fuiſſet numquam in rerum natura fuiſſe. Sed ut Romanorum effrenis fuerat libertas, dum Reſpublica ſtetit: ita & adula-

ret, in te, ablato filio, crudelem ſe præbuit, iniquáque omnia miſcendi facultate abuſa eſt. 55 Quaſi verò, ſi una Livia mœroris exſors eſſet, minus regnum ejus in mortales fuiſſet! Quid aliud factura erat, ſi Livia ita ſe in quacumque ſorte non geſſiſſet, ut nemo ejus opibus invidere poſſet? Adde quòd ab Auguſto ducta erat, cujus domum funeris expertem eſſe 60 decebat; hominum quippe malis omnibus jure ſuperiorem. Cùm humani generis ſit cuſtos, & veluti in rerum humanarum arce collocatus; ex tanto faſtigio, res humanas ab eo tutò deſpici æquum erat. Nefas eſſe debuit aut ipſum à ſuis lugeri, aut ab eo ſuos defleri; ac, uno verbo ut omnia complectar, iiſdem calamitatibus, ac hominum vulgus, obnoxium eſſe. 65 Contraria tamen omnia

adulatio ſine modo fuit, poſtquàm uni parere coacti ſunt. Qua in re, Poëtæ præſertim pudendum ceteris exemplum præbuerunt. *Idem.*

61 *Ille vigil*] Hoc eſt, cuſtos qui, ceteris quieſcentibus, Reipublicæ negotiis intentus cavet ne quid detrimenti capiat. Æquales Poëtæ propterea Auguſtum *Romulæ gentis* & *rerum cuſtodem* vocitabant. Vide *Horatium* Lib. IV. Od. 5. & 15. Hinc *Ciceroni* Phil. I, 1. cura Reipublicæ eſt *vigilia conſularis ac ſenatoria.* Vide & Phil. XII, 10. Noſter, Eleg. II, 54. *tu vigil urbis eras.* Idem.

Summa locatus in arce] Ut vigiles in ſummis arcibus collocabantur, qui latè proſpicerent, ſi quid inſidiarum alicunde exoriretur: ſic Cæſar, qui ſummæ rerum præerat, è longinquo omnia providebat. Alioqui regnum Auguſti poſſet ſignificari, Regum enim aut Tyrannorum erat arcem occupare, vel tenere. *Aſconius* ad Divinationem *Ciceronis* cap. V. *Arx vel ſedes tyranni dicitur, ut ſæpe alibi, vel editus in civitate, & munitior ad ſalutem civium locus, ut Virgilius:* Quo res ſumma loco, Pantheu? quam prendimus arcem? *Ergo prima ſpes in muris eſt, ſecunda in arce, ſi muros hoſtis irruperit.* Præterea *ſacer* hîc dicitur Auguſtus, quaſi Deus, quorum Templa vulgò in arcibus locata, ut Jovis in Capitolio Romæ, Minervæ in arce Athenis, &c. *Idem.*

65 *Erepta mærentem ſtirpe ſororis*] M. Marcello Octaviæ filio, qui obiit Cæſ. Auguſto XI & Cn. Calpurnio Piſone Coſſ. anno U. C. DCCXXXI. Vide *Dionem* Lib. LIII. cujus hæc ſunt verba de Marcello: *αὐτὸν ὁ Αὔγουστος δημοσίᾳ τε ἔθαψεν ἐπαινέσας, ὥσπερ εἰώθει — τῇ τε μνήμῃ τοῦ θεάτρου τοῦ προκαταβληθέντος μὲν ὑπὸ*

τοῦ

Luctus, ut in Druſo, publicus ille fuit.
Condidit Agrippam, quo te, Marcelle, ſepulcro
Et cepit generos jam locus ille duos.
Vix poſito Agrippâ, tumuli bene janua clauſa eſt;
Perficit officium funeris, ecce, ſoror.
Ecce, ter ante datis, jactura noviſſima Druſus
A magno lacrimas Cæſare quartus habet.
Claudite jam, Parcæ, nimiùm reſerata ſepulcra,
Claudite; plus juſto nam domus iſta patet.

Cedis

N O T Æ.

τοῦ Καίσαρος, Μαρκέλλου δὲ ὀνομασμένου ἐτίμησε· καί οἱ καὶ εἰκόνα χρυσῆν, καὶ στέφανον χρυσοῦν, δίφρον τε ἀρχικὸν ἔς τε τὸ θέατρον ἐν τῇ τῶν Ῥωμαίων πανηγύρει ἐσφέρεσθαι καὶ ἐς τὸ μέσον τῶν ἀρχόντων τῶν τελούντων αὐτὰ τίθεσθαι ἐκέλευσε: *eum Auguſtus publicè, pro more laudatum, ſepeliit — memoriáque eum theatri ejus, quod ante cœptum à Cæſare Marcelli dictum eſt, honeſtavit; juſſitque ludis Romanis imaginem Marcelli auream, aureamque coronam & ſellam curulem in theatrum inferri, mediámque inter præfectos iis ludis Magiſtratus collocari.* Idem.

66 *Luctus ut in Druſo* &c.] Vide ad vſ. antecedentem. *Servius* ad Æneid. VI, 86. Ubi Poëta Marcelli laudes inchoat: *Hujus*, inquit, *mortem vehementer civitas doluit. Nam & affabilis fuit & Auguſti filius. Ad funeris hujus honorem ſexcentos lectos intrare civitatem juſſit; hoc enim apud Majores glorioſum fuerat. Etiam dabatur pro qualitate fortunæ, nam Sulla ſex millia habuit. Igitur cum ingenti pompa relatus & in campo Martio eſt ſepultus.* Idem.

67 *Condidit Agrippam* &c.] *Dio* inter verba allata de Marcello ad vſ. 67. καὶ ἐς τὸ μνημεῖον ὃ ᾠκοδόμειτο κατέθετο: *in ſepulcrum, quod ædificabatur, condidit.* Libro verò LIV. de Agrippa: τὴν ἐκφορὰν αὐτοῦ ἐν τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ καὶ αὐτὸς μετὰ ταῦτα ἐξηνέχθη, ἐποιήσατο, καὶ αὐτὸν ἐν τῷ ἑαυτοῦ μνημείῳ ἔθαψε: *funus ejus extulit in eumdem locum, in quem ipſe illatus eſt, eumque in ſuo monumento ſepeliit.* Anno U. C. DCCXLII. Idem.

68 *Cepit generos*] Mortuo enim Marcello, Auguſtus Juliam Agrippæ collocaverat, ut omnes norunt. Vide *Dionem* Lib. LIII. *Idem.*

69 *Vix poſito Agrippa*] Hoc eſt, ſepulto. Alioqui *poſitus*, & *compoſitus* ſimpliciter mortuum ſonat, quod mortui *ponantur* aut *componantur* ſepulcro. Anna ad Didonem in buſto jacentem Lib. IV. 681. *Sic te ut poſitâ, crudelis, abeſſem.* Ubi Servius: *exanimatæ,*

Sta-

omnia vidimus, Marcellum enim Octaviæ ſororis filium, eumdémque generum ſuum, ante quindecim annos, luxit, & quidem totâ cum eo lugente Republicâ, quemadmodum nunc Druſi cauſâ luget. Deinde M. Agrippam alterum generum eodem ſepulcro, quo Marcellum, duodecimo pòſt anno condidit, adeoque duos Auguſti generos unum idémque Mauſoleum habuit. Anno verò poſt Agrippæ mortem, ſepulcri tertiùm janua [70] reſerata eſt, ut ei inferrentur Octaviæ ſororis cineres. Nunc autem, poſt tria cariſſima capita ſepulcro illata, amiſſus, quarto loco, Druſus lacrimas Augúſto elicit. Tumulum tandem, ô Parcæ, crebrò nimis apertum claudite; plus æquo æterna illa patuit domus.

75 Ab-

Statius: poſituſque beatâ morte patet. *Vix poſitus* fuiſſe hîc Agrippa dicitur, cùm mortua eſt Octavia, quia anno ſequente, U.C. DCCXLIII, mortua eſt. *Dio*, memoratis ejus anni geſtis: Ἐν δὲ τῷ ἔτει ἐκείνῳ τήν τε Ἰουλίαν τῷ Τιβερίῳ συνῴκισε, καὶ τὴν Ὀκταουΐαν τὴν ἀδελφὴν ἀποθανοῦσαν προέθετο ἐπὶ τοῦ Ἰουλίου ἡρῴου, καὶ τὰ ἑξῆς: *illo anno & Iuliam Tiberio collocavit, & Octaviam ſororem mortuam propoſuit in ſacrario Iulio* &c. Idem.

70. *Perficit officium funeris*] Eſt ἄκυρον, neque enim mortuus, ſed qui mortuo juſta facit *perficit officium funeris*. Sed Poëtis ut talia ignoſcamus facit adſtricta numeris oratio. Poſſimus tamen legere *percipit*. Idem.

71 *Ter ante datis*] Hoc eſt, tribus ante Orco datis, vel ter ſepulcro datis Auguſti conſanguineis ac propinquis. *Ovidius* Metam. II. de ſepultura Phaëtontis:

Naïades Heſperiæ trifidâ fumantia flammâ.
Corpora dant tumulo. Idem.

74 *Plus æquo jam patet iſta domus*,] Sic *Horatio* Lib. I. Od. VIII, 17. ſepulcrum eſt *domus exilis Plutonia*. Nec mirum domum dici, in qua in æternum manere cadavera hominum putabant, cùm domos vocitarent, quæ diverſoria potiùs dici debuerant. *Diodorus* Siculus de Ægyptiis, Lib. I. pag. 47. τὰς μὲν τῶν ζώντων οἰκήσεις καταλύσεις ὀνομάζουσιν, ὡς ὀλίγον χρόνον ἐν ταύταις οἰκούντων ἡμῶν, τοὺς δὲ τῶν τετελευτηκότων τάφους ἀϊδίους οἴκους προσαγορεύουσιν, ὡς ἐν ᾅδου διατελούντων τὸν ἄπειρον αἰῶνα: *vivorum quidem habitacula vocant diverſoria, cùm in iis per breve tempus habitemus; mortuorum vero ſepulcra domos æternas dicunt, cùm in inferis per infinitum tempus agamus*. Idem.

75 *Cedis*

Cedis; & in caſſum tua nomina, Druſe, levantur.
  Ultima ſit fati hæc ſumma querela tui.
Iſte poteſt implere dolor vel ſæcula tota,
  Et magni luctûs obtinuiſſe locum.
Multi in te amiſſi; nec, cui tot turba bonorum,
  Omnis cui virtus contigit, ûnus eras.
Nec genetrice tuâ fœcundior ulla parentum,
  Tot bona per partus quæ dedit una duos.
Heu! par illud ubi eſt totidem virtutibus æquum?
  Et concors pietas, nec dubitatus amor?
Vidimus attonitum fraternâ morte Neronem

Squal-

NOTÆ.

75 *Cedis*] Nimirum, *è vita*, quod frequens apud *Ciceronem* & alios. *Idem*.

Et in caſſum tua nomina &c.] In caſſum & fruſtra Conſul inſcriberis. Infra:

Nunc primùm adſpiceris Conſul, victórque parenti
Sic mihi, ſic miſera nomina tanta refers.

Scaliger.

Tua nomina levantur] Attollitur nomen tuum, Conſulis titulo addito, inſcriptum imaginibus præliorum, populorúmque devictorum; qualia fercula contis & plauſtris ab omnibus conſpicienda altè ferebantur. Vide laudatum antea *I. C. Bulingerum* de Triumphis, cap. XXVI. *Gorallus*.

77 *Iſte poteſt implere* &c.] Satis habemus, quod vel per integrum ſæculum fleamus, quamvis nullus alius intercederet luctus. *Idem*.

79 *Multi in te amiſſi*] Quòd, nimirum, eſſet πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων, ut Homericis verbis utar, ſeu multis aliis æquiparandus, ut ſequentia docent. *Idem*.

Ibid. *Nec cui tot verba bonorum*] Lege:

——— *nam cui tot turba bonorum,*
Omnis cui virtus, contigit unus eras

Scaliger.

Ibidem. Nemo non laudavit mutationem vocis *verba* in *turba*, quam meritò in contextum admiſit *Nic. Heinſius*. Sed fallitur vir ſummus, cùm pro negatione legit *nam*. Sequentia non patiuntur nos hac de re dubitare, quam paraphraſi ſatis expreſſam non repetemus. Vide dicta ad v. 43. & 82. *Gorallus*.

82 Tot

75 Abiſti, ô Druſe, & fruſtra nomen tuum Conſulis titulo cohoneſtatur; at hæc juſtiſſima, de acerbo hoc tuo fato, querela, ultima tandem ſit quam domus Auguſta effundere cogatur. Luctus, quo tuam mortem proſequimur, animos noſtros vel per totum ſæculum occupare poſſit & quaſi recens per multos annos renovari. Non unum virum, te defuncto, amiſimus; multorum enim loco nobis eras,
80 cui obtigerant tot virtutes, ut vel multos ornare potuiſſent. Nulla mater fœcundior haberi potuit Liviâ, quæ bis dumtaxat enixa filios tot virtutibus ornatos peperit. Interiit, alterâ ſui parte, par illud fratrum, omni virtutum genere parium, & fraternâ pietate invicem certantium. 85 Vidimus Tiberium, ob

82 *Tot bona*] Tot virtutibus ornatos filios duos peperit, ut iis ſolis vel multò plures inſignes fieri poſſent. Audi *Velleium* Lib. II. de Druſo ſolo: pag. 63. Ed. Lipſianæ Moreti. *Cura deinde atque onus Germanici belli delegata Druſo Claudio, fratri Neronis, adoleſcenti tot, tantarúmque virtutum, quot & quantas natura mortalis recipit, vel induſtria perficit; cujus ingenium utrum bellicis magis operibus, an civilibus ſuffecerit artibus in incerto eſt. Morum certè dulcedo ac ſuavitas, & adverſus amicos æqua ac par ſui æſtimatio inimitabilis fuiſſe dicitur.* Idem.

83 *Par illud*] Unus enim dumtaxat ſupererat. *Idem.*

84 *Concors pietas*] Hoc eſt, & erga parentes, & erga ſe invicem. Vide ad v. 5. *Idem.*

Nec dubitatus amor] Nec dubius. Sic *Ovidius* Lib. II. Metam. haud procul ab initio fabulæ Phaëthontis:

Venit & intravit dubitati tecta parentis.

Attamen quibus poſtea innotuit ingenium Tiberii, ſimulantis ac diſſimulantis omnia, ii poterunt dubitare an fratrem verè amaret; cujus filium Germanicum, quem ſe amare fingebat, ſummo odio proſequutus eſt Verum nondum eo tempore, quo hæc ſcripta ſunt, ita innotuerant Tiberii vitia. *Idem.*

85 *Attonitum fraternâ morte*] Notum eſt voce *attonitus* ſignificari hominem ſtupentem præ vehementi quapiam admiratione, metu, aut alia animi perturbatione: quemadmodum qui audito tonitru fulmine feriuntur, aut afflantur. At hic ſimpliciter deſignat, præ doloris magnitudine, ſtupentem. Nimirum, *curæ leves loquuntur*, in-

Squallida promiſsâ flere per ora comâ,
Diſſimilémque ſui vultu profitente dolorem;
Hei mihi! quàm toto luctus in ore fuit?
Tu tamen, extremo moriturum tempore, fratrem
Vidiſti, lacrimas vidit & ille tuas.
Affigique ſuis moriens tua pectora ſenſit,
Et tenuit vultu lumina fixa tuo,
Lumina cæruleâ jam jámque natantia morte,
Lumina fraternas jam ſubitura manus.
At miſeranda parens ſuprema neque oſcula fixit,
Frigida nec fovit membra, tremente ſinu.

Non

NOTÆ.

ingentes ſtupent. *Ovidius* Metamorph. V. de Cerere, cùm audiſſet filiam à Plutone raptum:

Mater ad auditas ſtupuit, ceu ſaxea, voces
Attonitaque diu ſimilis fuit. Idem.

86 *Squallida promiſſâ flere per ora comâ*] Squallorem & intonſas comas, in viris, fuiſſe luctûs & calamitatis indicia nemo neſcit. Eodem, nempe, habitu lugebant fato functos, quo reorum periculum deprecabantur. Sic M. *Terentius Varro*, ut lugeret eos qui Cannis ipſius culpâ perierant, *barbam capillúmque ſubmiſit*, ut docet *Frontinus* Stratag. Lib. IV. cap. 5. Sic Julius Cæſar, *auditâ clade Titurianâ, barbam capillúmque ſubmiſit, nec ante demſit quàm vindicaſſet*, ut habet *Suëtonius* in ejus vita, cap. LXVII. Sic mortuâ Druſillâ, *Caligula mæroris impatiens, cùm repente noctúque profugiſſet ab urbe, tranſcurriſſétque Campaniam, Syracuſas petiit, rurſúſque inde properè rediit, barba capillóque promiſſo*; quod idem auctor prodidit, Cal. c. 24. *Idem.*

87 *Diſſimilémque ſui vultu* &c.] Hoc eſt, cum Tiberius, vir aliàs conſtantis vultûs, etiam in adverſis, dolorem ſuum minimè diſſimularet. Propriè vultus, præter ſolitum mœſtus, *diſſimilis ſui* dici debuit, non dolor. Sed non infrequentes, apud Poëtas, tales adjectivorum metatheſes. Sic *Virgilius* Æneïd. 11, 714.

——— *templúmque vetuſtum*
Deſerta Cereris;

hoc eſt, templum vetuſtum Cereris, idémque deſertum, ſeu in quo ſacra ampliùs non fiunt, neque ullus habitat ædituus. *Idem.*

90 *Vi-*

ob fratris mortem, veluti ſtupentem, promiſſáque cæſarie & ſquallidâ barbâ flentem. Vidimus conſtantiſſimum illum vultum ſummum dolorem, præter morem, præferentem, & minimè fucatâ triſtitiâ totum perfuſum. Tu tamen, ô Tiberi, quod ſolari te queat, vidiſti fratrem tuum etiamnum ſpirantem;
90 viditque ille pariter te ad lectulum ſuum flentem. Senſit moriens complexus tuos, téque attentis oculis adſpexit, quamvis jam vicinâ morte humefierent, & mox eſſent manibus tuis claudendi. 95 Verùm miſeranda mater filium, antequàm mortem obiret, oſculari non potuit, nec frigida ejus membra in ſinum

90 *Vidiſti*] *Dio* Lib. LV. non procul ab initio: προπυθόμενος γὰρ ὁ Αὔγουστος ὅτι νοσεῖ (οὐ γὰρ ἦν πόῤῥω) τὸν Τιβέριον κατὰ τάχος ἔπεμψε, καὶ ὃς ἔμπνουν τε αὐτὸν κατέλαβε: *cùm priùs audiviſſet Auguſtus eum ægrotare (non enim procul aberat) Tiberium celeriter miſit, qui & eum ſpirantem invenit* &c. Idem.

92 *Lumina cæruleâ*] *Cæruleâ* mors dicitur, ut ab *Horatio pallida*, quod cæruleos, hoc eſt, lividos vultus mortuorum reddat. *Idem.*

Natantia morte] *Natantes* oculi ſunt qui *natant*, ſeu inundantur humore quodam, qui ſomnum ſolet antecedere, & quo etiam morientium oculi madefiunt. *Virgilius* Æneïd. V. 856. de Deo qui dormiturientem Palinurum prorſus ſopivit:

Ecce Deus ramum lethæo rore madentem
Vique ſoporatum Stygiâ ſuper utraque quaſſat
Tempora, cunctantíque natantia lumina ſolvit.

Ovidius Lib. V. Metam. in fabula Perſei:

Iam moriens, oculis ſub nocte natantibus atra,
Circumſpexit Athin. Idem.

*94 *Faternas jam ſubitura manus*] Hoc eſt, quæ frater jam compoſiturus erat. Vide vſ. 160.

95 *Suprema neque oſcula fixit*] Hæc verba *Seneca* obverſabantur, cùm hæc de re ſcriberet in conſolatione ad Marciam cap. III. *Non luxerat matri ultima filii oſcula, gratúmque ſermonem oris haurire.* Oſculabantur morientes, quod probatum à *Ioanne Meurſio*, cap. III. Libri de funere, cùm hoc loco *Pedonis*, tum multis aliis, quæ apud ipſum legere licet. *Idem.*

96 *Frigida nec fovit*] Sic rectè emendavit *Iuſt. Lipſius* Epiſtol. Quæſt. Lib. III. Epiſt. 3. cùm antea legeretur *movit*. *Foventur ſinu* membra moribundi, cùm in ſinum recepta calefiunt, aut mollius collocantur. *Quintilianus* Decl. VI. *Non morienti pater adſedi, non ægri caput mollieri ſede compoſui, non fatigatum latus mutavi, non ſpi-*

 ritum

Non animam appoſito fugientem excepit hiatu,
Nec traxit cæſas per tua membra comas.
Raptus es abſenti, dum te fera bella morántur,
Utilior patriæ, quàm tibi, Druſe, tuæ.
Liquitur ut quondam, Zephyris & ſolibus ictæ,
Solvuntur teneræ vere tepente nives.
Te queritur caſúſque malos, atque exitiales,
Accuſátque annos, ut diuturna, ſuos.
Talis, in umbroſis mitis nunc denique ſylvis,
De-

N O T Æ.

vitum excepi. Quem locum & alios protulit memorato loco *Meurſius.* Adde *Ovidii* deſcriptionem luctûs ſororum Meleagri, Metam. Lib. VIII.

Dúmque manet corpus, corpus reſovéntque, ſovéntque,
Oſcula dant ipſi. Idem.

97 *Non animam appoſito* &c.] Vide ad vſſ. 95. & 96.

98 *Nec traxit cæſas*] Legebatur perperam *cæcas*. *Iuſt. Lipſius* quidem Epiſt. Quæſt. Lib. III. Epiſt. 3. legebat *ſectas*, aut *læſas*. Sed poſterius vix dicatur, priùs à ſcriptura nimiùm recedit. Oſtendit autem *Petrus Moreſtellus* Pompæ Feralis Lib. II. cap. 32. ſolitas mulieres evulſas comas conjicere in cadavera eorum quos amaverant. Sic apud *Petronium* Matrona Epheſia cap. LXXI. *ignota conſolatione percuſſa laceravit vehementiùs pectus, ruptóſque crines ſuper pectus jacentis impoſuit.* Ubi vide Interpretes. Quin & *Statius* Theb. Lib. VI. in funere Archemori, inducit Lycurgum ſimilia facientem:

At genitor, ſceptríque decus, cultúſque Tonantis
Injicit ipſe rogis tergoque & pectore fuſam
Cæſariem ferro minuit, ſectíſque jacentis
Obnubit tenuia ora comis.

Ad quæ verba adi *Joan. Bernartium.* Idem.

101 *Liquitur*] Imitatus videtur *Virgilium* Georg. I, 43.

Vere novo, gelidus canis cùm montibus humor
Liquitur, & Zephyro putris ſe gleba reſolvit.

Quod transtulit ad deſcriptionem lugentis Liviæ. Sic & *Ovidius* de Ponto Lib. I. Epiſt. I.

Nil igitur mirum, ſi mens mihi tabida facta
De nive manantis more liqueſcit aqua.

Debent omnes eam comparationem *Homero*, qui ſic deſcribit flentem Penelopen Odyſſ. T, v. 205. *Idem.*

103 *Eri-*

ſinum ſuum repoſita calefacere. Non excepit ultimo oſculo fugientem tuam animam, neque comis ſuis cæſis cadaver tuum, ô Druſe, ſparſit. Abſens mortuus es, in Germania, ubi atrox bellum te detinuerat, atque ubi utiliorem patriæ operam, quàm tibi, navaſti. Nunc liqueſcit illa in lacrimas, non aliter ac calidioribus ventis & ferventiore ſole, verno tempore, liqueſiunt nives. Te queritur repente; exitiali morbo, miſerandóque caſu raptum; vitæque eam, quaſi nimis longæ, tædet. Sic in denſis ſylvis Philomela, mitior tandem facta, luget

103 *Eriſáque tales*] Sic edidit *Heinſius*, cùm *Scaliger* habeat *irriſáque*, quæ videtur eſſe emendatio, at inutilis, quippe quæ ſenſum nullum parit. Ex prioris ſcripturæ veſtigio meliùs legeris *atque exitiales*; fortè enim *atque* omiſſum ſuperimpoſitum fuit τῷ *exitiales*, cúmque interſtitium à librario negligente aut dormitante relictum eſſet, poſtea ſcriptum videtur *exiatquetiales*, quod iterum mutatum in *eriſáque tales*, & in *irriſáque tales*. Sic ex facili ſententia factum ænigma, quod Criticorum ingenia torſit. Unum hoc objici queat, paullò frigidiorem eſſe verſum & ſpiritu poëtico deſtitutum: *Te queritur, caſúſque malos atque exitiales*. Sed omnes *Pedonis* verſus non ſunt æquè δεινότητι illa poëtica pleni, ut vel ex duabus poſterioribus Elegiis liquet. Igitur donec melius quidpiam afferatur, hanc emendationem retinebimus. *Idem.*

104 *Ut diuturna*] Vide vſ. 413. Græci dixerint ὡς πολυχρονία, hoc eſt, quaſi diutiùs æquo vixiſſet. *Diuturnus* autem de perſonis æquè ac de rebus aliquando dicitur, ut apud *Ovidium* Faſt. VI. ad Junium.

Eſt mihi, ſitque precor noſtris diuturnior annis
Filia. Idem.

105 *Mitis nunc denique*] Hoc eſt, Philomela in Luſciniam converſa, poſtquàm filium Ityn Tereo comedendum præbuiſſet. Metamorph. Lib. VI. Obſervarunt viri eruditi Græcos & Latinos Poëtas ex hac fabula deſcriptiones lugentium certatim deſumſiſſe. Unius *Ovidii* verba ſubjiciam ex Epiſtola Sapphonis ad Phaonem, quia ſunt ſimillima hiſce Pedonis:

Quin etiam rami poſitis lugere videntur
Frondibus, & nulla dulce queruntur aves.
Sola virum non ulta piè mæſtiſſima mater
Concinit Iſmarium Daulias ales Ityn.

Idem.

Deflet Threïcium Daulias ales Ityn.
Alcyonum tales ventoſa per æquora queſtus
Ad ſurdas, tenui voce, ſonantur aquas.
Sic plumoſa novis plangentes pectora pennis
OEnidem ſubitæ concinuiſtis aves.
Sic flevit Clymene, ſic & Clymeneïdes, altè
Cùm juvenis patriis excidit ictus equis.
Congelat interdum lacrimas, durâtque, tenétque,
Suſpenſáſque oculus fortior intus agit.
Erumpunt, iterúmque gravant gremiúmque, ſinúſque
Effuſæ gravidis, uberibúſque genis.
In vires abiit flendi mora; plenior unda
Effluit, exiguâ ſi qua tetenta morâ.

Tan-

NOTÆ.

106 *Daulias ales*] Daulis urbs Phocidis dicitur tunc à Thracibus culta, & imperio Terei paruiſſe. Vide *Stephanum* Byzantinum in *Daulis*, & ad eum notas *Lucæ Holſtenii*. Idem.

107 *Alcyonum tales* &c.] Nota eſt ex *Ovidio* Metamorph. Lib. XI. fabula Ceycis & Halcyones. Notum & id quod de Halcyoniis diebus inde eſt deductum, quod confutavit olim pater meus Quæſt. Academicâ V. In conſolatione feriò lugentis, præſtitiſſet eas fabularum ineptias omiſſas; ſed ita iis aures erant adſuetæ, ut Poëta non videretur, qui non ita ineptiret. *Idem.*

190 *Sic plumoſa* &c.] Sorores Meleagri, quæ, cùm præter modum fratrem lugerent, in Meleagrides aves converſæ. Vide *Ovidium* Metamorph. Lib. VIII. *Idem.*

111 *Clymene*] Phaëthontis *mater* & *ſorores*. Metam. II. *Idem.*

Altè] Sic rectè edidit *Nic. Heinſius*, cùm malè legeretur *alta*. *Altè* cecidit qui ex alto cœlo deturbatus eſt. *Cicero* in Oratore cap. 28. *Si quando minùs ſuccedet, ut ſæpe fit, magnum tamen periculum non adibit; altè enim cadere non poteſt.* Idem.

112 *Ictus*] Fulmine. Metamorph. Lib. II. Fuerunt, inter Patres, qui in Phaëthontis fabula latere crediderint veſtigia veræ hiſtoriæ deflagrationis Sodomitici agri. Scriptor antiqui Poëmatis, quod Sodoma inſcribitur, ſoletque operibus *Tertulliani* ſubjici;

Hinc habet in falſo de vero fabula famam,
Solis progeniem curſus optaſſe paternos,

Nec

luget Ityn Terci Thraciæ Regis filium, ſuâ causâ, interfectum! Sic Halcyones, dum maria pervolitant, etiamnum tenui cantu Ceycis naufragium fruſtra deplorant. Sic ſorores Melagri, in aves mutatæ, novarum pennarum motu mortem fratris ſubitò planxerunt. Sic Clymene Phaëthontis mater, ejúſque ſorores flevere, cùm è cœlo atque ex curru ſolis fulminis ictu deturbatus eſt. Interdum quidem coërcet Livia lacrimas, introrſúmque ſingulari animi conſtantiâ repellit. At mox prorumpunt, totúmque ejus ſinum madefaciunt, uberiùs quàm priùs ex tumentibus oculis effuſæ. Majore vi quàm antea, aliquamdiu coërcitæ profluunt: quemadmodum amnes plures undas, ſi vel brevi tempore retentæ ſunt, devolvunt. Denique, cùm

ſi

Nec valuiſſe levem puerum frenare ſuberbos
Ignis equos, arſiſſe orbem; tunc fulmine raptum
Aurigam, illicitum planctum mutaſſe ſorores.

Crediderim potiùs intolerandum æſtum, atque in antiquiſſimis Ægypti annalibus celebrem, ſic poëticè deſcriptum fuiſſe; finxiſſéque rationem æſtûs Poëtam, quiſquis ille fuit, qui primus hæc cecinit; tum etiam ſorores lugentes mutatas in populos, quod præ nimio æſtu arbores, etiam ad fluvios ſitæ, quales populi, exaruiſſent. Hæc quoque credibiliora mihi videntur, quàm conjectura *Voſſii* luctum Adonidis, cum luctu Phaëthontis, contra omnia fabularis hiſtoriæ monumenta, miſcentis. Vide eum Theol. Gentil. Lib. II, cap. 4. Sed hæc nihil ad *Pedonem*. Idem.

113 *Congelat.*] *Homerus* de lacrima, *ὡσεὶ κέρα ἵστατο*, *ſtetit inſtar cornu*. Scaliger.

Ibidem] Locus *Homeri* eſt Odyſſ. T. v. 210. ubi de Ulyſſe quis eſſet, coram flente Penelopa, diſſimulante:

Θυμῷ ϗ γοόωσαν ἑὴν ἐλέαιρε γυναῖκα,
Ὀφθαλμοὶ δ' ὡσεὶ κέρα ἕστασαν, ἠὲ σίδηρος,
Ἀτρέμας ἐν βλεφάροισι.

Animo quidem lugentem ſuam uxorem miſerabatur; oculi verò tamquam cornua ſtabant, vel ferrum, immoti in palpebris; hoc eſt, nullæ defluebant lacrimæ, haud aliter ac ſi concretæ fuiſſent. Eo ſanè reſpexiſſe videtur *Pedo*. Gorallus.

Suſpenſaſque oculus fortior intus agit.]. Veriſſima hæc lectio eſt, quam habet N. *Heinſius*, non Scaligerana: *oculis fortior ictus*. Idem.

 121 *Brevis*

Tandem ubi per lacrimas licuit, ſic flebilis orſa eſt,
  Singultu medios impediente ſonos.
Nate, brevis fructus, duplicis ſors altera partûs;
  Gloria confectæ, nate, parentis ubi es?
Sed neque jam duplicis, neque jam ſors altera partûs,
  Gloria confectæ nunc quoque matris, ubi es?
Heu! modò tantus ubi es? tumulo portaris & igni,
  Hæc ſunt in reditus dona paranda tuos.
Siccine dignus eras oculis occurrere matris?
  Sic ego te reducem digna videre fui?
Cæſaris uxori, ſi talia dicere fas eſt;
  Jam dubito magnos an rear eſſe Deos.

Nam

NOTÆ.

121 *Brevis fructus*] Reſpicit ad fructus æſtivos, qui ὡραῖοι dicuntur, quòd per eam ſolam tempeſtatem ſervari queant, qualia ceraſa, pyra variorum generum &c. Imitatus fortè eſt *Lucretium*, qui Libro III. ſic de vita humana loquitur:

Hoc etiam faciunt, ubi diſcubuere, tenéntque
Pocula ſæpe homines & inumbrant ora coronis,
Ex animo ut dicant: brevis hic eſt fructus homullis.

Idem.

Duplicis ſors altera partûs] *Sors* dicitur quidquid *ſorte* obtingit, hoc eſt, nobis inſciis. Hujuſmodi autem ſunt liberi, quos nemo ſibi ipſe polliceri queat. Sic etiam loquitur Juno Faſtorum VI.

Si genus adſpicitur, Saturnum prima parentem
Feci, Saturni ſors ego prima fui.

Idem.

122 *Gloria confecta*] Non annis, ſed dolore. *Catullus*, ob fratris mortem mœſtus, ſic Ortalum alloquitur Carm. LXVI.

——— *me aſſiduo confectum cura dolore*
Sevocat à doctis, Ortale, virginibus.

Gloria autem matris dicitur is, propter quem mater gloriatur, qui matri honori eſt. Eo ſenſu, in ſacris Litteris, vir dicitur δόξα Θεοῦ, *gloria Dei*, mulier verò δόξα ἀνδρὸς, *gloria viri*, 1 Corinth. XI. 1. Sic & Proverb. XVII, 6. *Corona ſenum filii filiorum, & gloria filiorum patres.* Idem.

123 *Sed*

ſiverunt lacrimæ, ſic cœpit loqui, ita tamen ut frequentibus ſingultibus ſermo ejus interrumperetur. O fili, qui inſtar fructûs citò matureſcentis & contabeſcentis, mihi raptus es; ô quem altero partu enixa fueram; ô decus matris dolore confectæ, ergóne ad plures abiiſti? Non ampliùs numero filiorum meorum cenſeris, neque, ô fili, quo etiamnum glorior, uſquam es. Qui non ita pridem tantum virum te præſtabas, fatis conceſſiſti; geſtariſque ut in cineres redactus ſepulcro inferaris; quæ infelicia munera in reditum tuum paranda fuerunt. Quâ noxâ commeritus eras ita objici oculis meis, aut quo ſcelere hanc mihi ipſa pœnam contraxi? Si fas eſſet uxori Cæſaris, in numerum Deorum referendi, dubitare an ſint Dii, neſcirem an ſint qui orbem

123 *Sed neque jam* &c.] Qui non ampliùs erat non poterat cujuſquam partûs ſors dici. *Idem.*

124 *Gloria* &c.] Vim ſingularem orationi addit hæc repetitio; & illud *ubi es?* vehementiſſimum deſiderium graphicè exprimit. Sic Aceſtes Æneïd. Lib. V, 391.

——— Ubi nunc nobis Deus ille magiſter
Nequidquam memoratus Eryx?

Idem.

125 *Tumulo portaris* &c.] Tumulo condendus, & igne abſumendus. *Idem.*

126 *Hæc ſunt* &c.] Rogus, ignis, ſepulcrum &c. *Idem.*

130 *Iam dubito magnos* &c.] Fragili tibicine nitebatur religio plurimorum Ethnicorum, quæ in ſecundis tantùm inconcuſſa erat; ſi quid adverſi contingeret, vacillabat. *Martialis* ad Domitianum Lib. 11. Epig. 91.

Rerum certa ſalus; terrarum gloria, Cæſar,
Soſpite quo, magnos credimus eſſe Deos.

Vide & Epig. I. Lib. V. *Claudianus* Lib. 1. in Rufinum, poſtquàm dixit ſe ordine eximio, qui in rerum univerſitate cernitur, adductum credidiſſe Numen eſſe, ſubjicit:

Sed cùm res hominum tantâ caligine volvi
Adſpicerem, latóſque diu florere nocentes,
Vexarique pios, rurſus labefacta cadebat
Religio &c.

Vide & infra v. 194. *Idem.*

Nam quid ego admiſi? quæ non ego Numina cultu,
Quos ego non potui demeruiſſe Deos?
Hic pietatis honos? artus amplector inanes,
Et vorat hos ipſos flamma rogúſque ſinus.
Téne ego ſuſtineo poſitum ſcelerata videre?
Ténc meæ poterunt ungere, nate, manus?
Nunc ego te infelix ſummùm teneóque, tuórque,
Effingóque manus, oráque ad ora fero.

Nunc

NOTÆ.

131 *Quæ non ego Numina* &c.] Exprobrabant Diis cultum, quem iis exhibuerant, ſi minùs ſecundos experirentur. Hippolytus moribundus apud *Euripidem* v. 1364.

Ὁ δ' ὁ σεμνὸς ἐγὼ καὶ θεοσέπτωρ,
Ὁ δ' ὁ σωφροσύνῃ πάντας ὑπερέχων
Προῦπτον ἐς ᾅδην στείχω κατάκρας
Ὀλέσας βίοτον.
Μόχθους δ' ἄλλως τῆς εὐσεβείας
Εἰς ἀνθρώπους ἐπόνησα.

Ille ego caſtus & cultor Deorum, ille qui temperantiâ cunctos ſuperabam, ad certam mortem eo, prorſus amiſſâ vitâ. Fruſtra verò pietatis labores erga homines ſuſcepi. Frequentes ejuſmodi querelæ, apud Tragicos. *Idem.*

133 *Hic pietatis honos*] Pietatis Liviæ erga Druſum, Druſi erga Liviam. *Virgilius* prior Æneïd. I, 257.

Hic pietatis honos? ſic nos in ſceptra reponis?

Idem.

Ibidem. *Artus amplector inanes*] Animo. *Idem.*

134 *Et vorat*] In Scaligerana editione malè *vocat.* *Idem.*

Ibidem. *Sinus.*] *Sinus* pro *viſceribus* ſumitur, ut in Epiſt. OEnones ad Paridem:

Attoniti micuere ſinus, gelidúſque cucurrit,
Ut mihi narraſti, dura per oſſa tremor.

Igitur idem vult *Pedo* ac infra v. 264 *Iſte rogus miſera viſcera matris habet.* *Sinus* autem *viſcera* videntur dicta, quòd veſtium ſinu tegantur. *Idem.*

135 *Poſitum*] Mortuum ac lecto compoſitum. Vide ad vſ. 69. Dudum hoc obſervarat *Adr. Turnebus* Adverſ. Lib. II. cap. 10. & ita illud Maronianum II. Æneïdos explicari poſſe:

Sic ô ſic poſitum adſati diſcedite corpus.

Idem.

136 *Téne*

orbem regant. Quodnam enim piaculum admiſi, tanto ſupplicio dignum? Imò verò quos Deos, religioſiſſimè cultos, non debui mihi facere propitios? Hoccine præmium eſt pietatis maternæ erga liberos? Membra animo vacua complector; brevíque hæc mea viſcera flammis abſumenda tradentur. 135 At ſuſtineóne te, ad rogum compoſitum, contemplari? An potero te, pro more, manibus meis inungere? Ultimùm, me miſeram! te amplector, ac video, manus tuas compono, vultúmque meo premo.

136 *Tene mea poterunt ungere* &c.] Reſpicit ad morem antiquitus uſitatum, videlicet, ut mortui ungerentur. Virgilius: (in deſcriptione funeris Miſeni, Æneïd. IV, 219.) *corpúſque lavant frigentis & ungunt.* Dicebatur hoc *pollingere.* Gloſſarium: *pollingo*, περιστέλλω νεκρὸν, σωροπηλοκέω, ἐνταφιάζω. Videtur confundere cum veſpillonibus (eorum enim officium mortuos ſepelire) in quo tamen ſubſcriptorem habet *Sidonium Apollinarem* Lib. XIII. Epiſt. 13. Hæc & alia alieniora à *Pedone Frider. Lindenbruchius*, quæ omittimus. Conſule potiùs, de hoc more, *Ioan. Meurſium* de Funere cap. IV. *Ioſ. Laurentium* de Funeribus Antiquis, Cap. I. *Pet. Moreſtellum* de Pompa Ferali Lib. I. cap. 10. & ſeqq. & alios de re funeraria Scriptores. *Idem.*

138 *Effingóque manus*] Sic rectè *Heinſius* non *affigo.* Hoc eſt, manus aptè compono. Cadaverum enim membra, ſi fortè ultimis convulſionibus contorta fuiſſent, extendebantur. Sic apud *Euripidem* in Hippolyto, deſcriptâ morte Phædræ, quæ ſibi laqueo gulam fregerat, ſic colloquuntur Nuncius & Chorus v. 786. & ſeqq.

ΑΓ. Ὀρθώσατ' ἐκτείνοντες ἄθλιον νέκυν
Πικρὸν τόδ' οἰκούρημα δεσπόταις ἐμοῖς.
ΧΟ. Ὄλωλεν ἡ δύστηνος, ὡς κλύω,
Ἤδη γὰρ ὡς νεκρόν νιν ἐκτείνουσι δή.

NUN. *Rectam collocate, extendentes miſerum cadaver. Acerbum eſt hoc miniſterium dominis meis.* CHO. *Periit infelix mulier, ut audio; jam enim ut cadaver eam extendunt.* Quin & moribundus Hippolytus Theſeum ſic alloquitur v. 1445.

Λαβοῦ πάτερ μου, καὶ κατόρθωσον δέμας

accipe pater & rectum collocato corpus. De loquutione ipſa, *effingere manus*, non eſt quod quiſquam dubitet; nam etiam ægro *manus effingi* dicuntur, cum jactanti & retegenti brachia, intra ſtragulas veſtes reponuntur. *Acontius* apud *Ovidium*, de Cydippe decumbente agens,

Me

Nunc primùm adſpiceris Conſul, victórque parenti?
　Sic mihi, ſic miſeræ nomina tanta refers?
Quos primùm vidi faſces, in funere vidi,
　Et vidi verſos, indiciúmque mali.
Quis credat? matri lux hæc mœſtiſſima venit,
　Quâ natum in ſummo vidit honore ſuum.
Jámne ego non felix? jam pars mihi rapta Neronum,
　Materni celeber nomine Druſus avi?
Jámne meus non eſt, nec me facit ille parentem?
　Jámne fui Druſi mater? & ipſe fuit?
Nec cùm victorem referetur adeſſe Neronem,
　Dicere jam potero: major, an alter adeſt?
Ultima contigimus, jus matris habemus ab uno,

Unius

N O T Æ.

Me miſerum! quòd non Medicorum juſſa miniſtro,
Effingóque manus, inſideóque toro.

Sic meliùs quàm *& fingóque.* Deinde tertio ab hoc verſu:

Ille manus iſtas & fingit & adſidet ægra.

Idem.

Oráque ad ora fero] Non tantùm morientes, ſed & mortuos oſculabantur. Vide *Iacob. Gutherium* de Jure Manium Lib. I. cap. 12. ubi hunc verſiculum laudat. *Idem.*

139 *Adſpiceris Conſul*] Fuit enim Conſul anno U. C. DCCXXXV. cum T. Quinctio Criſpino. *Velleius Paterculus* L. II. Ed. Lipſianæ pag. 64. *Illum magna ex parte domitorem Germaniæ, plurimo ejus gentis, variis in locis, profuſo ſanguine, fatorum iniquitas Conſulem, agentem annum triceſimum, rapuit.* Idem.

142 *Et vidi verſos*] Sic emendavit *I. Lipſius* Epiſt. Quæſt. Lib. III. Epiſt. 3. cùm legeretur *everſos.* Quod firmavit loco *Taciti* de Germanici Druſi F. funere agentis Annal. Lib. III. cap. 2. *Præcedebant incomta ſigna, verſi faſces.* Vide quæ præterea habet ad eum *Taciti* locum. Adi & *Ioan. Meurſium* de Funere cap. XVII. ubi de militari funere. *Idem.*

Ibidem. *Everſos*] Lego *inverſos.* Mos hic priſcus, nempe, in funere magnorum virorum, inſignia & imagines eorum anteferre. *Horatius* Epod. VIII.

—— *funus*

mo. Nunc primùm te viſura fui & Conſulem & victorem; 140 an tam magnifica nomina ad me mortuus refers? Primùm faſces tibi præferri in funere, & quidem, præter morem, verſos, ut calamitatis meæ commonefierem, vidi. Quis crederet hunc fuiſſe matri luctuoſiſſimum diem, quo filium ſummos honores conſequutum primùm vidit? 145 Nunc demum infelix ſum, cùm alter Neronum mihi ereptus eſt, patris mei nomine inſignis. Jam meus ampliùs non eſt, nec me matrem in poſterum vocitabit. Ergóne Druſi mater non ero, poſteaquàm vitâ functus eſt? Cùm victorem Neronem adventare poſthac accipiam, 150 non erit cur quæram majorne ſit natu, an minor filiorum. Ad ultimam lineam perveni, nec mater dicor, niſi propter unum Ti-

——— *funus atque imagines*
Ducant triumphales tuum.

Ubi vetus Commentator: *Solebant in funere nobiliſſimi cujuſque imagines majorum præferri, ad oſtentationem nobilitatis, quod adhuc obſervari videmus in funeribus principum virorum.* Obſervabant autem ne erectæ, ſed inverſæ gererentur, id quod hîc factum vides, & apud *Statium* Thebaïd. VI.

Tunc ſeptem numero turmas (centenus ubique
Surgit eques) verſis ducunt inſignibus ipſi
Grajugenæ reges.

Lindenbruchius.

146 *Materni celeber* &c.] Is Brutum ſequutus, victis partibus, poſt Philippenſem pugnam, ſe interemit. *Velleius* Lib. II. *Druſus Livius, Iuliæ Auguſtæ pater, & Varus Quinctilius, ne tentatâ quidem hoſtis miſericordiâ, alter ſe ipſe in tabernaculo interemit, Varus autem* &c. *Gerallus.*

147 *Nec me facit ille parentem*] Non ampliùs me matrem vocat. *Idem.*

148 *Ipſe fuit*] Hoc eſt, ut notum, mortuus eſt. Vide Eleg. III, 14. *Idem.*

150 *Major, an alter*] Simile quid jam dixit v. 6. *Idem.*

151 *Ius matris habemus ab uno*] Videtur Livia ſe propemodum orbam eſſe conqueſta, quamobrem jure trium liberorum ab Auguſto donata eſt. *Dio* Caſſius Lib. LV. memoratâ morte Druſi: ἡ δὲ δὴ Λιουΐα εἰκόνων τε ὅτι παραμυθίᾳ ἔτυχε καὶ ἐς τὰς μητέρας τὰς τρὶς τε-

Unius eſt munus quod tamen orba negor.
Me miſeram! extimui, frigúſque per oſſa cucurrit.
Nil ego jam poſſum certa vocare meum.
Hic meus ecce fuit, jubet hic de fratre vereri.
Omnia jam metuo, fortior antè fui.
Soſpite te ſaltem, moriar, Nero! tu mea condas
Lumina & excipias hanc animam ore pio!
Atque utinam Druſi manus altera & altera fratris
Formarent oculos, comprimeréntque meos.
Quod licet, hoc certè tumulo ponemur in uno,
Druſe, neque ad veteres conditus ibis avos.
Miſcebor cineríſque cinis atque oſſibus oſſa.
Hanc lucem celeri turbine Parca neat.
Hæc & plura refert, lacrimæ ſua verba ſequuntur,
Oráque nequidquam per modò queſta fluunt.

Quin

NOTÆ.

τεκούσας ἐσεγράφη: *Livia autem ſolatii cauſa ſtatuis donata & in matrum, quæ ter peperiſſent, numerum relata eſt.* Idem.

153 *Extimui*] Cùm cogitavi & pænè dixi: ſi moriatur Tiberius, orba ero. Se, nimirum, ominis causâ, plura dicturam coërcuerat. *Idem.*

157 *Nil ego jam poſſum certa vocare meum*] Nam noſtrum dici certò non poteſt, quod ſingulis momentis amittere in perpetuum poſſumus. Ita Stoïci, nec immeritò. *Seneca* Epiſt. XCVIII. *Quidquid eſt, cui dominus inſcriberis, apud te eſt, tuum non eſt.* Vide & Conſolationis ad Marciam cap. X. *Idem.*

157 *Tu mea condas lumina*] Officium propinquorum erga propinquos, ſed præſertim liberorum erga parentes. *Ovidius* Epiſt. Penelopes ad Ulyſſem, de Telemacho filio:

Dii precor hoc jubeant, ut, euntibus ordine fatis,
Ille meos oculos, comprimat, ille tuos.

De ipſo Ulyſſe.

Reſpice Laërtem; ut jam ſua lumina condas,
Extremum fati ſuſtinet ille diem.

Vide

Tiberium; qui ſolus, quò minùs orba dicar, obſtat. Ah, me miſeram! cùm hoc animo reputo, tota metu ac tremore concutior; nec quidquam poſſum, quaſi proprium, mihi vindicare. 155 Poſtquàm Druſus meus vivere deſiit, nequeo non eſſe, fratris ejus causâ, anxia. Quæ fortiori animo eram, cùm ambo viverent, nunc uno ſuperſtite omnia timeo. At ſaltem, utinam, ô Tiberi, mihi ſuperſtes oculos meos claudas, animámque meam ore tuo excipias! Utinam ambo filii mei ſuperſtites 160 ſimul mortuæ oculos comprimerent! Verùm quando hoc fieri nequit, certè uno ſepulcro omnes condiemur, ô Druſe; neque ſolus illinc ad Majores tuos, in campis Elyſiis agentes, te conferes. Cineres ac oſſa mea tuis miſcebuntur, atque utinam Parcæ filum vitæ meæ celeriter neverint! 165 Hæc & plura alia dixit Livia, donec triſtia verba lacrimis ſint interpellata, & fruſtra per os querulum iterum defluxerint.

Vide *Ioan. Meurſium* de Funere cap. III. & alios, nám *cui non dictus Hylas?* Idem.

158 *Excipias hanc animam* &c.] Vide dicta ad v. 97. *Idem.*

162 *Ad veteres conditus ibis avos*] Subaudiendum, ſolus. Animi fato functorum credebantur ad animos Majorum ſuorum ire. Hinc, apud Orientales, *ire ad patres*, & *aggregari populis ſuis* perinde erat ac mori. Vide Gen. XV, 15. XXV, 8. *Idem.*

164 *Hanc lucem celeri turbine Parca neat*] *Lux* pro vita frequens quidem eſt, ſed *nere lucem hanc*, pro eo quod eſt ſtamina vitæ hujus nere, neſcio an alibi occurrat. *Turbinem* hîc vocat circumactionem celerem fuſi, qui vertatur

Ceu quondam torto volitans ſub verbere turbo,
Quem pueri, magno in gyro, vacua atria circum
Intenti ludo exercent; ille actus habenâ
Curvatis fertur ſpatiis, ſtupet inſcia turba,
Impubéſque manus, mirata volubile buxum.

Virgilius Æneïd. VII, 378. Sic & *Catullus* in Argon. de Parca:

Libratum tereti verſabat turbine fuſum.

Idem.

165 *Lacrima ſua verba*] Hoc eſt, verba triſtia, lugubria, digna quæ cum lacrimis conjungantur. Hoc Hemiſtichium legitur & in Ep. Hypermneſtræ, v. 67. *Idem.*

 167 *Quin*

Quin etiam corpus matri vix, vixque remiſſum
  Exſequiis caruit, Livia, pænè tuis.
Quippe ducem arſuris excercitus omnis in armis,
  Inter quæ periit, ponere certus erat.
Abſtulit invitis corpus venerabile frater;
  Et Druſum patriæ, quod licuitque, dedit.
Funera ducuntur, Romana per oppida, Druſi;
  (Heu facinus!) per quæ victor iturus erat;
Per quæ deletis Rhætorum venerat armis.
  Hei mihi! quàm diſpar huic fuit illud iter!

Con-

NOTÆ.

167 *Quin etiam corpus matri &c.*] *Seneca* in Conſ. ad Polybium cap. IV. ſic loquentem Claudium Imp. inducit: *Cæſar patruus meus Druſum Germanicum patrem meum, minorem natu, quàm ipſe erat, fratrem, intima Germaniæ recludentem, & gentes ferociſſimas Romano ſubjicientem imperio, in complexu & oſculis ſuis amiſit. Modum tamen lugendi non ſibi tantùm, ſed etiam aliis fecit, ac totum exercitum non ſolùm mœſtum, ſed etiam attonitum, corpus Druſi ſui ſibi vindicantem, ad morem Romani luctûs redegit; judicavitque non militandi tantùm diſciplinam eſſe ſervandam, ſed etiam dolendi.* Idem.

169 *Arſuris armis*] Sic in funere Julii Cæſaris factum. *Suetonius*, in ejus vita, cap. LXXXIV. *Injecere flammæ & veteranorum militum legionarii arma ſua, quibus exculti funus celebrabant.* Idem.

170 *Certus erat*] Hoc eſt, decreverat, nam *certus* eſt à *cerno*, hoc eſt, decerno, κρίνω. Vide & v. 228. Aliàs frequentiùs dicunt *certum ei erat*, ἐκέκριτο ταῦτα αὐτῷ. Idem.

171 *Corpus venerabile*] Hoc eſt, cui major honor debebatur, quàm ut tumultuario exercitûs funere offerretur. *Idem.*

172 *Druſum patriæ,*] Antea legebatur *prunæ*, ſed emendavit *Juſt. Lipſius* in Comment. in *Senecæ* Conſolat. ad Polybium cap. XXXIV. *patriæ*, & quidem neceſſariâ emendatione. Nam volebat quidem miles Druſum *prunæ* tradere, in ipſa Germania; ſed eum patriæ, quâ potuit, reddidit Tiberius. Hanc emendationem in textum jam receperat *Nic. Heinſius*. Idem.

Quod potuitque dedit] Idem *Lipſius* emendabat *quà potuit*; hoc eſt, quatenus licuit. Sed non opus eſt, nam *quod* ſæpe perinde eſt ac *quoad*, frequentiúſque apud Veteres eo ſignificatu occurreret, niſi à Librariis ac Criticis temerè eſſet mutatum. Sic Patres apud *Livium*

Lib.

rint. Atqui, ô Livia, memorem te eſſe oportebat, felicitatis tuæ eſſe, quòd cadaver integrum filii tui videre potuiſti, & juſta ei, more majorum, perſolvere. Exercitus enim, cui præfuerat, exſequias ei facere voluit, [170] conjectis in rogum armis, in quibus tractandis interiit. Sed Tiberius cadaver venerandum fratris invitis eripuit, & , quoad licuit, Druſum patriæ ſuæ reddidit. Ductum eſt funus per urbes Romano Imperio parentes, per quas victor Druſus mox Romam rediturus erat. [175] Per Alpes, confecto Rhætico bello, ovans in Italiam redierat; me miſerum! quàm id iter huic pompæ funebri

Lib. xxvi, 32. in cauſa M. Marcelli & Syracuſanorum, promiſerunt ſe *mandaturos Conſuli Lævino, quod ſine jactura Reipublicæ fieri poſſet, fortunis ejus civitatis conſuleret.* Lib. xxxix. 45. *Id eos ut prohiberet, quod ejus ſine bello poſſet, Prætori mandatum eſt.* Sic habent utrobique MSS. Codd. ut animadvertit *Joan. Frid. Gronovius*, non *quoad*, ut eſt in vulgatis editionibus. *Idem.*

173 *Romana per oppida*] Sic Suëtonius cap. 1. Claudii: *Corpus ejus per municipiorum coloniarúmque primores, ſuſcipientibus obviis ſcribarum Decuriis, ad urbem devectum ſepultum eſt in Campo Martio.* Dio l. lv. ἀποθανόντα εἰς Ῥώμην ἐκόμισε, τὰ μὲν πρῶτα μέχρι τοῦ χειμαδίου τοῦ στρατοῦ, διά τε τῶν ἑκατοντάρχων καὶ διὰ τῶν χιλιάρχων, ἐκεῖθεν δὲ διὰ τῶν καθ' ἑκάστην πόλιν πρώτων βαστάσας: Tiberius *mortuum Romam detulit, primùm quidem, uſque ad hiberna, per centuriones & tribunos, deinde per primores ſingularum urbium bajulatum.* Vide & *Senecam*, in Conſ. ad Marciam cap. iii. *Idem.*

175 *Deletis - armis*] Hoc eſt, exercitibus, confectóque bello: Vide ad vſſ. 15. & 16. *Idem.*

176 *Quàm diſpar huic fuit illud iter?*] Quòd hoc mœſtum eſſet; illud lætum; alioquin honorificentiſſima fuit feralis Druſi per Italiam pompa. *Seneca* in Conſol. ad *Marciam* cap. iii. de Druſo: *Accedebat ad hanc mortem, quam ille pro Republica obierat, ingens civium, provinciarúmque, & totius Italiæ deſiderium; per quam, effuſis in officium lugubre municipiis, coloniiſque, ductum erat in urbem funus triumpho ſimillimum. Non licuerat matri ultima filii oſcula, gratúmque extremi ſermonem oris haurire, longo itinere reliquias Druſi ſui proſequuta, tot per omnem Italiam ardentibus rogis, quaſi totiens illum amitteret, irritata.* Integrum exſcripſi locum, quia ex eo optimè liquet quale fuerit hoc iter, de quo *Pedo.* Idem.

 177 Con-

Conſul init fractis mœrentem faſcibus Urbem,
  Quid faceret victus, ſic ubi victor init?
Mœſta domus plangore ſonat, cui figere lætus
  Parta ſuâ dominus voverat arma manu.
Urbs gemit & vultum miſerabilis induit unum.
  Gentibus adverſis forma ſit illa precor.
Incerti claudúntque domos, ſtrepitántque per Urbem;
  Hîc, illic pavidi, clámque palámque dolent.

Jura

NOTÆ:

177 *Conſul init*] Antea legebatur *conſuluit*, ſed emendavit locum *Joſ. Scaliger*, quem meritò ſequutus *Nic. Heinſius*. Deleto I & primo crure N in INIT, injuriâ temporis, ſuperfuit VIT, quod cum ſuperiori voce junctum. *Idem.*

Fractis faſcibus] Non tantùm verſis, ſed etiam fractis. Quod ex hoc *Pedonis* loco animadvertit *M. Ant. Muretus* ad *Tacit.* Annal. Lib. III, 2. néc ſcio an ſit à Libitinariis Scriptoribus obſervatum. *Idem.*

Quid faceret victus] Non memini me legere victis Magiſtratibus, Romam redeuntibus, faſces fractos fuiſſe. Si quis legerit, exemplum verbis *Pedonis*, me auctore, adſcribat. *Idem.*

179 *Figere latus* &c.] More priſco. *Plinius* Lib. xxxv, 2. de antiquioribus Romanis: *Alia foris & circa limina domitarum gentium imagines erant*, AFFIXIS *hoſtium* SPOLIIS, *qua nec emtori refigere liceret; triumphabántque, etiam dominis mutatis, ipſa domus, & erat hæc ſtimulatio ingens, exprobrantibus tectis, quotidie imbellem dominum intrare in alienum triumphum.* Hinc poſt Cannenſem cladem, cùm arma Romanis deeſſent, *vetera*, apud Livium Lib. xxxv, 57. *hoſtium ſpolia detrahunt templis, porticibúſque*; privatarum, nempe, ædium. *Idem.*

180 *Parta manu*] Vide locum *Suëtonii* allatum ad v. 14.

181 *Vultum miſerabilis induit unum*]. Hoc eſt, omnes lugent, contra quàm fieri ſolet non tantùm in privatis, ſed & in funeribus malorum Principum, quos pauci adulatores lugent, ceteris gaudentibus, aut leviter mortem eorum ferentibus. Eadem amoris ſignificatio, erga Germanicum Druſi F. eleganter deſcribitur à *Tacito* Ann. Lib. III. cap. 2. *Poſtquàm* (Agrippina) *duobus cum liberis feralem urnam tenens, egreſſa navi, defixit oculos; idem omnium gemitus, neque diſcerneres, proximos, alienos, virorum, feminarúmve planctus.* Idem.

182 *Gentibus adverſis*] *Adverſis*, ἀντὶ τῶ *adverſariis*, Ammianus Marcellinus: *Adverſos fortiùs oppreſſerunt.* Dixerunt etiam *advoſes.*

Feſtus:

nebri diſſimile fuit! Conſul Romam ingreditur, fractis faſcibus. Quo ergo habitu victum redire oporteret, qui victor honoris inſignibus ruptis in patriam rediit? Domus Druſi planctu reſonavit, cujus veſtibulo, poſt victoriam 180 voverat arma, manu ſuâ hoſtibus detracta, affigere. Urbs tota, uno vultu, luget; quæ lugubris omnium ſpecies hoſtibus noſtris ſit precor, potiùs quàm nobis. Præ mœrore, incertus, clauſis tabernis, per Urbem vagatur Populus Romanus, pavidúſque, non palam tantùm, ſed clam

Feſtus:, *Advoſem, adverſarium, hoſtem.* Gloſſarium: *Advoſes, ἐναντίος.* Eſt autem in his verbis formula ſollemnis, quâ utebantur, quando hoſtibus mala imprecabantur. *Plautus*, de eo, qui malum nuncium adferebat: *Principium inimicis dato.* Apuleius: *Hoſtes & omnes inimici tam duram, imò verò Ulyſſeam peregrinationem incidant.* Lindenbruchius.

Ibidem] Eſt genus abominationis, ut ita loquar, quâ non tam hoſtibus malè precabantur, quàm rem à ſe voto amoliebantur. *Virgilius* Georg. III, 512.

——— ipſique ſuos jam morte ſub ægra
(Dii meliora piis, errorémque hoſtibus illum!)
Diſciſſos nudis laniabant dentibus artus.

Gorallus.

183 *Incerti claudúntque domos*] *Tacitus* Ann. Lib. II. de hoc ipſo agens ſic ſcribit: *Hos vulgi ſermones audita mors adeò incendit, ut ante edictum Magiſtratuum, ante Senatûs-Conſultum, ſumto juſtitio, deſererentur fora, clauderentur domus, paſſim ſilentia & gemitus, nihil compoſitum in oſtentationem.* Non ſolùm autem domos, in quibus mortuus ſervabatur, claudere moris erat, ſed ne focum quidem in iis facere. *Apuleïus* Miles. Lib. II. *Abi*, inquit, *fatue, qui in domo funeſta cœnas, & partes requiris, in qua totijugis jam diebus ne fumus quidem viſus eſt ullus.* Lidenbruchius.

Ibidem. Aut vir doctiſſimus oblitus erat hîc agi de Liviæ filio, aut *Tacitum* nimis oſcitanter exſcribebat, qui loquitur de morte Germanici, Druſi noſtri filii, Liviæ nepotis, Annal. Lib. II. cap. 82. Verbis tamen graviſſimi Hiſtorici *Pedo* noſter illuſtratur. *Gorallus.*

Ibid. *Strepitántque per urbem, hîc illic pavidi*] *Tacitus* Ann. L. III. cap. 2. de populo, ex animo, Germanicum lugente: *Magna pars populi viam complevere, disjecti & ut cuique libitum flentes.* Mox *plena urbis itinera* memorat. *Idem.*

184 *Clámque, palámque dolent*] Ut in vero luctu, & à quo aberat adulatio. *Martialis* de ficto & vero luctu Lib. I. Epig. 34.

Jura ſilent, mutæque tacent ſine vindice leges;
  Adſpicitur toto purpura nulla foro.
Dîque latent templis, neque iniqua ad funera vultus
  Præbent, nec poſcunt thura ferenda rogo.
Obſcuros delubra tenent, pudet ora colentum
  Adſpicere, invidiæ, quam meruere, metu.
Atque aliquis de plebe pius, pro paupere nato,

Suſtu-

N O T Æ.

Amiſſum non flet, cùm ſola eſt, Gellia patrem;
Si quis adeſt, juſſa proſiliunt lacrimæ.
Non dolet hic, quisquis laudari, Gellia, quærit;
Ille dolet verè qui ſine teſte dolet;

Sed & qui dolorem non diſſimulat, ubi nulla diſſimulandi ratio eſt. Contrà allatis Romam cineribus Germanici, cùm lætam ſibi ejus mortem malè diſſimularet Tiberius; ipſe *atque Auguſta publico abſtinuere, inferius majeſtate ſuâ rati, ſi palam lamentarentur; an, ne omnium oculis vultum eorum ſcrutantibus, falſi intelligerentur.* Verba ſunt *Taciti* Ann. Lib. III. cap. 4. *Idem.*

185 *Jura ſilent*] Indicto, pro more, juſtitio, ut in funere publico. Vide locum *Taciti* ad v. 183. allatum. Plura qui volet exempla, adeat præſertim *Jacobum Gutherium* de Jure Manium, Lib. III. cap. 29. ubi de funere publico. *Idem.*

Mutæque tacent ſine vindice leges] Prætore, nempe, jus minimè dicente; qui *vindex* eſt, hoc eſt, defenſor legum, quas perfractas vindicat, ſive ulciſcitur. *Idem.*

186 *Adſpicitur toto purpura nulla foro*] *Tacitus* in deſcriptione funeris Germanici, Ann. Lib. III. cap. 4. *Miles cum armis, ſine inſignibus Magiſtratus*; hoc eſt, ſine toga purpurâ prætexta, ſine lato clavo. Vide ad eum locum Interpretes, & *Pet. Moreſtellum* de Pompa Ferali Lib. II. cap. 22. *Tertullianus* Lib. de Jejuniis cap. XVI. ſimiliter *purpuras poni* dixit à Magiſtratu, quamvis in alio luctûs genere: *Cùm ſtupet cælum*, inquit, *& aret annus, nudipedalia denunciantur, Magiſtratus purpuras ponunt, faſces retro avertunt, precem indigitant, hoſtiam inſtaurant.* Idem.

187 *Diique latent templis*] Hoc eſt, clauſis Templis nulla fiunt ſacra. Contrà ſi eos, quos mortuos crediderant, vivere acciperent, in Templa irrumpebant. Sic *Tacitus* Ann. Lib. II. cap. 82. de iis qui crediderant ſoſpitem eſſe Germanicum, cujus mors antea nunciata fuerat: *currunt per urbem, moliuntur Templorum fores.* Vide & *Suetonium* in Caligula cap. VI. *Idem.*

188 *Thura*

clam etiam luget. Juſtitio indicto, jus nemini dicitur, nec ullus Magiſtratus, prætextâ indutus, in foro cernitur. Ipſi Dii latere, præ pudore, videntur, in clauſis Templis; neque à quoquam, funeris acerbi causâ, adeuntur; thúſque, in eorum aris alioquin adolendum, ad rogum Druſi undique comportatur. In delubris abditos pudet adſpici à colentibus; invidiam, quam ſibi, morte Druſi, contraxerunt, timentes. Quin etiam fuit non nemo, ex paupercula plebe, qui pro filio vota nuncu-

188 *Thura ferenda rogo*] In pompa funebri, poſt lectum lances plenæ thure aliiſque aromatibus ferebantur, quæ poſtea in rogum accenſum conjiciebantur. Multis hoc probarunt *Joan. Meurſius* de Funere Cap. XVII & XXVI. & alii. *Idem.*

189. *Obſcuros delubra tenent* &c.] Graviùs etiam aliquando plebs indignabatur Diis. Sic mortuo Germanico, Druſi F. *quo defunctus eſt die, lapidata ſunt templa, ſubverſa Deûm ara, Lares à quibuſdam familiares in publicum ejecti, partus conjugum expoſiti.* Verba ſunt *Suëtonii* in Caligula, cap. V.

190 *Invidia, quam meruere, metu*] Quaſi timerent ſibi ab odio hominum. *Lucanus* Lib. II, 35. de precibus Romanarum matronarum, exorto bello civili:

——— nullis defuit aris
Invidiam factura parens.

Martialis Lib. I. Epiſt. 83. de morte Reguli, quem æquo diutiùs vivere, in bonorum virorum perniciem, multi querebantur:

Nimirum timuit noſtras Fortuna querelas,
Quæ par tam magna non erat invidia.

Sic legendum, potiùs quàm *tenuit noſtràs* &c. vel *Pedonis* verba oſtendunt. Hi ſunt fructus furoris poëtici, qui, poſtquàm homines conſceleratos in Deorum numerum retulit, Deos ad conditionem non hominum tantùm, ſed hominum nequam depreſſit. O Poëtas acutos in nugis, hebetes verò in iis in quibus ſine piaculo errare non licet! O perversè ingenioſos, qui ſua dicendi facultate, ut Numini malè dicerent, abutebantur! Sed ô nos infelices, quorum eruditionis non exigua pars ſita eſt in conquirendis, protrahendiſque in lucem hominum nugis ac ineptiis, imò verò & ſceleribus! Ecquando aderit tempus, quo, miſſis humanis deliriis, in tranquilla contemplatione Veritatis acquieſcemus? Vide not. ad v. 130. *Idem.*

191 *Pius*] Vide ad v. 5. *Pius* hic erat erga filium, at parum religioſus erga Numen. *Idem.*

Suſtulerat timidas ſidera ad alta manus.
Jámque precaturus; quid ego autem credulus, inquit,
Suſcipiam in nullos irrita vota Deos?
Livia non illos, pro Druſo, Livia movit.
Nos erimus magno maxima cura Jovi?
Dixit & iratus vota inſuſcepta reliquit,
Duravítque animum deſtituítque preces.
Obvia turba ruit, lacrimíſque rigantibus ora
Conſulis erepti publica damna refert.
Omnibus îdem oculi, par eſt concordia flendi.
Funeris exſequiis adſumus omnis eques.

Omnis

NOTÆ.

192 *Suſtulerat manus*] Id eſt, orare ſublatis manibus cœperat, unde factum ut *manus tollere* perinde ſit ac Deum orare. Vide 1 Tim. II, 8. & quæ ad eum locum collegit *Ioan. Pricæus*. Idem.

193 *Quid ego autem credulus*] Quia plerique homines Religionem à parentibus acceptam, legibúſque in patria ſancitam, credunt eſſe veram; quamvis numquam expenderint an liceat, ea in re, Majoribus per omnia credere, & cæcum Legibus obſequium præſtare. Religio vulgi mera eſt credulitas, non fixa animo, pondere rationum, ſententia. Hinc ex facili naſcuntur, in adverſis, querelæ de Providentia,

Plurimáque in ſævos populi convicia Divos,

ut utar verbis *Lucani*, Lib. VII, 725. *Idem*.

194 *Suſcipiam in nullos* &c.] Hoc eſt, qui reverâ nulli ſunt, ut cenſuere Diagoras & alii Athei; vel, qui non magis res humanas curent, ac ſi nulli eſſent, quod exiſtimabat Epicurus. Perinde eſt ſi dicas nullum eſſe Numen, aut humanum genus ad ejus curam non pertinere. *Lucanus* Lib. VII, 445. de clade Pharſalica:

——— *ſunt nobis nulla profectò*
Numina, cùm cæco rapiantur ſæcula caſu;
Mentimur regnare Iovem; ſpectabit ab alto
Æthere Theſſalicas, teneat cùm fulmina, cædes!

Paullò pòſt,

——— *mortalia nulli*
Sunt curata Deo. Idem.

195 *Livia non illos*] Quaſi verò Liviæ vota gratiora eſſe oporteret, quàm pauperis matronæ! Quaſi Druſum neceſſe eſſet vivere, potiusquàm quemvis alium! Atqui neſciebant qualis futurus eſſet

Dru-

cupaturus ad Jovis Templum ſe contulerat, atque Deum oraturus ad cœlum manus ſuſtulerat. At cùm jam eſſet precaturus, animum ejus hæc cogitatio ſubiit, ſe fruſtra, fide habitâ auctoritati Majorum, ſuſcipere inania vota, veluti audientibus Diis, cùm res humanas non curent. Nam, inquiebat, ſi Livia, ſi ipſa Livia, votis pro Druſo nuncupatis, ejus incolumitatem à Diis impetrare non potuit, an ego majori curæ Jovi eſſem? Hæc ubi apud ſe reputaſſet, Diis iratus vota omiſit, animóque obdurato precari eos deſiit. Interea Populus Romanus obviam ibat funeri, & flens narrabat quantam, morte Druſi, jacturam Reſpublica fecerit. Omnes æquè mœſti erant, lacrimiſque pariter indulgebant. Omnes Equites funeri adfuimus, feli-

Druſus, ſi ſummæ rerum præfuiſſet; aliud enim eſt ingenium parentis, aliud imperantis, quod in Tiberio ejus fratre cernere licuit. Sed & probè norant non opes, non dignitates placere Diis, verùm animum ac mores. Poëta tamen ſic potuit hominem è vulgo loquentem inducere, quem meliora de Numine edoctum non fuiſſe mirum non eſſet. At v. 130. haud aliter fermè loquentem Liviam induxit, & notum eſt nonnullos criminatos eſſe Auguſtum, *quaſi, claſſibus tempeſtate perditis, exclamaverit, etiam invito Neptuno victoriam ſe adepturum, ac die Circenſium proximo, ſollemni pompa ſimulacrum Dei detraxerit.* Quod narrat *Suetonius*, in ejus vita, cap. XVI. *Idem.*

198 *Duravitque animum*] Id eſt, obfirmavit. Sic *Paulus* J. C. l. XVIII. *de quaſtione: Repeti in quaſtionem poteſt, maximè ſi in tormenta animum corpúſque duraverit.* Quintilianus Declamatione CCLXXIX. *Non omnium animos maritorum durare ad ſanguinem, eſſe quoſdam mitiores, qui ne conſpicere quidem cruorem ſufficerent.* Et alibi paſſim hoc verbum ita uſurpatum reperitur. *Lindenbruchius.*

201 *Omnibus idem oculi*] Vide ad v. 181. ubi idem habet Poëta. *Gorallus.*

202 *Exſequiis adſumus omnis eques*] Non quivis tamen Equites lectum ejus ſubierunt, ſed ii tantùm quibus equeſtrem cenſum eſſe planè conſtabat. *Dio* Lib. LV. Ὁ μὲν ἔς τε τὸ Ἄρειον πεδίον, ὑπὸ τῶν ἱππέων, τῶν τε ἐς τὴν ἱππάδα ἀκριβῶς τελούντων, καὶ τῶν ἐκ τοῦ βουλευτικοῦ γένους ὄντων, ἠνέχθη: *ille in Martium campum, ab equitibus, & quidem qui cenſum equeſtrem integrum habebant, & ſenatoria ſtirpis erant, elatus.* Idem.

 205 *Aucto-*

Omnis adeſt ætas, mœrent juvenéſque, ſenéſque,
  Auſoniæ matres, Auſoniæque nurus.
Auctoriſque ſui præfertur imagine mœſtâ,
  Quæ victrix Templis debita laurus erat.
Certat onus lecti generoſa ſubire juventus,
  Et ſtudet officio ſedula colla dare.
Et voce & lacrimis laudaſti Cæſar alumnum,
  Triſtia cùm medius rumperet orſa dolor.
Tu letum optaſti (Diis averſantibus omen)

Par

NOTÆ.

205 *Auctoriſque ſui præfertur imagine mœſta*] Hoc eſt, laurea mœſta præfertur in imagine ejus, cujus prudentiâ ac fortitudine parta fuerat. *Laurea mœſta* tunc fuiſſe poteſt dici, quia funeri non triumpho adhibebatur. Non diſſimulandum tamen, *imaginem* quoque *mœſtam* meritò vocari potuiſſe, quia reverâ mœſta imago præferebatur, in ejuſmodi funeribus, ut docet *Herodianus* in deſcriptione conſecrationis Cæſarum, initio Lib. IV. Ἡ δ᾽ *εἰκὼν ἐκείνη ἐν σχήματι νοσοῦντος πρόκειται ὠχριῶσα*, *imago illa ad ægroti ſpeciem pallida proponitur.* Talem autem imaginem geſtatam in funere Druſi docet *Tacitus* Ann. Lib. III, 5. ubi profert verba nonnullorum Germanici funus cum funere Druſi patris comparantium: *ubi illa veterum inſtituta? propoſitam toro effigiem* &c. De qua conſuetudine, adi ad eum locum *Taciti* Interpretes, & *Ioan. Meurſium* de Funere cap. XIX. Imagines autem illæ laureatæ erant, in habitu quippe triumphali, ob res geſtas eorum quorum erant. Auguſti ipſius, ut docet *Dio* in ejus funeris deſcriptione, *εἰκὼν κηρίνη ἐν ἐπινικίῳ στολῇ ἐξεφαίνετο*, *imago cerea, in triumphali habitu cernebatur*, ac proinde laureata; nemo enim neſcit, triumphalia ornamenta non fuiſſe ſine laurea. Igitur Druſi, cùm præſertim ei paratus fuiſſet triumphus, imago etiam laureata in funere conſpecta eſt. *Idem.*

206 *Quæ victrix Templis debita laurus erat*] Laureas Imperatores, quas re bene geſtâ victiſque hoſtibus reportabant è provincia, deponere in Capitolio ſolebant, in Templo Jovis. *Iulius Obſequens: Cùm in agro Piſtorienſi Catilinam Antonius deviciſſet, laureatos faſces in Provinciam tulit. Ibi à Dardanis oppreſſus, amiſſo exercitu, profugit. Apparuit eum hoſtibus portendiſſe victoriam; cùm ad eos laurum victricem attulerit, quam in Capitolio debuerat deponere.* Hæc habet *Adr. Turnebus* Adverſar. Lib. II. cap. 10. quibus ſubjicit verſiculum hunc *Pedonis.* Sed quiſquis pluribus, de hoc more deponendæ in Capitolio

tolio

reliquique cives, cujuſcumque ſint ætatis, ne ullâ quidem matronâ exceptâ. Laurea, quam Druſus victoriâ ſibi pepererat, mœſtæ ejus imagini impoſita eſt; cùm eam ipſe debuiſſet triumphans in gremio Capitolini Jovis deponere. Equites feretro adſtantes certatim ſe ſe obtulerunt, ut funebrem lectum efferrent, humeróſque ſuos ei præſtando officio ſedulò præberent. Auguſtus verò privignum, quem ſummâ curâ educaverat, in Circo Flaminio laudavit, tanto affectu, ut inchoatam orationem interrumperent lacrimæ. Imò verò, optaſti tibi mor-

tolio laureæ, teſtimoniis indigebit, is adeat oportet Interpretes *Suëtonii* ad Domitiani cap. VI. & *Jul. Cæſar Bulengeri* Librum de Triumphis cap. XV. ubi plurima vir eruditus coacervavit. *Idem.*

207 *Certat onus lecti generoſa* &c.] Vide jam dicta ad v. 202. Cadaver in hominum nobilium funeribus lecto imponebatur, eúmque lectum ſubibant juvenes lectiſſimi, ferebántque lentis paſſibus primùm in forum, deinde ad rogum, in quo ſummo collocabatur. Hæc multis exemplis, argumentiſque comprobarunt *Joan. Meurſius* de Funere cap. XX. & ſeqq. aliíque eadem de re Scriptores. *Idem.*

209 *Et voce & lacrimis*] Erant qui ſuſpectum Druſum Auguſto tradiderant, quod confutat *Suëtonius* hiſce verbis, cap. I. Claudii, quæ maximè faciunt ad illuſtrationem *Pedonis* noſtri. *Quod equidem*, inquit, *magis ne prætermitterem, retuli, quàm quia verum, aut veriſimile putem, cùm Auguſtus tantopere & vivum dilexerit, ut coheredem ſemper filiis inſtituerit, ſicut quondam in ſenatu profeſſus eſt; & defunctum ita pro concione laudaverit, ut Deos precatus ſit, ſimiles ei Cæſares ſuos facerent* &c. Dio ſimiliter Lib. LV. αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγορᾷ προτεθέντος διπλοῦς ὁ ἐπιτάφιος ἐλέχθη· ὅ τε γὰρ Τιβέριος ἐνταῦθα αὐτὸν ἐπῄνεσε, καὶ ὁ Αὔγουστος ἐν τῷ Φλαμινίῳ ἱπποδρόμῳ· ἐξεστρατευκὼς γὰρ, καὶ οὐκ ἦν οἱ ὅσιον μὴ οὐ τὰ καθήκοντα ἐπὶ τοῖς κατειργασμένοις παρ' αὐτὴν τὴν εἴσω τοῦ πωμηρίου ἔσοδον ἐπιτελέσαι: *Eo in foro propoſito, duplex dicta eſt funebris oratio; nam & Tiberius hîc eum laudavit, & Auguſtus in Circo Flaminio; nam quia bellum geſſerat, ea prætermittere nefas erat, quæ* (poſt bella confecta) *in ipſo pomerii introitu de more præſtabantur.* Idem.

211 *Tu letum optaſti*] Proximè ſequuntur, apud *Suëtonium*, in loco ſuperiùs allato, hæc verba: *ſibique tam honeſtum quandoque exitum darent, quàm illi dediſſent. Nec contentus*, ſubdit Hiſtoricus, *elogium tumulo ejus verſibus à ſe compoſitis inſculpſiſſe, etiam vitæ memoriam proſâ oratione compoſuit.* Idem.

Par tibi, ſi ſinerent te tua fata mori.
Sed tibi debetur cœlum, te fulmine pollens
Accipiet cupidi regia magna Jovis.
Quod petiit tulit ille, tibi ut ſua facta placerent,
Magnáque laudatus præmia mortis habet.
Armatæque rogum celebrant, de more, cohortes;
Et pedes exſequias reddit, equéſque duci.
Te clamore, vocant, iterúmque iterúmque ſupremo,
At

N O T Æ.

Diis averſantibus omen] Non erat cur Dii averſarentur omen rei, quam norant, ut quidem *Alvinovanus* putabat, numquam futuram. Mendacem oportuiſſet eſſe memorem. Sed quia, ſi quid ſiniſtri fortè diceretur, ſolebant addere, *Dii omen avertant*, propterea fingit, Auguſto de morte ſua loquente, Deos omen eſſe averſatos. *Cicero* Philipp. IV, 4. *Quibus M. Antonius, (ô Dii immortales avertite & deteſtamini, quaſo, hoc omen) urbem ſe diviſurum eſſe promiſit.* Philipp. XI, 5. *Quid Beſtiam? qui Conſulatum in Bruti locum ſe petere profitetur; atque hoc quidem deteſtabile omen avertat Jupiter!* Talia paſſim occurrunt. Qui loquitur de Auguſto quaſi de Deo, idem de Diis ſentit quaſi de hominibus. *Idem.*

213 *Sed tibi debetur cœlum*] Vide ad v. 245. *Idem.*

215 *Quod petiit, tulit ille*] Sequuti meritò ſumus emendationem *Juſti Lipſii* Epiſtol. Quæſt. Lib. III. Epiſt. 3. cùm malè legeretur: *quid petiit? tulit ille.* Senſus eſt, ut optimè vir ſummus cenſuit: quod unum Druſus voluit, ut tibi Auguſto placeret, id jam conſequutus eſt; laudas ecce mortuum, & laudas publicè. *Idem.*

216 *Magnaque laudatus* &c.] Perfunctoriè ſanè ab Auguſto laudatus non eſt, ut oſtendimus ad vſſ. 209. & 211.

217 *Armataque rogum* &c.] Aderant, nempe, milites Prætoriani, & ſi qui Romæ erant, eo tempore, qui ſub Druſo meruiſſent; ut in funeribus Sullæ & Cæſaris aliiſque principum virorum. Exemplum unum ſubjiciemus ex *Dione*, qui in deſcriptione funeris Auguſti, ſub finem Lib. LVI. ita habet: ἐπεὶ ἐς τὴν πυρὰν τὴν ἐν τῷ Ἀρείῳ πεδίῳ ἐνετέθη, πρῶτοι μὲν οἱ ἱερεῖς πάντες περιῆλθον αὐτήν, ἔπειτα δὲ οἵ τε ἱππεῖς, οἵ τε ἐκ τοῦ τέλους καὶ οἱ ἄλλοι, καὶ τὸ ὁπλιτικὸν τὸ φρουρικὸν περιέδραμον, πάντα τὰ νικητήρια ὅσα τινὲς αὐτῶν ἐπ' ἀριστείᾳ ποτὲ παρ' αὐτοῦ εἰλήφεσαν ἐπιβαλόντες αὐτῇ: *poſtquàm impoſitus fuit rogo, qui in Campo Martio erat, primi quidem Pontifices omnes eum circumiverunt; deinde equites, tam ex dignitate quàm alii, & prætoriani milites circum cucurrerunt, in eum conjicientes omnia mi-*

mortem ſimilem, ô Auguſte; quod fieri tamen nequit, quoniam fata te immortalem eſſe voluerunt. Meritis tuis debetur cœlum, téque regia ipſius Jovis, qui fulmen vibrat, cupidè excipiet. 215 Ad Druſum quidem quod attinet, id quod cupiebat adſequutus eſt; nempe, ut tibi ipſius facta probarentur; ſatiſque mortem ſuam laudibus tuis penſatam putat. Milites cùm prætoriani, tum alii, quicumque ſub Druſo ſtipendia fecerant, armati ad rogum concurrerunt, peditéſque & equites duci ſuo juſta facere ſategerunt. Aliquoties magnâ voce ultimùm vale,

militaria dona, quæ ab eo aliquando, fortitudinis causâ, acceperant. Idem.

Ibid. *Celebrant*] Hoc eſt, frequentes ad rogum adſunt; qui non rarus eſt verbi *celebro* ſignificatus.

219 *Te clamore vocant* &c.] Non ſemel videntur valedixiſſe mortuis, ſed & antequàm faces rogo ſubjicerentur, & poſtquàm reliquiæ ſepulcro eſſent conditæ. Sic Virgilianus Æneas Pallanti valedicit feretro impoſito, ut ad Patrem Evandrum ferretur Lib. XI, vſ. 97.

——— ſalve æternùm mihi, maxime Palla,
Æternúmque vale.

At Lib. III, 67. poſt inſtauratum funus Polydori:

——— animámque ſepulcro
Condimus, & magnâ ſupremùm voce ciemus.

ad quem locum *Servius: Eſt autem hoc loco quod dicimus more ſollemni, id eſt, tertiò vale: NOS TE ORDINE QVO NATVRA PERMISERIT OMNES SEQVEMVR. Quidam dicunt eorum mortuorum nomina ter vocari, qui in aliena terra dimittuntur, ut in VI.* & magnâ manes ter voce vocavi. Ceterùm de ultima illa mortuorum compellatione, vide quæ collegerunt *Ioan. Meurſius* de Funere C. XXVII. *Iac. Gutherius* de Jure Manium Lib. II. cap. II. & *Pet. Moreſtellus* de Pompa Ferali Lib. VIII. cap. 7. *Idem.*

220 *At vox adverſis* &c.] Quaſi Echo reſponderet, pro Druſo. Erant & qui ſepulcrales inſcriptiones ita concipiebant, ut viator eas legens valediceret mortuo, & vice versâ ſalutari à mortuo videretur. Quaſdam ejus generis collegit *Iac. Gutherius*, cap. XIII. ejuſdem Libri, qualis hæc eſt, quæ Piſis viſitur:

PARTHENI. HAVE.
BENE. VALEAS. QUI. ME. SALUTAS.

At vox adverſis collibus icta redit.
Ipſe pater flavis Tiberinus inhorruit undis,
Suſtulit & medio nubilus amne caput.
Tum ſalice implexum, muſcóque & arundine crinem,
Cæruleo magnâ legit ab ore manu.
Uberibúſque oculis lacrimarum flumina miſit,
Vix

NOTÆ.

221 *Ipſe pater flavis* &c.] Nullam memorant Scriptores, qui de funere Druſi egerunt, exundationem Tiberis; nec ſanè hîc *Albinovanus* tam exundationem, quàm minas exundationis innuit. Videtur hoc finxiſſe, quia tempore, quo Marcellus, Octaviæ filius, mortuus eſt, Τίβερις αὐξηθεὶς τήν τε ξυλίνην γέφυραν κατέσυρε, καὶ τὴν πόλιν πλωτὴν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐποίησε: *pontem ſublicium evertit, fecitque ut urbs per triduum eſſet navibus pervia.* Sunt ultima verba Lib. LIII. *Dionis.* Ne Druſus Marcello poſthaberi à Diis videretur, finxit, ut opinor, *Pedo* minas eluvionis, cùm eluvionem non poſſet. *Idem.*

Ibid. *Flavis — undis*] Nempe, propter flavam arenam, quam ſecum devehit. *Virgilius* Æneïd. VII, 30.

> —— *fluvio Tiberinus amæno,*
> *Verticibus rapidis & multâ flavus arenâ,*
> *In mare prorumpit.*

Qua de re adi & *Turnebum* Adverſar. Lib. XXII. cap. 7.

Ib. *Tiberinus*] Scribimus hanc vocem per I, in prima ſyllaba, non per Y, quòd vox Latina ſit, non Græca; deinde quòd Græci accuratiores, ut *Dionyſius* Halicarnaſſeus, *Strabo*, & alii, ſcribant Τίβερις. Scio nonnullos ſcribere Θύμβρις, ſed vitioſa erat Græculorum pronunciatio, & verſibus fortè adcommodata. Certè ea *Dionyſius* Periegetes utitur. Tiberinus autem non eſt Tibris, hoc eſt, fluvius ipſe, ſed Numen quod fluvio præeſſe cenſebatur. Liquet hoc cùm ex ipſa nominis forma, tum ex uſu optimorum Scriptorum. Sic *Virgilius* Æneïd. VIII, 31.

> *Hic Deus ipſe loci fluvio Tiberinus amæno,*
> *Populeas ſe inter ſenior attollere frondes*
> *Viſus* &c.

Attamen *Servius* ad hunc locum, aut quiſquis doctiſſimi Grammatici ſchedas commaculavit, hanc habet quæſtionem: *Cùm ipſe fluvius Tiberinus ſit, quid ita intulit* Deus fluvio? *Tiberinus enim Deus genius loci*, imò fluminis & riparum. Poſtea ſubjicit: *Bene* Tiberinus, *quia ſu-*

prà

vale, ut adſolet, ei dixerunt; 220 at pro Druſi reſponſo, quod à clauſo in æternum ore reddi non potuit, mœſta Echo è collibus vicinis eadem verba retulit. Numen ipſum, quod Tiberi præeſt, in aquis ſuis, audito clamore, inhorruit; capútque nube tectum, ne à mortalibus cerneretur, ex fluvio extulit, ut pompam videret. Igitur cæſariem ſalignis frondibus, muſcóque & arundine implicatam, ab oculis manu amovit 225 conſpectóque buſto, tantam emiſit

pra dixerat Deus. *Nam in ſacris* Fiberinus, *in cænolexia* Tiberis, *in poëmate* Tibris *vocatur.* Nimirum, in ſacris agebatur non de aqua, ſed de Deo aquæ præſide; & in verſibus pangendis interdum conducit diſſyllabum eſſe hoc nomen, nec tamen quidquam vetat quominùs, ubi commodius eſt, dicatur *Tiberis.* Veteres, cùm non intelligerent rationes naturales perennis aquæ decursûs, exiſtimarunt nullum eſſe ejuſmodi decurſum, ſine Deo, hoc eſt, immortali Mente quæ aquam illam profunderet, nec areſcere pateretur. Aliquando nomen ejuſmodi Numina diſtinctum à nomine aquæ habuerunt; quod in *Tiberino*, & *Tiberi* animadvertere licet; ſed ſæpiùs, uno nomine, & decurſum aquæ, & decursûs præſidem Deum ſignificarunt. *Idem.*

223 *Tum ſalice implexum* &c.] Tiberinum hîc nobis deſcribit *Pedo*, quaſi cancrum qui non in limpida aqua, ſed inter lapides muſco & arundinibus miſtos reptaret. Quod & alii Poëtæ factitant. Poſtea tamen meliùs ſpeluncam finxit habitaculum fluviatilis Dei, ſequutus *Virgilium*, Georg. Lib. IV. in Ariſtæi fabula. *Idem.*

224 *Cæruleo*] Epithetum omnium fluviorum, propter colorem aquæ profundioris. Ideò & hîc noſter, & *Virgilius* Tiberim *cæruleum*, non minùs ac flavum vocitant. Ceterùm hîc nobis pingitur parum θεοπρεπῶς Numen emergens, inſtar pueri, qui ex alto in aquam deſiliiſſet, aut urinatoris, capillis ante oculos ſparſis, muſcóque, arundinibus, & ſalicum frondibus implicatis. Sed ita ſolent Poëtæ, in hacce Theologia, abſurda ingenioſis miſcere; quibus tamen, propter verborum & numerorum elegantiam, ſententiarúmque & deſcriptionum concinnitatem, non ignoſcimus tantùm, ſed etiam plaudimus. *Idem.*

225 *Lacrimarum flumina*] Non eſt ſanè abſurdum fingere Deum fluminis ubertim lacrimari poſſe; ſed ipsâ ſuâ immortalitate miſeriores erant Dii illi mortalibus, ſi morientibus illuſtribus quibuſque viris flere eos neceſſe fuit. *Idem.*

Legit ab ore] Hoc eſt, elegit, ac ſeparavit, ita ut ad dextram rejiceret, quos ex ea parte capitis pendere oportebat, paritérque ad ſiniſtram.

Nic.

Vix capit adjectas alveus altus aquas.
Jamque rogi flammas exſtinguere fluminis ictu,
Corpus & intactum tollere certus erat.
Suſtentabat aquas, curſúſque inhibebat equorum,
Ut poſſet toto proluere amne rogum.
Sed Mavors, templo vicinus & accola Campi,
Tot dixit ſiccis verba nec ipſe genis:
Quamquam amnes decet ira, tamen, Tiberine, quieſcas;
Non tibi, non ullis vincere fata datur.

Iſte

NOTÆ.

Nic. Heinſius legebat *tergit*, minùs commodè, nam aliud eſt capillos ante oculos pendentes amovere, aliud *tergere*. Poſſis etiam interpretari *collegit*, hoc eſt, in ore ſparſos versùs tempora collegit. Sanè ſimplex *lego*, pro *colligo*, frequens eſt, & *colligere comas* dicunt Latini. *Idem.*

227 *Fluminis ictu*] Æquè commodè dicere potuit *Pedo*, *ictum fluminis*, ſubitum undarum impetum, & appulſum, ac dixit *fulminis*, id eſt, flammæ *ictum*, v. 11. Sic & *Lucretius* Lib. II. dixit colores in cauda pavonum generari *luminis ictu*. *Ianus* tamen *Rutgerſius* legebat *auctu*. Var. Lect. Lib. VI. cap. 19. *Idem.*

228 *Certus erat*] Decreverát. Vide v. 170.

229 *Curſúſque inhibebat equorum*] Non quòd Dii fluviorum quadrigis ſequi decurſum aquarum crederentur; ſed allegoricè hîc aquas intellexit, quæ equorum inſtar præcipites aguntur. Non poterat ſanè repeti *aquatum*, quod eſt in nonnullis libris antiquis, ut docet *Heinſius*. Itaque idem eleganti allegoriâ aliter expreſſit *Pedo*, nec video cur locus corruptus cenſeri queat; potuit enim equos Tiberino tribuere, quemadmodum alii Neptuno. Vide *Virgilium* Æn. I, 160. *Idem.*

231 *Mavors Templo vicinus*] Habebat enim Mars Templum in Campo ab ipſius nomine dicto, ut ex hoc loco probavit *Famianus Nardinus* Romæ Veteris Lib. VI. cap. 7. ubi addit locum *Dionis Caſſii* Lib. XVI. ad ann. U. C. DCCLXIII. ὁ τοῦ Ἄρεως ναὸς ἐν τῷ πεδίῳ αὐτοῦ ἐκεραυνώθη: *Martis templum in ejus campo fulmine ictum eſt.* Idem.

Ibid. *Accola campi*] Hoc eſt, accola Tiberis, quia erat Campi vicini incola, vel accola ex vicino campo. Alioquin *accola campi* eſſet qui ad campum incoleret. De ſitu, magnitudine & ædificiis Campi

pi

ſit lacrimarum copiam, ut eas vix alveus caperet. Mox paratus erat, impetu aquarum in rogum converſo, flammas exſtinguere, conſtitueràtque igne illæſum etiamnum cadaver undis ſuis abripere. Quod ut poſſet præſtare, aquas ſupra Martium Campum ſuſtinebat, ne effluerent, [230] toto flumine rogum proluere cupiens. Sed Mars, qui in Campo ſibi conſecrato Templum habitat, Tiberíſque riparum accola eſt, lacrimans & ipſe eum hiſce verbis compellavit: tametſi non indecora eſt ira fluminibus, attamen, ô Tiberine, melius erit nihil hac in re moliri; neque enim tibi, aut alii cuiquam Deorum fata-

pi Martii conſule Eruditum Italum quem antea laudavi, ejuſdem Libri Cap. v. & ſeqq. *Idem.*

233 *Amnes decet ira*] Quia quò pleniori alveo & quò vehementiùs defluit aqua, eo amœnior adſpectu eſt fluvius; qui tamen torrens, intra ripas, tunc iraſci videtur. *Lucanus* de Nilo per Catadupos delabente Lib. x, 315.

— Quis te tam lene fluentem
Moturum tantas violenti gurgitis iras,
Nile, putet? ſed cùm lapſus abrupta viarum
Excepere tuos, & præcipites cataracta,
Ac nuſquam vetitis ullas obſiſtere cautes
Indignaris aquis, ſpumâ tunc aſtra laceſſis,
Cuncta fremunt undis, ac multo murmure montis
Spumeus invictis caneſcit fluctibus amnis.

Vide elegantiſſimam deſcriptionem fluviorum χωομένων, ut loquitur Poëta, *iratorum*, hoc eſt, exundantium Iliad. Φ. 234. & ſeqq. *Idem.*

234 *Non ullis vincere fata datur*] Hoc eſt, aliis Diis, nam Deus hîc Deum alloquitur. Quod diximus de Fortuna ad v. 51. idem dicendum de Fato, ſeu de æterna quadam cauſarum, neceſſariò ſe ſe evolventium, catena. Figmentum eſt in quod homines omnia rejiciunt mala, cui tribuunt delicta ſua, atque in quod impunè debacchantur, cùm in Numen ipſum invehi non audent. Quia viſi fuiſſent Dii crudeles, ſi ab iis quæ omnes optabant impetrari non potuiſſent, ſi modò ea in poteſtate haberent; ideò ne Diis nimia convicia fierent, finxerunt eſſe Fatum, quod ne à Diis quidem ipſis mutari poſſet. Quo commento hîc utitur *Pedo*, ut alii omnes & numeris adſtrictæ & ſolutæ orationis Scriptores. Sed ſi ita res habebat, erunt delenda quæ habentur v. 187. & ſeqq. contra Deos. Verùm hoc jus eſt Poëtis quod

Iſte meus periit, periit arma inter & enſes,
Et dux pro patria; funere cauſa latet.
Quod potui tribuiſſe, dedi; victoria parta eſt;
Auctor abît operis, ſed tamen exſtat opus.
Quondam ego tentavi Clothóque duáſque ſorores,
Pollice quæ certo penſa ſevera trahunt,
Ut Remus Iliades & frater conditor Urbis
Effugerent aliquâ ſtagna profunda viâ.

De

NOTÆ.

quod Pictoribus, ut quæ unà nequeunt conſiſtere, ea audacter conjungant; nec ſine lectorum laude, ſi modò ἀσύστατα illa ſomnia eleganter expreſſerint. *Idem.*

235 *Arma inter & enſes*] Hoc eſt, in caſtris, nam ceteroqui morbo periit, non ex vulnere, quod in acie ei inflictum eſſet. Sed honorificentius erat dicere mortuum inter arma, quàm inter culcitas & pulvinaria, præſertim Marti. *Idem.*

236 *Dux pro Patria*] Non agebatur hîc patriæ, hoc eſt, Romæ aut Italiæ ſalus; ſed tantùm Imperii magnitudo. Attamen ſanctum Patriæ nomen adhibetur, potiuſquàm Imperii, quod meræ eſt ambitionis, ut major honor concilietur Druſo. Vide v. 100. *Idem.*

Ibid. *Funere cauſa latet*] Lege:

Et lux proh! patria funere clauſa latet.

Scaliger.

Ibid. Conjiciebat N. *Heinſius*:

Et lux proh! patriæ lumine caſſa latet.

Malim, minori mutatione, legere tantùm *patet*, pro *latet*, ut ſit ſenſus, ex funere patere quæ ſit cauſa mortis; quia, nimirum, publico ejuſmodi funere efferri non debuiſſet Druſus, niſi ob Rempublicam mortuus fuiſſet, aut certè de ea bene meritus eſſet. *Gorallus.*

237 *Quod potui tribuiſſe dedi*] Si fatale fuit Germanos vinci à Druſo, quî hoc à ſe tributum jactat hîc Præſes Campi Martii? Debuit hoc Druſus Fato, nòn ei, qui in hoc negotio miniſtrum tantummodò Fati ſe dicere potuit. Si fatalis non erat hæc victoria, tótque Germani præter Fatum occiſi ſunt, qui potuiſſent non mori eo tempore; cur mors Druſi fatalis fuit? Verùm hæc omnia ſunt, ſi verum amamus, ſine mente ſonus, præterea nihil; & tamen omnibus admirationi erant, neque quemquam pudebat inanibus hiſce loquutionibus uti. *Idem.*

238 *Auct*

ſatorum mutandorum poteſtas eſt attributa. 235 Periit Druſus meus, & quidem, ut alumnum meum decebat, inter arma; dum bellum pro patria gerit, quod ex funere publico, quod ei facit Populus Romanus, ſatis liquet. Quod in mea poteſtate fuit ei conceſſi; victoriam de hoſtibus retulit, cujus, quamvis auctor obierit, fructus etiamnum colligunt Romani. Quondam ego Clothoñem, Lacheſin & Atropon flectere conatus ſum; 240 quæ conſtantiſſimè nent filum vitæ ſingulis hominibus attributum; ut Romulus & Remus, quos ex Ilia ſuſceperam, aliquâ

238 *Auctor abit operis* &c.] Hoc eſt, victoriæ auctor obiit, nec eo ſeciùs Populus Romanus fructibus victoriæ potitur. *Idem.*

239 *Quondam ego tentavi*] Nonne ergo norat *fata Deûm flecti non poſſe rogando?* ſi norat, fatuus erat; ſi non norat, Martem oportet Theologiæ illius ævi valde fuiſſe ignarum. Sed Deos fingebant, quaſi quibuſdam in rebus hominibus præſtantiores, in aliis haud multò vulgo doctiores; nec multùm ſuâ referre putabant homines ingenioſi, an ſecum conſentirent. *Idem.*

240 *Penſa ſevera trahunt.*] Notum eſt *penſum* dici propriè certum pondus cannabis, aut lini, nondum in fila deducti, quod ancillis à matre familias pendebatur (unde *penſum* dictum) ut certo tempore nerent. Ideò *penſum* dicitur certum vitæ ſpatium, unicuique, ut putabant, attributum. Qua de cauſa, *certum* etiam *pollicem*, dicit noſter, quo ſemper eadem celeritate circumagitur fuſus, cui circumvolvitur filum; & *ſevera* fila, hoc eſt, quæ nullis precibus longiora fieri poterant. Adi & Eleg. II, 14. & de nomine *Parcarum*, vide quæ nuper ad *Heſiodi* Theogoniam v. 217. notavit *Joan. Clericus.* Gorallus.

Ibidem. *Trahere penſa,*] Eleganter. *Martialis* in Xeniis: *improba cùm morſu fila, manúque trahes.* Hinc *tracta.* Gloſſarium: *Tracta*; ἑλκύσματα, μηρύματα. Varro: *lanea tracta miniſtraſſet infectori.* Contrariam huic, *retractare.* *Apuleius* Miles IX. *Qui fatorum etiam inextricabiliter retractas licia.* Lindenbruchius.

242 *Effugerent aliquâ* &c.] Hoc eſt, immortales fierent. *Horatius* Carm. Lib. III. Od. 3. poſtquàm enumeravit Heroas aliquot, qui virtute immortales erant facti, addit:

hac Quirinus
Martis equis Acheronta fugit;

hoc eſt, curru Martis in cœlum ſubvectus eſt. *Stagna profunda* fluvios inferorum vocat. *Idem.*

De tribus una mihi; partem accipe quæ datur, inquit
Muneris, ex iſtis quod petis alter erit.
Hîc tibi, mox Veneri Cæſar promiſſus uterque;
Hos debet ſolos Martia Roma Deos.

Sic

NOTÆ.

243 *Partem accipe quæ datur*] A Fato, nimirum, cujus decretorum interpretes habentur Parcæ. *Catullus* in Argonauticis, ſive Carmine LXV. de tribus ſororibus:

Talia divino fuderunt carmine fata,
Carmine, perfidiæ quod poſt nulla arguet ætas.

Paullò pòſt:

Accipe, quod latâ tibi pandunt luce ſorores;
Veridicum oraculum; ſed vos quæ fata ſequuntur,
Currite ducentes ſubtegmina, currite fuſi.

Idem.

244 *Quod petis*] Immortalis, ſive Deus.

245 *Cæſar promiſſus uterque*] Hoc eſt, Julius Cæſar & Auguſtus. Si ſeriùs vixiſſet, Tiberium iis, ejúſque ſucceſſores adjeciſſet, & numerum Divorum fatalem, ſcilicet, prout adulandi turpis neceſſitas poſtulabat, adauxiſſet. Qua in re, non poſſumus non mirari Romanos, ingeniſque humani cæcitatem. Quis enim non obſtupeſcat, ſi animo reputet homines aut ſuperſtitioſos, qualis fortè erat noſter *Pedo*, aut Epicureos, qualis *Horatius*, certatim detuliſſe divinos honores Julio Cæſari & Auguſto? De poſterioribus ætatibus non agam, nam hæc illis exemplo fuit. Qui credebant eſſe Deos immortales, à quibus omnia regerentur, quomodo audebant iis mortales homines, nec eos bonorum numero cenſendos, æquare? Qui non credebant ullos eſſe, aut putabant vivere Deos in intermundiis, ſine ulla rerum humanarum cura; annon illudebant hominibus, quos quietis Deorum cœtibus adſcribebant? Mirum etiam eſt Auguſtum (nam Divum Julium nemo vivum dixit, aut coluit) ejuſmodi nomen ac honores accepiſſe, non à Græculis tantùm, omnibus adulationum ludibriis Romanam majeſtatem proſequi dudum adſuetis, ſed ab ipſis Romanis, *Virgilio*, *Horatio*, &c. à quibus *Domini* & *Regis* nomina ſibi delata accipere noluiſſet. Quis intelligat quâ fronte divinos honores ſibi vindicantem Alexandrum (cui profectò Auguſtus rebus geſtis par non erat) irriderent, plauderéntque Calliſtheni & Macedonibus eò inſaniæ devenire nolentibus, dum ipſi paria & turpiora etiam faciebant? Sed fortè imperantes quidem

dem

aliquâ ratione mortem effugerent. Tum verò una trium ſororum; impetrabis, inquit, partem poſtulati tui, nam Romulus, ut optas, immortalitatis particeps fiet. 245 Hic Deorum numero adſcribendus precibus tuis è Romanis conceditur; ſed & Veneri fata olim tribuent C. Julium Cæſarem & Auguſtum; præter quos nulli ampliùs erunt è Romanis

dem non minùs ἄθεοι, quàm adulatores, hanc inter artes imperandi habuerunt, ut populi libentiùs atque addictiùs quaſi humanâ naturâ majoribus parerent; adulatores verò, Religionis omnis expertes, parati erant facere quæcumque rebus ſuis conducere exiſtimabant. Quid ſibi etiam volebant conſcelerati homines, qui non ſatis habentes tyrannidi ſuæ cultum divinum deferri, ſibimet ipſi ſacra faciebant? Certè hoc de L. Ælio Sejano memoriæ prodidit *Dio* Lib. LVIII. ἐκείνου θύσειν ἑαυτῷ μέλλοντος (τά τε γὰρ ἄλλα καὶ ἑαυτῷ ἔθυε) χοινίον περὶ τὸν αὐχένα αὐτοῦ περικείμενον εὑρέθη: *cùm ſibi ipſe ſacra ſacra facturus eſſet (nam & aliàs ſolebat ſibi rem divinam facere) inventus eſt funis collo ejus* (ſtatuæ) *circumjectus.* Quidquid id eſt, neceſſe eſt Deos quidem illos facticios ac mortales à nobis damnari aut intolerandæ ſuperbiæ, aut ἀθεότητος, aut ſtuporis hac in re incredibilis; cultores verò aut abjecti animi, aut Religionis ſpretæ, aut extremæ dementiæ, & fortè omnium illorum vitiorum utroſque ſimul. Quæ omnia ſi probè expendantur, non mirabimur ampliùs homines ejus aut nequitiæ, aut inſaniæ, ad res divinas quod attinet, veræ Religionis in Judæa exortæ uſque adeò incurioſos fuiſſe. *Idem.*

Ibidem. Videtur omnino reſpicere *Albinovanus* ad promiſſum Jovis, quod legitur apud amicum vatem, Metamorphoſeos xv. v. 816. & ſeqq. ubi utrumque Cæſarem Veneri Deum fore promittit. Sic Jupiter de Julio:

Hic ſua complevit (pro quo Cytherêa laboras)
Tempora, perfectis quos terra debuit annis;
Ut Deus accedat cœlo, templiſque colatur,
Tu facies.

De Auguſto verò:

Nec niſi cùm ſenior ſimiles æquaverit annos,
Æthereas ſedes, cognatáque ſidera tanget.

246 *Hos debet ſolos*] Hoc eſt, fatale eſt hos ſolos Deos è Romanis fieri. Vide verſus *Ovidii*, de Julio Cæſare, ad antecedentem verſum allatos. *Idem.*

Sic cecinere Deæ, nec, tu Tiberine, repugna,
Irrite; nec flammas amne morare tuo;
Nec juvenis poſiti ſupremos deſtrue honores,
Vade age, admiſſis labere pronus aquis.
Paret & in longum ſpatioſas explicat undas,
Structáque pendenti pumice tecta ſubit.
Flamma diu cunctata caput contingere ſanctum,

Erra-

NOTÆ.

247 *Nec tu, Tiberine, repugna*] Vide ad v. 234. Sic, apud *Ovidium*, Metam. xv, 87. Jupiter alloquitur Venerem:

——— *ſola inſuperabile fatum,*
Nata, movere paras &c.

Tibullus Lib. 1. El. 8. ſic inchoat:

Hunc cecinere diem Parcæ, fatalia nentes
Stamina, non ulli diſſoluenda Deo.

Paſſim ſimilia apud Poëtas. *Idem.*

249 *Supremos deſtrue honores*] Ne disjicito ſtruem lignorum, quâ ultimi honores perſolvuntur Druſo. Itaque *deſtruere*, quod eſt ſtructa dejicere, hîc propriè dicitur. Sic *Cicero* de Senect. cap. xx. *Ædificium idem deſtruit facillimè, qui conſtruxit.* Idem.

250 *Admiſſis labere pronus aquis*] Præſtat hoc, quàm *immiſſis*, quod, ut docet *N. Heinſius*, Codices nonnulli habent. Eſt enim metaphora ab equis deducta. (Vide infrà v. 320.) Quæ eò aptior eſt, quòd v. 219. ſub imagine *equorum* aquas deſcripſit *Pedo*. Sic *Ovidius* in Ep. Phyllidis ad Demophoontem v. 114.

Et ſacer admiſſas exigit Hebrus aquas.

Idem.

251 *In longum*] Secundùm longitudinem fluvii, ſeu intra alveum. Contrà, apud *Horatium*, Od. 11. Lib. 1. exundans Tibris *ſiniſtrâ labitur ripâ*, hoc eſt, Romam inundat. *Idem.*

252 *Structáque pendenti* &c.] Sic ſolent deſcribi fluviorum domicilia, ut apud *Virgilium* Georg. IV, 374. de ſedibus matris Ariſtæi:

Poſtquàm eſt in thalami pendentia pumice tecta
Perventum.

Quem locum malè tentat vir ingenioſiſſimus & doctiſſimus *Adr. Valeſius*, in Valeſianis, pag. 200. Vult enim legi *ſplendentia*, quia, ut ait, pendent quæ ſunt in montibus, aut celſis in locis tecta; at hæc ſub amne & in imis locis poſita. Verùm marmor quidem *ſplendere* dici poteſt, at non pumex. Deinde pumex, qui eſt in forni-

ce

nis Dii. Sic vaticinatæ ſunt Parcæ, quarum dictis ne adverſeris, ô Tiberine, fruſtra enim eſſes; neque adluvione morare flammas, Druſi cadaver mox abſumturas; neque impedito quominùs cadaveri compoſito ultimi perſolvantur honores. 250 Aquas ergo tuas, per ſolitum alveum, devolvito. Martis monitis paruit Tiberinus, atque undas ſuas, non in Campum Martium, ſed ſecundùm alvei longitudinem explicuit; ipſe verò antrum pumice veluti concameratum, in quo habitare ſolet, repetiit. Interea flamma rogi, quæ diu arſerat antequàm attingeret cada-

ce antri, reverâ pendet, quamvis antrum ad Tartara uſque detruderetur. Niſi hoc ex re ipſa liqueret, vel hic *Pedonis* verſus omnem controverſiam tolleret. Sic etiam loquutus *Ovidius* in Epiſtola Sapphûs ad Phaonem, v. 141.

Antra vident oculi ſcabro pendentia topho.

Sic & alii plures, quorum loca colligere non vacat, nec ſanè opus eſt; quamquam propter viri famam, & quidem meritis in Rempublicam Litterariam debitam, pauca hæc afferenda fuerunt. *Idem.*

253 *Caput ſanctum*] Hoc eſt, ipſum cadaver, nam *caput* dicitur paſſim pro homine. Cadaver autem hîc vocatur *ſanctum*, quaſi *inviolabile*, quòd Veteres cadavera, buſta & ſepulcra, quaſi Diis Manibus, Inferiſque ſingulari ratione conſecrata, violare vererentur. Vide *Joan. Meurſium* de funere cap. XLIII. & *Jacob Gutherium* de Jure Manium Lib. III. Hinc *Seneca* Epigr. IV. ſe, quòd exſularet, quaſi mortuum deſcribens, & inimicos compellans:

Ipſos crede Deos nunc hoc tibi dicere, Livor,
Hoc tibi nunc Manes dicere crede meos.
Res eſt ſacra miſer, noli mea tangere fata,
Sacrilega buſtis abſtinuere manus.

Sanctus porrò dicitur à *ſancio*, quaſi lege ſancitus, hoc eſt, conſtitutus; ac proinde inviolabilis, niſi pœnam legis ſubire velis; unde factum ut *ſanctus* poſtea inviolabilem ſimpliciter ſignificaret. Rectè ergo *Marcianus* Digg. Lib. I. Tit. VIII. l. 8. *Sanctum eſt quod ab injuria hominum defenſum atque munitum eſt.* Ideò *ſancti* dicebantur municipiorum muri, ut idem docet §. 2. *In municipiis quoque*, inquit, *muros eſſe ſanctos Sabinum rectè reſpondiſſe Caſſius refert, prohiberique oportere ne quid iis immitteretur.* Sed perperam *ſanctum* dictum vult à *ſagminibus*, hoc eſt, herbis quas legati populi Romani ferre ſolebant, ne quis eos violaret. Meliùs multò, in ſequente lege, *Ulpianus*, §. 3. *Propriè dicimus ſancta quæ neque ſacra, neque profana*

Erravit poſito lenta ſub uſque toro.
Tandem ubi complexa eſt ſilvas, alimentáque ſumſit,
Æthera ſubjectis lambit & aſtra comis;
Qualis in Herculeæ colluxit collibus OEtæ,
Cùm ſunt impoſito membra cremata Deo.
Uritur heu! decor ille viri, generoſáque forma,

Et

N O T Æ.

ſunt, ſed ſanctione quadam confirmata, ut Leges ſanctæ ſunt. Sanctione enim quadam ſunt ſubnixa. Quod enim ſanctione quadam ſubnixum eſt, id ſanctum eſt, etſi Deo non ſit conſecratum. Hoc tamen *Pedonis* loco, ut ad eum redeamus, *ſanctum* dicitur cadaver, non tantùm legum & conſuetudinis ſanctione quâ violari vetabatur, ſed etiam conſecratione quâ cadaver quodammodo *juris divini* eſt, ut loquitur *Gaïus* Juriſconſultus eodem Titulo, Lege I. *Idem.*

254 *Lenta ſub uſque*] Emendabat *J. Lipſius* Epiſt. Quæſt. Lib. III. Ep. 3. *ſubitque*, hoc eſt, erravit flamma & tandem lenta ſubiit. Sed neceſſaria non eſt emendatio, ut rectè animadvertit *Joan. Frid. Gronovius*, qui Obſervationum Lib. III. cap. 19. negat ſe videre cur Scaligeri, *lenta ſibi uſque*, aut Lipſii, *lenta ſubitque*, huic lectioni præferat. Significat certè, ut ſubjicit, τὸ *uſque* continuum alicujus temporis, aut moræ ſpatium. *Plautus* Pſeudolo: *ſed te volo domi uſque adeſſe.* Terentius: *cui hodie uſque os præbui.* Virgilius: *licet uſque, minùs via lædet, eamus.* Flamma igitur, dum diu metuit attingere ſanctum corpus, ſub poſito lecto uſque lenta erravit, lentè ambedit & corripuit circumjecta ligna, non rectà emicuit in ſummum rogum, ubi cadaver erat. Hæc optimè vir doctiſſimus, quæ pluribus exemplis comprobare in proclivi eſſet, ſi res dubia ageretur. *Nicolaus* tamen *Heinſius* conjecturam *Lipſii* probabat; niſi quis mallet *lenta ſubiſſe*, quod tamen ſuperiori conjectura durius eſt. Adi *Rob. Stephanum* in Theſauro, ad ultimam ſignificationem particulæ *Uſque*, quam in hoc loco obtinet. *Idem.*

255 *Silvas*] Hoc eſt, ligna è ſilvis petita.

256 *Subjectis*] Hoc eſt, ex inferiore parte jactis. Sic *Virgilius*, Eclog. X, 74.

Quantum, vere novo, viridis ſe ſubjicit alnus.

Hoc eſt, ut interpretatur *Servius*, *ſurſum jacit, vel ſubter jacit.* Similiter de flamma (quod exemplum hîc aptius eſt) Georg. IV, vſ. 385.

Ter flamma ad ſummum tecti ſubjecta reluxit.

At ecce tibi Criticum, eúmque ſanè eximium, *Adrian. Valeſium*, qui hîc menda eſſe contendit, legitque priori loco *ſubrigit*, altero

ſub-

daver, & ſemper ſub lecto huc illuc erraverat; 255 tandem, ubi ſubjectam omnem materiam corripuit, ad cœlum uſque, complexa cadaver, ſublata eſt. Talis fuit olim, quæ, in jugo montis Oetæ, impoſita rogo Herculis membra concremavit. Uſta ſunt

ſubrecta. Verùm quamquam abſurda non eſt viri acutiſſimi conjectura, minimè neceſſaria eſt, ut oſtendit vel hic verſus *Pedonis*, niſi fortè eum mutatum etiam velis. Sed ſic quoque alibi loquutus *Virgilius*, ubi correctioni *Valeſii* nullus poteſt eſſe locus; libro, nempe, Æneïd. XII, 288.

—— corpora ſaltu
Subjiciunt in equos.

Nonius Marcellus, de varia ſignificatione verborum, interpretatur *ſurſum jacere*, *excreſcere*, proferṫque tria loca allata *Virgilii*. Quamobrem retinenda vulgaris lectio, quæ poſſet & aliis exemplis firmari, ut hoc Liviano, Lib. XXXI, 36. *Saluti fuit eques, qui raptim ipſe deſiluit, pavidúmque Regem in equum ſubjecit.* Hæc obiter, ne quis, viri eruditiſſimi auctoritate, ad mutanda quæ mutari non debent adducatur. *Idem.*

Ibid. *Comis*] Nova ſed felix tranſlatio, quâ flammæ ſuperiores partes *coma* dicuntur; nec ſanè ſunt paſſis *comis* figurâ diſſimiles. *Virgilius* prior dixerat flammam prææltam *ſidera lambere* Æn. III, 574. ubi de Ætna:

Attollitque globos flammarum & ſidera lambit.

Idem.

258 *Impoſito — Deo*] Hoc eſt, eo, qui Deus mox futurus erat. Vide *Ovidium* Metam. Lib. IX, 243, & ſeqq. Nec tamen quod divinum fuit in Hercule combuſtum credebatur, ut docet illic Poëta. Quod albis dentibus meritò riſit *Lucianus* in Dial. Mortuorum, ubi Herculem & Diogenem colloquentes inducit. *Idem.*

259 *Generoſáque forma*] Qualis decebat hominem generoſum, ſive nobilem. De eo *Velleius* Lib. II. pag. 64. *Pulcritudo corporis proxima fraterna fuit.* Sic autem à *Suëtonio* deſcribitur Tiberius, cap. LXVIII. *Corpore fuit amplo atque robuſto; ſtaturâ, qua juſtam excederet; latus ab humeris & pectore; ceteris quoque membris, uſque ad imos pedes, æqualis & congruens, ſiniſtrâ manu agiliore ac validiore &c. Facie honeſtâ, in qua tamen crebri & ſubiti tumores, cum prægrandibus oculis.* Deformem tamen deſcribit *Tacitus* Annal. IV, 57. ſed ſenem. *Idem.*

Et faciles vultus, uritur ille vigor,
Victricéſque manus, facundáque principis ora,
Pectoráque ingenii magna capáxque domus.
Spes quoque multorum flammis uruntur in îſdem.
Iſte rogus miſeræ viſcera matris habet.
Facta ducis vivent, operoſáque gloria rerum;
Hæc manet, hæc avidos effugit una rogos.
Pars erit hiſtoriæ, totóque legetur in ævo,
Séque opus ingeniis, carminibúſque dabit.
Stabis & in roſtris tituli ſpecioſus honore;

Cau-

NOTÆ.

260 *Et faciles vultus*] Comem & manſuetam intelligit faciem, quæ animi & morum *facilitatem* indicabat. Qua in re diſſimillimus erat fratri, qui, ut habet *Suëtonius* eodem loco, *incedebat cervice rigidâ & obſtipâ, adducto ferè vultu; plerumque tacitus, nullo aut rariſſimo etiam cum proximis ſermone, eóque tardiſſimo, nec ſine molli quadam digitorum geſticulatione. Quæ omnia ingrata atque arrogantiæ plena* &c. Vocem *vultus* propriè adhibuit hîc *Pedo*, nam vultus eſt *voluntas, quæ pro motu animi in facie oſtenditur*, ut habet *Nonius* de Diff. Verborum. *Idem.*

Ibidem. *Ille vigor*] Nimirum, vultûs. *Livius* Lib. XXI, 3. de Annibale: *Amilcarem viventem redditum ſibi veteres milites credere, eumdem vigorem in vultu, vimque in oculis, habitum oris, lineamentáque intueri.* Itaque meliùs hæc dicta fuiſſent de recenti cadavere, cujus vultus nondum lividus fuiſſet; quod narratur de Alexandro, cujus mortui, poſt ſeptem dies, *vigor quoque, qui conſtat ex ſpiritu, non deſtituerat vultum.* Ita *Curtius* Lib. X, 10. *Idem.*

262 *Domus*] Eos ſequitur, qui in corde, aut in pectore collocabant ſedem animi; quod vulgò ſenſiſſe videntur Romani veteres, quibus *cor* pro ſapientia, *cordatus* pro viro ſapiente frequenter dicebantur. *Magnam* autem & *capacem domum* vocat *Pedo*, quòd Druſus lato eſſet pectore. Vide ad v. 259. Eleganter porrò atque ex Philoſophorum interiori doctrina & ſtylo, corpus dicitur *domus animi.* Exempla vide apud *Hug. Grotium* ad 2 Cor. V, 1. *Idem.*

263 *Spes quoque multorum*] Matris, conſanguineorum, familiarium, clientium, ac totius denique Reipublicæ. *Idem.*

264 *Miſeræ viſcera matris habet.*] Vide ad v. 134. Liberi dicuntur *viſcera* parentum, & præſertim matrum. Canace ad Macareum v. 90. de puerulo, quem pepererat:

Cum

ſunt ergo Druſi virilis forma; comis ille vultus, quo ſe facilem omnibus præbebat; vigor ille eximius totius corporis; manus, quæ tot victorias retulerant; os eloquentiſſimum; & pectus, in quo ſummum habitaverat ingenium. Eadem flammâ ſpes de Druſo concepta interit, & viſcera miſerandæ matri, comburuntur. At res ejus geſtæ, gloriáque iis parta numquam in hominum memoria intermorientur; hæc demum æterna eſt, ſoláque rogi flammis minimè abſumitur. Hiſtoria facta ejus narrabit, atque æternitati conſecrabit; & poëtæ operum ſuorum argumenta inde deſument. Statua tibi, ô Druſe, in Roſtris, ponetur, cum honorifica in-

Cùm mea ceram me ſilvas inimicus in altas
Viſcera montanis ferret edenda lupis.

Et v. 118.

Diripiunt avidæ viſcera noſtra feræ.

Idem.

265 *Operoſáque gloria rerum*] Hoc eſt, gloria, magnis rebus geſtis, difficulter parta, non ex facili orta. Sic *Lucanus* in Panegyrico ad Piſonem:

Quàm mihi priſcorum titulos, operoſáque bella
Contigerit memorare.

Idem.

267 *Totóque legetur in ævo*] Hoc eſt, in æternum, nam *totum ævum* eſt æternitas. *Virgilius* de Hippolyto immortalitatem conſequuto, Æneid. VII, 776.

Solus ubi in ſilvis Italis ignobilis ævum
Exigeret.

Ubi *Servius: Ævum eſt ætas perpetua, cujus neque initium, neque extremum notatur; ſed hoc modo ævum ætatem Hippolyti poſuit. Veteres ævum etiam Deorum vitam dicebant, nam & Virbius inter Deos colitur.* Adi & *Cenſorinum* de Die Natali, cap. XVI. *Idem.*

268 *Opus ingeniis*] Hoc eſt, argumentum operum ſuppeditabit Poëtis. *Idem.*

269 *Stabis & in roſtris*] Statua in Roſtris fuit inter honores à *Suetonio* ſummatim memoratos Claudii cap. I. ubi Senatus *inter alia complura*, marmoreum arcum, cum tropæis, in via Appia decreviſſe dicitur. *Dio* etiam diſertè ſtatuas memorat, Liv. LV. ubi ait eum τιμὰς εἰκό-νων λαβεῖν· *Statuarum honore affectum.* Qui honos civibus, cùm aliis de cauſis, tum etiam, quòd Reipublicæ causâ interiiſſent, tribui

Cauſâque dicemur nos tibi, Druſe, necis.
At tibi jus veniæ ſupereſt, Germania, nullum,
Poſtmodò tu pœnas, Barbare, morte dabis.
Adſpiciam Regum liventia colla catenis,
Duráque per ſævas vincula nexa manus,
Et tandem trepidos vultus, inque illa ferocum
Invitis lacrimas decidere ora genis.
Spiritus ille minax, & Druſi morte ſuperbus,

Car-

NOTÆ.

bui ſolebat, & quidem in Roſtris. Liquet hoc ex *Ciceronis* Philippica IX. ubi de Servio Sulpicio, qui cùm legationem nomine Senatûs ad Antonium obiret, mortuus erat, ſuadet Senatuſconſultum eſſe faciendum, in quo ſcribi oportere cenſebat, (cap. VII.) *cùm talis vir ob Rempublicam in legatione mortem obierit, Senatui placere Servio Sulpicio ſtatuam pedeſtrem aneam in Roſtris ex hujus ordinis ſententia ſtatui.* Quod cùm oppugnaſſent nonnulli, quòd morbo obiiſſet Sulpicius, ſic eam ſententiam confutaverat *Cicero* cap. I. *Quibus à te dictis* (Panſam Conſulem alloquitur) *nihil præter ſententiam dicerem, niſi P. Servilio reſpondendum putarem, qui hunc honorem ſtatuæ nemini tribuendum cenſuit, niſi ei qui ferro eſſet in legatione interfectus. Ego autem, P. C. ſic interpretor ſenſiſſe Majores noſtros, ut cauſam mortis cenſuerint, non genus eſſe quærendum. Etenim cui legatio ipſa morti fuiſſet, ejus monumentum exſtare voluerunt, ut in bellis periculoſis obirent homines legationis munus audaciùs. ——— Lar Tolumnius Rex Vejentium quatuor legatos Populi Romani Fidenis interemit, quorum ſtatuæ ſteterunt uſque ad meam memoriam in Roſtris. Juſtus honos; iis enim Majores noſtri, qui ob Rempublicam mortem obierant, pro brevi vita diuturnam memoriam reddiderunt.* Poſtea profert exemplum Cn. Octavii, cui, ſimili de cauſa, decreta etiam erat in Roſtris ſtatua, aliáque eamdem in rem habet, quæ non exſcribam. Similiter Druſo, ob Rempublicam mortuo, ſtatuam poni voluit Auguſtus. Ceterùm de Roſtris ſtatuiſque ad ea poſitis, lege quæ habet *Famianus Nardinus*, in Roma Vetere Lib. V. cap 3. *Idem.*

Tituli] Hoc eſt, inſcriptionis. Vide ad v. 16. *Idem.*

270 *Cauſâque dicemur*] In inſcriptione, nempe, ubi ob Rempublicam mortem in Germania obiiſſe diceris. *Cicero*, in ſequentibus verbis Senatuſconſulti, cujus particulam attulimus ad v. 269. *circúmque eam ſtatuam locum ludis gladiatoribúſque liberos, poſteróſque ejus, quoquo verſus pedes quinque habere, quòd is ob Rempublicam mortem obierit, eámque cauſam in baſi inſcribi.* Sic quoque Philippicâ XIII. c. 4.

com-

inſcriptione, in qua pro Republica occubuiſſe diceris. At, ô Germania, nullo jure veniam petere à ducibus noſtris poteris, ſed tuorum morte ſcelus hoc expiabitur. Videbimus colla Regum tuorum livida gravibus catenis, quibus onuſti & manibus revincti in triumphum ducentur. Aliquando trepidabunt, & quamquam feroces, lacrimis ſortem ſuam inviti proſequi cogentur. Minaces illi ſpiritus & qui, propter Druſi mortem, ſuperbiebant, in

commemorat *ſtatuam in Roſtris eum inſcriptione præclara*, quæ M. Lepido poſita fuerat, & de qua pluribus agit Philip. v. c. 15. *Idem.*

272 *Morte dabis*] Vide ad v. 278.

273 *Regum liventia colla catenis*] Is mos Romanorum fuit, ut catenis & quidem gravibus vinctos Reges, Ducéſque hoſtium in triumpho ducerent. *Ovidius* Triſtium Lib. iv. El. 2. de triumpho Tiberii:

Vincláque captivâ reges cervice ferentes
Antè coronatos ire videbit equos.

Qua de re plura vide apud *J. Caſ. Bullingerum*, Libro de Triumpho cap. xxix.

74 *Per ſævas vincula nexa manus*] *Ovidius* ibidem:

Vincula fert illâ, quâ tulit arma, manu.

Idem.

275 *Et tandem trepidos vultus* &c.] Idem, eodem loco:

Et cernet vultus aliis, pro tempore, verſos;
Terribiles aliis, immemoréſque ſui.

Paullò pòſt:

Hic qui nunc in humo lumen miſerabile figit,
Non iſto vultu, cùm tulit arma, fuit.
Ille ferox, oculis & adhuc hoſtilibus ardens,
Hortator pugnæ, conſiliúmque fuit.

Idem.

277 *Spiritus ille minax*] Hoc eſt, animus minax; ſed voce *ſpiritus* potiùs uſus eſt *Pedo*, quòd *ſpiritus* non animum tantùm ſed & animum elatum ſonet, ut apud *Cæſarem* de B. C. Lib. iii. cap. 72. *His rebus tantum fiducia ac ſpiritûs Pompeianis acceſſit* &c. *Idem.*

Ibid. *Druſi morte ſuperbus*] Poëticè dictum hoc eſt, aut oratoriè quod de Druſo legimus apud *Senecam*, in Conſol. ad Marciam c. iii. *In expeditione victor deceſſerat, ipſis illum hoſtibus ægrum, cum veneratione & pace mutua proſequentibus, nec optare quod expediebat audentibus.* Quod ſi verum eſſet, non ſuperbiiſſent Germani morte Druſi. Sed *Juſtus Lipſius oratoriè* loquutum cenſet *Senecam* ſuum; nam *quis credat,* in-

Carnifici in mœſto carcere dandus erit.
Conſiſtam, lætíſque oculis, lentúſque videbo
Strata per obſcœnas corpora nuda vias.
Hunc Aurora diem, ſpectacula tanta ferentem,
Quam-

NOTÆ.

inquit, *Germanos tunc ſic aut mites, aut fatuos?* Ergo Philoſopho hic Poëta noſter erit anteferendus. *Idem.*

278 *Carnifici in mœſto carcere dandus erit*] Fiebat hoc, poſtquàm triumphans in Capitolium perveniſſet, quamquam non erat perpetuum; ut oſtendit *J. Cæſar Bullingerus*, cap. XXIX. libri de triumpho. Has Poëtæ minas exſequutus demum eſt, aliquot pòſt annis, Germanicus Druſi F. cujus res geſtas narravit *Tacitus* Annal. Lib. I, & II. *Idem.*

279 *Lætis oculis, lentúſque videbo*] Sic rectè in contextu Editionis Heinſianæ, nec ſcio cur in notis conjiciat vir doctiſſimus legendum, *lentiſque oculis, lætiſque videbo.* Nam quod ait, ita emendandum ne Poëta bis idem dicat, id ad hanc lectionem nihil attinet, ſed tantùm ad Scaligeranam, quæ ita habet: *lætiſque oculis, lætúſque videbo.* Poëtæ ſententia hæc eſt, ſe non tantùm obiter, ſed otiosè, ùtque oculos paſcat ſpectaturum, quod eſt hominis re delectati. Ab iis enim quæ abhorremus avertimus illico oculos, & refugimus, ne ſpectare cogamur. Sed ſumitur etiam lentus pro moveri neſcio, non tantùm ad iram, ſed etiam ad miſericordiam. Sic apud *Suëtonium* Auguſtus, de Tiberio cap. XXI. *miſerum Populum Romanum, qui ſub tam lentis maxillis erit!* & cap. LVII. *Sæva ac lenta natura ne in puero quidem latuit, quam Theodorus Gadareus, Rhetorica præceptor, & perſpexiſſe primus ſagaciter & adſimilaſſe aptiſſimè viſus eſt; ſubinde in objurgando appellans eum πηλὸν αἵματι πεφυϱαμένον.* Ad quum locum vide *Iſ. Caſaubonum*, & *Lævin. Torrentium.* Sic *Ovidius* in Ep. Sapphûs, v. 169.

——— *Verſus amor tetigit lentiſſima Pyrrhæ*
Pectora.

Item in Ep. Heronis, v. 81.

Certè ego tum ventos audirem lenta ſonantes.

Similiter hîc *lentus* ſignificare queat nullâ motum miſericordiâ. *Idem.*

280 *Strata per obſcœnas*] *Obſcœna via* ſunt viæ mali ominis, quales quæ circa carcerem erant, nam *obſcœnum* vocabant veteres quidquid erat mali ominis, ut docet *Feſtus* in *Oſcum.* Solebant autem cadavera occiſorum in carcere nuda projici in vias vicinas, quæ propterea ominoſæ habebantur, quod paucis probandum. Apud *Li-*

vium

in carcere à carnifice corporibus eorum expellentur. Quod cùm factum erit, conſiſtemus ad carcerem, ut læto ejuſmodi ſpectaculo otiosè fruamur; dum corpora per vicinas vias, quæ ominis cauſâ vitari ſolent, nuda jacebunt. O utinam dies tam

vium Lib. XXXVIII. cap. 59. dicit Scipio Naſica, damnato L. Scipione Aſiatico, fore *ut in carcerem inter fures nocturnos & latrones vir clariſſimus includatur, & in robore ac tenebris exſpiret, deinde nudus ante carcerem projiciatur.* Valerius Maximus Lib. VI. cap. 9. Exemp. Rom. XIII. *Q. Capio — in publicis vinculis ſpiritum depoſuit, corpúſque ejus funeſti carnificis manibus laceratum, in Scalis Gemoniis jacens, magno cum horrore totius fori Romani, conſpectum eſt.* Inter omina mortis Sejani hoc memoratur à *Dione* Lib. LVIII. quòd per viam ad carcerem tendentem, & Gemonias Scalas ſervi tranſiiſſent, eo die quo captus eſt. Ἐπειδὴ καὶ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ θύσας εἰς τὴν ἀγορὰν κατῄει, οἰκέται αὐτοῦ οἱ δορυφόροι διά τε τῆς ὁδοῦ τῆς ἐς τὸ δεσμωτήριον ἀγούσης ἐξετράποντο μὴ δυνηθέντες αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ὄχλου ἐπακολουθῆσαι, καὶ κατὰ τῶν ἀναβαθμῶν, καθ' ὧν οἱ δικαιούμενοι ἐρριπτοῦντο, κατιόντες ὤλισθον καὶ κατέπεσον: *cùm in Capitolio ſacra feciſſet ac inde in forum deſcenderet, ſervi ejus ſtipatores, quod propter turbam eum ſequi non poſſent, in viam, qua ad carcerem ducit, diverterunt, ac per Scalas Gemonias deſcendentes lapſi deciderunt.* Sanè Sejanus occiſus in Gemonias projectus eſt, eúmque totum triduum populus illic ludibrio habuit, ut poſtea narrat *Dio.* Ceterùm de carceris, & vicinarum viarum ſitu adi Romam Veterem *Fam. Nardini* Lib. V. c. 11. ubi & multa hanc in rem. Ejuſmodi igitur ſpectaculo, poſt proximum de Germanis triumphum, paſcere oculos ſuos parabat noſter *Pedo*; quod barbaræ immanitatis, non Romanæ indolis fuit. Sed ſic erant affecti Romani, ut crudelitatem eam demum vocarent, quæ exercebatur à Barbaris in Romanos, non à Romanis in Barbaros; quaſi ejuſdem humanæ naturæ participes non fuiſſent, aut exigere non potuiſſent, à Romanis, ut ſe haberent, quemadmodum ipſi haberi cupiviſſent, ſi in Barbarorum poteſtatem veniſſent! Sic unuſquiſque ſibi ipſe favet, ut alieni juris negligens eſt. *Idem.*

281 *Hunc aurora diem* &c.] In turpiſſimo voto pergit Poëta, quod dignum fuit ultima barbaria, & vix etiam ei condonandum; quidni enim Germanis licuit patriam ſuam defendere, contra Romanos? Sanè haud paullò meliori jure ſe & ſua tueri armis poterant, quàm Romani aliena invadere. Quâ ergo humanitate potuit *Pedo* optare intereſſe ſpectaculo miſerando cadaverum virorum fortium, qui non alia de cauſa occidi poterant, quàm quia patriam ſuam conſtantiùs, quàm optaſſent Romani, propugnaverant? Profectò ſi ſunt quæ miremur in Romanis, non deſunt quæ meritò deteſtemur. *Idem.*

283 *Ad-*

Quamprimùm croceis roſcida portet equis.
Adjice Ledæos, concordia ſidera, fratres;
Templáque Romano conſpicienda foro.
Quàm parvo numeros implevit principiis ævo,
In patriam meritis occubuitque ſenex!
Nec ſua conſpiciet (miſerum me!) munera Druſus,
Nec ſua pro Templi nomina fronte leget.
Sæpe Nero illacrimans ſubmiſsâ voce loquetur,
Cur adeo fratres, heu ſine fratre! Deos?

Certus

NOTÆ.

283 *Adjice Ledæos* &c.] Duo Templa, ſuo fratriſque nomine, dedicavit Tiberius. *Dedicavit Concordiæ Ædem, item Pollucis & Caſtoris ſuo fratriſque nomine, de manubiis.* Sueton. Tib. cap. 20. Solius Templi Concordiæ meminit *Dio* Lib. LV. & LVI. utriuſque nomine inſcripti. *Idem.*

284 *Romano conſtituenda foro*] Hic locus addendus eſt iis, quos habet *Famianus Nardinus*, Lib. V. cap. 4. Veteris Romæ, ubi oſtendit Ædem Caſtoris & Pollucis fuiſſe in Foro. Idem docebit hæc Templa non fuiſſe primùm à Tiberio condita, ſed tantùm inſtaurata. *Idem.*

285 *Numeros implevit principis*] Satis quidem conſtat *numeros explere principis*, idem eſſe ac *evadere principem omnibus numeris abſolutum*; ſed petitáne eſt, in utraque illa loquutione, tralatio à rationibus, vel ab harmonia? Sanè cùm ubi de harmonia, tum ubi de quarumvis rerum certo ac definito numero ſermo eſt, *expleri numeri* dicuntur, cùm nihil deeſt eorum quæ adeſſe oportet. Verùm hiſce miſſis factis, ſatius erit animadvertere vox *princeps*, quæ dumtaxat præcipuum, ac primarium virum, aut qui primus in ſuo ordine eſſet, aliquídve faceret, ante hæc tempora, ſignificabat, paullatim detortam fuiſſe ad ſignificandos Auguſtos ac Cæſares eorúmque propinquos, cùm ſola occurrit, ut hoc in loco; unde factum ut ſeriùs dominum, potiùs quàm primarium virum, ſonaret, quem ſignificatum in Linguis omnibus hodiernis, ex Latina deductis, obtinet. Sic ſenſim ac ſine ſenſu iiſdem vocabulis diverſæ ſubjectæ ſunt poteſtates. Hoc ergo vult *Pedo* Druſum, intra paucos annos, ad eam peritiam rerum civilium ac bellicarum perveniſſe, tantarúmque virtutum ſpecimina exhibuiſſe, ut princeps Reipublicæ eſſe poſſet, qualis erat Auguſtus. Vide vſſ. 303, 352, & 344. *Idem.*

286 *Senex*] Vide ad v. 448. *Idem.*

288 Not

tam grati ſpectaculi quamprimùm illuceſcat! Libenter etiam videbimus ædem Caſtoris & Pollucis, in foro à Tiberio, ſuo & fratris nomine conſecrandam. Breviſſimâ licèt vitâ, principem virum omnibus numeris abſolutum explevit Druſus, & de patria ita meritus eſt, ut ſenex plura in illam merita ſua commemorare non poſſit. At ædem Caſtoris & Pollucis, quam cum fratre conditurus erat, non videbit, nec nomen ſuum, cum fraterno, fronti Templi inſculptum legere poterit. Tum verò ſæpe Tiberius, non ſine lacrimis, ædem illam viſens, ſubmurmurabit non eſſe cur ingrediatur Templum illud Deorum fratrum, cariſſimo fratre ipſe

288 *Nec ſua pro templi nomina fronte leget.*] *Dio* de Templo Concordiæ, quod anno demum U.C. DCCLXXIV. dedicavit Tiberius: τῷ δὲ ἑξῆς ἔτει τό, τε Ὁμονόειον ὑπὸ τοῦ Τιβερίου καθιερώθη, καὶ αὐτῷ τό, τε ἐκείνου ὄνομα, καὶ τὸ τοῦ Δρούσου τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τεθνηκότος ἐπεγράφη: *anno ſequenti, ædes Concordiæ eſt à Tiberio dedicata, eique nomen ipſius, & Druſi fratris licèt mortui inſcriptum.* Situm erat hoc Templum ad clivum Capitolinum & forum Romanum, ut docet *Alexander Donatus* de Urbe Roma Lib. II. cap. 8. præſertim ex *Ovidio* Faſtor. Lib. I, 637. & ſeqq.

Ibid. *Fronte*] Sic ſolebant, ut cùm ex aliis Antiquitatis ruderibus liquet, tum ex reliquiis Panthei, ſupra cujus Pronaum legitur: M. AGRIPPA. L. F. COS. TERTIUM. FECIT. Ceterùm videtur Tiberius & Caſtorum & Concordiæ ædes inſtauraſſe, ſuóque & fratris nomine inſcripſiſſe, ut concordiæ & amicitiæ, quæ inter vivos fuerant, memoriam perennem redderet ac veluti conſecraret. Hinc natæ eorum temporum adulationes, cujus vide inſigne ſpecimen apud *Valerium Maximum* Lib. V. c. 5. Exemplo Rom. III. *Idem.*

289 *Submiſſâ voce*] Obmurmurans, nempe, quaſi fratres illi indigni eſſent qui colerentur, quòd ipſi incolumem non ſervaſſent fratrem. Antea non obmurmurationes, ſed apertas querelas de Diis vidimus ad v. 187. & ſeqq.

290 *Cur adeo fratres &c.*] Scaliger:

Cur adeo frater heu! ſine frater tuo es?

Sed vulgata lectio optimè habet. *Adire Deos*, uſitatus loquendi modus. Hinc Lib. III. Amorum El. 6. *Naſo*:

A tenera ſurgit ſic quiſquam mane puella,
Protinus ut ſanctos poſſit adire Deos.

Quod ſolus domito victor ab hoſte tulit.
Vix credent tantùm rerum cepiſſe tot annos;
Magna viri latum quærere facta locum.
Hæc ipſum ſublime ferent; hæc, optima mater,
Debuerant luctus attenuare tuos.
Femina digna illis, quos aurea condidit ætas,
Principibus natis, principe digna viro.
Quid deceat Druſi matrem, matrémque Neronis,
Adſpice; quo ſurgas adſpice mane toro.
Non eadem vulgúſque decent & lumina rerum,
Eſt quod præcipuum debeat iſta domus.

Im-

N O T Æ.

Hunc Numida faciunt, illum Meſſana ſuperbum,
Ille Numantina traxit ab urbe notam.
Et mortem & nomen Druſo Germania fecit;
Me miſerum virtus quàm brevis illa fuit!

Idem.

339 *Tantùm rerum cepiſſe tot annos*] Hoc eſt, tam paucos annos (mortuus eſt enim anno ætatis trigeſimo) tantas res geſtas capere potuiſſe; ſeu, tanta potuiſſe fieri intra tam paucos annos. Vix alibi reperias *tot* pro *tam paucis*, cùm ubivis occurrat pro *tam multis*. Idem.

340 *Magna viri* &c.] Supple, *dicent enim*. Idem.

Locum] Hîc *locus* pro temporis ſpatio ſumitur. Sic *loco* fieri dicuntur quæ opportunè fiunt, & contra *non ſuo loco* quæ non fiunt ſuo tempore. Sic & adverbia temporis ac loci *quando*, *ubi*, *ibi* &c. miſcentur. *Idem.*

341 *Sublime ferent*] In ſublime. *Virgilius* de nomine Vari Ecl. IX, v. 29.

Cantantes ſublime ferent ad ſidera cycni.

Idem.

343 *Quos aurea condidit ætas*] Qui mortui ſunt ac ſepulcro conditi ſub aurea ætate. Idem eſt ac quod deſcriptâ illâ ætate dixit *Heſiodus* Oper. & Dier. v. 121.

Αὐτὰρ ἐπεὶ καὶ τοῦτο γένος κατὰ γαῖα κάλυψε,

Poſtquàm hoc genus terra abſcondit; hoc eſt, poſtquàm ejus ætatis homines ſepulcro conditi ſunt. *Idem.*

344 *Principibus* &c.] Vide ad v. 303.

347 Non

nici cognomen ; quod primus ille ex novis terrarum tractibus ſubactis , retulit. Vix credere potuerunt tam paucorum annorum ſpatio , tantas res, quantas ille geſſit, potuiſſe geri ; dicéntque majori tempore opus fuiſſe. Quibus laudibus ſummopere extolletur , tuúmque proinde , ô optima matrum Livia , luctum minui oporteret. O femina ætate aurea , viróque & filiis , qui ad Reipublicæ clavum ſedent, digna , quid deceat matrem tam fortium virorum , uxorémque Auguſti , reputa. Idem luctus ignobile vulgus, & Romanæ Reipublicæ lumina non decet ; ſingulariſque conſtantia à Julia

347 *Non eadem vulgúſque decent* &c.] Tiberius in Edicto, quo immodicum luctum, ob mortem Germanici, compeſcuit, monuit, *non eadem decora principibus viris & Imperatori, populoque; modicis domibus, aut civitatibus conveniſſe recenti dolore luctum, & ex mœrore ſolatia; ſed referendum jam animum ad firmitudinem. Tacit.* Annal. Lib. III. cap. 6. Ad quem locum ſimilia dicta congeſſit *J. Lipſius.* Idem.

Ibid. *Lumina rerum*] Subaudiendum *Romanarum*, vel, ſi mavis, *humanarum.* Sic *Horatius* Carm. Lib. IV. Od. 15. Auguſtum vocavit *cuſtodem rerum :*

Cuſtode rerum Cæſare, non furor
Civilis, aut vis eximet otium.

Pariter Roma *caput rerum* dicebatur, ut apud Tacitum Annal. Lib. I. *Immotum adversùs eos ſermones, fixúmque Tiberio fuit non omittere caput rerum, neque ſe Rémque publicam in caſum dare.* Apud eumdem Hiſt. Lib. II. cap. 32. Suetonius Paullinus memorat *Italiam & caput rerum urbem.* Annal. Lib. XV, 47. plenior loquendi modus legitur, ubi conſulti haruſpices de prodigiis, quæ mortem Neronis anteceſſerant, reſpondiſſe dicuntur *parari rerum humanarum aliud caput. Ovidius* Metam. XV. 736.

Jámque caput rerum Romanam intraverat urbem.

& v. 758. de Auguſto :

——— *quo præſide rerum,*
Humano generi, ſuperi, caviſtis abundè.

Igitur *lumina rerum* ſunt Reipublicæ Romanæ *lumina.* Vide ad v. 410. *Idem.*

348 *Præcipuum*] Non eſt, quod vulgo dici ſolet *principale*, ſed ſingulare quidpiam; quâ poteſtate ſæpe ea vox apud *Ciceronem* legitur, ut Epiſt. ad Atticum Lib. XI. Epiſt. 14. *Non me offendit veritas tuarum*

Impoſuit te alto Fortuna, locúmque tueri
Juſſit honoratum, Livia; perfer onus.
Ad te oculos auréſque trahis, tua facta notamus,
Nec vox miſſa poteſt principis ore tegi.
Alta mane, ſupráque tuos exſurge dolores,
Infragilémque animum, quod potes, uſque tene.
An meliùs per te virtutum exempla petemus,
Quàm ſi Romanæ principis edis opus?
Fata manent omnes, omnes exſpectat avarus
Portitor, & turbæ vix ſatis una ratis.

Ten-

NOTÆ.

rum litterarum, quòd me cùm communibus tùm præcipuis *malis oppreſſum, ne incipis quidem, ut ſolebas, conſolari.* Vide & Epiſt. 2. ejuſdem Libri. *Idem.*

349 *Impoſuit te alto*] Nimirum, *loco*, quæ vox in ſequentibus expreſſa eſt. Itaque hanc lectionem prætulerim τῷ *altè*, quomodo *Nic. Heinſius* teſtatur veteres quoſdam Codices habere. *Idem.*

350 *Perfer onus*] Hoc eſt, onera cum dignitate, quam obtines, conjuncta æquo animo ferto, ſi eam dignitatem tueri velis. Inter onera autem magnæ dignitatis hoc eſt, ne qui ea ornati ſunt intemperantiùs lætentur, aut doleant, ſed affectus ſuos in poteſtate habeant. *Idem.*

351 *Ad te oculos auréſque trahis* &c.] *Seneca* Lib. 1. de Clementia cap. VIII. Principes alloquitur: *Veſtra facta, dictáque rumor excipit, & ideò nullis magis curandum eſt qualem famam habeant, quàm qui qualemcumque meruerint, magnam habituri ſunt.* Paullò pòſt: *Noſtros motus pauci ſentiunt; prodire nobis ac recedere, & mutare habitum, ſine ſenſu publico, licet; tibi, non magis quàm ſoli, latere contingit. Multa contra te lux eſt, omnium in iſtum converſi oculi ſunt. Prodire te putas? oriris. Loqui non potes, niſi ut vocem tuam, quæ ubique ſunt, gentes excipiant.* Idem.

354 *Infragilem*] Hoc eſt, oſtende animum tuum nullâ calamitate frangi poſſe. Expreſſit vim Græcæ vocis ἄῤῥηκτος, quemadmodum *Ovidius* Triſtium Lib. 1. El. IV, 53.

Si vox infragili mihi pectore firmior ære,
Pluráque cum linguis pluribus ora forent;

Ordo eſt: *ſi vox in pectore mihi eſſet firmior ære infragili;* non *in fragili pectore*, ut eſt in editione Heinſiana; nam præterquam quòd in pe-

ctore

Julia domo exſpectatur. Ad ſublimem dignitatem te evexit Fortuna, locúmque obtinere voluit quo altior nullus eſt; quare ſi quid oneris cum tam inſigni ſorte ſit conjunctum, æquo te id animo ſuſtentare par eſt. Omnium oculos ad te convertis, omnes dictis tuis aures patulas præbent, quidquid agis diligenter obſervatur; nullum principis feminæ dictum aut factum latere poteſt. Igitur ita te ſemper gerito, ut nihil facias quod dignitatem tuam dedeceat, luctúque tuo ſuperior ſis, &, quoad potes, animum tuum calamitatibus nullis umquam frangi patiaris. Cùm nobis virtutum omnium exempla præbere te deceat, quî melius hoc officio fungi queas, quàm ſi conſtantiam principe Romana dignam præ te feras? Mors omnes exſpectat, neque cuiquam ignoſcit Charon, qui quaſvis umbras, per fluvios infernos, trajicit; ita ut ejus cymba tantæ mo-

ctore fragili non poteſt eſſe vox firmior ære, *Ovidius*, ut poſt alios habet *Heinſius*, imitatus eſt *Homeri* verſus Iliad. B, 489, & 490.

> Οὐδ᾽ εἴ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δὲ στόματ᾽ εἶεν,
> Φωνὴ δ᾽ ἄῤῥηκτος, χάλκεον δέ μοι ἦτορ ἐνείη.

Non ſi mihi decem quidem linguæ, & decem ora eſſent, vóxque infragilis & cor aneum ineſſet. *Firmiorem ære* vocem dixit *Ovidius*, quòd apud *Homerum* χάλκεος & ἄῤῥηκτος idem valeant; non hîc ſuntùm ſed & alibi, ut Odyſſ. Σ, 4.

> ——— Τεῖχος
> Χάλκεον, ἄῤῥηκτον ———

Murus aneus, nec perfringendus. Cave autem ne putes, cum nonnullis Interpretibus, *infragilem* idem eſſe ac *infractum*; nam *infractus* eſt fractus, quod contrarium planè eſt menti *Pedonis*. Idem.

Ibib. *Quod potes*] Sic rectè *Heinſius*, nam *quod* hîc eſt idem ac *quoad*; ut v. 172. *Idem.*

Ibid. *Uſque*] Id eſt, ſemper, ut v. 254.

356 *Romana principis opus*] Hic *opus* idem eſt ac quod vulgò *actionem* vocamus, ut Græcum ἔργον. Idem.

358 *Turba vix ſatis una ratis*] Petronius:

> ——— *vix nativa Portmeus*
> *Sufficiet ſimulacra virûm traducere cymbâ,*
> *Claſſe opus eſt.*

Lindenbruchius.

361 *Ecce*

Tendimus huc omnes, metam properamus ad unam,
Omnia ſub leges mors vocat atra ſuas.
Ecce necem intentam cœlo, terræque, fretóque,
Caſurúmque triplex vaticinantur opus.
I nunc &, rebus tantâ impendente ruinâ,

In

N O T Æ.

361 *Ecce necem intentam* &c.] Platonici, Stoïci, Epicurei aliique docebant aliquando adfore tempus, quo rerum univerſitas in priſtinum chaos rediret. Vide quæ collegit hanc in rem *Juſtus Lipſius* Phyſiol. Stoïcorum Lib. II. Diſſ. XXI. & XXII.

Ibid. *Intantum*] Alii *intentum*. Lego ego:

Ecce necem intentam cœlo, terraque fretóque,
Cauſſarum triplex vaticinatur opus.

Opus *Lucretii*. Ovidius:

Explicat ut cauſſas rapidi Lucretius ignis,
Cauſſarúmque triplex vaticinatur opus.

Multa enim alia ſcripſerat *Lucretius*, ex cujus XXI. libro citat *Varro:*

Ætheris & terra genitabile quærere tempus.

Scaliger.

362 *Cauſarum triplex*] Videtur ſignificare tria volumina illa Sibyllæ Cumanæ à Tarquinio mercede comparata, & magna cum veneratione in Capitolium repoſita; unde XV viri fatalium librorum, ſi quid fortè durius incideret, oracula ac ſortes rerum futurarum peterent ſibi. Dicit ergo, ſecundùm illorum vaticinia, mundum hunc & quidquid ſub ipſo eſt, finem ſuum aliquando habiturum. Hæc *Janus Douza* pater. *Lindenbruchius.*

Ibid. Lege: *caſurúmque triplex vaticinantur opus*, ut Sibyllina oracula, aut Philoſophos intelligat, Epicureos potiſſimùm, qui mundum non fore æternum cenſebant. *Ovidius* Triſtium Lib. II.

Explicat ut cauſas rapidi Lucretius ignis,
Caſurúmque triplex vaticinatur opus.

Sic enim ſcribendum, cùm *cauſarúmque* inſulsè exſtet in libris vulgatis; quod magno *Scaligero* temerè perſuaſit, hoc etiam loco, *cauſarum* reponendum eſſe. Ad *Lucretii* illa reſpexit noſter lib. V.

——— *tria talia texta*
Una dies dabit exitio.

Heinſius.

Ibidem. Si Sibyllini verſus dicerentur alicubi de *cauſis* egiſſe, quâ inſcriptione opus ediderat *Callimachus* Cyrenæus, non careret veriſimili-

morientium multitudini trajiciendæ vix ſatis eſſe poſſit. Eò omnium vita tendit, quaſi ad curriculi metam ad quam frangatur propoſitam, neque quiſquam eſt qui mortis legibus ſolutus ſit. Nec hominibus tantùm obitus eſt præſtitutus; ſed & ipſi rerum naturæ, cœlo, terrâ & mari conſtanti intendunt finem, ac triforme illud opus collapſurum aliquando Poëtæ & Philoſophi vaticinantur. Quod cùm ita

militudine conjectura *Jani Douzæ*. Nunc verò, cùm ſimile nihil uſquam exſtet, admitti non poteſt. Ac ſanè verſus *Ovidii* Triſt. Lib. II. El. I, 426. qui non ſemel *Pedonem* noſtrum imitatus eſt, rem extra omnem dubitationis aleam collocat, admittendámque *Heinſii* emendationem perſuadet. Itaque intelligendi Philoſophi, quos memoravimus, &, ſi ita videatur, Epicurei præſertim, quandoquidem ad *Lucretium* reſpexit, ſine dubio, *Albinovanus*. Quinque ejus verſus ſubjiciam ex Lib. V. p. 591. Ed. Lambinianæ, ne fortè Lectori quæſtioni ſint:

Principio, maria ac terras cœlúmque tuêre,
Horum naturam triplicem, tria corpora, Memmi,
Tres ſpecies tam diſſimiles, tria talia texta
Una dies dabit exitio, multóſque per annos
Suſtentata cadet moles & machina mundi.

Hinc *Ovidio* Metam. Lib. XV, v. 859. dicuntur *mundi regna triformis*. Nomen *Ovidii* admonet me ejus quod modò dicebam, imitatorem eum fuiſſe *Pedonis*, cum quo, ut liquet vel ex Epiſtola ad eum ex Ponto miſſa, amicitiam coluit. Præter hunc verſiculum ex *Albinovano* deſumtum, crediderim eidem deberi duos alios *Ovidii*, quos addam. Ex verſu 120 hujus Elegiæ deſumtus eſt 42. El. III. Lib. I. Triſtium:

Singultu medios præpediente ſonos;

ut ex verſu 204. adumbratus eſt 54. Epiſtolæ Sapphûs ad Phaonem:

Niſiades matres, Niſiadéſque nurus.

Gorallus.

363 *I nunc & rebus* &c.] Similem conſolationem adhibet *Seneca*, Capite ultimo conſolationis ad Marciam, in quo, memoratis mutationibus quas in variis terrarum orbis partibus factum iri putabat, ita tandem orationem patris Marciæ, quem inducit loquentem, claudit: *Et cùm tempus advenerit, quo ſe mundus renovaturus exſtinguat, viribus iſta ſe ſuis cadent & ſidera ſideribus incurrent, & omni flagrante materiâ, uno igne, quidquid nunc ex diſpoſito lucet ardebit, &c.* Gorallus.

In te ſolam oculos & tua damna refer.
Maximus ille quidem juvenum & ſpes publica vixit;
Et, quâ natus erat, gloria ſumma domûs.
Sed mortalis erat; nec tu ſecura fuiſti,
Fortia progenie bella gerente tuâ.
Vita data eſt utenda; data eſt ſine fœnore nobis
Mutua, nec certâ perſoluënda die.
Fortuna arbitriis tempus diſpenſat iniquis,
Illa rapit juvenes, ſuſtinet illa ſenes.
Quáque ruit, furibunda ruit; totúmque per orbem,
Ful-

NOTÆ.

369 *Vita data eſt* &c.] Fœnus præſtitutâ die dabatur, at mutua pecunia, interdum nullâ die præſtitutâ. Itáque creditori, quandocumque collibitum erat, repetendi jus erat. Hæc habet *Adr. Turnebus* Adverſar. Lib. II. cap. 10. quod ut probet, profert hoc *Pedonis* diſtichon; tum addit eum hanc eſſe à *Cicerone* mutuatum ſententiam, qui I. Tuſcul. ſcribit: *At ea quidem* (natura) *dedit uſuram vitæ, tamquam pecunia, nullâ præſtitutâ die.* Quod & *Plutarchum* imitatum eſſe vult. Exiſtimo *Turnebum* reſpexiſſe ad hunc locum *Plutarchi*, ex conſolatione ad Apollonium pag. 107. Μοιρίδιον χρέος εἶναι λέγεται τὸ ζῆν, ὡς ἀποδοθησόμενον ὃ ἐδανείσαντο ἡμῶν οἱ προπάτορες. ὃ δὴ καὶ εὐκόλως καταβλητέον καὶ ἀστενάκτως ὅταν ὁ δανείσας ἀπαιτῇ: *Fatale debitum dicitur eſſe vita, quod contraxerint majores noſtri, eſtque reddendum. Itaque facilè eſt numerandum & ſine gemitu, cùm is qui mutuum dedit repetit.* Ut non dubitarim quin *M. Tullium* imitatus ſit *Albinovanus*; vix crediderim *Plutarchum* imitatum hìc fuiſſe. Potiùs vulgare dictum protulit, qua etiam in re Ciceroniani dicti elegantiam minimè æquavit. *Idem.*

Ibidem. Sine dubio, imitatione *Lucretii*, dixit: *Vitáque mancipio nulli datur omnibus uſu.* Scaliger.

372 *Illa rapit juvenes*] Vide Eleg. II. v. 7.

Suſtinet illa ſenes] Poſſis interpretari, conſervat, alit, ſive non occidit, ut Georg. II, 515.

Agricola incurvo terram dimovit aratro;
Hinc anni labor, hinc patriam, parvóſque nepotes
Suſtinet, &c.

Sed malim de dilatione intelligere, ita ut *ſuſtinere ſenes* perinde ſit quaſi

ita ſit, in tuam unius jacturam animum intendere indecorum eſt; quaſi pereuntem quidem rerum naturam æquo animo ferres, filii verò mortem ferre non poſſes. Mortuus quidem eſt fortiſſimus juvenis, ſpes Reipublicæ, & familiæ ſuæ maximum ornamentum. Sed natus erat, ut moreretur; nec polliceri tibi certò ipſa potuiſti eum diutiùs victurum; præſertim cùm periculoſum bellum fortiter gereret. Vita nobis à Numinibus data quaſi mutua, at ſine fœnore; & quotieſcumque eam repeterent reddenda. Fortuna iniquè vitæ tempora hominibus diſtribuit, & ſæpe juvenes, ſenum morte dilatâ, occîdit. Furibunda totum terrarum orbem depopulatur

quaſi eos in aliud tempus differre; ut apud *Ovidium* in Ep. Penelopes ad Ulyſſem v. 114.

Reſpice Laërten; ut jam ſua lumina condas,
Extremum fati ſuſtinet *ille diem.*

Sic & *Livius* Lib. v. cap. 45. *Vix temperavere animis quin extemplò impetum facerent, compreſſique à Caditio Centurione, quem ſibimet ipſi præfecerant, rem in noctem ſuſtinuere.* Gorallus.

Ibid. *Suſtulit illa ſenes*] Imò *ſuſtinet*, cum veteribus libris, etiam Naugerianis. Fruſtra vulgatam lectionem *Scaliger* tuetur. Ad verbum ferè hæc expreſſit *Cælius Firmianus*, in Catalectis Veterum Poëtarum; carmine de Fortuna:

Hæc aufert juvenes & retinet ſenes,
Injuſto arbitrio tempora dividens.

Heinſius.

373 *Quàque ruit* &c.] Elègans ſanè diſtichon, ſi verbâ ſpectes; ſed ſi corticem illum detraxeris, ut nucleum edas, nihil invenies. Etenim, ne jam commenta Fortunæ & Fati exagitem, à ſe ipſe diſſentit Poëta, qui antea Fato & Parcis immutabili neceſſitate omnia, ſine odio; ac gratia, regentibus eventus omnes & præſertim mortem hominum attribuit. Nam hæc deſcriptio Fortunæ *iniquis arbitriis* omnia adminiſtrantis, & mutabilis, nec convenit Fato, nec cum eo ſtare poteſt. Itaque alterutrum horum figmentorum eligendum fuit, altero planè prætermiſſo, ac repudiato. Si variam Fortunam commemorare voluit, debuit omittere Fatum; aut vice verſâ, admiſſo Fato, nuncium Fortunæ remittere, quemadmodum fecit *Homerus.* Alioquin deterius hoc eſt, quàm

Humano capiti cervicem pictor equinam
Jungere ſi velit, & varias inducere plumas;

 quod

Fulminat & cæcis cæca triumphat equis.
Regna Deæ immitis parce irritare querendo,
Sollicitare animos parce potentis heræ.
Quæ tamen hoc uno triſtis tibi tempore venit,
Sæpe eadem rebus favit amica tuis;
Nata quòd en altè es, quòd fœtibus aucta duobus,
Quódque etiam magno conſociata Jovi;
Quòd ſemper domito rediit tibi Cæſar ab orbe,
Geſſit & invictâ proſpera bella manu;

Quòd

NOTÆ.

quod ſummus Artis Magiſter meritò carpit. Nihil veriùs, quàm quod dixit *Plutarchus* in libello, quomodo juveni audienda ſint poëmata, Ed. Grotianæ pag. 7. Οὔτε μέτρον, οὔτε τρόπος, οὔτε λέξεως ὄγκος, οὔτ' εὐκαιρία μεταφορᾶς, οὔθ' ἁρμονία καὶ σύνθεσις ἔχει τοσοῦτον αἱμυλίας καὶ χάριτος, ὅσον εὖ πεπλεγμένη διάθεσις μυθολογίας: *Neque enim aut pedum menſura, aut figura, aut dictionis ſublimitas, aut tranſlationis commoditas, aut numerus & compoſitio tantùm habent venuſtatis ac gratiæ; quantùm rectè inventa diſpoſitio fabulæ.* Dixerit fortè non nemo & alios Poëtas nunc figmento Fortunæ, nunc phantaſmate, ut ita loquar, Fati, prout viſum eſt, eſſe uſos. Non diffiteor; ſed quod noto in *Pedone* meo, ceteris profectò Poëtis non ignoſco. Quod facio ut adoleſcentes, in quorum manus hæc fortè incident, ſibi caveant ab eleganti ſono vocabulorum, figuriſque ſublimioribus, quibus ſæpe abſurdiſſima commenta & maxima in artem ipſam poëticam peccata teguntur. *Gerallus.*

375 *Regna Deæ immitis* &c.] Si noſter cæcam Fortunam credidit, at ſurdam exiſtimaſſe non videtur; quandoquidem ne nimias querelas Liviæ audiat veretur. Sed cur ipſe non ſibi metuebat ab ejus ira, poſtquàm illam *iniquam*, *furibundam* & *cæcam* vocaverat? Quare Deam tam potentem et *immitem* eſſe ait? Hæc, inquies, ſomnia ſunt Poëtica. Sint ſanè; at ſunt ſomnia vigilantis, quæ prudentiùs excogitata, & ſibi ipſis conſentanea eſſe oportuit. Talia de Fortuna, quaſi Dea, dicens dignus fuit, qui audiret, quod audivit Timotheus; cui Dianam in Theatro laudanti, eámque vocanti μαινάδα, θυιάδα, φοιβάδα, λυσσάδα, quæ *lymphatam ac furentem* ſignificant, Κινησίας εὐθὺς ἀντιφώνησε, τοιαύτη σοι θυγάτηρ γένοιτο: clarâ voce *illico reſpondit Cineſias: talis ſit tibi filia.* Quod ſcriptum reliquit *Plutarchus*, in aureo libello, quem modò laudabamus. Nulla fuiſſet cauſa, cur quereretur *Pedo*, ſi recitans hoc carmen, & de potentiſſi-

tur; quasíque cæca ac cæcis equis vecta omnes æquè
conculcat, déque omnibus promiſcuè triumphat.
375 Cave ne crudelis Deæ nimiis querelis iram pro-
voces, támque potentem dominam reverere. Nec
ſanè eſt cur uſque adeò de ea queraris, hoc enim
uno tempore adverſa tibi fuiſſe videtur; ceteroquin
enim rebus tuis propitia favit. Illi debes quòd Ma-
joribus nobiliſſimis orta ſis; quòd duos filios pepere-
ris; 380 quòd ſis Auguſto nupta, qui inſtar Jovis re-
rum habenas tenet; & quòd, ex omnibus bellis,
vir

tiſſima, ut putabat, Dea ita loquenti, exclamaſſent auditores: *talis erga te ſit Livia, qualem Fortunam deſcribis.* Idem.

376 *Sollicitare*] Eſt quidem propriè ſollicitum atque anxium habere ac reddere; ſed hîc eſt provocare ad iram, ut Faſtor. v, 40.

Exſtruere hi montes ad ſidera ſumma parabant,
Et magnum bello ſollicitare Jovem.

Idem.

Potentis hera] Quæ, nimirum, homines habet quaſi mancipia, heriléque imperium in eos exercet. Hinc ſimpliciter *Hera* dicitur ab *Ennio*, in verſibus prolatis à *Cicerone* Lib. 1. de Officiis, cap. XII. ubi ita loquitur Pyrrhus:

Vóſne velit an me regnare Hera; quidve ferat ſors,
Virtute experiamur.

Sic & *Plautus* in Mercatore Act. III. Sc. IV, 12. *Divûm atque hominum quæ ſpectatrix, atque Hera eadem es hominibus.* Ad quem locum vide, ſi neceſſe eſt, *Frid. Taubmanni* collectanea. *Idem.*

378 *Rebus favit amica tuis*] Si tunc cæca erat, nullas ei gratias debebat Livia; ſi oculata, quando oculorum amiſit uſum? *Idem.*

379 *Nata quòd es altè*] *Altè es* veteres pleríque, ne peccet in rationem metri verſus. Sed puto ſcribendum: *nata quòd es*, ut in illo Statii: *& celsè natorum æquavit honori*; vel: *nata quòd excelsè es.* Nam Nangerii Codices: *nata quòd ex alto es.* Heinſius.

380 *Magno conſociata Jovi*] Eò nomine ſæpe honeſtátne, an infamat *Ovidius* Auguſtum, ut Triſtium Lib. 1. Eleg. 1, 81.

Me quoque, quæ ſenſi, fateor Jovis arma timere.

& El. III, 128.

Parcite cærulei vos parcite Numina Ponti,
Infeſtúmque mihi ſit ſatis eſſe Jovem.

Gorallus.

382 *Geſſit & invictâ*] *Geſſat*, libri veteres; an *geſtat* — *tela*? Heinſius.

 385 *Rhe-*

Quòd ſpes implerunt, maternáque vota Nerones;
  Quòd pulſus toties hoſtis, utróque duce.
Rhenus & Alpinæ valles, & ſanguine nigro
  Decolor, infectâ teſtis Itargus aquâ,
Danubiúſque rapax & Dacius orbe remoto
  Appulus (huic hoſti perbreve Pontus iter)

Ar-

NOTÆ.

385 *Rhenus & Alpinæ valles*] In bello Rhætico, quod uterque frater adminiſtravit, qua de re ad v. 15. & 16. *Gerallus.*

186 *Decolor*] Non eſt ſine colore, ſed cujus mutatus erat color, propter ſanguinem ad eum effuſum. *Ovidius* Triſt Lib. IV, 41. de victoria, quam Tiberio pollicebatur:

Cornibus hic fractis, viridi malè tectus in ulva,
Decolor ipſe ſuo ſanguine Rhenus erit.

Idem.

Ibid. *Teſtis Iturgus*] Dicitur & *Viſurgis*, pro varietate idiomatum Linguæ Germanicæ; nam Saxones & omnes Oceani accolæ T uſurpant, alii duplex S; θάλαττα, θάλασσα. Sic *waſſer*, *water*, aqua. *Scaliger.* De victoriis Druſi ad occaſum & ad ortum Viſurgis, quem trajecit, ducto ad Albim uſque exercitu, ſcripſit paucis *Dio*, initio Lib. LV. Sed omnia copioſiùs perſequutus erat *Livius* Libris CXXXIX. & CXL. quorum habemus breviſſimas Epitomas. *Gerallus.*

Ibid. *Itargus.*] Iturgus *Scaliger*, ſed omnino de hoc loco conſulendus, in Germania antiqua, diligentiſſimus *Cluverius*, qui receptam ſcripturam tuetur. *Heinſius.* Sunt qui putent *Pedonem præfectum finibus Friſiorum*, tempore Germanici, & de quo *Tacitus* Annal. Lib. I. cap. 60. eſſe hunc noſtrum. Quod ſi verum eſt, probè notum ei eſſe oportuit nomen hujus fluvii. Sed oporteret etiam nobis de ejus manu conſtare. Credibile eſt tamen eum W., quo Latina Lingua caret & quo nomen *Weſer* inchoatur, eliſiſſe. *Gerallus.*

388 *Appulus* &c.] Hæc valde depravata eſſe ait *Nicol. Heinſius*, nec medicam manum eis afferre tentat. Ego verò, interea dum ex antiquo Codice alia proferatur melior lectio, exiſtimabo *Appulum* dici populum Daciæ, qui ubi eſſet ut intelligerent Romani, addit Pedo κατ' παρενθήκην, *huic hoſti perbreve* (unâ voce, non *per breve*, duabus) *Pontus iter*; hoc eſt, huic hoſti ita vicinus eſt Pontus Euxinus, ut *perbrevi itinere* eò perveniat. Nec mera hæc eſt conjectura, ex ſolo *Albinovani* loco, qui corruptus cenſeri queat, ducta; nam *Ptolemæus* Geogr. Lib. III. cap. 8. inter urbes Daciæ ἐπιφανεστέρας memorat Ἄπουλον, *Apulum* ad fluvium Alutam, ex qua paucorum dierum itinere adiri poteſt Pontus Euxinus. Fateor equidem loqu-

tionis,

vir tuus victor redierit; quòd duo filii tui, per tot annos, ſpem de illis conceptam expleverint; quòd, utriuſque ductu, Populi Romani hoſtes tam ſæpe victi ſint. 385 Victoriarum enim à filiis tuis reportatarum teſtes ſunt Rhenus, & Alpium valles, ac ſanguine Germanorum cruentatus Viſurgis, & rapidus Danubius, & Daci ad ultimos ſeptemtriones incolentes, brevique itinere Ponto Euxino viciniſque

tionis, qualis hæc eſt, *Pontus eſt perbrevis iter huic hoſti*, exemplum nullum me poſſe nunc proferre; ſed facili ſupplemento expedietur ſi quid ſit impediti, modò ſuppleas *adeundus*: *perbreve eſt iter huic populo Pontus adeundus*: Ad bellum quidem hoc quod attinet cum Dacis, vivo Druſo, à Tiberio geſtum, quamvis ejus paucis meminerit Dio, Lib. LIV. ſub finem, vix dubito quin magnum fuerit & conjunctum cum bello Pannonico; nemo enim neſcit Pannoniam Daciæ vicinam; & vicini vicinos ſolent ad bellum concitare. Prodidit autem *Dio* Lib. LV. paullò poſt mortem Agrippæ, qui eas gentes coërcuerat, Pannonios rebellaſſe, & victos fuiſſe à Tiberio; quam ob victoriam triumphum illi decrevit Senatus, quamquam eum agere non ſivit Auguſtus, ſatiſque habuit triumphalia Tiberio præberi ornamenta. Hoc bellum geſtum anno ab U. C. DCCXLII. Sed & anno ſequente, tertiùm rebellantes vicit, qua de cauſa ovans in urbem invectus eſt, ut docet *Dio* initio Lib. LV. Poſtea cùm omnia pacata viderentur, & Jani Templum eſſet claudendum, obſtiterunt Daci: *οἱ Δάκοι τὸν Ἴστρον πεπηγότα διαβάντες λείαν ἐκ τῆς Παννονίας ἀπετέμοντο*: *Daci Iſtrum concretum transgreſſi prædas ex Pannonia egerunt*. Verba ſunt *Dionis* ſub finem Lib. LIV. Ad hæc bella reſpexiſſe videtur *Suetonius* Auguſti Cap. XXI. ubi ſic loquitur: *Domuit autem partim ductu, partim auſpiciis ſuis, Cantabriam, Aquitaniam, Pannoniam, Dalmatiam cum Illyrico omni; item Rhætiam*, (per ambos fratres) *& Vindelicos ac Salaſſos, gentes Inalpinas. Coërcuit & Dacorum incurſiones* (per Tiberium) *tribus eorum ducibus cum magna copia cæſis, Germanoſque ultra Albim fluvium ſubmovit*; per Druſum, ſcilicet. *Idem*.

Ibidem. *Appulus*] Valde depravatus locus, lego:

Angulus, hinc hoſti perbreve pontis iter.

Veteres ſcribebant *aggulus*, unde *Appulus* fecerunt. Dacia tunc finis Imperii Romani, Danubio terminata. Itaque pons jungens Danubium, fuiſſet perbreve iter hoſti ad fines Imperii Romani. *Scaliger*. Sed idem dixeris de omnibus finitimis Populo Romano gentibus, nam cùm fines earum tangerent fines Imperii Romani, perbreve erat iis iter ex agro ſuo in agrum Romanorum ditioni ſubjectum.

Armeniúſque fugax & tandem Dalmata ſupplex,
Summáque diſperſi per juga Pannonii,
Et modò Germanus Romanis cognitus orbis.
Adſpice quot meritis culpa ſit una minor.
Adde quòd eſt abſens functus, nec cernere nati
Semineces oculos ſuſtinuere tui.
Quíque dolor menti leniſſimus influit ægræ,

Ac-

N O T Æ.

Deinde quis dixerit *hinc hoſti perbreve pontis iter eſt*, pro eo quod eſt, *hoſtis illinc ad nos per breve pontis iter venire poteſt*? Gorallus.

389 *Armeniúſque fugax*] Quiſquis legerit vitam L. Luculli, apud *Plutarchum*, facilè intelliget cur Armeni hic *fugaces* dicantur; præſertim à pag. 508. Ed. Vecheliana, ubi fugæ Armenorum multis narrantur; nam adverſa prælia dici non poſſunt hominum, qui vix Aquilarum Romanarum conſpectum ferebant. Reſpicit autem *Pedo* ad expeditionem, quam ſic deſcribit *Suetonius*, Tiberii Cap. IX. *Stipendia prima expeditione Cantabrica Tribunus militum fecit, deinde ducto ad Orientem exercitu regnum Tigrani reſtituit, ac pro Tribunali Diadema impoſuit.* Sic & *Velleius* Lib. II. pag. 62. Ed. Lipſianæ Moreti: *Nec multò poſt miſſus ab eodem vitrico cum exercitu, ad viſendas ordinandáſque, quæ ſub Oriente ſunt, provincias, præcipuis omnium virtutum experimentis in eo tractu editis, cum legionibus ingreſſus Armeniam, redactâ eâ in poteſtatem Populi Romani, Artavaſdi eam dedit.* Ad quem locum vide *Lipſium*. Gorallus.

Ibid. *Et tandem Dalmata ſupplex*] Ait *tandem*, quia jam à multis annis Dalmatis bellum intulerant Romani, nec dum tamen eos ſubegerant. *Velleius* Lib. II. pag. 61. *Sepultis bellis civilibus, coaleſcentibúſque Reipublicæ membris, & curante eo* (nempe Auguſto) *quæ tam longa armorum ſeries laceraverat, Dalmatia* (annis) XC *&* XX *rebellis ad certam confeſſionem pacata eſt Imperii.* Vide & *Dionem* Lib. LIV. Poſteà tamen non parvo animo rebellavit, eáque iterum victa à Tiberio, ſed poſt mortem Druſi, ut idem Hiſtoricus prodidit ſub finem Lib. LV. *Idem.*

390 *Summáque diſperſi per juga Pannonii*] Conjiciat Lector oculos in Tabulas Auſtriæ, Hungariæ inferioris, vicinorúmque tractuum, inter Dalmatiam & Danubium; intelligétque Pannonios, qui eas oras olim incolebant, non falsò dici per *juga ſparſos*. Quo tempore bella geſſerit Tiberius cum Pannoniis, jam indicavimus ad v. 387. ex *Dione*. Idem.

391 *Germanus —— orbis*] Sic rectè ex Codice Medicæo emendabat

que oris infeſti, & fugaces Armeni, & Dalmatæ tandem, poſt acceptam à Tiberio cladem, ſupplices, 390 & Pannonii per altiſſimos montes ſparſi, ac denique Germani, non ita pridem Romanis noti. Tot ac tantis Fortunæ in te collatis beneficiis, hæc ſola, in rapiendo tibi Druſo, culpa æquiparari, ſi rem probè apud te reputes, non poteſt. Hoc quoque beneficium eſt Fortunæ, quòd abſens mortem obierit Druſus, neque eum animam efflantem videre neceſſe habueris. 395 Dolor etiam hic tuus, modo

bat *Nic. Heinſius*, cùm anteà legeretur Germani. Vide vſ. 314. *Idem.*

392 *Adſpice*] Hoc eſt, vide, tecum reputa, ut v. 346. *Idem.*

Ibid. *Quot meritis*] Antea legebatur *quàm meritis*. Malebat *Heinſius quòd.* Prætulimus *quot*, quia *una culpa* opponitur *tot meritis*; quibus multò minor eſt, ſi cum iis attento animo componatur. Non opus eſt nos monere *culpam* hîc poni pro *delicto*: quemadmodum Æneïdos Lib. IV, 19.

Huic uni forſan potui ſuccumbere culpa;

& ejuſdem Libri v. 172.

Conjugium vocat, hoc prætexit nomine culpam.

Idem.

393 *Adde quod eſt abſens functus*] Ita legendum non *fætus*, ut rectè vidit *J. Lipſius* Epiſt. Quæſt. Lib. III. Ep. 3. Pars, ait, ſolatii eſt quòd in oculis tuis & ſinu, non ſit mortuus: & audiſti dolorem tuum, Livia, non vidiſti. *Idem.*

Ibidem. *Fletus*] *Functus* cum Mediceo & Combiano repone. Sic in Sabini Epiſtola ſecunda, *functa prope ſortis anus* eſt propè mortua; idque Lipſio in mentem venit. Alii duo Codices *fætus*, quod editiones nonnullas occupavit. *Heinſius.* Nihil certius; ſubaudiendum autem *morte*, aut *vita*, nam Latini dicunt *fungi* & *defungi vita* & *morte*, pro eo quod eſt mori; unde fit ut ἐλλειπτικῶς *fungi* & *defungi* idem ſonent. Hinc in Gloſſis: Κτέρεα, *functa*, hoc eſt, cadavera. Nimirum, *fungor* in iiſdem Gloſſis eſt τελέω, hoc eſt, *abſolvo*, *perficio*; & in Gloſſis Iſidori: *fungitur*, *abſolvit*, nam ſic legendum, non *ſolvit*. Igitur *fungi* & *defungi vita & morte*, perinde eſt ac vitam aut mortem abſolvere, hoc eſt, mori. Sic *Horatius* Carm. L. II. Od. IX, 13. Neſtorem vocat *ter ævo functum*, hoc eſt, qui tres hominum ætates abſolverat. Adi Etymologos *Matth. Martinium*, & *Joan. Ger. Voſſium*, ac, ſi vacat, ipſum *Robertum Stephanum.* Gomallus.

Accipere es luctus aure coacta tuos.
Prævertítque metus, per longa pericula, luctum,
Tu, quibus auditis, anxia mentis eras.
Non ex præcipiti dolor in tua pectora venit,
Sed per mollitos antè, timore, gradus.
Jupiter antè dedit fati mala ſigna cruenti,
Flammiferâ petiit cùm tria templa manu.
Junoníſque gravi nocte, impavidæque Minervæ,
San-

NOTÆ.

396 *Accipere es luctus aure coacta tuos*] Vix dubitem quin Livia hoc ipſum haberet quaſi majus doloris irritamentum: quòd filio præſens præſenti omnia officia materna præſtare non potuiſſet. Nec auctorem hujuſce opinionis alium dabo, quàm ipſum *Pedonem*, qui in hac ipſa Elegia v. 89. & ſeqq. prætulit ſortem Tiberii, qui fratrem morientem viderat, ſorti Liviæ, quæ neque ſuprema oſcula filio fixiſſet, neque frigida membra ſinu foviſſet, neque animam fugientem ore excepiſſet, neque denique adfuiſſet ejus morti. Igitur hoc ſolatium Delphicus eſt, ut dici ſolet, gladius, qui luctum tam irritare poteſt, quàm ſedare. *Idem.*

397 *Prævertítque metus*] Nam Druſus non ſubitò, ſed longiuſculo morbo periit. Etenim, ut eſt in Epitome libri ultimi *Livii*, *ex fractura, equo ſuper crus ejus collapſo, triceſimo die, quàm id acciderat, mortuus eſt.* Graviter eum ægrotare nunciatum eſt Auguſto, qui ad eum raptim Tiberium miſit, ut obſervavimus ad vſſ. 90. & 318.

401 *Jupiter ante dedit* &c.] Alia etiam prodigia memorat *Dio* initio Libri LV. cujus verba mox proferemus. Mirum eſt illo tempore, quo Philoſophia cœperat Romanorum animos ſuperſtitionibus ejuſmodi curare, talia obſervata, aut jactata fuiſſe, quaſi præſagia. Primùm enim ſi dixerimus eorum magnam partem aut non contigiſſe, aut perperam narratam, facilè omnes nobis adſentientur. Deinde ſi Druſus mortuus non fuiſſet, homines ſuperſtitioſi ea oſtenta, ſeu vera, ſeu ficta, ad alia retuliſſent; ut ad conſpirationes contra Auguſtum, ſeu ad bella quæ poſtea contigerunt. Mirum profectò fuiſſet ſi per plures annos aliquid alicubi non contigiſſet calamitatis, in tanto Imperio, cui ambigua præſagia poſſent aptari; nam neque certam quamdam calamitatem, neque præſtituto tempore futuram, ultra quod non erat exſpectanda, præſagiebant. Sin verò omnia ſecundiora Auguſto, Imperióque Romano fuiſſent; paratum erat effu-

gium

modo omnium leniſſimo, ad animum tuum appulit; quippe quem, non oculis, quorum ſenſu vehementiſſimè afficimur, ſed auribus, excepiſti. Antequàm filium lugeres, diu ei formidoloſiſſimum bellum gerenti metuiſti, ſæpéque, acceptis periculis, quæ adibat, ſollicita ejus causâ fuiſti. Luctus hic non prorſus inexſpectatus animo tuo oblatus eſt, ſed per varios gradus, quibus paullatim majorem metum concepiſti. Jupiter ipſe antea portentis tibi mortem ejus denunciarat, cùm tria Templa fulmine feriiſſet, unâ procelloſâ nocte; Junonis, ni-

gium ſuperſtitioſis, è ſacris petitum. Dixiſſent enim ea prodigia ritè procurata fuiſſe, per ſacrificia, ex reſponſo haruſpicum, placatis iratis Numinibus. Quid autem facias huic ſuperſtitioni, quæ contrariis eventibus æquè confirmatur, atque alitur? Neceſſe eſt eam inter morbos, qui artem medicorum ſuperant, habeas. *Idem.*

402 *Flammiferâ petiit cùm tria templa manu*] Paullò aliter *Dio*, initio Lib. LV. αὐτῷ σημεῖα οὐκ ἀγαθὰ συνηνέχθη· πολλὰ μὲν γὰρ καὶ ἄλλα καὶ χειμῶνι, καὶ κεραυνοῖς, πολλοὶ δὲ καὶ ναοὶ ἐφθάρησαν, ὥστε καὶ τὸν τοῦ Διὸς Καπιτωλίου, τόν τε σύνναον αὐτοῦ κακωθῆναι: *illi* (nempe, Druſo) *ſigna non bona contigerunt, nam cùm multa alia & tempeſtate & fulminibus, tum etiam templa corrupta ſunt, ita ut Jovis Capitolini & vicinum templum læſa ſint.* Sed quid mirum ſi fulmine icta fuiſſent aliquot Templa, in urbe uſque adeò ſuperſtitioſa, ut illic faciliùs, ut ille ajebat, in Deum, quàm in hominem incideres? Præſertim ſi reputemus Templa multa fuiſſe in montibus ſita, in quibus altiora ædificia transverſis fulminibus faciliùs feriuntur quàm humilia. Deinde neque plura, neque pauciora mala patitur humanum genus, ſive Templa, ſive déſertæ rupes fulminibus feriantur. *Idem.*

403 *Junoniſque gravi nocte* &c.] Hoc diſtichon, ait *Heinſius*, aut adulterinum eſt, aut pro conclamato habendum. Combii Codex: *Junoniſque Grais nota.* Primæ editiones: *gradus nota.* Hæc vir doctiſſimus. Fortè tamen hæc lectio ſenſu commodo non caret, ſi *gravi nocte* interpretemur *nocte procelloſâ*, ſeu *periculoſâ*: ut *grave tempus* anni dicitur calidiſſimum, quo corpora æſtu tentari & morbi graſſari ſolent. Fortè non malè legas *gradus*, ita ut intelligantur gradus, quibus Templa Junonis & Minervæ adibantur in Capitolio; ſolebant enim Templis gradus addi, ut vel figuræ *Alexand. Donati* docebunt. Potuit fieri ut *noctu* fulmen utriuſque Deæ gradus diffregerit, & quidpiam in Palatio dejecerit. *Idem.*

 404 *San-*

Sanctáque & immeriti Cæſaris icta domus.
Sidera quin etiam cœlo fugiſſe dicuntur,
Lucifer & ſolitas deſtituiſſe vias.
Lucifer in toto nulli comparuit orbe,
Et venit, ſtellâ non præeunte, dies.
Sideris hoc obitus terris inſtare monebat,

Et

N O T Æ.

404 *Sanctaque & immenſi Cæſaris icta domus*] *Sanctáque divini*, quidam ex veteribus. Fortè:

Sancta quoque immeriti Cæſaris icta domus.

Nam *domus* in ſuis invenit *Naugerius*. *Heinſius*. Nihil præterea mutaverim, nam *&* idem eſt ac *etiam*, hoc eſt, quamvis meritus non ſit, domum ſuam fulmine feriri, ut in illo Virgilii Æneid. II, 49.

——— *timeo Danaos & dona ferentes*;

hoc eſt, etiam cùm dona ferunt. *Gorallus*.

405 *Sidera quin etiam* &c.] Notæ ſunt ſulphureæ exhalationes, quæ inter nubes accenduntur, & quas *ſtellas cadentes* vulgus vocitat. Has Poëtæ & rerum Aſtronomicarum imperiti, quales Epicuri diſcipuli, miſcebant cum ipſis ſtellis, immensâ intercapedine ab iis remotis, & quæ non minores ſunt noſtro ſole. *Lucretius* Lib. II. pag. 174. Ed. Lambinianæ:

Nocturnáſque faces cœli ſublime volantes
Nonne vides longos flammarum ducere tractus,
In quaſcumque dedit partes natura meatum?
Non cadere in terram ſtellas & ſidera cernis?

Vide *Epicurum*, apud *Diogenem Laërtium* Lib. X, 114. Ex hac opinione vulgi, aut Philoſophorum vulgo, hac in re, nequaquam acutiorum, loquutus *Dio*, inter præſagia mortis Druſi, recenſet *διαδρομὰς ἀστέρων*. *Idem*.

406 *Lucifer*] Fingit noſter inter ἀστέρας διαθέοντας, ut loquitur etiam *Ariſtoteles* Meteorologicorum Lib. I. c. 4. fuiſſe ipſum Luciferum, hoc eſt, Venerem, inter Tellurem noſtram & Mercurium circa ſolem circumactam. Quod ei non eſſet ignoſcendum, niſi Philoſophi ipſi ſtellas fixas cœlo decidere in terras putaſſent, qua re puerilius nihil fingi poteſt. At delirantibus Philoſophis, liceat ſanè Poëtæ inſanire, & mentiri. *Idem*.

409 *Sideris hoc obitus* &c.] Miror *Pedonem* hæc dumtaxat protuliſſe prodigia, cùm alia, ſi *Dioni* credimus, narrarentur multa, & quidem mirabiliora. Poſtquàm enim narravit Druſum Albim trajicere non potuiſſe, ſubjicit: Γυνὴ γάρ τις μείζων ἢ κατ' ἀνθρώπου φύσιν ἀπαντήσασα αὐτῷ ἔφη· ποῖ δῆτα ἐπείγῃ, Δροῦσε ἀκόρεστε; οὐ πάντα

σοι

nimirum, Minervæque ædes, & Auguſti quamquam immeriti domum. 405 Quin etiam ſtellæ feruntur ſereno cœlo cecidiſſe, & Lucifer priſtinum iter deſeruiſſe. Lucifer à nemine, illâ nocte, per totum terrarum orbem, conſpectus eſt, diéſque, eo præter morem minimè antecedente, exortus eſt. Hoc prodigium lucidiſſimi, apud homines, ſideris occaſum,

σοι ταῦτα ἰδεῖν πέπρωται· ἀλλ' ἄπιθι, καὶ γάρ σοι καὶ τῶν ἔργων καὶ τοῦ βίου τελευτὴ πάρεστιν ἤδη: *Mulier quædam maior, quàm ſinit humana natura, cùm obviam illi veniſſet, dixit: quò properas, Druſe inſatiabilis? Omnia hæc à te cerni fatale non eſt; ſed abi, etenim tibi & rerum geſtarum & vitæ finis adeſt.* Similiter *Suetonius* Cap. I. Claudii: *Hoſtem etiam frequenter caſum — non priùs deſtitit inſequi, quàm ſpecies barbara mulieris, humanâ amplior, victorem tendere ultra ſermone Latino prohibuiſſet.* Fortaſſe commentum hoc fuit militum Druſi, quod nondum Romam delatum erat, eo tempore quo hæc Elegia à *Pedone* facta eſt, hoc eſt, ſummùm aliquot diebus poſt funus. Alioqui tam bellam occaſionem extollendi Druſum, & ſolatium præbendi Liviæ numquam prætermiſiſſet; ne jam dicam locum hunc fuiſſe, cum quo omnibus Poëtices ornamentis optimè conveniebat. Quin & ipſe *Dio*, propter alia portenta, ei fabulæ adſenſum præbuiſſe ſe nequaquam diſſimulat in ſequentibus verbis: Θαυμαστὸν μὲν οὖν, inquit, τὸ τινὰ φωνὴν παρὰ τοῦ Δαιμονίου τοιαύτην τῷ γενέσθαι· οὐ μήν τοι καὶ ἀπιστεῖν ἔχω, παραχρῆμα γὰρ ἀπέβη, σπουδῇ γὰρ ὑποστρέψαντος αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ ὁδῷ νόσῳ τινὶ, πρὶν ἐπὶ τὸν Ῥῆνον ἐλθεῖν, τελευτήσαντος· καί μοι τεκμηριοῖ τὸ λεχθὲν, ὅτι καὶ λύκοι περὶ τὸ στρατόπεδον ὑπὸ τὸν θάνατον περινοστοῦντες ὠρύοντο, καὶ νεανίσκοι δύο διὰ μέσου τοῦ ταφρεύματος διιππεύοντες ὤφθησαν, θρῆνός τέ τις γυναικεῖος ἠκούσθη, καὶ ἀστέρων διαδρομαὶ ἐγένοντο: *Mirum quidem eſt quamdam vocem à Numine ſic miſſam; attamen non poſſum fidem derogare, ſtatim enim contigit; nam celeriter reverſus in via morbo quodam, antequàm ad Rhenum perveniſſet, obiit. Quod dictum eſt etiam mihi confirmatur, quòd lupi ſub mortem ejus circa caſtra vagantes ulularunt, & juvenes duo per medium vallum equo transvecti conſpecti ſunt, ejulatúſque muliebris auditus eſt, & trajectiones ſtellarum factæ ſunt.* At dubium quidem non eſt quin Druſus in caſtris ab Albi rediens mortuus fuerit, ſed propterea certum non eſt auditam vocem quam memorat; mors enim Druſi non eſt neceſſarium conſectarium portenti, ſed malè curatæ fractionis cruris, ſi modò potuerit curari. Reliqua nihil habent, præter ſolitum naturæ ordinem, aut etiam ſunt falſa. Certè ſilentio *Pedonis*, Elegiam ſuam iis alioquin, ut dixi, ornaturi, dubia ſiunt. *Idem.*

Et mergi Stygiâ nobile lumen aquâ.
At tu qui ſuperes mœſtæ ſolatia matri,
Comprecor illi ipſi conſpiciare ſenex.
Pérque annos diuturnus eas fratriſque tuóſque,
Et vivat nato cum ſene mater anus.
Eventura precor, Deus excuſare priora
Dum volet, à Druſo cetera læta dabit.
Tu tamen auſa potes tanto indulgere dolori,
Longiùs ut nolis, heu male fortis! ali?
Vix etiam fueras paucas vitalis in horas,
Obtulit invitæ cùm tibi Cæſar opem;
Admovitque preces & jus immiſcuit illis,

Ari-

NOTÆ.

410 *Mergi Stygiâ nobile numen aquâ*] Lege *lumen*, nam ſidus ſupra vocavit. *Scaliger.* Cujus conjecturam ex veteribus editionibus firmat *Heinſius*, ac ſanè cùm *Numen Stygiâ aquâ mergi* aut exſtingui dici nequeat, de *lumine* commodiſſimè ita loqui potuiſſe *Pedonem* nemo non videt. *Idem.*

413 *Pérque annos diuturnus*] De voce *diuturnus* dixi ad v. 104. Optat Poëta vivere Tiberium, præter ipſi fatales, per totidem annos per quot frater victurus erat, ſi ad ſenilem ætatem perveniſſet. Sic moriens neſcio quis apud *Statium*:

Pars animæ victura meæ, cui linquere poſſim
O utinam quos dura mihi rapit Atropos annos!

Sic populus in adclamationibus ad Imperatores:

De noſtris annis tibi Jupiter augeat annos.

Ridicula erant vota, in eorum ore qui fatalia omnia credebant. Sapientiùs Jupiter Ovidianus Metamorph. Lib. IX. alloquitur Deos tumultuantes, quòd mortales quos amabant juveneſcere cuperent, quia audiverant juventam Iolao eſſe reſtitutam, & Callirhoës liberos infantes ſubitò factos eſſe viros:

Quo ruitis tantúmne ſibi quis poſſe videtur
Fata quoque ut ſuperet? Fatis Iolaus in annos
Quos egit rediit; fatis juveneſcere debent
Callirhoë geniti, non ambitione, nec armis.
Vos etiam quoque hoc animo meliore feratis,
Me quoque fata regunt &c.

Idem.

414 Ma-

ſum, demergendúmque lumen Reipublicæ in aquam Stygiam præſagiebat. At te, ô Tiberi, qui unicum ſolatium, triſti parenti, ſuperes, precor ſenem ab illa cerni; & vivere non tuos tantùm annos ſed & eos qui fratri tuo debebantur; ita ut mater anus cum ſene filio, diu vivat. Nec dubito quin preces meæ exaudiantur, Fortuna enim, ut apud vos priorem cladem veluti excuſet, omnia vobis poſthac ſecundabit. Tu tamen, ô Livia, uſque adeò ſuſtinuiſti dolori tuo indulgere, ut alimenta ſumere nolles. Intra paucas horas fame exſtincta fuiſſes, cùm te invitam Auguſtus ſervavit. Neceſſe habuit & pre-

414 *Mater anus*] Vixit ſanè Livia anus cum filio jam provectæ ætatis, ſed eam indolem filii experta, ut multò ei præſtitiſſet, diu antequàm imperaret., interiiſſe. Vide *Suetonium* in Tiberio Capp. x, & LI. Nimis ergo diu ſibi vixit Livia, nimis diu Imperio Romano Tiberius. I nunc & dic Poëtas ſcire quid optent! Ego quidem eos & quoſvis alios, talia à Numine petentes, amando ad Satiram *Juvenalis* x. Idem.

415 *Deus*] Græcè ὁ Δαίμων, quâ voce aliquando Genium, aliquando Fortunam intelligebant. Vide quæ de hac vocula obſervavit *Joan. Clericus* in Arte Critica P. II. Sect. I. C. 2. §. 9. *Idem.*

Excuſare] Sibi ignoſci priùs delictum, ob ſequentia merita. *Gorallus.*

417 *Tu tamen auſa potes* &c.] Hæc omnia corruptiſſima ſunt. Senſus utcumque conſtabit, ſi *uſque potes*, vel *ora potes* refingatur. *Heinſius.* Nihil hîc eſſe mutandum exiſtimo; perinde enim eſt ac ſi *Pedo* dixiſſet: audes, vel ſuſtines uſque adeò indulgere dolori, ut alimenta ſumere recuſes. *Gorallus.*

418 *Malè fortis*] Si hæc ſint vera, quod vix dubitare licet, cùm, ſi falſa eſſent, Liviæ contumelioſa fuiſſent; *Seneca* nimis rhetoricè conſtantiam Liviæ deſcripſit in Conſolatione ad Marciam. *Illa*, inquit Cap. IV. *in primo fervore cùm maximè impatientes ferocéſque ſunt miſeriæ; ſe conſolandam Areo Philoſopho viri ſui præbuit, & multùm eam rem profuiſſe ſibi confeſſa eſt* &c. Et cap III. *Ut primùm intulit tumulo, ſimul & illum & dolorem ſuum poſuit; nec plus doluit, quàm aut honeſtum erat Cæſari, aut æquum matri* &c. *Idem.*

421 *Jus immiſcuit illis*] Jus, nempe, viri in uxorem. Tiberii quoque non fuere *ſine jure preces*; quia ſi parentes *jure* poſſint à liberis petere, ut vivant, nec ſe ſinant mœrore, ſi contigerit, exſtingui, quò poſſint eorum, quibus vitam debent, ſenectam ſolari: ſic

Aridâque affuſâ guttura tinxit aquâ.
Nec minor eſt nato ſervandæ cura parentis,
Hic adhibet blandas, nec ſine jure, preces.
Conjugis & nati meritum pervênit ad omnes,
Conjugis & nati Livia ſoſpes ope es.
Supprime jam lacrimas, non eſt revocabilis iſtis,
Quem ſemel umbriferâ navita lintre tulit.
Hectora tot fratres, tot deflevere ſorores,
Et pater & conjux Aſtyanáxque puer,
Et longæva parens; tamen illé redemtus ad ignes,
Nulláque per Stygias umbra renavit aquas.
Contigit hoc etiam Thetidi; populator Achilles
Iliaca, ambuſtis oſſibus, arva premit.
Illi cæruleum Panope matertera crinem
Solvit, & immenſas fletibus auxit aquas.

Con-

NOTÆ.

[illegible]: & vice verſâ liberi *jure* à parentibus poſtulant, ut ne vitæ tædio [illegible], quos poſſunt ac debent operâ & conſiliis, quoad licet, juvare, [illegible] ferant. Sic cùm Octavia, præter modum, Marcellum lugeret, [illegible] contumelioſum id factum viſum eſt liberis & nepotibus. *Adſidentibus liberis & nepotibus*, inquit *Seneca* de Octavia, ejuſdem Libri Cap. 11. *lugubrem veſtem non depoſuit; non ſine contumelia omnium ſuorum*, *quibus ſalvis*, *orba ſibi videbatur.* Idem.

425 *Conjugis & nati meritum* &c.] Hoc eſt, Auguſtus & Tiberius non ſibi tantùm conſuluerunt, cùm impedierunt ne inediâ, præ nimio mœrore, perires; ſed etiam bene de Republica meriti ſunt, cui conſiliis tuis, ut antehac feciſti, utilem operam navare potes. Res eſt clara, nec monendus Lector fuiſſet, niſi vidiſſem neſcio quem interpretem, cujus notæ Heinſianis miſceri ſolent, hic turpiter cecipit aſſe, ut paſſim ſolet. *Meritum ad omnes pervenire* dicitur, quos juvat, ut antea *luctus contingere* dicebatur, v. 9. eos quibus mors Druſi nocebat. Sic Lib. IV. ad Herennium: *injuria ad paucos*, *ex aliena peccato*, *pervenit.* Idem.

428 *Quem*

precibus & imperio viri uti, ut aliquantulum aquæ biberes. Quin & Tiberio cura gerenda fuit ſalutis tuæ, qui pariter blandas preces adhibuit, quamvis & ipſe pro ſuo jure, ut viveres, poſtulare potuerit. Uterque ſanè optimè de Republica meritus eſt, cùm effecerunt ut ſoſpes eſſe velles. Deſine ergo Druſum deflere, cùm lacrimis revocari ad ſuperos non poſſit quiſquis ſemel ad umbras naviculâ Charontis tranſmiſſus eſt. Hectorem in caſſum fratres, ſorores, quamvis ingenti numero, Priamus, Andromache, Aſtyanax, & Hecuba luxerunt. Lacrimis ſuis nihil effecerunt, niſi ut ab Achille redimi ejus cadaver poſſet, ut combureretur; ſed non impetrarunt ut ejus umbra, iterum ad vivos reditura, per flumina inferorum trajiceretur. Idem experta eſt Thetis, Achilles enim, qui tot urbes ac regiones depopulatus erat, combuſtus eſt ac ſepultus, in Trojano ſolo. Fruſtra matertera Panope paſſis comis eum luxit, & marinas aquas lacrimis ſuis auxit, unà

428 *Quem ſemel umbriferâ* &c.] Eleganter *umbrifera* ratis dicitur, quæ *fert umbras*; alioqui de arboribus dici ſolet. Sic *Statius* Thebaïdos Lib. I, 41.

—— umbrifero Styx livida fundo.

Et Lib. VIII, 18. de Charonte:

Umbriferaque fremit ſulcator pallidus unda.

Idem.

432 *Nullâque umbra*] Hoc eſt, ejus umbra non renavit. Nam *nullus* hìc, pro *non*, ut apud *Terentium* & alios. *Idem.*

433 *Populator Achilles*] Scio quid ſentiant viri docti, cùm de Epithetis omnibus otioſis, tum etiam de Homericis; ſed hoc Epitheton rectiùs abfuiſſet, quia quiſquis *populatorem* Achillem legit, non poteſt mirari eum, qui tot homines occiderat, ſimili fato ſubjici. *Idem.*

435 *Panope matertera*] Filia, nimirum, Nerei æquè ac Thetis. *Heſiodus* Theogoniæ v. 250. De luctu Nereïdum, poſt obitum Achillis, vide Odyſſ. Ω. & *Quinti Smyrnæi* Lib. III. *Idem.*

Ibid. *Crinem ſolvit*] Vide ad v. 86.

436 *Fletibus auxit aquas*] Vide v. 226.

437 *Con-*

Conſortéſque Deæ centum, longævâque magni
  Oceani conjux, Oceanúſque pater,
Et Thetis ante omnes; ſed nec Thetis ipſa, neq; omnes
  Mutarunt avidi triſtia jura Dei.
Priſca quid huc repeto? Marcellum Octavia flevit;
  Et flevit populo Cæſar utrumque palam.
Sed rigidum jus eſt & inevitabile mortis,
  Stant rata non ullâ fila tenenda manu.
Ipſe tibi emiſſus nebuloſi littore Averni,
  Si liceat, forti verba tot ore ſonet:

Quid

NOTÆ.

437 *Conſortéſque Deæ*] Hoc eſt, quæ eamdem ſortem incolendi maris habebant; niſi malis intelligere, *generis*, ut apud *Ovidium* in Ep. Briſeïdis, v. 47.

Vidi conſortes pariter generiſque, neciſque
Tres cecidiſſe.

Idem.

Ibid. *Centum*] Quinquaginta dumtaxat Nereïdas memorat *Heſiodus* Theogoniæ v. 264. Sed & aliæ Deæ marinæ intelliguntur, & centum pro quovis ampliore numero poni ſolet, ut Georg. II, 43.

Non mihi ſi centum linguæ ſint, oráque centum.

Idem.

441 *Marcellum Octavia flevit*] Et quidem immodicè, ſi *Senecæ* credimus, in Conſol. ad Marciam, Cap. II. *Nullum finem*, inquit, *per omne vitæ ſuæ tempus, flendi, gemendíque fecit; nec ullas admiſit voces ſalutare aliquid adferentes, ne avocari quidem ſe paſſa eſt. Intenta in unam rem & toto animo affixa, talis per omnem vitam fuit, qualis in funere.* Idem.

442 *Et flevit populo Cæſar* &c.] Vide ad. v. 65.

Ibidem. *Palam*] Hic locus addendus eſt iis, quibus *Gerardus Joannes Voſſius* Lib. IV. de Analogia Cap. XXII. probavit, contra vulgus Grammaticorum, *palam* eſſe præpoſitionem quæ regit ablativum. *Idem.*

444 *Stant rata*] *Stare* aliquando dicuntur quæ fixa ac immutabilia ſunt, ut in illis Virgilianis Æneïd. x, 467.

Stat ſua cuique dies, breve & irreparabile tempus
Omnibus eſt vitæ.

Idem.

Ibid.

unà cum ſororibus omnibus Nymphis marinis, Oceanique conjuge Amphitrite, & ipſo Oceano. Fruſtra præſertim filium Thetis mater deflevit, neque enim ipſa, omnéſque unà marini Dii 440 Plutonis legibus inexorabilibus eum ſolvere potuerunt. Sed cur vetuſtate obſoleta repeto fruſtra lugentium exempla? Auguſti ſoror Octavia Marcellum ſuum immodico luctu fruſtra proſequuta eſt, Auguſtúſque ipſe, non aliter ac Druſum, lacrimis, in populi concione, cohoneſtavit. Mors exorari non poteſt, nec fatale filum, quominùs abrumpatur, retineri. 445 Si Druſo ex inferis, per ſpeluncam lacûs Averni, redire liceret, ſic te alloqueretur. Qua-

Ibid. *Non illà fila tenenda manu*] *Renenda*, quomodo *Salmaſius* ad inſcriptionem Herodis Attici, tam hîc quàm Lib. VI. Faſtorum:

> *At Clotho Lacheſiſque dolent ſua fila reneri.*

Apud *Statium* tamen, in Silvis:

> —— *Parcarum fila tenebo*
> *Extendámque colos*,

niſi & illic *renebo* legendum, ἀνακλωθῆναι Græcis. Apud *Lucianum* τὰ ἅπαξ ἐπικλωσθέντα οὐδὲ Κλωθὼ ἔτι ἀνακλώσειεν ἄν. *Revolvere fila* dixit *Ovidius* Metam. 11, 654. ubi vide quæ notamus. *Heinſius*.

445 *Nebuloſi littore Averni*] Notum eſt *Avernum* lacum eſſe Campaniæ à Græcis ἄορνον dictum, quòd noxium exhalet halitum, quo ita offendantur ipſæ aves, ut prætervolare eum nequeant, unde fit ut nullæ illic conſpiciantur. Quem Græci ἄορνον vocabant, quod eſſet ἄνευ ὀρνίθων, *ſine avibus*, eum, Æolico Digammate interpoſito, *Avernum* vocarunt Latini. Apud eum ſpelunca eſſe fingebatur, per quam ad inferos deſcendere liceret, & per quam eos adiiſſe fingitur Æneas à *Virgilio* Æneïdos VI, quem vide à v. 237. & ad eum Interpretes. Sed conſule præſertim *Lucretium* Lib. VI. ab hoc verſu:

> *Nunc age Averna tibi, quæ ſint loca cúmque lacúſque*
> *Expediam* &c.

Poſſent hac de re non injucunda fortè dici, nec proletaria, ſed non hujus loci; hæc enim ſatis ſunt, ut intelligat tiro cur ex eo loco Manes Druſi emerſuros, ſi liceret, dicat *Pedo*. *Littus* autem hîc ἀκύρως vocat quæ debuit *ripa* dici. Sed illa ſæpe miſcentur apud Poëtas. *Idem*.

Quid numeras annos? vixi maturior annis,
 Acta ſenem faciunt, hæc numeranda tibi.
His ævum fuit implendum; non ſegnibus annis.
 Hoſtibus eveniat longa ſenecta meis!
Hoc atavi monuere mei, proavique Nerones.
 Fregerunt ambo Punica bella duces.

Hoc

NOTÆ.

447 *Quid numeras annos*] Multa hanc in ſententiam habet, eáque élegantiſſima *Seneca* Epiſt. XCIII. ubi agit de morte Metronactis Philoſophi, qui juvenis obierat. Pauca duntaxat ſubjiciam: *Longa eſt vita*, inquit, *ſi plena eſt. Impletur autem, cùm animus ſibi bonum ſuum reddidit, & ad ſe poteſtatem ſui tranſtulit. Quid illum octoginta anni juvant, per inertiam exacti? Non vixit iſte, ſed in vita moratus eſt, non ſerò mortuus eſt, ſed diu. Octoginta annis vixit. Intereſt, mortem ejus ex quo die numeres. At ille obiit viridis; ſed officia boni civis, boni amici, boni filii exſequutus eſt, in nulla parte ceſſavit. Licèt ejus ætas imperfecta ſit, vita perfecta eſt. Octoginta annis vixit; imò octoginta annis fuit, niſi fortè ſic vixiſſe eum dicis, quomodo dicuntur arbores vivere. Obſecro te, mi Lucili, hoc agamus, ut quemdamodum pretioſa rerum, ſic vita noſtra non pateat multùm, ſed multùm pendat.* ACTU *illam metiamur, non tempore.* Similia habet Cap. VIII. Libri de Brevitate vitæ. *Idem.*

Ibid. *Vixi maturior annis.*] Senes vocantur *maturi*; ut *maturúsque ſenex*, apud *Flaccum* de Arte Poëtica, & *ævi maturus Aceſtes*, apud *Maronem* V. Æneidos. Nam & Græcos πεπαίτερον pro anu dixiſſe adnotat *Heſychius* & anus apud *Ariſtophanem* ait:

Οὐ γὰρ ἐν νέοις τὸ σοφὸν ἔνεστιν, ἀλλ᾽ ἐν πεπαιτέροις.

Non juvenibus ſapientia ineſt, ſed maturis. Hæc habet *Adrian. Turnebus* Adverſarior. Lib. II. cap. 16. quibus allatis, ſubnectit locum hunc *Pedonis*. Idem.

448 *Acta ſenem faciunt*] Martialis:

Dum palmas numerat credidit eſſe ſenem.

Scaliger. Eſt Epigr. LIII. Lib. X. in Scorpum aurigam. Vide ad vſ. antecedentem. *Idem.*

449 *His ævum fuit implendum*] Sic *Seneca* in loco ſuperiùs allato: *Longa eſt vita, ſi plena eſt.* Idem.

450 *Hoſtibus eveniat*] De hac formula diximus ad v. 182.

Longa ſenecta] Et iners. Vide ad v. 447.

451 *Hoc atavi monuere mei* &c.] Parum abeſt quin legendum cenſeam, *hoc Livî monuere mei, proavique Nerones.* Nam ſequens verſus omnino reſpicere videtur ad C. Claudium Neronem & ad M. Livium,

Quare numeras annos, quibus vixi, quaſi æquo brevior fuiſſet vita mea? Senex prudentiâ fui, & is demum grandævus eſt cenſendus, qui multa edidit præclara facinora, quorum ſolorum ratio habenda eſt. Rebus geſtis implendum fuit vitæ ſpatium, non otioſis annis. 450 Iners ejuſmodi ſenectus hoſtibus meis concedatur. Livii & Claudii, proavi materni ac paterni, qui pro Republica tantos labores ſubierunt, idem mihi faciendum eſſe, niſi degener eſſe vellem, ſatis monuerunt, & præſertim am-

vium, qui COSS. anno ab U.C. DXLVI. fregerunt Annibalem; victo ad Metaurum Aſdrubale, ut narrat *Livius* Lib. XXVII. *Idem.*

452 *Fregerunt ambo*] Hæc mihi videntur deſignare duces qui ſimul bellum geſſerunt, & fregerunt Carthaginienſium animos; quales fuerunt memorati duces. Hæc certè propria eſt vocis *ambo* poteſtas. *Ambo*, ait Soſipater apud *R. Stephanum*, nam ipſum auctorem ad manum non habebam cùm hæc ſcriberem, *non eſt dicendum, niſi de iis, qui uno tempore quid faciunt, ut puta;* Eteocles & Polynices ambo perierunt, *quaſi dicas, unà. Romulus autem & Africanus non* ambo triumphaverunt, *ſed uterque, quaſi diverſo tempore.* Nulli autem ex Majoribus Druſi dici poſſunt *ambo fregiſſe* Punicas opes, præter eos quos memoravimus. *Frangere bellum* dixit etiam *Cicero* de Provinciis Conſularibus, Cap. XIII. *C. Pontinius, fortiſſimus vir, ortum repente bellum Allobrogum, atque hac ſceleratâ conjuratione excitatum, prælliis fregit.* Eſt aliquid porrò in hac oratione hiulcum, hoc enim vult Druſus: Livii & Claudii majores mei ſatis me docuerunt, exemplo ſuo, nullum mihi laborem, Reipublicæ causâ, recuſandum eſſe, ſi vel cùm manifeſto vitæ periculo conjunctus ſit; & præſertim M. Livius & C. Claudius, qui ambo fregerunt audaciam Pœnorum. Sic antea ad v. 126. oſtendimus neceſſariò ſubaudiendam vocem *ſolus*, & v. 340. non minùs liquet ſupplendum eſſe *contendent, dicent*, aut ſimile quidpiam. Hoc incommodo, ſanè magno, laborant poëtæ, quòd, propter menſuram verſuum, nec omnia liceat ſemper dicere, quæ dicenda iis eſſent, ut oratio eſſet perſpicua: nec ea ſola lectori dare legenda, quæ ſatis ſunt ut eorum mentem planè adſequatur. Purpureo profectò panno alîus coloris laciniæ aliquando adſuuntur, non ut aliquid dicatur, ſed dumtaxat ut menſura verſûs, aut diſtichon impleatur. Vide infra v. 472. De Elliptica dictione *Statii*, vide quæ obſervavit *Janus Caſperius Gevartius* ad Epithalamium Stellæ & Violantillæ, in hæc verba:

— *jam Tibridis arces*
Iliaca. Idem.

 454 *Exi-*

Hoc domus iſta docet, per te mea, Cæſaris alti.
Exitus hic, mater, debuit eſſe meus.
Nec meritis, quamquam illa juvant, magis, abſuit iſtis
Mater, honos; titulis nomina plena vides.
Conſul & ignoti victor Germanicus orbis,
(Cui fuit heu! mortis publica cauſa) legor.
Cingor Apollineâ victricia tempora lauro,
Et ſenſi exſequias funeris ipſe mei;
Decurſúſque virûm notos mihi, donáque Regum,

Cun-

NOTÆ.

454 *Exitus*] Mors, ut Græcè ἔξοδος. Apud optimos quoſque Scriptores frequentiſſima loquutio. *Idem.*

Debuit] Aut fato, aut officio, dum Reipublicæ potiùs quàm valetudini meæ ſervio. *Idem.*

455 *Magis abſuit illis*] *J. Lipſius* Epiſt. Quæſt. Lib. III. Epiſt. 3. emendabat *adfluit* non *adſuit*, quod legebatur in Editionibus & ſenſu caret. Non illi, inquit Druſus, me juvant meritis ſuis; potiùs à me, ô Mater, novus honor iis *adfluit*, vel accedit. *Idem.*

Ibid. *Nec meritis quidquam illa juvant*] Locus corruptus. Quid ſi reponamus:

Nec meritis quidquam illa juvat, magis obſuit iſte,
Mater honos.

Nil, inquit, mihi adoptivo profuit domus Cæſaris, imò magis obfuit, dum tituli & honores feſtinantur. *Lipſius* in Epiſtolicis, *magis adfluit illis*, & ſic codex Romanus. *Gronovius*, ſuis ad me litteris:

Nec meritis (quamquam illa juvant magis) abſuit iſtis
Mater honos.

Inducit ipſum Druſum, matri pro ſolatio ingerentem res à ſe geſtas. Tum ſubjicit: etſi majus in his momentum, tamen & illud pro ſolatio valere poteſt, quod virtus mea illuſtri gratiâ excepta eſt, quod pro ea honores & præmia tributa ſunt. Hæc vir ille ſagaciſſimus, quibus ſubſcribo. *Heinſius.*

456 *Titulis nomina plena vides*] In triumphalibus ferculis, quæ funeri etiam adhibebantur, & ubi *Conſul*, *Victor*, *Germanicus* &c. inſcribebatur. *Idem.*

457 *Ignoti orbis*] Vide ad vſſ. 19. & 20. & v. 314.

458 Cui

ambo illi duces, qui, Aſdrubale cæſo, Carthaginienſium ſpiritus fregerunt. Idem etiam me docuit Julia familia, quæ, poſtquàm Auguſto nupſiſti, mea facta eſt; adeò ut, dum pro Republica bellum gero, is vitæ exitus à me exſpectari debuerit. Quamquam hæc potiſſimùm luctum tuum debent minuere, attamen hoc quoque ſolatio tibi ſit oportet, quòd merita mea in Rempublicam non ſine honore fuerunt, cùm tot titulos nomini meo adjectos videris. Etenim in ferculis pompæ feralis, me Conſulem, & ignotorum antea Populo Romano tractuum debellatorem, & pro Republica obiiſſe me legiſti. Imago mea lecto prælata lauro cincta eſt; nec ſine voluptate ſplendidas, quæ mihi factæ ſunt, exſequias vidi. Animadverti non ſemel de-

458 *Cui fuit, heu! mortis*] Sic legendum optimè cenſuit *J. Lipſius* ad *Taciti* Annal. Lib. II. cap. 83. ubi de honoribus Germanico mortuo decretis: *Arcus additi Romæ & apud ripam Rheni, & in monte Syriæ Amano, cum inſcriptione rerum geſtarum, ac mortem ob Rempublicam obiiſſe.* Vide & ad v. 270. *Gorallus.*

459 *Cingor Apollineâ*] Vide dicta ad v. 205.

461 *Decurſúſque virûm notos mihi*] Vide not. ad v. 217. *Decurſus* ſibi *notos* ait, quòd non tantùm Romæ ſed in ipſa Germania, circa tumulum ejus honorarium decurriſſet exercitus. *Suetonius* Claudii Cap. I. *Ceterùm exercitus honorarium ei tumulum excitavit, circa quem deinceps, ſtato die, quotannis miles decurreret.* Ad quem locum vide Interpretes. Honor fuit militaris, à temporibus uſque Heroicis deductum, ut liquet ex Homeri Odyſſ. Ω. ubi exſequias Achillis deſcribit Agamemnon, v. 68.

——— πολλοὶ δ' ἥρωες Ἀχαιοὶ
Τεύχεσιν ἐῤῥώσαντο πυρὴν πέρι καιομένοιο,
Πεζοί θ' ἱππῆες τε·

Multi heroës Græci armati irruerunt circa rogum combuſti cadaveris, pedites & equites. Vide & *Jac. Gutherium* de Jure Manium Lib. II. c. 3. *Idem.*

Ibid. *Donáque Regum*] Solebant hæc in triumphi pompa oſtentari, qua de re lege Capp. XXVI. & XXVII. Libri de Triumpho à *J. Cæſare Bullingero* ſcripti. Si quis autem triumphaturus, ante triumphum, obiret, aut etiam poſtquàm triumphaſſet, in ferali funeris ejus pompa iterum ferebantur. Ideò apud *Lucanum* Lib. VIII, 733. qui, tu-

Et mergi Stygiâ nobile lumen aquâ.
At tu qui ſuperes mœſtæ ſolatia matri,
  Comprecor illi ipſi conſpiciare ſenex.
Pérque annos diuturnus eas fratriſque tuóſque,
  Et vivat nato cum ſene mater anus.
Eventura precor, Deus excuſare priora
  Dum volet, à Druſo cetera læta dabit.
Tu tamen auſa potes tanto indulgere dolori,
  Longiùs ut nolis, heu male fortis! ali?
Vix etiam fueras paucas vitalis in horas,
  Obtulit invitæ cùm tibi Cæſar opem;
Admovitque preces & jus immiſcuit illis,

Ari-

NOTÆ.

410 *Mergì Stygiâ nobile numen aquâ*] Lege *lumen*, nam ſidus ſupra vocavit. *Scaliger*. Cujus conjecturam ex veteribus editionibus firmat *Heinſius*, ac ſanè cùm *Numen Stygiâ aquâ mergi* aut exſtingui dici nequeat, de *lumine* commodiſſimè ita loqui potuiſſe *Pedonem* nemo non videt. *Idem.*

413 *Pérque annos diuturnus*] De voce *diuturnus* dixi ad v. 104. Optat Poëta vivere Tiberium, præter ipſi fatales, per totidem annos per quot frater victurus erat, ſi ad ſenilem ætatem perveniſſet. Sic moriens neſcio quis apud *Statium*:

Pars animæ victura meæ, cui linquere poſſim
O utinam quos dura mihi rapit Atropos annos!

Sic populus in adclamationibus ad Imperatores:

De noſtris annis tibi Jupiter augeat annos.

Ridicula erant vota, in eorum ore qui fatalia omnia credebant: Sapientiùs Jupiter Ovidianus Metamorph. Lib. IX. alloquitur Deos tumultuantes, quòd mortales quos amabant juveneſcere cuperent, quia audiverant juventam Iolao eſſe reſtitutam, & Callirhoës liberos infantes ſubitò factos eſſe viros:

Quo ruitis tantúmne ſibi quis poſſe videtur.
Fata quoque ut ſuperet? Fatis Iolaus in annos
Quos egit rediit; fatis juveneſcere debent
Callirhoë geniti, non ambitione, nec armis.
Vos etiam quóque hoc animo meliore feratis,
Me quoque fata regunt &c.

Idem.

414 *Ma-*

ſum, demergendúmque lumen Reipublicæ in aquam Stygiam præſagiebat. At te, ô Tiberi, qui unicum ſolatium, triſti parenti, ſuperes, precor ſenem ab illa cerni; & vivere non tuos tantùm annos ſed & eos qui fratri tuo debebantur; ita ut mater anus cum ſene filio, diu vivat. Nec dubito quin preces meæ exaudiantur, Fortuna enim, ut apud vos priorem cladem veluti excuſet, omnia vobis poſthac ſecundabit. Tu tamen, ô Livia, uſque adeò ſuſtinuiſti dolori tuo indulgere, ut alimenta ſumere nolles. Intra paucas horas fame exſtincta fuiſſes, cùm te invitam Auguſtus ſervavit. Neceſſe habuit & pre-

414 *Mater anus*] Vixit ſanè Livia anus cum filio jam provectæ ætatis, ſed eam indolem filii experta, ut multò ei præſtitiſſet, diu antequàm imperaret, interiiſſe. Vide *Suetonium* in Tiberio Capp. L, & LI. Nimis ergo diu ſibi vixit Livia, nimis diu Imperio Romano Tiberius. I nunc & dic Poëtas ſcire quid optent! Ego quidem eos & quoſvis alios, talia à Numine petentes, amando ad Satiram *Juvenalis* X. Idem.

415 *Deus*] Græcè ὁ Δαίμων, quâ voce aliquando Genium, aliquando Fortunam intelligebant. Vide quæ de hac vocula obſervavit *Joan. Clericus* in Arte Critica P. II. Sect. I. C. 2. §. 9. *Idem.*

Excuſare] Sibi ignoſci prius delictum, ob ſequentia merita. *Gorallus.*

417 *Tu tamen auſa potes* &c.] Hæc omnia corruptiſſima ſunt. Senſus utcumque conſtabit, ſi *uſque potes*, vel *ora potes* refingatur. *Heinſius.* Nihil hìc eſſe mutandum exiſtimo; perinde enim eſt ac ſi *Pedo* dixiſſet: audes, vel ſuſtines uſque adeò indulgere dolori, ut alimenta ſumere recuſes. *Gorallus.*

418 *Malè fortis*] Si hæc ſint vera, quod vix dubitare licet, cùm, ſi falſa eſſent, Liviæ contumelioſa fuiſſent; *Seneca* nimis rhetoricè conſtantiam Liviæ deſcripſit in Conſolatione ad Marciam. *Illa*, inquit Cap. IV. *in primo fervore cùm maximè impatientes ferocéſque ſunt miſeriæ; ſe conſolandam Areo Philoſopho viri ſui præbuit, & multùm eam rem profuiſſe ſibi confeſſa eſt* &c. Et cap III. *Ut primùm intulit tumulo, ſimul & illum & dolorem ſuum poſuit; nec plus doluit, quàm aut honeſtum erat Cæſari, aut æquum matri* &c. *Idem.*

421 *Jus immiſcuit illis*] Jus, nempe, viri in uxorem. Tiberii quoque non fuere *ſine jure preces*; quia ſi parentes *jure* poſſint à liberis petere, ut vivant, nec ſe ſinant mœrore, ſi contigerit, exſtingui, quò poſſint eorum, quibus vitam debent, ſenectam ſolari: ſic

Aridáque affuſâ guttura tinxit aquâ.
Nec minor eſt nato ſervandæ cura parentis,
Hic adhibet blandas, nec ſine jure, preces.
Conjugis & natì meritum pervênit ad omnes,
Conjugis & nati Livia ſoſpes ope es.
Supprime jam lacrimas, non eſt revocabilis iſtis,
Quem ſemel umbriferâ navita lintre tulit.
Hectora tot fratres, tot deflevere ſorores,
Et pater & conjux Aſtyanáxque puer,
Et longæva parens; tamen illé redemtus ad ignes,
Nulláque per Stygias umbra renavit aquas.
Contigit hoc etiam Thetidi; populator Achilles
Iliaca, ambuſtis oſſibus, arva premit.
Illi cæruleum Panope matertera crinem
Solvit, & immenſas fletibus auxit aquas.

Con-

NOTÆ.

ſiu: & vice verſâ liberi *jure* à parentibus poſtulant, ut ne vitæ tædio cedant, quos poſſunt ac debent operâ & conſiliis, quoad licet, juvare, deſerant. Sic cùm Octavia, præter modum, Marcellum lugeret, contumelioſum id factum viſum eſt liberis & nepotibus. *Adſidentibus liberis & nepotibus*, inquit *Seneca* de Octavia, ejuſdem Libri Cap. II. *lugubrem veſtem non depoſuit; non ſine contumelia omnium ſuorum, quibus ſalvis, orba ſibi videbatur.* Idem.

425 *Conjugis & nati meritum &c.*] Hoc eſt, Auguſtus & Tiberius non ſibi tantùm conſuluerunt, cùm impedierunt ne inediâ, præ nimio mœrore, perires; ſed etiam bene de Republica meriti ſunt, cui conſiliis tuis, ut antehac feciſti, utilem operam navare potes. Res eſt clara, nec monendus Lector fuiſſet, niſi vidiſſem neſcio quem interpretem, cujus notæ Heinſianis miſceri ſolent, hîc turpiter ceſpitaſſe, ut paſſim ſolet. *Meritum ad omnes pervenire* dicitur, quos juvat, ut antea *luctus contingere* dicebatur, v. 9. eos quibus mors Druſi nocebat. Sic Lib. IV. ad Herennium: *injuria ad paucos, ex alieno peccato, pervenit.* Idem.

428 Quem

precibus & imperio viri uti, ut aliquantulum aquæ biberes. Quin & Tiberio cura gerenda fuit ſalutis tuæ, qui pariter blandas preces adhibuit, quamvis & ipſe pro ſuo jure, ut viveres, poſtulare potuerit. Uterque ſanè optimè de Republica meritus eſt, cùm effecerunt ut ſoſpes eſſe velles. Deſine ergo Druſum deflere, cùm lacrimis revocari ad ſuperos non poſſit quiſquis ſemel ad umbras naviculâ Charontis tranſmiſſus eſt. Hectorem in caſſum fratres, ſorores, quamvis ingenti numero, Priamus, Andromache, Aſtyanax, & Hecuba luxerunt. Lacrimis ſuis nihil effecerunt, niſi ut ab Achille redimi ejus cadaver poſſet, ut combureretur; ſed non impetrarunt ut ejus umbra, iterum ad vivos reditura, per flumina inferorum trajiceretur. Idem experta eſt Thetis, Achilles enim, qui tot urbes ac regiones depopulatus erat, combuſtus eſt ac ſepultus, in Trojano ſolo. Fruſtra matertera Panope paſſis comis eum luxit, & marinas aquas lacrimis ſuis auxit, unà

428 *Quem ſemel umbriferâ* &c.] Eleganter *umbrifera* ratis dicitur, quæ *fert umbras*; alioqui de arboribus dici ſolet. Sic *Statius* Thebaïdos Lib. I, 41.

—— *umbrifero Styx livida fundo.*

Et Lib. VIII, 18. de Charonte:

Umbriferæque fremit ſulcator pallidus undæ.

Idem.

432 *Nullàque umbra*] Hoc eſt, ejus umbra non renavit. Nam *nullus* hìc, pro *non*, ut apud *Terentium* & alios. *Idem.*

433 *Populator Achilles*] Scio quid ſentiant viri docti, cùm de Epithetis omnibus otioſis, tum etiam de Homericis; ſed hoc Epitheton rectiùs abfuiſſet, quia quiſquis *populatorem* Achillem legit, non poteſt mirari eum, qui tot homines occiderat, ſimili fato ſubjici. *Idem.*

435 *Panope matertera*] Filia, nimirum, Nerei æquè ac Thetis. *Heſiodus* Theogoniæ v. 250. De luctu Nereïdum, poſt obitum Achillis, vide Odyſſ. Ω. & *Quinti Smyrnæi* Lib. III. *Idem.*

Ibid. *Crinem ſolvit*] Vide ad v. 86.

436 *Fletibus auxit aquas*] Vide v. 226.

437 *Con-*

Conſortéſque Deæ centum, longævâque magni
 Oceani conjux, Oceanúſque pater,
Et Thetis ante omnes; ſed nec Thetis ipſa, neq; omnes
 Mutarunt avidi triſtia jura Dei.
Priſca quid huc repeto? Marcellum Octavia flevit,
 Et flevit populo Cæſar utrumque palam.
Sed rigidum jus eſt & inevitabile mortis,
 Stant rata non ullâ fila tenenda manu.
Ipſe tibi emiſſus nebuloſi littore Averni,
 Si liceat, forti verba tot ore ſonet:

Quid

NOTÆ.

437 *Conſortéſque Deæ*] Hoc eſt, quæ eamdem ſortem incolendi maris habebant; niſi malis intelligere, *generis*, ut apud *Ovidium* in Ep. Briſeïdis, v. 47.

Vidi conſortes pariter generiſque, neciſque
Tres cecidiſſe.

Idem.

Ibid. *Centum*] Quinquaginta dumtaxat Nereïdas memorat *Heſiodus* Theogoniæ v. 264. Sed & aliæ Deæ marinæ intelliguntur; & centum pro quovis ampliore numero poni ſolet, ut Georg. II, 43.

Non mihi ſi centum linguæ ſint, oráque centum.

Idem.

441 *Marcellum Octavia flevit*] Et quidem immodicè, ſi *Seneca* credimus, in Conſol. ad Marciam, Cap. II. *Nullum finem*, inquit, *per omne vitæ ſuæ tempus, flendi, gemendíque fecit; nec ullas admiſit voces ſalutare aliquid adferentes, ne avocari quidem ſe paſſa eſt. Intenta in unam rem & toto animo affixa, talis per omnem vitam fuit, qualis in funere.* Idem.

442 *Et flevit populo Cæſar &c.*] Vide ad v. 65.

Ibidem. *Palam*] Hic locus addendus eſt iis, quibus *Gerardus Joannes Voſſius* Lib. IV. de Analogia Cap. XXII. probavit, contra vulgus Grammaticorum, *palam* eſſe præpoſitionem quæ regit ablativum. *Idem.*

444 *Stant rata*] *Stare* aliquando dicuntur quæ fixa ac immutabilia ſunt, ut in illis Virgilianis Æneid. X, 467.

Stat ſua cuique dies, breve & irreparabile tempus
Omnibus eſt vitæ.

Idem.

Ibid.

unà cum ſororibus omnibus Nymphis marinis, Oceanique conjuge Amphitrite, & ipſo Oceano. Fruſtra præſertim filium Thetis mater deflevit, neque enim ipſa, omnéſque unà marini Dii 440 Plutonis legibus inexorabilibus eum ſolvere potuerunt. Sed cur vetuſtate obſoleta repeto fruſtra lugentium exempla? Auguſti ſoror Octavia Marcellum ſuum immodico luctu fruſtra proſequuta eſt, Auguſtúſque ipſe, non aliter ac Druſum, lacrimis, in populi concione, cohoneſtavit. Mors exorari non poteſt, nec fatale filum, quominùs abrumpatur, retineri.
445 Si Druſo ex inferis, per ſpeluncam lacûs Averni, redire liceret, ſic te alloqueretur. Qua-

Ibid. *Non ullà fila tenenda manu*] *Renenda*, quomodo *Salmaſius* ad inſcriptionem Herodis Attici, tam hîc quàm Lib. VI. Faſtorum:

At Clotho Lacheſiſque dolent ſua fila reneri.

Apud *Statium* tamen, in Silvis:

——— *Parcarum fila tenebo*
Extendámque colos,

niſi & illic *renebo* legendum, ἀνακλωθῆναι Græcis. Apud *Lucianum* ἃ τὰ μὲν παραχθέντα οὐδὲ Κλωθὼ ἔτι ἀνακλώσειεν ἄν. *Revolvere fila* dixit *Ovidius* Metam. 11, 654. ubi vide quæ notamus. *Heinſius.*

445 *Nebuloſi littore Averni*] Notum eſt *Avernum* lacum eſſe Campaniæ à Græcis ἄορνον dictum, quòd noxium exhalet halitum, quo ita offendantur ipſæ aves, ut prætervolare eum nequeant, unde fit ut nullæ illic conſpiciantur. Quem Græci ἄορνον vocabant, quod eſſet ἄνευ ὀρνίθων, *ſine avibus*, eum, Æolico Digammate interpoſito, *Avernum* vocarunt Latini. Apud eum ſpelunca eſſe fingebatur, per quam ad inferos deſcendere liceret, & per quam eos adiiſſe fingitur Æneas à *Virgilio* Æneïdos VI, quem vide à v. 237. & ad eum Interpretes. Sed conſule præſertim *Lucretium* Lib. VI. ab hoc verſu:

Nunc age Averna tibi, quæ ſint loca cúmque lacúſque
Expediam &c.

Poſſent hac de re non injucunda fortè dici, nec proletaria, ſed non hujus loci; hæc enim ſatis ſunt, ut intelligat tiro cur ex eo loco Manes Druſi emerſuros, ſi liceret, dicat *Pedo*. *Littus* autem hîc ἀκύ-ρος vocat quæ debuit *ripa* dici. Sed illa ſæpe miſcentur apud Poëtas. *Idem.*

Quid numeras annos? vixi maturior annis,
Acta ſenem faciunt, hæc numeranda tibi.
His ævum fuit implendum; non ſegnibus annis.
Hoſtibus eveniat longa ſenecta meis!
Hoc atavi monuere mei, proavique Nerones.
Fregerunt ambo Punica bella duces.

Hoc

NOTÆ.

447 *Quid numeras annos*] Multa hanc in ſententiam habet, eáque elegantiſſima *Seneca* Epiſt. XCIII. ubi agit de morte Metronactis Philoſophi, qui juvenis obierat. Pauca duntaxat ſubjiciam: *Longa eſt vita*, inquit, *ſi plena eſt. Impletur autem, cùm animus ſibi bonum ſuum reddidit, & ad ſe poteſtatem ſui tranſtulit. Quid illum octoginta anni juvant, per inertiam exacti? Non vixit iſte, ſed in vita moratus eſt, non ſerò mortuus eſt, ſed diu. Octoginta annis vixit. Intereſt, mortem ejus ex quo die numeres. At ille obiit viridis; ſed officia boni civis, boni amici, boni filii exſequutus eſt, in nulla parte ceſſavit. Licèt ejus ætas imperfecta ſit, vita perfecta eſt. Octoginta annis vixit; imò octoginta annis fuit, niſi fortè ſic vixiſſe eum dicis, quomodo dicuntur arbores vivere. Obſecro te, mi Lucili, hoc agamus, ut quemdamodum pretioſa rerum, ſic vita noſtra non pateat multùm, ſed multùm pendat.* ACTU *illam metiamur, non tempore.* Similia habet Cap. VIII. Libri de Brevitate vitæ. *Idem.*

Ibid. *Vixi maturior annis.*] Senes vocantur *maturi*, ut *maturúſque ſenex*, apud *Flaccum* de Arte Poëtica, & *ævi maturus Aceſtes*, apud *Maronem* V. Æneidos. Nam & Græcos *πέπειραν* pro anu dixiſſe adnotat *Heſychius* & anus apud *Ariſtophanem* ait:

Οὐ γὰρ ἐν νέοις τὸ σοφὸν ἔνεστιν, ἀλλ' ἐν πεπείροις.

Non juvenibus ſapientia ineſt, ſed maturis. Hæc habet *Adrian. Turnebus* Adverſarior. Lib. II. cap. 16. quibus allatis, ſubnectit locum hunc *Pedonis*. Idem.

448 *Acta ſenem faciunt*] Martialis:

Dum palmas numerat credidit eſſe ſenem.

Scaliger. Eſt Epigr. LIII. Lib. X. in Scorpum aurigam. Vide ad vſ. antecedentem. *Idem.*

449 *His ævum fuit implendum*] Sic *Seneca* in loco ſuperiùs allato: *Longa eſt vita, ſi plena eſt.* Idem.

450 *Hoſtibus eveniat*] De hac formula diximus ad v. 182.

Longa ſenecta] Et iners. Vide ad v. 447.

451 *Hoc atavi monuere mei &c.*] Parum abeſt quin legendum cenſeam, *hoc Livi monuere mei, proavique Nerones.* Nam ſequens verſus omnino reſpicere videtur ad C. Claudium Neronem & ad M. Livium,

vium,

Quare numeras annos, quibus vixi, quaſi æquo brevior fuiſſet vita mea? Senex prudentiâ fui, & is demum grandævus eſt cenſendus, qui multa edidit præclara facinora, quorum ſolorum ratio habenda eſt. Rebus geſtis implendum fuit vitæ ſpatium, non otioſis annis. 450 Iners ejuſmodi ſenectus hoſtibus meis concedatur. Livii & Claudii, proavi materni ac paterni, qui pro Republica tantos labores ſubierunt, idem mihi faciendum eſſe, niſi degener eſſe vellem, ſatis monuerunt, & præſertim am-

vium, qui COSS. anno ab U.C. DXLVI. fregerunt Annibalem, victo ad Metaurum Aſdrubale, ut narrat *Livius* Lib. XXVII. *Idem.*

452 *Fregerunt ambo*] Hæc mihi videntur deſignare duces qui ſimul bellum geſſerunt, & fregerunt Carthaginienſium animos; quales fuerunt memorati duces. Hæc certè propria eſt vocis *ambo* poteſtas. *Ambo*, ait Soſipater apud *R. Stephanum*, nam ipſum auctorem ad manum non habebam cùm hæc ſcriberem, *non eſt dicendum, niſi de iis, qui uno tempore quid faciunt, ut puta;* Eteocles & Polynices ambo perierunt, *quaſi dicas, unà. Romulus autem & Africanus non ambo triumphaverunt, ſed uterque, quaſi diverſo tempore.* Nulli autem ex Majoribus Druſi dici poſſunt *ambo fregiſſe* Punicas opes, præter eos quos memoravimus. *Frangere bellum* dixit etiam *Cicero* de Provinciis Conſularibus, Cap. XIII. *C. Pontinius, fortiſſimus vir, ortum repente bellum Allobrogum, atque hac ſceleratâ conjuratione excitatum, prœliis fregit.* Eſt aliquid porrò in hac oratione hiulcum, hoc enim vult Druſus: Livii & Claudii majores mei ſatis me docuerunt, exemplo ſuo, nullum mihi laborem, Reipublicæ causâ, recuſandum eſſe, ſi vel cum manifeſto vitæ periculo conjunctus ſit; & præſertim M. Livius & C. Claudius, qui ambo fregerunt audaciam Pœnorum. Sic antea ad v. 126. oſtendimus neceſſariò ſubaudiendam vocem *ſolus*, & v. 340. non minùs liquet ſupplendum eſſe *contendent, dicent*, aut ſimile quidpiam. Hoc incommodo, sanè magno, laborant poëtæ, quòd, propter menſuram verſuum, nec omnia liceat ſemper dicere, quæ dicenda iis eſſent, ut oratio eſſet perſpicua: nec ea ſola lectori dare legenda, quæ ſatis ſunt ut eorum mentem planè adſequatur. Purpureo profectò panno alius coloris laciniæ aliquando adſuuntur, non ut aliquid dicatur, ſed dumtaxat ut menſura verſûs, aut diſtichon impleatur. Vide infra v. 472. De Elliptica dictione *Statii*, vide quæ obſervavit *Janus Caſperius Gevartius* ad Epithalamium Stellæ & Violantillæ, in hæc verba:

—— jam Tibridis arces
Iliacæ. Idem.

454 *Exi-*

Hoc domus iſta docet, per te mea, Cæſaris alti.
  Exitus hic, mater, debuit eſſe meus.
Nec meritis, quamquam illa juvant, magis, abſuit iſtis
  Mater, honos; titulis nomina plena vides.
Conſul & ignoti victor Germanicus orbis,
  (Cui fuit heu! mortis publica cauſa) legor.
Cingor Apollineâ victricia tempora lauro,
  Et ſenſi exſequias funeris ipſe mei;
Decurſúſque virûm notos mihi, donáque Regum,

NOTÆ.

454 *Exitus*] Mors, ut Græcè ἔξοδος. Apud optimos quoſque Scriptores frequentiſſima loquutio. *Idem.*

Debuit] Aut fato, aut officio, dum Reipublicæ potiùs quàm valetudini meæ ſervio. *Idem.*

455 *Magis abſuit illis*] *J. Lipſius* Epiſt. Quæſt. Lib. III. Epiſt. 3. emendabat *adfluit* non *adfuit*, quod legebatur in Editionibus & ſenſu caret. Non illi, inquit Druſus, me juvant meritis ſuis; potiùs à me, ô Mater, novus honor iis *adfluit*, vel accedit. *Idem.*

Ibid. *Nec meritis quidquam illa juvant*] Locus corruptus. Quid ſi reponamus:

Nec meritis quidquam illa juvat, magis obſuit iſte,
Mater honos.

Nil, inquit, mihi adoptivo profuit domus Cæſaris, imò magis obfuit, dum tituli & honores feſtinantur. *Lipſius* in Epiſtolicis, *magis adfluit illis*, & ſic codex Romanus. *Gronovius*, ſuis ad me litteris:

Nec meritis (quamquam illa juvant magis) abſuit iſtis
Mater honos.

Inducit ipſum Druſum, matri pro ſolatio ingerentem res à ſe geſtas. Tum ſubjicit: etſi majus in his momentum, tamen & illud pro ſolatio valere poteſt, quod virtus mea illuſtri gratiâ excepta eſt, quod pro ea honores & præmia tributa ſunt. Hæc vir ille ſagaciſſimus, quibus ſubſcribo. *Heinſius.*

456 *Titulis nomina plena vides*] In triumphalibus ferculis, quæ funeri etiam adhibebantur, & ubi *Conſul*, *Victor*, *Germanicus* &c. inſcribebatur. *Idem.*

457 *Ignoti orbis*] Vide ad vſſ. 19. & 20. & v. 314.

ambo illi duces, qui, Aſdrubale cæſo, Carthaginienſium ſpiritus fregerunt. Idem etiam me docuit Julia familia, quæ, poſtquàm Auguſto nupſiſti, mea facta eſt; adeò ut, dum pro Republica bellum gero, is vitæ exitus à me exſpectari debuerit. 455 Quamquam hæc potiſſimùm luctum tuum debent minuere, attamen hoc quoque ſolatio tibi ſit oportet, quòd merita mea in Rempublicam non ſine honore fuerunt, cùm tot titulos nomini meo adjectos videris. Etenim in ferculis pompæ feralis, me Conſulem, & ignotorum antea Populo Romano tractuum debellatorem, & pro Republica obiiſſe me legiſti. Imago mea lecto prælata lauro cincta eſt; 460 nec ſine voluptate ſplendidas, quæ mihi factæ ſunt, exſequias vidi. Animadverti non ſemel de-

458 *Cui fuit, heu! mortis*] Sic legendum optimè cenſuit *J. Lipſius* ad *Taciti* Annal. Lib. II. cap. 83. ubi de honoribus Germanico mortuo decretis: *Arcus additi Romæ & apud ripam Rheni, & in monte Syriæ Amano, cum inſcriptione rerum geſtarum, ac mortem ob Rempublicam obiiſſe.* Vide & ad v. 270. *Gorallus.*

459 *Cingor Apollineâ*] Vide dicta ad v. 205.

461 *Decurſúſque virûm notos mihi*] Vide not. ad v. 217. *Decurſus* ſibi *notos* ait, quòd non tantùm Romæ ſed in ipſa Germania, circa tumulum ejus honorarium decurriſſet exercitus. *Suetonius* Claudii Cap. I. *Ceterùm exercitus honorarium ei tumulum excitavit, circa quem deinceps, ſtato die, quotannis miles decurreret.* Ad quem locum vide Interpretes. Honor fuit militaris, à temporibus uſque Heroicis deductum, ut liquet ex Homeri Odyſſ. Ω. ubi exſequias Achillis deſcribit Agamemnon, v. 68.

——— πολλοὶ δ' ἥρωες Ἀχαιοὶ
Τεύχεσιν ἐῤῥώσαντο πυρὴν πέρι καιομένοιο,
Πεζοί θ' ἱππῆές τε·

Multi heroës Græci armati irruerunt circa rogum combuſti cadaveris, pedites & equites. Vide & *Jac. Gutherium* de Jure Manium Lib. II. c. 3. *Idem.*

Ibid. *Donáque Regum*] Solebant hæc in triumphi pompa oſtentari, qua de re lege Capp. XXVI. & XXVII. Libri de Triumpho à *J. Cæſare Bullingero* ſcripti. Si quis autem triumphaturus, ante triumphum, obiret, aut etiam poſtquàm triumphaſſet, in ferali funeris ejus pompa iterum ferebantur. Ideò apud *Lucanum* Lib. VIII, 733. qui, tu-

Cunctáque per titulos oppida lecta ſuos;
Et quo me officio portaverit illa juventus,
Quæ fuit ante meum tam generoſa torum.
Denique laudari, ſacrato Cæſaris ore,
Emerui, lacrimas elicuíque Deo.
Et cuiquam miſerandus ero? Jam comprime fletus.
Hoc ego, qui flendi ſum tibi cauſa, rogo.
Hæc ſentit Druſus, ſi quid modò ſentit in umbra;

Nec

NOTÆ.

tumultuario funere, Pompeii cadaver uſſit & ſepeliit, ait eum non petere à Fortuna,

Præferat ut veteres feralis pompa triumphos.

Vide *Joan. Meurſium* de Funere, Cap. xix. Igitur *Pedo* noſter hoc vult, Manes Druſi non ſine voluptate vidiſſe *dona Regum*, Rhætorum, nempe, aut Germanorum ferri in pompa funeris. *Idem.*

462 *Cunctáque per titulos oppida lecta ſuos*] Hoc quoque è triumphali pompa ad feralem tranſlatum. Lege Cap. xxvi. memorati Libelli *Bullingeri*. Idem.

Ibidem. *Victáque* præſtabit ſcribi, ni fallor; pro *oppida lecta*, malim quoque *lata*, à ferendo, cujus verbi uſus frequens eſt, cùm de tropæis aliiſque rebus agitur, quæ in triumpho, aut ferali pompa circumferebantur. Ipſe *Ovidius* Triſt.

Crinibus en etiam fertur Germania paſſis.

Heinſius. At tu cave ei credas, nam in pompa triumphali, imagines oppidorum captorum ferebantur, cum nominibus adſcriptis, ut quænam eſſent populus legendo intelligeret. *Ovidius* in eadem Elegia, quæ eſt Lib. iv. Triſtium ſecunda, v. 20.

Ergo omnis poterit populus ſpectare triumphos,
Cúmque ducum titulis oppida capta LEGET.

Similiter *Propertius*, in deſcriptione triumphi, Lib. iii. Eleg. 3.

Inque ſinu cara nixus ſpectare puella
Incipiam, & titulis oppida capta LEGAM.

Gorallus.

463 *Et quo me officio* &c.] Vide ad v. 202. & 207.

464 *Quæ fuit ante meum*] Parum abeſt quin refingam, etſi audaciori conjecturâ,

Quæ

decurſus militum, circa rogum meum, Rhætiæque & Germaniæ regulorum dona, quæ in funere meo prælata ſunt, & urbium omnium à me captarum imagines ac nomina. Delectatus ſum Equitum Romanorum officio, qui circa lectum meum in funere proceſſerunt, ut vicibus eum ſubirent. 465 Denique à ſacro ore Cæſaris funebrem retuli laudationem, lacrimáſque ex divinis ejus oculis profluentes meritus ſum. Quæ cùm ita ſint, invidia, potiùs quam commiſeratione, dignum omnes me judicent neceſſe eſt. Igitur lacrimas tuas, ô mater, compeſcito, cùm præſertim hoc à te ipſe, cui eas tribuis, enixè poſtulem. Hæc eſt ſententia Druſi, ſi modò

Quæ ſubiere meum tam generoſa torum,

ut ſupra:

Certat onus lecti ſtudioſa ſubire juventus.

Heinſius. Noli etiam hîc homini, alioquin acutiſſimo, credere; cùm enim equites Romani certatim niterentur ſubire lectum feralem, & vicibus ſubirent, neceſſe eſt eos circa lectum, tam ante, quàm poſt, funus duxiſſe. *Gerallus.*

465 *Denique laudari* &c.] Vide ad v. 209.

467 *Et cuiquam* &c.] Tò *&* eodem ſenſu hîc eſt ac v. 7. ubi vide dicta.

469 *Si quid modo ſentit* &c.] De hiſce rebus dubitanter ferè loquuntur Veteres, etiam Poëtæ, qui tot commenta tam confidenter nobis propinant. Vide & v. 329. Sed hoc jure gaudent Poëtæ, ut idem nunc ajant, nunc negent, nunc in dubium revocent, prout videtur. *Sectis Philoſophorum*, inquit *Servius* ad Æneïd. x, 467. *Poëta, pro qualitate negotiorum, ſemper utuntur; nec ſe umquam ad unam alligant, niſi quorum hoc propoſitum eſt; ut fecit Lucretius, qui Epicureos tantùm ſequutus eſt. Scimus autem inter ſe ſectas eſſe varias. Unde fit ut in uno Poëta aliqua contraria inveniamus; non ex ipſius vitio, ſed ex varietate ſectarum. Illud námque quod ait, in quarto,* ſed miſera ante diem, *Epicureorum eſt, qui caſibus cuncta concedunt. Nunc quod dicit,* Stat ſua cuique dies, *Stoïcorum eſt qui dicunt fatorum ſtatuta ſervari.* Quo ſanè jure contraria dicendi, vel in uno poëmate, gnaviter uſus eſt noſter, qui *Fortuna* & *Fato*, figmentis unà minimè conſiſtentibus, rerum humanarum regimen tribuit; loquitúrque de *Fato*, nunc quaſi inexorabili, nunc quaſi contrariis votis mutando. Vide ad vſſ. 234. & 242. *Idem.*

 471 *Mul-*

Nec tu de tanto crede minora viro.
Eſt tibi, ſitque precor, multorum filius inſtar.
Párſque tui partûs ſit tibi ſalva prior.
Eſt conjux tutela hominum, quo ſoſpite veſtram,
Livia, funeſtam decedet eſſe domum.

NOTÆ.

471 *Multorum filius inſtar*] Vide vſſ. 79. & 80.

472 *Párſque tui partûs*] Hic verſiculus, cùm minus quiddam exprimat, quàm prior, nec quidquam novi addat; priori ſubjectus eſt à Pedone, dumtaxat ut eadem ſententia diſtichon impleret. Vide ad v. 452. *Idem.*

Ibidem. Lego: *it tibi ſalva*, ut in illis Ovidianis, Faſtor. IV.

——— *ſoſpes eat, ſempérque parens.*

Elegia de Nuce:

Incolumis tanto præſide raptor eat,

ut ſcribendum cenſeo Metam. II.

Tutus eat, lapis iſte priùs tua furta loquetur.

Epiſt. Leandri:

——— *I felix littera, dixi.*

Remedia Amoris:

Ille Machaoniâ vix ope ſanus eat.

Sic vetus liber. *Heinſius.* Ut exempla hujus loquutionis, quæ profert vir doctiſſimus, rectè atque ordine prolata habeamus; non video tamen cur receptam lectionem mutemus, hoc in loco, aut potiùs cur eam non tueamur. Nam poſterior diſtichi verſiculus idem votum complectitur ac prior, meliúſque multò cum eo cohæret, quàm ſi legamus *it.* *Idem.*

473 *Eſt conjux tutela hominum*] Quamvis *tutela* dici poſſit qui tuetur, ut *decus* qui decorat, & *præſidium* qui præſidet; attamen ma-

C. PE-

modò poſt mortem ullus ſupereſt ſenſus; nec ſanè de tam forti viro aliter exiſtimare potes, & ſupereſt tibi major natu filius, qui multorum inſtar eſſe poſſit, & quem diu tibi ſuperſtitem eſſe precor. Supereſt & Auguſtus, cui humani generis commiſſa eſt tutela; &, quo incolumi, luctum eſſe in familia veſtra non decet.

lim eo ſenſu accipere, quo Dii in puppe picti dicebantur *navium tutela*; ut ſumitur apud *Horatium* Carm. Lib. IV. Od. XIV,43.

> ——— *ô tutela præſens*
> *Italiæ, dominæque Romæ.*

Nam vox *præſens* oſtendit Auguſtum *tutelam* dici, Dei inſtar; non quaſi homo, qui Italiæ præeſſet. De tutela autem navium in puppi picta, quæ probè diſtinguenda ἀπὸ τοῦ παρασήμου, ſeu inſigni, quod erat in prora, & unde navis nomen trahebat, vide quæ collegit vir diligens & eruditus *Joannes Schefferus* Lib. III. cap. I. Operis de Militia Navalis, vel *Sam. Bochartus* in Chanaane Lib. II. Capp. 3. & II. *Idem.*

474 *Quo ſoſpite*] Sic *Martialis* Lib. II. Ep. 91. ad Domitianum:

> *Rerum certa ſalus, terrarum gloria, Cæſar;*
> *Soſpite quo, magnos credimus eſſe Deos.*

Et lib. V. Ep. I. ad eumdem:

> *Mittimus, ô rerum felix tutela, ſalúſque,*
> *Soſpite quo, gratum credimus eſſe Jovem.*

Quæ non modò ἀθεότητα redolent, ſed planè inſana ſunt; quid enim abſurdius quàm, quem Deum habeas & vocites, ſtatuere poſſe *ſoſpitem* non eſſe? Sed repugnantia conjungere, ut jam aliquoties obſervavimus, juris eſt poëtici. *Idem.*

Funeſtam] Hoc eſt, funere ac luctu pollutam, uno verbo funeſtatam; quaſi, ſoſpite Auguſto, nihil deberet ampliùs Julia domus deſiderare, cùm ille ſolus omnium inſtar eſſe poſſet. *Idem.*

C. PEDONIS ALBINOVANI

ELEGIA II.

In Obitum Mæcenatis.

DEFLERAM juvenis, triſti modò carmine, fata;
Sunt etiam merito carmina danda ſeni.
Ut juvenis, deflendus enim tam candidus, & tam
Lon-

NOTÆ.

1. *Juvenis*] Druſi, qui trigeſimo anno mortuus erat in Germania, anno ante Mæcenatem, ut mox videbimus. Sed audiamus quæ hac de re *Joſ. Scaliger* ſcripſerit. *Gorallus.*

Ibidem. Epicedium ſuum de morte Druſi non intelligit, qui juvenis in Germania periit, ut ibi adnotamus. Non enim poteſt eſſe, cùm poſt Agrippam mortuus ſit. Quare puto Marcelli, Octaviæ filii, Epicedium intelligi. *Scaliger.* Ego verò non puto, quia nihil eſt in hiſce duabus Elegiis, ex quo colligere poſſis ſcriptas eſſe etiamnum vivente Agrippâ; nam v. 32. Elegiæ III. aliò planè referendus, ut ad eum oſtendemus. Nec ſanè, ſi verè ſit *Alvinovani* hæc Elegia, ut meritò exiſtimat Scaliger, potuit in ea *Pedo* de Agrippa, quaſi vivo, loqui; cùm Mæcenas, cujus ſuprema verba complectitur, quadriennio poſt Agrippam mortuus ſit. Agrippa enim obiit Anno U.C. DCCXLII Mæcenas verò anno DCCXLVI. ut liquidò conſtat ex *Dione.* Narrat enim mortem quidem Agrippæ Lib. LIV. inter ea quæ contigerunt ſub Conſulatu Valerii Meſſalæ & P. Sulpicii Quirini; mortem verò Mæcenatis Lib. LV. inter ea quæ C. Aſinio Gallo & C. Marcio Cenſorino COSS. geſta ſunt; qui Conſulatus tribus Conſulum paribus diviſi ſunt. Igitur vir ſummus eo tempore, quo hæc primùm ſcripſit, nondum Chronologicos calculos poſuerat. *Gorallus.*

2 *Seni*] Non conſtat quidem quando ſit natus Mæcenas, at quandoquidem hic *ſenex* vocatur, quin ad provectam ætatem pervenerit dubium eſſe nequit. Si credimus *Varroni* ad ſexageſimum minimùm annum perveniſſe eos oportuit, qui dicebantur *ſenes*, teſte *Cenſorino* de Die Natali Cap. XIV. *Varro*, inquit, *quinque gradus ætatis æquabi-*
liter

pag: 106.

INTERPRETATIO

ELEGIÆ II.

In Mortem Mæcenatis, qui obiit anno U. C. DCCXLVI. *ante Æream Vulgarem* VIII.

ANNO quidem ſuperiore, triſti Elegiâ juvenis Druſi mortem luxi, nunc verò in Mæcenatis ſenis honorem, quæ ſunt viri erga me merita, lugubre carmen ſcribendum mihi eſt. Etenim dignus eſt

liter putat eſſe diviſos; unumquemque, ſcilicet, præter extremum, in annos XV. *Itaque primo gradu uſque ad annum* XV. *pueros dictos, quòd ſint puri, id eſt, impubes. Secundo ad* XXX *annum adoleſcentes, ab adoleſcendo ſic nominatos. In tertio gradu, qui erant ad* XLV. *annos, juvenes appellatos; eò quòd Rempublicam, in re militari, poſſent juvare. In quarto autem, aduſque* LX *annum, ſeniores eſſe vocitatos, quod tunc primùm ſeneſcere corpus incipiat. Inde uſque finem vitæ uniuſcujuſque, quintum gradum factum, in quo qui eſſent, ſenes appellatos, quòd ea ætate corpus ſenio jam laboraret.* Propriè ergo, ex ſententia togatorum doctiſſimi, hîc loquutus eſt *Pedo*, cùm Druſum *juvenem* vocavit; nec ſanè puto, in poëmatio ab omni tumore remotiſſimo, appellatum Mæcenatem ab eo *ſenem* fuiſſe, niſi ſexagenario major, aut certè proximus fuiſſet. *Idem.*

3 *Ut juvenis* &c.] Lege ex manuſcripta membrana:

Ut juvenis deflendus enim tam candidus & jam &c.

Nam Mæcenas non minùs, inquit, deflendus quàm quivis acerbâ morte juvenis præventus; ut pote qui quovis ſene dignus erat longiùs vivere. *Scaliger.* Hæc eſt ſine dubio verborum *Pedonis* ſententia, ſed quam corrumpit abſurda membranæ lectio *& jam.* Multò rectius editiones *& tam dignus vivere longiùs annoſo ævo.* Cùm Codd. MSS. ſcateant mendis, non poſſunt eorum lectiones ſine examine arripi, niſi nos ridendos præbere velimus. *Gorallus.*

Ibid. *Tam candidus*] Eodem epitheto Mæcenatem cohoneſtat *Horatius* Epod. XIV, 5.

Candide Mæcenas, occidis ſæpe rogando &c.

Quamvis *candidos* dici *bonos*, quemadmodum vetus Scholiaſtes eam vocem hîc interpretatur, negare nolim; attamen *candidum* Mæcenatem

Longiùs annoſo vivere dignus avo.
Irreligata ratis numquam defeſſa carina
It, redit, in vaſtos ſemper onuſta lacus.
Illa rapit juvenes, primâ florente juventâ,
Non oblita rapit ſed tamen illa ſenes.
Nec mihi, Mæcenas, tecum fuit uſus amici,
Lollius hoc ergo conciliavit opus.

Fidus

NOTÆ.

natetia ab utroque vate dictum potiùs putem, ob ſingularem ingenuitatem animi, quâ quod ſentiebat liberè & apertè amicis dicere ſolebat. Sic ab *Horatio* Carm. Lib. I. Od. XVIII, II. Bacchus *candidus* dicitur, quòd ebrii nihil diſſimulent.

——— *non ego te, candide Baſſareu,*
Invitum quatiam,

Sic & Lib. I. Epiſt. IV. ad Tibullum:

Albi noſtrorum Sermonum candide judex;

Hoc eſt, qui apertè dicis quid ſentias de noſtris Sermonibus; ubi vetus Scholiaſtes: *integer, pure, verax, ſine fuco, ſine fallacia.* Eodem ſenſu hac voce uſus eſt *Cælius* ad *Ciceronem* Lib. VIII. Epiſt. ad Fam. Ep. 6. *Si ad illam ſummam veritatem legitimum jus exegeris, cavendum tibi erit ne parum ſimpliciter & candidè poſuiſſe inimicitias videaris.* Hujuſmodi autem fuit Mæcenatis indoles, ut ex *Dione* intelligere eſt, qui ſingulare eximii ejus candoris hoc argumentum nobis ſuppeditat: δικάζοντι ποτὲ αὐτῷ παρεστὼς καὶ ἰδὼν ὅτι πολλοὺς θανατώσειν μέλλοι, ἐπεχείρησε μὲν διώσασθαι τοὺς περιεστηκότας καὶ ἐγγύς οἱ προσελθεῖν· μὴ δυνηθεὶς δὲ ἔγραψεν ἐς τὸ γραμματεῖον, ἀνάστηθι ἤδη ποτὲ δήμιε· καὶ αὐτὸ ὡς καὶ ἕτερόν τι ἔχον, ἐς τὸν κόλπον αὐτοῦ ἔρριψεν: *cùm aliquando ei* (Auguſto) *jus dicenti adſtaret, animadverteréterque fore ut multos morte damnaret, aggreſſus quidem eſt ſubmovere circumſtantes & propiùs ad eum accedere; cùm verò non potuiſſet, ſcripſit in tabellis: ſurge tandem carnifex, eáſque quaſi aliud habentes in ſinum ejus conjecit.* Quod ita placuit Auguſto, ut è veſtigio ſurrexerit, nec quemquam morte damnarit. O rarum candoris exemplum, in amico Principis viri! O mite Principis ingenium! *Idem.*

4 *Annoſo avo*] Quia plerumque nemo avus eſt, niſi ſenex. Hinc apud *Senecam* in Troade, *tranſcendere avum ætate* eſt diu vivere. *Idem.*

6 *Vaſtos lacus*] Aut amplos, aut deſertos, quod nemo illic ſit, præter umbras. *Idem.*

8 Non

eſt qui à me defleatur tam candidus ſenex & diuturniore vita, ſi quis alius, digniſſimus. At Charontis cymba numquam ad ripam, ut interea requieſcat nauta, religatur; ſed ſemper onuſta umbris inferos fluvios trajicit, aliáſve iterum vectura redit. Juvenes quidem ætate florentes, qualis fuit Druſus, avehit, at ſenes minimè relinquit. Mæcenas nullâ initio amicitiâ mecum conjunctus fuerat, verùm Maximus Lollius eum mihi conciliarat. Fidus

8 *Non oblita rapit*] Vetus membrana:

Non oblita tamen ſed repetitque ſenes.

Putarem:

Non oblita tamen ſubripit atque ſenes.

Nam *ſubrepet* ſcriptum fuiſſe facilè mihi perſuadeo, quæ fuit illorum librariorum oſcitantia. *Scaliger.* Magis placet vulgata lectio. Videtur reſpicere ad v. 372. Elegiæ I. *Gerallus.*

9 *Uſus amici*] Si ſolutâ oratione ſcripſiſſet, dixiſſet potiùs *uſum amicitiæ*, non *amici*. Nihil frequentius occurrit quàm *uſus* pro conſuetudine amicorum, quibus æquè frequenter *uti* dicimur. *Idem.*

10 *Lollius*] Maximus Lollius. *Horatius:*

Trojani belli ſcriptorem, Maxime Lolli.

In vetuſtioribus excuſis non *Lollius*, ſed *Ilius* legitur. Poſſet *Ailius*; nam *Ailius* & *Aimilius* ſcribebant, pro *Ælius*, *Æmilius*. Hic & amicus Horatii fuit, éſtque *Ælius Lamia:*

Æli vetuſto nobilis ab Lamo.

Sed vetus codex calamo exaratus retinet *Lollius.* Quare nihil mutandum. *Scaliger.*

Ibid. Ad eum ſcripſit Horatius Oden IX. Lib. IV. & Epiſtolas II. & XX. Lib. I. Sed audi quod mireris. *Joan. Henr. Meibomius*, vir ſanè doctus, qui haſce duas poſteriores Elegias ad calcem Mæcenatis ſui edidit, adnotat à *Pedone* intelligi Maximum Lollium, *belli Trojani ſcriptorem ex Horatio notum.* Atqui *Horatius* non Lollium ſed Homerum vocat Trojani belli ſcriptorem Epiſt. II. Lib. I. cujus hoc eſt initium:

Trojani belli ſcriptorem, Maxime Lolli,
Dum tu declamas Romæ, Præneſte relegi.

Aliud ergo agebat vir eruditus. *Idem.*

Ibid. *Ergo*] Hoc eſt, ſed. Vide ad v. 114.

Ibid. *Conciliavit opus*] Hoc eſt, rem hanc, ſeu amicitiam, conciliavit. Hîc *opus* idem eſt ac Græcum *πρᾶγμα*. *Idem.*

11 *Fidus*

Fidus erat vobis nam propter Cæſaris arma,
Cæſaris & ſimilem propter in arma fidem,
Regis eras genus Etruſci, tu Cæſaris almi
Dextera, Romanæ tu vigil Urbis eras.
Omnia cùm poſſes, tanto tam carus amico,
Te ſenſit nemo velle nocere tamen.

Pal-

N O T Æ.

11 *Fidus eras nobis*] Lege ex veteri MS. *Fidus erat vobis*; nam vobis amiciſſimus fuit Lollius, tibi & Cæſari, quo magis illi de te narranti fides haberi potuit. *Scaliger.* Aut potiùs tibi ab eo commendatus in amicorum numerum facilè à te receptus ſum. *Gorallus.*

12 *Similem propter in arma fidem*] Hoc eſt, ſimilem tuæ fidei, ô Mæcenas, erga partes Auguſti. *Idem.*

13 *Regis eras genus Etruſci*] Reponendum ex veteri membrana:

Regis eras, Etruſce, genus —

Tu Etruſce, genus regium, eras Cæſaris dextera; hoc eſt, primus, ſecundùm Imperatorem. *Statius:*

—— *Vidi omni te pridem in flore juventa,*
Te magna propiùs, propiùſque accedere dextra.

Habebant enim gradus quoſdam amicorum illi ſummates viri, ut & vina primæ ac ſecundæ notæ. *Seneca* Lib. v. de Beneficiis: *Habuerunt itaque iſti amicos primos, habuerunt & ſecundos, numquam veros.* Sed ſine dubio ſignificat aſſiduum comitem Cæſaris. *Martialis* de Cane Lydia:

Lydia dicebar domino fidiſſima dextra.

Regium genus fuiſſe Mæcenatis qui neſcit *Horatium* non legit. Filius enim Menodori fuit, qui Cæſari contra Pompeium adfuit. Illi vero Menippus pater, filius, ſive, ut alii, nepos Cæcinnæ Regis Etruſcorum. *Horatius,*

Mæcenas atavis edite Regibus.

Nam Cæcinna, Rex Etruriæ, atavus Mæcenatis. *Scaliger.*

Ibidem. Verùm quamvis Mæcenas Etruriâ oriundus eſſet, *Etruſcus* dici vix potuit, cùm à multis annis, Etruriâ à Romanis ſubactâ, Majores ejus Romani cives eſſent. Itaque hîc quoque vulgatam lectionem prætulerim. Sic *Propertius* Lib. III. Eleg. 7.

Mæcenas eques Etruſco de ſanguine Regum.

Vide quæ collegit *J. Henr. Meibomius* de genere Mæcenatis, ejus vitæ Capp. II. & III. *Gorallus.*

Ibid. *Cæſaris almi*] Fortè ſcripſerit Pedo *alti*, ut v. 453. Eleg. I.

Nihil

dus enim erat Cæſarianis partibus, pro quibus, haud ſecus ac Mæcenas, pugnaverat. Ortum ducebas, ô Mæcenas, ab antiquis Etruriæ Regibus, eráſque Auguſto dexteræ inſtar, quamobrem te abſens Urbi præfecerat; cui ſummâ vigilantiâ præfuiſti. 15 Verùm cùm tantâ gratiâ apud Cæſarem, rerum potitum, floreres; ea tamen in nullius perniciem umquam

Nihil tamen muto, nam hoc eſt Epithetou Cereris, Veneris & Palladis; quod etiam in Auguſtum conferri potuit, quaſi in Deum. Ab *alendo* deducunt Grammatici, & *pulcrum*, ac *illuſtrem* præterea ſignificare docent: *Feſtus*: ALMA, *ſancta ſive pulcra; vel alens, ab alendo.* Gloſſæ Veteres: *Alma*, κλυτὴ, ἁγνὴ, ὡραῖα, θρέπτειρα. *Almetes* (pro *Almitas*) κάλλος, ἀνατροφή. *Almities*, αὔξησις ἀρχῆς, εὐπρέπεια. *Almitus* (imò *Almitas*) ἀναστροφὴ, ἀναγωγή. *Almus*, κλυτὸς, ἔνδοξος, ζείδωρος. Hinc intelligere licet cur Cæſar *almus* dici queat. *Idem.*

14 *Dextera*] Ad me quidem quod attinet, ſi quod ex Antiquitate exemplum proferri poſſet, mallem interpretari *dextram Cæſaris*, eum cujus opera Cæſar frequentiſſimè in adminiſtratione Reipublicæ uteretur; quemadmodum & hodie *dextram Principis* ejuſmodi hominem vocamus. Metaphoræ ratio perſpicua eſt, potuitque *Pedonis* animo, æquè ac noſtris, obverſari. Ad exemplum *Martialis*. quod attinet, *Scaliger* ipſe in translatione Græca Epigrammatis, quod eſt LXX. Libri XI. damnavit interpretationem ſuam, nam legit *Dextro*, ut nomen ſit domini catellæ; habet enim Δέξτρῳ τῷ κλήτορι πιστή. *Idem.*

15 *Omnia cùm poſſes*] Vide ſimilem ſenſum v. 47. Eleg. I. Hunc verſiculum egregiè illuſtravit *J. Henr. Meibomius* Mæcenatis ſui c. VII. Sæpe prudentia potiùs eſt, aut timiditas in iis, qui non nocent aliis, quod ſine periculo nocere non poſſint; ſed mera magnanimitas in iis qui, cùm impune quidvis poſſint, ſua tamen potentia non abutuntur. Hi in rebus florentiſſimis, non magis inſoleſcunt, quàm ſi cum adverſis confligarentur; at illi metu in officio continentur, quem metum ubi primùm excuſſerunt, oſtendunt quales re verâ eſſent. Hinc natum proverbium: ἀρχὴ τὸν ἄνδρα δείκνυσι, *imperium virum indicat*, ad quod vide *Eraſmum*. Addemus dumtaxat elegantiſſimum hac de re *Plutarchi* judicium, in vita Luculli p. 508. Ed. Vechelianæ, ubi de ſtulta Tigranis confidentia ac ſuperbia: Οὔτε σώματός ἐστι πολὺν ἄκρατον ἐνεγκεῖν, οὔτε διανοίας τῆς τυχούσης, ἐν εὐτυχήμασι μεγάλοις, μὴ ἐκστῆναι τῶν λογισμῶν: *neque corporis cujusvis eſt multum merum ferre; neque vulgaris animi, in magna felicitate, rationis normam non excedere.* Idem.

17 *Pal-*

Pallade cum docta Phœbus donaverat artes,
Tu decus & laudes hujus & hujus eras.
Vincit vulgares, vincit Beryllus arenas.
Littore in extremo quas ſimul unda movet.

Quod

NOTÆ.

17 *Pallade cum docta*] Si eſſet *forti*, exiſtimarem artem militarem intelligi; ſed cùm *doctam* dicat Palladem, litteras potiùs intellexerim, quarum Pallas & Apollo *μουσηγέται* præſides erant, ut omnibus notum. *Idem.*

18 *Hujus & hujus*] Loquutiò poëtica; hoc eſt, utriuſque. Cave adſentiaris *Meibomio* legenti *hujus & ejus.* Prius enim potiùs Latini dixerunt. Monitus Lector ſatis exemplorum animadvertet; nunc mihi quidem non occurrunt, quæ ſubjiciam. *Idem.*

19 *Vincit vulgares*] Occurrit hîc duabus òbjectionibus, quæ in Mæcenatis cùm ſtudium lapillorum, tum luxum & delicias jactabantur. Nam de ſtudio lapillorum reſpondet hoc verſiculo:

Vincit vulgares, vincit Beryllus arenas.

De luxu & animi mollitie, illo; *quod diſcinctus eras* &c. Ac cùm lapillorum ſtudioſiſſimus fuerit Mæcenas, videtur habuiſſe in deliciis Beryllos. Ergo ita diluit objectionem Poëta, eum geſtaſſe Beryllum non immeritò; cùm, ſcilicet, illa gemma omnibus præcellat. Quare enim objiciant illi, quòd rem pretioſiſſimam, nec vulgarem, in pretio habuerit? Nam ſanè ſtudium ſuum in lapillos ipſemet hoc Epigrammatio, de morte Horatii Flacci, ita profitetur:

Lugent, ô mea vita, te ſmaragdi,
Berylli quoque, nec nitentes
Nuper candida margareta quæro,
Nec quos Thynica lima perpolivit
Annellos, nec jaſpios lapillos.

Scaliger.

Ibidem. De ſtudio gemmarum, quo Mæcenas flagrabat, multa collegit *J. Henr. Meibomius* Mæcenatis ſui Capp. XXI, & XXV. Ceterùm videtur objectio prolata à Philoſopho quopiam, qui pretioſos lapillos vulgaribus anteferendos non putabat, quia non ſunt vitæ humanæ utiliores, ideóque irridebat Mæcenatem, quòd eos uſque adeò adamaſſet. Criminationi reſpondit Poëta, non inficiando Mæcenatem gemmarum ſtudioſum fuiſſe, & præſertim Berylli, ſed contendendo apertè anteferendum eſſe Beryllum vulgaribus lapillis. *Gorallus.*

20 Eli-

quam abuſus eſt. Apollo & Minerva te ſumma eruditione, poëticáque facultate donarant, ita ut utrique honori eſſes. Neque quiſquam te adamatorum lapillorum, quaſi inſaniæ, inſimulet; quis enim dubitet, Beryllum, à te tanto in pretio habitum, aliáſque gemmas vulgaribus anteferendas lapillis, [20] quos in extremo littore abluunt marinæ aquæ?

20 *Littore in extremo*] Alii habent *Etruſco*, abſurdè, nam in Etruria nulli Berylli; alii *Erythræo*, quod ferri poſſit, quia reverâ in mari Erythræo, & in mari Indico, quod Erythræum etiam dici ſolet, Berylli inveniuntur. *India eos gignit*, ait Plinius, *rarò alibi repertos*, Lib. XXXVII. cap. V. ubi hunc lapillum accuratè deſcribit. Sed vulgaris lectio optima, etenim in *extremo littore* & ripis inveniuntur Berylli. *Dionyſius* Periegetes de ſolo Babylonico, quod, ut notum, ad Euphratem fuit, v. 1011.

> Ναὶ μὴν καὶ χρυσοῖο φέρει χαριέστερον ἄλλο,
> Ὑγρῆς βηρύλλου γλαυκὴν λίθον, ἣ περὶ χῶρον
> Φύεται ἐν προβολῇς, ὀφιήτιδος ἔνδοθι πέτρης.

Jam verò & auro gratius aliud profert, humidi berylli glaucum lapidem; qui in illo loco naſcitur in ripis intra ſerpentinum lapidem; hoc eſt, quo lapide fracto, invenitur Beryllus. *Claudius* quidem *Salmaſius* in Solinum pag. 605. contendit προβολαὶς ſignificare hîc cautes aut rupes, non ripas; ſed obſtat epitheton ὑγρὴ, quod non conjungitur cum Beryllo, niſi quia in ripa inventum docet *Dionyſius*, qui & inferiùs ſic loquitur de Indis, v. 1118.

> Ἄλλοι δ' ἰχνεύουσιν, ἐπὶ προβολῇσιν ἀναύρων,
> Ἠτε βηρύλλου γλαυκὴν λίθον, ἢ ἀδάμαντα.

Alii quærunt, in ripis torrentium, aut berylli glaucum lapillum, aut adamantem. Qui plura de Beryllo cupit adeat *Salmaſium* ad *Solinum* pag. 778. & ſeq. Ed. Ultrajectinæ. *Idem.*

Ibid. *Unda movet*] Sic in ſecunda editione Scaligerana, rectè; non *manet*, quod nullam, aut *vomit*, quod falſam parit ſententiam; neque enim mare, inſtar ſuccini, vomit Beryllos, ſed tantùm abluit eos qui in littore ſunt inter arenas. Attamen *Caſparus Barthius* Adverſariorum Lib. XLI. cap. 3. & Animadverſionum in *Claudiani* Lib. II. adverſùs Ruffinum, v. 241. legit *vomit*, ut magna inſigniſque intelligatur Beryllorum copia. *Virgilius: Mane ſalutantum totis vomit ædibus undam.* Prudentius Cor. Hippolyti: *Urbs anguſta ſuos vomit, effunditque Quirites.* Quibus addit *Meibomius Manilium* Lib. IV. *Et vomit Oceanus Pontum, ſitiénſque reſorbet*; & *Serenum* Cap. XXI. ubi *vomicas* vocat *quos dira vomit natura tumores.* Verùm hæc minimè perſuadent legendum *vomit*, propter rationem allatam. *Idem.*

 21 Quòd

Quòd diſcinctus eras, animo quoque, carpitur unum;
Diluitur nimiâ ſimplicitate tuâ.

Sic

NOTÆ.

21 *Quòd diſcinctus eras*] En alteram objectionem. Jam diluebat, quòd illi objiciebatur luxus in veſtitu. Nunc quòd & animo quoque, nedum corporis cultu, diſcinctus dicebatur, defendit ab ejus ſimplicitate. *Seneca*, poſtquàm produxit in medium Mæcenatis verſiculum, mox: *altè cinctum*, inquit, *putes dixiſſe*. Nequè ſolùm cultum ejus mollem & diſſolutum; ſed & orationem τρυφῶσαν fuiſſe adnotat idem *Seneca*: ut etiam ejus μυροβρεχεῖα καὶ βοστρύχους orationis cavilletur Auguſtus. Sed meliùs ex hominis oratione noveris; ut illa: *amne, ſilviſque ripâ comantibus, vide ut alveum lintribus arant, verſóſque vado remigant hortos.* Voluit dicere quod *Virgilius*:

——— *viridéſque ſecant placido æquore ſilvas.*

Sanè non minùs ambitiosè hic de aqua, quàm de aëre, apud *Ariſtophanem* ὄρνισι:

Ἀλίμενον αἰθέρος αὔλακα τέμνων.

Idem: *fœmina cirrocriſpata labris columbatur; incipítque ſuſpirans, uti cervice laxâ ferantur.* Tamen *columbatim ſerere baſia* dixit *Cn. Matius*; & περιστερῶν εἶδος φιλήματος, apud Græcos. Idem de domo, quæ diriperetur: *Tyranni irremediabilis factio rimantur epulis, lagenáque tentant domos & ſæpe mortem exigunt.* Nam *tyranni irremediabilis* Græciſſat ambitiosè, τυράννου ἀνηκέστου, pro quo optimus Poëta, *implacabilis*, *implacatus*. *Rimari* autem *domos lagenâ* aut *epulis* in direptione, cùm milites ἄνω κάτω ferunt, agùntque; ut quidquid eſculenti, aut poculenti invenerint, diripiant. Illud verò *mortem exigunt*, cùm etiam interficiunt, nec, uti alii, pecuniam exigunt. Item tenuïtatem familiæ cùm deſcribit: *Genium feſto vix ſuo teſtem, tenuiſque Cereris fila & crepacem molam. Focum mater, aut uxor inveſtiunt.* Magna ſanè hyperbole, ut Genius à tam tenui familia abſit in ſuo feſto, ſine quo feſtum eſſe non poteſt; & farinam in molendino, per fiſtulam, manantem vocavit *fila tenuis Cereris*; quòd tenuis ejus ductus, ut fili. Deinde *inveſtire focum*, pro fovere ac calfacere, ambitiosè nimis à Veſta vocavit; & meliùs legeretur *inveſtiant*, quàm *inveſtiunt*. Hæc vix intellecta à multis, itémque valde corrupta, apud *Annæum Senecam*, & ſimul cum ipſius *Senecæ* verbis conturbata, ideò adduxi & expoſui, ut Lectori de Mæcenatis oratione guſtum darem; quantum ex ejus his pauculis reliquiis & analectis colligere potui, & ut apud *Senecam* emendatiora legerentur. *Scaliger.* At optimæ editiones multùm diſcedunt à *Scaligeri* conjecturis. Vide *Senecæ* Epiſt. CXIV.

Ibidem.

aquæ? Ne id quidem jure in vita tua carpi poteſt, quod non veſtibus tantùm diſcinctus, ſed & animo mollior fuiſti; etenim ea criminatio morum tuorum ſum-

Ibidem. Olim qui aliquid ſerii facere parabant, cinguló veſtes, alioqui fluxas, conſtringebant; quod propriè Latini dicebant *accingere ſe operi.* Quomodo & Medici, opus aggreſſuri, ſuccingere ſe ſolebant; quam cincturam Veteres *habitum medici* dixere, ut pluribus docui Comment. ad Jusjur. *Hippòcratis.* Hinc *cinctura* hominis gravis & modeſtæ diſciplinæ; *habitus laxus & diſcinctus* hominum nobilium ac delicatorum, mortúmque diſſolutorum habebatur argumentum. Hoc eſt, quod Anthemonides miles, apud *Plautum*, Act. v. Sc. 5. dicebat:

Sanè genus hoc mulieroſum eſt, cùm tunicis demiſſitiis.

Et Sulla apud *Suëtonium*, Julio Cap. xLv. de Julio Cæſare: *optimates ſæpiùs monens, ut malè præcinctum puerum caverent.* Cæſar enim τῇ τε ἐσθῆτι χαυνοτέρᾳ ἐν πᾶσιν ἐναβρύνετο, καὶ τῇ ὑποδέσει: *& veſte laxiore per omnia delicatè utebatur, & calceatu*, inquit Dion Lib. xLIII: Etiam *Cicero* Catilinar. II. in Catilina notavit *amictum atque ad talòs demiſſam purpuram.* Nec aliò reſpexit *Perſius* Sat. III. dum ait:

Non pudet ad morem diſcincti vivere Nattà.

Vide plura huc facientia, apud *A. Gellium* Lib. vII. cap. 3. & *Servium* ad Lib. xII. Æneïdos. Ejuſmodi autem habitu veſtitúque Mæcenatem uſum teſtis eſt *Seneca* Ep. cxiv. in qua oſtendit mollitiem ſtyli Mæcenatis conſenſiſſe cum animo deliciis dedito. *Non ſtatim*, inquit, *hæc cùm legeris, tibi occurret hunc eſſe, qui ſolutis tunicis in Urbe ſemper inceſſerit? Nam etiam cùm abſentis partibus Cæſaris fungeretur, ſignum à diſcincto petebatur.* Hæc aliáque ejuſdem generis habet Mæcenatis ſui Cap. xIx. *Jo. Henr. Meibomius.*

Ibidem. *Carpitur unum*] Repellit quidem, ut rectè animadvertit *Scaliger*, ſuperiore diſticho, quod objiciebatur Mæcenati de nimio lapillorum ſtudio; ſed quia id non habebat vitii loco, hoc *unum carpi* ait; nimirum, cum aliqua ſpecie; quòd non tantùm diſcinctus ambularet, ſed molliorem etiam æquo vitam ageret. *Gotallus.*

22 *Nimiâ ſimplicitate tuâ*] Nemo neſcit *nimis* perinde ſæpe eſſe ac ἄγαν, hoc eſt, *valdè*, unde *nimius* ſummus in ſuo genere dicitur. Monendum dumtaxat *ſimplicitatem* eſſe eam animi affectionem, quâ nihil diſſimulamus, ſed animum noſtrum cuivis aperimus, & ne vitia quidem ac delicta occultamus. Hoc ergo vult *Pedo*, ſi Mæcenas inſtar multorum fuiſſet, potuiſſe eum fronte ſeverâ, ſubducto ſupercilio & altè præcinctâ tunicâ, vitam voluptariam diſſimulare;

 ſed

INTERPRETATIO

ELEGIÆ II.

In Mortem Mæcenatis, qui obiit anno U. C. DCCXLVI. *ante Æream Vulgarem* VIII.

ANNO quidem ſuperiore, triſti Elegiâ juvenis Druſi mortem luxi, nunc verò in Mæcenatis ſenis honorem, quæ ſunt viri erga me merita, lugubre carmen ſcribendum mihi eſt. Etenim dignus eſt

liter putat eſſe diviſos; unumquemque, ſcilicet, præter extremum, in annos XV. *Itaque primo gradu uſque ad annum* XV. *pueros dictos, quòd ſint puri, id eſt, impubes. Secundo ad* XXX *annum adoleſcentes, ab adoleſcendo ſic nominatos. In tertio gradu, qui erant ad* XLV. *annos, juvenes appellatos; eò quòd Rempublicam, in re militari, poſſent juvare. In quarto autem, aduſque* LX *annum, ſeniores eſſe vocitatos, quòd tunc primùm ſeneſcere corpus incipiat. Inde uſque finem vitæ uniuſcujuſque, quintum gradum factum, in quo qui eſſent, ſenes appellatos, quòd ea ætate corpus ſenio jam laboraret.* Propriè ergo, ex ſententia togatorum doctiſſimi, hîc loquutus eſt *Pedo*, cùm Druſum *juvenem* vocavit; nec ſanè puto, in poëmatio ab omni tumore remotiſſimo, appellatum Mæcenatem ab eo *ſenem* fuiſſe, niſi ſexagenario major, aut certè proximus fuiſſet. *Idem.*

3 *Ut juvenis* &c.] Lege ex manuſcripta membrana:

Ut juvenis deflendus enim tam candidus & jam &c.

Nam Mæcenas non minùs, inquit, deflendus quàm quivis acerbâ morte juvenis præventus; ut pote qui quovis ſene dignus erat longiùs vivere. *Scaliger.* Hæc eſt ſine dubio verborum *Pedonis* ſententia, ſed quam corrumpit abſurda membranæ lectio *& jam.* Multò rectius editiones *& tam dignus vivere longiùs annoſo ævo.* Cùm Codd. MSS. ſcateant mendis, non poſſunt eorum lectiones ſine examine arripi, niſi nos ridendos præbere velimus. *Gerallus.*

Ibid. *Tam candidus*] Eodem epitheto Mæcenatem cohoneſtat *Horatius* Epod. XIV, 5.

Candide Mæcenas, occidis ſæpe rogando &c.

Quamvis *candidos* dici *bonos*, quemadmodum vetus Scholiaſtes eam vocem hîc interpretatur, negare nolim; attamen *candidum* Mæcenatem

Longiùs annoſo vivere dignus avo.
Irreligata ratis numquam defeſſa carina
It, redit, in vaſtos ſemper onuſta lacus.
Illa rapit juvenes, primâ florente juventâ,
Non oblita rapit ſed tamen illa ſenes.
Nec mihi, Mæcenas, tecum fuit uſus amici,
Lollius hoc ergo conciliavit opus.

Fidus

N O T Æ.

natem ab utroque vate dictum potiùs putem, ob ſingularem ingenuitatem animi, quâ quod ſentiebat liberè & apertè amicis dicere ſolebat. Sic ab *Horatio* Carm. Lib. I. Od. XVIII, 11. Bacchus *candidus* dicitur, quòd ebrii nihil diſſimulent.

> ——— *non ego te, candide Baſſareu,*
> *Invitum quatiam,*

Sic & Lib. I. Epiſt. IV. ad Tibullum:

> *Albi noſtrorum Sermonum candide judex;*

Hoc eſt, qui apertè dicis quid ſentias de noſtris Sermonibus; ubi vetus Scholiaſtes: *integer, pure, verax, ſine fuco, ſine fallacia.* Eodem ſenſu hac voce uſus eſt *Cœlius* ad *Ciceronem* Lib. VIII. Epiſt. ad Fam. Ep. 6. *Si ad illam ſummam veritatem legitimum jus exegeris, cavendum tibi erit ne parum ſimpliciter & candidè poſuiſſe inimicitias videaris.* Hujuſmodi autem fuit Mæcenatis indoles, ut ex *Dione* intelligere eſt, qui ſingulare eximii ejus candoris hoc argumentum nobis ſuppeditat: δικάζοντί ποτε αὐτῷ παρεστὼς καὶ ἰδὼν ὅτι πολλοὺς θανατώσειν μέλλοι, ἐπεχείρησε μὲν διώσασθαι τοὺς περιεστηκότας καὶ ἐγγύς οἱ προσελθεῖν· μὴ δυνηθεὶς δὲ ἔγραψεν ἐς τὸ γραμματεῖον, ἀνάστηθι ἤδη ποτὲ δήμιε· καὶ αὐτὸ ὡς καὶ ἕτερόν τι ἔχον, ἐς τὸν κόλπον αὐτοῦ ἔρριψεν: *cùm aliquando ei* (Auguſto) *jus dicenti adſtaret, animadverterétque fore ut multos morte damnaret, aggreſſus quidem eſt ſubmovere circumſtantes & propiùs ad eum accedere; cùm verò non potuiſſet, ſcripſit in tabellis: ſurge tandem carnifex, eáſque quaſi aliud habentes in ſinum ejus conjecit.* Quod ita placuit Auguſto, ut è veſtigio ſurrexerit, nec quemquam morte damnarit. O rarum candoris exemplum, in amico Principis viri! O mite Principis ingenium! *Idem.*

4 *Annoſo avo*] Quia plerumque nemo avus eſt, niſi ſenex. Hinc apud *Senecam* in Troade, *tranſcendere avum ætate* eſt diu vivere. *Idem.*

6 *Vaſtos lacus*] Aut amplos, aut deſertos, quod nemo illic ſit, præter umbras. *Idem.*

8 Non

eſt qui à me defleatur tam candidus ſenex & diuturniore vita, ſi quis alius, digniſſimus. At Charontis cymba numquam ad ripam, ut interea requieſcat nauta, religatur; ſed ſemper onuſta umbris inferos fluvios trajicit, aliáſve iterum vectura redit. Juvenes quidem ætate florentes, qualis fuit Druſus, avehit, at ſenes minimè relinquit. Mæcenas nullâ initio amicitiâ mecum conjunctus fuerat, verùm Maximus Lollius eum mihi conciliarat. Fidus

8 *Non oblita rapit*] Vetus membrana:

Non oblita tamen ſed repetitque ſenes.

Putarem:

Non oblita tamen ſubripit atque ſenes.

Nam *ſubrepet* ſcriptum fuiſſe facilè mihi perſuadeo, quæ fuit illorum librariorum oſcitantia. *Scaliger.* Magis placet vulgata lectio. Videtur reſpicere ad v. 372. Elegiæ I. *Gerallus.*

9 *Uſus amici*] Si ſolutâ oratione ſcripſiſſet, dixiſſet potiùs *uſum amicitiæ*, non *amici*. Nihil frequentius occurrit quàm *uſus* pro conſuetudine amicorum, quibus æquè frequenter *uti* dicimur. *Idem.*

10 *Lollius*] Maximus Lollius. *Horatius:*

Trojani belli ſcriptorem, Maxime Lolli.

In vetuſtioribus excuſis non *Lollius*, ſed *Ilius* legitur. Poſſet *Ailius*; nam *Ailius* & *Aimilius* ſcribebant, pro *Ælius*, *Æmilius*. Hic & amicus Horatii fuit, éſtque *Ælius Lamia:*

Æli vetuſto nobilis ab Lamo.

Sed vetus codex calamo exaratus retinet *Lollius*. Quare nihil mutandum. *Scaliger.*

Ibid. Ad eum ſcripſit Horatius Oden IX. Lib. IV. & Epiſtolas II. & XX. Lib. I. Sed audi quod mireris. *Joan. Henr. Meibomius*, vir ſanè doctus, qui haſce duas poſteriores Elegias ad calcem Mæcenatis ſui edidit, adnotat à *Pedone* intelligi Maximum Lollium, *belli Trojani ſcriptorem ex Horatio notum.* Atqui *Horatius* non Lollium ſed Homerum vocat Trojani belli ſcriptorem Epiſt. II. Lib. I. cujus hoc eſt initium:

Trojani belli ſcriptorem, Maxime Lolli,
Dum tu declamas Romæ, Præneſte relegi.

Aliud ergo agebat vir eruditus. *Idem.*

Ibid. *Ergo*] Hoc eſt, ſed. Vide ad v. 114.

Ibid. *Conciliavit opus*] Hoc eſt, rem hanc, ſeu amicitiam, conciliavit. Hic *opus* idem eſt ac Græcum πρᾶγμα. *Idem.*

11 *Fidus*

Fidus erat vobis nam propter Cæſaris arma,
  Cæſaris & ſimilem propter in arma fidem,
Regis eras genus Etruſci, tu Cæſaris almi
  Dextera, Romanæ tu vigil Urbis eras.
Omnia cùm poſſes, tanto tam carus amico,
  Te ſenſit nemo velle nocere tamen.

Pal-

N O T Æ.

11 *Fidus eras nobis*] Lege ex veteri MS. *Fidus erat vobis*; nam vobis amiciſſimus fuit Lollius, tibi & Cæſari, quo magis illi de te narranti fides haberi potuit. *Scaliger.* Aut potiùs tibi ab eo commendatus in amicorum numerum facilè à te receptus ſum. *Gorallus.*

12 *Similem propter in arma fidem*] Hoc eſt, ſimilem tuæ fidei, ô Mæcenas, erga partes Auguſti. *Idem.*

13 *Regis eras genus Etruſci*] Reponendum ex veteri membrana:

Regis eras, Etruſce, genus —

Tu Etruſce, genus regium, eras Cæſaris dextera; hoc eſt, primus, ſecundùm Imperatorem. *Statius:*

——— *Vidi omni te pridem in flore juventa,*
Te magna propiùs, propiùſque accedere dextra.

Habebant enim gradus quoſdam amicorum illi ſummates viri, ut & vina primæ ac ſecundæ notæ. *Seneca* Lib. v. de Beneficiis: *Habuerunt itaque iſti amicos primos, habuerunt & ſecundos, numquam veros.* Sed ſine dubio ſignificat aſſiduum comitem Cæſaris. *Martialis* de Cane Lydia:

Lydia dicebar domino fidiſſima dextra.

Regium genus fuiſſe Mæcenatis qui neſcit *Horatium* non legit. Filius enim Menodori fuit, qui Cæſari contra Pompeium adfuit. Illi vero Menippus pater, filius, ſive, ut alii, nepos Cæcinnæ Regis Etruſcorum. *Horatius,*

Mæcenas atavis edite Regibus.

Nam Cæcinna, Rex Etruriæ, atavus Mæcenatis. *Scaliger.*

Ibidem. Verùm quamvis Mæcenas Etruriâ oriundus eſſet, *Etruſcus* dici vix potuit, cùm à multis annis, Etruriâ à Romanis ſubactâ, Majores ejus Romani cives eſſent. Itaque hîc quòque vulgatam lectionem prætulerim. Sic *Propertius* Lib. III. Eleg. 7.

Mæcenas eques Etruſco de ſanguine Regum.

Vide quæ collegit *J. Henr. Meibomius* de genere Mæcenatis, ejus vitæ Capp. II. & III. *Gorallus.*

Ibid. *Cæſaris almi*] Fortè ſcripſerit Pedo *alti*, ut v. 453. Eleg. I.

Nihil

dus enim erat Cæſarianis partibus, pro quibus, haud ſecus ac Mæcenas, pugnaverat. Ortum ducebas, ô Mæcenas, ab antiquis Etruriæ Regibus, eráſque Auguſto dexteræ inſtar, quamobrem te abſens Urbi præfecerat; cui ſummâ vigilantiâ præfuiſti. 15 Verùm cùm tantâ gratiâ apud Cæſarem, rerum potitum, floreres; ea tamen in nullius perniciem umquam

Nihil tamen muto, nam hoc eſt Epitheton Cereris, Veneris & Palladis; quod etiam in Auguſtum conferri potuit, quaſi in Deum. Ab *alendo* deducunt Grammatici, & *pulcrum*, ac *illuſtrem* præterea ſignificare docent: *Feſtus*: ALMA, *ſancta ſive pulcra; vel alens, ab alendo.* Gloſſæ Veteres: *Alma*, κλυτὴ, ἁγνὴ, ὡραῖα, θρέπτειρα. *Almetes* (pro *Almitas*) κάλλος, ἀνατροφή. *Almities*, αὔξησις ἀρχῆς, εὐπρέπεια. *Almitus* (imò *Almitas*) ἀνατροφὴ, ἀναγωγή. *Almus*, κλυτὸς, ἔνδοξος, ζείδωρος. Hinc intelligere licet cur Cæſar *almus* dici queat. *Idem.*

14 *Dextera*] Ad me quidem quod attinet, ſi quod ex Antiquitate exemplum proferri poſſet, mallem interpretari *dextram Cæſaris*, cum cujus opera Cæſar frequentiſſimè in adminiſtratione Reipublicæ uteretur; quemadmodum & hodie *dextram Principis* ejuſmodi hominem vocamus. Metaphoræ ratio perſpicua eſt, potuitque *Pedonis* animo, æquè ac noſtris, obverſari. Ad exemplum *Martialis*, quod attinet, *Scaliger* ipſe in tranſlatione Græca Epigrammatis, quod eſt LXX. Libri XI. damnavit interpretationem ſuam, nam legit *Dextro*, ut nomen ſit domini catellæ; habet enim Δέξτρῳ τῷ κλήτορι πιστή. *Idem.*

15 *Omnia cùm poſſes*] Vide ſimilem ſenſum v. 47. Eleg. I. Hunc verſiculum egregiè illuſtravit *J. Henr. Meibomius* Mæcenatis ſui c. VII. Sæpe prudentia potiùs eſt, aut timiditas in iis, qui non nocent aliis, quod ſine periculo nocere non poſſint; ſed mera magnanimitas in iis qui, cùm impune quidvis poſſint, ſua tamen potentia non abutuntur. Hi in rebus florentiſſimis, non magis inſoleſcunt, quàm ſi cum adverſis conflictarentur; at illi metu in officio continentur, quem metum ubi primùm excuſſerunt, oſtendunt quales re verâ eſſent. Hinc natum proverbium: ἀρχὴ τὸν ἄνδρα δείκνυσι, *imperium virum indicat*, ad quod vide *Eraſmum*. Addemus dumtaxat elegantiſſimum hac de re *Plutarchi* judicium, in vita Luculli p. 508. Ed. Vechelianæ, ubi de ſtulta Tigranis confidentia ac ſuperbia: Οὔτε σώματος παντός ἐστι πολὺν ἄκρατον ἐγχεῖν, οὔτε διανοίας τῆς τυχούσης, ἐν εὐτυχήμασι μεγάλοις, μὴ ἐκστῆναι τῶν λογισμῶν: *neque corporis cujusvis eſt multum merum ferre; neque vulgaris animi, in magna felicitate, rationis normam non excedere.* Idem.

17 *Pal-*

Pallade cum docta Phœbus donaverat artes,
Tu decus & laudes hujus & hujus eras.
Vincit vulgares, vincit Beryllus arenas.
Littore in extremo quas ſimul unda movet.

Quod

NOTÆ.

17 *Pallade cum docta*] Si eſſet *forti*, exiſtimarem artem militarem intelligi; ſed cùm *doctam* dicat Palladem, litteras potiùs intellexerim, quarum Pallas & Apollo *μουσηγέται* præſides erant, ut omnibus notum. *Idem.*

18 *Hujus & hujus*] Loquutiò poëtica; hoc eſt, utriuſque. Cave adſentiaris *Meibomio* legenti *hujus & ejus.* Prius enim potiùs Latini dixerunt. Monitus Lector ſatis exemplorum animadvertet; nunc mihi quidem non occurrunt, quæ ſubjiciam. *Idem.*

19 *Vincit vulgares*] Occurrit hîc duabus objectionibus, quæ in Mæcenatis cùm ſtudium lapillorum, tum luxum & delicias jactabantur. Nam de ſtudio lapillorum reſpondet hoc verſiculo:

Vincit vulgares, vincit Beryllus arenas.

De luxu & animi mollitie, illo: *quod diſcinctus erat* &c. Ac cùm lapillorum ſtudioſiſſimus fuerit Mæcenas, videtur habuiſſe in deliciis Beryllos. Ergo ita diluit objectionem Poëta, eum geſtaſſe Beryllum non immeritò; cùm, ſcilicet, illa gemma omnibus præcellat. Quare enim objiciant illi, quòd rem pretioſiſſimam, nec vulgarem, in pretio habuerit? Nam ſanè ſtudium ſuum in lapillos ipſemet hoc Epigrammatio, de morte Horatii Flacci, ita profitetur:

Lugent, ô mea vita, te ſmaragdi,
Beryllus quoque, nec nitentes
Nuper candida margareta quæro,
Nec quos Thynica lima perpolivit
Annellos, nec jaſpios lapillos.

Scaliger.

Ibidem. De ſtudio gemmarum, quo Mæcenas flagrabat, multa collegit *J. Henr. Meibomius* Mæcenatis ſui Capp. XXI, & XXV. Ceterùm videtur objectio prolata à Philoſopho quopiam, qui pretioſos lapillos vulgaribus anteferendos non putabat, quia non ſunt vitæ humanæ utiliores, ideóque irridebat Mæcenatem, quòd eos uſque adeò adamaſſet. Criminationi reſpondit Poëta, non inficiando Mæcenatem gemmarum ſtudioſum fuiſſe, & præſertim Berylli, ſed contendendo apertè anteferendum eſſe Beryllum vulgaribus lapillis. *Gorallus.*

20 Eũ-

quam abuſus eſt. Apollo & Minerva te ſumma eruditione, poëticáque facultate donarant, ita ut utrique honori eſſes. Neque quiſquam te adamatorum lapillorum, quaſi inſaniæ, inſimulet; quis enim dubitet, Beryllum, à te tanto in pretio habitum, aliáſque gemmas vulgaribus anteferendas lapillis, [20] quos in extremo littore abluunt marinæ aquæ?

20 *Littore in extremo*] Alii habent *Etruſco*, abſurdè, nam in Etruria nulli Berylli; alii *Erythræo*, quod ferri poſſit, quia reverâ in mari Erythræo, & in mari Indico, quod Erythræum etiam dici ſolet, Berylli inveniuntur. *India eos gignit*, ait Plinius, *rarò alibi repertos*, Lib. XXXVII. cap. V. ubi hunc lapillum accuratè deſcribit. Sed vulgaris lectio optima, etenim in *extremo littore* & ripis inveniuntur Berylli. *Dionyſius* Periegetes de ſolo Babylonico, quod, ut notum, ad Euphratem fuit, v. 1011.

Ναὶ μὴν καὶ χρυσοῖο φέρει χαριέστερον ἄλλο,
Ὑγρῆς βηρύλλου γλαυκὴν λίθον, ἣ περὶ χῶρον
Φύεται ἐν προβολῇς, ὀφιήτιδος ἔνδοθι πέτρης.

Jam verò & auro gratius aliud profert, humidi berylli glaucum lapidem, qui in illo loco naſcitur in ripis intra ſerpentinum lapidem; hoc eſt, quo lapide fracto, invenitur Beryllus. *Claudius* quidem *Salmaſius* in Solinum pag. 605. contendit προβολὰς ſignificare hîc cautes aut rupes, non ripas; ſed obſtat epitheton ὑγρὴ, quod non conjungitur cum Beryllo, niſi quia in ripa inventum docet *Dionyſius*, qui & inferiùs ſic loquitur de Indis, v. 1118.

Ἄλλοι δ' ἰχνεύουσιν, ἐπὶ προβολῇσιν ἀναύρων,
Ἤπου βηρύλλου γλαυκὴν λίθον, ἢ ἀδάμαντα.

Alii quærunt, in ripis torrentium, aut berylli glaucum lapillum, aut adamantem. Qui plura de Beryllo cupit adeat *Salmaſium* ad *Solinum* pag. 778. & ſeq. Ed. Ultrajectinæ. *Idem.*

Ibid. *Unda movet*] Sic in ſecunda editione Scaligerana, rectè; non *manet*, quod nullam, aut *vomit*, quod falſam parit ſententiam; neque enim mare, inſtar ſuccini, vomit Beryllos, ſed tantùm abluit eos qui in littore ſunt inter arenas. Attamen *Caſparus Barthius* Adverſariorum Lib. XLI. cap. 3. & Animadverſionum in *Claudiani* Lib. II. adversùs Ruffinum, v. 241. legit *vomit*, ut magna inſigniſque intelligatur Beryllorum copia. *Virgilius: Mane ſalutantum totis vomit ædibus undam.* Prudentius Cor. Hippolyti: *Urbs auguſta ſuos vomit, effunditque Quirites.* Quibus addit *Meibomius Manilium* Lib. IV. *Et vomit Oceanus Pontum, ſitiénſque reſorbet*; & *Serenum* Cap. XLI. ubi *vomicas* vocat *quos dira vomit natura tumores.* Verùm hæc minimè perſuadent legendum *vomit*, propter rationem allatam. *Idem.*

 21 Quòd

Quòd diſcinctus eras, animo quoque, carpitur unum;
  Diluitur nimiâ ſimplicitate tuâ.

Sic

NOTÆ.

21 *Quòd diſcinctus eras*] En alteram objectionem. Jam diluebat, quòd illi objiciebatur luxus in veſtitu. Nunc quòd & animo quoque, nedum corporis cultu, diſcinctus dicebatur, defendit ab ejus ſimplicitate. *Seneca*, poſtquàm produxit in medium Mæcenatis verſiculum, mox: *altè cinctum*, inquit, *putes dixiſſe*. Neque ſolùm cultum ejus mollem & diſſolutum; ſed & orationem τρυφῶσαν fuiſſe adnotat idem *Seneca*: ut etiam ejus μυροβρεχεῖα καὶ βοςρύχυς orationis cavilletur Auguſtus. Sed meliùs ex hominis oratione noveris; ut illa: *amne, ſilviſque ripâ comantibus, vide ut alveum lintribus arant, verſóſque vado remigant hortos*. Voluit dicere quod *Virgilius*:

——— *viridéſque ſecant plano æquore ſilvas.*

Sanè non minùs ambitiosè hic de aqua, quàm de aëre, apud *Ariſtophanem* ὄρνισι:

'Αλίμενον αἰθέρ☉ αὔλακα τέμνων.

Idem: *fœmina cirrocriſpata labris columbatur; incipitque ſuſpirans, uti cervice laxâ ferantur*. Tamen *columbatim ſerere baſia* dixit *Cn. Mattius*; & περιςερᾶς εἶδ☉ φιλήματ☉, apud Græcos. Idem de domo, quæ diriperetur: *Tyranni irremediabilis factio rimantur epulis, lagenáque tentant domos & ſæpe mortem exigunt*. Nam *tyranni irremediabilis* Græciſſat ambitiosè, τυράννυ ἀνηκέςυ, pro quo optimus Poëta, *implacabilis, implacatus*. *Rimari* autem *domos lagenâ* aut *epulis* in direptione, cùm milites ἄνω κάτω ferunt, agúntque; ut quidquid eſculenti, aut poculenti invenerint, diripiant. Illud verò *mortem exigunt*, cùm etiam interficiunt, nec, uti alii, pecuniam exigunt. Item tenuïtatem familiæ cùm deſcribit: *Genium feſto vix ſuo teſtem, tenuiſque Cereris fila & crepacem molam. Focum mater, aut uxor inveſtiunt*. Magna ſanè hyperbole, ut Genius à tam tenui familia abſit in ſuo feſto, ſine quo feſtum eſſe non poteſt; & farinam in molendino, per fiſtulam, manantem vocavit *fila tenuis Cereris*; quòd tenuis ejus ductus, ut fili. Deinde *inveſtire focum*, pro fovere ac calfacere, ambitiosè nimis à Veſta vocavit; & meliùs legeretur *inveſtiant*, quàm *inveſtiunt*. Hæc vix intellecta à multis, itémque valde corrupta, apud *Annæum Senecam*, & ſimul cum ipſius *Senecæ* verbis conturbata, ideò adduxi & expoſui, ut Lectori de Mæcenatis oratione guſtum darem; quantum ex ejus his pauculis reliquiis & analectis colligere potui, & ut apud *Senecam* emendatiora legerentur. *Scaliger*. At optimæ editiones multùm diſcedunt à *Scaligeri* conjecturis. Vide *Senecæ* Epiſt. CXXIV.

Ibidem.

aquæ? Ne id quidem jure in vita tua carpi poteſt, quod non veſtibus tantùm diſcinctus, ſed & animo mollior fuiſti; etenim ea criminatio morum tuorum ſum-

Ibidem. Olim qui aliquid ſerii facere parabant, cingulo veſtes, alioqui fluxas, conſtringebant; quod propriè Latini dicebant *accingere ſe operi.* Quomodo & Medici, opus aggreſſuri, ſuccingere ſe ſolebant; quam cincturam Veteres *habitum medici* dixere, ut pluribus docui Comment. ad Jusjur. *Hippocratis.* Hinc *cinctura* hominis gravis & modeſtæ diſciplinæ; *habitus laxus & discinctus* hominum nobilium ac delicatorum, morúmque diſſolutorum habebatur argumentum. Hoc eſt, quod Anthemonides miles, apud *Plautum*, Act. V. Sc. 5. dicebat:

Sanè genus hoc mulieroſum eſt, cùm tunicis demiſſitiis.

Et Sulla apud *Suëtonium*, Julio Cap. XLV. de Julio Cæſare: *optimates ſapiùs monens, ut malè præcinctum puerum caverent.* Cæſar enim τῇ τε ἐσθῆτι χαυνοτέρᾳ ἐν πᾶσιν ἐναβρύνετο, καὶ τῇ ὑποδέσει: *& veſte laxiore per omnia delicatè utebatur, & calceatu*, inquit Dion Lib. XLIII: Etiam *Cicero* Catilinar. II. in Catilina notavit *amictum atque ad talos demiſſam purpuram.* Nec aliò reſpexit *Perſius* Sat. III. dum ait:

Non pudet ad morem diſcincti vivere Natta.

Vide plura huc facientia, apud *A. Gellium* Lib. VII. cap. 3. & *Servium* ad Lib. XII. Æneïdos. Ejuſmodi autem habitu veſtitúque Mæcenatem uſum teſtis eſt *Seneca* Ep. CXIV. in qua oſtendit mollitiem ſtyli Mæcenatis conſenſiſſe cum animo deliciis dedito. *Non ſtatim*, inquit, *hæc cùm legeris, tibi occurret hunc eſſe, qui ſolutis tunicis in Urbe ſemper inceſſerit? Nam etiam cùm abſentis partibus Cæſaris fungeretur, ſignum à diſcincto petebatur.* Hæc aliáque ejuſdem generis habet Mæcenatis ſui Cap. XIX. *Jo. Henr. Meibomius.*

Ibidem. *Carpitur unum*] Repellit quidem, ut rectè animadvertit *Scaliger*, ſuperiore diſticho, quod objiciebatur Mæcenati de nimio lapillorum ſtudio; ſed quia id non habebat vitii loco, hoc *unum carpi* ait; nimirum, cum aliqua ſpecie; quòd non tantùm diſcinctus ambularet, ſed molliorem etiam æquo vitam ageret. *Gotallus.*

22 *Nimiâ ſimplicitate tuâ*] Nemo neſcit *nimis* perinde ſæpe eſſe ac ἄγαν, hoc eſt, *valdè*, unde *nimius* ſummus in ſuo genere dicitur. Monendum dumtaxat *ſimplicitatem* eſſe eam animi affectionem, quâ nihil diſſimulamus, ſed animum noſtrum cuivis aperimus, & ne vitia quidem ac delicta occultamus. Hoc ergo vult *Pedo*, ſi Mæcenas inſtar multorum fuiſſet, potuiſſe eum fronte ſeverâ, ſubducto ſupercilio & altè præcinctâ tunicâ, vitam voluptariam diſſimulare;

 ſed

Sic illi vixere, quibus fuit aurea virgo,
  Quæ bene præcinctos poſtmodò pulſa fugit.
Invide, quid tandem tunicæ nocuere ſolutæ?

Aut

NOTÆ.

ſed animi nimis aperti ac *ſimplicis* fuiſſe, quàm ut ejuſmodi fucato vultu atque habitu uti vellet. Idem nos docet *Seneca* in Epiſt. cxiv. in qua Mæcenatem mollitiei reum facit. *Quomodo*, inquit, *Mæcenas vixerit notius eſt, quàm ut narrari nunc debeat; quomodo ambulaverit, quàm delicatus fuerit, quàm cupierit videri, quàm vitia ſua latere noluerit.* Sanè *ſimplex* dicitur homo aperti animi, & qui diſſimulare neſcit; & *ſimpliciter* agere ac loqui dicimur, cùm palam eſſe volumus quod cupimus. Martialis Lib. xii. Ep. 35.

Tamquam ſimpliciter mecum, Calliſtrate, vivas,
  Dicere præciſum te mihi ſæpe ſoles.
Non es tam ſimplex, quàm vis, Calliſtrate, credi,
  Nam quiſquis narrat talia plura tacet.

Simplicitas denique eſt, ut dixi, apertior animus, quem ingenua prodit oratio. Sic apud *Senecam* Lib. iii. de Beneficiis Cap. 26. *Sub Tiberio Cæſare, fuit accuſandi frequens & penè publica rabies, quæ omni civili bello graviùs togatam civitatem confecit. Excipiebatur ebriorum ſermo,* SIMPLICITAS *jocantium, nihil erat tutum.* Sic *Tacitus* inducit Tiberium Annal. Lib. vi. cap. 5. *ne verba pravè detorta, neu convivalium fabularum* SIMPLICITAS *in crimen duceretur poſtulantem.* Miror *Pedonem* non vidiſſe, aut diſſimulaſſe reponi ſibi poſſe, malè quidem eos facere qui ſevero vultu atque habitu nequitiam occultarent, ſed propterea laudandos non eſſe, qui palam deliciis diffluerent. Acerrime quidem invectus eſt *Cicero*, in Oratione pro Sextio Cap. viii. in Piſonem, qui truculento vultu & terribili adſpectu animum voluptatibus omnibus deditum abſcondebat; ſed minimè laudavit Gabinium, *unguentis affluentem & calamiſtratâ comâ* Conſulem. Laudanda eſt *ſimplicitas*, quæ vitia non diſſimulat ſpecie virtutis, quæ non ore promit contraria iis quæ in animo latent; at non ea, quâ vitia occultanda aperti ganeones oſtentant. Talis Peribomii apud *Juvenalem* ejuſque ſimilium *ſimplicitas*, Sat. ii, 16.

——— *hunc ego fatis*
Imputo qui vultu morbum, inceſſúque fatetur.
Horum ſimplicitas *miſerabilis, his furor ipſe*
Dat veniam.

Talem Mæcenatem ſuum *Pedo* haberi noluiſſet. *Idem.*

23 *Sic illi vixere*] Aut quia ſimplex illa fuit ætas, aut quia ſine labore, ac proinde diſcincta erat. Aureæ certè ætati, ſimplicitas ſumma

ma

ſummo candore facilè diluitur. Sic vixerunt olim ſæculi aurei homines, quibuſcum Aſtræa verſabatur; quæ poſtea duriores, quippe injuſtos, fugit. Quid tandem, ô invidi, detrimenti ex ſolutiore vita

ma tribuebatur, eáque conjuncta cum omnium honeſtarum voluptatum aperta fruïtione, ſine jurgiis, ac bello. *Heſiodus* in Operibus & Diebus v. 115.

Τέρποντ' ἐν θαλίῃσι κακῶν ἔκτοσθεν ἁπάντων.

Suaviter vivebant in conviviis, extra mala omnia. *Aratus* in Phænomenis v. 110. deſcriptis populis, quibus familiariter utebatur Δίκη, ſeu *Juſtitia*, habet: *αὔτως δ' ἔζωον*, quod interpretatur Theon ἁπλῶς, ἀκακως, χωρὶς ἀδικίας καὶ τῶν ἄλλων κακῶν, *ſimpliciter, ſine malitia, ſine injuſtitia, & aliis malis.* Non erat etiam cur ſe ſe *accingerent* labori, neque enim eo indigèbant; cùm fructus ſponte ſuà terra ederet, ut habent duo memorati Poëtæ Græci, & Latini *Virgilius, Ovidiúſque*; qui eos ſunt imitati, ille quidem Georg. 1. hîc verò Metam. 1. Itaque *diſcincti* vivebant, nulla enim erat ratio cur ſe præcingerent. At Poëtæ finxerant ætatis aureæ homines nullis vitiis inquinatos fuiſſe, & paratis dumtaxat deliciis uſos; ac proinde eorum vitam multùm à luxu Mæcenatis abfuiſſe. *Idem.*

23 *Quibus fuit aurea virgo*] Nempe, Dea quæ ad virtutes omnes incitabat humanum genus, quam *Heſiodus* vocat Νέμεσιν, in Operibus & Diebus v. 119. ubi vide notata à *Joanne Clerico.* Sic & Ovidius Aſtræam terras deſerentem, ſub ætate demum ænea, deſcribit Metamorph. 1, 149.

——— *Virgo cæde madentes*
Ultima cœleſtum terras Aſtræa reliquit.

Vide & *Aratum* in Phænomenis, v. 114. & ſeqq. *Idem.*

24 *Qua bene præcinctos*] Ætatis æneæ homines *accincti* & ad varios labores & ad bellum gerendum. Vide ad v. antecedentem. Quærendum fuiſſet à *Pedone*, num Aſtræa virgo, quæ alios fugiebat, Mæcenatem aut comitaretur aut inviſeret aliquando? Nam illa quidem

——— οὐδέποτ' ἀνδρῶν
Οὐδέποτ' ἀρχαίων ἠναίνετο φῦλα γυναικῶν
'Αλλ' ἀναμὶξ ἐκάθητο, καὶ ἀθανάτη περ ἐοῦσα.

Numquam virorum, nec veterum genus vitabat mulierum, ſed permiſtim ſedebat, licèt immortalis eſſet; ut habet *Aratus*, v. 102. *Idem.*

25 *Invide*] Vetus membrana *livide*. Scaliger.

Ibid. *Tunica ſoluta*] Quamobrem diſcinctus dicebatur. *Gorallus.*

 26 *Ven-*

Aut tibi ventoſi quid nocuere ſinus?
Num minùs Urbis erat cuſtos, aut Cæſaris obſes?
Num tibi non tutas fecit in Urbe vias?
Nocte ſub obſcura, quis te ſpoliavit amantem?
Quis tetigit ferro, durior ipſe, latus?

Ma-

NOTÆ.

26 *Ventoſi ſinus*] Tunicæ ſinus fit *ventoſus*, cùm diſcincta tunica venti flatui exponitur. *Idem.*

27 *Num minùs*] Hoc eſt, non propterea minùs diligenter Urbi præfuit. *Ovidius* in Epiſt. Canaces ad Macareum v. 19.

Num minùs infeſtum muliebria munera ferrum
Feminea teneo, non mea tela, manu?

Ad quem locum ejus loquutionis plura exempla profert *Nic. Heinſius*. Idem.

Ibidem. *Urbis erat cuſtos*] Præfectus Urbi curabat potiſſimùm ne quid tumultûs in ea oriretur, néve latrocinia ulla fierent; cujus muneris originem & rationem ſic deſcribit *Tacitus*, Annal. Lib. VI. cap. 11. *Antea profectis domo Regibus ac Magiſtratibus, ne Urbs ſine imperio foret, in tempus deligebatur qui jus redderet, ac ſubitis mederetur; ferúntque à Romulo Dentrem Romulium, pòſt ab Tullo Hoſtilio Numam Marcium, & ab Tarquinio Superbo Spurium Lucretium impoſitos. Dein Conſules mandabant, duràtque ſimulacrum, quoties ob ferias Latinas præficitur, qui conſulare munus uſurpet. Ceterùm Auguſtus, bellis civilibus, Cilnium Mæcenatem, equeſtris ordinis, cunctis apud Romam atque Italiam prepoſuit. Mox rerum potitus, ob magnitudinem populi, ac tarda Legum auxilia, ſumſit è Conſularibus, qui coërceret ſervitia & quod civium audaciâ turbidum, niſi vim metuat.* Itaque non inſtituit hoc munus Auguſtus, ſed inſtauravit & majore auctoritate, quàm antea, inſtruxit. Sic intelligenda verba *Suetonii* Auguſti Cap. XXXVII. *Quóque plures partem adminiſtrandæ Reipublicæ caperent, nova officia excogitavit; curam operum publicorum, viarum, aquarum, alvei Tiberis, frumenti populo dividundi, præfecturam Urbis* &c. Qui poſtremo hoc munere fungebantur, dicebantur *Cuſtodes Urbis*, munúſque ipſum *Urbis Cuſtodia*. *Juvenalis*. Sat. XIII, 157.

Hæc quota pars ſcelerum quæ cuſtos Gallicus Urbis
Uſque à Lucifero, donec lux occidat, audit?

Is eſt *Rutilius Gallus*, de quo *Statius* Sylvar. Lib. I. in Soteriis pro ejus ſalute:

Quem penes intrepidæ mitis cuſtodia Romæ.

Vide id Poëmation ejúſque Interpretes. *Idem.*

28 Num

vita Mæcenatis paſſi eſtis? Quid incommodi, ex laxiore ejus tunicæ ſinu, ad vos pervenit? An propterea minore vigilantiâ Romæ præfuit, aut minùs Auguſti, apud nos, veluti obſes fuit? Annon æquè tutò quibuſvis per Urbem, quovis tempore, ire licuit? Qui graſſatores vos noctu, comiſſatum euntes, dum præfectus Urbi fuit, ſpoliare auſi ſunt? Quis ab illis occiſus eſt? Cùm poſſet, ex victoriis

28 *Num tibi non tutas*] Vetus ſcriptura: *nunc tibi.* Corrigo: *numcubi.* Interrogat verò quaſi de nocturno inſeſſore & præmiatore. Pro *Cæſaris hoſpes*, calamo exarata membrana habebat, *Cæſaris obſes*, item antiquitus excuſi. Ea verior eſt lectio. Reliquerat enim Mæcenatem in Urbe Auguſtus, tamquam obſidem & pignus ſui, cùm in Orientem proficiſceretur. Quo circa ſubjungitur: *Romana tu vigil Urbis eras. Cor. Tacitus* Lib. v. *Ceterùm Auguſtus bellis civilibus Cilnium Mæcenatem equeſtris ordinis cunctis apud Romam atque Italiam præpoſuit.* Scaliger.

Ibidem. Multò rectior eſt vulgata lectio *num tibi*, ut ſuperius diſtichon oſtendit. At altera emendatio ſine dubio vera eſt, quamvis Mæcenas aliquando fuerit *Cæſaris hoſpes.* Suëtonius in Auguſto, cap. LXXII. *Æger in domo Mæcenatis cubabat.* Sed hîc ſermo eſt de tempore, quo Auguſto in Oriente abſente Urbi præerat Mæcenas. Miror ſummum virum, cùm ſcriberet Animadverſiones in hanc Elegiam, eam præ oculis non habuiſſe. Si habuiſſet, non ſcripſiſſet ſubjungi *Romana nam vigil urbis erat*, cùm hæc legantur v. 14. At mendum eſt Typothetæ, cum laudatur *Tacitus* Lib. v. verba enim hæc leguntur Annalium Lib. VI. cap. II. *Gorallus.*

29 *Quis te ſpoliavit*] Κωμάζοντα ad amicam. *Scaliger.* Aut furtum amoris molientem, vel januam dominæ occentantem &c. De periculis nocturnis Romæ, lege *Juvenalis* Sat. III, 218. & *Suëtonium* in Nerone cap. XXVI. *Gorallus.*

30 *Quis tetigit ferro*] *Tangere latus ferro* proverbialiter dixit. Et *Plautus* Bacchidibus:

> *Perii hercle, limbus ille mihi lædit latus.*

In latere enim ſunt partes καίριαι. A quo dicitur *tegere latus alicui*, τὸ δορυφορεῖν. *Scaliger.*

Ibidem. *Tangere* κατὰ μείωσιν dicitur qui *ferit.* *Plautus* in Amphitruone Act. I. Sc. I. v. 156. *Quid ſi ego illum tractim tangam, ut dormiat?* Hoc eſt, colaphum impingam. Hinc apud Comicos *tangere pecuniâ*, & *ferire pecuniâ* unum idémque ſonat. Qua de re, vide *Frid. Taubmanni* collectanea Epid. A. v. S. 2 v. 40. Ad rem ipſam quod

attinet,

Majus erat potuiſſe, tamen nec velle triumphos;
  Major res magnis abſtinuiſſe fuit.
Maluit umbroſam quercum, Nympháſque canoras,
  Paucáque pomoſi jugera culta ſoli.
Pieridas, Phœbúmque colens in mollibus hortis,
  Sederat argutas garrulus inter aves.

Mar-

N O T Æ.

attinet, non adulatur Mæcenati ſuo *Pedo*, nam & ſequentis ætatis Scriptores, ejus vigilantiam laudant. *Velleius Paterculus* Lib. II. pag. 60. Editionis Lipſianæ Moreti: *Tunc* (hoc eſt, dum ultimam Bello Actiaco, Alexandrinóque Cæſar imponit manum) *urbis cuſtodiis præpoſitus C. Mæcenas, equeſtri & ſplendido genere natus; vir, ubi res vigiliam exigeret, ſanè exſomnis, providens, atque agendi ſciens; ſimul verò aliquid ex negotio remitti poſſet, otio ac mollitiis penè ultra feminam fluens.* Quæ verba eò libentiùs exſcripſi, quòd ad *Pedonem* propemodum reſpexiſſe videatur *Velleius*; ut & in ſequentibus, quæ poſtea proferam. *Gorallus.*

31 *Majus erat potuiſſe*] Semper enim contentus fuit manere privatus. *Seneca.* Item *Propertius*:

Mæcenas eques Etruſco de ſanguine Regum,
Intra fortunam, qui cupis eſſe tuam.

Scaliger. Adde verba ſequentia *Velleii*, cujus memoriæ obverſatus videtur hic *Pedonis* locus, cùm ea ſcriberet: *Nec minùs Agrippâ Cæſari carus, ſed minùs honoratus; quippe vixit anguſto clavo planè contentus; nec minora conſequi potuit, ſed non tam concupivit*; hoc eſt, Conſulatus, imperiáque, ex quibus victoriæ, triumphi, opes &c. Qualia adeptus eſt M. Agrippa. Huic videtur à *Pedone* tacitè opponi, ut dicatur Mæcenas majorem animum oſtendiſſe, in honorum contemtu; quàm ipſum Agrippam, qui eos conſequutus eſt. *Gorallus.*

33 *Maluit umbroſam quercum*] Epicurum ſuum ſequutus maluit, quatenus licuit, à Republica abſtinere, viveréque in hortis, quàm honores ampliſſimos, divitiáſque majores conſequi. De hortis Mæcenatis frequens mentio apud Veteres, quorum dicta diligenter collegit *J. Henr. Meibomius* Mæcenatis Cap. XXVIII. Adde de eorum in Eſquiliis ſitu quæ habet *Famianus Nardinus* Veteris Romæ Libro IV. cap. 2. *Idem.*

Ibid. *Nympháſque canoras*] Aquas, nimirum, intelligit, per ſaxa præcipitia delabentes, quâ ratione gratum murmur excitant; quas nos

riis triumphum referre, ſuperior ea cupiditate fuit; majorémque animum oſtendit dum abſtinet à magnis rebus gerendis, quàm ſi ampliſſimos honores, ea de cauſa, ambiviſſet. Maluit vitam agere in hortis, juxta fontium ſuſurros, atque pauca jugera exculti agri poſſidere, quàm ſibi ex adminiſtratione provinciarum & bellorum majores opes comparare. Dum Apollinem & Muſas, litterarum præſides Deos colit, in delicatis hortis, verſiculos fundere &

nos hodie *Caſcatas*, hoc eſt, *cadentes*, vocamus. Nymphæ aquæ vocantur, quòd fontibus perennibus minorum gentium Numina, quas *Nymphas* vocabant, hoc eſt, animas præeſſe crederent. Sic *Ceres* pro ſegetibus, *Bacchus* pro vino &c. De Nymphis vide quæ notavit *Joannes Clericus* ad *Heſiodi* Theogoniam v. 187. Res notior eſt, quàm ut probari debeat. *Seneca*, qui nihil Mæcenati ignovit, non omiſit ejus *aquas canoras*, Lib. de Providentia Cap. III. ubi laudato Reguli exitu: *Feliciorem*, inquit, *ergo tu Mæcenatem putas, cui amoribus anxio & moroſa uxoris quotidiana repudia deflenti, ſomnus per ſymphoniarum cantum, ex longinquo reſonantium, quæritur. Mero ſe licèt ſopiat, &* AQUARUM FRAGORIBUS *avocet & mille voluptatibus mentem anxiam fallat, tam vigilabit in pluma, quàm ille in cruce.* Idem.

34 *Paucáque pomoſi*] Intelligit hortos Mæcenatianos, ſubjungit enim:

Pieridas Phœbúmque colens in mollibus hortis.

Scaliger.

Pomoſi] Ubi mali, aliæque pomorum feraces arbores multæ ſunt. *Propertius pomoſam coronam* vocat Lib. IV. El. 2. coronam vinctis pomis conſtantem:

Inſitor hìc ſolvit pomoſâ vota coronâ,
Quum pirus invito ſtipite mala tulit.

Gorallus.

35 *Pieridas Phœbúmque colens*] Hoc eſt, carmina ſcribens, ut ſequens verſiculus indicat. Cur Muſæ Pierides dicantur docuit nuper *Joan. Clericus* ad Theogoniam *Heſiodi* v. 53.

36 *Sederat argutas*] *Janus Douza* pater ita legit:

Sidere & argutas.

Lindenbruchius.

 Ar-

Marmore Mæonii vincunt monimenta libelli ;
Vivitur ingenio, cetera mortis erunt.
Quid faceret? Defunctus erat, comes impiger, idem
Miles & Auguſti fortis & uſque pius.
Illum piſcoſi viderunt ſaxa Pelori

Igni-

NOTÆ.

Argutas] Hoc eſt, canoras. *Virgilius* Eclog. IX, 36.

Nam neque adhuc Vario videor, nec dicere Cinna
Digna, ſed argutos inter ſtrepere anſer olores.

Sed hiſce avibus deſignari crediderim Poëtas Mæcenatis amicos, Virgilium, Horatium, Tibullum, Propertium &c. qui in hortis Mæcenatianis interdum verſus ſuos recitabant, & Mæcenatianos viciſſim audiebant. *Idem.*

Ibid. *Garrulus*] Quia & ipſe verſus componebat. De Operibus *Mæcenatis*, quorum nonniſi tenuiſſima fragmenta ſuperſunt, copioſè egit *J. Henr. Meibomius* Capp. XXIII. & XXIV. quæ vide. *Gorallus.*

37 *Marmora Mæonii*] Legebam: *marmora Aonii.* Sed manu ſcripta lectio aliter docet legendum. Ea habet: *marmora Minæi.* Lego: *marmora Smyrnæi.* Nam ſanè priùs ſcriptum puto, *mirnei. Marmora monumenta* dictum ut *rete jaculum*, *lapide ſilice* &c. ut in Catalectis adnotamus. *Scaliger.* Malim *marmore monumenta*, hoc eſt, è marmore facta; nam præpoſitio nunc additur, nunc omittitur. Sic apud *Virgilium* Æneïd. III, 286.

Aere cavo clypeum, magni geſtamen Abantis,
Poſtibus adverſis figo.

Vide *Joan. Ger. Voſſium* de Arte Grammatica Lib. VII. cap. 66. Senſum eumdem habes apud *Ovidium* Amor. Lib. I. El. ult. v. 31.

Ergo cùm ſilices, cùm dens patientis aratri
Depereant ævo, carmina morte carent.

Mæonium & *Mæonidem* dici *Homerum*, à Lydia, ejus, ut nonnulli putabant, patria nimis notum eſt, quàm ut teſtimonia Veterum eam in rem proferri neceſſe ſit.

Vivet Mæonides, Tenedos dum ſtabit & Ide.

Sic *Ovidius*, memoratâ Elegiâ. *Gorallus.*

38 *Vivitur ingenio*] Multis hoc elegantiſſimè oſtendit *Ovidius*, Elegiâ ultimâ Libri I. Amorum. Hac autem in re, de immortalitate

famæ

& cantillare ſatius habuit. At non minùs æternam ſibi famam peperit, cùm ſuis, tum alienis, in ejus honorem, verſibus; ejuſmodi enim opera, qualia Homeri Poëmata, diuturniora ſunt marmoreis monumentis. Soli fœtus ingenii ſunt æterni, reliqua omnia tempore abſumuntur. Ac ſanè nihil erat quo potiùs tempus tereret, omnibus enim fidi amici officiis erga Auguſtum defunctus erat; comes periculoſiſſimarum ejus expeditionum fuerat, 40 ac militiæ munera quævis fortiter ac fideliter obierat. Adfuerat prælio, cum claſſe Sex. Pompeii, ad fretum Sicu-

famæ Mæcenatis, non vanus fuit vates *Pedo*; nam profectò ſi ille non ingenio ſuo, at ingenio amicorum immortalitatem conſequutus eſt. *Idem.*

39 *Quid faceret.*] Hoc eſt, nihil erat ampliùs cur operam ſuam Auguſto offerret ac venditaret; nec quidquam rectiùs facere poterat, quàm ſi otio frueretur. *Idem.*

Defunctus erat, comes impiger] Hoc eſt, defunctus erat omnibus periculis, & itineribus, quibus neceſſe habuerat comitari Auguſtum, cum Sexto Pompeio & M. Antonio bellum gerentem. Sic verbo *defungi* abſolutè ſumto, aut potiùs ſubaudito nomine eodem, aut ſimili, uſus eſt *Terentius* Eunuchi Prologo v. 15.

Dein ne fruſtretur ipſe ſe, aut ſic cogitet;
Defunctus jam ſum, nihil eſt quod dicat mihi.

Hoc eſt, ut rectè *Donatus*: *deſtiti periclitari.* Idem.

40 *Uſque pius*] Quid propriè ſignificet vox *pius* oſtendimus ad v. 5. Elegiæ 1. Hic verò *miles pius* eſt æquè benevolus erga Imperatorem ſuum, quàm eſſet erga parentes ac conſanguineos, ad quos, ex Latini ſermonis uſu, pertinet propriè *pietas*. Sic etiam loquutus eſt *Statius* in Epithalamio Stellæ & Violantillæ, & ita quidem ut hunc *Pedonis* locum in animo habuiſſe videatur. Sic enim Cupido Venerem alloquens inducitur:

——— *noſter* COMES *ille*, PIUSQUE
Signifer, armiferos poterat memorare labores.

Voculam verò *uſque* ſignificare ſemper, vel *uſque ad finem* rei de qua ſermo eſt, monuimus ad v. 234. Elegiæ 1. *Idem.*

41 *Illum piſcoſi*] De pugna navali quæ commiſſa eſt in freto Siculo, cum Sexto Pompeio Cn. F. *Propertius* Lib. II. Eleg. 1. & *Appianus*. Scaliger.

Viderunt ſaxa Pelori] Meibomiana editio habet *fata*, neſcio an pro *vada*, an errore Typothetæ pro *ſaxa*, ut eſt in Scaligerana & aliis, quæ

Ignibus hoſtiles tradere ligna rates.
Pulvere in Æmathio fortem videre Philippi;
Quàm nunc ille tener, tam gravis hoſtis erat.
Cùm freta Niliacæ texerunt lata carinæ,
Fortis erat circum, fortis & ante ducem.
Militis Eoi fugientis terga ſequutus,

Terri-

NOTÆ.

quæ melior videtur eſſe lectio. Nemo enim neſcit non procul à Peloro fuiſſe Scyllam & Charybdin, ſcopulos Poëtarum figmentis celebres. Sunt tamen & in illis locis vadoſa littora. *Appianus* de Bellis Civilibus Lib. v. pag. 733. Ed. Stephani. narratâ pugnâ ad Pelorum: Ἀγρίππα δ' ἐπιβαρήσαντος αὐτοῖς ἔφυγον οὐκ ἐς τοὺς αἰγιαλοὺς, ἀλλ' ὅσα τῆς θαλάσσης οἱ ποταμοὶ τεναγώδη πεποιήκασιν: *Agrippa verò urgente refugerunt, non in aſpera littora, ſed in ea quæ à fluviis limoſa facta fuerant.* In prælii hujus deſcriptione, omnes primas partes Agrippæ tribuunt; at nulla mentio Mæcenatis, qui tamen adfuit, ut liquet non modò ex hoc *Pedonis* loco, ſed etiam ex *Propertii* Lib. II. El. I.

Belláque réſque tui memorarem Cæſaris, & tu,
Cæſare ſub magno, cura ſecunda fores.
Nam quoties Mutinam, aut civilia buſta Philippos,
Aut canerem Sicula claſſica bella fuga;
Everſóſque focos antiquæ gentis Etruſcæ,
Et Ptolemææ littora capta Phari;
Aut canerem Ægyptum & Nilum, cùm tractus in Urbem
Septem captivis debilis ibat aquis;
Aut regum auratis circumdata colla catenis,
Actiáque in Sacra currere roſtra via;
Te mea Muſa illis ſemper contexeret armis,
Et ſumtâ & poſitâ pace, fidele caput.

Hæc paullò pluribus, quia illis & ſequentes *Albinovani* verſus illuſtrantur. *Idem.*

42 *Ignibus hoſtiles*] Lego:

Ignibus hoſtilis tradere ligna ratis.

Scaliger.

43 *Pulvere in Æmathio*] Cave credas Philippos fuiſſe in Æmathia, ſeu ea Macedoniæ parte, quæ ita propriè vocabatur; cùm fuerit ea Urbs in finibus Thraciæ ſita, in ora, quam Edonidem nuncupat *Ptolemaus.* Quod moneo, non tantùm quia Veteres hac in re peccarunt,

Siculum commiſſo, ubi hoſtilibus navibus ignem injecerat. Adfuerat pugnæ Philippenſi, in finibus Macedoniæ, ubi quàm mollem ſe hodie præbet; tam fortem hoſtem ſe præſtitit. 45 Adfuerat Actiaco bello, ubi Antonius numero & magnitudine navium mare veluti texit, & dum prætoriæ Auguſti indefeſſus comes adeſt, coram illo, inſignia fortitudinis ſpecimina ediderat. Tum, ut perſequeretur fugientes

carunt; ſed etiam quia video Recentiores, aut ſimiliter errare, aut certè parum accuratè de ſitu hujus urbis loqui. *Idem.*

44 *Quàm nunc ille tener* &c.] Meliùs vetus membrana:

Jam nunc ille tener, tum gravis hoſtis erat.

Ille qui nunc tener & fluxi animi inceſſitur. Græcis meliùs exprimitur ὁ θηλυδρίας, ὁ ἡδυπαθής. *Scaliger.* Prætulerim Scaligeranis Schedis Codices, quos primi editores ſequuti ſunt; neque enim dubito, quin rationem etiam habuerint lectionum, quas in ſuis Codicibus inveniebant. Non eſt continuò verum quod in nonnullis MSS. invenitur, quia differt ab antiquioribus Editionibus. *Gerallus.*

Tener] Nam Mæcenas tantùm aberat ut durum ſe præberet, hoc eſt patientem injuriarum aëris; ut contrà, inſtar teneræ puellæ, vel minima vitaret incommoda. *Seneca* Epiſt. CXIV. de Mæcenate ait, *hunc eſſe, qui in tribunali, in roſtris, in omni publico cœtu, ſic apparuerit, ut pallio velaretur caput, excluſis utrimque auribus, non aliter quàm in Mimo divitis fugitivi ſolent*, &c. *Idem.*

Ibid. *Tam gravis hoſtis erat*] Hoc eſt, *acer*, δεινὸς Græcè. Sic Pyrrhus *gravis adverſarius* dicitur à Cicerone Officior. Lib. III. c. 22. *Magnum illud bellum perfuga unus, & gravem adverſarium imperii ſuſtuliſſet.* Idem.

45 *Cùm freta Niliaca texerunt lata carinæ.*] Sic loquitur propter magnitudinem, & numerum navium Antonii, in bello Actiaco. Vide *Dionem* Lib. L. *Plutarchum* in Antonio, *Florum* in hujus belli deſcriptione, *Horatium* Epod. Od. I. *Idem.*

46 *Fortis erat circum, fortis & ante ducem*] Sequebatur, nempe, Liburnicâ prætoriam Cæſaris navem, *qui ei parti deſtinatus, in quam à fortuna vocaretur, ubique aderat*, ut loquitur *Velleius* Lib. II. Igitur Mæcenas quoque per totam aciem volitavit, ita ut dum circa ducem navigat, interdum ante Imperatorem pugnam iniverit. *Idem.*

47 *Militis Eoi fugientis* &c.] Fuit fortaſſe Mæcenas in Liburnicis, quæ Antonium ex Actiaco mari ad Tænarum promuntorium fugientem

Territus ad Nili dum fugit ille caput.
Pax erat, hæc illos laxarunt otia cultus;
Omnia victores, Marte ſedente, decent.
Actius ipſe lyram plectro percuſſit eburno,
Poſtquàm victrices conticuere tubæ.

Hic

NOTÆ.

tem aliquamdiu ſequutæ ſunt, at quæ Antonium proram obvertentem aggredi non ſuſtinuerunt, ut prodidit *Plutarchus*. Certè viri docti Liburnicis præfuiſſe Mæcenatem colligunt ex Epodon Od. I. Meminit etiam *Dio*, initio Lib. LI. claſſis, poſt victoriam, ad inſequendos Ægyptios, fruſtra emiſſæ; cui fortè præfuit Mæcenas, ſi modò hæc alia claſſis fuit, nec eadem quam memoravit *Plutarchus*. Sed quomodocumque intelligantur hæc, Poëticâ adulatione tument. *Idem.*

48 *Ad Nili dum fugit uſque caput*] Neſcio quid ſimile moliebatur Cleopatra, quam, poſt Actiacam cladem, in Ægyptum redux Antonius εὗρε ἐπιτολμῶσαν ἔργῳ παραβόλῳ καὶ μεγάλῳ, τοῦ γὰρ εἴργοντος ἰσθμοῦ τὴν ἐρυθρὰν ἀπὸ τῆς κατ' Αἴγυπτον θαλάσσης, καὶ δοκοῦντος Ἀσίαν καὶ Λιβύην ὁρίζειν, ᾗ σφίγγεται μάλιστα τοῖς πελάγεσι καὶ βραχύτερος εὖρός ἐστι, τριακοσίων σταδίων ὄντων, ἐνεχείρησεν ἄρασα τὸν στόλον ὑπερνεωλκῆσαι καὶ καθεῖσα τὰς ναῦς εἰς τὸν Ἀραβικὸν κόλπον μετὰ χρημάτων πολλῶν καὶ δυνάμεως ἔξω κατοικεῖν, ἀποφυγοῦσα δουλείαν καὶ πόλεμον: *invenit opus aggreſſam audax & magnum. Iſthmum qui mare rubrum dirimit ab Ægypto, & creditur Aſiam & Libyam finire, quà maximè ſtringitur Pelago & minima eſt latitudo, cùm ſint tantùm trecenta ſtadia, adorta eſt, claſſe trajectâ, transgredi, & demiſſis navibus in ſinum Arabicum, cum multis opibus & copiis, extra habitatum ire, ſervitutem & bellum fugiens.* Nimirum, in Æthiopiam, in qua eſt Nili caput, ſe conferre velle videbatur. Verùm hoc abjecit conſilium. *Idem.*

49 *Pax erat*] In Italia, nam nondum confectum erat Alexandrinum bellum, cùm Mæcenas ad Urbem miſſus eſt, ut vidimus ad v. 30. Idem docet *Seneca* Epiſt. CXIV, quâ uſque adeò Mæcenatis mores inſectatur: *Hoc tibi occurret — hunc eſſe cui, cùm maximè civilibus bellis ſtrepentibus, & ſollicitâ urbe & armatâ, comitatus hic fuerit in publico, ſpadones duo, magis tamen viri, quàm ipſe.* Idem.

Ibidem. *Hæc illos laxarunt otia cultus*] Nam victo ad Actium Antonio, nemo dubitavit quin rerum ſolus potiturus eſſet Octavianus. *Seneca* Epiſt. XCII. allato hoc verſu Mæcenatis,

Nec tumulum curo, ſepelit natura relictos.

illico ſubjicit, *Altè cinctum putes dixiſſe, habuit enim ingenium & grande, & virile, niſi illud ſecundis diſcinxiſſet.* Hìc *Seneca* æquiorem

gientes Ægyptias naves, emiſſus procul eas, fontem ipſum Nili, ſi potuiſſent, petituras, fugavit. At poſtquàm Auguſtus Imperio Romano pacem armis peperiſſet, molliori cultu indutus ſine dedecore proceſſit Mæcenas; nam nihil eſt quod eos dedeceat, qui victoriam fortiter retulerunt. Actius ipſe Apollo muſicis ludis ad ejus templum celebratis libenter interfuit, lyræque ſono gaviſus eſt, poſtquàm, confecto

tem ſe Mæcenati præbet; ſed fortè legendum, cum *Lipſio* & *Grutero*: *ſecunda diſcinxiſſent*; ut hîc, eodem planè ſenſu, *otia laxaſſe cultus* ejus dicuntur. *Idem.*

50 *Omnia victores Marte ſedente decent*] *Sedere* eſt ceſſare, ſedemus enim tum potiſſimùm, cùm nihil eſt quod agamus. *Virgilius* Lib. I. Æneïd. 297.

——— dira ferro & compagibus arctis
Claudentur belli portæ; furor impius intus
Sæva ſedens ſuper arma & centum vinctus ahenis,
Poſt tergum nodis fremet horridus ore cruento.

Reſpici vult *Servius* ad Apellis tabulam, quam Auguſtus in foro ſuo conſecraverat: *In foro*, inquit, *Auguſti introëuntibus ad ſiniſtram fuit bellum pictum, & furor ſedens ſuper arma, eo habitu quo Poëta dixit.* Vide *Plinium* Lib. XXXV. cap. 10. Eò quoque fortaſſe reſpexit *Pedo.* Idem.

51 *Actius ipſe lyram*] Apollo. De Actiaca victoria conſtat agere. *Scaliger.* Rectè. *Stephanus* in Ἄκτια, poſtquàm dixit urbem eſſe Acarnanum ad Ambracium ſinum, in qua Apollini certamen gymnicum ſingulis trienniis celebratur: ὁμωνύμως, inquit, λέγεται καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἡ ἄκρα ἡ ποιοῦσα τὸ στόμα τοῦ κόλπου, καὶ ἡ πόλις, καὶ ὁ Ἀπόλλων, καὶ ὁ πολίτης: *eodem nomine templum Apollinis, & promuntorium quod facit oſtium ſinûs & urbs, & Apollo, & oppidanus.* Nimirum, *Actium* dicebantur Templum, promuntorium, & oppidum; *Actius* verò Apollo, & quiſquis oppidi civis erat. Verba autem hæc habet *Stephanus* è *Strabone*, qui ſic Lib. X. loquitur. Eumdem etiam vide Lib. VII. in deſcriptione Epiri. *Gorallus.*

Ibid. *Lyram plectro percuſſit eburno*] Reſpicit Poëta ad ludos Actii ab Auguſto, poſt victoriam, inſtitutos, de quibus *Dio* initio Lib. LI. Ἀγῶνά τε τινὰ καὶ ΜΟΥΣΙΚΟΝ καὶ γυμνικὸν —— κατέδειξεν, Ἄκτια αὐτὸν προσαγορεύσας: *certamen quoddam* MUSICUM, *& gymnicum — inſtituit, quod Actia nominavit.* Cùm igitur fidibus certaretur ad Apollinis templum, mirum videri nequit Poëtam inducere ipſum Apollinem lyram pulſantem. *Idem.*

53 *His*

Hic modò miles erat, ne poſſet femina Romam
Dotalem ſtupri turpis habere ſui.
Hic tela in profugos (tantùm curvaverat arcum)
Miſit ad extremos exorientis equos.
Bacche, coloratos poſtquàm devicimus Indos,
Potaſti

NOTÆ.

53 *Hic modò miles erat*] Apollo, nempe, quem pro Auguſto pugnaſſe finxerunt Poëtæ. *Virgilius* Æneïd. VIII. 704.

Actius hæc cernens arcum intendebat Apollo
Deſuper; omnis eo terrore Ægyptus & Indi,
Omnis Arabs, omnes verterunt terga Sabæi.

Idem.

Ibidem. *Ne poſſet femina Romam*] Invidioſiſſimè Cæſariani Antonium traduxerunt, quaſi, *ſi ſuperior fuiſſet, Cleopatra Romam dono daturum, ac imperium in Ægyptum tranſlaturum*: ὅτι ἂν κρατήσῃ, τήν τε πόλιν σφῶν τῇ Κλεοπάτρᾳ χαριεῖται, καὶ τὸ κράτος εἰς τὴν Αἴγυπτον μεταθήσει. Sic habet *Dio* Lib. L. non procul ab initio, ubi cauſas belli inter Cæſarem & Antonium recenſet. Jupiter apud Ovidium Metamorph. Lib. XV.

Romanique ducis conjux Ægyptia tædæ
Non bene fiſa cadet; fruſtráque erit illa minata
Conceſſura ſuo Capitolia noſtra Canopo.

Idem.

Dotalem ſtupri] Hoc eſt, dotalem mercedem, quod tamen impropriè dicitur, cùm dotem & dotalia munera ſponſus à ſponſa, non hæc à viro accipere dicatur. *Idem.*

55 *Hic tela in profugos* &c.] Quia ita fugata eſt Antonii claſſis, ut in Ægyptum fugerit, exceptis navibus captis & combuſtis. Vide ad v. 53. Hic ἑκατηβόλον, *procul jaculantem* ſe Apollo præſtitit. *Idem.*

57 *Bacche, coloratos*] Quamvis hæc videatur eſſe Apoſtrophe ad Bacchum, ex India victorem redeuntem; ſub Bacchi tamen nomine deſcribitur, niſi fallor, M. Antonius, in cujus partibus videtur *Albinovanus* fuiſſe. Duæ potiſſimùm rationes ſat graves ita ut cenſeam, me adducunt. Prior eſt quòd Poëta v. 60. & ſeqq. ita loquatur, quaſi teſtis fuerit eorum, quæ narrat; nec ulla Poëtica licentia patiatur ab eo fingi ſe, ante multa ſæcula, Bacchi comitem fuiſſe. Altera eſt, quod reverâ Antonius, ex Parthica expeditione redux, ſe *Bacchum* dici voluerit in Ægypto, poſtquàm Parthos viciſſet. *Velleius Paterculus* Lib. II. pag. 57. Ed. Lipſianæ Moreti: *Creſcente deinde & amoris in*
Cleopa-

fecto prælio, victorum tubæ conticuerant. Paullò antea & ipſe pro Auguſto pugnaverat, ne Cleopatra, turpiſſima femina, ab Antonio Romam, quaſi munus ob matrimonium ſecum contractum, acciperet. 55 Sagittas in Antonianas copias tam procul emiſerat, ut in ultimum Orientem pervenerint. Tu verò, Antoni, cujus amici Mæcenatis mores carpunt,

Cleopatram incendio, & vitiorum, quæ ſemper facultatibus, licentiáque & adſentationibus aluntur, magnitudine, bellum patriæ inferre conſtituit; cùm antè novum ſe LIBERUM PATREM *appellari juſſiſſet, cùm redimitus hederis, coronáque velatus aureâ & thyrſum tenens, cothurniſque ſuccinctus curru, velut Liber Pater, vectus eſſet Alexandriæ.* Quæ verba, ſi probè expendantur, hunc *Pedonis* locum mirè illuſtrant. Cleopatra cùm ad Antonium in Ciliciam iret, λόγος ἐχώρει διὰ πάντων ὡς ἡ Ἀφροδίτη κωμάζοι παρὰ τὸν Διόνυσον: *rumor inter omnes ſparſus erat Venerem comiſſatum ire ad Bacchum*; quæ verba ſunt *Plutarchi* in Antonio pag. 927. Προσῳκείου δὲ ἑαυτὸν, inquit idem graviſſimus ſcriptor pag. 944. Ἀντώνιος Ἡρακλεῖ καὶ Διονύσῳ κατὰ τὸν τοῦ βίου ζῆλον Διόνυσος νέος προσαγορευόμενος: *adjungebat ſe ipſe Antonius Herculi & Baccho, quem imitabatur, Bacchus junior dictus.* Dio Lib. L. συνεγράφετό τε αὐτῇ καὶ συνεπλάττετο αὐτὸς μὲν Ὄσιρις καὶ Διόνυσος, ἐκείνη δὲ Σελήνη τε καὶ Ἶσις λέγοντες εἶναι: *Unà cum illa ſcribens & fingens ipſe ſe Oſiridem & Bacchum, illa Lunam & Iſin dictitabant.* Hæc paullò pluribus exſcripſimus, ut liqueret quàm meritò Antonium hîc, ſub Bacchi perſona, alloquatur *Albinovanus.* Quod eò veriſimilius eſt, quia maledicta in Mæcenatem congeſſiſſe videntur ii præſertim, qui in Antonianis partibus fuerant. Sed dum Antonium nomine Bacchi compellat *Pedo*, etiam veri Liberi Patris exemplo, quod in memoriam Lectorum obiter revocat, amicum tuetur, nam & ille ſimiliter vixiſſe aut deteriùs etiam dicebatur. *Idem.*

Ibidem. *Coloratos poſtquam devicimus Indos*] *Indos* vocabant Romani, ut videtur, populos paullò propiùs ad orientem ſolem ſpectantes, in quorum numero erant illi Indi, qui, ſi vera narrant Hiſtoriæ, pacem ab Auguſto petierunt; nam populos qui Indum accolebant, ultra ditionem Parthorum, Romanam amicitiam ambiiſſe vix eſt credibile. Οἱ Ἰνδοὶ, ait *Dio* Lib. LIII. προκηρυκευσάμενοι πρότερον φιλίαν, τότε ἐσπείσαντο δῶρα πέμψαντες: *Indi qui priùs per legatos amicitiam petierant, tunc fœdus fecerunt, miſſis donis.* Sic viri docti interpretantur verba *Virgilii* Georg. II, 172.

Qui nunc extremis Aſiæ jam victor in oris,
Imbellem avertis Romanis arcibus Indum.

 Ideò

Potaſti galeâ dulce levante merum;
Et tibi ſecuro tunicæ fluxere ſolutæ,
Te puto purpureas tunc habuiſſe duas.
Sum memor, & certè memini ſic ducere thyrſos
Brachia purpureâ candidiora nive.
Et tibi thyrſus erat gemmis ornatus & auro;
Serpentes hederæ vix habuere locum.

Ar-

NOTÆ.

Ideò in auxiliis Antonii, qui ſe quaſi Parthorum victorem gerebat, memorantur in Actiaco bello Indi, Æneïd. VIII, 705.

——— omnis eo terrore Ægyptus & Indi,
Omnis Arabs, omnes verterunt terga Sabæi.

Igitur mirum videri nequit, Antonium, ſub Bacchi larva, Indorum victorem induci. Bacchum Indiam, propriè dictam, ſubegiſſe dici nemo neſcit. *Colorati* autem hîc dicuntur, quia ardore ſolis aduſti. Eodem Epitheto Æthiopas ornavit *Virgilius* Æneïd. IV, 239. ubi etiam *Indi* dicuntur, quòd eſſent longè ad Ortum remoti. Sic enim loquitur de Nilo:

Uſque coloratis amnis devexus ab Indis.

Loquitur ergo hîc *Pedo* de Antonio in Ægypto bacchante. *Idem.*

58 *Potaſti galeâ*] Poculum militis galea eſt. *Statius* Lib. Thebaïdos III.

Hoſtilem Iſmenon galeis, Dircénque bibemus.

Lucanus:

———. concitus irâ
Excuſſit galeam, ſuffecitque omnibus unda.

Lindenbruchius. Adde ex *Propertio* Lib. III. El. 10.

Potaſti galeâ feſſus Araxis aquam,

& *Sidonio* Panegyr. Anthemii:

Indicus Auſoniâ potetur caſſide Ganges.

Exempla vide plura alia apud *Thomam Dempſterum* Adnot. ad *Roſ*[...] Antiquit. Lib. X. cap. 10. *Meibomius.*

59 *Tunica ſoluta*] Vide ad v. 21. & v. 25.

60 *Tunc habuiſſe duas*] Cave ne mutes *tuas*, cum *Meibomio*, quo[...] Latinæ aures non ferant. Mollis erat hominis, niſi fortè in itinere[...]

duab[...]

fecto prælio, victorum tubæ conticuerant. Paullò antea & ipſe pro Auguſto pugnaverat, ne Cleopatra, turpiſſima femina, ab Antonio Romam, quaſi munus ob matrimonium ſecum contractum, acciperet. 55 Sagittas in Antonianas copias tam procul emiſerat, ut in ultimum Orientem pervenerint. Tu verò, Antoni, cujus amici Mæcenatis mores carpunt,

Cleopatram incendio, & vitiorum, quæ ſemper facultatibus, licentiáque & adſentationibus aluntur, magnitudine, bellum patriæ inferre conſtituit; cùm antè novum ſe LIBERUM PATREM *appellari juſſiſſet, cùm redimitus hederis, coronáque velatus aureâ & thyrſum tenens, cothurniſque ſuccinctus curru, velut Liber Pater, vectus eſſet Alexandriæ.* Quæ verba, ſi probè expendantur, hunc *Pedonis* locum mirè illuſtrant. Cleopatra cùm ad Antonium in Ciliciam iret, λόγος ἐχώρει διὰ πάντων ὡς ἡ Ἀφροδίτη κωμάζοι παρὰ τὸν Διόνυσον: *rumor inter omnes ſparſus erat Venerem comiſſatum ire ad Bacchum*; quæ verba ſunt *Plutarchi* in Antonio pag. 927. Προσεποίει δὲ ἑαυτὸν, inquit idem graviſſimus ſcriptor pag. 944. Ἀντώνιος Ἡρακλεῖ καὶ Διονύσῳ κατὰ τὸν τοῦ βίου ζῆλον Διόνυσος νέος προσαγορευόμενος: *adjungebat ſe ipſe Antonius Herculi & Baccho, quem imitabatur, Bacchus junior dictus.* Dio Lib. L. συνεγράφετό τε αὐτῇ καὶ συνεπλάττετο αὐτὸς μὲν Ὄσιριν καὶ Διόνυσον, ἐκείνη δὲ Σελήνην τε καὶ Ἶσιν λέγοντες εἶναι: *Unà cum illa ſcribens & fingens ipſe ſe Oſiridem & Bacchum, illa Lunam & Iſin dictitabant.* Hæc paullò pluribus exſcripſimus, ut liqueret quàm meritò Antonium hîc, ſub Bacchi perſona, alloquatur *Albinovanus*. Quod eò veriſimilius eſt, quia maledicta in Mæcenatem congeſſiſſe videntur ii præſertim, qui in Antonianis partibus fuerant. Sed dum Antonium nomine Bacchi compellat *Pedo*, etiam veri Liberi Patris exemplo, quod in memoriam Lectorum obiter revocat, amicum tuetur, nam & ille ſimiliter vixiſſe aut deteriùs etiam dicebatur. *Idem.*

Ibidem. *Coloratos poſtquam devicimus Indos*] *Indos* vocabant Romani, ut videtur, populos paullò propiùs ad orientem ſolem ſpectantes, in quorum numero erant illi Indi, qui, ſi vera narrant Hiſtoriæ, pacem ab Auguſto petierunt; nam populos qui Indum accolebant, ultra ditionem Parthorum, Romanam amicitiam ambiiſſe vix eſt credibile. Οἱ Ἰνδοὶ, ait *Dio* Lib. LIII. προκηρυκευσάμενοι πρότερον φιλίαν, τότε ἐσπείσαντο δῶρα πέμψαντες: *Indi qui priùs per legatos amicitiam petierant, tunc fœdus fecerunt, miſſis donis.* Sic viri docti interpretantur verba *Virgilii* Georg. II, 172.

Qui nunc extremis Aſiæ jam victor in oris,
Imbellem avertis Romanis arcibus Indum.

 Ideò

Argentata tuos etiam ſandalia talos
  Vinxerunt certè, nec, puto, Bacche, negas.
Molliùs es ſolito mecum tum plura loquutus,
  Et tibi conſultò verba fuere nova.
Impiger Alcide, multo defuncte labore,
  Sic memorant curas te poſuiſſe tuas;
Sic te cum tenera lætum luſiſſe puella,
  Oblitum Nemeæ, jámque, Erymanthe, tui.
Ultra numquid erat? Torſiſti pollice fuſos

Le·

N O T Æ.

65 *Argentata*] Ut *aurata*. Sed nequid diſſimulem, malo *amentata*. *Amentati calcei* veteribus dicebantur & *obſtrigilli*. Scaliger. At nulla mutandi ratio, nam amentum in calceis non fuit ullius luxuriæ; ſed argentatos calceos geſtare Antonii & Cleopatræ luxûs erat, præſertim cùm Deorum perſonas agerent. Voce *argentatus* uſus eſt etiam *Livius* Lib. IX. cap. 40. *Duo exercitus erant; ſcuta alterius auro, alterius argento calaverunt — Tunica auratis militibus verſicolores, argentatis lintea candida.* Gorallus.

Ibid. *Sandalia talos*] Semper mihi ſuſpecta fuit hæc lectio, cùm *Sandalium* ſecundam à prima correptam habeat. Sed rectè membrana habet *talaria*. Ita repone. *Scaliger*. Duo obſtant quominùs hîc obſequamur; prius eſt, aures teretes non ferre hanc cacophoniam *talaria talos*. Alterum, Baccho non adſcribi *talaria*, ſed Mercurio; quæ nec etiam calceamenta ſunt, ſed potiùs alæ talis additæ. Malim ergo vocem *Sandalium* habere inter eas, quarum conſtans non eſt proſodia, aut more Græco *Podonem* lege pedaria licentiùs uſum eſſe dicere, quàm quidquam hîc mutare. Si *Sandalia* propriè hîc uſurpavit Poëta, ſignificavit Antonio non calceos fuiſſe, ſed ſoleas, quæ plantam dumtaxat pedis ſubtegebant, ut docuit *Cl. Salmaſius* ad Cap. V. Libri *Tertulliani* de Pallio. Certè *Sandalia* erant poſt talum vinculis adſtricta, ut liquet ex antiquis ſtatuis, quarum picturas habet vir doctus & diligens *Ant. Bynæus*, de Calceo Hebræorum Cap. VIII. *Gorallus.*

67 *Mollius es ſolito*] Vetus membrana: *albus es ſolito*. Lego: *Balbiùs es ſolito*. Balbutientem ex ebrietate intelligit, ut:

Ἀνὴρ πιὼν τὸν οἶνον, ὡς ὕδωρ ἵππος,
Σκυθιστὶ φωνεῖ μηδὲ κόππα γινώσκων.

Scaliger. Quamquam *Antonius*, homo ebrioſus, ſæpe balbutiebat

no

mia illa ornamenta occultarent. Cothurnis argentatis pedes tui fulgebant; neque hæc, ut opinor, negabis. Tum verò ſolito molliùs mecum loqui cœpiſti; & datâ operâ, novis uſus es verbis. Sic quoque te, ô Hercules, poſtquàm laboribus tuis defunctus fuiſſes, ajunt depoſitis curis, genio indulſiſſe; & cum puella leonis Nemeæi & Erymantici apri oblitum luſitaſſe. Numquid mollius fieri potuit, quàm quod à te factum eſt? Neviſti,

&

non video tamen cur *molliùs* abjiciamus, propter incertam conjecturam ex mendoſis membranis ductam. Nec dubium eſt, quin homo mulieroſus, & omni deliciarum genere fractus atque effeminatus *molliter* loqui ſoleret; præſertim poſt nuptias cum Cleopatra, libidinoſiſſima muliere. Hæc autem dicuntur ut mollities ſtyli Mæcenatiani excuſetur, de qua legenda Epiſtola *Senecæ* CXIV. ſæpiùs laudata, adeundique ad eam Interpretes. Vide & à *Scaligero* notata ad v. 21. *Gorallus.*

Verba fuere nova] Inſolita, ἄτοπα, καὶ ξένα, tamquam hallucinantis ex crapula. Atque ita *Maro*, in Ciri:

——— *plurimus ergo*
Virginis inſolita ſermo novus errat in ore.

Scaliger. Vocula *conſultò* oſtendit non hîc reſpici verba ebrii balbutientis, ſed ſicci Antonii, qui alioquin ejuſmodi ineptiarum reus agitur à *Cicerone* Philippicâ XIII, cap. 19. ubi recitatis verbis Antonii ex Epiſtola, in qua uſus erat voce *piiſſimus*; *tu porrò*, inquit Orator, *ne pios quidem, ſed piiſſimos quæris; &, quod verbum omnino nullum in Lingua Latina eſt, id, propter tuam divinam pietatem, novum inducis.* Gorallus.

69 *Multo defunctæ labore*] Laboribus illis, quos nemo ignorat. Vide *Apollodorum* Bibliothecæ Lib. II. cap. 4. & *Diodorum* Lib. IV. *Idem.*

71 *Sic te cum tenera*] Cum Omphala Lydorum regina. *Idem.*

72 *Oblitum Nemea* &c.] Reſpicit ad Nemeæum Leonem & Erymanthium aprum. Victoria de Leone primus labor Herculis eſt apud *Diodorum* Lib. IV; de apro verò tertius. Alii alio ordine recenſent, ſed hoc nihil ad rem. *Idem.*

73 *Terſiſti pollice fuſos*] Deïanira ad Herculem v. 73.

Inter Iöniacas calathum tenuiſſe puellas
Diceris &c.

Idem.

 74 Le

Leniſti morſu lævia fila parum.
Percuſſit crebros te propter Lydia nodos,
Te propter durâ ſtamina rupta manu.
Lydia te tunicas juſſit laſciva fluentes
Inter lanificas ducere ſæpe ſuas.
Clava toroſa tibi pariter cum pelle jacebat,
Quam pede ſuſpenſo percutiebat Amor.
Quis fore credebat, premeret cùm jam impiger infans
Hy-

NOTÆ.

74 *Leniſti morſu*] Idem voluit *Catullus*, in Argonauticis:

Atque ita decerpens aquabat ſemper opus dens,
Laneáque horridulis harebant morſa labellis,
Qua priùs in tenui fuerant exſtantia filo.

Hoc Atticis erat κροκοδίζειν. *Philetarus* Comicus:

— ——— κροκοδίζουσαν αὐτὴν κατέλαβον.

Pollux exponit, ἐκλέγουσαν τὸ τραχὺ, *eligentem aſperum.* Scaliger. De voce κροκυδίζειν (ſic enim legendum) vide *Salmaſium* ad *Solinum*, pag. 283. Ed. Ultrajectinæ. *Gorallus.*

75 *Percuſſit*] Percutere σπαθεῖν. Verbum textorium, & σπαθηταὶ ἐσθῆτες, denſæ, contrariæ tallis; Vide quæ in Cirin de hoc adnotamus. *Scaliger.* Hæc vera quidem ſunt, ſed nihil ad *Pedonem*, qui loquitur de plagis ab Omphale Herculi, cùm malè neret, inflictis. *Deïanira* v. 74.

Ah! quoties digitis dum torques ſtamina duris,
Prævalida fuſos comminuere manus?
Crederis infelix ſcutica tremefactus habenis
Ante pedes Domina pertimuiſſe minas.

Sic Æſculapius apud *Lucianum*, in Deorum Dialogis, Herculem alloquitur: οὔτε ἐδούλευσα ὥσπερ σὺ, οὔτε ἔξαινον ἔρια ἐν Λυδίᾳ πορφυρίδα ἐνδεδυκὼς, καὶ παιόμενος ὑπὸ τῆς Ὀμφάλης χρυσῷ σανδάλῳ. *neque ſervii ut tu, neque nevi lanam in Lydia purpureâ veſte indutus & verberatus Omphales aureo ſandalio.* Gorallus.

76 *Stamina*] Notum eſt ſtamen eſſe fila ſecundùm longitudinem textorii inſtrumenti directa, ſubtegmen verò ea quæ tranſverſa inſeruntur ſtamini. *Ovidius* Metam. Lib. VI, 54.

— Gracili geminas intendunt ſtamine telas.
Tela jugo vincta eſt, ſtamen ſecernit arundo;
Inſeritur medium radiis ſubtegmen acutis,

Qua

& aſperius filum dentibus, ut mulierculæ ſolent, mollivisti. Lydia Omphale, quæ penſum tibi dabat, te, propter nimis frequentes nodos in filo relictos, & rupta tenuia ſtamina, manu duriore, quaſi ancillulam, verberavit. Eadem te laxâ muliebri ſtolâ induit, & inter ancillas nentes ſic indutum verſari coëgit. Interea nodoſa illa tua clava, unà cum pelle leonis Nemeæi, humi jacuit; inque ea pelle Amor gaudens ac de te triumphum agens ſaltavit. Quis ſuſpicatus eſſet talia, qui te viderat etiamnum

Quod digiti expediunt, atque inter ſtamina ductum
Percuſſo feriunt inſecti pectine dentes.

Verùm hic *ſtamen* ſumi videtur pro quovis filo. *Idem.*

77 *Lydia te tunicas* &c.] Omphale, nimirum, veſtibus ſuis Herculem induiſſe dicebatur. *Deïanira* in Ep. ad Herculem v. 63.

Auſus es hirſutos mitrâ redimire capillos,
Aptior Herculea populus alba coma.
Nec te Mæniâ, laſciva more puella,
Incingi zonâ dedecuiſſe putas &c.

Idem.

79 *Clava toroſa*] Hoc eſt, nodoſa. *Columella* de arboribus cap. XVI. de vite: *diutiùs perennat quæ firmis toris & idoneis locis religata eſt.* Idem.

80 *Quam pede ſuſpenſo* &c.] Hoc eſt, in qua ſaltabat. Nihil elegantius hoc diſticho, quod à Scholaſtica vena profluxiſſe nemo facilè ſibi perſuaſerit, qui modò attendat. *Idem.*

81 *Premeret cùm jam*] Vetus Membrana & antiquitus excuſi:

——— *cùm jam premit impiger.*

Puto legendum, *cùm rumperet impiger infans.* Scaliger. Prætulerim aut lectionem antiquam, aut emendationem vulgarium editionum; nam Hercules compreſſis draconibus fauces eliſit. Quod elegantiſſimè deſcripſit *Theocritus* Idyll. XXIV. qui inſcribitur Ἡρακλίσκος, v. 26. & ſeqq.

——— ὁ δ' ἐναντίος εἴχετο χερσὶν
Ἡρακλέης· ἄμφω δὲ βαρεῖ ἐνεδήσατο δεσμῷ·
Δραξάμενος φάρυγος, τόθι φάρμακα λυγρὰ τέτυκται.

Adverſus verò tenebat manibus Hercules, & ambos gravi implicuit vinculo, compreſſâ fauce, ubi mala ſunt venena. Poſtea v. 54. eumdem deſcribit Poëta:

Hydros ingentes, vix capiente manu?
Cúmve renaſcentem tereret velociter hydram,
Frangeret immanes vel Diomedis equos?
Vel tribus adverſis communem fratribus alvum,
Et ſex adverſas ſolus in arma manus?
Fudit Aloïdas poſtquàm dominator Olympi,
Dicitur in nitidam procubuiſſe bovem;

Atque

NOTÆ.

> Θῆρε δύω χείρεσσιν ἀφὺξ ἀπαλαῖσιν ἔχοντα
> Συμπλήγδην.

Duas belluas manibus teneris tenaciter tenentem conſtrictas. Diodorus Siculus eadem de re, Lib. 14. peg. 218. ὁ δὲ παῖς ἑκατέρᾳ τῇ χειρῶν τὸν αὐχένα σφίγξας ἀπέπνιξε τοὺς δράκοντας: *puer verò utraque manu collum premens ſuffocavit dracones.* Idem.

82 *Hydros ingentes* &c.] Quamvis Hydri ſint propriè aquatici ſerpentes, quivis dracones, aut majores ſerpentes intelliguntur. *Theocritus* & *Diodorus* δράκοντας vocant; *Ovidius* in Epiſtola Deïaniræ, Hydros, v. 85. ubi collatâ Herculis molli, apud Omphalen, vitâ cum priſtinis ejus laboribus, ita loquitur:

> *Scilicet, immanes eliſis faucibus Hydros,*
> *Infantem cunis involuiſſe manum.*

Idem.

83 *Tereret velociter Hydrum*] Hercules non attritu, ſed igne admoto impediviſſe dicitur, ne, reſecto uno Hydræ capite, duo ſuppullularent. Itaque legendum crediderim

> ——— *velociter ureret Hydram.*

Cùm dormitans librarius ſcripſiſſet *ureret velociter*, Criticus emendavit, versûs causâ, *tereret.* *Diodorus* Lib. IV. pag. 220. Ed. Wechelianæ: προσέταξεν Ἰολάῳ τὸ ἀποτμηθὲν μέρος λαμπάδι κατακαιομένῃ ἐπικαίειν, ἵνα τὴν ῥύσιν ἐπισχῇ τοῦ αἵματος: *mandavit Iolao, ut abſciſſam partem face ardente ureret, ut cohiberet fluxum ſanguinis.* *Apollodorus* Bibliothecæ Lib. II. cap. 4. §. 2. de Iolao: μέρος ἐγγὺς ὕλης τοῖς δαλοῖς ἐπικαίων τὰς ἀνατολὰς τῶν ἀναφυομένων κεφαλῶν ἐκώλυσεν ἀνιέναι: *parte aliquâ incensâ vicina materia, facibus urens exortus renaſcentium capitum, impedivit ne ſuborirentur.* Sic & omnes alii. *Gerallus.*

84 *Frangeret immanes*] Hoc eſt, cicures eos redderet. Αὗται δὲ, inquit *Diodorus* Siculus, χαλκᾶς μὲν φατνὰς εἶχον, διὰ τὴν ἀγριό-

num infantem ingentes ſerpentes, quos manibus vix capiebas, elidere? Vel cùm capita hydræ amputares, dum Iolaus celeriter, vulneri admoto torre, ne alia ſuccreſcerent impediebat? Vel cùm feros Diomedis equos domares? 85 Vel cùm Geryonem tricipitem, ſéxque brachiis inſtructum ſolus vinceres? Similiter poſtquàm Jupiter Gigantes devicerat, dicitur amore captus fuiſſe Ionis, quam in vaccam mutavit.

ἀγριότητα, ἁλύσεσι δὲ σιδηραῖς διὰ τὴν ἰσχὺν ἐδεσμεύοντο· τροφὴν δ᾽ ἐλάμβανον οὐ τὴν ἐκ γῆς φυομένην, ἀλλὰ τῶν ξένων ἀνθρώπων μέλη διαιρέμεναι τροφὴν εἶχον τὴν συμφορὰν τῶν ἀκληρέντων· ταύτας ὁ Ἡρακλῆς βουλόμενος χειρώσασθαι, τὸν ἴδιον κύριον Διομήδη παρέλαβε, καὶ ταῖς τοῦ παρανομεῖν καὶ ἐθισθῆναι σαρκοφαγίαν διδάξαντος σαρξὶν ἐκπληρώσας τὴν ἔνδειαν τῶν ζώων, εὐπειθεῖς ἔσχεν: *hæ anea habebant præſepia, propter feritatem, ferreiſque catenis propter robur alligabantur. Pabulum accipiebant, non quod ex terra gignitur; ſed peregrinorum hominum membra diſſecantes, alimentum habebant calamitatem miſerorum. Has Hercules cùm vellet in poteſtatem ſuam redigere, dominum earum Diomedem comprehendit, & expletâ fame jumentorum carnibus ejus qui delinquere & fame veſci eas docuerat, cicures deinde habuit.* Idem.

85 *Vel tribus adverſis* &c.] Hoc eſt, Geryonem ſolus fregit, qui Geryon tria capita, & ſex brachia habuiſſe fingitur. Rationem fictionis ex Phœnicia Lingua aperuit *Joan. Clericus* ad *Heſiodi* Theogon. v. 287. Confirmari poſſit narratione *Diodori Siculi* Lib. IV. pag. 226. à quo dicitur Hercules *καταλαβεῖν τοὺς Χρυσάορος υἱοὺς τρισὶ δυνάμεσι μεγάλαις κατεστρατοπεδευκότας ἐκ διαστήματος, deprehendiſſe Chryſaoris filios tribus magnis exercitibus inſtructos ſeorſim caſtra poſuiſſe*, eóſque viciſſe. *Idem.*

87 *Fudit Aloidas*] Fabula nota eſt ex *Homeri* Odyſſ. Λ. v. 304. & *Apollodoro* Lib. I. cap. VII. §. 5. *Idem.*

Ibidem. Vetus ſcriptura multùm diſcrepat: *fudit OEnidas.* Scaliger. Sed eſt mendoſa, cùm OEnei filii aut poſteri numquam cum Jove pugnarint. *Gerallus.*

88 *Dicitur in nitidam*] Inepta lectio. Vetus membrana & antiquitus excuſi:

Dicitur in nitidum percubuiſſe diem.

Pernox ſtertuit ad clarum mane. *Scaliger.* At verbi *percumbo*, quamquam analogici, exemplum etiamnum quæro. Deinde nihil frigidius quàm fingere Jovem, devictis gigantibus, in multam diem dormiiſſe, niſi veteris Poëtæ ita loquentis locus afferatur, qualis nullus hîc profertur. Contrà non multò poſt devictos gigantes, Jupi-

Atque aquilam miſiſſe ſuam, quæ quæreret ecquis
Poſſet amaturo vina referre Jovi.
Valle ſub Idæa, dum te, formoſe ſacerdos,
Inve-

NOTÆ.

ter fertur amore Iûs, quæ in nitidam bovem mutata eſt, exarſiſſe; quod nos docet *Ovidius* Metam. Lib. I. qui eam *nitentem vaccam* vocat. v. 610.

> —— *inque nitentem*
> *Inachides vultus mutaverat ille juvencam.*

Utitur autem hîc *Pedo* verbo *procubuiſſe*, quod proprium eſt boum, quaſi Jupiter tauri inſtar procubuiſſet juxta Ionem, cujus amore captus eſſet. Sic *Virgilius* Lib. Æneïd. VIII, 630. dixit:

> —— *fœtam Mavortis in antro*
> *Procubuiſſe lupam.*

Quod *Servius* interpretatur *primâ parte ſe inclinaſſe, quod Græci* προ-κύπτειν *dicunt.* De bove *Virgilius* alibi uſurpavit, ut Eclog. VIII, vſ. 87.

> —— *qualis cùm feſſa juvencum*
> *Per nemora atque altos quærendo bucula lucos,*
> *Propter aquæ rivum viridi procumbit in ulva.*

& Æneid. v, 481.

> *Sternitur, exanimiſque tremens procumbit humi bos.*

Quòd ſi mavis *nitidum* legere & *bovem* pro *tauro* ſumere, intelligi poſſit metamorphoſis Jovis in taurum, ut Europam raperet. *Procubuiſſe in bovem*, erit mutatum in bovem, inſtar reliquorum ejuſmodi armentorum, *procubuiſſe.* Idem.

90 *Poſſet amaturo vina referre Jovi*] Τὸ *vina* ὑπονοθεύεται. Poſtea inveni in antiqua membrana, *ſigna referre*, id eſt, ſignifer Jovis eſſe; & mallem, *poſſet amaturo ſigna referre Jovi.* Quod ſignifer Jovis ſit Ganymedes docet doctiſſimus Mythologus *Fulgentius* Lib. I. Scaliger. Solet vir ſummus magnâ confidentiâ nos amandare ad Scriptores, verbis eorum minimè allatis, id quod habet confirmaturos, qui tamen ſæpe nihil habent quod ad rem faciat. *Fulgentius* hoc in loco alia omnia narrat, Lib. I, cap. 26. *In ſignis*, inquit, *bellicis ſibi aquilam auream fecit, tutelaque ſuæ virtuti dedicavit; unde & apud Romanos hujuſmodi ſigna facta ſunt. Ganymedem verò bellando, his ſignis præeuntibus, rapuit, ſicut Europam in tauro rapuiſſe fertur.* Hæccine docent Ganymedem ſigniferum fuiſſe Jovi? Deinde *ſignifer amaturo Jovi eſſe* quid ſit, aut quomodo in amoribus ſigniferum ſe ei præbuerit Ganymedes, fateor me non intelligere. Verùm quî *vinum*, inquies, potuit Ganymedes Jovi referre, qui
nectar

vit. Tum etiam miſit aquilam ſuam, loco Vulcani, quæſituram 90 formoſum pocillatorem, qui ſibi amanti nectar porrigeret. Illa verò pulcrum Ganymedem,

nectar bibebat? At hoc minimè obſtitit quin οἰνοχοεῖν Jovi & οἰνοχόος eſſe diceretur. Sic *Homerus* ipſe, quo judice, Dii ὐ σῖτον ἔδουσ' ὐ πίνουσ' αἴθοπα οἶνον, *nec panem comedunt, nec bibunt vinum* (Iliad. E, 341.) habet tamen de Ganymede, Iliad. Υ, 234.

Τὸν καὶ ἀνηρείψαντο Θεοὶ Διὶ οἰνοχοεύειν.

rapuerunt Dii ut Jovi vinum funderet. Sic & apud *Theocritum* Idyll. xv. deſcribuntur aquilæ,

——— οἰνοχόον Κρονίδᾳ Διῒ παῖδα φέροντες,

ferentes Jovi puerum qui ei vinum funderet. Vide & *Lucianum* in Dialogo *Junonis & Jovis.* Igitur καταχρηστικῶς dicitur Ganymedes *vinum referre* Jovi, cui eſt à poculis; quòd apud homines, qui hoc miniſterium obeunt, vinum miſcere ſoleant. Alioquin accuratè loquenti ſic deſcribendus fuiſſet Ganymedes, ut fecit *Ovidius* in Epiſt. Paridis ad Helenam:

——— *qui nunc*
Cum Dîs potandas nectare miſcet aquas.

Idem.

Ibid. *Referre*] Hoc eſt, iterum, iterúmque nectar ad Jovem ſitientem ferre. Qua de re, vide modò laudatum *Luciani* Dialogum, in quo Ganymedis miniſterium elegantiſſimè deſcribitur. *Idem.*

91 *Valle ſub Idaa*] Fortaſſe, *colle ſub Idao*, nam ita rectiùs loquaris quàm *valle ſub Idaa.* Sic Paris in Epiſt. ad Helenam, v. 53.

Eſt locus in media nemoroſis vallibus Ida
Devius.

Idem.

Ibid. *Formoſe ſacerdos*] Ganymedes, ab ea imitatione veterum Latinorum, qui pueros ſacrorum miniſtros *camillos* vocabant. Sacerdotem igitur & *camillum*, hoc eſt, miniſtrum Jovis vocat, ut pote & quem jam ſigniferum Jovis dixit. Ganymedes veteribus Latinis *catamitus* dicebatur. *Plautus* Menæchmis:

Ubi aquila catamitum raperet, aut ubi Venus Adoneum.

Nam videtur à γαδυμείδης, quod idem eſt cum γανυμήδης, detortum eſſe. Sic *Laumedo* pro *Laomedon*, quamquam *Feſtus* legit *Alumento*, ſed mirum ni in corrupta exemplaria *Livii Andronici* inciderit. Nam *Laumento*, non *Alumento* dictus Laomedon videtur. Sic *Petronius* dixit *Laucante nati*, pro *Laocoonte.* Sic in Epiſtolis *Cacilii Plinii*, Laudiceni pro *Laodiceni*, ut alludatur ad *laudem*; & *Lautomia, lautumia Seneca.* Scaliger.

Ibidem.

Invenit & preſſo molliter ungue rapit.
Sic eſt; victor amet, victor potiatur in umbra,
Victor odorata dormiat ínque roſa.
Victorem victus metuat, metus imperet illi,
Membra nec in ſtrata ſternere diſcat humo.

Tem-

NOTÆ.

Ibidem. Malim reverâ Ganymedem ſacerdotem fuiſſe Jovis', & vinum ei libaſſe in ſacris publicis; qua de causâ, mortuus dictus ſit evaſiſſe οἰνοχόος Jovis. Sic olim nonnullos hanc fabulam interpretatos tradit *Euſtathius* ad Homeri Iliad. Υ, 231. οἰνοχόουν παρὰ τοῖς παλαιοῖς εὐγενέστατοι παῖδες, ὡς ὁ τοῦ Μενελάου υἱός. παρὰ Ῥωμαίοις δὲ, φασι, τοιοῦτοι παῖδες τὴν λειτουργίαν ταύτην ἐξετέλουν ἐν ταῖς δημοτελέσι θυσίαις. ἔοικεν καὶ ὁ μῦθος οὕτω τὰ κατὰ τὸν Γανυμήδην ποιεῖ Διῒ κιρνῶντα: *vinum fundebant, apud Veteres, nobiliſſimi pueri, ut filius Menelai. Apud Romanos autem, ut ajunt, tales pueri miniſterio hoc fungebantur in publicis ſacris. Igitur & fabula ſic facit Ganymedem Jovi miſcentem.* Gorallus.

93 *Preſſo molliter ungue rapit.*] Martialis:

Illaſum timidis unguibus haſit onus.

Scaliger. Elegantiſſimè raptum hunc deſcripſit *Lucianus*, in Judicio Paridis. Ejus aliquot verba hîc ſubjiciam, quibus illuſtratur *Pedo.* Sic loquitur Mercurius, qui rem narrat: καταπτάμενος ὄπισθεν αὐτοῦ ὁ Ζεὺς, κούφως μάλα τοῖς ὄνυξι περιβαλὼν, καὶ τῷ στόματι τὴν ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τιάραν δακὼν, ἀνέφερε τὸν παῖδα τεταραγμένον, καὶ τῷ τραχήλῳ ἀπεστραμμένῳ ἐς αὐτὸν ἀποβλέποντα: *devolans à tergo ei Jupiter, circumjectis leviter admodum unguibus, & ore tiaram, quam in capite habebat, mordens, ſurſum ferebat puerum perturbatum, & collo converſo ipſum adſpicientem.* Gorallus.

94 *Sic eſt*] Eſt veluti collectio ex ſuperioribus; quaſi diceret Poëta: *Sic res habet, ut dixi* &c. Ita *Horatius* orationem claudit Epod. VII, 17. poſtquàm quæſivit quæ cauſa Romanorum animos ad civilia bella concitaret.

Furórne cæcus, an rapit vis acrior?
An culpa? reſponſum date.
Tacent, & ora pallor albus inficit,
Menteſque perculſa ſtupent.
SIC EST, *acerba fata Romanos agunt.*

Ubi antiqua Scholia: *ut dico*, inquit, *fato & culpâ agimur ad hoc bellum.* Similis eſt formula apud *Lucanum*, *Sic eat*, Lib. II, 304.

Sic eat; immanes Romana pericula Divi
Plena ferant.

Et

medem, in valle montis Idæ repertum, in aërem unguibus rapuit, ſed ita ut eum minimè læderet. Ita res habet, quidquid invidis videatur; æquum eſt victorem animo indulgere, & amoribus ſuis in umbra potiri. Decet eum, vel in roſa, dormire.
95 Victus, non victor, ita ſe gerat ut oſtendat ſibi adverſarium terrori eſſe, nec audeat in ſtratis recubare.

Et Lib. v, 296.

> *Sic eat, ô Superi, quando pietáſque, fidéſque*
> *Deſtituunt.*

Ibid. *Victor potiatur in umbra*] Vetus Membrana, *patiatur*. Lego *ſpatietur*. Scaliger. Melior eſt aut conjectura, aut lectio vulgatarum editionum; intelligendum enim, *amoribus*; quomodo *potiri* non rarò occurrit. Sic apud *Lucretium*, Lib. IV. p. 540. Ed. Lambin.

> ——— *potiundi tempore in ipſo,*
> *Fluctuat incertis erroribus ardor amantum.*

Gorallus.

Ibid. *In umbra*] Hoc eſt, pacis tempore, nam *umbra* ſoli opponitur, non aliter ac otium bello. *Cicero* pro Murena Cap. XIV. *Quod ſi ita eſt, cedat, opinor, Sulpici, forum caſtris, otium militiæ, ſtilus gladio*, UMBRA SOLI. Sic & ſæpe alibi. *Idem.*

94 *Victor odoratâ* &c.] Deliciarum fuit in pulvinaribus, reticuliſque roſâ refertis dormire. Sic factitabat ille luxu infamis Smyndirides, qui *ſæpiùs queſtus eſt, quòd foliis roſæ duplicatis incubuiſſet*, ut habet *Seneca* de ira Lib. II. cap. 25. Vide & *Ælianum* Var. Hiſtor. Lib. IX, cap. 24.

95 *Victorem victus metuat*] Vetus tam ſcriptura, quàm editio: *victor amet, victúſque metat*; quod ſanè poſtulat ſententia. *Scaliger.* Scio poſſe hiſce verbis ſignificari, victus laborem metentium ferat, dum victor amori indulget. Sed quis propterea umquam dixit *metere* pro *laborare*, aut *amorem* oppoſuit *meſſi*? Nemo. Itaque teneamus vulgatam lectionem, cùm præſertim proximè ſequentia verba eam poſtulent. Dum vir magnus ſuas membranas jactat, vix ſeriò legit Scriptorem, quem illuſtrare aggreditur. Alii abſurdiùs hîc legerant, *victor aret, victúſque metat*; quod eſt & naturæ rerum & menti Poëtæ prorſus contrarium. *Gorallus.*

96 *Membra nec in ſtrata ſternere diſcat humo.*] Ut ſolebant milites duriori diſciplinæ adſueti. Charidemus, in oratione ad Darium, apud *Curtium* Lib. III, cap. 2. de militibus Alexandri: *fatigatis humus cubile eſt.* Ad quem locum vide *Joan. Freinshemium*, & *Joan Schefferum* ad *Æliani* Var. Hiſt. Lib. IX. cap. 24. *Idem.*

97 *Tem-*

Tempora diſpenſant uſus & tempora cultus;
Hæc homines, pecudes, hæc moderantur aves.
Lux eſt, taurus arat; nox eſt, requieſcit; arator
Liberat emerito fervida colla jugo.
Conglaciantur aquæ, ſcopulis ſe condit hirundo;
Verberat egelidos garrula vere lacus.
Cæſar amicus erat, poterat vixiſſe ſolutè,
Cùm jam Cæſar idem quod cupiebat erat:
Indulſit; meritò. Non eſt temerarius ille,
Vicimus; Auguſto judice, dignus erat.
Argo ſaxa pavens poſtquam Scylleïa legit,

Cya-

NOTÆ.

97 *Tempora diſpenſant*] Hoc eſt, partiuntur ac mutant. Metaphora à *penſo* ducta, de qua ad v. 140. Ceterùm hunc locum elegantiſſimè tractavit *Lucanus* in Panegyrico Piſonis, clauſitque hiſce verbis:

Temporibus ſervire decet, qui tempora certis
Ponderibus penſavit, eum ſi bella vocabunt,
Miles erit; ſi pax, poſitis toga geſtiet armis.

Idem.

101 *Scopulis ſe condit hirundo*] Doctè ſanè, contra vulgarem ſententiam ſtatuentium hirundines petere calidiores regiones, unde vere redeant; cùm in fiſſuras ſcopulorum, ſeu montium, & arborum ſeſe per hyemem abdant. Plinius Lib. x. cap. 24. *Abeunt & hirundines hibernis menſibus — ſed in vicina abeunt, apricos ſequuta montium receſſus; inventaque jam ſunt ibi nuda, atque deplumes.* Ad quem locum vide *Joan. Harduinum.* Idem.

102 *Verberat egelidos* &c.] Virgilius:

Aut arguta lacus circumvolitavit hirundo.

Suſpicor tamen legendum eſſe:

Verberat egelidò garrula vere lacus.

Ut intelligat lacunaria domorum. *Lucillius:*

——— *reſultantes ædéſque, lacúſque;*

id eſt, ædes laqueatas; *ἓν διὰ δυοῖν. Scaliger.* At multò malim lacus, hoc eſt, ſtagna *egelida* dici quàm ver, quod *tepidum* potiùs vocetur. Ratio etiam oppoſitionis hoc ſuadet, rectiùs enim apricis ſcopulorum cavernis, quas hyeme ſequuntur hirundines, opponantur

frigida

bare. Pro variis temporibus, mutatur vitæ ratio & cultus; nec homines tantùm ita ſe gerunt, ſed etiam ipſæ pecudes, & aves. Cùm illuceſcit tauri incipiunt arare, nocte requieſcunt; 100 jugo collis eorum, poſtquàm ſolitum opus perfecerunt, detracto: Hyeme hirundines in montium cavernas ſeſe abdunt, at vere iterum ſtagna circumvolitant. Quæ cùm ita ſint, Mæcenas, Cæſare hominem ſingulari amicitiâ proſequente, ſolutiùs vivere, ſine probro potuit, poſtquàm Cæſar omnia quæcumque cupiverat conſequutus eſt. 105 Meritò profectò genio indulſit, ac ſine ulla temeritate, poſtquàm victoriam de Antonio retulimus; dignúſque erat, Auguſto judice, qui laborum ſuorum hoc præmium ferret. Poſtquàm

frigida ſtagna circa quæ æſtate volitant, quàm tectorum prominentium laquearia, in quibus hirundines nidificant. Denique & *Virgilius* Georg. I, 377. & *Varro* Atacinus, à quo verſum illum ſumſit, ut docet *Servius*, *lacus* de ſtagnis intellexerunt. *Verberare* autem *lacus* dicitur hirundo, quia eorum ſuperficiem rapido volatu legens alis ſæpe eam *verberat*. *Plinius* Lib. XVIII. cap. 35. ubi pluviæ imminentis ſigna deſcribit: *Hirundo tam juxta aquam volitans, ut pennâ ſæpe percutiat.* Gorallus.

103 *Vixiſſe ſolutè*] Hoc eſt, molliter, metaphorâ ductâ à ſolutis & fluentibus tunicis; de qua diximus ad v. 21. *Idem.*

104 *Idem quod cupiebat*] Hoc eſt, id ipſum quod cupiebat, ſeu cùm rerum ſolus potiretur. *Idem quod* optimæ eſſe Latinitatis oſtendit *Chriſt. Cellarius*, in Conſtructione ſuſpecta, & in Latinitate incerta. *Idem.*

105 *Indulſit*] Nimirum, genio; ut ſupra v. 93. *potiri*, omiſſo caſu. *Idem.*

Ibid. *Non eſt temerarius*] Nam alioquin, hoſte etiamnum repugnante, aut valido, temerarium eſt animo indulgere. *Q. Curtius* Lib. IX. cap. 10. de Alexandro bacchabundo agmine ex India redeunte: *Præſens ætas, & poſteritas deinde mirata eſt, per gentes nondum ſatis domitas, inceſſiſſe temulentos, barbaris, quod* TEMERITAS *erat, fiduciam eſſe credentibus.* Idem.

107 *Argo ſaxa pavens*] Nempe, in reditu ex Colchide, ut docet *Apollonius* Lib. IV, 923.

Τῇ μὲν γὰρ Σκύλλης λισσὴ προὐφαίνετο πέτρη,
Τῇ δ' ἄμοτον βοάασκεν ἀναβλύζουσα Χάρυβδις.

Hinc

Cyaneóſque metus jam religanda ratis,
Viſcera directi mutaverat arietis agno
Æëtis ſuccis omniperita ſuis.
His te, Mæcenas, juveneſcere poſſe decebat,
Hæc utinam nobis Colchidos herba foret!
Redditur arboribus florens revirentibus ætas;

Ergo

NOTÆ.

Hinc quidem enim Scylla præceps exſtabat petra, illinc verò graviter reboabat ebulliens Charybdis. Utriuſque nominis rationem tradidit *Sam. Bochartus* Chan. Lib. I. cap. 28. Malim tamen *Scyllæ* nomen deducere à radice antiqua Phœnicia *ſakal*, quæ, iis temporibus, *lapidem* ſignificarit; unde in ſacris Codicibus verbum deductum *lapidibus obruere* ſonat ſcriptum litteris *Samech*, *Koph* & *Lamed*. Quæ vocis origo quàm bene rei conveniat nemo non videt. *Idem.*

108 *Cyaneóſque metus*] Symplegadas inſulas, aut rupes ad ſeptemtriones Boſpori Thracii, de quibus *Homerus* Odyſſ. M. & *Apollonius* Lib. II. Quod ſtatuendum, ſi modò de itinere in Colchidem loquitur Poëta, nam per aliam viam, ut notum eſt, rediiſſe finguntur Argonautæ. Sin verò de reditu hîc quoque loquatur, intelligendæ erunt Æoliæ Inſulæ, quas *Planctas* vocant Argonauticorum ſcriptores, & de quibus vide *Apollonium* Lib. IV, 860. & ſeqq. qui cinctas ſcopulis docet. *Idem.*

109 *Viſcera directi* &c.] Legeram olim:

Viſcera diſſecti mutavit Aëtias agno
Arietis & ſuccis &c.

Quam cur rejiciam cauſa non eſt. Tamen alia eſt in membranis ſcriptura:

Viſcera directi mutaverat arietis agni
Aetis ſacis omne perita ſuis.

Quæ cùm aliquot maculis adſperſa ſit, ita eluenda mihi videtur:

Viſcera directi mutaverat arietis agno
Aëtis fucis omneperita ſuis.

Æëtis eſt αἰητίς, ut Euenis εὐηνὶς *Propertio*. Fucis, θρόνους· τὰ θρόνα ſunt φάρμακα. Nam ita vocat *Theocritus*, qui hîc *fuci* dicuntur. *Omneperita* ὑφ' ἓν legendum. Eſt enim Græcorum πολυΐδρις. Directi, id eſt, diſſecti, ut *elephantum dirigere* Plauto, *Gallinam dirigere* Nigidio, id eſt, diſſecare. *Scaliger.* Ei adſentitur *Claud. Salmaſius* in *Solinum* pag. 838. Ed. Ultraject. ad vocem *directus* quod attinet. Addit *dirigere* propriè eſſe διχοτομεῖν, in duas partes re-

ctas

quàm Argo omnes ſcopulos, & periculum Symplegadum inſularum, evaſit, ita ut jam ad portum religanda eſſet; tum verò Medea, ſene ariete in tenerum agnum converſo, 110 ſuccis herbarum, ſe poſſe peritiâ ſuâ ſenibus juventutem reddere, oſtendit. Hiſce ſuccis oportuiſſet, ô Mæcenas, te juventutem recuperare; atque utinam herbas illas habuiſſemus! Arboribus veluti conſeneſcentibus, poſtquàm folia delapſa ſunt, redditur proximo vere virens juven-

ctas & æquales ſcindere; quod confirmat auctoritate *Titinnii*, apud *Nonium*, *pernam totam dirigit*; nam malè legitur *diligit*; & *Feſti* Adbreviatoris: *dirigere apud Plautum invenitur pro diſcindere*. Sic enim ſcribendum, ex veteri Codice qui habet *diſcidere*. Locus *Plauti* eſt in Curculione Act. III. v. 54. Exſcripſit hæc vir doctus ad *Feſtum*, minimè laudato *Salmaſio*. Gorallus.

Ibid. *Mutaverat arietis agno*] Reſpicit *Pedo* ad id quod narrat *Ovidius* Metamorph. Lib. VII, 212.

Protinus innumeris effœtus laniger annis
Attrahitur, flexo circum cava tempora cornu;
Cujus ut Hæmonio marcentia guttura cultro
Fodit, & exiguo maculavit ſanguine ferrum;
Membra ſimul pecudis, validóſque venefica SUCCOS
Mergit in ære cavo, minuuntur corporis artus,
Cornuáque exuitur, nec non cum cornibus annos,
Et tener auditur medio balatus aëno;
Nec mora, balatum mirantibus exſilit agnus &c.

Idem.

110 *Succis*] Sic legendum, non *fucis*, ut liquet ex *Ovidii* loco allato. Sic & ſuperiùs v. 215.

Nunc opus eſt SUCCIS, *per quos renovata ſenectus*
In florem redeat &c.

& v. 286.

——— *veterémque exire cruorem*
Paſſa replet SUCCIS.

Idem.

Ibidem. *Omne perita*] Malui, cum *Salmaſio*, *omniperita*, ut *omnifarius*, *omniparens*, *omnipotens*, *omniſcius*, *omnivagus*, *omnivalens* &c. *Idem.*

111 *Decebat*] Hoc eſt, par erat. *Idem.*

112 *Colchidos*] Medeæ Colchorum Regis filiæ. *Idem.*

113 *Redditur arboribus* &c.] Hanc ipſam ſententiam, in Epicedio *Bionis*, Poëtæ Bucolici, extulit *Moſchus*:

Ergo non homini quod fuit ante redit,
Vivacéſque magis cervos decet eſſe paventes,
Si quorum in torva cornua fronte rigent.
Vivere cornices multos dicuntur in annos;
Cur nos anguſtâ conditione ſumus?
Paſcitur Auroræ Tithonus nectare conjux,

At-

NOTÆ.

Αἲ αἲ ταὶ μαλάχαι μὲν ἐπὰν κατὰ κᾶπον ὄλωνται,
Ἠ' τὰ χλωρὰ σέλινα, τό, τ' εὐθαλὲς οὖλον ἄνηθον,
Ὕστερον αὖ ζώοντι, καὶ εἰς ἔτος ἄλλο φύοντι·
Ἄμμες δ' οἱ μεγάλοι, καὶ καρτεροὶ, οἱ σοφοὶ ἄνδρες,
Ὁππότε πρᾶτα θάνωμες, ἀνάκοοι ἐν χθονὶ κοίλᾳ
Εὕδομες εὖ μάλα μακρὸν ἀτέρμονα νήγρετον ὕπνον.

Hei, hei! malva cùm in horto interierunt, vel viridia apia, vel florens criſpum anethum, poſtea reviviſcunt, & altero anno renaſcuntur; nos verò & magni & fortes & ſapientes viri, ubi ſemel mortui fuerimus, obſcuri in terra concava, dormimus valde longum, infinitúmque & ex quo non excitamur, ſomnum. Idem & *Horatius* Carm. Lib. IV. Od. 7. *Diffugere nives* &c. *Idem.*

114 *Ergo non homini*] Tò *ergo* habet hîc eum locum, quem apud *Propertium*:

Ergo Muſarum & Sileni patris imago &c.

Plautus Caſina:

——— *nempe, tute dixeras*
Tuam arceſſiturum eſſe uxorem meam.
ST. *Ergo arceſſiviſſe ait; ſed dixiſſe te*
Eam non miſſurum.

In Bacchidibus.

Non hic placet mihi ornatus. Pl. *Nemo ergo tibi*
Hac apparavit; mihi paratu'ſt quoi placet.

Scaliger. Nimirum *ergo* hîc vim obtinet adverſativam, & perinde eſt ac *ſed*, ut ſupra v. 10. Quod obſervatum memini & à *Tan. Fabro*, quamvis nunc quidem loci non meminerim. Malè Aldina Editio habet *& cur*, quod eſt emendatio Critici voculam *ergo* hîc non intelligentis. *Gorallus.*

115 *Vivacéſque magis cervos*] *Plinius* Lib. VIII. cap. 32. H. N. *Vita cervis in confeſſo longa, poſt centum annos aliquibus captis cum torquibus aureis, quos Alexander Magnus addiderat.* Idem.

116 *Si quorum in torva* &c.] Hoc eſt, quibus ſunt cornua; mares, nimirum, qui ſoli cornua habent. Quos tamen ſolos eſſe vivaces, neſcio an alius ſcripſerit. *Idem.*

117 *Vi-*

venta ; verùm ad homines ætas ſemel præterlapſa numquam redit. 115 Pavidos cervos natura vivaciores eſſe voluit, eodem jure quo eorum frontes cornibus inſtruxit. Cornices etiam per aliquot ſæcula vivere dicuntur. Cur nos, vitâ breviori ſpatio definitâ, deteriore ſumus conditione? Tithonus ab Aurora raptus, nectare quo paſcitur, immortalitatem

117 *Vivere cornices* &c.] Hoc primum dixiſſe *Theophraſtum* morientem, & ea de re ad naturam conqueſtum, memoriæ proditum eſt. *Scaliger.* *Ciceronis* locum, ut puto, reſpexit *Scaliger*, qui locus ita habet Tuſculanarum Quæſt. Lib. III, cap. 28. *Theophraſtus*, inquit, *moriens accuſaſſe naturam dicitur, quòd cervis & cornicibus vitam diuturnam, quorum id nihil intereſſet; hominibus, quorum maximè interfuiſſet, tam exiguam vitam dediſſet.* Similem querelam *Ariſtoteli* tribuit *Seneca* de Brevit. Vitæ Lib. I. De longævitate autem cornicum ita *Plinius*, Lib. VII, cap. 48. *Heſiodus, qui primus aliqua de hoc prodidit, fabuloſa, ut reor, multa de hominum ævo referens, cornici novem noſtras attribuit ætates, quadruplum ejus cervis, id triplicatum corvis.* *Ovidius* Amorum Lib. II. El. VI, 35.

Vivit & armifera cornix inviſa Minervæ,
Illa quidem ſæclis vix moritura decem.

Gorallus.

118 *Anguſtâ conditione*] Hoc eſt, breviorem vitam habemus. Notum eſt *conditionem* dici de ſtatu hominum, temporum ac rerum. Poſſit & aliquis ad primam κτίσιν, hoc eſt, ut loquuntur aliquando Latini Patres, ad *conditionem*, ſeu creationem hominis & brutorum cui naturam ſuam debent, verba *Pedonis* referre; ita ut velit ita nos eſſe *conditos*, ut brevis ævi ſimus, cornices verò & cervi longævi. Sed non opus eſt. *Idem.*

119 *Paſcitur Aurora*] Meliùs vetus Scheda *naſcitur*, hoc eſt reficitur, renaſcitur. *Scaliger.* Meliùs *paſcitur nectare*, nam hæc loquutio perinde valet, ac ſi diceret, immortalis eſt, quò ſpectat tota *Pedonis* oratio. Immortales fingunt Poëtæ eos factos, qui cibo & potu Deorum ſuſtentarentur. Nectar porrò alii potum, alii cibum Deorum eſſe crediderunt, ut oſtendit Joan. Clericus ad *Heſiodi* Theogon. v. 640. Sic *Horatius*, ut ſignificet Auguſtum Deorum ordinibus adſcriptum iri, Carm. Od. III. v. 10.

Quos inter Auguſtus recumbens
Purpureo bibet ore nectar.

Sic enim malim cum nonnullis Codicibus legere, quàm *bibit*; quia quamvis Auguſtus jam *Deus* vocaretur, attamen nondum Deorum conviviis intereſſe dicebatur. *Idem.*

 120 Tre-

Atque ita jam tremulo nulla ſenecta nocet.
Ut tibi vita foret ſemper, medicamine ſacro,
Te vellem Auroræ complacuiſſe virum.
Illius aptus eras croceo recubare cubili,
Et modò puniceo rore levare ſitim.

Illius

NOTÆ.

120 *Tremulo nulla ſenecta nocet*] Hoc eſt, quamvis jam ſit ſenectute tremulus, non tamen moritur. Nota eſt Poëtarum fictio, quâ narrant Tithono Auroram petiiſſe à Jove immortalitatem, ſed oblitam ſimul petere æternam juventutem; itaque mortuum quidem illum non eſſe, ſed ſenio adeò confectum atque attenuatum, ut præter vocem ei nihil ſuperfuerit; quamobrem eum in thalamo incluſum, cujus pellucida erat janua, & ubi quaſi in cavea ſervabatur. Hæc pluribus narrat ſcriptor Hymnorum, qui *Homero* tribuuntur, priore Hymno in Venerem à v. 218. Alii addunt Tithonum in cicadam mutatum, ſed quos non ſequitur *Pedo*, qui tremulam dumtaxat ſenectutem ei tribuit. Exiſtimarim ſub hac fabula veram hanc latere Hiſtoriam; Tithonum Phrygem in Æthiopiam iviſſe, in qua ſedes fixit, & in qua diutiùs homines vivere ferebantur, quàm alibi, ut docet *Herodotus* Lib. III. cap. 23. ubi de Æthiopibus Macrobiis. Ideò dictus eſt immortalitatem conſequutus, ſed non vitaſſe ſenectutem; & ab Aurora raptus ejus vir factus, quòd Æthiopia magis vergat ad Orientem quàm Phrygia. Sic & Athenienſes finxerunt Orithyiam à Borea raptam, quòd eſſet regulo cuipiam Thraciæ, quæ magis ad Septemtriones vergit quàm Attica, collocata, & in patriam avecta. Vide *Apollonium* Lib. I, 211. Præſtat hîc obſervare *Pedonem* hîc, ex mente ſui Mæcenatis, loquutum; qui vitam, qualiſcumque tandem eſſet, etiam cum incommodis ſenectutis conjunctam, morti præferebat, ut liquet eo hiſce ejus verſiculis, quos *Seneca* uſque adeò exagitavit Epiſt. CI.

Debilem facito manu,
Debilem pede, coxâ;
Tuber adſtrue gibberum,
Lubricos quate dentes;
Vita dum ſupereſt, bene eſt,
Hanc mihi, vel acutâ
Si ſedeam cruce, ſuſtine.

De quibus adi *Senecæ* Interpretes, & *Joan. Henr. Meibomium* Mæcenatis cap. XXVIII. *Idem.*

121 Ut

tem conſequutus eſt, 120 & quamvis ad ſummam ſenectutem pervenerit, non eſt tamen cur mortem timeat. Ut immortali vita fruereris, vi nectaris tibi propinati, vellem ab Aurora te virum electum fuiſſe. Dignus profectò eras, qui cum illa cubares, &

121 *Ut tibi vita foret*] Scilicet, perpetua. Malo tamen:

ut tibi victa foret;

nempe, ſenectus. *Scaliger.* Virum magnum memorem hîc fabulæ eſſe oportuit. Tithonus enim non vicit ſenectutem, ſed perpetuam duntaxat vitam nactus eſt. Itaque nihil movendum. *Gorallus.*

Medicamine ſacro] Sic vocat Nectar & Ambroſiam, quibus nutritus Tithonus immortalis, ut diximus, factus eſt. Hymnus in Venerem v. 232. de Auroræ officiis in Tithonum:

Αὐτὸν δ᾽ αὖτ᾽ ἀτίταλλεν ἐνὶ μεγάροισιν ἔχουσα
Σίτῳ τ᾽ ἀμβροσίῃ τε.

Illum quidem nutriebat domi habens, cibo & ambroſia; hoc eſt, ambroſiæ cibo. *Idem.*

122 *Complacuiſſe virum*] Verbum hoc exſtat apud *Plautum* & *Terentium*, ſed conjugatione paſſivâ. Vide And. A. IV. S. 1, 20. Heaut. Act. IV. S. V, 25. Gloſſæ Veteres: *complacuo*, διαρεςῶς, lege *complacitè.* Sed activâ conjugatione, frequens eſt apud Scriptores Eccleſiaſticos; quorum Latinitas non ideò per omnia aſpernanda, quòd cum Ciceroniana non ſemper conſentiat; nec dubito quin multa proba ex antiquiſſima Latinitate vocabula apud eos exſtent, quæ apud elegantiores Scriptores non reperiuntur. *Idem.*

123 *Croceo recubare cubili*] Ut Tithonus, quem Aurora à Poëtis in cubili relinquere paſſim dicitur, cùm exoritur. *Virgilius* Georg. 1, 447.

——— *ubi pallida ſurget*
Tithoni croceum linquens Aurora cubile.

Eumdem vſ. legere eſt Æneïd. IV, 585. & IX, 460. Ex *Homero* depromtus eſt, qui ſic Auroræ ortum deſcribit Iliad. Λ, 1,

Ἠὼς δ᾽ ἐκ λεχέων παρ᾽ ἀγαυοῦ Τιθωνοῖο,
Ὤρνυτο.

Aurora ex cubili, à ſplendido Tithono oriebatur. Ad quem verſum *Euſtathius* & brevior Scholiaſtes fabulam Tithoni tradunt. *Idem.*

124 *Et modo puniceo*] Reſtitue ex veteri ſcriptura:

Et modo puniceum rore lavante thorum.

Scaliger. Ne illi credas, nam hæc ſenſu carent. *Gorallus.*

 125 *Re-*

Illius aptus eras roſeas tu jungere bigas,
Tu dare purpureâ lora regenda manu.
Tu mulcere jubam, cùm jam torſiſſet habenas,
Procedente die, reſpicientis equi.
Quæſivere tori juvenem ſic Heſperon illum,
Quem nexum medio ſolvit in igne Venus;
Quem nunc in fuſcis, placida ſub nocte nitentem,
Luci-

NOTÆ.

125 *Roſeas tu jungere bigas*] *Jungi equi* dicuntur, cùm ſimul temoni vinciuntur, ut currum trahant. *Bigas* ſimiliter Auroræ tribuit *Virgilius* Æneid. VII, 27.

Aurora in roſeis fulgebat lutea bigis.

Sed Æneid. VI, 535.

——— roſeis Aurora quadrigis,

dicitur medium axem trajeciſſe. At ſolem poſteriore loco ſignificari volebat *Donatus*, ut eſt in commentario, qui *Servii* nomen præfert. De curribus Deorum vide collecta à *Frid. Taubmanno*, ad Cirin, v. 38. *Idem.*

128 *Reſpicientis equi*] Ad verſuram, ſcilicet. Nam peracto actu ſuo, quod Veteres vocabant *protelum*, equus ad verſuram reſpicit, & hoc eſt finitum ſpatium. Putavi & aliquando legi poſſe *reſpatiantis equi*, hoc eſt, qui finivit curriculum & ſpatium ſuum. *Spatiari* propriè eſt in ſtadio currere. Nam τὸ ϛάδιον Æoles vocabant σπάδιον, unde Latini, qui multùm Æoles imitantur, fecerunt ſpatium ſuum. *Statius: jam ſatis longo ſpatiata campo.* Nam perperam vulgò legitur *ſatiata*. Scaliger. O intempeſtivam eruditionem! Quid enim hæc ad *Pedonem*? Nemo dubitet quin equus rectè dicatur *reſpicere*, cùm curſum reflectit ad eum locum, à quo erat profectus. *Nonius Marcellus* de Differ. Verborum: *Proſpicere & reſpicere diſtant, ut adverſùm videre proſpicere rectè dicatur. Reſpicere, quaſi retro adſpicere. Varrò Manio:* ſedens altus alieno ſumtu, neque reſpiciens, neque ante proſpiciens. *Gerallus.*

129 *Quæſivere tori*] Vetus ſcriptura, *quæſivere chori.* Nempe, ſtellarum chori; nam ita *Varro* dixit, *cœli choreas aſtricas.* Totum Diſtichon ita legimus:

Quæſivere chori juvenem ſic Heſperon olim,
Quem necdum medio ſolvit in igne Venus.

Quem, inquit, necdum medio curriculo ſolvit & dimittit Venus. Nam Veſperum citiſſimè conficere curſum ſuum, id eſt, occidere,

cùm

& rore ab ea demiſſo ſitim levares. Aptus eras jungere ejus bigæ equos, eique, poſtquàm currum conſcendiſſet, habenas dare. Poteras equos ejus demulcere, cùm reduces, exorto jam die, iterum ſtabulo claudendi ſunt. Sic variæ puellæ olim ſibi virum exoptarunt Veſperum, quem Venus, ejus amore capta, è medio curriculo abducit. Eum nunc

cùm vix alia aſtra apparuerint, notiſſimum eſt. Idcirco Venus ejus amore capta citiſſimè ſolvit eum in medio curſu; cùm interim chorus aſtrorum ipſum qui princeps chori eſt, & primus apparet, deſiderent. *Scaliger.* Vetus illa ſcriptura, cujus menda paſſim nobis obtrudit vir ſummus, pro *thori* habuit perperam *chori*, ſi modò *Scaliger* bene legit. Nam hoc vult Poëta, quemadmodum Aurora rapuit Tithonum, ut ſecum cubaret: ſic *thoros* quæſiviſſe Heſperum, hoc eſt, Deas aut mulieres eum ſibi exoptaſſe maritum. *Thorum* autem ſcribi puto non *torum*, cùm lectum ſignificat, quòd deduceretur à θορὸς *ſemen genitale*, aut fortè ut diſcriminaretur à *toro*, de quo diximus ad v. 79. Malim à τείρω, *tero*, quod in tritis herbis aut foliis primùm cubitarent. Vide *G. Joan. Voſſium*, in Etymologico. *Gorallus.*

Ibidem. *Juvenem ſic Heſperon*] Vide quæ de Heſpero dixit *Joan. Clericus* ad Theogoniam *Heſiodi* v. 215. ubi oſtendit dictum à voce Phœnicia quæ *formoſum* ſonat. Conſentit cum ea Etymologia quod habet *Hyginus* Poëtici Aſtron. Lib. II, cap. 42. ubi poſtquàm dixit nonnullos hunc Auroræ & Cephali filium eſſe dixiſſe, ſubdit: *pulcritudine multis præſtantem, ex qua re etiam cum Venere dicitur certaſſe* (fortè, *cubuiſſe*) *ut etiam Eratoſthenes dicit: eum hac de cauſa Veneris appellari.* *Eratoſthenes* Cataſteriſm. cap. XLIII. vocat eum φωσφόρον Ἀφροδίτης, ſed non addit eam appellationis cauſam, quam habet *Hyginus.* Notum eſt Poëtas hominum nomina ſtellis tribuiſſe, quod factum puto, quia eorum animos, poſt mortem, ſtellis illis præfuiſſe putabant. Sic Iſis in Epitaphio inducebatur dicens: ἐγώ εἰμι ἡ ἐν τῷ ἄστρῳ κυνὶ ἐπιτέλλουσα, *ego orior in aſtro canis*; apud *Diodorum* Biblioth. Lib. I. p. 24. De *Heſpero* idem ſcriptor habet Lib. IV. fratrem Atlantis fuiſſe. Crediderim Poëtas dixiſſe Luciferum cubare cum Venere, quòd ejuſdem Planetæ præſides haberentur, ac proinde unà occidere ac oriri dicerentur. *Idem.*

130 *Nexum*] Nempe, aſtro. *Nexus* antea fuerit neceſſe eſt, qui ſolvitur. Ceterùm idem ex hac lectione exoritur ſenſus, qui ex Scaligerana emendatione. *Idem.*

131 *Quem nunc in fuſcis* &c.] Eſt Apoſtrophe ad Mæcenatem, cœlo jam receptum. Quem tu (hæc enim eſt ſententia) cœlo receptus

ceptus

Luciferum contrà currere cernis equis.
Hic tibi corycium, caſias hic donat olentes,
Hic è palmiferis balſama miſſa jugis.
Nunc pretium candoris habes, nunc redditus umbris;
Te ſumus obliti decubuiſſe ſenem.

Ter

NOTÆ.

ceptus contrario curſu ire vides, alio nomine; nempe, Luciferi. *Scaliger.* Non putabat *Pedo* Mæcenatem cœlo receptum, quem v. 135. *redditum umbris* dicit. Non poterat etiam, ex poëtica de campis Elyſiis doctrina, eum in iis agentem ita alloqui, quaſi ſpectaſſet eadem ſidera ac ſuperi; nam camporum illorum incolæ *ſolémque ſuum & ſua ſidera norunt*, ut habet *Virgilius* Æneid. VI, 641. Denique v. 133. & ſequens: *hic tibi corycium* &c. non poſſunt ad Mæcenatem pertinere. Igitur *Pedo* hîc, ſecunda perſona utitur, more Latino, & quemvis audientem aut legentem hoſce verſus alloquitur. Nihil eſt frequentius, quàm Apoſtrophas ſubitò abrumpi & mutari; ita ut ſolus ſenſus doceat quem Poëta alloquatur. *Gorallus.*

Ibid. *Placida ſub nocte nitentem*] Ita loquitur quaſi Lucifer & Heſperus duæ eſſent ſtellæ, ex vulgi fortè ſententia; nemo enim paullò doctior, eo ævo, unam eamdémque ſtellam eſſe Veneris ignoravit. Vide collectanea *Th. Munkeri* ad Hygini Fabulam LXV. *Idem.*

Nitentem] Hoc eſt, ſplendentem. *Ovidius* Faſt. Lib. V, 143.

Obſtitit Orion, Latona nitentibus aſtris
Addidit.

Lucretius Lib. V. p. 656.

Luna poteſt ſolis radiis percuſſa nitere.

Nimirum, eſt hoc verbum à Græco νίζω aut νίπτω, hoc eſt, *abluo*; deinde quia abluta ſæpe ſplendent, *nitere* perinde fuit ac ſplendere. *Idem.*

132 *Currere cernis equis*] Unum equum vulgò ei tribuunt Poëtæ. *Iſidorus* Orig. Lib. XVIII. cap. 36. *Quadrigas Soli, bigas Lunæ, trigas Inferis, ſejugas Jovi, deſultores Lucifero & Heſpero conſecraverunt.* Sed Poëticorum figmentorum tanta non eſt conſtantia, ut propterea in leges Parnaſſi deliquiſſe cenſendus ſit *Pedo.* Idem.

133 *Hic tibi corycium*] Poëta Luciferum, quia ab Oriente lucet, fingit orientalibus plantis præſidere, ita ut, eo favente, Crocus, Caſia & Balſamum, quæ in Oriente creſcunt, copioſa ſint. *Corycium* vocat abſolutè *crocum*, quia præſtantiſſimus crocus in Coryco monte, aut valle Corycia in Cilicia naſcebatur; nec ea loca ullâ re celebriora erant, quàm croco. *Plinius* Lib. XXI. cap. 6. de croco: *Prima nobilitas Cilicio & ibi in Coryco monte.* Quem exſcripſit *Solinus* in Polyhi-

ſtoris

nunc nocte fulgentem videre licet fuſcis equis vectum Lucifero contrarium iter decurrere; qui Lucifer orientalibus plantis ut croco, caſiæ, & balſamo, in montibus palmiferis creſcenti, præeſt, earúmque augmentum curat. 135 Nunc præmium refers candidiſſimorum tuorum morum; cùm te, poſtquàm ad inferos deſcendiſti, non aliter ac juvenem lugeamus, quaſi ſenem obiiſſe neſciremus. Sic

ſtoris cap. XXXVIII. ad quod vide *Claud. Salmaſium*. Fortè etiam ἀπὸ τοῦ Κωρυκίου ὄρους dictus eſt *κρόκος*. *Idem.*

Ibid. *Caſias hìc donat olentes*] Frutex erat Arabiæ felicis, quem nos *canellam* vocamus, quæ tamen hodie advehitur dumtaxat ex inſula Ceilan. Vide ejus deſcriptionem apud *Plinium* Hiſt. Nat. Lib. XII. cap. 19. Copioſiſſimè de illa egit *Salmaſius* ad Solinum pag. 918. & ſeqq. Ed. Ultrajectinæ.

134 *E palmiferis balſama miſſa jugis*] Hoc videtur Romæ innotuiſſe poſt victorias Pompeii, qui ea loca ipſe viſerat. *Joſephus* Ant. Jud. Lib. XIV. cap. 7. de Pompeio: *στρατοπεδευσάμενος ἐπὶ Ἱεριχοῦντα, οὗ τὸν φοίνικα τρέφεσθαι συμβέβηκε, καὶ τὸ ὀποβάλσαμον μύρον ἀκρότατον, ὃ τῶν θάμνων τεμνομένων ὀξεῖ λίθῳ ἀναπιδύει ὥσπερ ὀπὸς, ἕωθεν ἐπὶ Ἱεροσόλυμα ἐχώρει*: *cùm caſtra poſuiſſet, apud Jerichuntem, ubi creſcit palma & opobalſamum, unguentum præſtantiſſimum, quod inciſis fruticibus, acuto lapide, ſcaturit inſtar ſucci, mane Jeroſolimam ivit.* Vide *Plinium* Lib. XII. cap. 25. & *Solinum* Cap. XXXV. atque ad eum *Salmaſium*. Idem.

135 *Nunc pretium candoris habes*] De candore Mæcenatis diximus ad v. 3. *Pretium* hìc eſt pro præmio, ut ſæpe alibi. Sic Terentius in Andr. Act. I. S. I, 12.

> *Propterea quòd ſerviebas liberaliter,*
> *Quod habui ſummum pretium perſolvi tibi.*

& Act. III, S. V, 4. *Ergo pretium ob ſtultitiam fero.* Idem.

Ibid. *Nunc redditus umbris*] Hoc eſt, *datus*, nam ſæpe verbum hoc compoſitum pro ſimplici ſumitur, ut in Virgiliano verſu, Æneïd. XII, 817.

> *Una ſuperſtitio ſuperis quæ reddita Divis;*

hoc eſt, *data*, ut ubi monet *Servius*. Subaudiendum autem hìc eſt: *nunc cùm ſis redditus* &c. alioqui non conſtaret conſtructio. Non ſemel Ellipſes in *Pedonis* ſtylo notavimus. Vide ad v. 352. Eleg. I. *Idem.*

136 *Te ſumus obliti* &c.] Non aliter te deflevimus, quàm ſi juvenis mortuus eſſes. *Idem.*

Ter Pylium flevere ſui, ter Neſtora canum,
Dicebant tamen hunc non ſatis eſſe ſenem.
Neſtoris annoſi vixiſſes ſæcula, ſi me
Diſpenſata tibi ſtamina nente forent.
Nunc ego quod poſſum; Tellus levis oſſa teneto,
Pendula librato pondus & ipſa tuum.

Sem-

N O T Æ.

137 *Ter Neſtora canum*] Hoc eſt, qui æquaverat ætatem trium ſenum, quod ex prava interpretatione vocis γενεὰ ortum videtur. Cùm enim ad nonageſimum annum perveniſſet Neſtor, dicebatur τρεῖς γενεὰς vixiſſe, quia ætas erat triginta annorum. At Poëtæ hinc occaſionem arripuerunt fingendi eum trecentos annos vixiſſe. Dixit *Homerus* Iliad. A. v. 250.

Τῷ δ' ἤδη δύο μὲν γενεαὶ μερόπων ἀνθρώπων
Ἐφθίατ', οἵ οἱ πρόσθεν ἅμα τράφεν, ἠδ' ἐγένοντο
Ἐν Πύλῳ ἠγαθέῃ, μετὰ δὲ τριτάτοισιν ἄνασσεν.

Ei jam duæ ætates hominum variè loquentium Interierant, qui prius unà educati fuerant, vel fuerant In Pylo divina, *& inter tertios regnabat.* Quibus verbis ſignificabatur Neſtor jam ſexaginta annos ſuperaſſe, ut docebit ad eum locum *Euſtathius* Ed. Rom. pag. XCVII. At *Ovidius* Metam. Lib. XII, 187. ſic Neſtorem loquentem inducit:

——— vixi
Annos bis centum, nunc tertia vivitur ætas.

Sed *Naſonem* res ipſa convincit, nam Neſtor puer erat florente Hercule, hoc eſt, Laomedontis ævo, cum quo bellum geſſit Hercules. Similiter tamen *Pedo* Neſtorem *ter canum* dixit, hoc eſt, qui ter ſenilem ætatem æquaverat, adeoque ſaltem alterius ſæculi dimidiam partem ſuperarat. *Gorallus.*

140 *Diſpenſata tibi*] Vide de *penſo* dicta ad Eleg. I. v. 240. Hinc natum verbum *diſpenſare*, quod propriè ſonat *penſum dividere* ancillis. Eleganter ergo dicuntur Parcæ *diſpenſare ſtamina* hominibus, quæ uniuſcujuſque penſum, hoc eſt, filum vitæ ejus attributum nere fingebantur. Sic & *Ovidius* in Ep. Medeæ ad Jaſonem, v. 3.

Tunc, quæ diſpenſant mortalia fila, ſorores,
Debuerant fuſos evoluiſſe meos.

Idem.

Ibidem. *Nente forent*] Sic eſt omnino legendum, ut eſt in Aldina editione, non *mente*, quod eſt typographicum mendum, quod in poſteriores editiones ſubrepſit. *Idem.*

141 *Nunc*

Sic Pylii Regem ſuum Neſtorem, tertiæ jam ætatis ſpatia decurrentem, defleverunt, negarúntque ad ætatem ſatis provectam perveniſſe. Neſtoris annos tu quoque æquaſſes, ſi Parcarum loco 140 filum vitæ tuæ neviſſem. Nunc verò, quod unum poſſum, Tellurem oro ut leviter oſſibus tuis incumbat, pondúſ-

141 *Nunc ego quid poſſum*] Scribe:

Num ego quod poſſum, tellus levis oſſa teneto.

Nihil aliud in præſentia tibi poſſum, quàm ut precer hoc, terram tibi levem eſſe. Ille erat ſemper εὐφημισμὸς in mortuos; à qua ſuperſtitione *Euripides* Helenâ:

——— Εἰ γάρ εἰσιν οἱ Θεοὶ σοφοὶ
Εὔψυχον ἄνδρα πολεμίων θανόνθ' ὕπο
Κούφῃ καταμπίσχουσιν ἐν τύμβῳ χθονί·
Κακοὺς δ' ἐφ' ἕρμα στερεὸν ἐμβάλλουσι γῆς.

Si enim Dii ſapiant, fortem virum ab hoſtibus occiſum, levi circumdant terra in ſepulcro, ignavos verò in carcerem firmum terra injiciunt. Scaliger.

Ibidem. Nihil certius emendatione hac & interpretatione *Scaligeri.* De voto, *ſit tibi terra levis* multis ſcripſit *Joan. Meurſius* de Funere Cap. XLIII. ubi hos etiam Pedonis verſus profert. Vide & *Jac. Gutherium* de Jure Manium Lib. II. cap. 13. & *Petr. Moreſtelli* Pompam Feralem Lib. VIII. cap. 9. ubi plus ſatis exemplorum, ſi quis fortè ea deſideret. *Gerallus.*

Ibid. *Tellus levis oſſa teneto*] Tellurem alloquitur, ut in Inſcriptione Romana, quam *Moreſtellus* protulit:

NUNC VOS CONTESTOR MANES QUIBUS OSSA RELINQUO,
TELLUS HUIC TUMULO NE GRAVIS ESSE VELIS.

Idem.

142 *Pendula librato pondus* &c.] *Librare pondus* perinde eſt ac pondus, quaſi librâ ſuſpenſum, ſuſtinere. *Ovidius* Metam. Lib. I, 12.

Nec circumfuſo pendebat in aëre tellus
Ponderibus librata ſuis.

Idem, Faſtor. Lib. VI, 270.

Ipſa volubilitas libratum ſuſtinet orbem.

Cùm Veteres vehementer optarent terram gravem oſſibus ac cineribus non incumbere, non intra urnas modò claudebant reliquias ſuorum, ſed in ſubterraneis cryptis deponebant. Nullum ejuſmodi πολυάνδριον majus exſtat Romanis Catacombis. *Idem.*

143 *Sem-*

Semper ſerta tibi dabimus, tibi ſemper odores;
Non umquam ſitiens, florida ſemper eris.

NOTÆ.

143 *Semper ſerta tibi dabimus*] Erant qui ſatis habebant anniverſario funeris die flores ad ſepulcra ſuorum ferre; alii per totum annum ea floribus ornabant, quod hîç Mæcenati pollicetur *Albinovanus*. Factum hoc à nonnullis in honorem Neronis teſtatur *Suetonius*, in ejus vita Cap. LVII. *Non defuerunt, qui per longum tempus vernis æſtiviſque floribus tumulum ejus ornarent.* Julius Capitolinus in M. Antonino: *tantum autem*, inquit, *honoris magiſtris ſuis detulit, ut imagines eorum aureas in larario haberet ac ſepulcra eorum aditu, hoſtiis, floribus ſemper honoraret*, Flores illi perpetui circa ſepulcrum faciebant ut in urna diceretur eſſe *perpetuum ver*. Juvenalis Satyr. VII, vſ. 207.

Dî Majorum umbris tenuem & ſine pondere terram,
Spirantéſque crocos & in urna perpetuum ver.

Sed de hiſce adi *Pet. Moreſtellum* Pompæ Feralis Lib. VIII. capp. XIV. & XV. *Idem.*

Tibi ſemper odores] Odoratos, nempe, flores, aut etiam unguen-

C. PE-

dúſque ſuum ſuſtineat; atque ei polliceor nos ſertis perpetuò eam, ad tuum tumulum, exornaturos, & operam ut numquam humorem deſideret, perpetuóque floreat ac vireat, daturos.

ta. De floribus antea dictum, de unguentis audi *Prudentium* ſic claudentem Hymnum ad defunctorum exſequias:

Nos tecta fovebimus oſſa
Violis & fronde frequenti,
Titulúmque & frigida ſaxa
Liquido ſpargemus odore.

144 *Non umquam ſitiens* &c.] Nimirum, non tantùm ſertis, ſeu floribus aliunde decerptis ſepulcra ornabant, ſed etiam flores circumquaque ſerebant, plantáſque diligenter irrigabant æſtate, ne præ ſiccitate interirent. *Virgilius* de Cenotaphio Hectori ab Andromache in Epiro exſtructo, Æneid. III, 309.

Libabat cineri Andromache, manéſque vocabat
Hectoreum ad tumulum; viridi quem ceſpite inanem,
Et geminas, cauſam lacrimis, ſacraverat aras.

Varia hanc in rem habet *Jac. Gutherius* Lib. II. de Jure Manium.

IN

C. PEDONIS ALBINOVANI

ELEGIA III.

Suprema Mæcenatis verba.

SIC eſt Mæcenas, fato veniente, loquutus,
Frigidus, & jam jam cùm moriturus erat.
Méne, inquit, juvenis primævi, Juppiter! ante
Abruptam Bruti non cecidiſſe fidem!

Pecto-

NOTÆ.

1 SIc eſt &c.] Sine dubio eſt alia Elegia, à ſuperiore diverſa; & inſcribenda mihi videtur : VERBA SUPREMA MÆCENATIS. Quòd enim ejuſdem Auctoris ſit, & de eadem re, propterea cum ſuperiore conjuncta. *Scaliger.* Ejus judicium, ut ſæpe alibi, ſequuti ſumus; nec dubitamus quin hæc reverâ ultima ſint Mæcenatis verba, metris dumtaxat à *Pedone* adſtricta. *Gerallus.*

Fato veniente] Non tantùm futuro, quod ſæpe *veniens* & ἐρχόμενος ſignificant, ſed prorſus imminente, ac veluti jam in conſpectu. *Idem.*

3 *Méne, inquit* &c.] Cùm in memoriam priſtinam vitam revocaret, cujus florentiſſima pars inciderat in bella civilia, quæ cædem C. Julii Cæſaris inſequuta erant; optabat ſe ante id tempus interiiſſe, quo viderat amicos ſuos Cæſarem & Brutum infeſtis ſignis concurrentes, cædibúſque univerſum Romanum Imperium, quà patebat, cruentantes. Poſtea etiam, ſaltem ante diſcidium Cæſaris & Antonii, mortem ſibi contigiſſe optat, ut videbimus ad v. 7. *Idem.*

Ibidem. *Juvenis primævi*] Id eſt, adoleſcentis. Vide *Barthium* notis ad *Numatiani* Itiner. Lib. I. & animadverſ. ad *Claudiani* Lib. I. de laudibus Stilichonis v. 51. & quæ nos notamus ad *Cælii Aureliani* Acutor. Lib. III. cap. 8. *Meibomius.* Verum quidem eſt *primævum juvenem* adoleſcentem propriè dici; at hîc de virili ætate, ſed firma & florente uſurpatur, cùm ſermo ſit de Bruto, eo tempore quo Julium Cæſarem occidit, & quo jam Prætor erat deſignatus, ut docebit *Plutarchus* in ejus vita. Si ea verba referenda eſſent ad ipſum Mæcenatem, ſcribendum foret : *méne, inquit, juvenem primævum* &c. *Gerallus.*

Ibidem.

INTERPRETATIO

ELEGIÆ III.

Quæ ultima Mæcenatis verba complectitur.

CUM mors inſtaret, hæc Mæcenas verba proloquutus eſt, jam frigido corpore, & animam mox efflaturus: O utinam jam tum, cùm M. Brutus etiamnum juvenis erat, nec adhuc fidem C. Julio Cæſari datam fefellerat, mortuus eſſem!

Ibidem. *Juppiter*] Non *turpiter*, ſed *Jupiter* habet membrana; id quod verum puto, éſtque διὰ μέσε dictum. *Catullus:*

Doctis, Juppiter, & laborioſis.

Idem:

Juppiter, ut triſti lumina ſæpe manu.

Scaliger.

Ante auguſtam Bruti &c.] Nemo dubitet, quin *ante auguſtam fidem Bruti*, ſit loquutio quæ ſenſu caret; mirórque *Scaligerum*, qui, ubi omnia ſana ſunt, membranas mendoſas crepat, hîc tacuiſſe; nam, vel invitis membranis, aliquid tentandum erat. Ego quidem barbariſmum, in contextu *Pedonis*, diutiùs ferre non potui; itaque pro *auguſtam* ſubſtitui *abruptam*, cùm nulla vox occurreret veſtigiis antiquæ ſcripturæ propior, & Latini *abrumpere fidem* dicant. *Tacitus* Hiſtor. Lib. IV. cap. 60. *Ceteri retrò in caſtra profugiunt, querente ſanè Civile & increpante Germanos, tamquam fidem per ſcelus abrumperent.* Non intercedo tamen quo minùs melius, ſi occurrat, aut ex membranis, aut ex ingenio, reponatur. Fidem autem dederat Cæſari Brutus ſe partibus ejus non adverſaturum, neque quidquam contra eum moliturum; cùm poſt Pharſalicam cladem ad Cæſarem ſcripſit, atque in gratiam ab eo receptus eſt. *Plutarchus* in Bruto pag. 986. Γράψαντος αὐτῶ ἤδη τι σωζομένῳ καὶ κελεύσας πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν, ὐ μόνον ἀφῆκε τῆς αἰτίας, ἀλλὰ καὶ τιμώμενον ἐν τοῖς μάλιστα περὶ αὐτὸν εἶχεν: *cùm ſcripſiſſet, Cæſar gaviſus eſt eum eſſe incolumem, nec juſſo ad ſe venire tantùm delictum condonavit, ſed eum etiam circa ſe habuit inter eos quos maximo honore afficiebat.* Gorallus.

Pectore maturo fuerat puer, integer ævo,
  Et magnum magni Cæſaris illud opus.
Diſcidio vellémque priùs.... (Non omnia dixit,
  Incîditque pudor quæ propè dixit amor.

Sed

NOTÆ.

5 *Pectore maturo fuerat puer*] Hoc eſt, jam in ipſa pueritia gravitatis & prudentiæ ea ſpecimina ediderat, quæ vel ipſos maturos ſenes non dedecuiſſent. Vide not. ad Eleg. I, 447. Reverâ maturi judicii fuiſſe Brutum, ab adoleſcentia, liquet cùm ex eo quod C. Cæſar, periculoſum cum Gallis bellum gerens, parti copiarum eum præfecerit Lib. VII. de B. G. cap. 9. tum etiam ex judicio avunculi ejus M. Catonis, qui Cypriam pecuniam Romam vehendam nemini tutiùs poſſe committi, quàm ei adoleſcenti, exiſtimavit, ut docet *Plutarchus* initio vitæ Bruti. *Idem.*

Ibidem. *Integer ævo*] Hoc eſt, quaſi ad ætatem adultam perveniſſet; nam *integer ævo*, aut *ævi* dicitur vir integris viribus, hoc eſt, florente juventute, quâ ætate nec vires ampliùs creſcunt, nec dum etiam minuuntur. *Virgilius* Æneid. II, 638.

——— Vòs ô, quibus integer ævi
Sanguis, ait, ſolidæque ſuo ſtant robore vires.

Et Lib. IX, 256. dicitur Aſcanius fore *integer ævi*, cùm ad ætatem adultiorem perveniſſet:

——— tum cetera reddet
Actutum pius Æneas, atque integer ævi
Aſcanius.

Ubi *Servius*: *Integri ævi, id eſt, adoleſcens, cui ætas integra ſupereſt. Unde Ennius* Deos ævi integros *dicit, quibus multum ævi ſupereſt.* Imò verò Dii *integri ævi* dicti, quaſi τελείας ἡλικίας, hoc eſt, quorum viribus nihil accedit tempore, neque decedit; & Aſcanius *integer ævi*, non quaſi tunc fuiſſet, ſed quando futurus erat. Liquet hoc ex vocula *actutum*, quâ præſens præmium Æneæ opponitur ei præmio, quod perſoluturus eſſet olim Aſcanius, quandóque integram ætatem attigiſſet. *Idem.*

6 *Et magnum magni*] Educavit enim & ſuſtulit Brutum C. Cæſar, quem etiam in bonis ſuis heredem ſcripſerat, habuítque filii loco; adeò ut cùm in Senatu trucidaretur, ab homine ingrato, ad eum dixerit, καὶ σὺ τέκνον. Videtur autem ex Tragœdia quadam dictum, ex perſona Clytemneſtræ ad Oreſtem, cùm ab ipſo interficeretur; aut Eriphylæ ad Alcmæonem. *Scaliger.* De amoribus Cæſaris & Serviliæ, matris Bruti, vide *Suëtonium* in Julio Cap. L. & *Plutarchum* initio Bruti. *Gorallus.*

Ibid. *Cæſaris illud opus*] Vide not. ad Eleg. I, 39.

7 *Diſce-*

5 A pueritia maturi erat judicii, & firmi animi, haud aliter ac ſi ad ætatem adultam perveniſſet; ita ut ſatis liqueret educatum illum & formatum à Cæſare fuiſſe. Utinam certè ante funeſtum diſcidium . . . Cetera reticuit, puduítque eum abſolvere, quæ præ ami-

7 *Diſcedo, vellémque priùs*] Meliùs vetus tam ſcriptura, quàm editio: *Diſſidio vellémque priùs* . . . . Eſt ἀποσιώπησις. Quare ſubjungit: *non omnia dixit*. Utinam, inquit, priùs, quàm illud diſſidium gliſcere inciperet. *Vellem mori*, ἑλληνικῶς dixit, pro, *utinam mortuus fuiſſem*, ὡς ὤφελον θανεῖν. *Scaliger*. Præſtat ſcribere *diſcidio* à *diſcindo*, præeuntibus MSS. Codd. ut ad Lucretium notarunt *Dionyſ. Lambinus* & *Obert. Giſanius*, cujus vide Indicem. In quo tamen neſcio cur dicat *diſſidium animi eſſe*, *diſcidium verò corporis*; quod vel exempla quæ profert falſum eſſe oſtendunt. Hîc autem intelligit Mæcenas diſcidium *Antonii & Auguſti*, quòd Antonio etiam amicus fuiſſet, aut amicos in ejus clade amiſiſſet. Loquutionis Græcæ, cum qua Latinam confert *Scaliger*, exemplum accipe ex *Heſiodo* Oper. & Dier. verſ. 173.

Μηκέτ' ἔπειτ' ὤφειλον ἐγὼ πέμπτοισι μετεῖναι
Ἀνδράσιν, ἀλλ' ἢ πρόσθε θανεῖν, ἢ ἔπειτα γενέσθαι.

O utinam ego quintis non intereſſem hominibus, ſed priùs mortuus eſſem, aut poſt naſcerer! Verùm non capio cur hîc ἑλληνισμὸν quærat, conferátque *mori* cum θανεῖν, nam Latina illa vocula nuſquam hîc legitur, nec quidquam obſtat quominùs hanc integram eſſe ſententiam abruptam dicamus: *vellem* interiiſſe *priùs diſcidio*; éſtque hæc dictio non minùs Latina, quàm Græca. Itaque hîc quidem aliud agebat vir magnus. *Idem*.

8 *Incidítque*] Hoc eſt, eum Auguſti amicitiam reveritum puduit dicere quæcumque cogitabat de calamitatibus, cædibúſque amicorum, in bellis civilibus, quæ à Julii Cæſaris morte, cum magna nominis Romani ſtrage & infamia geſta erant. Nimirum, Mæcenati, ut jam monuimus, eâ horâ, quâ, ut ille ait, *detrahitur perſona, manet res*, dolebat vitam ſuam in ea incidiſſe tempora, quibus tot præclari homines occiſi fuerant; quamvis tandem Auguſti partes, quibus favebat, ſuperióres fuiſſent. Vir humaniſſimæ indolis de tot cædibus, quibus interfuerat, ſine mœrore cogitare non poterat. Humanitatis ejus ſingulare exemplum attulimus ad El. II, 3. eámque commendat *Pedo* vſſ. ejuſdem Elegiæ 15. 16. Porrò notum eſt apud Latinos *ſermonem incîdere* id dici, quod eum abrumpit. *Livius* Lib. XXXII. cap. 37. *Legati dein Regis intromiſſi, quibus longiorem exorſis orationem, brevis interrogatio, ceſſurúſne iis tribus urbibus eſſet, ſermonem incîdit; cùm mandati ſibi de his nominatim negarent quidquam*. Idem.

Sed manifeſtus erat moriens, quærebat amatæ
  Conjugis amplexus, oſcula, verba, manus.)
Si tamen hoc ſatis eſt, vixi, te, Cæſar, amico,
  Et morior, dixit; dum moriárque ſatis.
Mollibus ex oculis aliquis tibi procidet humor,
  Cùm dicar, ſubitâ voce, fuiſſe, tibi.

Hoc

NOTÆ.

9 *Sed manifeſtus erat moriens*] Purus putus Helleniſmus. Ἀλλὰ δῆλ⊙ ἦν λειποψυχῶν, λειποθυμῶν. *Scaliger.* Veriſſimè Helleniſmum hîc eſſe vidit vir ſummus. Sed cur non vertit *moriens*, ἀποθνήσκων? Loquitur certè *Pedo* non de animi deliquio, ſed de ipſa morte. *Gerallus.*

Ibidem. *Quærebat amatæ conjugis* &c.] Terentiæ ei nomen erat. Ea fuit mulier moroſiſſima, & importunis moribus. Cum ea ſæpe lites habuit, ſæpe in gratiam rediit Mæcenas. Itaque falsè dixit *Seneca* eum millies unam duxiſſe uxorem. Ut ex hac hiſtoria interpretanda ſit lex LXIV. Tit. de don. inter virum & uxorem. *Scaliger.* Locum *Senecæ* de Terentia ex Lib. de Providentia Cap. III. jam protulimus ad v. 34. Eleg. II. At Epiſt. CXIV. prolatis Mæcenatis verbis, ait *hunc eſſe, qui uxorem millies duxit, cùm unam habuerit.* Vide & alia quæ de Terentia collegit *J. H. Meibomius* Mæcenatis Cap. XXVII. *Idem.*

11 *Si tamen hoc ſatis eſt*] Quaſi diceret: vixi amico Cæſare, ſi tamen hoc ſatis ſit, ut felicem vitam exegiſſe cenſear. Quod non putabat Mæcenas, ut ſuperiora ſatis oſtendunt. *Idem.*

12 *Dum moriárque ſatis*] Tò *ſatis* conclamatum eſt. *Plautus* Captivis:

Liber captivos avis feræ conſimilis eſt.
Semel fugiendi ſi data eſt occaſio,
Satis eſt; numquam poſtilla poſſis prendere.

Scaliger. Nihil hîc ſimile eſſe crediderim, ſed repetitionem duntaxat prioris ſatis: ſatis habere debeo ſi Cæſar amicus per totam vitam fuerit, ſatis ſi morienti etiamnum amicus ſit. In loco etiam *Plauti* non eſſe quod in eo quærit vir ſummus ſi dixero, nihil dixero quod non cuivis ſatis liqueat. Verùm hîc præterea quod non quilibet illico videat latere puto. Nimirum, Auguſtus, quæ fuit viri, cetera laudati, libido, ſub finem vitæ Mæcenatis, amore uxoris ejus Terentiæ exarſerat; qua de cauſa, cùm meritò Mæcenati hoc diſplicere putaret, cœpit in Mæcenatem minùs eſſe gratus. *Dio* ad annum U.C. DCCXXXVIII. de diſceſſu Auguſti in Galliam:

Καὶ

amicitia propemodum dixerat. Sed cùm moribundus eſſet, quærebat Terentiæ 10 ſuæ ſermones, oſcula atque amplexus; iterúmque, ſatis mihi eſſe debet, inquiebat, quòd vitam te, ô Auguſte, amico exegi, & quòd amicus tibi morior. Lacrimas cohibere non poteris, cùm ſubitus tibi mortis meæ nun-

Καί τινες καὶ διὰ τὴν Τερεντίαν τὴν τοῦ Μαικήνου γυναῖκα ἀποδημῆσαι αὐτὸν ὑπετόπησαν· ἵν᾽ ἐπειδὴ πολλὰ περὶ αὐτῆς ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐλογοποιεῖτο, ἄνευ θορύβου τινὸς ἐν τῇ ἀποδημίᾳ αὐτῇ συνῇ· οὕτω γὰρ οὖν πάνυ αὐτῆς ἤρα, ὥστε καὶ ἀγωνίσασθαί ποτε αὐτὴν περὶ τοῦ κάλλους πρὸς τὴν Λιουΐαν ποιῆσαι. Et quidam etiam propter Terentiam Mæcenatis uxorem peregrè iviſſe ſuſpicati ſunt, ut quoniam multi Romæ de ipſorum amore ſermones eſſent, ſine ullo ſtrepitu, in peregrinatione cum ea congrederetur. Uſque adeò enim eam amabat, ut aliquando curaſſet eam de forma cum Livia certare. Utque intelligas propterea Mæcenatem ei minùs placuiſſe, addit *Dio*, ab eo Urbi atque Italiæ præfectum, non Mæcenatem, ſed Taurum, quia cùm Agrippam in Syriam miſiſſet, *τῷ Μαικήνᾳ διὰ τὴν γυναῖκα οὐκέθ᾽ ὁμοίως ἔχαιρε, Mæcenas, propter uxorem, non ampliùs ei gratus erat, ut antea.* Ideò hîc dixit Mæcenas *ſatis eſſe*, ſi amico Cæſare moreretur, quod ſubobſcurè oſtendit fuiſſe occultius aliquod frigus. Reverâ, magni ejus amicitiam fecit Mæcenas, aut vehementer hominem timuit, quem heredem ſcripſit; quo facto, ab homine ingrato luctum ac lacrimas, poſt mortem, extorſit, ut docet *Dio* eodem Lib. LV. ubi narrat mortem Mæcenatis. *Idem.*

13 *Mollibus ex oculis*] *Molles oculos* dixit pro amatoriis. *Barthius* animadverſ. ad *Claudiani* Nuptias Honorii & Mariæ, v. 5. *Meibomius.* Quamvis non negarim molles oculos aliquando pro amatoriis ſumi, hîc tamen oculos potiùs lugentis ſignificari exiſtimo. Luctu enim & dolore molleſcimus, quo fit ut *Propertius* Lib. III. El. 13. Amphionem *lacrimis mollem* vocet:

> *Et durum Zethum & lacrimis Amphiona mollem,*
> *Experta eſt ſtabulis mater abacta ſuis.*

14 *Cùm dicar ſubitâ voce fuiſſe tibi*] Hoc eſt, tuus fuiſſe. *Valerius Cato* in Diris:

> *Et vobis nunc eſt mea quæ fuit ante voluptas.*

Item:

> ——— *mea quod formoſa puella*
> *Eſt vobis.*

Scaliger. Series orationis eſt: *cum dicar tibi, ſubitâ voce, fuiſſe*; hoc eſt, cùm ſubitò mortuus eſſe tibi nunciabor. Conjungendum

Hoc mihi contingat, jaceam tellure ſub æqua,
Nec tamen hoc ultra me potuiſſe velim.
Sed meminiſſe velim, vivam ſermonibus; illic
Semper ero, ſemper ſi meminiſſe voles.
Et decet, & certè vivam tibi ſemper amicus,
Nec tibi qui moritur deſinit eſſe tuus.
Ipſe ego quidquid ero, cineres, intérque favillas,
Tunc quoque non potero non memor eſſe tui.

Exem-

NOTÆ.

tibi cùm *dicar*, non cum *fuiſſe*. Vidiſſet hoc multò indoctior *Scalegero*, qui hîc præter modum feſtinavit. Nemo neſcit *fuiſſe* dici κατ' εὐφημισμὸν eos qui mortui ſunt. *Plautus* Captivis Act. III. S. 3. v. 1. *Nunc illud eſt, cùm me fuiſſe, quàm eſſe nimio mavelim*; hoc eſt, mortuus eſſe, quàm vivere. Ad quem locum vide *Frid. Taubmanni* collectanea. *Gorallus.*

16 *Nec tamen hoc ultra* &c.] Nolebat gratiam ſuam, apud Auguſtum, poſt mortem valere; qualia cupiunt qui morientes multa amicis mandant, minimè contenti iis quæ ab amicis vivi abſtulerunt. Sic ſe in ipſo teſtamento geſſit Mæcenas, ut docet *Dio* Lib. LV. qui poſtquàm dixit ſcriptum ab eo heredem Auguſtum fuiſſe, ſic pergit: καὶ ἐπ' αὐτῷ πλὴν ἐλαχίστων ἐποιήσατο ἄν τέ τινι τῶν φίλων αὐτοῦ δοῦναί τι ἐθελήσῃ, ἄν τε καὶ μή. *exceptis minimis, poteſtatem ei fecit, utrum aliquid vellet dare amicis, an ſecus.* Idem.

. Ibidem. *Me potuiſſe velim*] Vetus ſcriptura, *te potuiſſe*. Hoc eſt, nec ultra aliud à te peto, quàm ut per te liceat mihi jacere, ſub terra æqua. Legendum verò, & ſententiâ & eadem veteri ſcripturâ poſtulante: *hoc mihi contingat*. Scaliger.

17 *Sed meminiſſe velim*] Sic paſſim moribundi. Auguſtus ipſe *in hac voce defecit*, ut habet Suetonius cap. XCIX. *Livia, noſtri conjugii memor vive, ac vale.* Fruſtra ſanè non optavit Mæcenas Auguſtum ſui memorem eſſe, ut docet *Dio* Lib. LV. ubi, morte Mæcenatis narratâ, ἰσχυρῶς, inquit, *αὐτὸν ἐπόθησε, vehementer eum deſideravit.* Rationem deſiderandi mitiſſimi viri hanc potiſſimùm profert Hiſtoricus, quòd naturâ iracundiorem Auguſtum ad manſuetudinem revocaret: Τοῦ δὲ δὴ Μαικήνου τελευτήσαντος ἤλγησε· πολλὰ μὲν γὰρ καὶ ἄλλα ἀπ' αὐτοῦ ἀπώνητο (ὅθεν καίπερ ἱππεῖ αὐτῷ ὄντι καὶ τὸ ἄστυ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐπέτρεψε) *μάλιστα δὲ ὁσάκις ἀκρατεστέρῳ τῷ θυμῷ ἐχρῆτο· τάς τε γὰρ ὀργῆς αὐτὸν καὶ ἀεὶ παρέλυε, καὶ ἐς τὸ ἠπιώτερον μεθίστη. Mæcenate mortuo doluit, nam cum in aliis multis rebus uſui ei fuerat (quamobrem quam-*

nuncius aderit. Hoc unum nunc opto, ut ſub terra levi jacere mihi liceat; nec velim ultra rogum gratiâ atque opibus valere, ſed velim te meminiſſe mei; quod ſi à te impetravero, in ore tuo vivam, atque tecum ſemper ero, ſi ſemper noſtri memor ſis. Decet te profectò amici memoriam colere, & de me, ut amico, ſemper loqui; neque enim qui ſibi mortuus eſt, vitâ in amicitia tua exactâ, deſinit propterea amicorum tuorum numero cenſeri. Ego verò, ſi quis ſit Manibus poſt mortem, in cineribus & favillis, ſenſus, non potero non tui recordari. Tuo

quamvis eſſet tantùm eques, Urbem in longum tempus ei commiſit) ſed tum præſertim cùm vehementiore ira commotus erat. Nam eum ſemper ab ira liberabat & ad mitiora traducebat. Deinde ſubjicit exemplum allatum ad Eleg. II, v. 3. *Gorallus.*

19 *Vivam tibi ſemper amicus*] Hoc eſt, numquam intermoriar in ſermonibus tuis, quibus me amiciſſimum tibi fuiſſe ſemper commemorabis. Non falſus vates fuit Mæcenas, ſi credimus *Seneca*, qui ita loquitur Lib. VI. de Beneficiis cap. 32. *Divus Auguſtus filiam, ultra pudicitiæ maledictum, impudicam relegavit & flagitia principalis domûs in publicum emiſit. Deinde cùm, interpoſito tempore, in locum iræ ſubiiſſet verecundia, gemens quòd non illa ſilentio preſſiſſet, quæ tamdiu neſcierat, donec loqui turpe eſſet, ſæpe exclamavit:* Horum mihi nihil accidiſſet, ſi aut Agrippa, aut Mæcenas vixiſſet. *Adeò tot habenti millia hominum, duos reparare difficile eſt.* Idem.

20 *Nec tibi qui moritur* &c.] *Caſp. Barthius* legit *ſibi*, Adverſ. Var. Lib. XXIII. cap. 17. *Meibomius.* Acutè, nec dubitavimus ita reponere; cùm abſurdum ſit dicere eum non deſinere eſſe alicujus, qui ei moritur. Vult Mæcenas, ſe ſibi mortuum, tamen non intermoriturum in memoria Auguſti, ſed quaſi ejus amicum ſemper memorandum. Eſt, nimirum, elegans oppoſitio inter ſibi mortuum & amico viventem. Contrà *vivere ſibi* dicitur, qui ſui causâ vivit, alios non curat. *Ovidius* Triſtium Lib. III. El. IV, 3.

Uſibus edocto ſi quidquam credis amico,
Vive tibi, & longè nomina magna fuge.
Vive tibi, quantúmque potes præluſtria vita.
Gorallus.

22 *Tunc quoque non potero*] Intelligendum, ſi quis ſit umbris ſenſus, ſi qua memoria. *Idem.*

Exemplum vixi, propter te, molle beatè,
  Unus Mæcenas téque ego propter eram.
Arbiter ipſe fui, volui quod contigit eſſe,
  Pectus eram verè pectoris ipſe tui.
Vive diu, mi care Senex, pete ſidera ſerò,
  Eſt opus hoc terris, te quoque velle decet.

Et

N O T Æ.

23 *Exemplum vixi* &c.] Putarem legendum eſſe.

Exemplum vixi te propter nobile, & ob te
Unus Mæcenas, téque ego propter eram.

Scaliger. Nihil mutarim, hæc enim tam ſimplicia verba videntur eſſe fermè ipſæ voces Mæcenatis, non quærentis elegantiores; niſi quòd metro adſtrictæ ſunt, quàm pauciſſimis additis, aut demtis. Sententia eſt: per te factum eſt, ut beatè vixerim, & mollitiei exemplum; hoc eſt, iis bonis me cumulaſti, ut poſt tuas victorias molliſſimam vitam egerim. Turpe eſt viro, inquies, *mollitiem* ſuam veluti jactare, ut hîc facit Mæcenas. At hoc fuit ejus *ſimplicitatis*, de qua diximus ad verſ. 22. El. 11. nec moriens verbis diſſimulare voluit, quod vitâ ſemper profeſſus erat. *Exemplum molle* hîc dicitur, ut Eleg. 1, 13. Druſus dictus eſt *exemplum venerabile.* Gorallus.

24 *Teque ego propter eram*] Hoc eſt, ita tibi amicus fui, ut propter te ſolum me eſſe ac vivere gauderem; quæ eſt ſummi amoris ſignificatio. Suſpicatus ſum aliquando legendum *unum Mæcenas téque ego propter eram*; ſed nihil obſtat quominùs dicat ſe unum propter Auguſtum fuiſſe; hoc eſt, omnium amicorum Auguſti unum, qui ſe gauderet vivere, non utilitatis causâ, quam ex Auguſti amicitia capiebat, ſed propter ipſum, quem amabat. Sanè *plerique amicos, tanquam pecudes, eos potiſſimùm diligunt, ex quibus ſperant ſe maximum fructum eſſe capturos. Ita pulcherrima illa & maximè naturali carent amicitia, per ſe & propter ſe expetenda.* Verba ſunt *Ciceronis* de Amicitia, cap. XXI. ubi plura hanc in rem. Profectò Mæcenas acquievit in amicitia Auguſti, nec honores, quos ab eo facilè impetraſſet, concupivit, nec ejus affectibus adulatus eſt, ut iis in rem ſuam abuteretur. Μέγιστον ἐκεῖνο τὸ τοῦ Μαικήνου ἀρετῆς δεῖγμα ἦν, ὅτι τῷ τε Αὐγούστῳ, καίτοι πρὸς τὰς ὁρμὰς αὐτοῦ ἀνθιστάμενος, ᾠκείωτο, καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσιν ἠρέσκετο, πλεῖστόν τε παρ' αὐτῷ δυνηθεὶς, ὥστε πολλοῖς καὶ τιμὰς καὶ ἀρχὰς δοῦναι, οὐκ ἐξεφρόνησεν, ἀλλὰ τῷ τῶν ἱππέων τέλει κατεβίω. *Maximum id virtutis Mæcenatis indicium erat, quòd quamvis Auguſti cupiditatibus reſiſteret, ei familiaris erat, & aliis omnibus probabatur; &*

quòd

Tuo beneficio, vitam voluptatibus diffluentem exegi, atque inter amicos tuos unus tui ſolius causâ me vivere gaviſus ſum. 25 Arbitratu meo potui quoſvis honores conſequi, ſed natali ſorte contentus in equeſtri ordine manere malui; nec eo ſeciùs me tibi arctiſſimâ amicitiâ conjunctum eſſe voluiſti. At tu, mi care Senex, quàm diutiſſimè vive, nec cœlum, niſi ſerò, adito. Tua præſentia etiamnum indiget humanum genus, cui hoc à te concedi beneficium par eſt. In-

quòd cum plurimum apud hunc poſſet, adeò ut multis honores & imperia dederit, animo minimè elatus eſt, ſed in equeſtri ordine vitam exegit. Idem.

25 *Arbiter ipſe fui*] Meo arbitratu eligere potui quos honores in Republica conſequi vellem.

Volui quod contigit eſſe] Natus eram eques Romanus, in eo ordine ſponte meâ manere volui. Vide ad verſ. 24. & ad Eleg. 11, 31. Inter ea

Vitam quæ faciunt beatiorem,

eſt hoc quoque:

Quod ſis eſſe velis, nihilque malis.

Martialis Lib. x, 47. Attamen Mæcenas ſe beatam vitam exegiſſe non putabat, ut liquet ex initio Elegiæ. Sed à morte Julii Cæſaris, ad mortem M. Antonii ſuo arbitrio vitam non duxerat. *Idem.*

26 *Pectus pectoris*] Notius eſt & *cor* & *pectus* ſumi pro *animo*, quàm ut probatione res indigeat. Jam autem *animus* vocatur à blandientibus ſæpe amicus, quaſi amici corpus animaret. Sed blanditiæ majores erunt & quæ redoleant calamiſtros Mæcenatis, ſi *animum* eum *animi* vocarit, quaſi animo id eſſet quod animus ipſe eſt corpori. *Idem.*

27 *Pete ſidera ſerò*] *Ovidius* Triſt. Lib. 1. Eleg. 1.

Optavi peteres cœleſtia ſidera tardè.

Horatius Carm. Lib. 1. Od. 11, 45.

Serus in cœlum redeas, diúque
Lætus interſis populo Quirini. Scaliger.

Adde votum *Ovidii* Metamorph. xv, 868. quod reſpexit, loco à Scaligero allato;

Tarda ſit illa dies, & noſtro ſerior ævo
Quâ caput auguſtum, quem temperat, orbe relicto,
Accedat cœlo, faveátque precantibus abſens.

Et tibi ſuccreſcant juvenes bis Cæſare digni,
Et tradant porrò Cæſaris omne genus.
Sit ſecura tibi quàm primùm Livia conjux,
Expleat amiſſi munera rapta gener.

Tum,

NOTÆ.

29 *Et tibi ſuccreſcant* &c.] *Tibullus* ita loquitur Lib. I. El. VIII.

At tibi ſuccreſcat proles, quæ facta parentis
Augeat & circum ſtet venerata ſenem.

Metaphora à ſtolonibus, ſeu pullis arborum, earum ſtipitibus adnaſcentium. Hoc enim eſt *ſubcreſcere* & *ſuboleſcere*, unde ſoboles *παραφυάδες*. *Scaliger.*

Ibidem. *Juvenes bis Cæſare digni*] C. & L. Agrippæ. Hi adoptati fuerunt ab Auguſto. *Bis Cæſare dignos* dicit, primùm quòd Agrippæ generi Auguſti filii; deinde quòd ab ipſo Auguſto adoptati. *Idem.* De hiſce conſulendus vir eminentiſſimæ dignitatis ac doctrinæ *Henr. Noriſius*, ad Cenotaphia Piſana C. & L. Cæſarum, Diſſert. II. cap. 2. ubi & hos verſiculos profert, & verba *bis Cæſare dignos* interpretatur, cùm ſanguinis conjunctione, tum virtutum ſimilitudine patre Auguſto digniſſimos. Malim non alia de cauſa *bis dignos* dici Cæſare, niſi quòd duo eſſent; qui ſi in viros fortes evaderent, Julia dici potuiſſet *bis* peperiſſe *Cæſare dignos.* Gorallus.

30 *Et tradant porrò Cæſaris omne genus*] Sanè, ſic lego: *& trudant porrò*; ut perſiſtat in metaphora ſubcreſcendi. Nam porrò trudi dicuntur gemmæ arborum & ſtolones, cùm incipiunt exſiſtere è cortice. *Scaliger.* Malim *tradant*, qua metaphora elegantiſſimè uſus eſt, in re ſimili *Lucretius.* Sic Lib. IV. p. 563. Ed. Lambin. ubi de neſcio quibus primordiis, quæ à patribus in filios tranſire vult.

Quæ patribus patres tradunt à ſtirpe profecta.

Et Lib. II. gag. 158.

Inque brevi ſpatio mutantur ſæcla animantum,
Et quaſi curſores vitaï lampada tradunt.

Similiter *tradere porrò genus* Cæſaris, eſt ejus ſtirpem ad poſteros propagare, quam patres patribus tradunt, veluti de manu in manum. Notum eſt *porrò* non minùs eſſe adverbium temporis, quàm loci aut ordinis, & ſignificare poſtea. Pro *omne genus*, aliæ Editiones habent *uſque genus*, quod non damnarim, imò melius crediderim; nam *uſque* eſt hìc *ſemper*, *in perpetuum.* Idem.

31 *Sit*

Interea duo M. Agrippæ filii C. & L. Cæſares nepotes tui, quos adoptaſti, adoleſcant, in viros avo ſuo dignos evadant atque 30 ad ultimam poſteritatem, numeroſâ ſobole, Juliam gentem propagent. Quàm primùm etiam Livia, conjux tua, videat nepotes ex Tiberio & Julia; dum gener tuus eadem officia tibi præſtat, quæ an-

31 *Sit ſecura tibi* &c.] Vetus Editio:

Et tibi ſecuro cumprimum Livia conjux.

Puto:

Sit tibi ſecuro ſupremùm Livia conjux.

Supremùm εἰς τέλος. *Scaliger.* Malim quod editum eſt, hoc ſenſu: quàm primum Livia conjux ſit ſecura de ſtirpe tua, per Tiberium etiam propaganda, liberis ex Julia ſuſceptis. *Gorallus.*

32 *Expleat amiſſi* &c.] Expleat defectum amiſſi Marcelli Agrippa, cujus filios tu adoptaſti. Manifeſtò ergo intelligit filios Agrippæ, qui adoptati fuerunt ab Auguſto & Cæſares declarati, ut ait Tacitus. Et *Ovidius* de iiſdem intellexit:

Cæſare victuro Cæſaribúſque precor.

Quare errat bonus *Domitius*, qui de Tiberio & Germanico intelligendum putat. *Scaliger.* Erravit, fateor, bonus *Domitius*; ſed & ipſe dormitabat optimus *Scaliger*, cùm Mæcenatem morientem vota pro Agrippa concipere ſomniabat, ut oſtendimus ad Eleg. II, I. Præterea frigida fuiſſent hæc vota, poſt natos Agrippæ liberos, & tot res ab eo geſtas; cùm in Marcello nihil, præter ſpem, amiſiſſet Auguſtus. Hic gener à quo *amiſſi munera expleri* optat Mæcenas eſt Tiberius, qui propterea gener ab Auguſto eſt electus, ut humeros ſubjiceret oneri quod tulerat Agrippa. Audi vel unum Dionem Lib. LIV. Ὡς γοῦν ὁ Ἀγρίππας, ὅνπερ που δι' ἀρετὴν ἀλλ' οὐ δι' ἀνάγκην τινὰ ἠγάπα ἐτεθνήκει, καὶ συνεργοῦ πρὸς τὰ πράγματα πολὺ τῶν ἄλλων καὶ τῇ τιμῇ καὶ δυνάμει προφέροντος, ὥστε καὶ ἐν καιρῷ καὶ ἄνευ φθόνου καὶ ἐπιβουλῆς πάντα διαχειρίζεσθαι, ἐδεῖτο, τὸν Τιβέριον καὶ ἄκων προσείλετο· οἱ γὰρ ἔγγονοι αὐτοῦ ἐν παισὶν ἔτι καὶ τότε ἦσαν· καὶ προαποσπάσας καὶ ἐκείνου τὴν γυναῖκα, καίτοι τοῦ τε Ἀγρίππου θυγατέρα ἐξ ἄλλης τινὸς γαμετῆς οὖσαν, καὶ τέκνον τὸ μὲν ἤδη τρέφουσαν, τὸ δὲ ἐν γαστρὶ ἔχουσαν, τήν τε Ἰουλίαν οἱ ἐνεγγύησε, καὶ ἐπὶ τοὺς Παννονίους αὐτὸν ἐξέπεμψε: *Cùm igitur obiiſſet Agrippa, quem propter virtutem, non neceſſitudinis cauſâ, amabat, cùm opus haberet adjutore aliquo ad negotia, qui ceteris & honore & potentiâ multùm excelleret, ut omnia in tempore, & ſine invidia ac inſidiis fierent, adſumſit etiam invitus Tiberium (ejus enim nepotes adhuc pueri erant) & divulsâ ab eo uxore, quamvis eſſet filia Agrippæ ex alia quadam conjuge, & filium ex eo natum aleret, alterúmque fœtum utero gereret, Juliam ei conjunxit, ac contra Pannonios emiſit.* Gorallus.

Tum, Deus in terris Divis inſignis avitis,
  Te Venus in patrio collocet alma ſinu.

NOTÆ.

33 *Tum Deus*] Sic repoſui pro *cùm*, quod carebat ſenſu. Auguſtus, etiamnum in terris, Deus vocabatur ab adulatoribus omnis generis, non Græcis tantùm ſed & Romanis. *Horatius* cùm alibi, tum Ep. 3. Lib. II. verſ. 15.

Præſenti tibi maturos largimur honores,
Jurandáſque tuum per nomen ponimus aras.

Aut potiùs *per numen*, ùt habent nonnulli antiqui Codices.

Divis inſignis avitis] Ob gentem Juliam, quæ originem ſuam ad Venerem referebat. Julius Cæſar Quæſtor, in oratione habita in funere Juliæ amitæ, *jactavit paternum genus cum Diis immortalibus conjunctum eſſe.* Idem.

34 *In patrio collocet alma ſinu.*] Hoc eſt, menſæ Deorum admotum, in ſinu Divi Julii accumbere jubeat; notum enim eſt Ethnicos ἀποθέωσιν deſcribere ſub imagine ejuſcemodi accubationis. Vide de Auguſto allatos *Horatii* verſiculos ad Eleg. II, 119. Sic & *Virgilius* Æneïd. I, 83. Æolum inducit dicentem:

C. PE-

antea Agrippa præſtabat. Tum demum, poſtquàm diu in terris Deus habitus fueris atque à Diis oriundus, te Venus, à qua genus ducis, conviviis Superorum admoveat, atque infra Julium Cæſarem accumbere jubeat.

——— *tu das epulis accumbere divûm.*

Ubi Servius: *Hoc eſt, Deum me facis. Duplici enim ratione divinos honores meremur, Dearum conjugio & convivio Deorum; nam in Bucolicis legimus:* nec Deus hunc menſâ, Dea nec dignata cubili eſt. Vide & quæ notavit *Joan. Clericus* in Artis Criticæ P. II. S. I. c. X, 12. Collocatura autem Auguſtum in ſinu Julii Cæſaris fingitur Venus, quia accumbentes eos ante ſinum ſuum ſeu infra ſe jubebant accumbere, in eodem lecto, quos præ ceteris amabant, ut liquet vel ex hiſtoria Evangelica Joan. XIII, 23. ad quem locum adito Interpretes, & virum doctiſſimum *Petrum Ciacconium* de Triclinio, pag. 50. Ed. Amſtelod. Hinc petitâ tranſlatione *ſinus Abrahami* dicitur locus quem Lazarus in cœna cœleſti, quæ imago eſt, etiam in Sacris Litteris, ſummæ beatitudinis, obtinebat; ut ſignificet Chriſtus hominem pauperem honeſtiſſimum locum, apud conditorem gentis Abrahamum, poſſe tenere, hoc eſt, beatiſſimum eſſe, quamvis contemtiſſimus ac miſerrimus fuiſſet. Verùm hæc non ſunt hujus loci. *Idem.*

IN-

C. PEDONIS ALBINOVANI

FRAGMENTUM

De navigatione Germanici per Oceanum Septemtrionalem.

JAM pridem poſt terga diem, ſolémque relictum,
Jam pridem notis extorres finibus orbis,
Per non conceſſas audaces ire tenebras,
Heſperii metas, extremáque littora mundi.

Nunc

NOTÆ.

1 *Jam pridem* &c.] Hoc fragmentum nobis ſervavit *Seneca*, *Suaſoria* I. quod antequàm recitet ita præfatur: *Latini declamatores, in Oceani deſcriptione, non nimis viguerunt; nam aut tumidè ſcripſerunt, aut incuriosè. Nemo illorum potuit tanto ſpiritu dicere, quanto Pedo, qui, navigante Germanico, dixit:* Jam pridem &c. Reſpicit ad navigationem Oceani, quam tentavit Germanicus Druſi F. & quam deſcribit *Tacitus* Annal. Lib. II. cap. 23. Itaque laudes filii cecinit Pedo, viginti quatuor annis, poſtquàm lugubrem Elegiam in honorem patris Druſi feciſſet. Ceterùm hæc ſunt præter modum tumida, ut fermè omnia quæ eo ſæculo dicta ſunt de ſeptemtrionalibus populis & regionibus; ſicut ex *Taciti* libris de moribus Germanorum, & de vita Agricolæ intelligere licet. *Gorallus*.

Ibidem. *Poſt terga diem* &c.] Quaſi procul ab Amiſiæ oſtio in glacialem Oceanum navigaſſent, qui ne Cimbricam quidem Cherſoneſum præteriiſſe videntur. Non falsò tamen à tergo ſolem relinquere dicuntur, qui ad ſeptemtriones curſum dirigunt; vultu enim in eam plagam converſo, ſolem à tergo habent. Ceterùm rectè obſervarunt viri docti deeſſe verbum, à quo hic verſus pendet; nec ſcio an omnes hi verſus, unâ ſerie, nullóque interpoſito, legerentur. *Gorallus*.

Ibidem. Sic *Claudianus* Lib. III. in Rufinum: *mundum poſt terga relictum*. Prudentius in Caſſiano:

Et poſt terga domum dubia ſub ſorte relictam.

& in

INTERPRETATIO

FRAGMENTI

De navigatione ſeptemtrionali Germanici, anno U. C. DCCLXIX. *Aera Vulg.* XVI.

DUDUM relicto ad tergum ſole, dum in ſeptemtriones vela damus, & noti antea orbis fines egreſſi audemus per tenebricoſum aërem, curſu hominibus illicito, ad occidentis fines, extremáque orbis littora navigare. Jam ſulcamus

& in Hamartigenia:

> ——— *Poſt terga tenebras*
> *Liquerunt.*

Spartianus in Severo: *quas poſt tergum relinquebat provincias.* Schottus.

2 *Notis extorres finibus* &c.] Reverâ Germanicus ignotam Græcis & Romanis, niſi famâ, partem Oceani navigabat. *Gorallus.*

3 *Per non conceſſas* &c.] Vide ad verſ. 20, & ſeqq.

Tenebras] Cùm æſtate *adultâ*, ut habet *Tacitus* Annal. Lib. II. cap. 23. hæc navigatio fieret, Romani mirari potiùs debuerunt longiores arctoi cœli dies, quàm inſolitas tenebras. Quod *Tacito* ignotum non fuit, qui ſic loquitur Germaniæ Cap. XLV. *Trans Suïonas aliud mare, pigrum ac prope immotum, quo cingi claudíque terrarum orbem hinc fides; quòd extremus cadentis jam ſolis fulgor in ortus edurat, adeo clarus ut ſidera hebetet.* Similia etiam habet in vita Agricolæ cap. XII. Sed *Pedo* noſter poſtquàm dixerat ſolem à tergo relictum, credebat quò longiùs iretur, eo majorem eſſe oportere noctem; quod de ſolo hiberno tempore dici poteſt. *Idem.*

4 *Heſperii metas* &c.] Sanè Friſiæ littora ſunt extremi fines noſtræ continentis ad Occidentem, eo in climate; ſed Britannicæ inſulæ, ut omnes norunt, magis ad occidentem ſolem vergunt. At iis temporibus, non ita periti erant Geographiæ. *Idem.*

Extremáque littora] Hinc *extremi homines* dicti quicumque ejuſmodi παραθαλάσσια incolebant, ut oſtendit *Stephan. Clericus* Quæſt. Sacr. VII. *Idem.*

5 *Nunc*

Nunc illum pigris immania monſtra ſub undis
Qui ferat Oceanum, qui ſævas undique priſtes,
Æquoreóſque canes ratibus conſurgere prenſis.
Accumulat fragor ipſe metus, jam ſidere limo

Navi-

NOTÆ.

5 *Nunc illum*] Intelligendum, navigamus, aut ſimile quidpiam, quod fortè expreſſum fuit in proximè ſuperioribus verſibus; neque enim hic verſus videtur conjunctus fuiſſe cum quarto. *Idem.*

Ibid. *Pigris*] Hoc eſt, glacie adſtrictis. Vide locum *Taciti* allatum ad verſ. 3. Quia *pigri* ægrè moventur, ideò *pigra* dicuntur immobilia. *Idem.*

Ibid. *Immania monſtra*] Ex præteritorum ſæculorum, per id mare, navigationibus vera hæc eſſe conſtat; & jam inaudiverant Romani à Batavis, qui & ipſi habebant ab iis qui Norvagiam, illo ævo, incolebant. Sed Germanici triremes ad mare illud, in quo capiuntur Balænæ, non acceſſerunt. *Idem.*

6 *Priſtes*] Sic conſtat dictos ingentes piſces, non verò *piſtrices*, quæ mera eſt depravatio, licèt fortè uſu vulgi obtinuerit. Inde dictum genus navigii, quod formam ejus piſcis referebat. *Nonius Marcellus*, de genere navigiorum: PRISTIS, *navigii genus; à forma priſtium marinarum, quæ longi corporis ſunt, ſed anguſti. Claudius rerum Romanarum Lib.* XII. Quinque priſtis; navigium eâ formâ à marina bellua dictum eſt. *Virgilius Lib.* V. Velocem Mneſtheus agit acri remige priſtin; *&*, Frons hominem præfert, in priſtin deſinit alvus. *Plinius* Lib. IX. cap. 3. *Plurima autem & maxima in Indico mari animalia, è quibus balanæ quaternûm jugerum, priſtes ducenûm cubitorum.* Eſt piſcis in Indico mari, itémque in Americano, ex cujus ore eminet gladius oſſeus dentatus, ſerræ inſtar, cujus figuram exibuit *Gulielmus Piſo* Hiſtor. Nat. Indiæ Lib. III. Tanta eſt in eo vis, ut balænas ipſas gladio ictas proſternat. Quiſquis figuram viderit, aut etiam ipſum gladium, quales multi in Cimeliarchiis atque in Tabernarum ornamentis conſpiciuntur, dubitare non poterit quin dictus ſit hic piſcis πρίστης, aut πρίσις, ἀπὸ τοῦ πρίζειν, id eſt, *ſerrâ dividere*, hoc enim habet planè ſingulare. Attamen aliter cenſet *Cl. Salmaſius* ad *Solinum* pag. 713. Edit. Ultraject. Eo enim judice, *priſtes* & *phyſeteres*, quod ad nomen attinet, idem ſignificant; nam Græcè πρῆστις eſt ἀπὸ τοῦ πρῆσαι, quod ſignificat φυσῆσαι, *flare*; unde δάκρυ ἀναπρήσας, quod Grammatici exponunt ἀναφυσήσας. Hinc πρηστὴρ vehemens ventus & turbo, ſive procella. *Arrianus* in Indicis, de hujusmodi phyſeteribus: καὶ λέγει Νέαρχος, ὁπότε ἀπὸ Κυΐζων παρέπλεον ὑπὸ τὴν ἕω ὀφθῆναι ὕδωρ ἄνω ἀναφυσώμενον τῆς θαλάσσης οἷάπερ ἐκ πρηστήρων βίᾳ ἀναφερόμενον: *dicit etiam Nearchus cùm ex Cyixis navigarent,*

ſub

camus 5 Oceanum, qui ſub gelidis fluctibus immania monſtra alit, & ſævas præſertim priſtes, ac canes marinas, quæ naves ipſas conſcendere nituntur. Metum noſtrum auget ſonitus ingens maris, & quod in limo ſidere ſubitò, aquâ defi-cien-

ſub auroram conſpectam eſſe aquam ſurſum efflatam, quaſi turbinum vi ſublatam. Nec quemquam movere debet, ut ille putat, quod πρίσεις etiam inveniuntur dictæ; non enim ἀπὸ τοῦ πρίζειν, à *ſcindendis* fluctibus appellatas; ſed eſſe vitium ſcripturæ pro πρήστεις, ut πρίων, pro πρηὼν *mons excelſus* & talia, & πρήστεις Oppiano rectè ſcribi. Hæc *Salmaſius.* Verùm tametſi Indico piſci, de quo diximus, ſunt ſpiracula duo per quæ aquam efflat, non videmus tamen eum cum phyſeteribus confundi, inſigniſque *ſerratus enſis*, quo præditus eſt, potiùs perſuadet verum nomen eſſe ἀπὸ τοῦ πρίζειν, mendoſámque habendam ſcripturam, quam meliorem putat vir ſummus. Ac ſanè apud *Oppianum* Halieut. Lib. I, 370. ſi codices nonnulli habent πρῆστις, alii legunt πρίστις, ut liquet ex editione *Conr. Rittershuſii.* Quod verò attinet ad auctoritatem *Servii* ſcribentis ad Æn. III, 427. *Si navem intelligis, hac* priſtis; *ſi de bellua dicas, hac* piſtrix, *hujus* piſtricis; nullius eſt ponderis, nam navis dicta eſt à piſce, nec in *piſtricem* mutata eſt, niſi à vulgo, quamquam ita etiam ſcribitur in Gloſſis antiquis. *Idem.*

7 *Æquoreóſque canes* &c.] Plinius eos deſcribit Lib. IX. cap. 46. *Idem.*

Ratibus conſurgere prenſis] Codd. Auguſto. Covar. Bru. & Vatic. habent *panſis. Pandas carinas* dixit *Ovidius. Maro: pando vectus aſello.* Schottus.

Ibidem. Crediderim *prenſis* rectum eſſe, nam conſtat inter Oceani illius feras eſſe *Morſas*, canum, ut videtur, marinarum genus, quæ pugnare cum hominibus audeant & in ſcaphas eniti; quod experti ſunt Batavi, qui annis M D X C V & M D X C V I ad novam Zemblam navigare auſi ſunt. *Dictu mirum*, inquit *H. Grotius* ſub finem Lib. IV. Hiſtoriarum, *quàm ſit belluoſus omnis iſte Oceanus. Spectantur vitulæ & canes marinæ, & ferarum nobiliſſima quam Morſam vocant, mira, ut compertum eſt, pugnacitatis & vix ullis ictibus penetrabilis. Pedes fermè quales Caſtori; magnitudine præſtat & pariter ſolido utitur. Nam viſa & glaciei incumbere & imminentibus mari jugis apricari. Tardè enititur, incredibilis delabenti velocitas.* Gorallus.

8 *Accumulat fragor* &c.] Fragor, nimirum, tonitru, aut maris, coortâ procellâ, quam deſcribit *Tacitus* Annal. Lib. II. cap. 23. *Mox atro nubium globo effuſa grando, ſimul variis undique procellis incerti fluctus proſpectum adimere, regimen impedire* &c. Idem.

Ibid.

Navigia & rapido deſertam flumine claſſem ;
Séque feris credunt, per inertia fata marinis,
Jam non felici laniandos ſorte relinqui.
Atque aliquis prora ſpectat ſublimis ab alta,
Aëra pugnaci luctatus rumpere niſu ;
Ut nihil erepto, valuit dignoſcere, mundo,
Obſtructo tales effudit pectore voces :
Quò ferimur ? Ruit ipſe dies, orbémque relictum
Ultima perpetuis claudit natura tenebris.

Anne

N O T Æ.

Ibid. *Jam ſidere limo*] *Petreius* & *Schottus ſidus limum*, hoc eſt, ſolem obliquum ridiculè intelligunt ; cùm velit *Pedo* naves Germanici ad inſulas appulſas miratas fuiſſe ſe *ſidere limo*, hoc eſt, in limum mergi, ubi antea altam aquam viderant. *Tacitus* de hac tempeſtate: *rapuit, disjecitque naves in aperta Oceani, aut inſulas ſaxis abruptis, vel per occulta vada infeſtas.* Vide & ſequentia, ex quibus liquet Germanici naves non tantùm in aperta Oceani ablatas, ſed & in vadoſa, ſidiſſe. Ad verbum verò *ſido* quod attinet, id quaſi huic rei proprium adhibet *Tacitus* Annal. Lib. I. cap. 70. *Quò levior claſſis vadoſo mari innaret, vel reciproco ſideret.* Lib. II, ſ. 6. dicuntur factæ naves *quadam plana carinis, ut ſine noxa ſiderent.* Iis in locis, è quibus oram ſolvit Germanicus, ejuſmodi eſt reciprocatio Oceani, ut procul à terris recedat & naves in limo deſtituat. *Idem.*

9 *Deſertam flumine claſſem*] Sic edidi, non *flamine*, nam ſidunt naves quòd deſerantur flumine, hoc eſt, fluctibus marinis, non flamine, hoc eſt, vento. Sic loquitur *Tacitus* in Agricolæ vita Cap. x. de Caledonio Oceano : *Unum addiderim nuſquam latiùs dominari mare, multum fluminum huc atque illuc ferre, nec littore tenus adcreſcere aut reſorberi* &c. *Idem.*

10 *Séque feris credunt* &c.] Cùm quidquid erat victuum tempeſtate corruptum fuiſſet. *Tacitus: pars navium hauſta ſunt ; plures, apud Inſulas longiùs ſitas ejecta, miléſque, nullo illic hominum cultu, fame abſumtus, niſi quos corpora equorum eodem eliſa toleraverunt.* Idem.

11 *Jam non felici*] Hoc eſt, infeliciſſimâ morte, quòd inſepulti interirent, neque quiſquam eis juſta facturus erat. *Idem.*

12 *Spectat*] Ceteræ editiones habent : *ſe dat ſublimis ab alta.* Quæ lectio ferri poteſt. At ſi quid mutandum, potiùs ita legerem atque interpungerem :

Atque

ciente, naves noſtras animadvertimus. Jam timent milites ne, ignobili fato, piſcibus dilaniandi, reditu negato, relinquantur. Tum quiſpiam ex alta prora proſpectaturus, & manibus denſum aërem amovere conatus, cùm nihil ulteriùs cernere poſſet, & vix etiam reſpirans cœpit ita ſocios alloqui: Quò ire contendimus? Nos deficit ipſe dies, & ulteriora æternâ nocte obtecta videmus. An populos ſub alio cœlo

Atque aliquis prora ſpectans ſublimis ab alta,
Aëra pugnaci luctatus rumpere niſu,
Ut nihil erepto &c. Nic. Faber.

13 *Rumpere niſu*] Placet impenſè vetus ſcriptura, *rumpere viſu.* Sic & *Cl. Rutilius Numatianus*, in Itinerario:

Reſpectare juvat vicinam ſæpiùs urbem
Et montes, viſu deficiente, ſequi.

Schottus. Multò meliùs *rumpere niſu*, quaſi manibus nebulas diducere conatus eſſet. Hiſce quidem locus non erat in deſcriptione navigationis, per illud mare quod ſecuit Germanicus, hoc eſt, non procul à littoribus Cimbricæ Cherſoneſi. Sed huc omnia tranſtulit *Pedo*, quæ de glaciali Oceano audiverat; in quo, ut rectè *Grotius*, loco memorato, *ſolis etiam menſes nebula perdunt, nihilo nocte meliores, remotâ vi caloris, ut excire queat nubila, non diſſolvere.* Cùm ſimilia audiſſet noſter, finxit hominem manu veluti nubila diducentem, ut ulteriùs proſpiceret. Quod Poëticæ eſt τερατολογίας. *Gorallus.*

14 *Erepto mundo*] Denſitate nebularum. *Idem.*

15 *Obſtructo tales effundit* &c.] In veteri erat, *obſtrictum, talis.* Non ſequor. *Schottus.* Obſtructum pectus dicitur, quòd in pulmonem admitti non poſſet craſſus aër. *Idem.*

Ibid. *Effundit pectore voces*] Virgilius:

Ipſe ſuper tales effudit pectore voces. Schottus.

16 *Ruit ipſe dies* &c.] Quòd ſolem, obliquis radiis, horizonti vicinum lucem ſpargere audiviſſet; donec prorſus ruiſſet ſub horizontem, in aliquot menſes. *Gorallus.*

17 *Ultima perpetuis claudit* &c.] Longiſſimas illic noctes eſſe audierat, quippe ſub ipſo polo ſex menſium, dum terra hemiſphærium auſtrale ſoli magis obvertit, & borealia ſigna peragrat. *Idem.*

Anne alio poſitas ultra ſub cardine gentes,
Atque alium libris intactum quærimus orbem?
Dii revocant, rerúmque vetant cognoſcere finem
Mortales oculos; aliena quid æquora remis,
Et ſacras violamus aquas, Divúmque quietas
Turbamus ſedes?

NOTÆ.

20 *Dii revocant*] Inſignis eſt locus *Taciti* hanc in rem, Germaniæ Cap. XXXIV. *Ipſum quin etiam Oceanum illâ tentavimus, & ſupereſſe adhuc Herculis columnas fama vulgavit. ——— Nec defuit audentia Druſo Germanico, ſed obſtitit Oceanus in ſe ſimul atque in Herculem inquiri. Nemo tentavit, ſanctiúſque ac reverentius viſum de actis Deorum credere, quàm ſcire.* Idem.

Rerúmque vetant cognoſcere finem] Finem in ſphæra invenire non magis licet, quàm initium. Sed Veteres terram planam eſſe putabant, & finiri Oceano, ultra quem merum erat Chaos. Oceano cinctam humum jam noverat *Homerus*, ut oſtendit *Strabo* Lib. I. *Idem.*

22 *Divúmque quietas* &c.] Illic, nimirum, eſſe putabantur Ocea-

nus

cœlo poſitos, atque alium orbem, de quo litterarum monumentis nihil proditum eſt, quærimus?
20 At Dii nos revocant, nolúntque ultimum naturæ finem adſpici, à mortalium oculis. Quid maria nobis minimè conceſſa & Numinibus ſolis pervias undas remis findimus, eorúmque quietas ſedes turbare fruſtra aggredimur?.

nus & Amphitrite, aliſque Dii maris, imò etiam locus à quo ſol oritur. *Homerus* Iliad. Ξ, 200. ſic inducit Junonem loquentem:

> Εἶμι γὰρ ὀψομένη πολυφόρβου πείρατα γαίης,
> Ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν καὶ μητέρα Τηθύν,
> Οἵ μ' ἐν σφοῖσι δόμοισιν ἐΰ τρέφον ἠδ' ἀτίταλλον.

Eo enim viſura fines multos alentis terra, & Oceanum Deorum originem & matrem Tethyn, qui me nutrierunt & educarunt in ſuis ædibus. Quin & talia blaterat ipſe Tacitus Germaniæ cap. XLV. ubi de Oceano ab occaſu, ſecundùm ſeptemtriones, ad ortum porrecto. *Sonum inſuper emergentis audiri, formáſque Deorum & radios capitis adſpici perſuaſio adjicit.* Idem.

F I N I S.

C. PEDONIS ALBINOVANI FACETA NARRATIUNCULA

Ex Seneca Epiſt. CXXII.

PEDONEM ALBINOVANUM narrantem audieramus, (erat enim fabulator elegantiſſimus) habitaſſe ſe ſupra domum Sp. Papinii. Is erat ex hac turba lucifugarum. Audio, inquit, circa horam tertiam noctis, flagellorum ſonos; quæro quid faciat? dicitur rationes accipere. Audio, circa horam ſextam noctis, clamorem concitatum; quæro quid ſit? dicitur vocem exercere. Quæro, circa horam octavam noctis, quis ſit ille ſonus rotarum? velle geſtari dicitur. Circa lucem diſcurritur, pueri vocantur, cellarii, coqui tumultuantur; quæro quid ſit? dicitur mulſum & alicam popoſciſſe, à balneo exiſſe. Excedebat, inquis, cœna ejus diem? minimè, valde enim frugaliter vivebat, nihil conſumebat niſi noctem. Itaque crebrò dicentibus quibuſdam illum avarum & ſordidum; *vos*, inquit, *illum & lychnobium dicetis.*

INDEX

INDEX

Verborum, loquutionum & rerum, cùm contextûs *Pedonis*, tum Notarum. I. primam Elegiam, II. ſecundam, III. tertiam, F. Fragmentum, numeri barbari verſum, n. Notas ſignificant. Quibus nulli numeri additi ſunt, ea in Notis prætermiſſa fuerant.

A.

Abire in vires. I, 117.

Abrahami ſinus quid apud Lucam Evang. n. ad III, 34.

Abrupta fides. III, 4.

Accola campi. I, 231.

Accumulat metum. F. 8. Hoc eſt, auget numerum eorum quæ timenda ſunt, quaſi cumulo aliquid novi addens. Sic *Sabinus* in Epiſt. Demophoontis, verſ. 64.

Non tamen excuſo reditus, licèt undique fata
Accumulent cauſas; tempora parva peto.

Accuſare annos ſuos. I, 104.

Actium Acarnaniæ oppidum. n. ad II, 51. ludi in eo ab Auguſto inſtituti. n. ad II, 51.

Actius pro Apolline. II, 51.

Adire Deos. n. ad I, 290.

Admiſſis aquis labi. I, 250.

Admiſſi equi. I, 320.

Adſpice pro vide, conſidera, expende. I, 346.

Adverſæ gentes pro hoſtibus. I, 182.

Aeëtis Medea. II, 110. n. ib.

Aemathius pulvis, pro pugna Philippenſi. II, 43. Pugnæ, ſcilicet, æſtivo tempore, non committuntur ſine ingenti pulvere, præſertim equeſtres. Hinc *Horatius* Carm. Lib. II. Od. I, 22.

Audire magnos jam videor duces
Non indecoro pulvere ſordidos.

Aërem rumpere. F. 13.

Aevum pro vita. I, 41. n. ib.
Aevum totum pro æternitate. n. ad I, 267.
Aevum pudicè actum. I, 41.
Affigere pectus pectori. I, 91.
Agere intus lacrimas. I, 114.
Agitare mente. I, 25.
Agrippa quando mortuus. n. ad II, 1.
Agrippæ (Marci) funus. I, 67. & not. ibid.
Alcyonum queſtus. I, 107.
Aliena æquora, quæ hominibus ſulcare nefas. F. 21.
Alimenta ſumſit de flamma. I, 255.
Almus Cæſar. II, 13.
Almus quid propriè ſignificat. n. ad II, 13.
Aloïdæ victi. II, 87.
Alpes latebroſæ. I, 15.
Alpinæ valles. I, 385.
Altè excidit, hoc eſt, ex alto. I, 111. & n. ib.
Altè nata. I, 379.
Altior humanis malis. I, 60.
Altus Cæſar. I, 453.
Alvus communis tribus fratribus. II, 85.
Amans pro nocturnis amoris furtis operam dante. II, 29. n. ib.
Ambo de iis dicitur, qui uno tempore aliquid faciunt. n. ad I, 452.
Amici propter amicos. III, 24.
Amnes decet ira. I, 233.
Andromache morte viri attonita. I, 319.
Anguſta conditio hominum. II, 118.
Animam fugientem excipere I, 96. n. ib. I, 158.
Animi mortuorum ad majores ire credebantur. n. ad I, 162. & 330. iiſdem ſtudiis delectari in Elyſiis campis, ac apud ſuperos. I, 332. n. ib.
Anni aliis detracti, ut aliis optarentur. n. ad I, 413.
Anni non numerandi, ſed facta. n. ad I, 447.
Antonia major & minor. n. ad I, 299.
Antoniæ Druſi uxoris laudes. I, 299 & ſeqq. De mutuo eorum amore vide *Valerium Maximum* Lib. IV. cap. III. ex. Rom. 3.

Antonius (M.) *Bacchus* dici voluit. n. ad II, 57. quod liquere præterea poſſit ex elegantiſſimo *Senecæ* loco, Suaſoriâ primâ.
Antonii (M.) Latinitas. II, 68.
Anxius mentis. I, 398.
Apollo miles in bello Actiaco. II, 53. n. ib.
Appulum oppidum Daciæ. n. ad I, 388.
Appulus Dacius. I, 387. n. ib.
Aquæ cadentes ad conciliandum ſomnum. II, 33.
Arbiter ſortis ſuæ. III, 25.
Arbitria iniqua Fortunæ I, 371.
Arbores revireſcunt, homines non item. II, 113. n. ib.
Arce ſummâ locatus. I, 61.
Arcem occupare, vel tenere Regum eſſe, aut Tyrannorum. n. ib.
Arenæ vulgares. II, 19.
Argentata ſandalia. II, 65. n. ib.
Argo navis. II, 107.
Argutus pro canoro. n. ad II, 36.
Arma pro copiis. n. ad I, 175.
Arma projicere in rogum ducum milites ſolebant. n. ad I, 169.
Arma inter & enſes. I, 235.
Armifera Dea. I, 22.
Armenius fugax. I, 389. & n. ib.
Attenuare luctum. I, 342.
Attenita manus. I, 318. n. ib.
Attonitus morte fraternâ. I, 85. n. ibid.
Audire mortuum filium, an lenius quàm videre. n. ad I, 396.
Auguſtus vivens *Deus* dictus. III, 33. n. ib.
Auguſtus mœchus Terentiæ. n. ad III, 12.
Avernus lacus Campaniæ qualis & unde dictus. I, 445.
Aves argutæ pro Poëtis. II, 36. n. ib.
Avidus Deus Pluto. I, 440.
Aurea virgo, Nemeſis. II, 23. n. ib.
Aureæ ætatis vivendi ratio. n. ad II, 23.
Aure luctus accipere (El. I, 396.) lenius eſt. *Ovidius* in Ep. Deïaniræ, verſ. 120.

En venit ad ſenſus mollis ab aure dolor.
Avus pro ſene. II, 4.

B.

Bacchus allegoricè *M. Antonius*. n. ad II, 57.
Balama. II, 134 n. ib.
Barba intonſa in luctu. n. ad I, 86.
Beryllus ubi inveniatur. n. ad II, 19.
Bigæ Auroræ. II, 125.
Bis Cæſare digni juvenes. III, 29.
Bona, virtutes. n. ad I, 43. I, 79, 82.
Brutus (M.) fregit fidem Cæſari datam. n. ad III, 4. laudes ejus. n. ad verſ. 5, ib.

C.

Cadavera occiſorum in carcere in vias projecta. n. ad I, 280.
Cærulea mors. I, 93.
Cæruleum os fluvii. I, 224.
Cæſares cœlo promiſſi. n. ad I, 245. quàm abſurdè ab æqualibus in Deorum numerum relati. ibid.
Cæſaries intonſa in luctu. n. ad I, 86.
Campus Martius Tiberi vicinus. I, 231.
Candidus quis propriè dicatur. n. ad II, 3.
Canes æquorei. F. 7.
Capaneus fulmine ictus. I, 322. n. ib.
Capere anni dicuntur res per eos geſtas. I, 339.
vix Capiens manus. II, 82.
Captivi catenis vincti in triumpho. n. ad I, 273. occiſi poſt triumphum. ad verſ. 238. & projecti ad gemonias. ibid 280.
Caput exſerere altiùs vitiis. I, 46. n. ibid.
Caput Nili. II, 48. Hoc eſt, fons Nili. Sic *Horatius* Carmin. Lib. I. Od. I, 22. fontem vocat *aquæ lene caput ſacræ*. Ubi vide Interpretes.
Cardo alius. F. 18.
Caſiæ olentes. II, 139. n. ib.
Caſtoris & Pollucis ædes à Tiberio condita, aut inſtaurata. n. ad

n. ad I, 283. & ſeq. Vide & *Valerium Maximum* Lib. V, cap. v. Ex. 3.
Catenati Reges in triumpho. n. ad I, 273.
Cedis, pro moreris. I, 75. n. ib.
Celebrare rogum. I, 216.
Centum pro numero incerto, ſed magno. I, 437.
Certus, ſecurus. I, 154.
Certus eras, decreveras. I, 291.
Certus erat, decreverat. I, 228.
Cervi vivaces. II, 115.
Ceycis & *Halcyones* fabula. I, 107.
Circum & ante ducem. II, 46.
Citra domum quamlibet. I, 50.
Clades quid propriè ſit. n. ad I, 12.
Cladibus fortior. I, 12.
Claudere domos in luctu ſolebant. n. ad I, 183.
Cleopatra poſt Actiacam cladem in Æthiopiam fugere conata. n. ad II, 48.
Clymene Phaëthontis mater. I, 111.
Clymeneïdes Phaëthontis ſorores. I, 111.
Cognomina ex gentibus devictis parta. n. ad I, 337.
Colchidos herba. II, 112.
Colla dare officio. I, 208.
Collum livens catenis. I, 273.
Colorati Indi. II, 57. n. ib.
Comæ flammæ. Eleg. I, 256. Sic loquutus *Valerius Flaccus* Lib. I, 206. *Protulit ut* crinem *denſis lactatus in extis Ignis.*
Comas ſolvere in funere. n. ad I, 40.
Comis cadaver amici ſpargere. n. ad I, 98.
Comes impiger. II, 39.
Comitia qualia ſub Auguſto. n. ad I, 49.
Complacuiſſe virum Auroræ. II, 122.
Componere gladiatores. n. ad I, 301.
Concordiæ Templum à Tiberio inſtauratum. n. ad I, 288.
Condere lumina. I, 157.
Condere, ſepelire. I, 67.
Condidiſſe aurea ætas quos dicatur. I, 343. n. ib.
Confecta mater dolore. I, 122, 124.
Congelare lacrimas. I, 113. n. ib.

Conſociata Jovi, hoc eſt, nupta. I, 380.
Conſolari quam facile. n. ad I, 9.
Conſortes Deæ. I, 437.
Contingere luctus quo ſenſu aliquem dicatur. I, 9. & not. ib.
Contingere ultima. I, 151.
Cornices vivaces. II, 117.
Corpus inane, cadaver. I, 315. n. ib.
Corycium pro croco. II, 133. n. ib.
Crinis fluvii ſalice, muſco & arundine implexus. I, 223.
Crinem luctûs causâ ſolvere. I, 436.
Crocei equi Auroræ. I, 282.
Croceum cubile Auroræ. II, 123.
Crocus unde dictus. n. ad II, 133.
Culpa pro delicto. I, 392. n. ib.
Cultus laxare. II, 49.
Cura pro re amata. n. ad I, 302.
Currus eburnus triumphantium. I, 333.
Curru triumphantes urbem ingreſſi. n. ad I, 26.
Curvare arcum. II, 55.
Cuſtos urbis, ejus præfectus. II, 27. n. ib.
Cyanei metus. n. ad II. 108.

D.

Dacium bellum à Tiberio, vivo Druſo, geſtum. I, 388.
Dalmata ſupplex. I, 389.
Danubius rapax. I, 387.
Dare tumulo. I, 71. n. ib.
Daulias ales Philomela. I, 106.
Daulis urbs Phocidis regnata a Thracibus. n. ad I, 106.
Decolor, cujus color eſt mutatus. I, 386. n. ib.
Decubuiſſe, ægrotum fuiſſe ac mortuum. II, 136.
Decurſus circa rogum. I, 461. n. ib.
Defunctus labore. II, 69.
Defunctus, pro omnibus officiis defuncto. II, 29. n. ib.
Demereri Deos. I, 130.
Deſtituere preces. I, 197.
Deus pro Genio. n. ad I, 415.
Dextera Cæſaris. II, 14. n. ib.

Dii non pro arbitrio Romæ culti. n. ad I, 24.
Dii an eſſent dubitabant Ethnici, ſi quæ eorum cultores calamitas opprimeret. n. ad I, 130, 193. Si plura hanc in rem cupis, adi *Jan. Gevartium* ad Lib. I. Sylvarum *Statii*, in Soteria pro Rutilio Gallico.
Dii in luctu non culti, ſed invidioſè traducti. n. ad I, 187. & ſeqq.
Diis cultum exprobrabant, ſi quid adverſi contingeret. n. ad I, 131.
Dii facticii quàm abſurdi. n. ad I, 245.
Deorum menſæ admoveri, perinde ac Deum fieri. n. ad III, 34.
Deorum ſedes in ſeptemtrionali Oceano. n. ad F. 22.
Dimidium nominis. I, 2.
Diomedis equi. II, 84.
Directus aries. II, 109.
Diſcidium. III, 2. n. ib.
Diſcinctus quid ſit. n. ad II, 21.
Diſpenſare uſus. II, 97.
Diſpenſata ſtamina. II, 140.
Diſſimilis ſui vultus. I, 87. n. ib.
Diſtendit amore. I, 5. quid ſit diſtendi amore, curâ. n. ib.
Divis avitis inſignis. III, 33.
Diuturnus qui nimis diu vivit. I, 104, 413.
Dominator Olympi. II, 87.
Domus ingenii pectus. I, 262. n. ibid.
Domus de ſepulcro. I, 74. n. ib.
Dona in triumphis & funeribus geſtari ſolita. n. ad I, 461.
Donis implere. I, 23.
Dotalis merces. II, 54.
Dubitatus amor. I, 84.
Ducere funus. I, 27. n. ib.
Ducere thyrſos. II, 61.
Ducere tunicas fluentes. II, 77.
Durare animum. I, 97. n. ib.
Durior ipſe ferro quod geſtat. II, 30.
Druſus Liviæ pater. I, 146. n. ib.
Druſus Liviæ filius, ejus dotes. n. ad I, 14, 82. ejus bellum cum Rhætis. n. ad I, 15. cum Suevis ac Sycambris.

bris. n. ad I, 17. rediens mortuus. n. ad I, 31. ab Auguſto educatus. n. ad I, 39. Conſul. n. ad I, 139. cadaver ejus militibus ereptum. n. ad I, 167. quâ pompâ per Italiam delatum. I, 173, 176. n. ib. luctus Romæ, ejus causâ. n. ad I, 181. & ſeqq. funus ejus. I, 202. & ſeqq. ab Auguſto laudatus. n. ad I, 209. Prodigia quæ ejus mortem anteceſſerunt. n. ad I, 499.

E.

Effingere membra mortui. I, 138. & n. ib.
Effundere voces. F. 15.
Egelidi lacus. II, 102.
Elicere lacrimas. I, 466.
Ellipſis vocum *dicent enim*, aut ſimilium. I, 340.
Ellipſis vocis *ſolus*. I, 162.
Ellipſis integræ ſententiæ. I, 452.
Emeritum jugum. II, 99.
Emerui laudari. I, 466.
Eous miles Antonianus. II, 47.
Epitheta Poëtarum intempeſtiva. n. ad I, 433.
Equi fluvio attributi. I, 229. n. ib.
Equi Fortunæ cæci. I, 374.
Equites in funere Druſi. I, 202. n. ib.
Ergo pro ſed. II, 100, 114.
Ereptus mundus. F. 14.
Erymanthus. II, 72.
Et, pro, hæc cùm ita ſint. I, 7. & n. ib. & verſ. 467.
Et pro *etiam*. n. ad I, 404.
Etruſci Regis genus Mæcenas. II. 13.
Euadne præcipitem ſe dedit in rogum viri. I, 321.
Exemplum venerabile morum. I, 13.
Exemplum molle III, 23.
Exercitus quas exſequias redderent ducibus. n. ad I, 217. & ſeqq.
Exitiales caſus. I, 103. n. ib.
Exitus pro morte. I, 454. & n. ib.
Exorientis extremi equi. II, 56.
Explere munera amiſſi generi. III, 32.

Exſequiæ funeris. I, 202.
Exſequias reddere. I, 218.
Exſurgere ſupra dolores. I, 353.
Exterres finibus orbis. F. 2.
Extrema littora mundi quæ. F. 1, 4. n. ib.

F.

Facere parentem vivi liberi dicuntur. I, 147.
Faciles vultus. I, 260. n. ib.
Faſces fracti in funere Magiſtratuum. n. ad I, 177.
Faſces verſi, in funere. I, 142. n. ib.
Fata irrevocabilia. n. ad I, 234. quàm abſurdum ſit figmentum. ibid. & ad verſ. 237, & 239.
Fati cum Fortuna conjunctio abſurda. n. ad I, 337.
Fato veniente pro inſtante morte. III, 1.
Feræ marinæ. F. 10.
Fercula geſtata in funeribus, ut in triumphis. n. ad I, 462.
Ferre quod petas. I, 215.
Ferre ora ad ora. I, 138.
Figere arma. I, 179.
Flammifera manus Jovis. I, 403.
Flebilis, flens. I, 119.
Flores ſerere & rigare circa tumulum fuit moris antiqui. n. ad II, 144.
Flumen pro fluctu. F. 9. n. ibid.
Fluminibus cur Dii præeſſe crediti. n. ad I, 221.
Flumina lacrimarum. I, 225.
Formare oculos mortui. I, 160.
Fortuna incertâ rotâ nixa I, 52.
Fortunæ cum Fato abſurda conjunctio. n. ad I, 373.
Fortunam vituperare quî potuerit *Pedo*. n. ad I. 375.
Fortuna nocendi. I, 47. n. ib.
Fovere gaudia. I, 29, 37.
Fovere membra frigida. I, 96.
Frangere bellum. I. 453. & n. ib.
Frangere equos Diomedis. II, 84.
Fratres Dii, Caſtor & Pollux. I, 290.
Frigida lingua morientis. I, 308.

Frigidus moriens. III, 2.
Frigus currit per oſſa. I, 153.
Frons Templi. I, 288.
Fructus brevis, de eo qui juvenis moritur. I, 121. n. ib.
Fuga, *dare terga in fugam*. I, 18.
Fuiſſe mortui dicuntur. III, 14.
Fuit pro mortuus eſt. I, 148, 155. III, 14. n. ib.
Fulmine icta ædificia, an quidquam portendant. n. ad I, 402.
Fulminis ictus. I, 11.
Funeſta domus. I, 474.
Fungi propriè abſolvere. n. ad I, 393.
Functus pro defunctus. I, 393. n. ib.
Fuſci equi Veſperi. II, 131.

G.

Galeâ potare. II, 58. n. ibid.
Ganymedes cur à Jove raptus dicatur. not. ad II, 90. unde ſic vocatus. not. ad verſ. 91. cur pincerna Jovis fictus. not. ad verſ. 91.
Garrulus Poëta. II, 36.
Gemoniæ ſcalæ cadaveribus obſcœnæ. n, ad I, 280.
Generoſa forma. I, 259.
Genus acre. I, 17.
Germanici cognomen primus omnium adeptus eſt Druſus. n. ad I, 337.
Germanici Druſi F. navigatio ſeptemtrionalis. n. ad Frag. 1. & ſeq.
Geryon ab Hercule victus. II, 85. n. ib.
Gloria parentis filius. I, 122, n. ib.
Gradivus pater. I, 23. unde dictus. n. ib.
Gradus molliti doloris. I, 400.
Gratari & *gratulari* quid. n. ad I, 31.
Gravant gremium lacrimæ. I, 115.
Gravis hoſtis. II, 44.
Gravis nox pro procelloſa. n. ad I, 403.
Gravida genæ lacrimis. I, 116.

H.

Habitu in omni. I, 57. quavis in ſorte. n. ibid.
Hera dicta Fortuna. I, 376.
Hederæ ſerpentes circa thyrſum. II, 64.
Hercules combuſtus in Oeta. n. ad I, 258.
Herculis deliciæ. II, 69. & ſeqq.
Hercules hydros ſuffocavit. II, 81. hydram trivit. II, 83. n. ibid. alii ejus labores. ibid. & ſeqq.
Heſperius mundus. F. 4.
Heſperos. II, 129.
Hic & hic, pro hic & ille. II, 18.
Hirundo ſe condit ſcopulis. II, 101.
Hirundines hyeme non migrant, ſed ſe in ſcopulis condunt. n. ad II, 101.
Honos pietatis. I, 133.
Hoſtibus hoc eveniat, formula abominantis. not. ad I, 182, 450. Plura exempla collegit vir eruditus *Adr. Junius*, inter proverbiales formulas exſecrandi, ad verba *hoſtibus eveniat*.
Hydri & Dracones miſti. n. ad II, 82.
Hydri ab Hercule ſuffocati. n. ad II, 81, 82.

I.

I nunc &c. I, 363. Formula eſt veluti irridentis, & cujus multa exempla collegit *Nic. Heinſius* ad *Ovidium* Amor. Lib. III. El. III, 1.
Ictæ nives ventis & ſole. I, 101.
Ictus fluminis. I, 227. n. ib.
Idem quod. II, 104.
Ignis medius pro dimidio curriculo ſideris. II, 130.
Ignotus triumphus. I, 19.
Imagine falsâ agitari. I, 325.
Imagines mortuorum prælatæ funeribus. n. ad I, 205.
Immiſſis capillis ora ſquallent. I, 295.
Immitis Dea Fortuna. I, 375.

Impa-

Impavida Minerva. I, 403. templum ejus fulmine ictum. n. ibid.
Imponi alto. I, 349.
Inanes artus. I, 133.
Incidere ſermonem. III, 8. n. ib.
Incomitatus. I, 198.
Indi quinam a Romanis dicebantur. n. ad II, 57.
Indignæ comæ. I, 40.
Indulgere abſolutè dictum. II, 105.
Inertia fata. F. 10.
Inſtuit dolor menti. I, 395.
Infragilis animus, qui frangi nequit. n. ad I, 354.
Inhibere curſus equorum. I, 229.
Inire urbem. I, 177, 178.
Injuria Fortunæ. I, 51.
Inſcriptiones ſepulcrales, quibus mortui ſalutantur, & reſalutant. n. ad I, 220.
Integer ævo, quis. III, 5. n. ib.
Invidia Diis in luctu facta. n. ad I, 190.
Invidioſa bona. I, 58.
Invitæ genæ lacrimas excipientes. I, 276.
Jovis arx Capitolium. I, 28.
Ira fluviorum quænam. n. ad I, 233.
Irreligata carina. II, 5.
Itargus, pro Viſurgi. I, 386. n. ib.
Iter perbreve Pontus. I, 388.
Itys Threicius. I, 106.
Judicia libera ſub Auguſto. n. ad I, 49.
Jungere bigas. II, 125.
Jupiter dictus Auguſtus. I, 380. n. ib.
Jura ſilere in juſtitio dicuntur. I, 185.
Jus injuſtum. I, 54. & n ibid.
Jus matris ab uno habere. I, 151.
Juvenes & ſenes pro omnibus viris. I, 203.
Juveneſcere. II, 111.

L.

Lacrimæ concretæ. n. ad I, 113.
Lacus, ſtagna. n. ad II, 102.
Lambere aſtra. I, 256.
Lanificæ. II, 78.
Laudare voce & lacrimis. I, 209.
Laudationes funebres. n. ib.
Lauream deponère in Capitolio victores ſolebant. n. ad I, 206.
Laxare cultus. II, 49.
Lecta oppida per titulos ſuos, in pompa ferali. I, 462. ubi vide not.
Lectus in funere, à quibus bajulatus publicè. n. ad I, 207.
Ledæi fratres. I, 283.
Leges dicere. I, 7.
Leges mutæ in juſtitio. I, 185.
Legere crinem ab ore. I, 224. n. ib.
Lenire morſu fila. II, 74.
Lentum videre. I, 279. crudelem etiam *lentum* dici. not. ibid.
Levante galeâ. II, 58.
Levantur nomina. I, 25. n. ib.
Librare pondus. II, 142. & n. ib.
Libris intactus orbis. F. 19.
Ligna ignibus tradere. II, 42.
Liqui pro lacrimari. I, 101. n. ib.
Litus pro ripa. I, 445.
Livia. Ejus laudes. I, 41. n. ad I, 58.
Livia quo modo tulerit mortem Druſi. n. ad I, 418.
Livia, jure trium liberorum donata. n. ad I, 151.
Livius (M.) & *Claudius* (C.) Aſdrubalis victores. n. ad I, 452.
Locus pro ſpatio temporis. I, 340. n. ib.
Locum honoratum tueri. I, 349.
Lollius amicus Mæcenatis. II, 10. n. ib.
Lucifero nunc equus unus, nunc plures equi tribuuntur. n. ad II, 132.

Luciferi cum Venere amores, unde ficti. n. ad II, 129.
Lucifer vias deſtituit. I, 496.
Luctûs veri deſcriptio. I, 181. & ſeqq. 200. & ſeqq.
Lumen nobile de viro inſigni. I, 410.
Lumina rerum qui. I, 347. n. ib.
Lux mœſtiſſima venit. I, 143.
Lydia pro Omphale. II, 75, 77.

M.

Mæcenas (C. Cilnius) ejus amicitia vera. III, 23. ſequutus Antonium fugientem. II, 47. n. ib. bella quibus adfuit. II, 40. & ſeq. quàm candidus. n. ad II, 3. clementer uſus potentia ſua. II, 15. not. ibid. gemmarum ſtudioſus. n. ad II, 19. à Regibus Etruriæ oriundus. n. ad II, 13. mollis habitus & vita. not. ad II, 21. & ſeq. honores ſprevit. II, 31. n. ib. ſtylus ejus plenus figuris quæſitis. not. ad II, 21. quando mortuus. n. ad II, 1. teſtamentum. not. ad III, 11, 16.
Mæcenatis ultima verba. III, 1. & ſeqq. not. ad verſ. 23. quàm deſideratus Auguſto. III, 17, 19.
Mæonii libelli pro Homericis. II, 37.
Magiſtratus purpuram deponebant in luctu publico. I, 186.
Magna recuſare majus quàm accipere. II, 31. n. ib.
Malè fortis, hoc eſt, parum fortis, aut perperam fortis. I, 418.
Manes ſancti. n. ad I, 253.
Manifeſtus erat moriens. III, 9. n. ib.
Manus tollere pro Deos orare. n. ad I, 192.
Marcelli (Marci) mors. n. ad I, 65, 66.
Marmore monumenta, pro monumentis è marmore. II, 37. n. ibid.
Martis templum Tiberi vicinum. n. ad I, 231.
Mater Neronum Livia. I, 1.
Matres & nurus, pro omnibus matronis. I, 203.
Materia ablativo expreſſa, ſine præpoſitione. not. ad II, 77.
Maturus pro ſene. n. ad I, 447.

Maturior annis. n. ad I, 447.
Maximus armis & *togâ*. I, 14.
Medicamen ſacrum, nectar. II, 131.
Mergi Stygiâ aquâ. I, 410.
Meritum pervenit ad omnes. I, 425.
Metæ mundi. F. 4.
Metus imperat victo. II, 95.
Meta una ad quam properamus. I, 359.
Miſerabile carmen, ad miſericordiam movendam aptum. I, 3. & n. ib.
Molles oculi, facilè flentes. III, 13. n. ib.
Molliùs ſolito loqui. II, 67.
Monſtra immania, piſces magni. F. 5.
Morſæ piſces ſeptemtrionalis Oceani. n. ad F. 7.
Mortales oculi. F. 21.
Mortis erunt cetera. II, 37.
Mortis pro republica obitæ titulus quàm honorificus. n. ad I, 270.
Mortuos magnâ voce vocare ſolebant. n. ad I, 219.
Mota in nomen lingua. I, 308.
Movet unda lapillos, in ripis aut littore. II, 20.
Mulcere jubam. II, 127.
Multi in uno amiſſi. I, 79.
Multorum inſtar. I, 471.
Mundo finem fore crediderunt Philoſophi. n. ad I, 362.
Mutare arietem agno. II, 109.
Mutua cura viro, de uxore à viro amata. I, 302.

N.

Natantia lumina. I, 93. n. ib.
Nectare paſci idem ac immortalitatem conſequi. II, 119.
Nemea. II, 72.
Nere lucem, pro vitæ fatale filum nere. I, 164.
Nere ſtamina vitæ. II, 140.
Nervi, vires. I, 48.
Neſtoris ætas quæ. n. ad II, 137.
Neſtor ter canus, II, 137.

Nex intenta cœlo &c. I, 361.
Nexus Aſtro Lucifer. II, 130.
Nili caput. II, 48.
Niliacæ Carinæ. II, 45.
Nimius pro magno. II, 22. n. ib.
Niſus pugnax. F. 13.
Nitida bos. II, 88.
Nitens pro ſplendente. II, 131. n. ib.
Nodi crebri in filo. II, 75.
Nomina conditorum Templis præfixa. n. ad I, 288.
Nomina victoris & Conſulis *referre.* I, 140.
Non felix, pro infelici. I, 145. F. 11.
Noſtrum quid dici queat. n. ad I, 154.
Notare facta. I, 351.
Nova verba. II, 68.
Nova terra. I, 20.
Novus orbis Germania. I, 314.
Num minùs. II, 27. n. ib.
Numeros implere Principis. I, 285. n. ib.
Nymphæ canoræ, pro aquis cum murmure labentibus. II, 33. n. ib.

O.

Obſcœna viæ, quæ. n. ad I, 280.
Obſes Cæſaris Mæcenas. II, 28.
Obſtructum pectus. F. 15.
Oceani ſeptemtrionalis piſces. F. 5. & ſeq. n. ib.
Octavia immodicè luxit Marcellum ſuum. n. ad I, 444.
Oculos morientium claudere, ultimum proximorum officium. n. ad I, 157.
Odores tumulis dare, moris antiqui. n. ad II, 143.
Oenides Meleager. I, 110.
Omen averſari. I, 211. an poſſint dici Dii. n. ib.
Omniperita, perita omnium. II, 110.
Onus perferre, de dignitate. I, 350.
Operoſa gloria. I, 260. n. ib.
Opus pro re. II, 10.
Opus ingeniis, argumentum iis exercendis. I, 268.

Opus

Opus Cæſaris, juvenis à Cæſare educatus. I, 39. III, 6. & n. ib.
Opus magnum magni Cæſaris. III, 6.
Opus Romanæ Principis. I, 356.
Orbis Germanus. I, 391.
Orbis ignotus Germania. I, 457.
Ore premere collum & oculos. n. ad I, 34.
Orſa rumpit dolor. I, 210.
Oſcula ſuprema figere. I, 95. n. ib. I, 138.
Oſcula jungere. I, 35.
Ovidius Pedonis imitator. n. ad I, 362.

P.

Palam cum ablativo conjunctum. n. ad I, 442.
Palmifera juga. II, 134. n. ib.
Pannonii per juga ſparſi. I, 390.
Panope matertera Achillis. I, 435.
Par æquum virtutibus. I, 83.
Par bene compoſitum. I, 301. quàm rectè hoc dixerit *Pedo* de Druſo & Antonia docebit *Val. Maximus.* I, 301.
Parcæ fatorum interpretes. n. ad I, 243.
Pars Neronum Druſus. I, 145.
Pars partûs prior. I, 472.
Patriæ nomen perperam adhibitum in injuſtis bellis. n. ad I, 236.
Patres unde dicti Dii. n. ad I, 23.
Pectus ſedes animi, ſecundùm Veteres. n. ad I, 262.
Pectus pectoris. III, 26.
Pelori piſcoſi ſaxa. II, 41.
Penſa ſevera Parcarum. I, 240.
Percutere lyram. II, 51.
Perficere officium funeris. I, 70. n. ib.
Phaëthontis fabula unde nata. n. ad I, 112.
Philomela lugens Ityn, propter ſe interfectum. not. ad I, 105.
Pietas matris in filios. I, 5. unde dicta, & quid propriè *pietas*. n. ib.
Pierides Muſæ. II, 35.

Pignora de Druſo relicta. I, 324.
Pigræ undæ. F. 5.
Pius miles. II, 40. n. ib.
Planctæ inſulæ n. ad II, 108.
Plectrum eburnum. II, 51.
Plumoſa pectora. I, 109.
Poëtæ pro arbitrio nunc ajunt, nunc negant. n. ad I, 469.
Pollex certus Parcarum. I, 240.
Pomoſum ſolum II, 34. n. ib.
Ponere ſepelire. I, 170.
Ponere curas. II, 70.
Pontus iter perbreve. I, 388.
Populator Achilles. I, 433.
Portenta quàm ineptè ficta. n. ad I, 401.
Portitor avarus Charon. I, 358.
Poſitus paratus ad ſepulturam. I, 135.
Poſitus pro ſepulto. I, 69. n. ib. aut parato ad ſepulturam. I, 249.
Potentia non abuti, quàm difficile. n. ad II, 15.
Potiri abſolutè. n. ad II, 93.
Potuiſſe ultra mortem. III, 16.
Præcepta gaudia. I, 29. n. ib.
Præcincti qui. n. ad II, 24.
Præcipuum, ſingulare. n. ad I, 348.
Præfecti Urbi munus. n. ad II, 27. & 28.
Premere arva de eo qui in iis ſepultus. I, 434.
Premere Hydras. II, 81.
Prenſæ naves. F. 7.
Preſſo molliter ungue rapere. II, 92.
Pretium candoris. II, 135.
Primævus juvenis. III, 3.
Princeps quid propriè. n. ad I, 285.
Principes & vulgus idem non decet. I, 347.
Priſtis piſcis. F. 6. & navigium. n. ib.
Procumbo quid propriè. n. ad II, 88.
Procumbere in bovem. II, 88.
Profiteri dolorem. I, 87.
Procedens dies. II, 128.
Proluere amne. I, 230.

Publicus luctus. I, 66.
Pulvis Aemathius. II, 43.
Pumex pendens in caverna. I, 252. n. ib.
Puniceus ros, quòd ex rubente cœlo cadat. II, 124.
Purpurea nix. II, 62. n. ib.
Purpurea manus Auroræ, ut Poëtis Græcis ῥοδοδάκτυλος. II, 126.

Q.

Quadrijugi equi. I, 332.
Querela ſumma fati. I, 76.
Quietæ ſedes Deorum. F. 22.
Quod idem ac quoad. I, 172.
Quondam ad ſignificandum quod ſolet fieri. I, 101. plura ejus loquutionis exempla collegit *Nic. Heinſius* ad vſ. 71. Epiſt. Helenæ ad Paridem.

R.

Rectum animum contra ſæculum tenere. I, 45. n. ibid.
Redditus pro dato. II, 135. n. ib.
Referre oculos in ſe. I, 364.
Regalis habitus, triumphalis. I, 333. n. ib.
Religanda ratis. II, 108.
Religatus ad axem. I, 319.
Renere fila. n. ad I, 444.
Rerum caput, cuſtos, lumina, præſes. n. ad I, 347.
Rerum finis. F. 20.
Reſpiciens equus Auroræ. II, 128.
Reſpicere quid propriè. n. ad II, 128.
Rhenus. I, 385.
Rigent cornua in fronte cervorum. II, 116.
Rogare ſibi *mortem*. I, 323.
Romani in alias gentes crudeles. n. ad I, 280. & 281.
in Roſa dormire. II, 94. n. ib.
Roſeæ bigæ. II, 125.
Roſtra ſtatuas habebant magnorum virorum. not. ad I, 269.

Frigidus moriens. III, 2.
Frigus currit per oſſa. I, 153.
Frons Templi. I, 288.
Fructus brevis, de eo qui juvenis moritur. I, 121. n. ib.
Fuga, dare terga in fugam. I, 18.
Fuiſſe mortui dicuntur. III, 14.
Fuit pro mortuus eſt. I, 148, 155. III, 14. n. ib.
Fulmine icta ædificia, an quidquam portendant. n. ad I, 402.
Fulminis ictus. I, 11.
Funeſta domus. I, 474.
Fungi propriè abſolvere. n. ad I, 393.
Functus pro defunctus. I, 393. n. ib.
Fuſci equi Veſperi. II, 131.

G.

Galeâ potare. II, 58. n. ibid.
Ganymedes cur à Jove raptus dicatur. not. ad II, 90. unde ſic vocatus. not. ad verſ. 91. cur pincerna Jovis fictus. not. ad verſ. 91.
Garrulus Poëta. II, 36.
Gemoniæ ſcalæ cadaveribus obſcœnæ. n, ad I, 280.
Generoſa forma. I, 259.
Genus acre. I, 17.
Germanici cognomen primus omnium adeptus eſt Druſus. n. ad I, 337.
Germanici Druſi F. navigatio ſeptemtrionalis. n. ad Frag. 1. & ſeq.
Geryon ab Hercule victus. II, 85. n. ib.
Gloria parentis filius. I, 122, n. ib.
Gradivus pater. I, 23. unde dictus. n. ib.
Gradus molliti doloris. I, 400.
Gratari & *gratulari* quid. n. ad I, 31.
Gravant gremium lacrimæ. I, 115.
Gravis hoſtis. II, 44.
Gravis nox pro procelloſa. n. ad I, 403.
Gravida genæ lacrimis. I, 116.

H.

Habitu in omni. I, 57. quavis in ſorte. n. ibid.
Hera dicta Fortuna. I, 376.
Hederæ ſerpentes circa thyrſum. II, 64.
Hercules combuſtus in Oeta. n. ad I, 258.
Herculis deliciæ. II, 69. & ſeqq.
Hercules hydros ſuffocavit. II, 81. hydram trivit. II, 83. n. ibid. alii ejus labores. ibid. & ſeqq.
Heſperius mundus. F. 4.
Heſperos. II, 129.
Hic & hic, pro hic & ille. II, 18.
Hirundo ſe condit ſcopulis. II, 101.
Hirundines hyeme non migrant, ſed ſe in ſcopulis condunt. n. ad II, 101.
Honos pietatis. I, 133.
Hoſtibus hoc eveniat, formula abominantis. not. ad I, 182, 450. Plura exempla collegit vir eruditus *Adr. Junius*, inter proverbiales formulas exſecrandi, ad verba *hoſtibus eveniat*.
Hydri & Dracones miſti. n. ad II, 82.
Hydri ab Hercule ſuffocati. n. ad II, 81, 82.

I.

I nunc &c. I, 363. Formula eſt veluti irridentis, & cujus multa exempla collegit *Nic. Heinſius* ad *Ovidium* Amor. Lib. III. El. III, 1.
Ictæ nives ventis & ſole. I, 101.
Ictus fluminis. I, 227. n. ib.
Idem quod. II, 104.
Ignis medius pro dimidio curriculo ſideris. II, 130.
Ignotus triumphus. I, 19.
Imagine falsâ agitari. I, 325.
Imagines mortuorum prælatæ funeribus. n. ad I, 205.
Immiſſis capillis ora ſqualent. I, 295.
Immitis Dea Fortuna. I, 375.

Impa-

Impavida Minerva. I, 403. templum ejus fulmine ictum. n. ibid.
Imponi alto. I, 349.
Inanes artus. I, 133.
Incidere ſermonem. III, 8. n. ib.
Incomitatus. I, 198.
Indi quinam a Romanis dicebantur. n. ad II, 57.
Indignæ comæ. I, 40.
Indulgere abſolutè dictum. II, 105.
Inertia ſata. F. 10.
Influit dolor menti. I, 395.
Infragilis animus, qui frangi nequit. n. ad I, 354.
Inhibere curſus equorum. I, 229.
Inire urbem. I, 177, 178.
Injuria Fortunæ. I, 51.
Inſcriptiones ſepulcrales, quibus mortui ſalutantur, & reſalutant. n. ad I, 220.
Integer ævo, quis. III, 5. n. ib.
Invidia Diis in luctu facta. n. ad I, 190.
Invidioſa bona. I, 58.
Invitæ genæ lacrimas excipientes. I, 276.
Jovis arx Capitolium. I, 28.
Ira fluviorum quænam. n. ad I, 233.
Irreligata carina. II, 5.
Itargus, pro Viſurgi. I, 386. n. ib.
Iter perbreve Pontus. I, 388.
Itys Threicius. I, 106.
Judicia libera ſub Auguſto. n. ad I, 49.
Jungere bigas. II, 125.
Jupiter dictus Auguſtus. I, 380. n. ib.
Jura ſilere in juſtitio dicuntur. I, 185.
Jus injuſtum. I, 54. & n ibid.
Jus matris ab uno habere. I, 151.
Juvenes & ſenes pro omnibus viris. I, 203.
Juveneſcere. II, 111.

L. *Lacri-*

L.

Lacrimæ concretæ. n. ad I, 113.
Lacus, ſtagna. n. ad II, 102.
Lambere aſtra. I, 256.
Lanificæ. II, 78.
Laudare voce & lacrimis. I, 209.
Laudationes funebres. n. ib.
Lauream deponère in Capitolio victores ſolebant. n. ad I, 206.
Laxare cultus. II, 49.
Lecta oppida per titulos ſuos, in pompa ferali. I, 462. ubi vide not.
Lectus in funere, à quibus bajulatus publicè. n. ad I, 207.
Ledæi fratres. I, 283.
Leges dicere. I, 7.
Leges mutæ in juſtitio. I, 185.
Legere crinem ab ore. I, 224. n. ib.
Lenire morſu fila. II, 74.
Lentum videre. I, 279. crudelem etiam *lentum* dici. not. ibid.
Levante galeâ. II, 58.
Levantur nomina. I, 25. n. ib.
Librare pondus. II, 142. & n. ib.
Libris intactus orbis. F. 19.
Ligna ignibus tradere. II, 42.
Liqui pro lacrimari. I, 101. n. ib.
Litus pro ripa. I, 445.
Livia. Ejus laudes. I, 41. n. ad I, 58.
Livia quo modo tulerit mortem Druſi. n. ad I, 418.
Livia, jure trium liberorum donata. n. ad I, 151.
Livius (M.) & *Claudius* (C.) Aſdrubalis victores. n. ad I, 452.
Locus pro ſpatio temporis. I, 340. n. ib.
Locum honoratum tueri. I, 349.
Lollius amicus Mæcenatis. II, 10. n. ib.
Lucifero nunc equus unus, nunc plures equi tribuuntur. n. ad II, 132.

Virtutem inutilem Veteres queſti. n. ad I, 41.
Viſcera matris liberi. I, 264.
Vita utenda data. I, 369.
Vivaces cervi. II, 115.
Vivere ſermonibus amicorum. III, 17.
Vivitur ingenio. n. ad II, 37.
Ultima inter laudes. I, 44.
Ultima natura. F. 17.
Ultra numquid erat? II, 73.
Umbra pro pace. II, 93. n. ibid. Adde, ſi videtur, locum hunc *Ovidii* Amor. Lib. II. El. XVIII. cujus hoc eſt initium:

Carmina ad iratum dum tu perducis Achillem
Primáque juratis induis arma viris;
Nos, Macer, ignava Veneris ceſſamus in umbra.

Umbrifera linter. I, 418.
Venerabilis propriè annoſus, deinde venerandus. n. ad I, 13.
Ungere mortuos, antequàm rogo inferrentur, moris erat. I, 136. n. ib.
Vocare ſub leges ſuas. I, 360.
Voti pars altera, pro altero filio. I, 39. Sic *Ovidius* Faſt. vſ. 459. Remum inducit alloquentem nutricem: *En ego dimidium veſtri párſque altera voti.*
Vota inſuſcepta relinquere. I, 197.
Uſque ſignificat continuum temporis ſpatium. n. ad I, 254.
Uſus amici pro amicitia. II, 9.

FINIS.

INDEX

Auctorum in Notis ad PEDONEM illuſtratorum.

Aratus in Phænomenis verſ. 110. ad II, 23.

Cæſar de B. C. Lib. III. cap. 72. ad I, 277.
Capitolinus in Antonino. ad II, 143.
Catullus in Argonaut. ad II, 74.
Cicero ad Atticum Lib. XI. Ep. 2. & 14. ad I, 348. Tuſcul. I. ad I, 369.

Dionyſius Afer verſ. 1011. & ſeqq. ad II, 20.

Ennius. ad I, 376.
Euripides in Hippolyto vſ. 786. & 1445. ad I, 138.

Fulgentius Mytholog. Lib. I. cap. 26.

Homerus Iliad. A, 250. ad II, 137. Odyſſ. Ω, 68. ad I, 461.
Horatius Carm. Lib. I. Od. XIV, 18. ad I, 302. Lib. III. Od. III, 10. ad II, 119. Epod. VII, 17. ad II, 94. Epod. XIV, 3. ad II, 3. Satir. Lib. I. Sat. III, 70. ad I, 73. Epiſt. Lib. I. Ep. II, 1. ad II, 10.
Hyginus Poëtici Aſtron. Lib. II. cap. 42. ad II, 129.

Juvenalis Sat. II, 16. ad II, 23. Sat. VII, 207. ad II, 143.

Livius

Livius Lib. II. cap. 13. ad I, 12. Lib. IV. cap. 34. ad I, 16. Lib. VII. cap. 13. ad I, 31. Lib. IX. cap. 40. ad II, 65. Lib. XXXII. cap. 37. ad III, 8. Lib. XXXV. cap. 57. ad I, 179.
Lucas Evangeliſta Cap. XVI. verſ. 22. ad III, 34.
Lucretius Lib. II. ad I, 405.

Mæcenatis fragmenta. ad II, 21, 120.
Marcianus JCtus Digg. Lib. I. Tit. VIII. l. 8. ad I, 253.
Martialis Lib. XI. Ep. 70. ad II, 14. Lib. XII. Ep. 35. ad II, 22.

Nonius Marcellus de genere navigiorum. ad Fr. 6.

Ovidius Epiſt. Penelopes verſ. 114. ad I, 372. Ep. Medeæ verſ. 3. ad II, 140. Ep. Acontii vſſ. 134. & 137. ad I, 138.
Amorum Lib. I. El. II, 49. ad I, 25. El. III, 16. ad I, 302. Lib. II. El. VI, 35. ad II, 117. Lib. III. El. III, 33. ad I, 7.
Metamorphoſ. Lib I, 149. ad II, 23. Lib. VI, 54. ad II, 76. Lib. XII, 167. ad II, 137. Lib. XV, 816. ad I, 245.
Faſtorum Lib. V, 40. ad I, 376.
Triſtium Lib. I. El. IV, 53. ad I, 354. Lib. II. Eleg. I, 426. ad I, 362. Lib. III. El. IV, 3. ad III, 20. Lib. IV. El. II, 20. ad I, 462.

Plautus, Amphitr. Act. I. Sc. I, 156. ad II, 70.
Propertius Lib. III. El. III, 16. ad I, 462. El. XIII, 29. ad III, 13.

Seneca de Beneficiis Lib. III. cap. 26. ad II, 22. de Provident. cap. III. ad II, 33. ad Marciam c. III. ad I, 95. ad Polybium c. IV. ad I, 167.
Servius ad Æneïd. III, 427. ad Fr. 6. ad Æneïd. VIII, 31. ad I, 221.
Statius Thebaïdos II, 41. VIII, 18. ad I, 428. in Epithalamio Stellæ & Viol. ad II, 40.
Suëtonius in Auguſto cap. XXXVII. ad II, 27. in Tiberio cap. XXI. & LVI. ad I, 279. in Nerone cap. LVII. ad II, 143.

Tacitus Annal. Lib. VI. cap. 5. ad II, 22.
Terentius Andriæ Act. I. Sc. 1, 4. ad I, 9. Ibid. verſ. 12. ad II, 135. Prologo Eunuchi, 15. ad II, 39.
Tibullus Lib. I. El. VIII. ad III, 29.

Valerius Maximus Lib. V, 5. ad I, 318.
Virgilius Eclog. IX, 36. ad II, 36. Eclog. X, 74. ad I, 256.
Georg. I, 43. ad I, 1[illegible]. Lib. II, 172. ad II, 57. Lib. IV, 374. ad I, 252. Ibid. 385. ad I, 256. Æneïdos Lib. I, 52. ad I, 7. Ibid. 83. ad III, 34. Ibid. 297. ad II, 50. Lib. II, 49. ad I, 404. Ibid. 714. ad I, 67. Lib. III, 67. ad I, 219. Ibid. 286. ad II, 37. Ibid. 309. ad II, 144. Lib. IV, 239. ad II, 57. Ibid. 379. ad I, 9. Lib. V, 391. ad I, 124. Ibid. 856. ad I, 92. Lib. VI, 458. ad I, 332. Lib. VIII, 640. ad II, 88. Ibid. 705. ad II, 57. Lib. IX, 256. ad III, 5. Lib. XII, 817. ad II, 135.

FINIS.

[illegible]

[illegible] See Poet. Lat. Min. Vol. III. p. 11.

P. CORNELII SEVERI
ÆTNA,
& quæ ſuperſunt
FRAGMENTA,
CUM NOTIS
ET INTERPRETATIONE
JOS. SCALIGERI, FRID. LINDENBRUCHII & THEOD. GORALLI.

ACCESSIT

PETRI BEMBI
ÆTNA.

AMSTELÆDAMI,
Apud DAVIDEM MORTIER.

MDCCXV.

LECTORI
S. P. D.
THEODORUS GORALLUS.

NOn eſt, LECTOR, cur multis agam de conſilio meo & ratione, quâ *P. Cornelium Severum* illuſtrare conatus ſum. Rem totam ſat copiosè expoſui, in Præfatione, quam *C. Pedoni Albinovano* præfixi. Monebo dumtaxat me iiſdem hìc præſidiis uſum, nec cujuſquam ferè notas hìc conſpici, præter Scaligeranas & meas. Virum ſummum qui in hoc Poëma plura ſcripſit, quàm in ullum aliud quod in *Catalectis* legatur, ſæpe ſequutus ſum; ſæpiùs malè, ut mihi quidem videbatur, præeuntem deſerui. Præ feſtinatione, quam ipſe ad calcem notarum in *Ætnam* nimiam fuiſſe nos docet, ſingula, ut par erat, expendere non potuit; eáque præterea fuit ſtudiorum ejus ratio, ut Phyſicam fermè neglexerit, quo neglectu factum eſt ut multa hìc adſequutus non ſit; quæ alioqui, quâ erat Linguæ Latinæ, ceterarúmque Litterarum peritiâ, facilè intellexiſſet. Nos igitur tempore longiore in hæc inſumtò, & accuratioris Phyſicæ ſubſidiis adjuti, multa deprehendimus in Scaligeranis notis, quæ minimè placere poterant. Itaque ea confutavimus, in noſtris; ſed ita ut ceteris doctiſſimo viro ſua laus illibata, apud nos, maneret. Ex collatione Veterum Editionum eam lectionem ſelegimus, quæ conſentire cum ſtylo ac ſententia *Severi*, & optimum ſenſum complecti videbatur. Ubi verò nulla lectio, quam quidem viderimus,

mus, ſenſum commodum pariebat, quod non rarò contigit, ſequuti ſumus correctiones *Scaligeri* ad antiquiſſimas lectiones quàm proximè accedentes; aut eas, ubi viſum, interpolavimus; vel alias, quæ minùs à priſcis Editionibus recedebant, ſubſtituimus; quarum omnium mutationum rationem in notis reddimus. At ubique quàm minimam potuimus licentiam nobis adrogavimus, nec quidquam niſi fermè neceſſariâ ratiocinatione in contextum admiſimus. Videbis, LECTOR, *Severum* noſtrâ curâ ita eſſe expolitum atque exornatum, ut jam legi, cum nonnulla voluptate, poſſit; qui intelligi antea nullo modo poterat; quamvis ceteroqui non dubitemus ab aliis, qui antiquos nanciſcentur Codices, feliciorem medicinam nonnullis vulneribus fieri poſſe; quod ut à doctis viris fiat optamus, plaudere meliora adferentibus parati. Ad calcem addidimus Fragmentum de morte *Ciceronis*, aliáque nonnulla ex Veteribus Grammaticis collecta; quibus adjici poterunt quæcumque alibi fortè occurrent; nam nobis quidem nota plura non erant. Subjunximus elegantiſſimum libellum *Pet. Bembi* de Ætna, emendatiorem, quàm legitur in editione operum ejus Argentoratenſi anni MDCLII. ubi multis Typographicis vitiis commaculatus eſt. Ex eo loca nonnulla *Severi* meliùs intelligi cùm poſſent, maluimus integrum politiſſimum Opuſculum hìc legi, quàm particulas dumtaxat in notis noſtris proferendas. Utinam vir elegantiſſimi ingenii Phyſices æquè peritus fuiſſet, ac purioris ſermonis! Sine dubio pleniorem mirandi montis deſcriptionem haberemus. Vale, LECTOR, & planiorem tibi viam non tantùm ad Ætnæ

næ verticem, ſed & ad humaniorum litterarum cognitionem facere tibi conantibus faveto.

E Muſeo noſtro, Calendis Octobris anni M DCC II.

JUDICIA ac TESTIMONIA
Veterum & Recentiorum Scriptorum
DE SEVERO.

Ovidius Epiſt. ex Ponto Lib. IV. Ep. 2. quæ eſt ad *Severum.*

Quod legis, ô Vates magnorum maxime Regum,
Venit ab intonſis uſque, Severe, *Getis.*

Ibidem.

At tu cùi bibitur feliciùs Aonius fons,
Utiliter ſtudium, quod tibi cedit, ama.
Sacráque Muſarum meritò cole, &c.

Ejuſdem Libri Ep. ultimâ:

Quique dedit Latio carmen regale Severus.

Senecæ patris teſtimonia prolata ſunt ad fragmenta, ſic verò filius in Epiſt. LXXIX.

Donec Ætnam deſcribas in tuo carmine & hunc ſollemnem omnibus Poëtis locum attingas, quem quo minùs Ovidius tractaret, nihil obſtitit quod jam Virgilius impleverat; ne Severum *quidem* Cornelium *uterque deterruit.*

Quintilianus Inſt. Orat. Lib. X. c. 1.

Cornelius *autem* Severus, *etiamſi verſificator, quàm Poëta, melior, ſi tamen, ut eſt dictum, ad exemplar libri primi bellum Siculum perſcripſiſſet, vindicaret*

ſibi

ſibi jure ſecundum locum. Sed eum conſummari mors immatura non paſſa eſt; puerilia tamen ejus opera & maximam indolem oſtendunt, & mirabilem præcipuè in ætate illa recti generis voluntatem.

Lil. Greg: Giraldus Dial. IV. Hiſt. Poët. Cornelius Severus *Poëta fuit & declamator egregius*, &c. *ſcripſit bellum Siculum quod imperfectum reliquit, importunâ morte interceptus. Si enim, ut ait Fabius, perficere potuiſſet, meritò ſibi ſecundum locum vindicaſſet. Dicitur inſuper de Ætna monte carmen compoſuiſſe, unde factum ut Poëma, quod de Ætna Virgilio adſcribitur*, Severo *nonnulli potiùs attribuant*, &c.

Joſeph. Scaliger initio notarum in Ætnam. *Seneca ſcribens ad Lucillium hortatur eum, quòd is tum eſſet in Sicilia, ut ſibi de Ætna ſcribat. Ejus verba hæc ſunt*: ſollemnem, &c. *Itaque cùm Ovidius*, XV. *Metam. Virgilius* III. *Æn. tantùm de eo tractarint fruſtra augurantur hoc Poëma eſſe Virgilii. Cùm ex verbis Senecæ* Corn. Severi *eſſe neceſſe ſit. Ex quo Poëmate, quod nobis ex omnium illius ſcriptoris operum naufragio reliquum eſt, potes advertere, quantus fuerit ille vir in penetralibus Heliconis, quàmque meliùs nobiſcum ageretur, ſi ille potiùs injuriam temporis effugiſſet, quàm iſti pingues Poëtæ, Muſarum ἐκτρώματα. Qui non tam meruerunt, ut in loco legitimorum habeantur; quàm ipſi, ubi legitimos deſideramus, in vacuum venerunt. Nulli ferè Poëmati magis nocuit, imò, ut ne quid diſſimulem, nulli tantùm nocuit Vetuſtas; tantæ ejus ſunt maculæ, quas nos breviter indicare contenti erimus. Non enim commentarium inſtituimus.*

P. COR-

P. CORNELII SEVERI QUÆ SUPERSUNT.

P. CORNELII SEVERI

ÆTNA.

AETNA mihi, ruptíque cavis fornacibus ignes,
Et quæ tam fortes volvant incendia cauſæ,
Quód fremat imperium, quid raucos torqueat æſtus,
Carmen erit; dexter venias mihi carminis auctor,

Seu

NOTÆ.

1. *Aetna*] Quicumque deſcripſerunt Siciliam, Aetnam etiam commemorarunt, & nos huic Opuſculo elegantiſſimam mirabilis montis deſcriptionem, à *Pet. Bembo* conſcriptam, ſubjiciemus. Monebimus dumtaxat Lectorem, memor ſit hanc inſulam à Phœnicibus primùm occupatam fuiſſe, locáque ejus ab iis nomina accepiſſe, quod multis probavit Phœniciarum originum feliciſſimus indagator *Sam. Bochartus* Chanaan. Lib. I. c. 28. ubi acutè conjicit montem hunc *Aetnam*, dictum à Phœnicia voce *atthuna*, quæ *fornacem* ſonat, ſcriptáque eſt litteris *Aleph*, *Thau*, *Vau*, *Nun*, *Aleph*; quod vel hic primus *Severi* verſiculus abundè comprobat. *Gorallus.*

Ibidem. *Ruptique*] Hoc eſt, erumpentes. Sic & v. 59. *rumpantur fulmina*, pro erumpant. *Idem.*

2. *Fortes*] Quamvis *fortis*, uſu Linguæ Latinæ, frequentiùs animi virtutem ſignificet, attamen propriè videtur de corporibus uſurpatum, & validum ac robuſtum ſignificare; priùs enim ſunt nomina rebus corporeis, quam ſpiritualibus, impoſita. De hiſce enim homines ſeriùs cogitarunt, quàm de corporeis. Derivanda omnino videtur vox à *fero* aut φορέω, quaſi φορητὴς, *later*, quamvis olim ſcriberent *forctem*; nam in Etymologia multas eſſe anomalias nemo neſcit *Idem.*

Ibid. *Volvant*] Quia involutum fumum, flammáſque emittunt. Sic *Lucretius* Lib. VI. ubi rationem hujus incendii tradit:

—— *craſſâ volvit caligine fumum.*

Sic etiam alii. *Idem.*

3. *Quod fremat imperium*] Non ſine magno fremitu, ut poſtea videbimus, erumpunt majores flammæ. *Virgilius* Aeneid. Lib. III, 577.

—— *lique-*

INTERPRETATIO P. CORNELII SEVERI ÆTNÆ.

AETNAM, montem Siciliæ, qui ex cavernis effractis ignes emittit, cauſáſque vehementis incendii, quæ tanto fremitu viſcera ejus agitant, canere aggredior. Tu ô Apollo, Muſarum Dux & Præſes, qui carmina inveniſti, ad

——— *liqueſactáque ſaxa ſub auras*
Cum gemitu glomerat. Idem.

Ibid. *Raucos*] Raucum quemdam fremitum emittunt crateres. *Idem.*

4. *Carmen erit*] Materia, ſeu argumentum carminis. *Idem.* Ibidem. *Dexter veniat* &c.] Non ſolùm hic verſus à recentioribus editionibus diſcrepat, in antiquitus excuſis, ſed & ſequens transpoſitus eſt. Quare & ex his & ex invocatione ipſa, colligimus non leviter depravatam lectionem hanc eſſe. Nam quis Dodonam Phœbo, non Jovi, adſerat? Tamen hîc ex Dodona elicitur ille. Sed profectò quaſi manu ducimur ad veram lectionem ex veteribus editionibus:

——— *dexter mihi carminis auctor Apollo,*
Seu tua, Dodonâ potior, te cumque Phaſelis,
Seu te Cythnos habet, ſeu Delos gratior illâ,

In nova Pierio &c. Scaliger. Quem erraſſe ad ſingula demonſtrabimus. *Gorallus.*

Ibid. *Veniat*] Hanc vocem neceſſariam extriverunt, qui *Apollo* in hoc verſu repoſuerunt. Non dubito quin *Apollo* merum fuerit gloſſema margini adſcriptum, ut intelligeret Lector rudior quodnam Numen hîc à *Severo* invocaretur. Nomine omiſſo, nihil deeſt; ſed ſublatâ voce *veniat*, pendet oratio. Notum eſt Deos *venire* dici ad ſacra, atque invocationes quæ iis placebant. Sic Georg. II, 7. in invocatione Poëtica, ut hîc:

Huc, pater ô Lenæe, veni.

& Aeneïd. VIII, 302.

Et nos & tua dexter adi pede ſacra ſecundo.

Pluribus exemplis rés non indiget. *Dexterum* autem dici faventem, metaphorâ ex auſpiciis petitâ, nemo neſcit. Idem.

Seu te Xanthos habet, ſeu Delos gratior illâ,
Seu tibi Python eſt potior; tecúmque faventes

In

NOTÆ.

Ibid. *Carminis auctor*] Qui mihi auctor fuiſti hujus operis aggrediendi. Imitatio eſt Culicis, ubi v. 12.

Phœbus erit noſtri princeps & carminis auctor.

5. *Seu te Cynthos*] At Cynthos in Delo. Quomodo ergo & Delus hîc ſubjungitur? Annon ubi Delus, ibi & Cynthos? Sed aut Delus hîc ſimpliciter pro ipſo oppido Deli inſulæ, ubi erat nobiliſſimum Apollinis templum, ſumetur, aut *Cythnos* legendum erit. Quamquam in Cythno nullum Apollinis templum invenio. *Scaliger.* Sed legendum *Xanthos*, quæ fuit urbs Lyciæ maxima ad cognominem fluvium ſita, de qua *Strabo* Lib. XIV. p. 457. & ſeq. Ed. Genevenſis. Ἓξ δὲ τὰς μεγίστας ἔφη ὁ Ἀρτεμίδωρος, Ξάνθον, Πάταρα &c. *Sex ait maximas Artemidorus, Xanthum, Patara* &c. Paullò pòſt, memorato Xantho fluvio: *ἀναπλεύσαντι δ' ὑπηρετικοῖς δέκα σταδίοις τὸ Λητῷον ἐστίν. ὑπὲρ δὲ τοῦ ἱεροῦ προελθόντι ἑξήκοντα ἡ πόλις ἡ τῶν Ξανθίων ἐστὶ μεγίστη τῶν ἐν Λυκίᾳ: ubi lembo ad decem ſtadia adverſo flumine fueris ſubvectus, Latonæ eſt templum, & ſexaginta ſupra id ſtadiis Xanthus urbs, Lyciæ urbium maxima.* Pomponius Mela Lib. I. c. 15. de Pataris: *Illam nobilem facit delubrum Apollinis, quondam opibus & oraculi fide, Delphico ſimile. Ultra eſt Xanthus flumen, & Xanthus oppidum.* Plinius Lib. V. c. 27. *Xanthus à mari XV. M. paſſuum, fluménque eodem nomine.* Sic paſſim Geographi & alii, quos in re clara proferre non opus eſt. Dubium autem eſſe nequit quin *Xanthos* debeat legi, ſi meminerimus *Severum*, quod jam monui, imitari Virgilianum Culicem, ubi in invocatione Apollinis, ſic ſummus Poëta noſtro præiverat.

——— *Sive educat illum*
Alma Chimeræo Xanthus perfuſa liquore,
Seu nemus Aſteriæ, ſeu quâ Parnaſſia rupes
Hinc atque hinc patulâ prætendit cornua fronte.

Sic & Aenëid. IV, 143.

Qualis ubi hibernam Lyciam, Xanthique fluenta
Deſerit, ac Delum maternam inviſit Apollo.

Horatius ſimilia etiam habet Carm. Lib. III. Od. IV, 61. ubi ſic deſcribit Apollinem:

Qui rore puro Caſtaliæ lavit
Crines ſolutos, qui Lyciæ tenet
Dumeta, natalémque ſilvam
Delius & Patareus Apollo.

Quibus verbis confirmatur lectio vulgata loci allati è Culice,

quem

ad me quæſo, favens venito, ſive Xanthi in Lycia verſaris, ſive in Delo, ſive Delphis, & tecum faventes

quem corrumpere conatus eſt *Scaliger*. Locum Horatii imitatus eſt *Statius* Thebaidos Lib. I. ubi ſic Apollo compellatur:

Phœbe parens, ſeu te Lyciæ Pataræa nivoſis
Exercent dumeta jugis, ſeu rore pudico
Caſtaliæ flavos amor eſt tibi mergere crines,
Seu Trojam Thymbræus habes, ———
Seu juvat Ægæum feriens Latonius umbrâ
Cynthus, & aſſiduam Pelago non quærere Delon.

Quâ invocatione etiam Poëta noſter mirè illuſtratur. Attamen in urbe ipſa Xantho, tam celebre non fuit Apollinis delubrum, quàm Pataris. *Gorallus.*

Ibid. *Seu Delos gratior illâ*] Nempe, Xantho, quæ eſt fœminini generis, non *Cynthos*. Idem.

6. *Dodona*] Dodona potiorem Phaſelida intelligit, quòd oracula Phœbi Dodonæi Jovis oraculis præferri vult. Nam & neſcio quis dux Epirota ea oracula aliquando falſi convicit. Phaſelis in Pamphylia. Pleraque omnis Lycia & Pamphylia Phœbum præcipuè coluit. Hinc *Lyciæ ſortes*. *Scaliger.*

Ibid. *Seu tibi Python eſt potior*] Sic reſtituimus, quia de Dodonæo Apolline nulla uſquam mentio, apud Veteres; hæc autem invocatio complectitur tantùm loca Apollini ſacra, ut invocatio Virgiliana, quam protulimus ad v. 5. ubi Delon ſequitur *rupes Parnaſſia*. *Python* autem, nomen rarius Delphorum, in notius *Dodona* à librariis, ſollemni temeritate, mutatum eſt, & ex PYTHON EST factum DODONE. *Euſtathius* ad Iliad. Β. v. 519. ſeu Catalogi 26. ubi Πυθῶνα πετρήεσσαν, *Pythonem lapidoſam* Delphos vocat *Homerus*: ἡ δὲ Πυθὼ πάλαι μέν ποτε Παρνασσία ἐκαλεῖτο νάπη, ἀπὸ Παρνασσοῦ ὄρους παρακειμένου. εἶτα Πυθὼν ἐκλήθη, διὰ τὸν ἐκεῖ τοξευθέντα ὑπὸ Ἀπόλλωνος καὶ σαπέντα δράκοντα; *Pytho olim vocabatur Parnaſſius ſaltus, à Parnaſſo monte vicino. Deinde Python dicta eſt, propter draconem illic ab Apolline ſagittis confoſſum & putrefactum.* Talia quoque habet minor Scholiaſtes. *Python* etiam vocantur Delphi à *Pindaro*, pluribus in locis, *Callimacho* Hymno in Delum v. 9. & aliis. Pariter *Tibullus* Lib. II. El. III, 27.

Delos ubi nunc, Phœbe, tua eſt? ubi Delphica Python?

Ad Etymologiam verò Græcam quod attinet hujus nominis, ea inanis habenda eſt. Dicta eſt *Python*, quia illic habitabat vates *ventriloquus*, ἐγγαστρίμυθος, qualis deſcribitur Latona à *Callimacho*, qui ex utero ejus vaticinantem inducit Apollinem, in Hymno memorato. Sanè *Heſychius* aliique πύθωνας docent dici ejus modi vates, ut ad *Callimachum* multis oſtendit vir illuſtris *Ezech.*

In nova Pierio properent à fonte ſorores
Vota; per inſolitum, Phœbo duce, cautiùs itur.
Aurea ſecuri quis neſcit ſæcula Regis?
Cùm domitis nemo Cererem jactaret in arvis,
Venturiſque malas prohiberet frugibus herbas,

Annua

NOTÆ.

Spanhemius. Addimus vocis Etymon ex Phœnicia Lingua, in qua *Path* pudendum muliebre ſonat, ut Eſaïæ III, 17. *Gorallus.*

Ibid. *Tecumque Pheſelis*] Hic *cumque* dictum eſt, ut apud *Horatium*:

——— mihi cumque ſalve
Rite vocanti.

Cicero II. de Legibus: *Equitatum cumque qui regat.* Quam vocem qui ignorarunt non ſolùm ipſam, ſed & ſequentem mutarunt; verſúmque, ne uno facinore contenti eſſent, transpoſuerunt. *Scaliger.* Mera hæc ſunt commenta viri ſummi, cui aurem cave ne præbeas. Senſus eſt in vulgata lectione optimus. Invocat enim Poëta Apollinem μουσηγέτην, ut Græci loquuntur, quem Muſis cinctum venire optat. *Gorallus.*

7 *Pierio properent à fonte*] De Pieria Muſarum patria, ejúsque fontibus, vide quæ adnotavit *Joan. Clericus* ad *Heſiodi* Theogoniam v. 53. Idem.

8. *Vota*] *Nova vota* hic vocantur, quibus Poëta optat Muſas ſibi adeſſe, non ut fabulas canat, ſed ut occultam Aetnæi ſoli naturam pandat, quia rarius erat ejuſmodi argumentum carminibus celebrari; quamquam fatendum eſt non unum noſtro præiviſſe Poëtam & præſertim *Lucretium*, divini oris vatem. Alii etiam obiter rem attigerant, ſed nemo integro Poëmate perſequutus erat. *Gorallus.*

Ibidem. *Per inſolitum*] Nempe, iter, aut tramitem, aut callem. Potiori jure ſic loqui potuit *Lucretius*, qui re verâ primus apud Latinos verſibus, nec exiguo opere, eſt philoſophatus. Meritò ille ſub finem Lib. I. *Avia Pieridum peragro loca nullius ante Trita ſolo* &c. Gorallus.

9. *Aurea ſecuri* &c.] *Securus Rex* Saturnus dicitur, quòd Poëtæ, quamquam parum ſibi conſtantes, ſub ejus regno nulla fuiſſe bella dictitarent; qua de re, vide adnotata à *Joan. Clerico* ad Theogoniam *Heſiodi* v. 211. *Ovidius* Metam. I, de ætate aurea

——— ſine militis uſu,
Mollia ſecura peragebant otia mentes Gorallus.

Ibid.

tes pariter novis precibus Muſæ è Pieria veniant; inſolitum enim iter ingreſſurus, te duce, tutiùs progrediar. Omnes dudum norunt, ex Poëtarum carminibus, quale fuerit regnum Saturni; [10] quo nemo ſementem faciebat, nemo ſarriebat ſegetes, ſed quotannis meſſes divinitus creſcebant, horreáque ſponte

Ibid. *Quis neſcit &c.*] Imitatur *Virgilium:*

——— quis aut Euryſthea durum
Aut illaudati neſcit Buſiridis aras?

Scaliger. Nimirum, vult, cùm antiquæ fabulæ à tot Poëtis dictæ ſint, & omnibus notæ, nihil eſſe cauſæ cur & ipſe iis canendis operam ludat, aut tædium cuiquam creet. *Gorallus.*

10. *Domitis arvis*] Hoc eſt, aratro ſubactis, domatur enim quidquid antea intactum, ac veluti liberum, certis legibus ſubjicitur. Sic *Virgilius* Lib. IX, 608.

Aut raſtris terram domat, aut quatit oppida bello.

Ibidem. *Cererem jactavit*] Nam ſi credimus Poëtis,

——— fruges tellus inarata ferebat,
Nec renovatus ager gravidis canebat ariſtis.

Quæ verba ſunt *Ovidii* Metamorph. I, 109, 110. Gorallus.

11. *Venturis frugibus*] Hoc eſt, quæ in agris creſcent, ſi per malas herbas liceat, ut apud *Virgilium* Georgic. I, 54.

Hic ſegetes, illic veniunt feliciùs uvæ.

Malas herbas] Quas ſub regno Jovis ſcribit *Virgilius* agros *occupaſſe*; ita ut, volente Jove,

——— horreret in arvis
Carduus; intereunt ſegetes, ſubit aſpera ſilva
Lappaque tribulique, interque nitentia culta
Infelix lolium & ſteriles dominantur avenæ

Georg. I, 151. Sarritione eæ herbæ evelluntur, ne frugibus noceant, qua de re *Columella* Lib II. c. 12. Malæ ergo ſunt herbæ, quæ ſponte ſuâ inter ſatas proveniunt, venturáſque fruges ſuffocant. *Propertius malas herbas* vocavit, ſenſu paullùm diverſo, nam de templis Deorum deſertis, ſic loquitur Lib. I. El. V, 27.

Sed non immeritò velavit aranea fanum,
Et mala deſertos occupat herba Deos.

Mala hìc dicitur *herba* quæ in Templis nulla eſſe debuit, non quæ meliori nocuit. *Gorallus.*

Annua ſed ſacræ complerent horrea meſſes,
Ipſe ſuo flueret Bacchus pede, melláque lentis
Penderent foliis, & pingui Pallas olivâ,
Secretos omnes ageret cùm gratia ruris.
Non ceſſit cuiquam meliùs ſua tempora noſſe.
Ultima quis tacuit juvenum certamina Colchos?

Quis

NOTÆ.

12. *Satura complerent horrea meſſes*] In veteribus *ſacra* non *ſatura*, & ſanè ita malim, propter aureum ſæculum. *Scaliger*. Sacræ, nimirum, dicuntur, quòd Deorum munificentiâ, ſine ullo humano labore, creſcerent. *Gorallus*.

13. *Ipſe ſuo flueret Bacchus pede*] Horatius: *mollis crepante lympha deſilit pede*: vel *pedem vini* ruſtico verbo dixit, ut *circumcidere pedem* in torculari. *Scaliger*. Sed *pes*, in ſermone Scriptorum de re ruſtica, dicuntur vinacea, ut apud *Columellam* Lib. XII. c. 43. *Tum vinaceorum pes, bene prælo expreſſus, proruitur*. Hîc verò vult *Severus* vinum, ſine hominum opera, ex vite fluxiſſe, quod eſt prorſus contrarium. Itaque voce *pedis* idem hîc ſignari putarim ac racemi *pediculo*, ita ut hoc velit noſter, ex ipſis racemis, ſine torcularis opera, fluxiſſe vinum. Sic Græcè *ποδεὼν* & *ποῦς ἀσκοῦ*, *pes utris*, dicebatur tubulus pendens ex utribus, per quem vinum in eos infundebatur. Igitur ex vitibus ipſis, per pedes, aut pediculos racemorum vulgò defluebat vinum, unde in rivulos confluebat. Poſſet & *pes* dici radix vitis, ita ut illinc, veluti ex fonte, flueret vinum; quod in Veræ Hiſtoriæ Lib. I. finxit *Lucianus*, ut Poëtas irrideret. Sanè Jupiter, poſtquàm regnum adeptus eſt, *paſſim rivis currentia vina repreſſit*, ut habet *Virgilius* Georg. Lib. I, 132. *Gorallus*.

Ibid. *Melláque lentis penderent foliis*] Sine arte apum, aut hominum defluerent vulgò ex ſilveſtribus arboribus. *Ovidius* Metam. Lib. I, 112.

Flaváque de viridi ſtillabant ilice mella.

Sed Jupiter

Melláque decuſſit foliis, ignémque removit,

ut habet *Virgilius* Georg. I, 131. *Idem*.

14. *Et pingui Pallas oliva*] Ut ex vitibus dixit vinum profluxiſſe, ſine labore ullo, ſic oleum ex oliva hîc fingit. Vix opus eſt monere Deorum, qui inventores rerum putabantur, nominibus ipſas res appellari, quod Lib. II. meritò carpſit *Lucretius*:

Hîc ſi quis mare Neptunum, Cererémque vocare
Conſtituet fruges, & Bacchi nomine abuti

Ma-

ſponte ſuâ implebant, quo vinum per ſe è racemis, ſine humana opera, fluebat, mel ex foliis quarumvis arborum colligebatur, & oleum per ſe ex oleis manabat; [15] quo tempore etiam uſque adeò ruſtica vita hominibus placebat, ut in urbes minimè convenirent. Nemo meliùs hiſtorias ſui ævi, quàm antiquas haſce fabulas, novit. Multi dixerunt antiquiſſimam Argo-

Mavolt, quàm laticis proprium proferre vocamen,
Concedamus ut hic terrarum dictitet orbem
Eſſe Deûm matrem, dum re non ſit tamen ipſa.

Gorallus.

15. *Secretos omnes*] Malè legitur, in Editionibus, *amnes*, quod caret ſenſu. Affinitas harum vocum effecit ut ſæpe à Libraris miſcerentur: quod à *Nicolao Heinſio* obſervatum memini, quamquam loci nunc quidem non recorder. Antiquiſſima eſt vita agreſtis, antequàm enim homines in civitates coïrent, ſecretæ per agros familiæ habitabant. *Virgilius* Georg. II, 532. in elegantiſſimis laudibus vitæ ruſticæ:

Hanc olim veteres vitam coluere Sabini,
Hanc Remus & frater; ſic fortis Etruria crevit,
Scilicet, & rerum facta eſt pulcherrima Roma, &c.
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.

Vide quid de antiquiſſimo vivendi genere habeat *Porphyrius* ex *Dicaarcho* Lib. IV. de Abſtinentia. *Idem.*

Ibid. *Gratia ruris*] Hoc eſt, jucunditas vitæ ruſticæ. *Idem.*

16. *Non ceſſit cuiquam melius* &c.] Nemo tanti fecit noſſe ſua tempora; ut, ſcilicet, ad ſua potiùs, quàm ad illa remotiora tempora animum ſuum adjiceret. *Scaliger.* Imò hoc vult: à tot, ac tantis Poëtis deſcripta eſt aurea ætas, ut nemini contigerit ſuam, quàm illam ætatem, meliùs cognoſcere. Si quis ad ſua ipſius tempora cognoſcenda animum adjecit, non potuit ampliorem eorum cognitionem adipiſci, quàm aureæ ætatis. Nemo neſcit hanc eſſe vim loquutionis *bene* aut *meliùs ceſſit.* Itaque aliud agebat vir ſummus. *Gorallus.*

17. *Ultima quis tacuit juvenum* &c.] Quis in ultimis cecinit, & non omnium primam hanc materiam tractavit. Innuit *Varronem Atacinum*, qui paullò antea Argonautica ſcripſerat. *Scaliger.* Quis non videt hîc quoque falli doctiſſimum virum? Quis ſcripſit umquam Latinè, *nemo tacuit ultima*, pro eo quod eſt, ultimo loco non dixit? Liquidum eſt hîc *ultima* dici antiquiſſima, ſeu in ultimam antiquitatem remota. Poſt Deorum, hoc eſt, primorum Græciæ Regum, res geſtas, in Græcia nihil antiquius fuit expeditione Argonautica. Vide capita Lib. IV. Bibliothecæ *Diodori* Siculi. Sic ſumi *ultima* nemo paullò doctior neſcit, ſed ne quis im-

Quis non Argolico deflevit Pergamon igni
Impoſitum & triſti natorum funere matrem,
Averſúmve diem, ſparſúmve in ſemina dentem?
Quis

N O T Æ.

imperitior dubitet, en tibi exemplum Ovidianum, ex Epiſt. Hypermneſtræ ad Lynceum, v. 108.

Ultima quid referam, quorum mihi cana ſenectus
Auctor. Gorallus.

Ibid. *Certamina Colchos*] Hoc eſt, iter ad Colchos, quod quaſi ἆθλον, *certamen*, impoſitum Iaſoni à Pelia, ad repetendum vellus aureum. *Apollodorus* Argon. I, 15.

——— καὶ οἱ ἄεθλον
Ἔντυε ναυτιλίης πολυκηδέος:

atque ei certamen impoſuit navigationis ſollicitæ. Notum eſt ἆθλα, ſeu *certamina* Herculis dici ejus labores. Hîc autem *certamina* dicuntur ea, propter quæ certatur: quæ Græcæ vocis ἆθλα ſequentiſſima eſt ſignificatio. Sic *Virgilius* Georg. II, 530.

Velocis jaculi certamina ponit in ulmo;

hoc eſt, ſcopum, aut etiam præmium ex ulmo ſuſpenſum, propter quod certetur jaculo. *Colchi* autem hîc intelligendi non ipſi Colchidis populi, ſed vellus aureum, quod adſervabant; hoc enim fuit ἆθλον, ſive *certamen*, aut *præmium* Argonauticâ expeditione quæſitum. *Idem.*

18. *Quis non Argolico* &c.] Multi τὰ τρωικὰ ſcripſerant, etiam temporibus Auguſti, quorum aliquot tetigit *Ovidius* de Ponto. *Scaliger*. Epiſt. XVI. Lib. IV. ex Ponto.

Ibid. *Pergamon igni impoſitum*] Apud *Homerum* quidem Πέργαμος foeminini generis eſt, ſed recentiores neutro extulerunt. *Euſtathius* pag. 503. Ed. Romanæ: Ὅμηρος μὲν μόνην τὴν τῆς Ἰλίου ἀκρόπολιν Πέργαμον ὀνομάζει θηλυκῶς, οἱ δὲ νεώτεροι πάσας τὰς ἀκροπόλεις οὕτω καλοῦσιν, οἱ καὶ οὐδετέρως τὰ Πέργαμά φασιν, ὡς καὶ Αἰσχύλος Προμηθεῖ. *Homerus ſolam Ilii arcem Pergamum nominat foeminino genere. Recentiores verò omnes arces ſic vocant, qui & neutro genere Pergama dicunt, ut Aeſchylus in Prometheo.* Sic vulgò omnes Poëtæ. *Impoſitum igni* dicitur Pergamum, quaſi cadaver quod pyræ imponitur, & ſubjecto igne uritur. *Gorallus.*

19. *Triſti natorum funere matrem*] *Matrem triſti natorum funere* dictum ad exemplum illius Virgiliani:

——— *domus ſanie, dapibúsque cruentis.*

(Aeneid. III, 618.) Id quod aut de Medea intelligendum, cujus fabulam ediderunt *Ennius*, *Attius*, *Ovidius*, aut de Aerope Thyeſtis uxore, cujus filios epulandos Patri appoſuit impius frater. Eam fabulam edidit *Varius Virgilii* amicus, & multò antea *Ennius.*

Sed

Argonautarum in Colchidem expeditionem. Multi Trojam à Græcis incenſam & Hecubam filios ſuos quinquaginta lugentem miſerabili carmine deſcripſerunt. [20] Multi Thyeſteam cœnam, ſolémque propterea

Sed præſtat intelligere de Iocaſta, quæ mutuis vulneribus confectos amiſit filios; poſtea enim Thyeſtis fabulam tangit, cùm ait *averſúmve diem.* Scaliger. Viro ſummo præmium hîc adjudicarim, non quòd ſcopum attigerit, ſed quòd tot conjecturarum tela fruſtra in re facillima miſerit, nam antecedentia oſtendunt de Hecuba agi, quæ una omnium tot filiorum funeribus nobilitata eſt, atque eximiis Tragoediis argumentum præbuit. In verſu Virgiliano à *Scaligero* allato, putat *Servius* deeſſe vocem *horrida*; ſed malim ſubaudire præpoſitionem *cum*, nam ablativos, qui abſoluti videntur, à præpoſitionibus ſubaudiendis regi, dudum oſtenderunt doctiſſimi Grammatici, quibus præivit *Caſpar Sanctius* Minervæ Lib. II. c. 7. & Lib. IV. ubi de Ellipſi. Eamdem præpoſitionem hîc intelligendam etiam exiſtimarim, idque more Græcorum, qui σὺν ſæpiſſimè omittunt. Ceterùm hæc fuit lectio Aldinæ Editionis *Gerallus.*

20. *Averſumve diem*] Thyeſteam coenam ſpectari hîc nemo neſcit, quam non ita pridem, maxima cum laude ſua, decantaverat *Varius* in ſuo Thyeſte, de quo vide *Jani Rutgerſii* Venuſin. Lectionum Cap. III. quæ tandem à viro de litteris bene merito in lucem prolatæ ſunt. Fabulam ipſam ſic narrant *Hyginus* Fab. CCLVIII. & *Servius* ad Aeneid. I, 572. *Atreus & Thyeſtes germani, cùm in diſſenſione ſibi nocere non poſſent, in ſimulatam gratiam redierunt; quâ occaſione Thyſtes cum fratris uxore concubuit, Atreus verò ei filium epulandum appoſuit; quâ ſol, ne videndo pollueretur, radios ſuos ab ea civitate* (Mycenis) *detorſit. Sed veritatis hoc eſt: Atreum apud Mycenas primum ſolis Eclipſin inveniſſe, cui invidens frater ab urbe diſceſſit, tempore quo ejus probata ſunt dicta.* Scio & ipſum *Strabonem* dicere Lib. I. ab Atreo oſtenſum τῶ ἡλίω τὴν ὑπεναντίον τῶ οὐρανῶ δρόμον, *ſolis contrarium cœlo curſum.* Sed neque illi, neque aliis crediderim, hinc natam fabulam; veriſimilius eſt loquutionem metaphoricam, quâ exprimeretur horrendum facinus, perperam propriè intellectam fuiſſe. Qui enim primi narrabant immanitatem Thyeſtæ videntur dixiſſe rem fuiſſe, quam ſol, qui omnia videt, ſine horrore adſpicere non potuiſſet; tum alii addiderunt ſolem re verâ avertiſſe radios. Neque enim, tam antiquis temporibus, Eclipſes prædicere, aut docere quomodo fierent norant; nec propterea dici potuiſſet frater epulandos filios ei appoſuiſſe, quæ pars eſt potiſſima fabulæ, & propter quam dumtaxat contigit

Ut

Quis non perjuræ doluit mendacia puppis,
Deſertam vacuo Minoïda littore queſtus?
Quidquid in antiquum jactata eſt fabula crimen.
  Fortiùs ignotas molimur pectore curas,
Qui tanto motus operi, quæ cauſa perennes
Explicet in denſum flammas, eructet ab imo
Ingenti ſonitu moles, & proxima quæque

Igni-

NOTÆ.

Vt fugeret diras lux interciſa Mycenas.

Sicut *Statius* loquitur. *Gorallus.*

Ibidem. *Sparſumve in ſemine dentem*] Melius, *in ſemina.* Nam dentes vicem ſeminum fuerunt. Intelligit de Thebaïde *Pontici* Poëtæ, qui temporibus *Virgilii* ſcripſit. *Scaliger.* Fabulæ hujus originem ex Lingua Phœnicia ingenioſiſſimè oſtendit *Sam. Bochartus* Chanaanis Lib. I. c. 19. Sed omiſit dicere cur *ſeviſſe* dicatur Cadmus *dentes ſerpentis.* Scilicet, *ſerere* ſæpe eſt ſpargere, latè dividere. Itaque *ſevit dentes ſerpentis*, erit explicandum ex Lingua Phœnicia, *diſtribuit cuſpides æneas*, quibus ſe armarent Græci. Cadmus mercator fuit Tyrius: qui eam mercem primus in Græciam ex patria attulit, quæ Phœnicio ſermone vocibus exprimitur, quæ & *dentes ſerpentis* verti queant; nimirum, *ſchinne nahhaſch.* Hinc *Hyginus* fabulâ CCLXXIV. *Cadmus Agenoris filius as Thebis primùm inventum condidit*, aut *cudit.* *Gorallus.*

21. *Quis non perjura* &c.] Intelligit *Catullum*, qui Ariadnes à Theſeo deſertæ conqueſtionem poëmatio ſuo de nuptiis Pelei inſeruit. Meminit & *Tibullus*:

Sic cecinit pro te doctus, Minoï, Catullus
Ingrati referens impia facta viri.

Ita omnes Poëtas ſui temporis, aut qui propiùs ab ea ætate abfuerunt deſignavit. *Scaliger.* Sed & alii obiter meminerunt Ariadnes à Theſeo relictæ, ut *Propertius* Lib. III. El. XV. & *Ovidius* Metam. Lib. VIII, 175. & ſeqq. & Faſtor. Lib. III, 459. & ſeqq. *Doluit*] Dicuntur, nempe, vulgò Poëtæ id facere quod alios facientes deſcribunt. Sic *Virgilius* Ecloga VI, 62. de Sileno metamorphoſin ſororum Phaëthontis canente:

Tum Phaëthontiadas muſco circumdat amaræ
Corticis, atque ſolo proceras erigit alnos.

Mira eſt, inquit Servius, *canentis laus, ut quaſi non factam rem cantare, ſed ipſe eam cantando facere videatur.* Vide & Eclog. IX, 19, 20. *Gorallus.*

23 *Jacta*

terea cœlo fugientem & Draconis dentes à Cadmo, inſtar ſementis, terræ mandatos cecinerunt. Multi denique Theſei, Ariadnen Minoïs filiam in Dia inſula relinquentis, perfidiam, & deſertæ puellæ querelas carmine perſequuti ſunt, & quidquid veteres fabulæ de priſcorum mortalium ſceleribus jactarunt. Novum nos poëmatis argumentum elegimus; quæ, nimirum, perennis cauſa per denſam terræ molem flammas in Aetna expediat, & ab imo fundo ejiciat ignitas maſſas,

23. *Jactata eſt*] Frequenter *jaci* & *jactari* ἀντὶ τοῦ *dici* & *dictitari* inveniuntur. Sic *Silius Italicus* Lib IV. 4.

Aemuláque Herculei jactatur fama laboris.

Hoc eſt, rumor ſpargitur, ut v. 1.

Fama per Auſonia turbatas ſpargitur urbes.

Sed rariùs *jactari* deponentis ſignificatione occurrit. Exemplum certè aliud quod proferam non habeo, niſi antiquarum Gloſſarum, ubi, *Jactari*, καυχᾶσθαι. *Jactatur*, ἀλαζονεύεται. *Gorallus.*

Fabula carmen] Malo *crimen*; quidquid jactent fabulæ, nos aliud molimur. *Scaliger.* Ita quidem nectendam orationem non puto, ſed emendationem *Scaligeri* nihilo ſecius amplector; cui ſuccinit *Martialis* Spectac. Libro Ep. VII. ubi de Laureolo, flagitioſo homine, qui crucifixus in Amphitheatro Veſpaſiani Promethei caſum exhibuerat.

Vicerat antiqua ſceleratus crimina fama,
In quo, qua fuerat fabula, poena fuit.

Gorallus.

24. *Ignotas*] A nemine antea, integro poëmate, Aetnæ ignes cantati & explicati fuerant. Vide. v. 8. *Idem.*

25. *Qui tanto motus operi*] Hoc eſt, quid moveat tantum opus. Sæpe *opus* in hoc Poëmatio vocatur quod intra Aetnæ viſcera fit Idem.

26. *Explicet in denſum flammas*] Expediat flammas in tam denſa materia, eámque comburat. *Explicare* enim eſt expedire id quod erat implicatum, ſeu impeditum, quòd nimis coarctatum eſſet; & poſt *denſum* ſubaudiendum *ſolum*, aut quidpiam ſimile. Sic *Lucretius* Lib. II. p. 251. Ed. Lambini.

Ergo omnis natura cibos in corpora viva
Vertit & hinc ſenſus animantum procreat omnes,
Non aliâ longè ratione atque arida ligna
Explicat in flammas & in ignes omnia verſat.

Hoc eſt, dilatat ut flammas alere particulis ſuis poſſint. *Idem.*

Ibidem. *Eructet ab imo* &c.] Hac metaphora & Græci & Latini de

Ignibus irriguis urat. Mens carminis hæc eſt.
Principio, ne quem capiat fallacia vatum,
Sedes eſſe Dei, tumidiſque è faucibus ignem
Vulcani ruere & clauſis reſonare cavernis
Feſtinantis opus; non eſt tam ſordida Divis
Cura,

N O T Æ.

de Aetna agentes uſi ſunt. *Pindari* & *Virgilii* verba protuliſſe ſatis erit. Sic ergo *Pindarus* Pythiorum I, 40. de Aetna agens:

> Τᾶς ἐρεύγονται μὲν ἀπλάτου. πυρὸς ἁγνόταται
> Ἐκ μυχῶν παγαί.

Cujus eructantur quidem inacceſſi ignis puriſſimi ex penetralibus fontes: Virgilius verò Aeneïd. III, 575.

> *Interdum ſcopulos avulſaque viſcera montis*
> *Erigit eructans.*

Quo verbo frequentes & ſubitæ fumi & ignis eruptiones optimè deſcribuntur. *Feſtus*: Erûgere *ſemel factum ſignificat, quod eructare ſæpius. Illud enim perfecta forma eſt, hoc frequentativa.* Idem.

8. *Ignibus irriguis urat*] Eleganter *irrigui ignes*, per poros ac meatus manantes. Ita *Seneca* (Quæſt. Nat. Lib. VI. c. 14.) loquitur: *corpus noſtrum & ſanguine irrigatur & ſpiritu, qui per ſua itinera diſcurrit.* Nam dixit *ſpiritu irrigari*, ut hîc dicuntur *irrigui ignes.* Et *Lucretius* dixit *rigare lumine.* Scaliger. Nempe, quia aqua, quâ terra rigatur, latè per ejus rimas ſpargitur: ideò *rigari* dicuntur & ea per quæ liquor quivis ſpargitur, qualis eſt luminis ac ignis materia. Sic *Lucretius* Lib. IV. p. 441. Ed. Lamb. de commenticiis illis ſimulacris, quæ putabat ex ſingulis corporibus manare:

> *Præterea, ſi qua penitus corpuſcula rerum*
> *Ex alto in terras mittantur, ſolis uti lux*
> *Et vapor, hæc puncto cernuntur lapſa diei*
> *Per totum cæli ſpatium diffundere ſe ſe,*
> *Perque volare mare, ac terras, cælúmque rigare.*

Simili metaphorâ dixerat idem Poëta, ſi antiquis editionibus credimus, Lib. II. p. 182.

> ——— *motus per membra rigantur.*

Obſervandum præterea *irriguos* dici *ignes* activè, ut, apud *Virgilium*, eſt *irriguus fons* Georg. IV, 32.

> ——— *irriguúmque bibunt violaria fontem.*

Gorallus.

29. *Capiat fallacia vatum*] Decipiat. Lucretius Lib. I. p. 125.

Vi

ſas, & vicina omnia ignibus latè ſparſis, ardentéve liquore urat. Is ſcopus eſt mei hujuſce poëmatis. Ante omnia cavendum ne decipiamur mendaciis Poëtarum, 30 qui finxerunt ſub Aetna eſſe Dei cujuſpiam domicilium, ignem, qui ex crateribus ejus erumpit, à Vulcano emitti, & è clauſa ejus officina ſonitum

Ut puerorum ætas improvida ludificetur.
Labrorum tenus, interea perpotet amarum
Abſinthi laticem, deceptáque non capiatur,
Sed potiùs tali tactu recreata valeſcat.

Idem.

30. *Sedes eſſe Dei*] Nempe, Vulcani, ut ſequitur; qui & illic habeat officinam, quam ſub Vulcania inſula vicina alii collocant, inter Ætnam & Liparam, quia ipſi Ætnæ Gigantem ſubjiciunt; inter quos *Virgilius* Aeneïd. Lib. VIII, 416.

Inſula Sicanium juxta latus, Aeoliámque
Erigitur Liparen, fumantibus ardua ſaxis,
Quam ſubter ſpecus & Cyclopum exeſa caminis
Antra Ætnæa ſonant.

Nempe, ab Ætna ad Vulcaniam inſulam aperti erant meatus, perpetuo Cyclopum labore. Hæc fingendi occaſionem præbuit ignis utrimque erumpens, quod & de Lemno obſervavit *Sam. Bochartus* Chanaanis Lib. I. c. 12. *Idem.*

31. *Vulcani*] Si Phœniciis litteris ſcribamus hanc vocem, *bolkan*, quæramúſque radicem in Linguis Orientalibus, ad quam hæc vox poſſit referri, inveniemus *Balak*, ſcriptam litteris Beth, Lamed & Koph; quæ in Hebraïca quidem Lingua ſignificat *deſolare*, *deſtruere*, in Arabica verò *properare*, *ſecum rapere lapides*, *aperire*, *fulgere*; quibus ſignificatibus non malè convenit cum ignium ſubterraneorum natura & effectibus. *Idem.*

Ibid. *Ruere*] Hoc eſt, cum impetu effluere, pro vocis origine quæ deducenda à ῥέω, *fluo*. *Idem.*

32. *Feſtinantis opus* &c] Quaſi fulmina Jovi feſtinaret, aut arma Achilli, vel Æneæ. Videtur reſpexiſſe ad Iliad. Σ, 472. ubi de follibus Vulcani Archilli arma fabricantis ſic loquitur *Homerus*:

Παντοίην εὔπρηστον ἀϋτμὴν ἐξανιεῖσαι
Ἄλλοτε μὲν σπεύδοντι παρέμμεναι, ἄλλοτε δ' αὖτε
Ὅπως Ἥφαιστος τ' ἐθέλοι καὶ ἔργον ἀνεῖτο.

Omnigenum facilè accendentem flatum emittentes, interdum quidem ut adeſſent feſtinanti, interdum verò contrà, ſicut volebat Vulcanus, ut opus remitteretur. Lego enim ἀνεῖτο ab ἀνίημαι, *remittor*, non ἄνοιτο, *perficeretur*, quod non opponitur τῷ σπεύδειν. *Idem.*

33. *Neque*

Cura, neque extremas jus eſt demittere in artes
Sidera; ſeducto regnant ſublimia cœlo
Illa, nec artificum curant tractare laborem.
 Diſcrepat à prima facies hæc altera vatum.
Illis Cyclopas memorant fornacibus uſos
Cùm ſuper incudem numeroſa in verbera fortes
Horrendum magno quaterent ſub pondere fulmen,
Armaréntque Jovem; turpe eſt ſine pignore carmen.

Proxima

NOTÆ.

33. *Neque extremas jus eſt demittere in artes*] *Extremas artes*, ταπεινὰ ἐπιτηδεύματα. Οὐ ποιητέον τοὺς θεοὺς ταπεινὰ ἐπιτηδεύοντας. *Scaliger. Extrema artes* ſunt quæ exercentur tantùm ab iis qui *extrema plebs* dicuntur, quales fabri ferrarii &c. *Jus eſt*, hîc eſt pro *fas eſt*, ſeu licet, non quidem per leges, ſed per rectam Rationem, quæ fabulis adverſatur. *Gorallus.*

34. *Sidera*] Infra etiam ſic vocantùr omnes Dii, ut v. 44, & 51. nimirum, aut à majore parte, nam quævis aſtra putabant eſſe Deos, & potiſſima majorum Gentium Diis eſſe ſacra. Idololatriam Gentilium in corporum cœleſtium cultu perſequutus eſt *Ger. Joan. Voſſius* Lib. II. de Idololatria Gentilium. *Idem.*

Ibidem. *Seducto*] *Seducto*, non *ſubducto* legendum. *Scaliger.* Optimè, nam *ſubducto* eſt demto, quod hîc abſurdum; *ſeducto* verò, remoto, quod res ipſa poſtulat. Ita etiam Aldina Editio. Sic & *Ovidius* terras cœlo collatas *ſeductas* dixit, Metamorph. IV, 622. ubi de Perſeo volatu aërem emetiente,

——— ex alto ſeductas æthere longè
Deſpectat terras.

Similiter à *Lucretio* Lib. I. deſcribitur natura Deorum

Semota à noſtris rebus ſejunctáque longè.

Gorallus.

36. *Diſcrepat à prima* &c] Non ſatis intelligo cur hujus fabulæ facies diſcrepare à prioris dicatur; quicumque enim collocant Vulcanum ſub Ætna iidem Cyclopas ei miniſtros addunt. Oportet tamen, hac in re, non unam fuiſſe veterum Mythologorum ſententiam, cùm ſic loquatur *Severus. Idem.*

37. *Illis Cyclopas* &c] Cyclopum officinas, quamquam ſub Vulcania inſula eas collocat, graphicè deſcripſit *Virgilius* Aeneidos VIII,

ſonitum illum audiri, dum feſtinanter quidpiam fabricatur. Non eſt tam ſordida Numinibus occupatio, neque fas eſt ad infimæ plebis artes deprimere Deos. Supra ſidera, procul à terris ſemoti regnant, nec ad viles artificum labores umquam deſcendunt. Sed eſt altera poëtarum fabula, quæ à priori non nihil diſcrepat & quâ fertur Aetna eſſe Cyclopum fornax, in qua numeroſis ingentium malleorum ictibus fulmen fabricantur, ut Jovi arma ſuppeditent. At turpe eſt carmen, quod ea narrat, quæ

VIII, 416. & ſeqq. De Cyclopibus verò ipſis adi *Sam. Bechartum* Chanaanis Lib. I. c. 30. *Idem.*

Ibid. *Illis Cyclopas.*] Lege *illi*, id eſt, altera ſpecies vatum; nam dixit *diſcrepat à prima facies hac altera vatum*. Duas ſpecies intelligit; primam eorum qui ἐπιθειάζονται, alteram eorum qui μυθολογοῦσι. In illis δεισιδαιμονία, in his τερατολογία notatur. *Scaliger.*

38. *Numeroſa in verbera*] Hoc eſt, ictibus impactis metallo certis vicibus, ut videmus à fabris fieri, cùm plures ſimul eamdem maſſam cudunt. Hoc habet à *Virgilio* Aeneid. VIII, 452.

Illi inter ſe ſe magnâ vi brachia tollunt
In numerum, vertúntque tenaci forcipe ferrum.

Gorallus.

40. *Turpe eſt ſine pignore carmen*] Hoc eſt ex perſona Poëtæ, quaſi ſuperiora illa, ut pote fabuloſa, refellentis. Eſt autem metaphora à ſponſionibus, ſeu à ſacramenti more. Hoc Græci dicunt ἀνέγγυον, cujus nomine nihil præſtetur. Ita, apud *Plutarchum*, γάμοι ἀνέγγυοι, quaſi eorum evictio non præſtaretur, id eſt, illegitimi. Ita infra loquutus:

——— *Verum certe tibi pignore conſtat.*

Item:

——— *certis tibi pignora rebus,*
Atque oculis haſtera tuis dabit ordine tellus.

Id eſt, οὐκ ἀνέγγυον τοῦτο ἐςαι. *Ovidius: & ut credar pignora certa dabo*, (Faſt. Lib. III, 74.) Hinc illa: *quovis pignore, quavis ſponſione, contendam, certabo.* Scaliger. Loco Ovidiano, à viro ſummo allato, adde & hunc, ex Metam. Lib. II, 38. ubi ita Phaëthon patrem alloquitur:

Pignora da, genitor; per quæ tua vera propago
Credar. Gorallus.

Proxima vivaces Aetnæi verticis ignes
Impia ſollicitat Phlegræis fabula caſtris.
Tentavere (nefas!) olim detrudere mundo

Si-

NOTÆ.

41. *Vivaces Ætnæi verticis ignes*] *Vivaces*, qui numquam intermoriuntur. Hinc & ejuſmodi ignes dicuntur *æterni* & *immortales*, ut oſtendit *Joannes Clericus* in Diſſertatione *de Sodoma ſubverſione* Idem.

42. *Sollicitat*] Hoc eſt, quaſi Diis bellum illaturos concitat, antiquâ fabulâ Phlegræi belli. De verbo *ſollicitare* vide notata ad *Albinovani* El. I, 376. *Idem.*

Ibidem. *Phlegræis fabula caſtris*] Atqui veteres Editiones habent *campis*. Quis ignorat dictum Φλεγραῖον πεδίον; *Scaliger*. Ut *Phlegræi campi* rectè dicuntur, ſic & *Phlegræa caſtra* non malè voces eos qui in iis bellum geſſerunt. Sic loquitur & Statius Achilleïdos Lib. III. p. 622. Ed. Cruceanæ.

Sic cùm pallentes Phlegræa in caſtra coirent
Cœlicolæ.

Phlegra autem dicebatur & *Pallene*, cùm tota Cherſoneſus Macedonica, ad Thermaïci ſinûs ſeptemtrionem ſita, tum etiam urbs in ejus iſthmo condita, ut ex multis veteribus Scriptoribus liquet. Omnium loco erit hîc nobis unus *Stephanus*, quia ſimul fabulam, quam *Cornelius* attingit, explicat. Παλλήνη δὲ ἐστὶ καὶ χεῤῥόνησος τρίγωνος τὴν βάσιν ἔχουσα πρὸς μεσημβρίαν ἐστραμμένην: *Pallene eſt & peninſula triangularis habens baſin ad meridiem converſam.* Quid ſit *baſis* trianguli omnes ſciunt, quare abſurdè *Ab. Berkelius* vertit: *qua viam* (quâ in continentem itur) *ad meridiem verſam habet.* Sed hoc obiter, quippe quod ad rem noſtram nihil facit. Pergit *Stephanus*: ἐκαλεῖτο δὲ Φλέγρα τοπαλαιὸν, καὶ ᾠκεῖτο ὑπὸ τῶν Γιγάντων, καὶ ἡ τῶν θεῶν, καὶ τῶν Γιγάντων μάχη ἐνταῦθα μυθεύεται γενέσθαι: *vocabatur Phlegra olim & habitabatur à Gigantibus, pugnáque Deorum & Gigantium illic commiſſa fabulis fertur.* Nimirum, Gigantes illi fuerunt viri ſtrenui qui erant reliquiæ exercitûs Saturni, à Jove antea in Theſſalicis campis victi; quæ fugerant in peninſulam oppoſitam, trajecto Thermaïco ſinu, aut circumactà, pedeſtri itinere, maritimâ Theſſaliæ & Macedoniæ orâ. Jupiter eos ſequutus novas de iis retulit victorias, & tandem diuturnum illud bellum confecit. De priori bello cum Saturno & Titanibus ea dixit *Joan Clericus* ad Theogoniam *Heſiodi*, quæ ita de poſteriori ſentiendum eſſe ſatis oſtendunt. Audiamus tamen *Stephanum* hanc fabulam ex *Theagene* enarrantem: Θεαγένης ἐν Μακεδονικοῖς οὐκ ἐνταῦθα (lege οὐ κατὰ ταῦτα) δὲ τὸν περὶ

Παλ-

quæ nullo argumento probari poſſunt. Eſt huic ſimilis alia impia fabula, quâ immortales Aetnæ ignes dicuntur emiſſi à Gigantibus qui in Phlegræis campis cum

Παλλήνης ἔστηκε λόγον. φησὶ γὰρ τὴν μὲν γῆν ταύτην κεκλῆσθαι Φλέγραν, τοὺς δ᾽ ἐνοικοῦντας γίγαντας· εἰς οὓς Ἡρακλέα καταχθέντα, τήν τε ὕβριν αὐτῶν, καὶ τὴν μισανθρωπίαν ἐκπλαγῆναι. ἐπεὶ δὲ καὶ μάχης ἤρξαντο, τὰ συνήθη ὅπλα εἰς χεῖρας λαβεῖν, ἕπεσθαί τε παντὶ σθένει, κτείνοντα τοὺς πόλεμον αὐτῷ ξένια τοῦ κατάπλου παραχόντας. γενέσθαι δὲ ἐν τῇ μάχῃ βροντάς τινας, καὶ πρηστῆρας, ἀφ᾽ ὧν ἡ τῶν θεῶν μάχη πρὸς αὐτοὺς μεμυθολόγηται: *Theagenes in Macedonicis non eodem modo inſtituit ſermonem, quem habet de Pallene. Dicit enim hanc quidem terram Phlegram vocatam, incolas verò Gigantas ad quos cùm Hercules appuliſſet, eorum contumelioſam indolem, & inhumanitatem eum obſtupuiſſe. Cùm autem prælii initium feciſſent, eum ſolita arma ſumſiſſe, & inſequutum omnibus viribus occidentem eos qui ei bellum, quaſi hoſpitalia propter appulſum dona, intuliſſent. Fuiſſe autem illa in pugna tonitrua, & turbines, ex quibus Deorum pugna cum illis conficta ſit.* Qui hæc conferent cum editione Berkeliana videbunt in ea nec *Stephani* contextum, nec verſionem bene habere. Sed hoc nunc non agitur. Contendimus figmentum hoc eſſe *Theagenis*, cùm conſtet Jovem in Theſſalia & finitimis oris verè bellum geſſiſſe, Gigantas verò fuiſſe homines ſtrenuos, at non magis impios quàm reliqui erant iis temporibus. Impietatis nota iis inuſta eſt, ab iis qui non meminerant Jovem fuiſſe hominem, cum quo hominibus pugnare licuit; ſed fingebant hìc mortales cum immortalibus decertantes, quod fieri non potuit. Similiter fulmina arma fuiſſe Jovis, in hoc bello, eâ demum fictum tempeſtate quâ Jovem cum cœleſti Numine miſcere cœperunt Græci; quamobrem ei non humana arma, quibus uſus fuerat, ſed divina tributa ſunt. Vix crediderim *Herculem* illic bellum geſſiſſe, cùm *Diodorus* Siculus in Italia circa Cumas pugnaſſe eum cum Gigantibus prodiderit, Bibliothecæ Lib. IV. p. 228. ne jam dicam Thebanum Herculem hiſce temporibus juniorem fuiſſe. *Gerallus.*

43. *Detrudere mundo*] Hoc eſt, *cœlo*, ut apud *Manilium*, initio Lib. I.

Sidera diverſos hominum variantia caſus
Cœleſtis rationis opus, deducere mundo
Aggredior.

Paullò pòſt ad Auguſtum:

Conceſſúmque patri mundum Deus ipſe mereris.

Secundo ab hoc verſu:

Jam propiúsque favet mundus ſcrutantibus ipſum.

Et ſæpiùs in ſequentibus, paſſimque alibi. *Idem.*

Sidera, captivique Jovis transferre Gigantes
Imperium & victo leges imponere cœlo.
His natura ſua eſt alvo tenus, ima per orbes
Squameus intortos ſinuat veſtigia ſerpens.
Conſtruitur magnis ad prælia montibus agger,
Pelion Oſſa terit, ſummus premit Oſſan Olympus.
Jam coacervatas nituntur ſcandere moles,
Impius & miles metuentia cominus aſtra
Provocat infeſtus, cunctos ad prælia Divos

Pro-

N O T Æ.

46. *His natura ſua eſt alvo tenus*] Si ita interpungas, *his natura ſua eſt*; erit ſenſus: illis propria natura ſua eſt & ſeorſum ab aliis hominibus. Sunt enim bimembres, id quod Græcanicè dictum; nam ἰδιάζουσαν φύσιν dicunt, & τὰ ζῶα ἰδιοφυῆ, apud *Laërtium*, Anaxagora. Vel ſi ita: *his natura ſua eſt alvo tenus*; intellige alvo tenus ſuos eſſe, hoc eſt, homines. *Scaliger*. Rectè animadvertit *Joan. Frid. Gronovius* Obſervat. Lib. I. cap. 11. priorem diſtinctionem erroneam eſſe, multíſque exemplis probat *ſuum* dici, quod eſt ejuſdem naturæ, ut Georgicon II, 82. de arbore, cui alieni ſurculi inſiti ſunt:

Miratúrque novas frondes & non ſua poma.

Sic & *Plinius* Lib. XXXIII. cap. 4. *Aurum arrugiâ quæſitum non coquitur, ſed ſtatim ſuum eſt*; hoc eſt, ſuæ naturæ, ſine miſtura vilioris metalli, aut alienæ cujuſquam materiæ. Ipſum *Gronovium* adito, qui plura ſuppeditabit. *Gorallus.*

47. *Sinuat veſtigia*] Non auſim hanc lectionem immutare. Tamen antiquitus excuſi habent: *ſimilat veſtigia*, non malè. Item iidem libri habent *Pelion Oſſa creat*, non *terit*. Quod ſanè placet. Id eſt, auget, ex duobus montibus creatur unus. *Scaliger*. Aliud agebat vir ſummus, nam utraque lectio & *ſimilat* & *creat* perabſurda eſt, & ſine exemplo. Contrà vulgatæ lectioni favet *Virgilius* Æneid. II, 206. ubi ſic ſerpentes deſcribit:

Pectora quorum inter fluctus arrecta, jubæque
Sanguineæ exſuperant undas; pars cætera pontum
Pone legit, ſinuátque immenſa volumine terga;

Hoc eſt, ut habet *Servius*, *curvat*, *flectit in ſinus*. Gorallus.

Serpens] Abſurda hæc fabula, quâ hominum corpora cum ſerpentibus conjunguntur, ex eodem errore nata eſt, quo cuſtodes Horti

cum Diis pugnarunt. Narrantur enim è cœlo detrahere voluiſſe Deos, Joviſque captivi regnum uſurpare, & leges pro arbitrio victis Cœlitibus dicere. Hiſce Gigantibus forma humana fuit ad pubem uſque, ſed inferior pars in caudam ſerpentis deſinebat. Igitur aggerem ad cœlum, ut cominus cum Diis pugnare poſſent, montibus ſtruxerunt, Pelióque Oſſam, Oſſæ Olympum impoſuerunt. Tum illac in cœlum adſcendere conati, timentes ſibi Deos è propinquo omnes, quaſi admotis ſcalis, provocarunt.

ti Heſperidum, Velleris Aurei, aliique mutati ſunt in ſerpentes. Nimirum, Linguâ Phœniciâ, *Nahhaſch* æquè ſignificare poteſt *ſerpentem & eum qui diligenter quidpiam obſervat*, hoc eſt, cuſtodem. Itaque crediderim Gigantas illos, ſive viros fortes, quos vicit Jupiter, fuiſſe eos quos Saturnus præfecerat cuſtodiæ Phlegrææ peninſulæ, aut qui eò fugerant ex clade Theſſalica. *Idem.*

49 *Pelion Oſſa terit*] Hîc noſter, ne quid diſſimulem, duo tempora & loca perperam miſcuit, quod Poëtis ſollemne eſt. Primùm non diſtinxit prius bellum à Jove cum Saturno & Titanibus geſtum à poſteriori, quo devicit hoſce Gigantas; deinde Theſſaliam cum Phlegræa Cherſoneſo confudit. Poſtquàm enim *Phlegraa caſtra* memoravit, narrat nobis Theſſaliæ montes aliis alios impoſitos, quod in priori bello & in Theſſalia geſto fictum oportuit; niſi ſi quis velit trans Thermaïcum ſinum eos montes tranſlatos. Verùm *Heſiodus*, qui bellum à Jove cum Saturno geſtum in Theſſalia primus deſcripſit, nuſquam meminit montium montibus impoſitorum; ſed poſteriores Poëtæ, qui non ſatis recordabantur Jovem & æquales Deos, quibuſcum bellum geſſit, fuiſſe homines, cùm ſedem eorum cœlum fuiſſe putarent, finxerunt Gigantas, qui bellum iis è terra intuliſſe narrabantur, montium acervum, quaſi ſcalas, admoviſſe. Sic dum rebus convenientia ſcribere ſe putant, antiquiſſimam Græciæ Hiſtoriam ſplendidis mendaciis turpiter corruperunt. *Idem.*

51. *Impius*] Sic & vſ. 42. *impia fabula.* Quamvis *pius* diceretur propriè humanus erga propinquos & conſanguineos, ac proinde *impius* erga eoſdem inhumanus, ut oſtendimus ad *Pedonem Albinovanum*, El. I. 5. attamen jam ab illo ævo vocabula hæc ſunt ad Deos & res divinas tranſlata; ut ex hoc loco & multis aliis intelligere eſt. *Idem.*

52. *Infeſtus*] Editio Aldina habet *infenſus*; quod deterius eſt. *Idem.*

Ibidem. *Cunctos*] *Cunctóſque.* Scaliger.

Provocat, admotis......
Jupiter è cœlo metuit, dextrámque coruſcâ
Armatus flammâ removet caligine mundum.
Incurſant vaſto primùm clamore Gigantes.
Hîc magno tonat ore pater, geminántque faventes
Undique diſcordes comitum ſimul agmine venti,
Denſa per attonitas rumpuntur fulmina nubes.
Quin & in arma ruit quæcumque potentia Divûm,
Jam

NOTÆ.

53. *Admotis*] Videtur deeſſe nomen ſubſtantivum *ſcalis*, ita ut dixerit Poëta conatos Gigantas irrumpere *ſcalis admotis*, aut neſcio quid ſimile. *Gorallus.*

55 *Removet caligine mundum*] Videtur eſſe Hypallage, pro *removet caliginem è mundo*; hoc eſt, à cœlo tenebras omnes fugat, crebris fulgetris ac fulminibus. Talis Hypallage apud *Virgilium*, Æneïd. VIII, 542.

——— Herculeis ſopitas ignibus aras
Excitat;

hoc eſt, *ſopitos ignes Herculeis aris.* Plura, ſi neceſſe eſt, exempla ſuppeditabit Belgarum diligentiſſimus *Gerard. Joan. Voſſius* Inſtitut. Orator. Lib. IV. cap. XIII. §. 12. *Idem.* Vide & ad vſ. 57.

56. *Incurſant vaſto primùm* &c.] Hoc eſt, cum magno clamore, prout ſolet ſuppleri præpoſitio, ut rectè *Sanctius* antea memoratus, ad vſ. 19. *Idem.*

57. *Hîc magno*] Lege:

Hinc magno ſonat ore pater, geminántque faventes
Undique diſcordes comitum ſimul agmine venti.

Porrò in ſuperioribus verſibus, pro *removet caligine mundum*, repone ex obſoletis *renovat caligine*, id eſt, mutat priſtinam formam mundi. Ita enim ad eum ſenſum uſurpabant Veteres; unde *novare membra*, cùm radunt. Arnobius: *quid novatio & revelatio pudendorum?* Eſtque verbum juris *novatio*, à qua mente *novacula* dicta eſt. Eædem editiones meliùs habent, *è cælo metuens*, non, ut recentiores, *è cælo admotus. Scaliger.* Non nego *novatione* ſignificari mutationem, ſed proferenda fuit loquutio huic ſimilis, *renovare mundum caligine*, aut hæc ipſa, ex alio Scriptore. An voluit Severus dicere: *mutare mundum caligine?* Incommoda ſanè loquutione uſus

eſſet

runt. At Jupiter cœlo jam metuens fulmina arripit, & fulgetrorum flammis omnem caliginem diſcutit. Ibi Gigantes, ingenti edito clamore, impetum in Deos faciunt; Jupiter verò tonitrua maxima creat, quorum fragorem diſcordes procellæ augent. Dein crebra per nubes fulmina transcurrunt, ceterique omnes Dii fortiter prælium capeſſunt, & Mars jam

eſſet, & contra quàm ſentiebat loquutus; nam fulminibus crebris, quæ poſtea memorat, cœlum ſplendeſcit non obſcuratur; unde factum ut *Heſiodus*, *Theogoniâ*, in deſcriptione prælii Saturni cum Jove, omnia fulminum flammâ illuſtrata fingat. Itáque *exoletas Scaligeri* editiones cenſeo hîc ſinendas exoleſcere & antiquari. *Gorallus.*

Ibidem. *Magno tonat ore*] Eleganter, adludere enim videtur ad eorum ſententiam, qui tonitrua *Jovis vocem* eſſe ajebant: quomodo etiam loquebantur Hebræi, ut liquet ex Pſalmo XXIX. Neſcio an non indidem petita ſit figurata hæc *Plinii*, in Præfat. Hiſtoriæ Naturalis, oratio: *Fulgurat in nullo umquam veriùs dicta vis eloquentia, Tribunitia poteſtatis facundia. Quanto tu ore patris laudes tonas?*

Ibid. *Pater*] Hoc eſt, Pater Hominum & Deorum, qui ſic ſæpe κατ' ἐξοχὴν dicitur, ut Georg. I, 121.

—— Pater ipſe colendi
Haud facilem eſſe viam voluit.

Cur eo nomine Dii vocentur diximus ad *Albinovanum* I, 23. *Idem.*

Ibidem. *Geminántque*] Sonitum, nempe, tonitruum, qui vento latiùs diſſipatur. *Idem.*

59 *Funduntur fulmina*] Repone ex veteribus *rumpuntur*, ut infrà

—— fragor totâ nunc rumpitur Ætnâ

&

—— ruptique cavis fornacibus ignes.

Scaliger.

60. *Quin & in arma ruit.*] Lego: *aquáque in arma ruit.* Heſiodus:

— μάχην ἀμέγαρτον ἔγειραν
Πάντες, θήλειαί τε καὶ ἄρσενες, ἤματι κείνῳ.
Τιτῆνές τε θεοὶ καὶ ὅσοι Κρόνου ἐξεγένοντο.

Pugnam magnam excitarunt, omnes fœminaque & mares, die illo, & Dii Titanes & qui è Saturno orti erant. Scaliger.

Ibidem. Non video cur à vulgata lectione abeámus. *Gorallus.*

Jam Mars ſævus erat, jam cetera turba Deorum.
Stant utrimque metus; validos tum Juppiter ignes
Increpat, & victor proturbat fulmine montes.
Illinc devictæ verterunt terga ruinæ,
Infeſtæ Divis acies, atque impius hoſtis
Præceps cum caſtris agitur, matérque jacentes
Impellens victos. Tum pax eſt reddita mundo,
Tum Liber celſa venit per ſidera cœli,
Defenſique decus mundi nunc redditur aſtris.
Gurgite Trinacrio morientem Juppiter Ætnâ
Obruit Enceladum, vaſti qui pondere montis

Æſtuat

N O T Æ.

61. *Jam Mars ſævus erat*] Sic habet Aldina editio; hoc eſt, jam acriter pugnabat. Malè legebatur in aliis *& Mars*, &c. *Idem*.

Ibidem. Lege:

Et Mavors ſævus & cetera turba Deorum,
Stant utrimque metu.

Nam *ſtare metu*, ut *ſtant pulvere nubes*, *ſtat ſentibus pectus*. Scaliger.

62. *Stant utrimque metus*] Prioris verſûs lectione ex Aldina Editione conſtitutâ, poſterioris lectionem ſervabimus qualis eſt. Vult enim Poëta in utraque acie ſtetiſſe quod altera metueret. *Gorallus*.

Ibidem. *Ignes increpat*] Hoc eſt, cum magno ſonitu fulmina demittit. Similiter *Virgilius* dixit *increpare ſonitum*. Æneïd. IX, 503.

At tuba terribilem ſonitum procul ære canoro
Increpuit.

Idem.

63. *Victor*] Sic in Aldina Editione, pro *jacto*, quod eſt in vulgatis. *Idem*.

Ibidem. *Proturbat fulmine montes*] Hoc eſt, procul deturbat, dicitúrque propriè de iis qui ex ſuperiore loco ſubeuntes dejiciunt. Inſignis eſt hanc in rem *Livii* locus, quem *Severus* imitatus videtur. Exſtat Lib. V. cap. 47. ubi Gallorum deturbatio ex rupe Tarpeia ſic deſcribitur: *Jámque & alii congregati telis miſſilibúſque ſaxis proturbare hoſtes, ruináque tota prolapſa acies in præceps deferri.* Idem.

64. *Verterunt terga ruinæ*] Hoc eſt, ruinæ inſtar, è montibus ſuis provoluti ſunt. Vide locum *Livii* ad præcedentem verſum. *Idem*.

66. *Ma-*

jam crudeliter ſævit, ut & reliqua Numinum turba. Utrimque metuitur hoſtis, ſed Jupiter tandem, validioribus fulminibus demiſſis, coacervatos montes proturbat; quo facto, ruinarum inſtar cadentes Gigantes terga verterunt, copiæque Diis infeſtæ unà cum caſtris ſuis præcipites actæ ſunt; victáque ipſa Tellus eorum mater, quæ victis animos addebat. Tum verò pace Diis redditâ, Bacchus in cœlum rediit, revocatus è mortuis à Cerere, & honorem defenſi cœli Dii retulerunt. In mari Siculo animam propemodum efflantem Aetnâ oppreſſit Jupiter Enceladum Gigantem, qui ſub pondere ingentis mon-

66. *Matérque jacentes impellens*] Id eſt, & mater Tellus, quæ adhuc hortabatur Gigantas, quamvis jam victos & fulmine adflictos; Mater, inquam, & ipſa fulmine petitur. *Scaliger.*

67. *Mundo*] Id eſt, cœlo, ut ſupra vſ. 43. & vſ. 69.

68. *Tum Liber celſa*] Si hæc ſana ſint, vult *Severus* lætitiæ datorem Bacchum in cœlum ſine metu veniſſe, reliquóſque Deos ad hilaritatem provocaſſe. Tum autem dicitur in cœlum veniſſe, quia à Terrigenis in prælio diſcerptus à Cerere, recompoſitis ſuis membris, vitam poſtea recepit. *Diodorus* Siculus Lib. IV. pag. 196. Ed. Hanovianæ: *παραδεδωκότων δὲ τῶν μυθογράφων, καὶ τρίτην γένεσιν, καθ᾽ ἣν φασι τὸν Θεὸν ἐκ Διὸς καὶ Δήμητρος τεκνωθέντα, διασπασθῆναι μὲν ὑπὸ τῶν γηγενῶν καὶ καθεψηθῆναι, πάλιν δ᾽ ὑπὸ τῆς Δήμητρος, τῶν μελῶν συναρμοσθέντων, ἐξ ἀρχῆς νέον γεννηθῆναι: Tradentibus mythographis & tertios natales; ſecundùm quos, dicunt Deum illum ex Jove & Cerere natum, diſcerptum fuiſſe & elixatum à Terrigenis, ſed iterum à Cerere membris compoſitis, ut ab initio, juvenem eſſe factum.* Idem.

69. *Nunc redditur*] Scribe, *tunc redditur.* Scaliger. Nihil muta, nam hoc vult Poëta; nunc (hoc eſt, Poëtæ tempore) Diis tribuitur honor defenſi cœli. *Reddere* pro *tribuere* ſeu dare frequenter dici docebunt *Lucretii* Interpretes & Index Giſanianus. *Gorallus.*

70. *Ætnâ obruit Enceladum*] *Pindarus* Pyth. Od. I. Typhonem Ætnæ ſubjicit, ſed *Severus* noſter, cùm alios, tum *Virgilium* ſuum eſt ſequutus, Æneïd. Lib. III. 578.

Fama eſt Enceladi ſemuſtum fulmine corpus
Urgeri mole hac, ingentémque inſuper Ætnam
Impoſitam &c.

Ad quem locum vide *Servium.* Idem.

Æſtuat & patulis exſpirat faucibus ignes.
Hæc eſt mendoſæ vulgata licentia famæ.
Vatibus ingenium eſt, hinc audit nobile carmen.
Plurima par ſcenæ rerum eſt fallacia, vates
Sub terris nigros viderunt carmine Manes,
Atque inter cineres Ditis pallentia regna.
Mentiti vates Stygias undáſque, canéſque.

Hi

NOTÆ.

72. *Patulis exſpirat faucibus ignes*] Quia irati dicuntur, Phœnicio ſermone, ſpirare naribus ignem. Vide Pſalm. XVIII, 9. Hinc finxerunt tauros illos feros, quos jugo ſubjecit Jaſon, naribus ignem emiſiſſe. *Ovidius* Metam. VII, 104.

Ecce adamanteis Vulcanum naribus efflant
Æripides Tauri &c.

Idem.

73. *Hæc eſt mendoſa*] *Mendoſa fama* eſt rumor *mendax*; non minùs enim deduci poteſt à *mendum*, quàm à *menda*. *Chariſius*: Mendum *in mendacii ſignificatione dicitur*, menda *in culpa operis, aut corporis*. Sic *mendoſè* pro *falsò* ſumitur apud *Lucretium* Lib. IV.

——— tamen præſtat rationis egentem
Reddere mendoſè cauſas utriúſque figuræ
Quàm manibus manifeſta ſuis emittere quaquam.

Item apud *Horatium* *mendoſus* pro mendace legitur Lib. I. Ep. XVI. 40.

Falſus honos juvat & mendax infamia terret
Quem, niſi mendoſum & medicandum?

Hoc eſt, niſi eum qui ſe ſimulet eum eſſe, qui non eſt. *Idem*.

74. *Vatibus ingenium eſt*] Nimirum, Poëtarum hoc ingenium eſt, hæc indoles, ut fingant quidquid videtur. *Idem*.

Hinc audit nobile carmen] Locus depravatiſſimus, qui ita ſine dubio legendus eſt:

- - - Hinc auget nobile carmen
Plurima pars ſcena, verum & fallacia vates
Sub terris nigros viderunt crimina manes.

Sic ſuprà idem error, *carmen* pro *crimen*, Scaliger. Nihil muto in primo verſu, cùm ſenſus ſit ſatis apertus, & rei conveniat. Nempe, figmentis audacibus licentioſæ famæ carmen nobilitatur, ac ce-

le-

montis æſtuat irâ & patentibus faucibus ignes emittit. Eò devenit mendacium rumorum, quibus fabulæ conſtant, licentia. Ea poëtarum indoles, & captandæ ingenii famæ ratio. 75 Pleraque quæ habent ſcenicis fabulis ſimilia ſunt. Poëtæ ſoli, dum poëtico illo ſuo furore agitarentur, viderunt ſub terris inferos, & poſt rogum regnum Plutonis, ubi commenti ſunt neſcio quem Stygium amnem & tricipi-

lebratur. Ergo *audit nobile*, idem eſt ac nobile habetur, ut *malè* vel *bene audire*, eſt malæ aut bonæ famæ eſſe. Uſque adeò neceſſaria Poëmati fictio cenſetur, ut Poëtarum numero ejiciatur quiſquis non fingit. Qua de re legenda Inſtitutio Poëtica *Joan. Ger. Voſſii* Lib. I. cap. I, & 2. *Gorallus.*

75. *Plurima par ſcenæ rerum eſt fallacia*] Legebatur *plurima pars ſcenæ, verum eſt fallacia*, ſine ullo ſenſu. Sequuti ſumus emendationem viri docti adſcriptam oræ codicis quo utebamur. Senſus eſt: plurima rerum à Poëtis decantatarum fallacia par eſt ſcenæ, ſeu dramati: hoc eſt, planè confictа, ut ſolent argumenta Comœdiarum. *Idem.*

76. *Viderunt carmine Manes*] Hoc eſt, in carminibus ſuis ita loquuntur de Manibus, ſeu inferis quaſi eos vidiſſent. Non vident dum ſui compotes ſunt, ſed cùm furore Poëtico tenentur, tum verò Manes vident. *Idem.*

77. *Atque inter cineres*] Hoc eſt, poſtquàm cadavera ſunt combuſta, vident umbras pallentia regna Ditis ſubeuntes. *Idem.*

Ibid. *Ditis.*] *Dis* à Latinis dictus eſt Deus Inferorum, verſâ voce Πλούτων in Linguam Latinam, utraque enim vox divitem ſignificat. Nominis rationem invenies, apud *Joan. Clericum* in Theogoniam *Heſiodi* vſ. 455. *Gorallus.*

78. *Menti vates* &c.] Et hic quoque locus peſſimè affectus. Lege:

Sub terris nigros viderunt crimina Manes,
Atque inter cineres Ditis pallentia regna
Mentiti, naves Stygias, undáſque, canéſque.

Stygia canes, Eumenides, *Æſchylus* & quidam (nam nomen non memini) Latinus Poëta. *Scaliger.* Malim poſt *regna* τελείαν ςιγμὴν adſcribere, ut verbum referatur ad ſequentia tantùm nomina. Ceterùm quia *canes* plurali numero dicuntur, ideò tamen neceſſe non eſt eâ voce Eumenidas intelligi; cùm enim minùs diligenter loquimur, ſæpe plurali numero ad unum ſignificandum utimur. Vide hac de re Interpretes ad Matth. II. 20. Itaque voce plurali *canes* optimè ſignificetur Cerberus. *Gorallus.*

79. *Hi*

Hi Tytyon ſeptem ſtravere in jugera fœdum,
Sollicitant magnâ te circum Tantale pœnâ,
Sollicitántque ſiti. Minos, tuáque Aeace in umbris
Jura

NOTÆ.

79. *Hi Tityon ſeptem* &c.] Non poteſt horum certior Interpres inveniri *Ovidio*, Amor. Lib. III. Eleg. XII. 19. & ſeqq. cujus aliquot verſus propterea hîc apponemus:

Nec tamen, ut teſtes, mos eſt audire Poëtas,
Malueram verbis pondus abeſſe meis.
Per nos Scylla patri canos furata capillos,
Pube premit rabidas inguinibúſque canes.
Nos pedibus pennas dedimus, nos crinibus angues,
Victor Abantiades alite fertur equo.
Iidem per ſpatium Tytion porreximus ingens
Et ſua vipereo fecimus ora cani.

Tandem locum hunc ſic claudit:

Exit in immenſum fœcunda licentia vatum,
Obligat hiſtoricâ nec ſua verba fide.

Gorallus.

Ibidem. *Septem ſtravere in jugera*] Alii Poëtæ *novem jugera* ei tribunt, & princeps quidem *Homerus* Odyſſ. Λ, 576.
Sic & *Lucretius* Lib. III.

—— novem diſperſis jugera membris
Obtinet.

Similiter *Virgilius* Æn. VI, 595.

Nec non & Tityon terra omniparentis alumnum
Cernere erat, per tota novem qui jugera corpus
Porrigitur.

Sic etiam loquuti multi alii Poëtæ, quorum teſtimonia, in re commenticia, proferre nihil attinet. *Idem.*

Ibid. *Fœdum*] Lego *fuſum*, non autem *fœdum*. Scaliger. Nihil neceſſe eſt hanc vocem mutari, nam *fœdus* rectè dicatur *Tityus*, qui vim Latonæ inferre voluit, ut dicitur *fœdus amor*, *fœdum adulterium*. Vide *Homerum* Odyſſ. Λ, 579. Ceterùm nomen *Tityi*, ut & Titanum eſt ἀπὸ τῦ *tit*, hoc eſt, lutum Phœniciâ Linguâ. Qua de appellatione vide notata à *Joanne Clerico*, ad Theogoniam *Heſiodi* vſ. 207. *Gorallus.*

80. *Sollicitant magnâ* &c.] Hoc eſt, ſollicitum atque anxium habent pœnâ magnâ, quam tibi impoſuerunt. *Sollicitum habere* perinde eſt hîc ac deſcribere ſollicitum. Vide Not. ad vſ. 21. *Idem.*

Te

cipitem Cerberum. In eorum dumtaxat carminibus, Tityus proſtratus ſeptem jugera corpore ſuo tegit;
80 Tantalus cibo & potu cinctus, eâ pœnâ afficitur, ut nec comedere, nec bibere famelicus ac ſitiens poſſit;

Te circum Tantale] Lego, *te ſiccum*. Imò propiùs accedit *curvum*, hoc eſt, pronum ad bibendum. *Scaliger*. Sed & rectè dicantur Poëtæ pœnâ circa Tantalum anxium eum habere; nam circa Tantalum fingebant eſſe aquas, quas bibere non poterat, & fructus quos comedere nequibat. Hinc *Tibullus* Lib. I. El. III. ubi Inferorum pœnas deſcribit.

Tantalus eſt illic & CIRCUM ſtagna, ſed acrem
Jam jam poturi deſerit unda ſitim.

Quin & primus omnium *Homerus* Odyſſ. Λ, 585. ubi eleganter deſcribitur pœna Tantali:

—— ἀμφὶ δὲ ποσσὶ
Γαῖα μέλαινα φάνεσκε, καταζήνασκε δὲ Δαίμων.

Circa autem pedes terra nigra apparebat, quam exſiccabat Dæmon; nempe, cùm volebat bibere Tantalus. Igitur nihil hîc mutarim. *Gorallus.*

81. *Sollicitántque ſiti*] Nihil clarius hac lectione. Tamen nuper mutarunt in, *ſollicitántque Scinim.* Quod, malùm, nos tantum immutandi cacoëthes habet, ut quæ ſcimus neſcire velimus? Sanè ſi mutandum aliquid fuerat, potiùs legerem:

Sollicitántque ſitos ——

Nam *ſiti* ſunt mortui, ut teſtatur *Cicero*, in libris de Legibus, & *Gellius*. Unde *ſiticines* qui canebant ad ſitos, hoc eſt, τυμβαύλαι. Sed nihil mutandum cenſeo. Quòd *Scinim* legerint, puto eis in cauſa fuiſſe veteres Editiones, *ſollicitantque ſitim* ſed illud M referendum ad ſequens. Itaque facile divinare fuit legendum eſſe *ſiti*. Scaliger.

Ibidem. Sanè ſic habet etiam Aldina editio, nec quidquam eſt celebrius in pœna Tantali, quàm *ſitis*, quæ ſic deſcribitur ab *Homero* Odyſſ. Λ.

Καὶ μὴν Τάνταλον εἰσεῖδον χαλέπ' ἄλγε' ἔχοντα,
Ἑσταότ' ἐν λίμνῃ, ἡ δὲ προσέπλαζε γενείῳ.
Στεῦτο δὲ διψάων, πιέειν δ' οὐκ εἶχεν ἑλέσθαι.
Ὁσσάκι γὰρ κύψει' ὁ γέρων πιέειν μενεαίνων
Τοσσάχ' ὕδωρ ἀπολέσκεθ' ἀναβροχθέν:

Tantalum vidi graves angores habentem, ſtantem in Lacu, qui ejus mento adpropinquabat. Stabat autem ſitiens, quod biberet vero non poterat capere; quoties enim ſenex incurvatur, cupiens bibere, toties aqua perit abſorpta. Gorallus.

Jura canunt, îdémque rotant Ixionis orbem,
Quidquid & interiùs falſi ſibi conſcia terra eſt.
Non eſt terra ſatis, ſpeculantur Numina Divûm,
Nec metuunt oculos alieno admittere cœlo.
Norunt bella Deûm, norunt abſcondita nobis
Conjugia & falſa quoties ſub imagine peccent,
Taurus in Europen, in Ledam candidus ales,
Juppiter ut Danaæ pretioſus fluxerit imber.
Debita carminibus libertas iſta, ſed omnis
In vero mihi cura, canam quo fervida motu
Aeſtuet Aetna, novóſque rapax ſibi congerat ignes.
Quacumque immenſus terræ ſe porrigit orbis,
Extremíque maris curvis agitatur ab undis,

N O T Æ.

82. *Jura canunt*] Judicia, quæ ex certo jure fiunt. Sic *Propertius* Lib. III. El. III, 61. negat ſe velle inquirere:

Sub terris ſi jura Deûm, & tormenta Gigantum.

& Lib. IV. El. XI, 18. de Plutone:

Det pater huic umbra mollia jura mea.

Idem.

Ibidem. *Rotant Ixionis orbem*] Rotam ejus circumactam deſcribunt. Vide ad vſ. 21. *Idem.*

83. *Quidquid & interiùs* &c.] Aut repetendum *cantant*, ex initio ſuperioris verſûs, aut ſi hæc regantur verbo *rotant*, intelligendus erit ſermo *rotatus*, hoc eſt, numeris adſtrictus Poëtarum; quo nomine etiam vocavit argumenta Philoſophica, ob certum enunciationum numerum, *Juvenalis* Sat. VI, 449.

——— *curvum ſermone rotato*
Torqueat Enthymema.

Idem.

84. *Numina Divûm*] Hoc eſt, Deos, aut voluntates Deorum, qua de re vide *Ger. Joan. Voſſium* in Etymologico ad verbum *Nuo*. Sed prius malim. *Idem.*

85. *Oculos alieno admittere cœlo*] Hoc eſt, mittere ad alienum cœlum, quomodo etiam vulgò dicunt *adjicere oculos alicui rei*. Idem.

86. *Norunt abſcondita nobis*] Simile de mulieribus apud *Theocritum*:

poſſit; Minos & Aeacus, Jovis filii, jura dicunt umbris & Ixionem jubent rotæ circumagendæ impoſitum plecti; ac reliqua denique omnia fiunt, quæ falsò ſub terra geri creduntur. Nec ſatis habuerunt poëtæ fingere quæ voluerunt, ſub terra; præterea quid apud Deos ageretur, quaſi exploratores, ceteris mortalibus prodiderunt; nec ullâ religione coërciti ſunt, quo minùs cœlum, alienam ſedem, perluſtrarent. Soli ſciunt Diis civilia eſſe bella, adulteria clam ab iis committi, & variis adſumtis formis contra caſtitatem peccari, ut cùm Jupiter ſub Tauri imagine Europam, ſub Cygni figura Ledam, & in pluviam auream converſus Danaën fefellit. Ea quidem licentia, jure ſuo, utuntur Poëtæ; ſed nunc ego unam veritatem ſector; quippe qui canere aggreſſus ſum quæ cauſa ſit Ætnæ æſtuum, & quæ novos perpetuò ei ſufficiat ignes. Orbis terrarum, qua-

Πάντα γυναῖκες ἴσασι, καὶ ὡς Ζεὺς ἠγάγεθ' Ἥραν.

Omnia mulieres ſciunt, & ut Jupiter duxerit Junonem. Porrò legendum, *Juppiter in Danaen*, non *Juppiter ut Danaa.* Nam venuſtiſſimum eſt ἀσύνδετον illud. *Scaliger.*

88. *Taurus in Europen*] Nempe, *peccet*, ex antecedente verſu. *Gorallus.*

89. *Jupiter ut Danaa*] Cùm hæc ſit lectio Venetæ Editionis anni M CCCC LXXXIV, & Aldinæ, non video cur mutetur. *Idem.*

Pretioſus fluxerit imber] Occultè adludere videtur ad veritatem hiſtoriæ, ex qua pretio corrupta Danaë Jovis quempiam ſacerdotem ejus nomine excepit. Vide *Horatii* Od. XVI. Lib. III. ubi dicit diligentiam Acriſii irriſam à Jove & Venere,

—— fore enim tutum iter & patens,
Converſo in pretium Deo, ——

norant. Idem.

94. *Extremique maris*] Hoc eſt, extremis undis terram adluentis, non enim agit Poëta de externo illo, omnia ambiente, magis quàm de interno mari. *Idem.*

Curvis incingitur undis] Veteres Editiones: *curvis agitetur ab undis.* Quæ vera eſt lectio. Crediderunt multi Veterum terram in medio Oceano σαλεύεσθαι, ac circumjecto humore portari, velut aliquod grande

Non totum eſt ſolidum; deſit námque omnis hiatu,
Secta eſt omnis humus, penitúſque cavata latebris,
Exiles ſuſpenſa vias agit, ínque animantis
Per tota errantes percurrunt corpora venæ,
Ad vitam ſanguis omnis quà commeat idem,
Terra foraminibus conceptas digerit auras.
Scilicet, aut olim, diviſo corpore mundi,
In maria ac terras & ſidera, ſors data cœlo
Prima, ſequuta maris, deſedítque infima tellus;
Sed totis rimoſa cavis, & qualis acervus

Ex

NOTÆ.

grande navigium & grave. Cujus opinionis auctorem faciunt Thaletem. Extremi autem maris, id eſt, ὁρίζοντος. Nam ὠκεανὸν vocabant ὁρίζοντα. Quæ cùm ita ſint, ſatis patet τὸ *incingitur* ab ignaro homine & imperito ſuppoſitum fuiſſe, quia cauſam alterius lectionis ignorabat. *Scaliger.* Reverà *agitatur* eſt in editione Veneta, ſed non puto ſignificari quod ait *Scaliger*, cùm non ſit ſermo de Oceano, ſed de quovis mari; quod agitare dicitur littora, quia iis vehementi impetu adliditur, lapillóſque aut pulverem agitat. *Gotallus.*

95. *Non totum eſt ſolidum*] Nimirum, corpus. Aldina editio habet *in ſolidum*, ſine ſenſu. *Idem.*

Deſit namque omnis hiatu] Hoc eſt, ubique, deficiente materiâ ſolidâ, hiatus ſunt. De hiſce hiatibus egerunt *Lucretius* Lib. VI. ubi agit de terræ motu. Vide & *Juſtinum* initio Lib. IV. *Idem.*

97. *Inque animantis*] *Seneca* ex *Ariſtotele*: (Quæſt. Nat. Lib. VI. cap. 13.) *corpus noſtrum & ſanguine irrigatur & ſpiritu, qui per ſua itinera diſcurrit. Habemus autem quædam anguſtiora animæ receptacula, per quæ nihil ampliùs quàm meat, quædam patentiora in quibus colligitur, & unde dividitur in partes. Sic hoc totum terrarum omnium corpus, & aquis, quæ vicem ſanguinis tenent, & ventis, quos nihil aliud quis quàm animam vocaverit, pervium eſt.* Tertius autem ab his verſus ita legendus:

Ad vitam ſanguis omnis quà commeat idem.

Scaliger. Huc etiam faciunt quæ habet idem *Seneca* Cap. XVI. de terræ ſpiritu, ſive anima.

102. *In maria & terras ac ſidera*] Vulgaris diviſio rerum univerſitatis,

quacumque patet, & mari adluente cingitur, ſolidus non eſt, ſed paſſim hiat. Univerſus terræ globus variis tubis ac meatibus cavus eſt, viáſque habet tenues, quæ, quemadmodum in animalibus venæ, per totum ejus corpus ſparſæ ſunt; & per quas aquæ, veluti ſanguis ejus, moventur, aut etiam conceptus ventus per ejus viſcera ſpargitur. Cujus rei duæ potuerunt eſſe cauſæ Prior eſt, ſi eo tempore, quo molis indigeſtæ omnium rerum partes ſeparatæ ſunt, quarum aliæ mare, aliæ terram, aliæ cœlum conflarunt, & cœleſtes quidem particulæ ſumma petierunt, quas proximè ſequutæ ſunt aqueæ, ita ut terreſtres infimæ omnium deſederint; ſi, inquam, poſtremæ inſtar lapidum imparium qui-

tatis, qua utuntur etiam Sacræ Litteræ, quia eſt captui vulgi accommodata. Ceterùm nulla proportio eſt inter *cœlum* & globum terrâ & aquâ conſtantem. Vide Metamorphoſ. Lib. 1, 21. & ſeqq. *Gorallus.*

104. *Sed totis rimoſa cavis*] *Ariſtoteli* σηραγγώδης, ὕπαντρος, σομφὸς, ἀντρώδης. *Scaliger.* Adde *Juſtinum* Lib. IV. cap. 1. de ſolo Siculo: *Eſt autem ipſa terra tenuis ac fragilis & cavernis quibuſdam, fiſtuliſque ita penetrabilis, ut ventorum tota fermè flatibus pateat.* Gorallus.

Ibidem. *Qualis acervus.*] Acervi fiebant in quadriviis & triviis, ad Hermulas quas vocabant; hoc eſt, Mercurii ſtatuas quadratas; jactis ex tempore lapidibus à prætereuntibus, qui acervi Mercurio ſacri erant, à quo dicti ἕρμακες Græcis. *Iſidorus* in Gloſſis, quæ ſunt adhuc in membranis. *Mercurii*, inquit, *lapidum congeries in cacumine collium.* Eos Hermacas nunc hîc intelligit, de quibus & Sibylla:

Καὶ πετεεινὰ σέβεσθε, καὶ ἑρπετὰ θηρία γαίης;
Κἂν παρόδοισι λίθων συγχώματα ταῦτα σέβεσθε.

Similes etiam monticelli ex lapide congeſto, qui pro terminis erigebantur, ab auctoribus de agris limitandis, vocantur *Scorpiones*, quia in metam deſinebant. Σκορπίος enim Græcis dicitur etiam quidquid in metam ac conum faſtigiatum eſt, ut tutulus crinium in pueris ita vocabatur. Quemadmodum igitur acervi, qui fiunt, jactis ex tempore ſaxis toti pendent in ſe, quia intus cavi ſunt, ut opus fornicatum: ſic etiam terra ipſa cava eſt, & in tholum ſuum nititur. *Scaliger.* De acervis Mercurii; vide Interpretes ad Proverb. XXVI, 8. & *Ioan. Seldenum* de Diis Syris Synt. II. cap. 15.

106. *Ut*

Exſilit, imparibus jactis ex tempore ſaxis;
Ut crebro introrſus ſpatio vacuata corymbis
Pendeat in ſe ſe: ſimili quoque terra figurâ
In tenues laxata vias, non omnis in arctum,
Nec ſtipata coït: ſive illi cauſa vetuſta eſt;
Nec nata eſt facies; ſeu liber ſpiritus intra
Effugiens molitur iter; ſeu lympha perenni
Edit humum limâ, furtímque obſtantia mollit,

Aut

NOTÆ.

106. *Ut crebro introitus ſpatio vacuata corymbos.*] Eſt mendum in genere, non enim ἡ κόρυμβος dicitur. *Columella* de Cinara carduo:

Hac modo purpureo ſurgit glomerato corymbo.

Eſt autem corymbus quidquid in panicam, aut ſtrobilum adſurgit, ut in Cinara videmus & in Scolymo. Sed prima notio τοῦ κορύμβου eſt in capite Veterum Atticorum tutulus, ſeu meta ſuggeſtûs capillorum. Igitur legendum puto:

Ut crebro introrſus ſpatiòque vacante corymbus
Pendeat in ſe ſe.

Crebrum ſpatium τὸ σπογγῶδες, ut *crebrum cribrum*, apud Plautum, πολύοπον. Ad eum modum *crebro vimine* infra dicitur. *Vacans* enim *ſpatium* dicitur τὸ κοῖλον etiam infra, quod & ceſſans quoque vocavit. Illud verò *pendeat in ſe ſe*, eſt ſuo ſibi pondere libretur, ut fornix, in fornicem ſuum nitatur. *Scaliger.* Senſus verſ. 104. multo clarior videtur in editionibus; hoc enim vult Poëta, *ut terra vacuata corymbis crebro introrſus ſpatio pendeat in ſe*; nimirum, ut corymborum acervus crebra ſeu frequentia relinquit ſpatia vacua: ſic vult terræ partes multos hiatus inter ſe habere, ita ut intra terræ viſcera pendeant cavernarum fornices. *Gorallus.*

110. *Nec nata eſt facies*] Id eſt, non recens eſt, vel infinita eſt. An legendum, *nec nota eſt facies*; hoc eſt, latet nos, propter vetuſtatem. *Scaliger.* Nihil mutandum videtur, perinde eſt enim quaſi dixiſſet *Severus*; nec poſtea adnata eſt hæc facies. Paſſim apud Poëtas verba ſimplicia pro compoſitis occurrunt. Vide v. 116. *Facies* autem hîc eſt forma, ut ſæpe alibi. Vide v. 173. Sic *Lucretio*, Lib. V. p. 711. Ed. Lamb. ait metalla liquefacta

Quamlibet in formam & faciem decurrere rerum.

Gorallus.

Ibid.

quibus temerè ſit acervus, 105 non ſatis arctè inter ſeſe conjunctæ fuerint, ita ut, quaſi coacervatis corymbis, ſpatia multa vacua reliquerint, fornicibus paſſim formatis. Ea igitur intus eſt terræ forma, quam tenues meatus ſuſpendunt, nec arctiùs conjungi, magíſve denſari patiuntur; ſeu hoc illi, ut dixi, contigerit à prima rerum origine, 110 nec poſtea factum ſit; ſeu aër intra terram incluſus eas molitus ſit ſibi vias, quibus elabatur; ſeu aqua perpetuò adfluens paullatim terram exederit, & quæ decurſum ſuum moraban-

Ibid. *Seu liber ſpiritus intra* &c.] Multa habet hanc in rem *Seneca*, in Quæſtionibus Naturalibus, & præſertim Lib. VI. cap. 14. & ſequentibus, unde nonnulla ſubjiciam. Poſtquàm contulit corpus humanum terræ: *Vide ergo*, inquit, *numquid intrat in illam ſpiritus ex circumfuſo aëre; qui quamdiu habet exitum, ſine injuria labitur; ſi offendit aliquid & incidit quod viam claudat, tunc oneratur, primò infundente ſe à tergo aëre, deinde per aliquam rimam malignè fugit, & hoc acriùs fertur quo anguſtiùs. Id ſine pugna non poteſt fieri, nec pugna ſine motu. At ſi nec rimam quidem, per quam effluat, invenit, conglobatus ille furit, & huc atque illo circumagitur, aliàque dejicit, alia intercìdit; cùm tenuiſſimus, idémque fortiſſimus, & irrepat quamvis in obſtructa, & quidquid intravit vi ſuâ diducat ac diſſipet; tunc terra jactatur. Aut enim datura vento locum diſcedit; aut cùm dedit, in ipſam, quâ illum emiſit, cavernam fundamento ſpoliata conſidit. Quidam ita exiſtimant. Terra multis locis perforata eſt, nec tantùm primos illos aditus habet, quos velut ſpiramenta ab initio ſui recepit, ſed multos illi caſus impoſuit. Alicubi diduxit quidquid ſupernè terreni erat aqua; alia torrentes exedere; illa, æſtibus magnis dirupta, patuere. Per hac intervalla intrat ſpiritus* &c. Hæc paullò pluribus deſcripſi, quia *Seneca* promemodum ante oculos hunc locum *Severi* noſtri, cùm ſcriberet, habuiſſe videtur. *Gerallus.*

112. *Edit humum limo*] Atqui non eduntur ea quæ oblimat flumen, aut aqua, ſed potiùs obducuntur, undè jus adluvionum. Sed legendum *lima*, quod genus metaphoræ honeſtum eſt, Quid? Non ab eadem mente Tiberis *Serra* & *Rumon* dictus eſt? Eadem mens & in loco Horatiano, qui ita legitur in peroptimo codice,

——— *qua Liris quietâ*
Mordet aquâ, taciturnus amnis.

Nam *mordere* aptum verbum huic loco noſtro. *Scaliger.*

Ibidem. Rectè, ut quidem mihi videtur. Adde ideò apud antiquiſſimos Græcos *Acheloos* dictos quoſvis fluvios, quia ea vox eſt è Phœnicia radice ACHAL, comedit. *Servius* ad Georg. I. 9.

Aut etiam incluſi ſolidum exedêre vapores,
Atque igni quæſita via eſt; ſive omnia certis
Pugna-

NOTÆ.

Peculáque inventis Acheloïa miſcuit uvis

Acheloum, inquit; *non præter rationem dixit*; *nam*, *ſicut Orpheus docet & Ariſtophanes Comicus & Ephorus Hiſtoricus tradunt*, *Acheloum generaliter*, *propter antiquitatem fluminis*, *omnem aquam Veteres vocabant.* At is amnis ceteris antiquior non fuit, ſed Græci priſcas origines ſuas cùm ignorarent, quia primorum gentis ſuæ conditorum Linguam neſciebant, quaſvis rationes comminiſcebantur. Adde congeſtis à *Scaligero*, præter antea allatum ad vſ. 110. locum hunc *Seneca* Quæſt. Nat. Lib. VI. c. 7. *Poteſt fieri ut aliquam regionem rivus affluens exedat, ac ſecum trahat aliquam molem.* Sic & à *Lucretio* duobus locis æſtus maris dicitur *exeſor moerorum littora circum.* Vide Indicem Giſanianum. *Gorallus.*

Ibidem. *Obſtantia mollit*] Τὸ *mollire* verbum ad eam rem accommodatiſſimum, id eſt, τὸ κοιλαίνειν. *Attius* Telepho:

——— remiſque nixi properiter navem in fugam
Trudunt ſubter ſaxa ad lævam, quà montem mollibat mare.

Mollire ergo *ſaxum*, *cavare*, ut: *Gutta cavat lapidem.* Varro: *Pieridum comes, quà tenes cavata putri gelu montium ſaxa.* Intelligit, ut puto, τὴν ἠχώ. *Scaliger. Mollit* eſt *cavat molliendo.*

113. *Solidum exedere vapores*] *Exedere* quidem verbum aptum huic rei, ſed veteres Editiones: *Solidum videre vapores*, lego *invidere*; hoc eſt, per vapores ſtat quominùs perpetua ſolida ſit terra. Sic *Accius*:

Quis florem liberûm invidit meûm.

Virgilius:

Téne, inquit, miſerande puer, cùm læta veniret,
Invidit Fortuna mihi?

An verò legendum *minuere*? Scaliger. Ex vitioſa Editione Veneta natæ ſunt inanes hæ conjecturæ. Multò ſatius fuit ex *videre* facere *exedêre*, quâ voce ſæpe uſus eſt *Seneca*, hoc in negotio, ut jam oſtendimus, ad vſ. 110. & 112. Adde & hunc locum ex Lib. VI. Quæſt. Natur. c. 9. ubi de cauſa motûs terræ: *Alii in igne cauſam quidem eſſe, ſed non ob hoc judicant; ſed quia pluribus obrutus locis ardeat, & proxima quàque conſumat. Quæ ſi quando exeſa ceciderint, tunc ſequi motum earum partium, quæ ſubjectis adminiculis deſtituta labant, donec corruere.* Gorallus.

Ibi-

rabantur molliverit. Altera cauſa cur terra ſit ita, uti eſt, fiſtuloſa, hæc eſſe poteſt; ignes, nimirum, intra eam collecti potuerunt ſoliditatem ejus paſſim minuere, dum ſibi etiam viam quærunt, quâ latiùs ſpargan-

Ibidem. *Vapores*] Hoc eſt, non ἀτμίδας, ſed calores, nequid erres, nam exhalatæ particulæ non exedunt. Sic *Virgilius* Æneïd. V. 683. de igne:

—— lentúſque carinas
Eſt vapor. Vide & vſ. 698. & indicem Lucretianum *Giſanii*. Hanc putarim etiam primigeniam vocis poteſtatem, nam à Græco ἅπτω, & antiquiore ἄπω, hoc eſt, *incendo*, mutato ſpiritu denſo in Æolicum digamma, factum eſt *vapo*, aut *vapeo*, ut *Veſper* ab ἕσπερος, Veſta ab ἑστία, & talia multa. Abſurdè deducit *Matth. Martinius* à καπνός, quem tamen exſcribit, more ſuo, vir haud paullò doctior *Ger. Joannes Voſſius*; qui etiam, in libro de mutatione litterarum, abſurdiùs è voce ἀποφορὰ deduci poſſe cenſet. Cùm autem calore emittantur ex humidis corporibus fumi, ideò illi fumi dicti ſunt *vapores*. Hinc quoque *Auguſtus vapidè ſe habere* dixit, pro *malè ſe habere*, ut habet *Suëtonius* Cap. LXXXVII. in Aug. hoc eſt, calore febris tentari. Hæc obiter, quia à tanto viro non ſatis intellecta fuerant, cui ceteroqui merito ſuo tota adſurgit Criticorum, Grammaticorúmque corona. *Idem.*

114. *Atque igni quaſita via eſt*] Hoc poëma legiſſe, atque ante oculos habuiſſe videtur *Seneca*, cùm de Quæſtionibus Naturalibus ſcriberet; ſunt enim paſſim in eo Opere non tantùm eædem ſententiæ, ſed fermè etiam eadem verba, quæ conferentibus facilè occurrent. Sic Lib. V. c. 14. *Illud verò*, inquit, *manifeſtum eſt, magnam eſſe ſub terris vim ſulphuris & aliorum non minùs ignem alentium. Per hæc loca cùm ſe exitum quærens ſpiritus torſit, accendat flammam ipſo adfrictu neceſſe eſt. Deinde flammis latiùs fuſis, etiam ſi quid ignavi aëris erat, extenuatum moveri* & VIAM *cum fremitu vaſto atque impetu* QUÆRERE. *Idem.*

Ibidem. *Sive omnia certis pugnavere locis.*] Hoc eſt, ſive ſpiritus, aqua, ac ignis, dum inter ſe ſe certis locis pugnant, terræ viſcera laxarunt. Sic *Seneca* Quæſt. Nat. Lib. V. c. 12. de vento qui ἐκνεφίας à Græcis vocatur: *cùm magna inæqualitas ac diſſimilitudo corporum, quæ vapor terrenus emittit, in ſublimè eat, & alia ex his corporibus ſicca ſint, alia humida; ex tanta diſcordia corporum inter ſe pugnantium, cum in unum conglobata ſunt, veriſimile eſt quaſdam cavas effici nubes, & intervalla inter illas relinqui fiſtuloſa, & in modum tibiæ anguſta.* Quod in ſummo aëre fieri putabat *Seneca*, hoc in ima terra fieri putato, ut mentem *Severi* adſequaris. Vide eumdem Lib. VI. cap. 11. & ſeqq. *Idem.*

Pugnavere locis; non eſt hîc cauſſa docenda,
Dum ſtet opus cauſæ. Quis enim nòn credat inanes
Eſſe ſinus, penitus tantos erumpere fontes
Cùm videt, ac torrentem imo ſe emergere hiatu?
Non ille ex tenui, vacuóque agat aucta neceſſe eſt
Confluvia, & raptis arceſſat ea undique ab undis,
Sed trahat ex pleno, quo fontem contrahat, amne.
Flumina quin etiam latis currentia rivis
Occaſus habuere ſuos; aut illa vorago
Derepta in præceps fatali condidit ore;

Aut

N O T Æ.

115. *Cauſa docenda*] In Ed. Veneta eſt *dolendi*, malè; in aliis *docendi*, quod refinximus in docenda, ſenſu aperto. *Idem.*

116. *Dum ſtet opus cauſa*] Hoc eſt, dummodò *conſtet* effectus. Eſt ſimplex pro compoſito. Hoc eſt, certum ac ratum ſit, ita ut de eo ampliùs non dubitemus. Sic *Cicero* Epiſt. Lib. IX. Ep. 2. ad Varronem: *Hæc tu meliùs, modò nobis ſtet illud, unà vivere in ſtudiis noſtris.* Item ad Atticum Lib. III. Ep. 14. *Si aliquid à Comitiis audierimus, nos in Aſiam convertemus, neque adhuc ſtabat quò potiſſimùm, ſed ſcies.* Idem.

Ibidem. *Quis enim non credat inanes.*] In Veneta eſt: *quis enim non viderit illud, Eſſe ſinus.* Quod neſcio an melius vulgato. *Idem.*

117. *Penitus tantos erumpere fontes*] Καταβολὴ totius diſputationis, terram ὕπαντρον eſſe. Hoc probari ex aquis, quæ undecumque ex ea erumpunt. Non enim non cavam eſſe, ex cujus ſinu tanta vis aquarum tam diverſis locis exprimatur. Seneca: *Non quidem exiſtimo te diu hæſitaturum an credas eſſe ſubterraneos amnes & mare abſconditum. Unde enim iſta prorumpunt? Unde ad nos veniunt, niſi quod humoris origo incluſa eſt?* Lege quæ ſequuntur Lib. VI. Naturalium Quæſtionum cap. 8. *Scaliger.*

119. *Non ille ex tenui vocemque agat acta neceſſe eſt, Cùm fluit, errantes arceſſat undique & undas, Et trahat ex pleno, quod fontem contrahat amne*] Peſſimis modis mulctatus eſt hic locus, quem nos ita legimus:

Non ille ex tenui &c. ut ſunt edita. Neceſſe eſt, inquit, derivet confluvia ſua ex non tenui, vacuóve, & arceſſat ea undique ab undis, & trahat ex pleno amne, hoc eſt, ex repoſita aqua, id unde

fon-

gantur. Quin & omnia memorata, variis in locis, pugnare inter ſe terrámque eorum motu laxari, contingere potuit Sed non opus eſt cauſam horum meatuum à nobis anxiè quæri ; dummodò eos eſſe conſtet, quod negari nequit. Quis enim dubitet an vacui ſint in terra ſinus, cùm ex profundo tot & tantos fontes emergere, ac tam rapidos torrentes ex ejus hiatibus prorumpere videat? Illi profectò non ex tenuibus rivulis colligant neceſſe eſt ſuas aquas, aut ex multis guttulis hinc inde difficulter arceſſitis conflent; ſed ex integris amnibus eas deducant. Videmus etiam magna flumina hiatibus integra abſorberi; ſive in præceps devoluta in voragines defluant numquam reditura,

fontem emiſſura eſt. Nam etiam veteres excuſi habent, *ab undis*. *Scaliger*; quem ſequuti ſumus.

120. *Confluvia*] Sic infrà vſ. 326.

Donec confluvio reſolutis aſtibus amnis
Exſilit.

Sed & *conflugia* dicere liceat, qua de voce vide notata à *Claud. Salmaſio*, ad cap. 9. *Solini* p. 109. Ed. Ultrajectinæ. *Gorallus.*

121. *Sed trahat ex pleno*] Seneca: *Non eſt diu probandum ibi multas aquas eſſe, ubi omnes ſunt. Neque enim ſufficeret tellus ad tot flumina edenda, niſi ex repoſito, multóque funderet.* Quam diſputationem, ut ex alia, ex hoc opere hauſit *Seneca*. Scaliger.

122. *Flumina quin etiam* &c.] Hunc & ſequentem verſus præ oculis habuiſſe videtur *Seneca*, cum ſcriberet Natur. Quæſtionum Lib. III. cap. 26. *Quædam flumina palam in aliquem ſpecum decidunt, & ſic ex oculis auferuntur. Quædam conſumuntur paullatim, & intercidunt. Eadem ex intervallo revertuntur, recipiúntque & nomen & curſum*, &c. *Gorallus.*

124. *Derepta in præceps*] *Direpta*, non *dirupta*. Ita infrà:

Præſertim ipſa ſuo declivia pondere numquam
Corpora diripiat.

Seneca tamen *dirupta* dixit: *alia torrentes exedêre, alia æſtibus magnis dirupta patuere.* Scaliger.

Ibidem. Legimus, ex conjectura viri docti, *derepta*, propter ſequentes voces *in præceps*, quia quæ ex alto detrahuntur *deripi*, non *diripi* dici ſolent. *Plautus* Menæchmis. Act. V. Sc. 2. 117.

Sed quis hic eſt, qui me capillo hinc de curru deripit?

Virgilius Georg. II. 242.

Coláque prælorum fumoſis deripe tectis. Gorallus.

Aut occulta fluunt tectis adoperta cavernis,
Atque inopinatos referunt procul edita curſus.
Quòd ſi diverſas emittat terra canales,
Hoſpitium fluviorum; haud ſemita nulla profectò
Fontibus, & rivis conſtat via, pigráque tellus
Conferta in ſolidum ſegnis ſub pondere ceſſat.
Quòd ſi præcipiti conduntur flumina terrâ,
Condita ſi redeunt, ſi qua antè incognita ſurgunt;

Haud

N O T Æ.

126. *Atque inopinatos*] Huc faciunt elegantes verſus *Neronis*, quos profert *Joan. Opſopœus* ex inedito interprete *Lucani*, ad *Senecæ* Quæſt. Nat. Lib. III. c. 26.

Quique pererratam ſubductus Perſida Tigris
Deſerit, & longo terrarum tractus hiatu
Reddit quæſitas jam non quærentibus undas.

127. *Quod ſi diverſas*, &c.] *Canales* fœminino genere extulit. Sic infra dicit *rigidas canales*. Vide *Servium* in illud *ilignis potare canalibus undam*. Porrò totus locus ita legendus:

Quòd ſi diverſas emittit terra canales
Hoſpitium fluviorum: at ſemita nulla profectò
Fontibus & rivis conſtat via, pigráque tellus
Conferta in ſolidum ſegni ſub pondere ceſſat.

Quod ſi, inquit, ex certis canalibus, non autem ex pleno ac recondito, ut ait *Seneca*, emittit fluvios terra; at rivulis & fontibus quæ via tandem erit, cùm aliquando erumpant, aliquando verò areſcant? Ergo nullam habebunt viam ipſi erumpendi, ſi terra non emittit de pleno, unde conſequens ut conferta & ſolida, non *ὑπαντεως* ſit. *Hoſpitium* dixit pro *hoſpitum*, ut in Pandecte Digeſtorum Juris, *civitatium*, *hereditatium*; eodem modo, *alituum*; &, quod ignoratum hactenus, *Salluſtius* dixit *hominium*; idque in fideli exemplari, cum adnotatione in margine, quæ omnem ſuſpicionem mendi tolleret, inveni in Jugurtha: *neque*, inquit, *quiſquam hominium ſatis placebat*. Eleganter verò *hoſpites* fluvios vocat, qui ſubitò exſiſtunt. Nam ex illa hypotheſi vult ſubitò exſiſtere, ſi hoc concedatur. *Scaliger.*

Ibidem. In multis hîc à viri magni ſententia diverſi abimus, quæ ad ſingulos verſus notabimus; rem enim expeditam videtur impediviſſe, & intempeſtivè eruditam ſanè ſupellectilem huc congeſſiſſe. Primò, notandum Poëtam ex antea probatis hîc ratiocinari,

tura, ſive veluti terræ fornicibus clauſa decurrant, ut poſtea procul iterum ad ſuperos erumpant. Si autem diverſi meatus terram ſecent, excipiántque occultos fluvios, quis dixerit ſub terra nullas eſſe vias, per quas fontes & rivi delabantur, totámque ejus maſſam ſolidam eſſe? Pariter ſi integra flumina voraginibus condantur, deinde iterum in lucem emittantur, aliáque antea ignota ſubitò exſiſtant; mirum videri nequit ſi dicamus, ventis terræ viſceribus clauſis, ſpi-

ri, & verſum quidem hunc reſpicere ad v. 116. & ſeqq. Deinde *canalis*, fœminino genere, non eſt archaïſmus, ſed ex conſtanti uſu optimorum temporum, ut oſtendit *Ger. Joan. Voſſius* de Arte Grammatica Lib. III. c. 19. *Gorallus.*

128. *Hoſpitium fluviorum*] Nam puto *hoſpitium* eſſe genitivum pluralem, ſed accuſativum ſingularem, ita ut *canales diverſa* dicantur *hoſpitium* quo fluvii excipiuntur, *Idem*

128. *Haud ſemita nulla*] Hoc eſt, eſt ſemita fontibus, via fluviis, &c. Omiſsâ adſpiratione, ſcriptum erant *aut*, quod fefellit *Scaligerum*. Sed & in Codd. MSS. & in antiquis Editionibus, nihil frequentius occurrit, quàm additio, aut detractio temeraria adſpirationis. In hoc ipſo Poëmate, vſſ. 101. & 113. pro *aut*, quod nunc legitur, ſcriptum erat in antiqua Ed. Veneta *haud*. Vide quæ hac de re collegit *Janus Rutgerſius* Venuſinarum Lectionum Cap. XIV. *Idem.*

129. *Et rivis*] Repetenda hîc negatio à ſuperiori verſu, quaſi eſſet: *nec nulla rivis eſt via, nec pigra tellus conſerta in ſolidum*, &c. *Idem.*

130. *Conferta in ſolidum*] Eſt in Veneta *conſerta*, ſed melior altera lectio. *Idem.*

131. *Quod ſi præcipiti*, &c.] Eſt collectio ex verſ. 122. & ſeqq *Idem.*

132. *Condita ſi redeunt*] Reſtitue ex antiquitus excuſis:

Condita ſi redeunt, ſi qua & jam incondita ſurgunt.

Argumentum ſuperiori oppoſitum. *Condita ſi redeunt*, ut Alpheus Olympiæ, Anas Hiſpaniæ. *Si & iam incondita*, de illis intelligendum qui ſubitò in ſua magnitudine exſiſtunt, neque umquam abſorpti fuerunt. Ejuſmodi eſt mirabilis fluvius in agro Encoliſmenſi, qui exoneratur in Carentonum fluvium, ad oppidum Encoliſmam. *Scaliger.*

Ibid. *Condita ſi redeunt*] *Seneca* Quæſt. Nat. Lib. III. c. 26. *Illo itaque recepta flumina curſus agere ſecretò; ſed cùm primùm aliquid ſoli-*

 di,

Haud mirum clauſis etiam ſi libera ventis
Spiramenta patent. Certis tibi pignora rebus
Atque oculis hæſura tuis dabit ordine tellus.
Immenſos plerumque ſinus & jugera peſſum
Intercepta licet, denſæque abſcondita nocti
Proſpectare procul; chaos ac ſine fine ruinæ.
Cernis & in ſilvis ſpatioſa cubilia retro,

An-

NOTÆ.

di, quod obſtaret, occurrit, præruptâ parte, quâ minùs ad exitum repugnabat, repetiêre curſum ſuum.

Sic ubi terreno Lycus eſt epotus hiatu,
Exſiſtit procul hinc, alióque renaſcitur ore.
Sic modò combibitur, tacito modò gurgite lapſus,
Redditur Argolicis ingens Eraſinus in undis.

Idem & in Oriente Tigris facit, abſorbetur, & deſideratus diu, tandem longè remoto loco, non tamen dubius an idem ſit emergit. Vide & *Plinium* Lib. II. cap. 103. Similia narrantur de fluvio *Mareb* in Regno Æthiopico Tigræ, de quo *Job. Ludolphus* Æthiop. Hiſt. Lib. I. c. 8. *Gorallus.*

Ibid. *Si qua ante incognita*] Sic Ed. Veneta, niſi quod habet *incondita*, quod minùs placet. *Idem.*

134. *Spiramenta patent*] Abſurdè in editionibus *latent.* Similem mendam animadvertimus in *Pedone Albinovano* Eleg. I. 236. *Idem.*

Ibid. *Certis tibi pignora rebus*] Hoc eſt, argumenta. Vide ad v. 40. *Idem.*

135. *Atque oculis hæſura vias*] Lege *hæſura tuis.* Hoc eſt, quod Græci Poëtæ dicunt: Βλέποντα μαρτύρια. *Æſchylus*:

Πῶς ταῦτ' ἀληθῆ καὶ βλέποντα δοξάσω;

Plautus verò aliter extulit: *rem tibi auctorem dabo.* Sic infrà:

Non illic, duce me, occultas ſcrutabere cauſas,
Occurrunt oculis ipſa.

Eodem modo *oculatam diem* dixit *Plautus.* Scaliger.

136. *Immenſum plerumque ſinum*] Valde corrupta ſunt, quæ tamen non magno negotio, ut ſpero, à nobis reſtituta ſunt:

Immenſos plerumque ſinus ac jugera peſſum
Intercepta licet, denſaque abſcondita nocti
Proſpectare procul; chaos ac ſine fine ruina.

Chaos vocat τὸ χάσμα. *Idem.*

Ibi-

ſpiracula eſſe, quibus eam permeant. Horum omnium certa argumenta, [135] & quibus oculi noſtri percellantur, præbere poteſt terra, ſi diligentiùs luſtretur. Variis in locis ingentes voragines, quibus plura jugera depreſſa ſunt, & in altas tenebras abdita, licet è longinquo deſpicere; in quibus nihil vides, niſi hiatus vaſtos & in immenſam profunditatem collapſas terræ ruïnas. Videas etiam interdum in ſilvis profundiſſima

Ibidem. Intelligit chaſmata, quæ cernuntur in iis regionibus, in quibus frequentiores terræ motus ſunt. *Seneca* Quæſt. Natur. Lib. VI. c. 9. ubi de cauſis motûs terrarum: *Alii, inquit, in igne cauſam quidem eſſe, ſed non ob hoc judicant, ſed quia pluribus obrutus locis ardeat, & proxima quæque conſumat. Quæ ſi quando exeſa ceciderint, tunc ſequi motum earum partium, quæ ſubjectis adminiculis deſtituta labant, donec corruêre nullo occurrente quod onus exciperet. Tunc chaſmata, tunc hiatus vaſti aperiuntur,* &c. Admirandorum hiatuum ex terræ motibus hiſtoriæ exſtant apud *Gulielm. Candenum*, in Annalibus ad annos M D LXXI & M D LXXXIII. Sed fortaſſe *Severus* noſter reſpexit ad ſpecus profundiores, qualis Corycius, in Cilicia, cujus exſtat elegantiſſima deſcriptio apud *Pomponium Melam* Lib. I. c. 13. *Gerallus.*

138. *Chaos, ac ſine fine ruina*] Nimirum, conſpiciuntur. *Chaos* vocat, Græcorum more, quidquid χαίνει, *hiat.* Vide quæ, hac de voce, notavit *Joan. Clericus* ad Theogoniam *Heſiodi* vſſ. 116. & 700. *Idem.*

139. *Cernis & in ſilvis*] Perſequitur docere quòd terra ὑπαντρος ſit. Nam multa, inquit, αὐτομάτως, ut cùm σεισμῷ diſceſſit terra, ex quo χάσματα illa immenſa; quæ quoties ſubitò accidebant, veteres Romani Inferorum & Deorum Manium oſtia vocabant, ſequuti Græcos, ut puto, apud quos ea ſunt χαρώνεια. *Laërtius* in Stoïcis decretis: Τῶν δοκούντων παραδόξων, οἷον χαρώνεια, ἄμπωτις καὶ πηγαὶ θερμῶν ὑδάτων: *eorum quæ videntur paradoxa, ut Charonea, æſtus maris, & fontes calidarum aquarum.* Deinde ſubjicit quæ fiunt opere humano, qualia ſunt quæ in eruenda arena, in metallariis & lapidariis fodinis. Quare ita legendum:

Cernis & in ſilvis ſpatioſa cubilia rutro
Antráque demiſſis pedites fodiſſe latebris.

Quin etiam de opere militari intelligat, nunc verò dubitari non poteſt. Rutrum eſt *ligo*, ſeu κρωπίον, σκάφη, ut in *Varronem* adnotavimus. *Demiſſas latebras*, ut Columella & alii *depreſſas ſcrobes. Pedites*, quos vulgò *Peones* dicimus corruptè, pro *peditones*; qui militare opus faciunt, aggerem, foſſas. *Scaliger.*

Ibi-

Antráque demiſſis pedibus effoſſa latebris,
Incomperta via eſt operum; tantùm influit intra.
Argumenta dabunt ignoti vera profundi.
Tu modò ſubtiles, animo duce, percipe curas,

Oc-

NOTÆ.

Ibidem. Ego verò non de opere militari hîc agi putem, ſed de profundioribus cubilibus majorum & minorum ferarum, quæ cubilia in ſilvis occurrunt. Tria potiſſimùm ſunt quæ id perſuadeant, & primùm quidem quòd in ſilvis eſſe dicuntur, in quas ſe ſe abdunt feræ; cùm opus militare, aut metallarium non magis fiat in ſilvis, quàm in montibus, aut in nuda etiam arboribus planicie. Alterum eſt quòd *cubilia* ſimpliciter dicantur quidem luſtra ferarum, ſed non cavernæ ex quibus effoſſa arena, aut fodinæ metallicæ. *Valerius* quidem *Flaccus* Argonauticorum Lib. V. 145. eam vocem adhibet ad ſignificandas fodinas ferri, ſed addit nomen metalli.

Nam priùs ignoti quàm dura cubilia ferri
Eruerent, enſéſque darent, odia ægra ſine armis
Errabant, iraque inopes & ſegnis Erinnys.

Tertium denique, quòd hæc *cubilia* dicuntur *pedibus* effoſſa, quod non convenit niſi feris. Fateor, ſi pro *pedibus* ponas *pedites*, & pro *retro rutro*, inventum iri hîc opus militare; ſed hæ mutationes ſunt ex conjectura *Scaligeri*, non ex libris. Adde quòd minùs rectè probaturus eſſet *Severus* terram eſſe cavernoſam, quòd in ea labore humano fiant, egeſtâ terrâ, profunda antra; quæ eadem operâ in ſolidiſſima rupe fieri poſſent. At hoc ipſum non malè probarit cavernis nativis ſilvarum, quæ à feris non tam effoſſæ, quàm apertæ atque ampliatæ ita videntur, ut vix aquâ impleri poſſint. Hæc una eſt difficultas, quòd in iis legamus *fodiſſe*, non *effoſſa*, adeò ut deſit nomen ad quod verbum referatur. Sed aut nomen illud latet in voce *retro*, quæ hîc poſita ſit pro *mures*, *glires*, aut ſimili nomine; aut pro *fodiſſe* legendum *effoſſa*, quod minoris eſt mutationis, & quod ſequemur, donec melius quidpiam occurrat. *Idem.*

Ibidem. *Spatioſa cubilia*] Sic vocantur antra à feris effoſſa, ut in iis cubent. *Phædrus* Lib. II. Fab. IV. ubi felis de apro ad quercus radices cubile habente.

Nam fodere terram quòd vides quotidie
Aprum inſidioſum, quercum vult evertere,
Ut noſtram in plano facilè progeniem opprimat.

Ta-

diſſima ferarum cubilia. 140 ab iis pedibus effoſſa, ut illic deliteſcerent, quæ quomodo excavata ſint non liquet, cùm vix aquâ impleri poſſint. Hæc omnia certa tibi erunt indicia eorum quæ ſub alta terra latent; ſi modò attento animo & ſingillatim ea contem-

Terrore effuſo & perturbatis ſenſibus
Derepit ad cubile ſetoſa ſuis.

Lib. III. Fab. II. de Panthera è fovea ad luſtrum redeunte:

Veloci ſaltu foveâ ſe ſe liberat
Et in cubile concito properat gradu.

Sic & alii multi. *Idem.*

Ibid. *Retrò*] Non eſt mutanda hæc vox in *rutro*, id enim *retrò* eſſe dicitur, quod procul à nobis remotum atque averſum eſt, adeò ut oculos ad videndum adjicere nequeamus. *Idem.*

140. *Pedibus effoſſa*] Sic edidimus, non *pedibus fodiſſe*, quod ideò videtur à librariis fictum, ne ultima in *pedibus* brevis verſûs menſuram turbaret; quam tamen non turbat, ut norunt omnes rei metricæ non prorſus imperiti. *Idem.*

141. *Tantùm influit*, &c.] Diſtinguendum:

Incomperta via eſt operum. tantùm influit intra.

Incertum quomodo illa χάσματα acciderint. Hoc unum certum eſt, aquas intro fluere, quod non accideret, niſi cava eſſet terra. *Scaliger.*

Ibidem. Non agit hîc poëta de chaſmatibus, in quæ aqua non influit; ſub de cavernis ferarum, quæ aquâ impleri vix poſſunt. Liquet hoc ex voce *operum*, quæ ſignificat laborem ferarum in excavandis antris, à cubilibus, non ſpontaneam terræ diductionem. *Gerallus.*

142. *Ignoti vera profundi*] Α'ρχαϊκῶς *profundi*, τὰ βάθη. Unde *profundus*, apud Veteres, dicebatur venter. *Plautus* Captivis:

Profundum tu quidem, non fundum vendis.

Caper Grammaticus: *in profundum nummi, vel in arcam conduntur*; quod ænigmaticè dixit, aut prodigi, aut parci pecuniam. Eodem modo *Varro*, octogeſimâ, περὶ νομισμάτων: *in quo nobilius eſt Philippeum, quod accipimus, quàm quod bibimus; cùm alterum addamus in bulgam, alterum in veſicam.* Scaliger.

Ibidem. Neſcio unde vir magnus certò colligere potuerit *profundi*, hoc in loco, eſſe maſculini generis; quidni enim neutrius eſſe queat, ut ſubaudiatur *ſolum*? Sic paſſim *profundum* dicitur eodem genere, cùm ſubanditur *mare*; quam loquutionem hîc *Severum* imitatum potiùs exiſtimarim.

144. *Oc-*

Occultámque fidem manifeſtis adſtrue rebus.
Nam quò liberior, quóque eſt animoſior ignis,
Semper & incluſus, nec vectus, ſævior illa
Sub terra, penitúſque movens; hoc plura neceſſe eſt
Vincla magis ſolvat, magis hoc obſtantia pellat.
Nec tamen in rigidas exit contenta canales
Vis animæ, flamma avertit quà proxima cedunt,
Obliquúmque ſecat, quà viſa tenerrima caula eſt.
Hinc terræ tremor, hinc motus; ubi denſus hiatu
Spiritus exagitat venas, ceſſantiáque urget.

Quod

N O T Æ.

144. *Occultámque fidem*] Hoc eſt, occultis rebus fidem adſtrue, manifeſtarum contemplatione. *Idem.*

145. *Nam quo liberior*] Totus hic locus ita interpungendus: *Nam quo liberior*, &c ut eſt editum. *Scaliger.*

Ibidem. Senſus eſt, quo ignis naturâ ſuâ liberior eſt & animoſior, eo magis incluſum ſævire. *Seneca* Quæſt. Natur. Lib. VI. c. 14. *Vide ergo numquid intrat in illam ſpiritûs ex circumfuſo aëre, qui quamdiu habet exitum ſine injuria labitur; ſi offendit aliquid & incidit quod viam claudat, tunc oneratur primò infundente ſe à tergo aëre. Deinde per aliquam rimam malignè fugit, & hoc acriùs fertur quo anguſtiùs. Id ſine pugna non poteſt fieri, nec pugna ſine motu. At ſi nec rimam quidem, per quam effluat, invenit, conglobatus ille furit & huc atque illo circumagitur, aliáque dejicit, alia intercidit*, &c. Gorallus.

149. *Nec tamen in rigidas*] *Rigidas canales* fœminino, ut ſupra; ita enim habent veteres editiones. Rigidas εὐθυωρεῖς, ut *Lucretius rectas fauces* dixit. Infra *rigidum* verticem dicet, *rigido quâ vertice ſurgit.* Metaphora è corpore humano. Quibus enim rigidæ cervices illi ὀρθόπνοι. *Scaliger.*

Ibidem. Ego verò rigidas interpreter duras, nam *rigida canales* hîc opponuntur iis quæ *cedunt*, & *tenera caula.* Sic apud *Virgilium rigidus enſis*, pro duro Georg. I. 508.

Et curva rigidum falces conflantur in enſem.

Et apud *Ovidium* ſilices Metamorph. IX. 225.

In rigidas verſum ſilices prior edidit ætas

Vult

templeris, & rebus latentibus, propter eas quæ manifeſtæ ſunt, fidem habeas. Quò ignis naturâ ſuâ liberior eſt ac vehementior; eò magis, quando eſt incluſus & coarctatus, ſævit ſub terra, altiúſque eam movet; oportétque plures pellat, ac perrumpat obices. Nec tamen vis venti flammam agitantis, per dura loca canales ſibi cavat; ſed flamma in ea avertitur quæ vi ejus magis cedunt, & obliquè ſerpit per cavitates in teneriore ſolo ſitas. Hinc naſcitur terræ motus, quando in ſubterraneis meatibus denſior vapor, quaſi per venas terræ delatus, eos con-

Vult ergo *Severus* flammas vento excitatas non exire per loca duriora, rigidáſve canales in rupe excavatas, ſed per ea quæ cedunt. *Gorallus.*

150. *Flamma avertit*] Hoc eſt, *avertit ſe*, nam ita & ſimplex *verto* vulgò ſumitur. *Idem.*

Quâ proxima cedunt] Lege *cadunt*, hoc eſt, ἐγκόπτει, retardant, remorantur. *Scaliger.* Mera hæc eſſet depravatio, ut res ipſa & ſequens verſus oſtendunt. *Gorallus.*

151. *Tenerrima caula eſt*] Habent Editiones *cauſa*, ſed ſine ſenſu. Itaque *caulam* repoſuimus, quæ vox eſt Lucretiana, quâ cavi meatus ſignificantur. Sic Lib. II. p. 258.

Vitales animæ nodos è corpore ſolvit,
Diſperſámque foras per caulas ejicit omnes.

Ubi vide *Dionyſ. Lambinum.* Nemo non videt optimè eam vocem hîc convenire. *Gorallus.*

152. *Hinc terræ tremor*] Vide *Senecam* Quæſt. Natural. Lib. VI. c. 11. ubi hanc exponit ſententiam. *Idem.*

Ibid. *Denſus hiatu.*] Expreſſit Græcum ἀχανὲς, eſt enim παρὰ τὸ χαίνειν, *hiare.* Scaliger. *Denſus* non eſt jungendum cum *hiatu*, hic enim eſt ordo: *ubi ſpiritus denſus exagitat venas hiatu*, hoc eſt, per hiantes rimas furens. Nec quiſquam Latinè dicere potuit *ſpiritus denſus hiatu*, nec Græcè πνεῦμα ἀχανὲς, hoc quidem in loco. *Gorallus.*

153. *Spiritus exagitat venas*] Eſt hoc quoque tralatitium à corpore humano. *Ariſtoteli* quoque in terra σφυγμὸς dicitur. *Scaliger.* Optimè, atque huc etiam reſpexiſſe videtur *Seneca* Lib. VI. cap. 14. poſt collationem terræ cum animali: *Cùm aliquid peccatur, tunc velut ægri corporis motus eſt, ſpiritu illo, qui modeſtiùs perfluebat, ictò vehementiùs & quaſſante* VENAS *ſuas.* Gorallus.

154. *Se-*

Quod ſi ſpiſſa foret, ſolidóque inſtaret inane,
Nulla daret miranda ſui ſpectacula tellus,
Pigráque & in pondus conferta immobilis eſſet.
Sed ſummis ſi fortè putas concredere cauſis
Tantum opus, & ſummis alimentum viribus oris,
Quæ valida in promtu cernis, validóſque receſſus;
Fallere, nec dum ſunt tibi certa hæc lumine recto.
Nám-

N O T Æ.

154. *Solidóque inſtaret inani*] Soliditate ſuâ reſiſteret inani. Sed ἀμφίβολον eſt. Puto:

——— *ſolidúmque inſtaret inani.*

Scaliger. Imò verò *ſolidóque inſtaret inane*, hoc eſt, omnis inanitas terræ prorſus ſolidæ ſuperficiei incumberet. Nam *inſtare* eſt premere, urgere, nec quidquam vetat quominùs aërem *inſtare* terræ dicamus. Græcè optimè etiam dixeris τὸ κενὸν τοῦ ἀέρος ἐφίστασθαι τῷ στερεῷ τῆς γῆς. *Gorallus.*

156. *Pigráque & in pondus confeſtim mobilis eſſet*] Corruptus haud dubiè verſus. Lego:

Pigráque & in pondus conferta immobile ceſſet.

Idem pænè ſupra, iiſdem verbis:

Conferta in ſolidum ſegni ſub pondere ceſſet.

Ut verò hîc *confeſtim*, ſic in illo *conſerta* mendosè legebatur. *Ceſſare*, ut jam adnotavimus, eſt immobile eſſe. Sic paullò antè: *ceſſantiáque urget*, &c. Ceſſare in corpore humano eſt ἀναισθητεῖν. Sic antè *ſegni pondere* dixit; nam *ſegnis* ſine igne, ut *ſocors* ſine corde. *Segnis* ergo cui calor naturalis deceſſit. Ergo immobilis. Nam Thaleti & Philolao terra in medio Oceano movetur. Niſi enim moveretur, ajunt, ipſa ſe librare non poſſet; ſed moventi ſuccurrit illa libratio ἀτάλαντος & æqualis ſemper. *Scaliger.* Non una in re peccavit hîc vir ſummus, cùm quòd feſtinaret, tum quòd ageret de Phyſica, cujus planè imperitus erat, quamvis Genevæ *Ariſtotelem* interpretatus dicatur. Ante omnia quàm minimum mutare debuit, ac proinde relinquere *immobilis eſſet*, cùm optimus hinc oriatur ſenſus. Vult enim *Severus* nulla miracula fore in Telluris viſceribus, ſi tota in gravem maſſam conſtipata nullo interno motu agitaretur. *Seneca* Natur. Quæſt. Lib. V. c. 14. *Non tota ſolido contextu terra in imum uſque fundatur, ſed multis partibus cava*

——— *& cæcis ſuſpenſa latebris,*

alicubi habet inania, ſine humore. Vide & ſequentia verba. Deinde quæ *Scaliger* habet, de verbo *ceſſare*, ſunt ἀπροσδιόνυσα &

coacta

concutit & urget immotos. Quòd ſi terra denſa eſſet, nec quidquam inane foret, niſi in aëre externo ſuperficiei terræ inſiſtente, mirabilibus illis ſpectaculis, quibus oculos & animos noſtros paſcit, careremus, atque univerſa ſemper, pondere ſuo, quieta maneret. Sed ſi putas miracula illa oriri ex meatibus ſuperficiei terræ vicinis, igniúmque vires ex ſummis ejus partibus alimentum trahere; quæ omnia valida eſſe vides, & ex vaſtis penetralibus exſiſtere; falleris, nec adhuc rem ſatis intellexiſti. Nam

coacta. Verè ſenſit Thales quod ei tribuit, ut docet *Seneca* Quæſt. Natur. Lib. III. c. 14. & Lib. VI. c. 6. Sed non ita ineptivit Philolaus, qui contendebat, ut nunc faciunt præſtantiſſimi Phyſici, terram circa ſolem moveri. Vide *Diogenem Laërtium* & notas ad eum Æg. Menagii. *Gorallus.*

157. *Sed ſummis*, &c.] Si putas ſummis cauſis & non abſtruſioribus tantum opus adſignandum eſſe; hoc eſt, ſi credis in ſummo ore ac aditu ipſo virium alimentum eſſe flammis, aut flammas ibi naſci, non in penitioribus receſſibus; fallere. Nam ille ignis, qui in ipſis penetralibus agitando vires collegit, jam in liberiore ac patentiore aditu remittit ac langueſcit. Itaque illos fragores ac ſonitus, qui etiam procul navigantibus ex Ætna audiuntur, ne putes fieri in ipſis faucibus, ſed in anguſtiis fundi. *Seneca* de Ætna ad Lucillium: *Neutrum incredibile eſt, nec montem, qui devoratur quotidie, minui; nec ignem manere eumdem; quia non ipſe ex ſe eſt, ſed in aliqua inferna valle conceptus exæſtuat & aliis paſcitur. In ipſo monte alimentum non habet.* Scaliger.

Ibidem. *Summis —— caulis*] Hoc eſt, ſummis cavernis, haud multò infra terræ ſuperficiem. Abſurdè *cauſis* legitur vulgò. Vide ad v. 151. *Gorallus.*

160. *Sed nondum tibi certa hac lumine recto*] Scribe :

—— *Sed nondum tibi lumine certa carento.*

Sed nondum, inquit, careant oculato teſtimonio. Nolo mihi diſputanti credas, per te ipſe oculorum ſenſui credere potes. *Scaliger.*

Ibidem. Imò legendum, ut edidimus, ſenſu perſpicuo, & minori mutatione. *Lumen rectum* eſt loquutio petita ex pictura, nam tabularum pictarum elegantia tum demum intelligitur, quando in bono lumine collocatæ ſpectantur. Sic loquutus eſt *Cicero* in Bruto c. 75. *Cum ad elegantiam verborum Latinorum, adjungit illa oratoria ornamenta dicendi; tum videtur tamquam tabulas bene pictas collocare in bono lumine.* Aldina editio hîc habet inverſo ordine : *ſed nondum tibi lumine certáque recto.* Malè. Gorallus.

D 161. *Nám-*

Námque illud, quacumque vacat ſpecus omnis hiatu,
Eſt reſes introïtu; ſolvunt ſe, aditúque patenti
Converſæ languent vires, animóſque remittunt.
Quippe ubi, contineant ventos, quæcumque morantes,
In vacuo deſunt, ceſſat, tantúmque profundi
Explicat errantes, & in ipſo limite tardant.
Anguſtis opus eſt turbare in faucibus illos.
Fervet opus, denſíque fremunt, premitúrque ruïna
Hinc ſurtim Boreâ atque Noto (nunc unus uterque)
Hinc

N O T Æ.

161. *Námque illud, quodcumque vacat ſpecus omnis hiatu Es res introïtu.*] Scribo:

Namque illud quodcumque vacat ſpecus oris hiatu
Eſt reſes introïtu.

Nam in ipſis faucibus reſes eſt opus, propter liberius iter, & aditum patentem. Semper *oris hiatum* vocat τὸν *κρατῆρα*. *Reſidem ignem*, aut *reſes opus* dixit, ut alibi: *cùm frigida monti Deſidia eſt*. Deinde ſequentia ita legito:

——— *ſolvunt ſe, aditúque patenti*
Converſa languent vires.

Ibidem. Minùs mutavimus quàm volebat *Scaliger*, ſenſúmque, quem acutè vidit, non minùs retinuimus. Vide locum *Senecæ* allatum ad vſ. 145. *Gorallus.*

162. *Eſt reſes intoïtu*] Vox *reſes*, in Veteribus Gloſſariis, vertitur *καθήμενος* & *ἀποκαθήμενος*, ratione habitâ originis potiùs quàm ſignificatûs. Nam *reſes*, non eſt tantùm qui *reſidet*, ſed qui nihil facit, otioſus. *Soſipater Chariſius* Inſt. Grammaticæ Lib. I. ubi de tertia Declinatione: *Reſes, reſidis, ἀργός.* Hinc *aqua reſes*, quæ non movetur, apud *Varronem* de R. R. Lib. III. c. 17. *Piſcinas ejus deſpiciebat, quòd æſtivaria idonea non haberent, ac in reſide aqua & locis peſtilentibus habitarent piſces ejus.* Gorallus.

164. *Quippe ubi contineat ventos, quâ quique morantes, In vacuo deſint*] Lege:

Quippe ubi, contineant ventos quæcumque morantes,
In vacuo deſunt, ceſſant.

Ubi illæ cauſæ, quæ interclusos ignes exercebant, in vacuo defecerunt, ceſſant ignes. *Scaliger.*

165. Ceſ-

Nam ubicumque ſpelunca, ſuperficiei terræ vicina, hianti ore patet, in ipſo introïtu veluti reſtagnant venti & ignes, & in aditu languent eorum vires, motúmque ſuum remittunt. Ubi enim nihil eſt quod incluſos contineat ventos, 165 motus omnis ceſſat, iíque per profundas cavitates huc illuc liberè errant, & in ore ipſo cavitatum morantur. Ut concutiatur ſolum, neceſſe eſt ventos, per anguſtas meatuum fauces, ægrè moveri. Tum demum æſtuant ac fremunt, premuntúrque ruituri fornices, Boreâ & Noto per rimas ſubeuntibus, viréſque ſuas unà miſcen-

165. *Ceſſat*] Sic malui legere, cum priſcis Editionibus, & referre ad nominativum antea expreſſum *opus*, quod & poſtea *reſes introïtu* eſſe dicitur. *Gorallus.*

Ibid. *Tantúmque profundi*] Id eſt, τοσοῦτο ἀχανές. *Ariſtoteles* (Meteorol. Lib. II. c. 8.) ποιεῖ δὲ ψόφον ἄνευ σεισμοῦ, διά τε τὴν εὐρυχωρίαν τῶν τόπων· ὑπερχεῖται γὰρ εἰς τὸ ἀχανὲς ἔξω· καὶ δι' ὀλιγότητα τοῦ ἀπωθουμένου ἀέρος: *facit autem ſonum, ſine motu, & propter amplitudinem locorum ſuperfunditur introrſum in vacuum, & propter aëris repulſi exiguam copiam.* Ubi etiam redduntur illæ cauſæ, quas hîc intelligit *Corn. Severus.* Scaliger. In loco *Ariſtotelis*, ἀχανὲς manifeſtò dicitur ingens hiatus aëris externi terræ inſiſtentis; *profundum* verò hîc eſt ſpatium ſub alta terra concavum. *Franciſcus* etiam *Vatablus*, qui hunc librum *Ariſtotelis* Latinè vertit, locum hunc minimè adſequutus eſt. *Gorallus.*

166. *Et in ipſo limite tardat*] Legendum eſt: *at in ipſo limite tardant.* In curſu ſuo tardant, inquit. In ipſo aditu evaneſcunt ac languent. *Scaliger.* Habet *tardant* Editio Aldina, ſed nihil opus eſt *&* mutari in *at.* Ordo eſt: ceſſat opus, & in ipſo limite venti tardant, hoc eſt, quieſcunt, cùm per foramen apertum iis licet erumpere. *Gorallus.*

169. *Hinc furtim Boreâ atque Noto*, &c.] Aliquando hoc, aliquando illo vento agitari, interdum etiam utroque. Quî fit ut acrior ſit conflictus ignis, utriſque ventis ſpirantibus ab utroque montis latere. De hoc quædam *Strabo* (Lib. VI. p. 190. Ed. Genevenſis.) loquens de Lipara inſula ex *Polybio*: ἐὰν μὲν οὖν, inquit, νότος μέλλοι πνεῖν ἀχλὺν ὁμιχλώδη καταχεῖσθαι κύκλῳ φησὶ τῆς νησίδος, ὥστε μηδὲ τὴν Σικελίαν ἄπωθεν φαίνεσθαι. ὅταν δὲ Βορέας φλόγας καθαρὰς ἀπὸ τοῦ λεχθέντος κρατῆρος, εἰς ὕψος ἐξαίρεσθαι καὶ βρόμους ἐκπέμπεσθαι μείζους, τὸν δὲ ζέφυρον μέσην ἔχειν τινὰ τάξιν: *ſi auſter ſit ſpiraturus, caliginem nubilam inſula circumfundi ait, ita ut ne Sici-*

Hinc venti rabies, dum ſævo quaſſat hiatu
Fundamenta, ſolo trepidant, urbéſque caducæ.
Inde, neque eſt aliud, ſi fas eſt credere, mundo
Venturam antiquam faciem, veracius omen.
  Hæc primò cùm ſit ſpecies, naturáque terræ
Introrſus ceſſante ſolo, trahit undique venas.

Ætna

N O T Æ.

lia quidem eminus cernatur; *cùm verò Boreas, puras flammas ex dicto cratere attolli & fremitus emitti majores*; *zephyrum autem medium tenere.* Propterea fit, ut hoc, aut illo vento flante, ex alterutro cratere ſpiret flamma. Cùm verò fit, ut Veteres loquebantur, *conflugium* duorum ventorum, utriuſque crateris flammæ in unum conveniunt. Atque hoc quidem alio loco *Strabo* admonet: ἔοικε δὲ λαμβάνειν μεταβολὰς πολλὰς τὰ ἄκρα τοῦ ὄρους, διὰ τὴν νομὴν τοῦ πυρὸς, τότε μὲν εἰς ἕνα κρατῆρα συνορμωμένου, τότε δὲ σχιζομένου: *videntur mutationibus multis obnoxia eſſe cacumina montis, propter depaſtionem ignis, interdum quidem in unum craterem collecti, interdum verò diviſi.* Pro, *hinc furtim*, mallem *hinc fartim*, ut ſtipationem intelligat. *Lucillius*:

——— lardum & carnaria fartim
Patrum conficeret.

Ubi vulgò, contra veterem ſcripturam, pari atque hic errore, *furtim* legitur. *Fartim* Poëtæ dicunt πύκα. *Scaliger.*

Ibidem. Non intelliguntur venti qui, per crateres, ſubeant cavitates Ætnæ, ſed ſubterranei venti, qui nondum erupetunt, verum anguſtiis compreſſi *furtim* ac per rimas ægerrimè feruntur. Itaque non eſt mutandum in *fartim.* Venti autem qui, pro cœli plaga, unde flarent, Boreas aut Notus dicerentur, ſi ſupra terram ſpirarent; unus fiunt, ſi in eamdem terræ cavernam inciderint. Ideo Poëta dicit, *nunc unus uterque.* Ceterùm hic locus malè erat interpunctus, non tantùm in Aldina, ſed & in Scaligerana editione. Voces *nunc unus uterque* parentheſi incluſimus, cùm aliter lectæ orationis ſeriem perturbarent. *Gorallus.*

170. *Hinc venti rabies*] Hinc fit; nimirum, ex nimia coarctatione venti; hoc eſt, vaporum ex aquis calidis emiſſorum, ut furens ventus omnia concutiat. Vide quæ habet *Seneca* Quæſt. Nat. Lib. VI. c. 18. & 30. *Idem.*

Ibid. *Dum ſævo*] Emendationem & diſtinctionem doctiſſimi viri *Jani Vlitii* ſequuti ſumus, quas habet ad vſ. 450. *Gratii.* Idem in vſ. 161.

miſcentibus. 170 Hinc ventus furit, & in hiatibus illis occultis quaſſat firmiſſima fundamenta ædificiorum, urbéſque collapſuræ incipiunt nutare. Hinc, ſi fas eſt credere mundum aliquando interiturum, colligere certiſſimè licet rediturum eum in priſtinum Chaos. Cùm ergo hæc ſit natura terræ, in meatus patentes ventos undique trahit. 175 Cui rei Ætna fidem manifeſtò faciet, veróque ſimillimam eſſe oſtendet.

vſ. 168. *ruina* in *ruente* mutabat, ſed ſine neceſſitate; nam ruina fornicum cavernarum ſubterranearum, vento intus furente, urgetur. *Idem.*

171. *Solo trepidant*] Legendum, *ſola trepidant*, nam poſitio fit in duabus ſequentibus conſonantibus, ut apud *Catullum*

Propontida trucémque Ponticum ſinum.

Idem: *per impotentia freta.* Scaliger.

Ibidem. Nihil opus eſt mutatione, nam *fundamenta* in *ſolo trepidant.* Raiò *ſola* in plurali occurrit, nec aliud exemplum, niſi unius *Columella*, proferri video. Itaque hanc vocem facilè non admiſerim. *Seneca* Lib. VI. Quæſt. Natur. cap. 25. *Cùm ſpiritus magnâ vi in vacuum terrarum locum applicuit, cœpitque rixari & de exitu cogitare; latera ipſa, inter qua latet, ſæpiùs percutit, ſupra qua urbes interdum ſita ſunt. Hac nonnumquam adeò concutiuntur, ut adificia ſuperpoſita procumbant; nonnumquam in tantum, ut parietes, quibus fertur omne tegimen cavi, decidant in illum ſubtervacantem locum, totaque urbes in immenſam altitudinem mergantur.* Gorallus.

173. *Antiquam faciem*] Hoc eſt, eam quam habebat, cùm tantùm chaos eſſet. Vide *Juſti Lipſii* Phyſiolog. Stoïcorum Lib. II. Diſſert. 32. *Idem.*

174. *Cùm ſit ſpecies*] Sic habet Aldina Editio, cùm in aliis ſit: *ſpecies rerum*, minùs bene, nam de ſola terra Siciliæ agit Poëta. *Idem.*

175. *Introrſus ceſſante*] Hoc eſt, hiante, meatus apertos relinquente. *Idem.*

Ibid. *Venas*] *Ventos* exiſtimo legendum. *Juſtinus* initio Lib. IV. de ſoli Siculi natura: *eſt autem ipſa terra tenuis ac fragilis & cavernis quibuſdam, fiſtuliſque ita penetrabilis, ut ventorum tota fermè flatibus pateat.* *Ariſtoteles* Meteorol. Lib. II. cap. 8. memoratâ Siciliâ, *αἵ τε χώραι ὅσαι σομφοὺς ἔχουσι τοὺς κάτω τόπους, πολὺ δεχόμεναι πνεῦμα, σείονται μᾶλλον: regiones, quotquot cava habent ſubterranea loca, multum excipientes ventum, magis moventur.* Sic & alii. *Idem.*

Ætna ſui manifeſta fides, & proxima vero eſt.
Non illic, duce me, occultas ſcrutabere cauſas,
Occurrent oculis ipſæ, cogéntque fateri;
Plurima námque patent illi miracula monti.
Hinc vaſti terrent aditus, mergúntque profundo;
Corrigit hinc artus, penitúſque quod exigit ultra.
Hinc ſpiſſæ rupes obſtant, diſcordiáque ingens
Inter opus; nectunt varias mediáſque coërcent,
Pars igni indomitæ, pars ignes ferre coactæ;
Ut major ſpecies Ætnæ ſuccurrat inanis.

Hæc

NOTÆ.

180. *Mergúntque profundo*] Nimirum, quidquid in eos jacitur *Idem.*

181. *Corrigit hinc artus*] Sic Aldina & Veneta altera antiquior editio, non *arctus*, ut pravè habet Scaligerana. *Corrigere artus*, eſt membra, nimis alioqui protuberatura, coarctare. Hinc jocus Auguſti, apud *Macrobium* Lib. II. cap. 4. *Galba*, inquit, *cujus informe gibbo erat corpus, agenti apud ſe cauſam & frequenter dicenti:* corrige in me, ſi quid reprehendis; *reſpondit:* Ego te monere poſſum, corrigere non poſſum. *Plinius* Hiſt. Nat. Lib. VII. c. 20. *Milonem athletam, cùm conſtitiſſet, nemo veſtigio educebat; malum tenenti, nemo digitum corrigebat.* Ad quem locum vide *Joan. Harduinum* virum eruditum. *Idem.*

Ibidem. *Penitúſque quod exigit*] Ἀπὸ κοινοῦ *corrigit.* Quæ extuberant deprimit; τὰ ὑψωθέντα ὁμαλοῖ, καὶ καταβάλλει. Contrarium dixit *Seneca*: *differt montes, ſubrigit plana, valles extuberat.* Scaliger.

183. *Inter opus*] Omnino lego:

——— diſcordiáque ingens
In nervos nectunt varios mediúmque coërcent,
Pars igni domita, pars ignes ferre coacta.

Errorem inde natum puto, quòd ſcripſiſſet Librarius, *in nerbos*, unde *inter opus* factum eſt. Oſtendit inæqualitatem Ætnæ, neque diſceſſit à tranſlatione, cùm artus Ætnæ attribuit, ut etiam nervos daret, ut alibi:

Denſa per ardentes exercet corpora nervos.

Nectere

det. Si me ducem ſequaris, dubias cauſas, quòd lateant, minimè ſcrutaberis. Se ſe oculis ipſæ ſubjicient, nec te diutiùs dubitare ſinent. Multa enim ſunt, in illo monte, mirabilia, quorum cauſa minimè occulta eſt. Hinc terribiles ſpeluncas vides, quæ in viſcera terræ ventos excipiant. Illinc coarctari eum cernis, & ſolum protuberans ad interiora revocari. Alio in loco vides denſas rupes ventis & flammis objectas, quibus veluti diſcordia quædam in iis, quæ intra Ætnam fiunt, creatur. Variæ rupes medias alias nectunt, & retinent, quarum aliæ integræ etiamnum ſunt, aliæ vi ignis ceſſerunt; ita ut Ætna concavus ſpecioſius quiddam oculis noſtris objiciat, quàm ſi

Nectere in nervos, *νεύροις διαλαμβάνειν*, & proximi è regione Ætnæ montes, quos Siculi *ὄρη νευρώδη* vocant, videntur ita ab aſperitate dicti: quomodo homines compactis viribus Sabini *nerones* vocabant, quaſi *νεύρωνας*. Alii tamen eos montes ab hinnulis dixerunt *νεβρώδη ὄρη*. Quod ſequitur, *pars igni domita, pars ignes ferre coacta*, eſt pars jam ambuſta, pars adhuc ardens. *Idem.*

Ibid. *Inter opus*] Animadvertit *Janus Ulitius* ad *Gratium* vſ. 304. Cynegetici, eum Poëtam voce *opus* uti, ad quemvis actum ſignificandum, ſubjicítque pro quovis motu validiore etiam inanimatis rebus *opus* ſuum adſcribi. Tum hunc & ſequentem verſum profert, prout à nobis ſunt editi. Neque enim probat correctionem Scaligeranam, quâ vis loco ſano infertur. Sæpe voce *opus* ita utitur *Severus*, ut vſſ. 25, & 185. *Gorallus.*

Ibidem. *Nectunt varios, medióſque coërcent*] In Aldina Editione eſt *varios* & *medios*, ſed debet eſſe in fœminino genere; nam nulla eſt vox ad quam referantur hæ voces, præter *rupes*. *Varium* & *medium* vulgatarum Editionum caret ſenſu. Senſus eſt, ut rectè eodem loco *Jan. Ulitius*, prout ignis ſe agitaverit, eum nunc varias rupes motu ſuo connectere, nunc medias ſpiſſim obſtantes coërcere ac ſupprimere. Sequitur enim *pars igni indomita* &c. Rupes aliæ *igni indomita*; nimirum, quæ ſpiſſæ obſtant; aliæ, quas ignis coërcet, illum ferre coguntur. Hoc illud *opus* eſt quod *artificem*, cui *divina rerum cura* eſt, *incendit*. Hæc fermè *Ulitius*, quæ probamus. *Idem.*

184. *Indomita*] Sic cum *Ulitio* legendum, ut opponantur *ignem ferre coactis*, quæ ſunt rupes igne domitæ. *Idem.*

Hæc illis ſedes, tantarúmque area rerum eſt.
Nunc opus artificem incendit, cauſámque repoſcit,
Non illam parvi, aut tenuis diſcriminis; ignes
Mille ſub exiguo ponent tibi tempore veras
Res, oculíſque duces certò rem credere cogent.
Quin etiam tactu moneant contingere toto,

Si

NOTÆ.

186. *Tantarúmque area rerum eſt.*] Hoc eſt, veluti campus vacuus, in quo tantæ res gerantur. Vide *Feſtum* in voce *Area.* Idem.

187. *Nunc opus artificem incendit*] *Incendere locum* Veteres dicebant, pro celebriorem reddere; ut apud *Varronem*, *incendere annonam*, de Re Ruſtica, & apud eumdem ταφῇ Μενίππου: *Edones Romam ut turba incendat annonam.* Ita enim legendus ille locus apud *Nonium*. Plautus Trinummo: *ſi iſthuc, ut conare, facis indicium, tuum incendes genus.* Similiter Auguſtus Cæſar: *nos forum aleatorium excalfecimus.* Ergo *opus artificem incendit*, eſt admirabiliorem reddit, ut cauſæ accuratiùs exquirantur. *Scaliger.*

Ibidem. Priùs confutanda hæc magni viri adnotatio, deinde ſenſus indicandus. Falſum eſt *incendere locum* eſſe celebriorem reddere, nec ejus rei ullum argumentum in ſequentibus, in locis enim allatis nuſquam occurrit *locus.* Non eſt autem perinde cum quocumque nomine verbum jungatur, ut certam ſignificationem obtineat. *Incendere annonam,* apud *Varronem,* eſt cariorem eam reddere; quia incensâ annonæ parte, reliqua ſit majoris pretii neceſſe eſt. Liquet hoc ex verbis integris *Varronis* apud Nonium, quæ ſic habent: *Edones Romani & turba incendant annonam, ſed propter phagones ficedulam pinguem aut turdum, niſi volantem, non video.* Eumdem vide de R.R. Lib. III. c. 2. ubi ait frequentes epulas *excandeſacere* ac *incendere annonam.* Itaque loca *Varronis* nihil huc faciunt. Apud *Plautum* Trinummi Act. III. S. II. 49. *incendere genus* eſt id perdere, ut dudum viri docti notarunt. In verbis Auguſti, *forum aleatorium calefacere* colluſores dicuntur, quia concurſu hominum conclave, quod jocans *forum aleatorium* vocat, calidius fit. Vide *Iſ. Caſaubonum* ad Auguſti Cap. LXXI. Hoc in *Severi* loco *opus incendere artificem* dicitur; nimirum, cupidine intelligendi, quo modo tot mira fiant. Notiſſimum eſt dici *incendi cupiditatem*, *odium*, *dolorem*, *iram*, & homines iis perturbationibus *incendi.* Omnes Scriptores ita loquuntur, ut docebit, ſi opus eſt, *Robertus Stephanus*; nemo, ut *Scaliger* volebat, quem tamen timidiùs ſequutus eſt *Joan. Ger. Voſſius* ad vocem *accendo*, in Etymologico Linguæ Latinæ. *Gerallus.*

Ibi-

ſi eſſet ſolidus. Hujuſmodi ſedes eſt illarum mutationum, hæc area mirabilibus illis effectibus patet. Nunc res ipſa Phyſicum cupiditate cognoſcendarum cauſarum incendit, rationémque ab eo poſtulat edi, quâ hæc fiunt; nec eam quæ vix ab falſis diſcriminari queat. Ignes enim ipſi, intra breve tempus, multa oculis ſubjicient explorata, 190 nec licebit fidem iis quæ videbis negare. Quin etiam multa manibus contrectanda

Ibidem. *Cauſamque repoſcit*] Hoc in cauſa eſt, ut artificem admiremur, & cauſam poſcamus ab illis ignibus, qui non ſunt exigui momenti. Nam *poſcere cauſam aliquam* imitatione Græcorum dictum, *εἰσπράττειν τινὰ τὸ ἀργύριον*, *Scaliger*.

Ibidem. Quàm coacta ſit hæc interpretatio nemo non videt. Quis ferat *cauſam repoſcere* perinde eſſe dici, ac cauſam præbere? Senſum jam indicavimus. *Poſcere* aut *repoſcere aliquem aliquid* non eſt magis Helleniſmus, quàm *rogare aliquem aliquid*. Gorallus.

188. *Non illam parvi, aut tenuis diſcriminis*] Hoc eſt, ut mihi quidem videtur, quam non facilè diſcriminare ab aliis commentitiis queamus, quippe parvo & tenui diſcrimine ſecernendam. Sic *Plinius* Lib. VIII. cap. 33. de Chamæleone: *oculi in receſſu cavo, tenui diſcrimine, prægrandes & corpori concolores*. Idem.

189. *Mille ſub exiguo ponent*] Depravatiſſimus locus, quem ita lege:

Mille ſub exiguo ponam tibi tempore veras
Res, oculique duces certò rem credere cogent.

Ita ſemper loquitur: *certo tibi pignore oſtendam, oculis ipſis occurrent cauſa*, & ſimilia. *Scaliger*.

Ibidem. Sequutus quidem eſt vir longè doctiſſimus veſtigia antiquiotis Venetæ editionis, quæ habet *ponam*, non *ponent*, & *certas res*; ſed neſcio quomodo omiſit conſiderare vocem ultimam vſ. 188. *Gorallus*.

191. *Quin etiam tactu moneant*] Corrige:

Quin etiam tactu moneant contingere tutò,
Scilicet; at prohibent flammæ, cuſtodiáque ignis
Illi operum eſt prohibens aditu, &c.

Quin etiam ipſi oculi duces manifeſtò moneant te tutò poſſe tangere, tutò accedere. Sed prohibent flammæ, prohibet ignis ipſe, qui veluti operum cuſtodiâ ſeptus eſt. *Claudianus*:

Ætnæos apices ſolo cognoſcere viſu
Non aditu tentare licet.

Ita oſtendit, non in ſuperficie Ætnæ eſſe cauſas motûs illorum ignium, ſed intus in infimis partibus. *Scaliger*. Viſum non eſt nobis uſque adeò ab Editionibus abire, cùm ſenſus non incommodus iis inſit. *Gorallus*.

Si liceat; prohibent flammæ, cuſtodiáque igni
Illi operum eſt; arcent aditu, divináque rerum
[Ut major ſpecies Ætnæ ſuccurrat inanis]
Cura ſine arbitrio eſt; eadem procul omnia cernis.
Nec tamen eſt dubium penitus quis torqueat Ætnam,
Aut quis mirandus tantæ faber imperet arti.
Pellitur exuſtæ glomeratus nimbus arenæ,
Flagrantes properant moles, volvuntur ab imo
Fun-

NOTÆ.

192. *Cuſtodiáque igni*] Et illi igni eſt quaſi quædam operum cuſtodia περισταλτικὴν, quominùs ſit δι' ἀόρατος. *Scaliger*. Vult hoc *Severus*: igni illi eſt attributa cuſtodia operum, hoc eſt, eorum quæ intra Ætnam fiunt, ne introſpici cominus queant. Ignis eſt cuſtos operum, non opera ignis. Res liquida eſt, cùm ex antecedentibus, tum ex conſequentibus. *Gorallus*.

193. *Arcent aditu*] Nimirum, flamma & ignis; quod non moneremus, niſi vir magnus hîc ceſpitaſſet. *Idem*.

Ibidem. *Divináque rerum*] Ut *Horatius*, *acuta belli*, *acerba curarum*; Catullus: *truculenta Pelagi*. *Scaliger*. Nihil opus eſt ejuſmodi loquutionem hîc quærere, nam vox *divina* conſtruenda eſt cum *cura* vſ. 195. interpoſitus enim verſus planè delendus eſt, à Librariis neſcio quare hîc repetitus. Docet *Severus* divinam curam Numinis cujuſpiam, ſine teſtibus, regere omnia quæ hîc cernuntur. Sic *Apuleius*, in Lib. de Mundo, *divinum incendium* Ætnæ vocat: *Sic*, inquit, *ex Ætna verticibus*, *quondam effuſis crateribus*, *per declivia*, *incendio divino*, *torrentis vice flammarum flumina cucurrerunt*. Unde liquet rectè emendatum fuiſſe à *Tanaquillo Fabro* locum *Lucretii* Lib. VI. ubi de hoc monte noſtro acturus ita exorditur:

Nunc ratio qua ſit per fauces montis ut Ætna
Exſpirent ignes, interdum turbine tanto,
Expediam; neque enim DIA de clade coacta
Flamma tempeſtas, Siculûm dominata per agros
Finitimis ad ſe convertit gentibus ora.

Legitur vulgò *media de clade*, quod, ut ille rectè vidit, caret ſenſu. Eum adito ad Librum III. *Phædri*. Si illi occurriſſet locus *Apuleii* allatus, aut etiam *Cornelii* noſtri, conjecturam ſuam iis ita confir-

ctanda præberent, ſi liceret; ſed flammæ arcent accedentes, divináque rerum illarum 195 adminiſtratio teſtes omnes reſpuit, nec patitur eas niſi è longinquo cerni. Nec tamen dubitare poſſumus de cauſa quâ Ætna ſic agitatur, aut de fabro, qui tam miris effectibus præſit. Sæpe veluti nimbus exuſtæ arenæ ejicitur, moléſque ardentes properè erumpunt, dum concutiuntur ima montis ſun-

firmatam putaſſet, nullum ut ampliùs dubitandi locum ſupereſſe exiſtimaſſet; nec ſanè fruſtra. *Idem.*

194. *Ut major ſpecies,*&c.] Quamvis in omnibus Editionibus ſit hic verſus; exterminandum, ut diximus, cenſemus. Quamobrem eum, quaſi ſpurium atque ex ſuperioribus temerè huc intruſum, uncinis cinximus. *Idem.*

195. *Cura ſine arbitrio eſt*] Fallitur *Scaliger*, hoc enim vult Poëta, curam ſeu providentiam quæ præeſt ignibus Ætnæ, oculos mortalium arcere, ita ut ejus arbiter, ſeu teſtis eſſe nequeas. Vidit hoc partim *Janus Ulitius* ad vſ. 331. Cynegetici Gratiani. Idem meritò ſuperiorem verſum expungendum cenſet. *Idem.*

Ibidem. Etiam ſine arbitris, per te ipſe judicare potes. Frequèns eſt in hoc genere. *Scaliger.* Mirum eſt quàm hîc per omnia aberrarit vir ſummus. Quid enim ineptius ac frigidius fingi poteſt, quàm quod hîc dicentem inducit *Severum?* Sive enim habeas tecum arbitros, ſive non habeas, nihil hoc facit ad judicium de Ætna ferendum. Sed nemo non videt hoc velle Poëtam, non licere teſtem eſſe eorum, quæ intra viſcera Ætnæ fiunt. Nihil notius quàm *arbitrum*, teſtem ac ſpeculatorem dici, & *arbitrari* aliquando eſſe ſpeculari. Vide *Plautum* Aululariæ Act. IV. S. I. verſu ultimo. *Idem.*

196. *Nec tamen eſt dubium*] Flamma, nimirum, & ventus, ut ubique docet noſter. Vide vſ. 216. & 217. *Idem.*

198. *Pellitur exuſta*, &c.] *Plinius* Lib. II. c. 103. de Ætna: *quinquagena & centena millia paſſuum arenas, flammarum globo, eructat.* Lucretius Lib. VI.

—— extollere flammas
Saxáque ſubjectare & arena tollere nimbos.

Lindenbruchius.

199. *Flagrantes properant moles*] *Flagrantes moles*, hoc eſt, μύδροι. *Strabo* & in opere de mundo. *Scaliger.* Intelligit librum de Mundo, qui eſt inter opera *Ariſtotelis*, & ubi de Ætna, Cap. IV.

200. *Fra-*

Fundamenta, fragor totâ nunc rumpitur Ætnâ;
Nunc fuſcâ pallent incendia miſta ruinâ.
Ipſe procul magnos miratur Juppiter ignes,
Néve ſepulta novi ſurgant in bella Gigantes,
Neu Ditem regni pudeat, neu Tartara cœlo
Vertat; in occulto tantùm premit omnia dextrâ.
Con-

NOTÆ.

200. *Fragor totâ nunc rumpitur Ætnâ*] Hoc eſt, auditur magno cum ſonitu, quaſi quidpiam ſummâ vi rumperetur. Sic *Heſiodus* in Clypeo Herculis: ἄγνυτ' Ὄλυμπος, *frangebatur cælum*, pro reſonabat, vſ. 203. ad quem locum vide Interpretes. *Gorallus.*

201. *Nunc fuſca*, &c.] Per *incendia miſta fuſcâ ruinâ* intelligit quam *Virgilius piceam nubem* vocat, *Strabo* λιγνὺν, cùm ait: τότε μὲν ῥύακας ἀναπέμποντος, τότε δὲ φλόγας καὶ λιγνῦς, ἄλλοτε δὲ καὶ μύδρους ἀναφυσῶντος: *nunc quidem fluctus ignitos emittit, nunc flammas & fuliginem, interdum etiam maſſas exſufflat.* Scaliger.

Ibidem. Aliud ſignificari putarim fuſcâ hacce ruinâ; id, nimirum, quod ſic deſcribit idem *Strabo* Lib. VI. pag. 186. Ed. Genevenſis Caſaub. ὁ δὲ ῥύαξ εἰς πῆξιν μεταβάλλων ἀπολιθοῖ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς ἐφ' ἱκανὸν βάθος, ὥστε λατομίας εἶναι χρείαν τοῖς ἀνακαλύψαι βουλομένοις τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐπιφάνειαν· τακείσης γὰρ ἐν τοῖς κρατῆρσι τῆς πέτρας, εἶτ' ἀναβληθείσης, τὸ ὑπερχυθὲν τῆς κορυφῆς ὑγρὸν, πηλός ἐστι μέλας ῥέων κατὰ τῆς ὀρεινῆς· εἶτα πῆξιν λαβὼν γίνεται λίθος μυλίας, τὴν αὐτὴν φυλάττων χρόαν, ἣν ῥέων εἶχε: *quod effluxit, mutatum in concretionem, in lapidem convertit ſuperficiem terræ, ad ſat magnam altitudinem; adeò ut neceſſe ſit exſcindi lapides ab iis qui volunt retegere ſuperficiem, quæ ab initio fuit. Petrâ enim in crateribus liquefactâ, deinde egeſtâ, liquor qui cacumini ſuperfunditur eſt lutum nigrum defluens per montem. Deinde concretus fit lapis molaris, eumdem ſervans colorem quem fluidus habebat.* Hunc lapidem potiùs *fuſcam ruinam* vocaris, quàm meram caliginem. *Gorallus.*

203. *Néve ſepulta novi*, &c.] Hîc *Severus* oblitus eorum, quæ ſupercilio philoſophico, initio Poëmatis, dixit contra fabulas, & præſertim contra commentum de Encelado Ætnæ ſubjecto, Poëtam agit; hoc eſt, fallacibus coloribus magnitudinem incendii Ætnæ deſcribit. De licentia Poëtarum vide quæ diximus ad Pedonis Eleg. I, 469. Sed cum hac *Severi*, à ſe ipſo diſſentientis, repugnantia conferre ſtudioſi poſſint invocationem Veneris, quam habet *Lucretius* initio poëmatis, ubi Veneri multa tribuit, quæ in ipſo

fundamenta, ingénſque fragor per ejus juga auditur. Interdum etiam flammæ obſcurantur nigrâ, quæ ſimul emittitur, materiâ. Tum verò ipſe Jupiter, è cœlo deſpiciens, miratur tantos ignes, & ne novi Gigantes è terra bellum ei denuo inferant, aut ne Plutonem, ſui regni pœniteat, cupidóque inceſſat Inferos Cœlo mutandi, metuens clam telluris molem coër-

ipſo Poëmate divinæ naturæ detrahit. Sciebant quidem viri ingenioſi hæc eſſe contraria, ſed tanti eſſe non putabant ſemper ſibi conſtare, ut auribus vulgi nugis adſuetis dare nihil umquam vellent. *Gorallus.*

204. *Neu ditem regni pudeat*] Id *Claudianus* planè deſcripſit, in illa Ditis querela Lib. I. de raptu Proſerpinæ. *Scaliger.*

205. *Vertat inocculto*] Ita legendum unâ voce, non, ut in vulgatis, duabus, *in occulto.* Cùm Tartara ſint occulta, ne pro illis cœlum, quod inocculutum eſt eligat. *Scaliger.*

Ibidem. Pravâ diſtinctione deceptus vir ſummus hæc minimè adſequutus eſt. *Severus* vult Jovem, cùm tantum incendium videt, timétque ne Pluto illac erumpere in lucem velit, clam omnia, hoc eſt, Ætnam, totiúſque ſuperficiei terræ molem premere, ne disjiciantur à Plutone. Nihil eſt planius ac ſimplicius, nec mutationem ullam hoc poſtulat; cujus ope, *Scaliger* quem vult ſenſum invenit. *Gorallus.*

Ibid. *Tamùm premit*] Lege:

——— tantùm premit omnia terra
Congeries operis ſaxorum & putris arena.

Eſt ἐπιφώνημα. *Premit* autem καλύπτει; ut, *caniciem galeâ premimus.* Varro:

Capitis corona faſciis tiligneis
Faciem labore ſtatili viridis premit.

Mox ſequentia ita diſtingue,

Quæ nec ſponte ſuâ faciunt, nec corpori ulli
Suſtentata eadem robuſtis viribus omnis
Exigitur; vertit vaſa intera vortice ſævo.

Quæ tamen, inquit, non fiunt αὐτομάτως, nec eadem operis congeries & putris arena foràs exigitur ullius corporis viribus ſuſtentata, hoc eſt, ſuis ipſa nitens viribus; nec ſuo impetu vertit vaſa interna ſævo vortice, ſed ſpiritûs vi, omnia impellentis, hoc facit; ait enim:

——— nullas
Impetus eſt illi, quà ſpiritus imperat, audit.

Scaliger.

206. *Com-*

Congeries operis ſaxorum, & putris arenæ
(Quæ nec ſponte ſuâ faciunt, nec corporis ullis
Suſtentata cadunt robuſtis viribus) omnis
Exigitur, vertit vaſa omnia vortice ſævo.
In denſum congeſta rotant, volvúntque profundo.
Hac causâ, exſpectata ruunt incendia montis;

Spi-

NOTÆ.

206. *Congeries operis*, &c.] Hîc novæ ſententiæ initium, præfixâ diſtinctione, fecimus; multò commodiùs, quàm *Scaliger*. *Congeries operis* à Poëta dicitur materia in viſceribus Ætnæ congeſta, in qua id fit quod auditur ac cernitur, nam *opus* vocat paſſim quod in eo monte fit. Congeries autem illa eſt aut ſaxorum ambuſtorum ac liquefactorum, aut *arenâ putris*; ſic enim legimus non *arena*, in nominativo. *Gorallus*.

Ibid. *Putris arena*] Hoc eſt, arenæ, quæ ſi fortè, admiſto humore, in moles grandiores concreverit, facilè tamen friatur. *Virgilius* Georg. I. 44.

——— Zephyro putris ſe gleba reſolvit.

Ubi *Servius*: putres *autem* glebas *ſolubiles quas tépor efficit & aratrum*. Hinc eidem Poëtæ *putris campus* Æneid. VIII. 596.

Quadrupedante putrem ſonitu quatit ungula campum

Sic *Statius* Silvarum Lib. IV. in deſcriptione Viæ Domitianæ:

——— novóque
Injectu ſolidat putres arenas.

Sic eſt in antiquis Editionibus, non *graves*, & quidem multò meliùs. *Gloſſæ: Putre*, ψαφαρὸν, εὐδιάλυτον, ψαθυρὸν. *Gorallus*.

207. *Quæ nec*, &c.] Hæc Parentheſi clauſimus, ut neceſſe erat, quod ex ipſa lectione intelligere eſt. *Idem*.

Ibidem. *Corporis ulli*] Ἀρχαϊσμὸς, *ulli* pro *ullius*, ut Grammatici *neutri generis*. Scaliger. Neſcio an ſit Archaïſmus, frequens enim eſt ea flexio etiam apud aurei ſæculi Scriptores non tantùm Poëtas, ſed & qui ſoluta oratione ſcripſerunt. Vide *Voſſium* de Analogia Lib. I. cap. 2. Sed maluimus ſequi Aldinam Editionem, quæ habet *ullis*. Senſum in interpretatione ſatis expreſſimus. *Gorallus*.

208. *Cadunt*] Sine dubio illud *cadunt* pro *eadem* poſitum eſt. *Scaliger*. Quod certum *Scaligero* fuit, mihi valde dubium eſſe fateor, ut multa alia quæ Dictatores illi Reipublicæ Litterariæ, pro imperio, ſanxerunt. *Gorallus*.

206. *Ver-*

coërcet, ac premit. Congeſta lapidum & arenæ copia (non quidem ſponte ſuâ, ſed quia nullius corporis viribus ſuſtentata neceſſe habet ruere) ſimul tota egeritur, & ſecum internos cunctos meatus evertit. 210 Omnia convoluta in denſam maſſam circumaguntur, & volvuntur in imis cavernis. Hæc cauſa eſt, cur incendia tanta in Ætna accendantur, ma-

209. *Vertit vaſa vitrea*] Ita habet melior pars antiquitus excuſorum. Alii *vaſa omnia.* Ego puto ex *vaſa vitrea* faciendum *vaſa intera.* Vaſa, ut Medici, ἀγγεῖα, in corpore humano. *Intera* dictum, ut *Infera.* Cato: *infer, ſupérque vicinus*; hoc eſt, infernas, ſupernas. De *vaſibus* etiam infrà:

Quod ſi fortè cavis cunctatus vaſibus hæſit.

Scaliger. Vellem à viro doctiſſimo nominibus laudatas veteres illas editiones, quas inſpexerat. Hîc in Aldina eſt: *Exigitur vertitur ſaxa vertice.* Gorallus.

210. *In denſum congeſta rotant*, &c.] Lacuna Editionis Aldinæ, & ſenſus faciunt, ut deeſſe putem verſum, ubi fuit nominativus ad quem referuntur *rotant* & *volvunt.* Alioqui cum *Scaligero* in ſingulari legendum erit *rotat* & *volvit.* Idem.

Ibidem. Lege ſingulariter, *i. d. c. rotat, volvitque*; eſt enim ſemper congeries operum. *Scaliger.*

211. *Hac cauſa*] Non expungam lectionem, quam habent veteres Editiones: *nec cauſa, exſpectata ruunt incendia montis.* Quæ conſtructio eſt, ut, *nec mora*; ſenſus verò, ut, cauſæ non eſt quin, &c. *Exſpectata incendia*, ſtata καὶ προθέσμια. Contrà ſuperiùs dixit:

Atque inopinatos referunt procul edita curſus.

Ait exſpectari tempeſtatem Ætnæ, hoc eſt præſentiri ab incolis; cùm poſt longum fremitum montis tandem ſubſequi neceſſe ſit eruptionem ignis, ut poſt longos ventos terræ motum. Quod & mari ſolet accidere. Priùs enim auditur incertum murmur, quod Græci vocant κολόκυμα, hoc eſt, ſurdum fluctum; poſtea omnia ventis, omnia turbinibus ſunt anxia. Præſentiri tempeſtatem Ætnæ ab incolis *Strabo*, *Ariſtoteles*, & plerique alii teſtantur. Hodie verò nihil tale, ut pote cùm major pars montis refrixerit. Non eſt recentius incendium memoriâ noſtrâ illo memorando, quod accidit anno M D XXXVII. horrendo & miſerabili ſpectaculo, non ſine magno tonitruum fragore. Maxima Calabriæ pars nigro cinere & aduſto operta. Duo pagi in ipſo mente combuſti, Mompiler & Licoloſi. Hodie Ætna à Siculis ipſis vulgò vocatur *Mongibello*, corrupto nomine à *Mulciber*; ut & una ex Æolidibus vocatur hodiéque *Vulcanus*, ab incendio quod procedit ex ea. *Scaliger.*

Ibi-

Spiritus inflatis momen, languentibus aër.
Nam prope naturâ par eſt violentia ſemper,
Ingenium velox igni, motúſque perennis.
Verùm opus auxilio eſt, ut pellat corpora, nullus
Impetus eſt ipſi; quà ſpiritus imperat, audit.
Nunc princeps magnúſque, ſub hoc duce, militat ignis.
Nunc quoniam in promtu eſt operis natura, ſolique
Unà ipſi & venti, quæ res incendia paſcit;
Cùm

NOTÆ.

Ibidem. Poſſent adjici nonnulla non inutilia, aut etiam emendari quædam Scaligeranæ conjecturæ, niſi ab omnibus digreſſionibus, quantùm poteſt, abſtinere decreviſſemus. Neſcio quas antiquas editionis viderit *Scaliger*, ſed Veneta quidem anni M CCCC LXXXIV habet *hac cauſa*, Aldina verò anni M D XVII. *hac*. Loquutio quam profert, ea ſine exemplo admitti nequit; exemplis enim & legibus utimur, in Republica Critica, non deſpotico imperio paremus. Senſus eſt: *hac causâ ruunt incendia montis*, quæ alioqui non exſpectarentur. *Gorallus.*

212. *Spiritus inflati.*] Scribimus:

Spiritus inflat enim, momen languentibus aër.

Scriptum enim auguror fuiſſe: *Spiritus inflat* n. quòd ita ferè ſemper in membranis enim ſcribatur; *momen* etiam legitur apud *Lucretium* & *Manilium*. Scaliger.

Ibidem. Habet Veneta *inflati*, Aldina *inflatis*, quæ recta eſt lectio, hoc ſenſu: *Spiritus inflatis* exhalationibus momentum addit. Non poteſt autem hic verſus meliùs explicari, quàm loco *Senecæ*, allato ad vſ. 110. ubi *ſpiritus dicitur onerari, infundente ſe à tergo aëre.* Optimè autem vir ſummus *momen* hîc emendavit, ſic enim vocatur propriè quod motum rei alioqui quieturæ creat, nam momen eſt à movendo. *Lucretius* Lib. III. ubi de animo & anima, quæ atomis conſtare credebat:

Cetera pars animæ per totum diſſita corpus
Paret & ad numen mentis, momenque movetur.

Vide Indicem Lucretianum *Ob. Giſanii*, qui docet in variis libris ſcriptum fuiſſe *nomen*. *Gorallus.*

214. *Ingenium velox igni*] Sic legimus, non *illi*, ita neceſſariò poſtulante ſententiâ, nam *illi* quò referatur non habet, nec dubium eſt

materiâ alioqui quieturâ; ſpiritus, ſcilicet, ad tumentes jam venas accedens, & aër languenti igni non exiguum momentum addens. Alioquin ignibus illis ſubterraneis, naturâ ſuâ, par quidem ſemper ineſt vehementia, velocitáſque, & perpetua mobilitas, 215 ſed indigent auxilio, ut eructent corpora ex internis ſpecubus; nullóque impetu feruntur ſoli, ſed ventis impellentibus parent. Igitur ſub auſpiciis, ut ita loquar, ventorum, militantes ignes bellum cum viſceribus montis gerunt. Poſtquàm expoſui rationem incendiorum, ſimúlque naturam Siculi ſoli aperui, & venti id ſubeuntis,

eſt quin de *igne* ſermo ſit, qui etiam nominatim appellatur vſ. 217. *Ingenium* pro natura poni, etiam ubi ſermo eſt de rebus minimè intelligentibus omnes norunt. Hîc autem ignis natura rectè, etiam ad accuratiorum Phyſicorum palatum, explicatur. *Idem.*

215. *Ut pellat corpore*] Lege, *corpora*; verùm ad corpora pellenda, externo indiget auxilio. Quod verò ait: *quà ſpiritus imperat, audit*; perſiſtit in metaphora militari, qua infra uſus eſt:

Nunc princeps magnúſque ſub hoc duce militat ignis.

Scaliger.

Ibidem. Rectè, nam *audire* paſſim eſt parere, obſequi; antecedente poſito, pro conſequente. Hinc & ad res intelligentia deſtitutas transfertur, ut apud *Virgilium* Georg. Lib. I. vſ. ultimo.

Fertur equis auriga, neque audit currus habenas;

Hoc eſt, equi non parent habenis. *Gorallus.*

217. *Nunc princeps*] Reſpicit *Severus* ad militiam non ſui ævi, ſed antiquiorem, in qua *Principes* dicebantur, non quòd primi in prælium progrederentur, ſed quòd primi ac præcipui eſſent, corporis viribus ab ætate virili firmatis; cùm *Haſtati* juniores eſſent, *Triarii* ſeniores, ipſi autem inter utroſque medii, robore atque ætate firmatâ *Principes.* Vide *Claud. Salmaſii* commentarium de Militia Romana, cap. IV. *Idem.*

218. *Huic quoniam*] Quoniam huic operi præſtò favet natura & ſoli & venti; ſoli, quod, cùm ſit σηραγγῶδες, facilè ventum admittit, aut potiùs concipit; venti, quòd ignem moveat. *Scaliger.* Dormitabat vir ſummus cùm hæc ſcriberet, qui *huic* pro *nunc*, contra antiquiſſimarum Editionum fidem, legebat, & ſententiam comminiſcebatur de ſuo, cujus nullum apud *Severum* vel minimum veſtigium. *Gorallus.*

219. *Unà ipſi venti*] Lege: *unà ipſi & venti*, ipſius ſoli & venti. Nam hîc quoque *ipſi* pro *ipſius.* Scaliger.

Cùm ſubitò cohibetur, ineſt quæ cauſa ſilenti,
Subſequar. Immenſus labor eſt, ſed fertilis idem;
Digna laborantis reſpondent præmia curis.
Non oculis ſolùm pecudum miranda videre
More; nec, effuſis in humum, grave paſcere corpus;
Noſſe fidem rebus, dubiáſque expoſcere cauſas,
Sacra perurgentem, caput atque attollere cœlo;

Scire

NOTÆ.

221. *Subſequar*] Carminibus porrò perſequar. Latinam eſſe loquutionem ſatis liquet ex analogia verborum *exſequi*, & *perſequi*, quamvis exemplum quo illuſtretur ad manum non ſit. *Gorallus.*

222. *Digna laborantis*] *Laboratis.* Scaliger.

223. *Miranda fuere*] Lego *fovere.* *Fovere oculis rem*, eleganter, niſi fallor, ἐνατενίζεσθαι σὺν θαύματι. In illarum rerum contemplatione, nimis indulgere oculis. Tamen in membrana quadam, ubi erant excerpta quædam ex Poëtis, legi: *oculis miranda videre.* Sed importunè hæc in hunc locum obrepſiſſe infra docebimus ex eadem membrana. *Scaliger.* Non pluris facio, ne quid diſſimulem, membranam illam, quàm coactam conjecturam, quæ pulcherrimæ ſententiæ verba ſenſu carentia ſubſtituit. Quod eo magis mirum videtur, quòd ad vſ. 206. rectiùs hunc locum interpretetur. Docet Poëta eſſe potiùs pecudum, quàm hominum, mirari dumtaxat naturam rerum, nec earum cauſas exquirere. *Gorallus.*

229. *Effuſis in humum*] Hoc eſt, oculis. Vult dicere converſâ in res ad vitam pertinentes totâ mente, de nulla alia re cogitare pecudum etiam eſſe. Nam Deus

Os homini ſublime dedit, cœlúmque tueri
Juſſit, & erectos ad ſidera tollere vultus,

ut habet *Ovidius* Metam. I, 85. Sic & *Perſius* Sat. II, 61.

O curva in terras animæ & cœleſtium inanes!

Idem.

225. *Noſſe fidem rebus*] Si hæc ſana ſint, quæ in Veneta & Aldina etiam leguntur, videtur eſſe loquutio elliptica; hoc eſt, noſſe fidem rebus habendam. Fortaſſe etiam non malè legas *Poſſe fidem rebus*; nimirum, expoſcere fidem ſibi fieri rebus ipſis, non verbis. *Idem.*

226. *Sacra perurgentem*] *Sacra τὰ ἄδυτα. Perſius:*

Ad

euntis, & materiæ quâ paſcitur incendium; nunc oſtendam cur ſubitò interdum deſinat, & ſonitum ingentem ſequatur ſilentium. Magnum quidem intelligo me ſuſcepiſſe laborem, ſed inutilis non eſt, cùm operam digna merces ſequatur. Nec ſanè hæc naturæ miracula ſtupenda ab hominibus duntaxat videri debuerunt, quemadmodum à pecudibus, quæ pronæ in terram de alimentis tantùm ſunt anxiæ, nec cauſam cujusquam rei quærunt. Non facilè credere, niſi rebus ipſis dicta comprobentur, occultas rerum cauſſas inquirere, iiſque quæ ſacra habentur inſtare, adeò ut

ve-

Ad ſacra vatum carmen adfero noſtrum

Propertius:

——— *& Coï ſacra Phileta.*

Perurgere eſt perrumpere turbam, ὠϛίζεϑαι, pro quo *Horatius* dixit, *facienda injuria tardis.* In Epiſtola *Epicuri* non abſimile, *τριχύλιςός εἰμι ἀπωθεῖσθαι.* *Plautus* meliùs: *cubitis depulſa de via.* Scaliger.

Ibidem. Recta hæc eſſent, ſi quæreremus quid ſit *perurgere* ſeorſim; nunc verò quærimus quid ſit *perurgere ſacra*, ad quod loquendi genus nihil quidquam faciunt quæ habet vir ſummus. Igitur exiſtimarim *urgere ſacra* perinde eſſe ac res ſacras, atque hominum ingenia fugientes, veluti inſectari, ut eas cognoſcas. Sic *urget hoſtis* imminens victis & fugientibus. *Nonius Marcellus*: URGERE, *inſiſtere.* *Lucillius* Lib. XXVIII. *Cade hoſtium, Gnatho, urge, reſtant, perimus.* *Quadrigarius Annal. Lib. IV. ſed circiter duas horas gravi prælio urſerunt, deinde in fugam ſunt conjecti.* In Editione Aldina malè hîc eſt, *per ingentem.* Gorallus.

Ibid. *Capitique attollere cœlum*] Simile eſſet, *caput inter nubila condit.* Sed potiùs legendum puto, *caput atque attollere cælo.* Contrarium illi quod dixerat, *nec effuſis in humum, grave paſcere corpus.* *καὶ ὁ ταπεινὰ φρονοῦντας.* *Virgilius: quâ te quoque poſſis tollere humo.* Sed, niſi fallor, alius argutior ſenſus ex hac depravata lectione eruendus eſt:

Sacra perurgentem captivi tollere cæli;

ut dicat quod *Lucretius* de Epicuro, qui primus auſus eſt cœlo contrà attollere oculos, & religionem animis hominum demere. Nam tantùm admirari pecudum ait eſſe, ſed diligenti perquiſitione cœleſtium rerum cauſas ſcrutari, hoc planè eſſe cœlum ipſum ſibi captivum facere, & illa ſacra, hoc eſt, inanem reverentiam, quâ ſtupemus ad rerum cœleſtium ſpectaculum, tollere & eximere ex ani-

Scire quot & quæ ſint, cur magno talia mundo
Principia occaſus metuunt, an ſæcula pergent,
Et firma æterno religata eſt machina vinclo;
Solis ſcire modum & quanto minor orbita Lunæ eſt,
Hæc brevior cur biſſenos cita pervolet axes,
Annuus ille meet; quæ certo ſidera currant
Or-

N O T Æ.

mis hominum. Hæc, niſi fallor, egregia conjectura eſt. *Scaliger.*

Ibidem. Rectè emendatum *Scaligero: Sacra perurgentem captivi tollere cœli*, & firmandæ conjecturæ fecerint iſta *Manilii* Lib. II.

Quis neget eſſe nefas invitum prendere mundum,
Et velut in ſemet captum deducere in orbem?

Item Lib. IV.

——— pervidimus omnem,
Et capto potimur mundo.

Hæc monuit amiciſſimus *Janus Douza filius.* Lindenbruchius. Acquieſcimus tamen in priore conjectura Scaligeri, *caput atque attollere cœlo*, quæ minùs abeſt à Veterum Editionum ſcriptura, & confirmatur loco *Lucretii*, ad quem reſpexit Scaliger, Lib. I.

Primùm Grajus homo mortales tollere contrà
Eſt oculos auſus.

Gorallus.

227. *Cur magno talia mundo*] In excerptis Poëtarum, quæ in membranis inveni, & de quibus paullò ante memini, longè aliter concepta eſt lectio. Nam & aliter & alio ordine:

Scire quot & qua ſint magno natalia mundo
Principia, & rerum dubias exquirere cauſas.

Nam illud, *noſſe fidem rebus*, ὑπονοθεύς adeò, ut ſemper mihi non leviter ſuſpectum fuerit. Quare totus locus ita legendus:

Scire quot & qua ſint magno natalia mundo
Principia, & rerum dubias exquirere cauſas,
Sacra perurgentem captivi tollere cœli.
Cur non occaſus metuunt ac ſæcula pergunt,
Et firma æterno religata eſt machina mundo.

Cur, inquit, ſæcula æterna ſint, nec intereant. *Scaliger.*

Ibidem. Malim minùs recedere ab utraque Editione Veneta, cùm præſertim idem fermè ex earum lectione, nonnihil emendata, exo-
ria-

veluti caput cœlo inſeras; ſcire quot ſint & qualia mundi elementa, utrúmne ad finem properent, an verò animalia ſemper erunt in terris, atque æterna futura eſt mundi machina; noſſe rationem motûs Solis, quantò minor ſit Lunæ orbita, cúrve dum Sol ſemel circa terram circumagitur Luna duodecies idem curriculum abſolvat; quænam ſidera conſtanti motu

riatur ſenſus, nec ulla ratio ſit cur hæc uſque adeò luxata ſint. Vitiosè eſt in illis Editionibus *in magno*, pró *cur magno*; & *ad ſæcula*, pro *an ſæcula*. Gorallus.

228. *Principia*] Hoc eſt, elementa, quorum laxato nexu omnia in priſtinum Chaos redibunt. Vide vſ. 172. *Idem.*

An ſæcula pergent] Vulgò *ad ſæcula pergunt*, ſine ſenſu. Vult Poëta: an mundus æternus futurus ſit, ut putabat Ariſtoteles; nam ſi ſæcula, hoc eſt, animalium ordine aliorum alia ſequentium ætates pergant eſſe, æternus erit mundus. *Idem.*

Machina vinclo] Sic Aldina, aliæ *mundo*. *Idem.*

232. *Annus ille monet*] Legendum fortaſſe, *annuus in limem, & qua certo*,&c. *Limum* enim, hoc eſt, obliquum ut Veteres loquebantur, eſſe ſigniferum omnes ſciunt, qui litteras humaniores colunt. Propterea *& obſtitus* vocatur Lunæ curſus ab *Apuleio*, de Dæmonio Socratis: *aliena lucis indigo, denſo corpore, ſeu lævi, cum quodam ſpeculo radios ſolis obſtiti & adverſi uſurpat*; & infra: *pro ſitu & flexu & obſtito circulorum*. Sed hodie duo ii loci, in vulgatis Apuleii codicibus, corruptè leguntur. Atque hæc quidem conjectura noſtra; quæ, cùm ſit juris arbitrarii, legitimo & ordinario juri, hoc eſt, Scriptorum Codicum auctoritati præferenda non eſt. Habet igitur membrana excerptorum:

> *Sólis ſcire modum, & quantò minor orbita Lunæ eſt*
> *Hac brevior cur biſſenos cito pervolet axes,*
> *Annuus ille meet.*

Cujus lectionis rationem qui non capiat, ego illum quid ſit ratio neſcire putabo. Orbita Lunæ eſt linea ἐκλειπτική. Ea Tarentinâ voce à Veteribus Latinis dicebatur *circulus manacus*. Vitruvius Lib. IX. *Circinatio circuli menſtrui agatur, qui Manacus dicitur.* Nam ut βαρδιαῖοι Illyrienſes à Latinis dicti *Bardiaci*: ſic μηνιαῖος *maniacus* & *manacus*. Unde *Almanac* dixerunt Arabes Calendarium, addito, ſcilicet, articulo ſuo. Non enim, quod quibuſdam perſuaſum audio; mera vox Arabica eſt, ſed tantùm in Arabicarum vocum familiam recepta. Meritò ergo ſententia doctiſſimi viri explodenda eſt, qui in *Vitruvio* non *Manacus*, ſed μηνιαῖος legendum cenſet. *Scaliger.*

Ordine, quæve ſuo careant incondita curſu;
Scire vices etiam ſignorum & tradita jura;
Nubila cur cœlo terræ denunciet imbres,
Quo rubeat Phœbe, quo frater palleat igne;
Tempora cur variant anni, primáque juventâ
Ver æſtate perit, cur æſtas ipſa ſeneſcit,
Autumnóque obrepit hyems & in orbe recurrit;
Axem ſcire Helices & triſtem noſſe Cometen,
Lu-

NOTÆ.

Ibidem. *Qua certo ſidera currant*] Intelligit ſtellas, quas fixas vocamus, & quas putabant Veteres circa terram conſtanti motu circumagi; exceptis pauculis, quibus ſuboluerat terram potiùs ipſam moveri. *Gerallus.*

233. *Suo careant incondita curſu*] *Suum curſum* vocat proprium & ſemper eumdem. Intelligit Planetas, qui rerum cœleſtium imperitis temerè & incerto curſu errare videntur. *Idem.*

234. *Scire vices ſignorum*] Tempus ortûs & occaſûs ſignorum Zodiaci. *Idem.*

Ibid. *Tradita jura*] Leges, hoc eſt, ordinem & vim quâ certa quædam præſagiunt iis, qui iis orientibus naſcuntur. Qua de re, *M. Manilius* Lib. II. & ſequentibus Aſtronomici. Idem Lib. I. pag. 25. Ed. Scaliger.

Signorúmque canam fatalia carmine jura.

Idem.

235. *Nubila cur cœlo*, &c.] Figmenta hæc erant Phyſicorum, illius ævi; cùm Lunæ, in ſe ſpectatæ, facies ſit eadem ſemper, nec varia videatur niſi ob interpoſitos vapores, qui nihil ad Lunam. Sic quoque *Virgilius* Georg. I. 427.

Luna revertentes cùm primùm colligit ignes,
Si nigrum obſcuro comprenderit aëra cornu,
Maximus agricolis pelagóque parabitur imber.
At ſi virgineum ſuffuderit ore ruborem,
Ventus erit, vento ſemper rubet aurea Phœbe.

Quod & ipſum ſæpe falſum eſt. *Idem.*

236. *Quo frater palleat igne*] Hoc eſt, unde fiat ut Phœbea lampas aliquando pallidior videatur. Vide ſequentia, apud *Virgilium.* Idem Poëta docet eum, ante bella civilia Triumvirorum, obſcurâ ferrugine nitidum caput texiſſe. *Fiunt*, inquit Plinius Lib. II. c. 30. *pro-*

motu agantur, quæ per cœlum errent; ſcire quo ordine ſigna Zodiaci à Sole & Luna percurrantur, & quæ ſint illis leges poſitæ; non ignorare cur Luna pallens pluviam prænunciet, & quare interdum illa quidem rubeat, Sol verò pallidior videatur; compertum habere cur annus quatuor tempeſtatibus diſtinguatur, cur ver, poſt exiguum tempus, æſtate ſuccedente, prætereat, æſtas paullò pòſt deſinat, autumno veniente, quem hyems ſequitur, & ita ſemper in orbem redeant tempeſtates; noſſe ſtellas polares, na-

prodigioſi & longiores ſolis defectus; qualis, occiſo Dictatore Cæſare & Antoniano bello, totius panè anni pallore continuo. Nullum fuiſſe defectum ſolis ſatis oſtenderunt *Joſ. Scaliger* & *Dionyſ. Petavius*, ſed didicimus à ſummo XVII ſæculi Aſtronomo *Galilæo Galilai* ſolem aliquando pallidiorem cerni, non ob nubes nobis vicinas, ſed ob maculas ſuperficiei ejus proximè incumbentes, quod omnia antea ſæcula fugerat. *Idem.*

237. *Tempora*] Hoc eſt, tempeſtates anni, ut ſæpe *tempeſtas* ſumitur pro *tempore.* Idem.

238. *Ver prætt æſtatem*] Bene ſanè, ſed non deteriùs membrana: *ver æſtate perit.* Scaliger.

Ibidem. Imitatus videtur *Horatium* Carm. Lib. IV. Od. 7.

Frigora miteſcunt Zephyris, ver preterit æſtas
Interitura, ſimul
Pomifer autumnus fruges effuderit, & mox
Bruma recurrit iners.

Nemo jam neſcit viciſſitudines tempeſtatum oriri ex obliquo terræ circa ſolem motu. *Gerallus.*

240. *Axem ſcire Helices*] *Helicen* dici à Græcis urſam majorem docebit, inter alios, *Hyginus* Fab. CLXXVII. & in Aſtron. Poëtic. De voce *Axis* ita *Feſtus*: *Axis, quem Græci ἄξονα dicunt, plures habet ſignificationes. Nam & pars cœli ſeptemtrionalis, & ſtipes circa quem rota vertitur, & tabula ſectilis axis appellatur.* Sic ſanè *Cicero* loquitur Tuſcul. I. 28. ubi memorat globum terræ, duabus oris diſtantibus habitabilem & cultum; *quarum*, inquit, *altera, quam nos incolimus, ſub axe poſita, ad ſtellas ſeptem unde*

Horrifer Aquilonis ſtridor gelidas molitur nives.

Igitur *axis Helices*, eſt polus Arcticus. *Idem.*

240. *Triſtem noſſe Cometen*] Scire ejus naturam, & intelligere quid prænunciet; notum enim eſt olim, ut & nunc, à credula plebe Cometas creditos neſcio quid mali præſagire. *Idem.*

 Lu-

Lucifer unde micet, quâve Heſperus, unde Bootes;
Saturni cur ſtella tenax, cur Martia pugnax;
Quo rapiant nautæ, quo ſidere lintea tendant,
Scire vias maris & cœli prædicere curſus;
Quò volet Orion, quò Sirius incubet index;
Et quæcumque jacent toto miracula mundo,
Non digeſta pati, nec acervo condita rerum,

Sed

NOTÆ.

241. *Lucifer, &c.*] Hic noſter plebeio more Luciferum ab Heſpero diſtinguere videtur. Vide dicta à nobis ad *Pedonis Albinovani.* El. II. 131. *Idem.*

242. *Saturni cur ſtella tenax*] Tenax eſt impediens, remorans, &, ut Augures loquebantur, ſtella *enebra.* Tibullus:

Saturni ſacram me tenuiſſe diem,

Scaliger.

Ibidem. Cùm hîc de auguriis ſermo non ſit, nam Augures ſtellas non ſpectabant, malim *tenacem* ſtellam Saturni dici, quòd *tenaces* eſſe crederentur qui horoſcopante, ut loquuntur, Saturno nati erant; quod figmentum eo nitebatur quòd Saturnus inſtar ſenis deſcriberetur, ſenes autem ad rem ſoleant eſſe attentiores. Similia de Martis ſtella dixeris. Verùm hac in re varii Planetarum adſpectus, variæque eorum conjunctiones expendi, ſi vanis Aſtrologis credimus, debent; quibus de rebus, multis egit *Manethon* in Apoteleſmaticis, non ita pridem editis. *Idem.*

243. *Quo rapiant nautæ*] Inventores hujus artis primi Phœnices fuere. *Plinius* Lib. VII. c. 56. Sed Tiphyn fabulantur Poëtæ. *Valerius Flaccus* Lib. I.

Pervigil Arcadio Tiphys pendebat ab aſtro
Hagniades, felix ſtellis qui ſegnibus uſum,
Et dedit æquoreos, cælo duce, tendere curſus.

Quod ille ex *Apollonii* Lib. I. ſumſit:

Τῖφυς Ἁγνιάδης Σιφαέα κάλλιπε δῆμον
Θεσπιέων, ἐσθλὸς μὲν ὀρινόμενον προδαῆναι
Κῦμ'. ἁλὸς εὐρείης, ἐσθλὸς δ' ἀνέμοιο θυέλλας
Καὶ πλόον ἠελίῳ τε καὶ ἀστέρι τεκμήρασθαι.

Lindenbruchius.

245. *Quò volet Orion*] Non exiſtimarim ſimpliciter ſpectari motum Orionis, qui nihil habet ſingulare, quàm ſignificationem, quam

Aſtro-

naturam cometarum triſtia præſagientium, quis ſit motus Veneris, ac Bootæ; cur nati oriente Saturno ſunt tenaces, Marte verò bellicoſi; quodnam ſit tempus navigationi aptum, quodnam navibus ſubducendis; tenere artem navigandi & cœleſtes motus prædicendi; 245 non ignorare quid præſagiant naſcentibus orientes Orion, Canicula, ceteræque ſtellæ; denique quæcumque mirabilia ſunt, per rerum univerſitatem, non ſinere temerè ſparſa eſſe, aut veluti acervo aliarum

Aſtrologi ei tribuebant, & de qua ita *Manilius* Lib. V. pag. 111. Ed. Scalig. an. 1599.

Sollertes animos, velocia corpora finget
Atque agilem officio mentem, curáſque per omnes
Indelaſſato properantia corda vigore,

& quæ ſequuntur. *Gerallus.*

Ibidem. *Quo Sirius incubet*] Suſpecta lectio, cùm aliter habeant veteres editiones, quæ habent: *quò ſeavius incubet index.* Fortaſſe pro *ſeciùs incubet*, nam *ſeciùs* deteriùs. Notiſſimum enim ejus ſideris ortu maximas tempeſtates cieri. Membrana habebat, *quò Lucifer incubet.* Scaliger.

Ibidem. Veneta antiquior habet *ſævius*, Aldina *Sirius*, quod bonum eſſe puto; nam Sirio etiam ſunt ſuæ ſignificationes, ſi quis illo oriente naſcatur. *Manilius* de hoc aſteriſmo Lib. V. p. 115.

Hac ubi ſe ponto per pronas extulit oras,
Naſcentem ſi quem Pelagi perſtrinxerit unda,
Effrenos animos, violentaque pectora fingit,
Irarumque dabit fluctus, odiúmque metúmque
Totius vulgi, &c.

246. *Tanto miracula mundo*] *Douza* filius legit *toto.* Lindebruchius. Eum ſequuti ſimus.

247. *Non digeſta pati*] Hîc *non* negatio repetenda eſt. Quod & aliàs quoque fieri ſolet; ut *non ſolùm feci* ſæpiùs dicebant pro, *non ſolùm non feci.* Non pati, inquit, indigeſta, nec incondita acervo rerum, ſed diſponere & digerere certâ ſede & notâ. *Scaliger.* Verum eſt quod dicit de *non ſolùm*, pro *non ſolùm non*, quod confirmatum invenies à *Fr. Fabricio* ad Orationem pro Ligario cap. 2. ſed hanc obſervationem poſſe transferri ad quævis loca, ubi videtur omiſſa eſſe negatio, neſcio an ſatis tutò affirmare quiſquam poſſet. Itaque ſuſpicabar legendum *disjecta*, hoc ſenſu: non pati temerè disjecta, nec confuſa aliis rebus, ſed ea ad certam claſſem referre, & à ceteris diſcriminare. *Gerallus.*

Sed manifeſta notis certâ diſponere ſede
Singula, divina eſt animi ac jucunda voluptas.
Sed prior hæc hominis cura eſt dignoſcere terram,
Et quæ hujus miranda tulit natura notare;
Hæc nobis magis affinis cœleſtibus aſtris.
Nam quæ mortales ſpes eſt, quæ amentia major

In

NOTÆ.

Ibidem. *Nec acervo condita rerum*] Malo *incondita*, hoc eſt, indigeſta, καὶ εἰκῆ νεναϛμένα, ut loquitur Ariſtophanes. *Scaliger*. Nihil opus eſt hîc quidquam mutari, nam *condita* ſunt occultata rerum acervo. *Acervum* hîc vocat Poëta totam rerum univerſitatem, ſed confusè & indiſtinctè notam. *Ovidius* ſic appellat ipſum Chaos Metam. I. 24.

Quæ poſtquàm evolvit, cæcóque exemit acervo,
Diſſociata locis concordi pace ligavit.

Gorallus.

248. *Sed manifeſta notis*] Hoc eſt, εὐθημοσύνη illa, de qua *Hippocrates*, diſponere. *Scaliger*. Hoc vult Severus Phyſicum quidquid ubique eſt ac fit in certas claſſes deſcriptum, atque ad certa capita redactum habere: quemadmodum in Syntagmatibus Phyſicis fieri ſolet. Nam *notæ* hîc, ut Græcè χαρακτῆρες, ſunt differentiæ rerum, ex quibus genera & ſpecies à Philoſophis confici ſolent; & *ſedes* loca quæ in opere Phyſico, aut certè in animo obtinent. Hæc autem omnia & ſuperiora ſcire ait eſſe divinam & jucundam animi voluptatem. *Gorallus*.

249. *Divin' eſt animi*] Huc referuntur omnes infinitivi, qui incipiunt poſt *digna laboratis*. Noſſe curſum Lunæ, diſcere aſtrorum curſus & ſimilia, divini animi eſt. Quod qui ſtatim non deprehenderunt, verſiculum, *Non oculis ſolum*, &c. & ſequentem, *More nec effuſis*, &c. importuno loco inſeruerunt poſt *Dignâ labbratis*, &c. cùm poſt iſtum, *Divini eſt animi*, &c. ſtatim ſequerentur. Ita ergo ex auctoritate illius membranæ, itémque ſententiâ ſic poſtulante, legendi ſunt hi Verſus;

Non digeſta pati nec acervo incondita rerum,
Sed manifeſta notis certâ diſponere ſede
Si"gula, divini eſt animi, ac jucunda voluptas;
Non oculis ſolùm pecudum miranda videre
Mere; nec, effuſis in humum, grave paſcere corpus.

Divi-

um rerum occultata, ſed differentiis ſuis diſtincta & n certas claſſes redacta ſingula habere; ea demum jucundiſſima eſt, imò & divina animi voluptas. Verùm antiquior hominibus eſſe debet cura terræ cognoſcendæ & animadvertendi ſi quid in ea eſt admiratione dignum. Hæc nobis propinquior eſt aſtris; nam quæ poteſt eſſe mortalibus ſpes cognoſcendi Cœli? Quæ

Divini animi eſt, inquit, hæc & contemplari & certâ ſede diſponere; non autem more pecudum tantùm ad ea ſtupere, nec oculis effuſis in humum terreſtria tantùm ſapere. Hanc veram lectionem eſſe, itémque hanc legitimam horum verſuum ſedem, nemo eſt paullò doctior modò & æquior, qui facilè mihi non concesserit. *Scaliger*.

Ibidem. Ego verò facilè concedo viro ſummo egregiam eſſe ſententiam, quam ex verſibus ita diſpoſitis colligit. Sed propter *membranam quamdam, in qua erant excerpta quædam ex Poëtis*, ut de ea loquitur *Scaliger* ad vſ. 224. nolim ſine cauſa repudiare omnium Editionum lectionem, quæ etiam ſuis nitebatur membranis; cùm præſertim idem ex ea ſenſus oriatur. Trajectiones, niſi prorſus neceſſarias, nullas admitto; quid enim facilius eſt, quàm, trajectis verſibus, centonem conficere non malè cohærentem? Qua in re, nimius erat *Scaliger*, ut ex multis ejus operum locis liquet, & præſertim quidem ex præfatione ad *Manilium*. Gorallus.

250. *Sed prior hæc hominum.*] Ex iſtis colligitur ſuperiora, per conceſſionem, imò per confeſſionem dici. Fateor, inquit, rerum cœleſtium rationes ſcire, divini eſſe animi. Sed cœlum cognoſcere, terram verò ignorare extremæ dementiæ eſſe judico. Hinc ergo nos ad miraculum hoc Ætnæ conſiderandum latenter inducit. *Scaliger*.

253. *Nam quæ mortales ſpes eſt*] Et hìc non leviter graſſata eſt correctorum licentia, cùm mentem Poëtæ non adſequerentur. In veteribus excuſis rectè legitur:

Nam, qua mortalis ſpecies, quæ amentia major, &c.

Illud, *qua mortalis ſpecies*, dictum quomodo illud: *nam, qua tua humanitas, illi parces*. Dictum verò εἰς εὐτελισμὸν. Nam, inquit, ſi humanam ſpeciem contemplemur, quæ nihil cœleſte habet; quæ major inſania, quàm in cœleſtibus illis remotis immorari, hæc verò propiora terreſtria negligere? *Species*, τὸ σχῆμα. Significat verò tantùm id quod extra apparet. Ergo, ut dixi, εἰς ἐκφαυλισμὸν dictum eſt. *Scaliger*.

Ibidem. Quos correctores, quáſve antiquas editiones intelligat vir doctiſſimus neſcio. Sic habet, ut legimus, utraque editio Veneta,

In Jovis errantes regno perquirere? velle
Tantum opus ante pedes tranſire & perdere ſegnes?
Torquemur miſeri in parvis, premimúrque, labores
Ut ſe ſe pretio redimant, verúmque profeſſæ,
(Tur-

NOTÆ.

neta, niſi quòd eſt *majus* pro *major*. Si in Codicibus ſuis invenerunt Correctores primarum Editionum *mortalis ſpecies*, feliciter ſanè correxerunt *mortali*, aut *mortales ſpes eſt*; nam loquutio illa Scaligerana dura, coacta & inaudita eſt. Sed vehementer dubito de lectionibus Scaligeranis, qui ne verbo dignatus eſt indicare quæ fuerint editiones, quibus uſus eſt, & quales membranæ. *Gorallus.*

Ibidem. Legi poſſet, *nam qua, mortales, res eſt?* ut ſæpiſſimè apud Comicos. *Lindenbruchius.*

Ibidem. *Qua amentia major*] Si ita legiſſent Correctores, in ſuis membranis, hoc ſanè quod facillimum ac optimum ſenſum parit, conſtructioníque eſt conſentaneum, numquam mutaviſſent, in *majus*, quod in utraque editione Veneta legitur & ſenſu planè caret. *Gorallus.*

254. *Perquirere? velle*] Hoc eſt, perquirere quid in eo agatur. Poſt *perquirere* notam interrogationis apponendam puto. *Idem.*

255. *Tantum opus ante pedes*] Auctor vetus, apud *Donatum* in Adelphos: *quod ante pedes eſt non videt, cæli ſcrutatur plagas.* Quod jocularitet dictum fuit in Thaletem; qui, cùm ſiderum curſum contemplaretur, in puteum decidit. *Diogenes Laërtius*: Σὺ γὰρ, ὦ Θαλῆ, τὰ ἐν ποσὶν οὐ δυνάμενος ἰδεῖν, τὰ ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ οἴει γνώσεσθαι; *Tu enim, ô Thales, qui non potes videre quæ ſunt ante pedes, quæ in cœlo ſunt putas te cogniturum?* Nec longè ab his abit illud Minutii Felicis, in Octavio: *Deſinite cœli plagas & mundi fata & ſecreta rimari, ſatis eſt pro pedibus adſpicere.* Lindenbruchius. Vide & *Ægidium Menagium* ad Diog. Laërt. I. 34.

156. *Premimúrque labantes*] Malo, quod illa membrana habebat, *premimurque labore*; quamquam ut ex illa lectione leviuſculè depravata veritas indaganda ſit, ſtatim ex ſequentibus patebit. *Scaliger.*

257. *Dum ſe ſe pretio redimant*] Non minimæ laudis fuerit, ex eadem membrana obſcurum & intricatum hujus loci ſenſum expedire. Ex ea igitur ita legimus:

Torquemur miſeri in parvis, premimúrque, labores
Ut ſe ſe pretio redimant, verúmque profeſſa
(Turpe!) ſilent artes viles, inopéſque relicta.

Hoc

Quæ major amentia, quàm ſi animo palantes, per Jovis regnum, inquiramus in ea quæ illic fiunt, & contra prætereamus & negligamus ſocordiâ noſtrâ, hîc in terris, quod fit in monte Ætna? Propter res nihili magnos labores ſuſcipimus, quibus propemodum opprimimur, ut ex iis lucrum aliquod ad nos redeat; dum

Hoc unum, inquit, ſatagimus, ut cùm ex laboribus noſtris tantùm proventûs & fructûs refecerimus, quantùm ſumtûs fecimus, poſtea ipſi labores & artes à nobis negligantur. Putà, agricolæ qui agros colendos conducunt, ſeu redimunt, tantiſper torquent ſe, dum tantum percipiant ex agro, quanti locatus fuit eis à domino; &, hoc ſolum conſiderant, poſſitne fructus pro impenſa ac labore redire. Quod ſi modò adſequuntur, omnia reliqua perfunctoriè agunt. Cùm ergo ex proventu culturæ labores reficiunt, hoc eſt, ut loquitur *Cicero*, quando non certatur cum impenſis fructibus vinearum; id, nimirum, eſt. quod ille vocat labores ſe ſe redimere pretio. Illud verò *turpe*, quod vix poteramus legere in illa membrana, dicendum *διὰ μέσου*. *Propertius* Lib. IV. El. VI. 45.

Et nimiùm remis audent (proh turpe!) Latinis
Principe te, fluctus regia vela pati.

Scaliger.

Ibidem. Hîc per omnia ſequuti ſumus feliciſſimam emendationem viri ſummi. Habet Aldina editio:

Dum ſe ſe pretio redimunt, verúmque profeſſa eſt.
Tum demum viles taceant, inopéſque relicta.

Aliæ editiones habent, *profeſſa*. Quæ lectiones, cùm ſenſu careant, oſtendunt Correctores non nimis audacter hîc ſe geſſiſſe; alioquin enim, mutatis verbis, ſenſum nobis aliquem non ægrè confeciſſent. *Labores ſe pretio redimunt*, cùm ex iis redit ad nos is fructus, qui non tantùm æquat impenſas, ſed & ſuppeditat præterea ſumtus in quotidianam vitam faciendos. Quia qui *redimunt* quidpiam pretium ejus, ſeu pecuniâ, ſeu aliâ re traditâ æquant; ideò *redimere* eſt interdum quidpiam facere, quod compenſet laborem aut jacturam. Sic *redimere culpam* dicitur non tantùm qui mulctam ſolvit, ſed & quī egregio facinore compenſat detrimentum ſuâ culpâ creatum. *Plancus* apud Ciceronem Epiſt. Lib. X. Ep. 8. *Non enim præteritam culpam videri volo redemiſſe, ſed optima mentis cogitata jam pridem, maturo tempore, enunciare.* Gorallus.

Ibidem. *Verúmque profeſſa*] *Verum profeſſas* artes vocat, quæ pro ſumtu & impenſa pecuniam reficiunt domino. Sic elegantiſſimè *Pindarus* in ſolatium ſumtuum & impenſarum Olympionicis reddi *καλλίνικον λυτήριον δαπανᾶν*, cùm gloria illos ex victoria ſequitur.

(Turpe!) ſilent artes, viles, inopéſque relictæ.
Noctes atque dies feſtinant arva coloni,
Callent rure manus, glebáſque uſu experiuntur;
Fertilis hæc ſegetíſque feracior, altera viti,

Hæc

N O T Æ.

tur. Nam τιθελιπποτροφία non ſine maximis ſumtibus erat, ut ſciunt omnes, qui Græcos auctores, præſertim Ariſtophanem, legerunt. Sic ergo τὸ λυσιτελὲς ab ea ratione dixerunt Græci; nimirum, quod ſumtum æquat, proventu fructûs. Id enim ita Stoïci veteres, ἐτυμολογοῦσι, nempe, ὅτι λύει τὰ τελέσματα εἰς αὐτό, ὥστε τὴν ἀντικατάλλαξιν τὴν ἐκ τῆς πραγματείας ὑπεραίρειν τῇ ὠφελείᾳ. Et Bias rectè dixit, ἐκ λυσιτελῶν εὐτελῶν, hoc eſt, ut ego adludens interpretor, *ex utilibus vilibus*; non, ut Plinius, ex *bonis malis*. Sed puto, hæc mens Poëtæ: torquemur in agro exercendo, lucri cupiditate; artes verò, quæ verum profitentur, id eſt, Philoſophia, jacent & negliguntur. Hæc eſt vera interpretatio. *Scaliger.*

Ibidem. Tam liquidum eſt ſolam veram eſſe ultimam interpretationem, ut mirer ſuperiora omnia, quaſi futilia, à viro magno non fuiſſe tranſverſo ſtylo inducta. *Verum profeſſa artes* ſunt quæ ſe verum homines edocturas profitentur. *Gerallus.*

258. (*Turpe!*) *ſilent artes*] Rectè *turpe* veluti parentheſi includendum vidit vir doctiſſimus. Sic Horatius Epod. IX. 16.

Intérque ſigna (turpe!) militaria
Sol adſpicit Conopeum.

Ubi vide veterem Interpretem. *Silent* autem *artes*, quas nemo docet, de quibus nemo loquitur. Ideò *Virgilius* vocavit Botanicas artes, *mutas*, quòd in magno pretio non fuiſſent, Æneid. XII. 397.

Scire poteſtates herbarum, uſúmque medendi
Maluit & mutas agitare inglorius artes.

Idem.

159. *Noctes atque dies*, &c.] Ante hunc verſum interjiciendi tres iſti verſiculi, qui infra alieno loco poſiti erant.

Torquentur flammâ terræ, ferróque domantur
Scrutamur terras, evertimus omne profundum,
Semen ut argenti quæratur, ut aurea vena.

Ex quibus cognoſcis non ſolùm loco ſuo motos, ſed etiam inter ſe tranſpoſitos fuiſſe hos verſiculos. Quantum autem tenebrarum

offu-

dum Philoſophia (ô rem turpem!) quæ doctrinam veritatis profitetur ſe nobis ſuppeditaturam, ad ſilentium adigitur ac contemnitur. Continente labore agricolæ terram colunt, 260 & opere ipſo indureſcunt. Terrarum genera, ut ſciant cui rei apta ſint, experiuntur uſu, donec intelligant hanc fore aptam ſegetibus, aliam

offuderint ei loco, in quem irrepſerant, mox ex ſequentibus apparebit. *Scaliger.*

Ibidem. Imò incommodiore multò loco hîc eſſent hi verſiculi, quàm ubi ſunt in antiquis Editionibus Venetis. Non admodum fuit felix vir magnus, in ſerie orationis evolvendæ; qui magis excoluerat memoriam quàm judicium, eo præſertim tempore, quo in *Virgilii* Catalecta ſcripſit. *Gerallus.*

Ibidem. *Feſtinant arva coloni*] Supra, *feſtinantis opus.* Horatius: *depreperare coronas.* Scaliger.

Ibidem. Prior locus, hoc eſt, vſ. 32. *Cornelii Severi* malè profertur, nam illic opus non regitur à verbo *feſtino.* Aſſerendus erat locus ex Metamorph. Lib. XI. 575.

——— *& jam quas induat illo*
Feſtinat veſtes, ———

& alia ſimilia, quæ non deſunt. *Gerallus.*

261. *Callent rure manus*] *Theocritus:*

——— *μακέλᾳ τετυλωμένος ἔνδοθι χεῖρας.*

Scaliger.

Ibidem. Hîc *rus* pro opere ruſtico ſumitur; quod qui faciunt, calloſas manus brevi habent. *Gerallus.*

Ibidem. *Glebarum uſu experiuntur*] Inepta lectio *καὶ ὑποσόλοικος.* In veteribus excuſis neſcio quid *κίβδηλον* legitur.

——— *glebarum experimur uſu.*

Quod quid monſtri ſit neſcio. In membrana illa: *glebarum expellimur uſu*, quod quàm proximè accedit ad excuſorum veterum lectionem; hoc eſt, nimia agricolatione, nimióque opere ruſtico ſordeſcimus, ut à quovis expellamur & explodamur. *Scaliger.*

Ibidem. Membranæ *Scaligeri* adſentiuntur Venetæ Editiones. Sed ſine dubio meliùs habent libri, ex quibus editum eſt,

——— *glebarum uſu experiuntur;*

nam non dubito ex libris MSS. eſſe lectionem, quæ alioqui ſenſu caret, Correctores enim enim ſiquid mutant ſensûs cauſâ mutant. Attamen pro *glebarum* legendum *glebáſque*, nam coloni uſu experiuntur glebas, hoc eſt, agros, unde intelligunt quibus plantis apti ſint. *Gerallus.*

262. *Ecr-*

Hæc platanis humus, hæc herbis digniſſima tellus,
Hæc dura & melior pecori, ſilviſque fidelis,
Aridiora tenent oleæ, ſuccoſior ulmis
Grata. Leves cruciant animos & corpora cauſæ
Horrea uti ſaturent, tumeant & dolia muſto,

Plená-

NOTÆ.

262. *Fertilis hæc*, &c.] Alii legunt hîc, *ſegetis* & *vitis*; ſed hæc eſt antiquiſſimarum editionum lectio. Sunt autem veluti verba agricolarum dicentium quid uſu compererint. *Idem.*

262. *Hæc platanis humus*] Intelligit arbores quæ, umbræ dumtaxat causâ, conſerebantur, inter quas longè eminebat platanus; nam hanc nominat, exempli dumtaxat causâ: ut ſupra inter planetas Venerem, Saturnum & Martem, inter inerrantes ſtellas Booten, Orionem & Sirium, &c. non quòd alias ſtellas excluſas calculo ſuo vellet. Audiamus *Plinium*, ut quanto in pretio eſſet temporibus *Severi* intelligamus. Sic ergo ille Lib. XII. Cap. I. *Quis non jure miretur, arborem umbræ gratiâ tantùm ex alieno petitam orbe? Platanus hæc eſt, mare Jonium, in Diomedis Inſulam, ejuſdem tumuli gratiâ, primùm invecta; inde in Siciliam tranſgreſſa, atque inter prima donata Italiæ, & jam ad Morinos uſque pervecta, ac tributarium etiam detinens ſolum, ut gentes vectigal & pro umbra pendant. Dionyſius prior, Siciliæ tyrannus, Rhegium in urbem tranſtulit eas, domûs ſuæ miraculum, ubi poſtea factum gymnaſium*, &c. *Hæc actum circa capta Urbis ætatem, tantúmque poſtea honoris increvit, ut mero infuſo enutriantur. Compertum id maximè prodeſſe radicibus*, &c. Vide, ſi opus eſt, & ſequentia, quæ docebunt cur Platani, potiùſquàm alîus arboris, meminerit noſter Poëta. *Idem.*

Ibidem. *Hæc herbis digniſſima tellus*] Neſcio quid ἀφελὲς in hac lectione apparet. Nam quid herbæ ad platanos? Sed verè & eleganter in membrana exaratum fuit, *hæc ederis digniſſima tellus.* Exagitat ſuperfluum ſtudium arborum, quas magis ad voluptatem, quàm ob fructum inſtituebantur. In quorum numero, ut omnes ſciunt, platani ad deambulationes, ederæ ad ſedilia, & umbracula diligenter ſerebantur. *Scaliger.*

Ibidem. In utraque Veneta, eſt *herbis*, quod ſervavimus; nec opus eſt id, quod eodem verſu cum platanis conjungitur, eſſe potiùs arbuſtum, quàm olus. *Virgilius* Georg. I, 55.

Arborei fœtus alibi, atque injuſſa vireſcunt
Gramina.

Gorallus.

263. *Hæc*

aliam vitibus, aliam arboribus umbriferis, aliam oleribus, aliam denique pecori & ſilvis, quippe duriorem. Experientiâ norunt oleas quidem eſſe in ſiccioribus locis ſerendas, in humidioribus verò ulmos. 265 Animus & corpus curis cruciantur, ut horrea ſegetibus, dolia muſto impleantur, utque fœni-

263. *Hæc diti melior pecori*] Jam cœpi meis ſuſpicionibus aliquam fidem habere, cùm hæc mihi ſuſpecta lectio antea fuerit, & ex veteri membrana falſi convicta. Ea habet:

Hæc dura & melior pecori ſilviſque fidelis.

Intelligit ergo quæ paſtonibus melior erat; ea enim eſt, quæ durior & ſterilior. Calles, ſaltus, ſilvas, vocabant Veteres. Vide *Varronem* de Re Ruſtica. *Scaliger.*

Ibidem. Varronem conſule Lib. I. de R. R. c. 6. & ſeqq. cui adde & *Columellam* Lib. II. c. 2. *Gorallus.*

Ibidem. *Silviſque fidelis*] Hoc eſt, in qua ſilvæ feliciter proveniunt. *Cicero* Ep. ad Famil. Lib. XVI. Ep. XVII. *Et doctrina & domus, & ars & ager etiam fidelis dici poteſt; ut ſit, quomodo Theophraſto placet, verecunda tralatio.* Nimirum, ut amicus, ut ſervus fidelis dicitur, qui quod ei mandatur ita curat, ut amico aut hero utilem operam præſtet: ſic ager *fidelis* dici poteſt, qui fruges aut plantas quaſvis ſibi mandatas alit atque auget, ita ut dominus ſpe ſuâ non fruſtretur. Sic *Horatius* Carm. Lib. III. Ode XVI. 30.

Purus rivus aquæ, ſilváque jugerum
Paucorum & ſegetis certa fides meæ
Fulgentem imperio fertilis Africæ
Fallit ſorte beatior.

Ubi Scholia antiqua: *ubertas glebæ fertilis, non decipiens ſpem domini.* Contra eidem Poëtæ eodem Libro Od. I. 30. *fundus mendax* dicitur, qui quod ab eo ſperabatur non præſtat.

Fundúſque mendax, arbore nunc aquas
Culpante, nunc torrentia agros
Sidera, nunc hyemes iniquas.

Pariter Epiſt. Lib. I. Ep. VII. 87. *Spem mentita ſeges*, eſt quæ ſpem fefellit. *Gorallus.*

266. *Horrea uti ſaturent*] Hoc eſt, repleant, ut *ſaturá* animalia dicuntur quæ ſat cibi ſumſerunt, ac referta eo ſunt. Sed *ſatiare* aut *ſaturare* majorem vim habet quàm *explere*, ſi credimus *Nonio Marcello*: Expleri, *inquit*, & ſatiari, *hanc habent differentiam. Expleri eſt tantummodo plenum eſſe, ſatiari ſupra modum & abundantiam.* Quod probat locis *Lucretii* & *Ciceronis.* Gorallus,

 268. *Quâ*

Plenáque deſecto ſurgant fœnilia campo.
Sic avidi ſemper, quà viſum eſt carius iſtis,
Scrutamur rimas & vertimus omne profundum,
Quæritur argenti ſemen, nunc aurea vena,
Torquentur flammâ terræ, ferróque domantur.
Implendus ſibi quiſque bonis eſt artibus; illæ
Sunt animi fruges; hæc rerum maxima merces,
Scire quid occulto naturæ terra coërcet,
Nullum fallere opus, non mutos cernere ſacros

Æt-

NOTÆ.

268. *Quà viſum eſt carius iſtis*] Hoc eſt, inclinamur in eam artem quærendi lucri, quæ nobis magis arridet, lucrúmque majus affert. *Idem.*

269. *Scrutamur rimas*] Hunc verſum & duos ſequentes loco ſuo motos fuiſſe, quando ſunt ſubjecti verſui 277. nemo dubitare queat. Hoc unum quærendum erat, ubi eſſent reponendi. Nobis nullus æquè commodus, atque hic, videbatur, videbitúrque pariter, niſi vehementer fallimur, cuivis attentè legenti. *Idem.*

269. *Et vertimus omne profundum*] Sic Aldina, pro *evertimus.* Si quis neſciat quomodo profundum vertatur ſolum, ad quærenda metalla, adeat oportet *Plinium* Lib. XXXIII. cap. 4. & ſeqq. *Idem.*

270. *Quaritur argenti ſemen*] Non ſolùm hic alieno loco poſitum hunc verſum, ſed & ipſum corruptum eſſe, antè admonuimus. Ita autem in veteri membrana exaratus fuit:

Semen ut argenti quæratur, ut aurea vena

Elegantiùs ſanè, quàm quomodo formis excuſi legunt. *Argenti ſemen*, ut Lycophron ἀργύρου γνύθος. *Scaliger.*

Ibidem. Nobis ſat commoda vulgata lectio viſa eſt. *Argenti ſemen* videtur vocare Poëta tenues venas, ex quibus colligere licet argentum in loco quodam gigni, aut fortè etiam Galenam, vel Molibdænam quæ eſt communis auri & argenti vena, ut docet *Plinius* Lib. XXXIII. cap. 6. & Lib XXXIV, cap. 17. Ubicumque enim, ut idem tradit, *una inventa vena eſt, non procul invenitur alia.* Gorallus.

271. *Torquentur flammâ terra*, &c.] Hoc interpretatur *Plinius* Libro XXXIII. ubi multis oſtendit quis uſus ferri & ignis in metallis inveniendis. *Idem.*

273. *Sunt*

fœnilia ſint fœno referta. Sic aviditati noſtræ modum nullum ponimus, & dum quærimus pretioſiora memoratis, ſcrutamur rimas montium, & viſcera eorum evertimus, ut argenti & auri venæ inveniantur. Terra, cui admiſtum eſt metallum, coquitur, & ferro comminuitur. Verùm, inanibus illis laboribus omiſſis, unumquemque oportet honeſtis artibus mentem inſtruere. Hæ demum ſunt veræ animi meſſes, & longè maxima ſunt præmia laboribus noſtris, ſi ſciamus quid in viſceribus terra occultet, nec quidquam eorum quæ in ea fiunt nos fu-

273. *Sunt animi fruges*] Hoc eſt, quibus alitur animus, ac veluti fructus quos è laboribus ſuis refert. *Idem.*

275. *Nullum fallere opus*] Οὐδὲν λαθεῖν ἡμᾶς. Ita & alibi loquutus eſt: *nec tentat fallere peſtem.* Scaliger.

Ibidem. Subaudiendum *nos*; ut magna merces laborum noſtrorum dicatur, *ſi nullum opus nos fallat*, hòc eſt, ſi nullus naturæ effectus ſit nobis ignotus, omniúmque cauſas reddere poſſimus. Frequens eſt hoc ſenſu verbum *fallere*, cùm apud quoſvis bonos auctores, tum præſertim apud *Tacitum*, ut vel Index Freinshemianus docebit. Vide & locum *Horatii* allatum ad vſ. 263. *Gorallus.*

Ibidem. *Non multos cernere ſacros*] Hoc ſanè ne Sibylla quidem intelligat. Vetus Editio habet: *non multis cernere ſacros*, &c. Vide an legi poſſit: *non limis cernere ſacros Ætnai mortis fremitus*, &c. Limis cernit, qui ſtupet novitate rei, neque audet recto vultu ἀντοφθαλμεῖν, ut loquuntur Græci. An legendum, *non mutos?* Contemplari fremitus non mutos Ætnæ, & eorum cauſas reddere. Puto hanc interpretationem meliorem eſſe. *Sacros fremitus*, & alibi *ſacros ignes*; magis ex admirantium perſona, quàm ex ſua; ut ſupra: *Sacra perurgentem captivi tollere cœli.* Vult ergo nos novitate rei non percelli, quod Græci eleganter dicunt ξενίζεσθαι. Quod bene expreſſit vetus Poëta:

Dum ſtupet, ac novus eſt & adhuc non novit amorem.

Hoc eſt, dum ξενίζεται τῷ ἔρωτι, ἄπειρ τῷ ἔρωτι· Hoc autem πάθος in ſapientem cadere negabant Stoïci: τὸν σοφὸν οὐδὲν θαυμάζειν τῶν δοκούντων παραδόξων, οἷον χαρώνεια, καὶ ἀμπώτεις, καὶ πηγὰς θερμῶν ὑδάτων, καὶ πυρὸς ἀναφυσήματα: *ſapientem quidquam admirari eorum, quæ inuſitata videntur, qualia Charonea, æſtus maris, fontes calidarum aquarum, & ignis emiſſiones.* Et illam Stoïcorum ſententiam habebat in animo ille, cùm ita ſcribebat

Nil admirari prope res eſt una Numici, &c.

 Item

Ætnæi montis fremitus, animúmque furentis,
Non ſubito pallere ſono, nec credere ſubter
Cœleſtes migraſſe minas ad Tartara mundi;
Noſſe quid impediat ventos, quid nutriat ignes,
Unde repente quies & multo fœdere pax ſit;
Cur creſcant animi penitus, ſeu fortè cavernæ
Introïtúſque ipſi fervent, ſeu terra minutis
Rara foraminibus in venas abſtrahit auras.
Planius hoc etiam, rigido quà vertice ſurgit,

Illinc

N O T Æ.

Item *Seneca* loquens de eadem re, de qua hic noſter *Corn. Severus*: *Nihil horum ſine timore miramur; & cùm timendi cauſa ſit, neſcire, non eſt tanti, ſcire ne timeas?* Scaliger.

Ibidem. Non erat dubitandum quin legendum eſſet, quàm proximè ad vulgatam lectionem, *mutos*; nam metu & admiratione obmuteſcimus; ſi quid contingat terrificùm, aut cujus rationem reddere nequeamus. Apud *Lucretium*, Iphigenia mactanda. Lib. I.

Muta metu terram genibus ſubmiſſa petebat.

Ad quem locum, plura exempla congeſſit *Dionyſ. Lambinus*. Gerallus.

277. *Non ſubito pallere ſono*] Ne hunc quidem verſum intelligunt, qui eum tamquam planum & facilem prætericrunt. Sed facile eſt errorem, ſeu mendum agnoſcere ex illa membrana. Nam tribus ſequentibus verſiculis in ſuam ſedem reſtitutis, & hinc exemtis, videbis ita conjungendum eſſe verſiculum hunc cum alio, qui proximus, poſt illos tres verſus, ſuccedit:

Non ſubito pallere ſono, non credere ſubter
Cœleſtes migraſſe minas ad tartara mundi.

Jam nihil planius iſtâ lectione. Sed membrana jam nos defecerit, utpote quæ tantùm habet uſque ad *Plenáque deſecto*, &c. *Cœleſtes minas*, ϑεῶν μῆνιν. Qui enim audiunt illos Ætnæ fremitus, ſtatim concipiunt in animis ſuis, aliquid humano majus ibi eſſe, &c. *Scaliger*.

Ibidem. Nihil certius eſt, ut jam diximus, quàm quod habet hic vir ſummus. *Gerallus*.

278. *Ad Tartara mundi*] Hoc eſt, ad loca depreſſa & remota terrarum.

fugiat; adeò ut rationem reddere poſſimus fremituum montis Ætnæ, nec ſi eum furentem audiamus ſubito ſonitu terreamur, nec credamus non ampliùs è cœlo, ſed ſub terra è profundiſſimis locis, audiri Deorum cœleſtium minas. Juvat etiam noſſe quid coërceat ventos, quid ignes Ætnæos alat, [280] unde fiat ut ingenti eorum motui ſuccedat ſubita quies, atque ſumma tranquillitas, deinde cur in imis partibus novi reparentur tumultus; ſive in patentibus cavernis ipſóque earum introïtu denuò fervor creetur; ſive terra, per tenues meatus, novas auras in ſe ſe trahat. Pleniùs hoc in ſummo monte, quâ rupes adſurgunt, cer-

rarum. Sic *Heſiodus*, quem imitatur noſter, habet τάρταρα γαίης. Vide *Joannem Clericum* ad *Theog. Heſiodi* verſ. 119. *Gorallus*.

280. *Unde repente quies*, &c.] Totus hic locus ita legendus eſt:

Unde repente quies, & multo fœdere pax ſit;
Concreſcant animi penitus; ſeu forte caverna,
Introïtusve ipſi ſervent: neu terra minutis
Rara foraminibus venoſis abſtrahat auras.

Illud *concreſcant animi*, *animos* etiam *ignis* infrà dicet. Poſſet & utcumque legi, *cur creſcant anima.* Sed & prior lectio defendi poteſt. *Scaliger.*

Ibid. *Multo fœdere pax ſit*] Tametſi hîc nihil mutari volo, attamen libentiùs legerem, *& inito fœdere.* Verùm *multum fœdus* dici propriè poteſt multiplex fœdus, hoc eſt, multis legibus & pactionibus, promiſſiſque conſtans; hîc verò tralaticio ſignificatu magna tranquillitas. *Gorallus*.

281. *Cur creſcant animi*] Ferri non poteſt *concreſcant animi*, & ſenſus eſt apertus: *noſſe cur animi creſcant*, &c. hoc eſt, cur incendium, veluti exſtinctum, iterum renovetur collecto denuo animo. Vide vſ. 276. *Idem.*

282. *Fervent*] Sic lego pro *ſervent*, quod ſenſu caret. Ceterùm multò minùs abii à ſcriptura antiquarum Editionum, quàm *Scaliger*, qui multa mutavit, ut ſenſum conficeret huic loco minimè convenientem; nam pro *ſeu* bis legit *neu* & pro *ne venis*, habet *venoſis*. Idem.

283. *In venas*] Sic lego pro *ne venis*, minimâ mutatione. Senſus ex interpretatione liquet. Vide vſ. 98. *Idem.*

Illinc infeſtus, atque hinc obnoxius, intus
Undique diverſas admittere cogitat auras;
At conjuratis addit concordia vires;
Sive introrſus agunt nubes & nubilus Auſter;
Seu forſan flexere caput, tergóque feruntur.
Præcipiti delata ſono premit unda, fugátque
Tor

NOTÆ.

285. *Rigido quà vertice ſurgit*] Nimirum, mons; qui cùm undique ventis etiam contrariis perfletur, paratus eſt quaſvis auras excipere, ex quocumque cardine cœli ſpirent. *Idem.*

286. *Illinc infeſtus*] *Infeſtus* & *obnoxius* oppoſita. Nam illud pugnax, hoc verò cedens. *Scaliger.* Nimirum, hinc admittens auram, illinc emittens, pro multitudine foraminum, reſiſtit aut cedit vento. *Gorallus.*

287. *At conjuratis*] Sic lego pro *Et*. nam hunc verſum ſuperiori contraria habere ſatis liquet, cùm *diverſa aura* & *conjurata*, hoc eſt, conjunctæ opponantur. *Conjuratos ventos* pariter dixit *Claudianus* in Panegyr. de III. Honorii Conſulatu:

O nimiùm dilecte Deo! cui fundit ab antris
Æolus armatas hyemes, cui militat æther,
Et conjurati veniunt ad claſſica venti!

Idem.

288. *Nubilus Auſter*] Vide ad vſ. 169.

289. *Flexere caput*] Id eſt, ſeu retrò eunt. *Scaliger.*

Ibidem. *Tergóque feruntur*] Hoc eſt, terga vertunt, aut retrorſum recedunt, quà venerant. *Gorallus.*

290. *Præcipiti delata ſono*] Veteres excuſi, *delecta*, unde *dejecta*. Totus autem locus ita legendus eſt:

Præcipiti dejecta ſono premit unda, fugátque
Torrentes auras.

Nam, ut ex ſequentibus patet, nunc apparat diſputationem, qui vult probare ventum illum, qui ignem animat, excitari maris agitatione, quod egit ſecretos calles ſub terra, id quod & *Ariſtoteles quoque* teſtatur, idque vocat διαυλωνίζειν· Δοκεῖ, inquit, διαυλωνίζειν ὑπὸ τὴν γῆν ἡ θάλασσα. Cùm igitur, ut eſt in Epitome *Trogi*, neceſſe ſit, ut Sicilia per fiſtuloſos meatus multam vim ſubjecti æquoris excipiat, aquarum ille concurſus raptum ſecum ſpiritum in imum fundum trahit, atque ibi ſuffocatum tamdiu tenet, donec per ſpiramenta terræ diffuſus nutrimenta ignis incendat. *Claudianus:*

Seu

cernere licet.; 285 hinc enim mons rejicit ventos, illinc verò admittit; interioráque ſunt ita diſpoſita ut poſſint contrarias auras excipere, quarum conjunctarum majores ſunt poſtea vires; ſive eas nubilus aër, auſterque introrſum pellant; ſeu retro, aliqua de ratione, ipſæ ferantur. 290 Aqua vicini maris per præcipites meatus delata eas fugat, &

> *Seu mare ſulfurei ductum per viſcera montis*
> *Oppreſſis igneſcit aquis, & pondera librat*, &c.

Item & Lucretius:

> *Præterea magna ex parti, mare montis ad ejus*
> *Radices frangit fluctus æſtúmque reſorbet,*
> *Ex hoc uſque mari ſpelunca montis ad altas*
> *Perveniunt ſubter fauces. Hac ire fatendum eſt*
> *Et penetrare mare, & penitus ſe cogier arcte,*
> *Atque afflare foràs, ideóque extollere flammas*
> *Saxáque ſubjectare & arenæ tollere nimbos.*

Addit ſimilitudinem ex organis hydraulicis, ut enim in illis agitatio aquæ tubulos animabat: ita etiam hîc in Ætna motus aquæ ſubterraneæ excitat ſpiritum, ſpiritus incendium. Hoc ſanè qui in Puteolano agro fuerunt ſciunt verum eſſe. Nam in eo tumultus ille & fremitus montis ardentis non alia ex cauſa fit, quàm ex aquæ egreſſum rimantis agitatione. *Seneca: ignem ſpiritus concitat; aqua, ſi ventum detrahas, inertes ſunt.* Scaliger.

Ibidem. Omnia hæc optima, niſi quòd *delata* malimus, cùm ſit in utraque Editione Veneta. In iis malè *una* legitur pro *unda*, ſed in ſequente verſu *Aldina* rectè habet *auras* pro *curas*, quod eſt in aliis. *Gerallus.*

Ibidem. In V.C. *delecta* legitur, quod illuſtriſſimus *Joſ. Scaliger* in *dejecta* mutat. Mihi tamen illud *delecta* etiam probum videtur. Deligere enim antiquitus pro dejicere uſurpatum apud *Terentium* legitur. *Plautus* quoque Aſinariâ ea voce uſus, Scenâ, *cur me retentas:*

> *Huic quod dem nuſquam quidquam eſt,*
> *Hinc me clamore ex ædibus delegit hujus mater.*

Sic enim malo ex V.C. Florentino legere, quam, ut alii, *hinc me amantem ejecit. Clamor* hîc convicium, ut & apud *Pacuvium: ubi illic me miſerum quiſnam clamore eliminat.* Sic etiam dicebant *eligere* pro ejicere. Lycon apud Rutilium Lupum; *Interea alium contumelioſè extra januam electum vacillantem puer ſuſtentat.* Nec puto mendoſum locum eſſe. *Lindenbruchius.* Ego verò ejuſmodi archaïſmorum, ſine neceſſitate, amantem non fuiſſe politiſſimum vatem *Corn. Severum* puto. *Gerallus.*

Torrentes auras, pulſatáque corpora denſat.
Nam veluti, reſonante diu Tritone canoro,
Pellit opes collectus aquæ, victúſque movetur
Spiritus, & longas emugit buccina voces,
Carminéque irriguo magni cortina theatri
Im-

N O T Æ.

291. *Torrentas auras*] Aut calidas, aut rapidè motas; utrumque enim verbo *torrere* ſignificatur. Utriuſque exemplum ſuppeditabit *Virgilius*. *Torrentes* vocat ardentes Æneid. IX. 105.

Per pice torrentes, atrâque voragine ripas,
Annuit, &c.

Torrentia verò rapida Eleg. VII, 52.

Hîc tantum Borea curamus frigora, quantum
Aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas.

Gorallus.

292. *Nam veluti ſonant ore diu*] In antiquitus excuſis, *ſonitura diu*. Ego lego: *ſonit aura*. *Sonere aures* dixit *Lucretius*. Non probo aliorum correctionem, *reſonante diu Tritone*. Non dubium autem quin Tritonem ponat, inter Hydraulica, qui aquarum adſultu conceptâ aurâ voces ederet, ut buccina, imò per buccinam, quam ori admotam geſtabat, vocem ederet; & ſanè ſimilia habemus in Heronis Pneumaticis. In Theatris autem fuiſſe & in illis, quæ ἠχεῖα vocabant, poni ſolitum fuiſſe veriſimile eſt. Ex hujus exemplo vult probare Ætnæ ſpiritus illos ex aqua intus agitata excitari. Quare fallitur multarum litterarum vir, qui ſimpliciter hîc tamquam de Tritone marino dictum accepit, non tamquam de organo hydraulico. Non enim advertit ſimilitudinem, quâ hîc utitur Poëta. *Nam veluti ſonit aura diu*. Subintelligo τὸ cùm, ut poſtea dicitur. Perinde ac ſi dixiſſet: *Nam veluti cum ſonit aura*. Scaliger.

Ibidem. In antiquiore Editione Veneta, reverâ eſt *ſonitura*, ſed in Aldina *ſonat ore*. Emendationem, quam repudiat *Scaliger*, optimam tamen eſſe puto; nec concoquo inutilem archaïſmum, quo admiſſo, ne conſtructio quidem ſatis conſtat, niſi ſuppleto *cum*. Ceterùm acutè vidit agi de inſtrumento Hydraulico, cujus ope ex buccina Tritonis marmore aut metallo conſtantis ſonitus erumpebat; nec hunc locum attentè legerat *Adrianus Turnebus*, quem hic caſtigat *Scaliger*, cùm aliter cenſuit Adverſar. Lib. II. cap. 21. *Gorallus*.

293. *Pellit opes collectus aqua*] Hoc eſt, vim aquæ, nam hæc eſt propria ſignificatio vocis *opes*, quæ deinde divitias ſignificavit. *Idem*.

Voſſiuſ-

& corpora in quæ incidit coarctat. Nam quemadmodum in Tritone, buccinam ore tenente, & diu reſonante, aquam pellit, ac deinde ejus motu ac pondere victus recedit ventus, & per buccinam elapſus longas voces edit; 295 quibus cortinæ theatri fornix

Victúſque movetur] Sic profert hunc locum *Turnebus*, nam Editiones malè habent *movere*. Nimirum, aquam pellit ſpiritus, & aqua viciſſim ſpiritum, qui tandem victus erumpit per foramina aperta, quale fuit os Tritonis buccinæ. Ad ejuſmodi inſtrumenta reſpexit *Seneca* Quæſt. Natur. Lib. II. Cap. VI. *Quis*, inquit, *ſine intenſione ſpiritûs cantus eſt? Cornua & tubæ, & ea quæ aquarum preſſurâ* (ſic enim legendum) *majorem ſonitum reddunt, quàm qui ore reddi poteſt, nonne aëris intentione partes ſuas explicant?* Ubi vide *Joannem Opſopœum*, quem nequaquam laudatum exſcribit more ſuo *Lib. Fromondus*. Gorallus.

295. *Carminéque irriguo*] Præter primam, hanc quoque addidit παραβολὴν, ex organis hydraulicis, quæ à pneuſticis ſic differunt, quòd pneuſtica noſtra follibus ventum concipiunt, illa verò aquarum agitatione. Eleganter ea ita deſcribit *Claudianus*, in eruditiſſimo carmine ad Manlium:

Et qui magna levi detrudens murmura tactu
Innumeras voces ſegetis moderatur ahenæ,
Intonat erranti digito, penitúſque trabali
Vecte, laborantes in carmina concitat undas.

Meminit & Servius ad illud: *Neptunus ventis implevit vela ſecundis. Phyſicè*, inquit, *loquutus eſt; motu enim aquæ ventus creatur, ut videmus in bombis organorum. Organarius* vocabatur qui Hydraulica tractabat. Sic enim in veteri Gloſſario: *Organarius*, ὑδραύλης. Sed obſcura ſunt ea, quæ de illis tradit *Vitruvius* Lib. X. &, ut ipſe ait, non eſt facilis ratio, neque omnibus expedita ad intelligendum, præter eos, qui in his generibus habent exercitationem. Sed & pneuſtica organa noſtra non ignota fuiſſe Veteribus, argumento erit doctum Epigramma *Juliani* Apoſtatæ, quod & digniſſimum duximus, ut hic non ibi tantùm legeretur.

Ἀλλοίην δονάκων ὁρόω φύσιν· ἦ που ἀπ' ἄλλης
Χαλκείης τάχα μᾶλλον ἀνεβλάστησαν ἀρούρης
Ἄγριαι; οὐδ' ἀνέμοισιν ὑφ' ἡμετέροις δονέονται,
Ἀλλ' ὑπὸ ταυρείης προθορὼν σπήλυγγος ἀήτης
Νέρθεν ἐϋτρήτων καλάμων ὑπὸ ῥίζαν ὁδεύει.
Καί τις ἀνὴρ ἀγέρωχος ἔχων θοὰ δάκτυλα χειρὸς
Ἵσταται ἀμφαφόων κανόνας συμφράδμονας αὐλῶν
Οἱ δ' ἀπαλὸν σκιρτῶντες ἀποθλίβουσιν ἀοιδήν.

Imparibus numeroſa modis canit arte regentis,
Quæ tenuem impellens animam ſubremigat undam:
Haud aliter ſubmota furens torrentibus aura
Pugnat

NOTÆ.

Variam arundinum video naturam, an ex alio aveo fortè magis germinarunt agro ſilveſtres? neque ſpiritibus noſtris agitantur, ſed è bubulo erumpens folle ventus ſubter, ſub radicem benę foratorum calamorum intrat. Quidam vero vir ferox, habens digitos manûs celeres, ſtat tangens canonas concordes tibiarum, hæ verò molliter cantantes exprimunt cantilenam. Non abſimile faciebant & cadi, quibus impactæ tibiæ erant. Quæ cùm ex quadam parte hominis ſpiritu animarentur, cantum edebant diſtinctum foraminum varietate; id quod in pneuſticis fiebat, regularum motu, quas vulgò *marcas* dicimus. Ab eo *Pithaula* dicebantur eorum τεχνίτῃ. *Varro* ὄ[illegible] λύρας:

Inflet priuſquàm tibias in orcheſtra,
Domi ſua Pithaula ramices rumpit.

Item *Propertius* Lib. IV.

Tibia Mygdoniis cantat eburna cadis.

Qui locus *Propertii*, ita antiquitus excuſus, poſtea ab audaci quodam interpolatus eſt. Et veriſimile eſt nihil aliud voluiſſe *Senecam* cùm hæc ex Metrodoro verteret: *quomodo in dolio cantantis vox per totum cum quadam diſcuſſione percurrit ac reſonat, & tam leviter mota tamen circuit non ſine tactu ejus, tumultúque quo incluſa eſt*, &c. Aſcaules verò, quem utricularium Latinè dicimus, pænè idem facit. Hoc tantùm differunt; iſte inſtigans ventum conceptum exanimat utrem, ac veluti exprimit cubito, ut in Copa:

Ad cubitum raucos excutiens calamos.

Cujus generis ſunt præſtantiſſimi technitæ in agro Pictavienſi. Pithaula verò, cùm inſpiratam in cado ligneo aut eburneo concepiſſet animam, per fiſtulam vocalem, foraminibus in ea diſpoſitis, ita modulationes, &, ut *Gellius* loquitur, *frequentamenta* diſtinguebat. *Scaliger.*

Ibidem. Hæc omnia doctè, quamvis alieniora à *Cornelio* noſtro. Cur *irriguum* carmen hoc vocet ſatis liquet, cùm nonniſi ope aquæ ſonitus ille ederetur. Similem etiam loquutionem invenit *Scaliger*, apud *Manlium* Lib. III. vſ. 4.

——— *Veſtros extendere fines*
Conor, & irriguos in carmina ducere cantus.

Antea legebatur *ad indignos*, ſed locum emendavit ex Gemblacenſi codice, vúltque metaphoram eſſe ductam à fontibus & rivis, quos ſpecu & incili per arva ducunt, tum locum hunc *Severi* profert. Crediderim ſanè hac in re alterum alterius imitatorem fuiſſe, nam
&

nix undique reſonat, arte ejus qui hydraulicum organum pulſat, & qui tenui impulſo vento aquam agitat: ſic aquæ magno impetu in cavitates Ætnæ irrumpentes

& alibi habent nonnullas loquutiones planè ſimiles. Sic ſupra vſ. 143. cùm dixerit Cornelius:

Tu modò ſubtiles, animo duce, percipe curas,

habet *Manilius* Lib. III.

Nunc age ſubtili rem ſummam perſpice curâ.

Confer etiam initium ejuſdem libri Maniliani, & hunc noſtrum à vſ. 9. ad aliquot ſequentes. *Gorallus.*

Ibidem. *Magni cortina theatri*] Hoc eſt, tholus theatri. *Ennius:*

Quaque freto cava cæruleo cortina receptat.

Scaliger. Idem vir magnus, in conjectaneis ad Lib. VI. Varronis de Lingua Latina, unde hîc *Ennii* verſus depromtus, oſtendit cortinam propriè dici lebetem; eáque vox frequens eſt eo ſenſu, apud *Plinium* in Hiſt. Naturali; de qua poſſis & Etymologicon *Ger. Joannis Voſſii* conſulere. Ex forma rotunda lebetis videtur dictus fornix, aut concameratum opus formæ haud abſimilis; quale erat adytum Apollinis Delphici, unde Oracula edebantur. *Varro* loco memorato. *Cava cortina dicta, quod eſt inter terram & cælum ad ſimilitudinem cortinæ Apollinis.* Videtur ergo intelligi ædificium concameratum poſt ſcenam, aut ei imminens, ex quo ſonitus è Tritonis ore audiebatur. Ejuſmodi erat Ω'δεῖον Athenis, quod ſic deſcribitur à *Plutarcho*, in Pericle p. 160. Τῇ μὲν ἐντὸς διαθέσει πολύεδρον καὶ πολύστυλον, τῇ δὲ ἐρέψει περικλινὲς, καὶ κάταντες ἐκ μιᾶς κορυφῆς πεποιημένον, εἰκόνα λέγουσι γενέσθαι καὶ μίμημα τῆς βασιλέως σκηνῆς: *in interiore diſpoſitione multa habet ſedilia & multas columnas, tecto verò circumquaque convexum & acclive ex uno faſtigio factum, imaginem ajunt fuiſſe & imitamentum regii tentorii.* Gorallus.

296. *Canit arte regentis*] Hoc eſt, reſonat cantu, ſonitúmque adauget, prout organum à Muſico pulſatur. *Idem.*

297. *Subremigat*] Hoc eſt, occultè quaſi remis quibuſdam movet. *Virgilius* Æneid. X, 225.

Quarum quæ fandi doctiſſima Cymodocea
Pone ſequens dextrâ puppim tenet, ipſáque dorſo
Eminet, ac lavâ tacitis ſubremigat undis.

Idem.

298. *Submota furens torrentibus aura*] Lege *torrentibus auris*; *ſubmota* ſubauditur *unda*. Alioqui ſatis obſcurum locum puto fuiſſe iis, qui recentioribus editionibus præfecti fuerunt. *Scaliger.* Obſcurus ſanè eſſet, ſi, ut vult vir doctiſſimus, mutaretur; ſed nihil habet obſcuri, ſi relinquatur intactus, etenim aura torrentibus aquis in Ætnæ viſceribus impulſa, & in anguſtum coacta furit, ut ſibi viam aperiat. *Gorallus.*

302. *Ut*

Pugnat in anguſto & magnùm commurmurat Ætna.
Credendum eſt etiam ventorum exſiſtere cauſas
Sub terris ſimiles harum, quas cernimus extra;
Ut cùm denſa cremant inter ſe corpora, turbâ
Eliſa in vacuum fugiant, & proxima ſecum
Momina tota trahant, tutáque in ſede reſiſtant.
Quòd ſi fortè mihi quædam diſcordia tecum eſt,
Principiiſque aliis credas conſurgere ventos,
Non dubium rupes aliquas, penitúſque cavernas
Proruere ingenti ſonitu; caſúque propinquas

Diffu-

N O T Æ.

302. *Ut cum denſa cremant inter ſe corpora*] *Cremant*, cremantur, ut *movet mare*, & *Catullus: tantùm abhorret ac mutat*. Eamdem ſimilitudinem videtur æmulatus *Seneca*, ut & alia, cùm de eadem re tractaret. *Alii*, inquit, *in igne cauſam quidem eſſe, non ob hoc judicant, ſed quia pluribus locis ardeat & proxima quaque conſumat. Quæ ſi quando exeſa ceciderint, tunc ſequi motum earum partium, quæ ſubjectis adminiculis deſtituta labant, donec corruêre, nullo occurrente, quod onus exciperet. Tunc chaſmata, tunc hiatus vaſti aperiuntur; aut cùm diu nutavere ſuper ea ſe, quæ ſuperſunt ſtántque, componunt. Hoc, apud nos quoque, videmus accidere, quoties incendio pars civitatis laborat, cùm exuſta trabes ſunt, aut corrupta, quæ ſuperioribus firmamentum dabant; tunc diu agitata concidunt; & tamdiu differuntur, & incerta ſunt, donec in ſolido reſederunt.* Hæc *Seneca*, in quibus expreſſam penè iiſdem verbis eamdem ſententiam vides. Ad hanc rem facit, quòd quomodo Veteres partem corruptam in ædificio vitium facere dicebant: ità etiam cùm partes plures in ruinam proclives eſſent, convitium vocabant. Sic legitur, in quodam monumento noſtræ Veronæ: CONVITIUM REFECERUNT VALVAS LIMEN DE SUA PECUNIA LARIBUS DANT. *Scaliger.*

Ibidem. Hæc poſtrema *Scaligeri* ad *Severum* nihil faciunt, & locus ille *Senecæ* pertinet ad cauſam motuum terræ, non ad cauſam venti, de qua loquitur noſter, quamvis loquutiones nonnullæ ſint utrobique ſimiles. Vult *Severus* cùm varia corpora ſimul comburuntur, copiâ materiæ combuſtæ fieri ut multæ ejus partes divulſæ per vacua ſpatia ferantur rapiántque ſecum vicinas rupes, quarum motu ſubito

magnus

pentes impellunt aërem, qui in anguſtum ſpatium coactus repugnat, & magnos mugitus intra Ætnam excitat. 300 Credibile etiam eſt exoriri ventos in ſubterraneis ſpecubus, eodem modo ac extra terram; ita ut cùm multa ſimul corpora uruntur, aliorum multitudine eliſa nonnulla in vacuas ſpeluncarum partes ferantur & proximas ſecum ruïnas agant, feràntque, donec locum in quo requieſcere queant invenerint; quomodo ventus excitatur. 305 Quòd ſi fortè à me diſſentis hac in re, ac putas aliunde oriri ventos; non potes tamen negare rupes & cavernarum fornices interdum magno ſonitu corruere, eóque lapſu

magnus excitetur ventus. Sic *Plinius* de monte auri quærendi gratiâ ſubfoſſo & corruente Lib. XXXIII. cap. 4. *Mons fractus cadit ab ſe ſe longè, fragore qui concipi humanâ mente non poſſit, & flatu incredibili.* Idem fieri vult *Severus* intra Ætnam. *Gorallus.*

L 304. *Nomina tota*] Lege *momina.* Ita vocat proclives in ruinam partes & nutantia in ſe pondera. *Momen* propriè eſt ῥοπὴ in libra, ſeu bilance. *Scaliger.* Vide ad vſ. 212.

306. *Principiiſque aliis*] Peſſimo facinore hunc locum interpolarunt correctores. At veteres Editiones rectè:

Principiis quod ab his credas conſurgere ventos
Non dubium rupes, &c.

Eſt autem eadem loquutio ſupra, ut adnotavimus, & apud *Terentium*;

Quod tibi nunc vir videatur eſſe, magnus nebulo eſt.

Dixit à ventis ruinam excitari. At nunc occurrit objectioni, ſi quis fortè putat ex ruina ventos cieri. *Scaliger.*

Ibidem. Utraque tamen Veneta habet *aliis*, quod etiam poſtulat ſenſus, quem vir magnus non eſt adſequutus. *Gorallus.*

308. *Proruere ingenti ſonitu*] Repone ex antiquitus excuſis *provehere.* Provehi cavernas vi & impetu ventorum. Deinde:

——— *caſúque propinquas*
Diffugere impellique minas;

Non *impellique animas.* *Minas* vocat quæ jam *momina*, hoc eſt, nutantes ruinas. *Scaliger.*

Ibidem. Cave ne ei credas, cùm pro egregio ſenſu, quem lectio vulgata parit, nobis hîc propinet ineptam ratiocinationem. Verum eſt antiquiorem Venetam Editionem habere hîc *provehere*, ſed eſt ma-

Diffugere, impellique animas. Hinc cernere v
Haud humore etiam nebulas effundere largo,
Ut campis, agriſque ſolent, quos obruit amnis.
Vallibus exoriens caligat nubilus aër,
Flumina parva ferunt auras, vis proxima venti eſt;
Eminus adſpirat fortis & verberat humor.

At-

NOTÆ.

manifeſtum mendum. Si *Scaliger* id fortè inveniſſet in recentioribus editionibus, juſſiſſet illico mutari in *proruere*, ne nihil dicendum haberet. At quævis lectio vetuſtiorum Editionum, aut etiam Codicum non ſatis eſt gravis ratio ut recentiora mutentur; cùm & Codices & Editiones illæ ſcateant mendis, quæ paſſim bene ſunt à poſterioribus editoribus correcta. Maneant ergo immota hîc, quæ bene poſita erant. *Gorallus.*

309. *Hinc cernere ventos.*] Hinc licet cernere ventos eſſe cauſam ruinæ, non contrà. Hoc volebat probare, ſed lacuna facta eſt. Quare ſtatim poſt hæc aſteriſcus ponendus; quo inter hæc & ſequentia verba labes facta eſſe notetur. *Scaliger.*

Ibidem. Nihil hîc deeſſe, nec ſenſum eum eſſe, quem putabat vir ſummus, interpretatio noſtra, niſi fallimur oſtendet. *Gorallus.*

310. *Haud humore etiam*, &c.] Legebatur *aut*, ſed res oſtendit legendum *haud*; vult enim Poëta ex nebulis non admodum denſis ſæpe ventos oriri. Non eſt quidem ventus, dum ſunt nebulæ, ſed reverâ nebulæ aëris decurſu abreptæ venti vehementiam augent. Sequitur hîc noſter ſententiam *Metrodori*, qui ventum eſſe cenſebat ὑδατώδους ἀναθυμιάσεως ἔκκαυσιν, *aquoſi anhelitus æſtum*; de qua vide *Petrum Gaſſendum* Phyſicæ Sect. III. Membri prioris Lib. 2. Cap. I. *Gorallus.*

311. *Ut campis agriſque ſolent*] Hoc tamen pernegat *Seneca* Quæſt. Nat. Lib. V. c. 3. *Adjice nunc quod circa flumina & lacus frequens nebula eſt, arctatis conjunctiſque corporibus, nec tamen ventus eſt.* Imò verò rariſſimè talem nebulam brevi non ſequitur ventus, vapores enim nimis denſi quà magis cedit aër defluunt; & circa flumina ferè ſemper eſt tenuis ventus. *Seneca* aptior erat ad declamitandum de rebus Ethicis, quàm de Phyſicis. *Gorallus.*

Ibid. *Solent*] Scribe *ſolet*. Scaliger. Nihil opus eſt, nam verbum hoc refertur ad *nebulas*. Gorallus.

Ibid.

lapſu vicinum aërem impellere, ut quaquaversùm fugere neceſſe habeat. Eadem ratione videmus in aperto aëre ventos 310 excitari ope nebularum, non uſque adeò craſſarum; quod fit in campis, quos fluvius inundavit. Etenim ex iis locis primùm caliginoſa nebula exoritur, ex qua ventus deinceps naſcitur. Quin & parva flumina ſecum ſemper auram aliquam deferunt. Nimirum, vapores è longinquo delati aërem verberant

Ibid. *Quos obruit amnis vallibus exoriens*] Intelligit χαράδραν. *Scaliger*. Fallitur, nam *vallibus exoriens*, non poteſt referri ad fluvium, qui non exoritur in vallibus, ſed in editioribus locis, unde in valles defluit; verùm ad *humidum aërem*, hoc eſt, ad vapores. *Gorallus*.

312. *Caligat nubilus aër*] Hoc eſt, caliginem creat. Videtur imitatus *Virgilium*, qui ita habet Æneïd. II, 606.

> —— *námque omnem, qua nunc obducta tuenti*
> *Mortales hebetat viſus tibi, & humida circum*
> *Caligat, nubem eripiam.*

Idem.

313. *Flumina parva ferunt auras.*] Nam omnia flumina aquarum decurſu vicinos etiam vapores & aërem rapiunt; aut vapores emittunt, qui pro ratione riparum huc aut illuc feruntur. Excipitur tamen Nilus, qui αὔρας ἀποπνεούσας μοῦνος πάντων ποταμῶν οὐ παρέχεται, ut habet *Herodotus* Lib. V. c. 19. hoc eſt, interprete *Plinio* H. N. Lib. V. c. 9. *unus omnium nullas exſpirat auras.* Ad quem locum vide *Jac. Dalecampium* & *Joan. Harduinum* ejus Scriptoris Interpretes. Non quæremus verúmne ſit necne quod de Nilo dicitur; ſed ex eo liquet nihil præter communem ſententiam hîc allatum à *Severo*. Gorallus.

Ibidem. *Vis proxima vento eſt.*] Lego *venti*, ubi enim flumina, ibi aura quædam proxima. Certum enim eſt ex fluminibus auras excitari. Cujus rei vel fidem fecerit ille, apud *Plutarchum*, in vitis, qui noctu ex recentis ventuli agitatione, ſuſpicatus eſt non procul flumen abeſſe. *Scaliger*.

Ibidem. Reſpicit vir ſummus ad vitam M. Antonii, ubi Mardus, qui dux erat itineris Romano exercitui, ἐθάῤῥυνε τὸν Ἀντώνιον, ὡς ἐγγὺς ὄντος τοῦ ποταμοῦ, καὶ γὰρ αὔρα τις ἀποῤῥέουσα νοτερὰ ἐ ψυχρότερος ἀὴρ ἀπαντῶν ἡδίω τὴν ἀναπνοὴν ἐποίει: *animum addidit Antonio, vicino quippe flumine; etenim aura quadam effluens humida, & frigidior aër occurrens, ſuaviorem reddebat reſpirationem.* Vide & *Homerum* Odyſſ. E, 469.

315. *Ea-*

Atque hæc in vacuo ſi tanta potentia eorum eſt,
Hoc plura efficiant intra, clauſique neceſſe eſt.
His igitur cauſis extra, penitúſque coacti
Exagitant venti, pugnántque in faucibus, arctè
Pugnantes & ſuffocat intus, ut unda profundo
Terq; quaterq; exhauſta graves ubi perbibit Euros;
Ingeminant fluctus & primos ultimus urget.
Haud ſecus adſtrictus certamine tangitur ictu
Spiritus, involvénſque ſuo ſibi pondere vires
Denſa per ardentes exercet corpora venas,
Et quacumq; iter eſt properat, tranſitq; morantem,

Donec

N O T Æ.

315. *Eorum eſt*] Hoc ſubſtitui, pro *rerum eſt*, quod caret ſenſu; cùm ſit manifeſtum ſermonem hìc eſſe de ventis. *Idem.*

316. *Efficiant infra*] Ita legendum eſt:

Efficiunt intra, clauſique neceſſe eſt.

Scaliger.

317. *His agitur cauſis extra penitúſque coactis*] Lege:

His igitur cauſis extra, penitúſque coacti
Exagitant venti.

Sic paullò pòſt idem error: *ingeminat fluctus*, legendum, *ingeminant*. *Exhauſta unda*, ἀναβροχθεῖσα, ἀναῤῥοιβδεῖν. *Homerus* de Scylla & Charybdi. *Idem.*

Ibid. *Extra, penitúſque*] Hoc eſt, cùm in externis, tum in penitioribus partibus; nam *penitus*, & *extra* opponuntur. *Manilius* Lib. IV. de cœlo penitiùs conſiderando:

—— penitúſque Deus, non fronte notandus.

Gorallus.

318. *Exagitant venti*] Sic antiquior Editio Veneta. Rectè, hoc eſt, *exagitant ſe*. Idem.

319. *Pugnantes ſuffocant*] Neque hoc intelligo, neque concinnus verſus eſt. Ego puto legendum: *pugnantes ſipho catis intus* *Siſo*, ſeu *Sipho* eſt τύφων abſorbens fluctus. Quod ex comparatione ſequenti explicatur:

rant atque impellunt. Quòd ſi in patente aëre tanta ſit vis ventorum, majorem habeant oportet, pluráque efficiant cavernis clauſi. His igitur de cauſis cùm extra terram, tum etiam intra commoventur venti, & in arctioribus faucibus pugnant & pugnantes accedente aquâ ſuffocantur: quemadmodum in alto mari, ubi undæ ventis aliquoties exagitatæ tument, fluctus ſummopere augentur, pelluntúrque priores ſequentibus. Non abſimiliter aër conſtrictus pulſúſque & pondere ſuo vires nactus exagitat denſiora corpora, dum defluit per ardentes Ætnæ meatus, & rapidè fertur quacumque via patet, ac morantes obices perfringit; donec

—— *ut unda profundo*
Térque quatérque exhauſta, graves ubi perbibit Euros.

Cùm dicit ſiphone quati ventos, ſignificat ex abſorptu illo ſtipationem ventorum fieri, ex qua motum illum καὶ σφυγμὸν in partibus proclivibus, & ruinoſis naſci. *Catit* pro *quatit.* Scaliger.

Ibidem. Multas doctas ac felices conjecturas maximi viri laudavimus, & ambabus ulnis amplexi ſumus; ſed hæc audacior eſt, & alienior à loci ſententia, quàm ut ferri queat. Minimâ mutatione legimus: *pugnantes & ſuffocat intus*, cùm in Aldina ſit *pugnantes ſuffocat & intus.* Tranſpoſuimus conjunctionem, ut ſtaret verſus, qui tamen paullò durior eſt, quòd cæſura careat. Sed non deſunt tales, etiam in bonis Poëtis; nec major mutatio fieri potuit, ſine Codicum auctoritate. *Gorallus.*

Ut unda] Hoc eſt, unda ſuffocat ut Euros quos perbibit. *Idem.*

322. *Adſtrictus certamine*] Hoc eſt, certans cum aqua in loco arcto, ex quo elabi vix poteſt. *Idem.*

323. *Involvénſque ſuo ſibi pondere vires*] Hoc eſt, colligens vires ſuas in arctum & toto pondere ſuo urgens. *Idem.*

324. *Corpora venas*] Exoletæ editiones habent *nervos.* Quod dictum, ut Græcorum Ἶνες. Itaque lectionem illam mutare mihi religio eſt. *Scaliger.* Sic habet ſanè antiquior Veneta, ut Aldina *venas*; quam ſequuti ſumus, quia ſic ſolet vocare *Severus* meatus ſubterraneos, per quos venti feruntur; non *nervos*, quæ appellatio minùs eſſet commoda. *Gorallus.*

325. *Tranſitque morantem*] Nimirum, materiam. *Idem.*

Donec confluvio reſolutis æſtibus, omnis
Exſilit, atque furens totâ vomit igneus Ætnâ.
Quòd ſi fortè putas iiſdem decurrere ventos
Faucibus, atque iiſdem pulſos remeare, notandas
Res oculis locus ipſe dabit, cogétque negare.
Quamvis cæruleo ſiccus Jove frigeat æther,
Purpureóque rubens ſurgat jubar aureus oſtro,

Il-

N O T Æ.

326. *Confluvio revolutis æſtibus*] Veteres editiones *revolvens*, ſed mendosè, pro *devolvens*. Lege totum locum, *confluviis devolvens æſtibus*, ut dicat *æſtus confluvios*. Devolvens ἀρχαϊκῶς dictum, ut *volventibus annis, volventia ploſtra*. Eſt autem hic τὸ *devolvens* κατωφερὴς, vel, ut Poëtæ dicunt, προαλὴς. Quod Latinis Poëtis eſt *prapes*; ut *Ennius* dixit *prapete portu*, ad Græcorum exemplum, quibus eſt προαλὲς πεδίον, & Poëta vetus ἀνώνυμος.

——— *magnus cui prapete mento*
Perfluit Oceanus.

Prapes mentum, unde nimis facilè labant aquæ. Et Ennius:

Prapetibus hilares ſe ſe polchreiſque loceis dant.

Prapetia loca dixit, ad quæ facilis adlapſus eſſet. Eſt autem vox omnino Græca προπετὴς, facilè pronum ad labendum. *Scaliger.* Hæc omnia præter rem; quaſi quòd Poëtam ſuum explicare non poſſet, id eruditâ digreſſione penſare deberet. Cùm utraque Editio Veneta habeat *revelutis*, legimus *reſolutis*. *Confluvio reſolvi æſtus* Poëta dicit, ad ſignificandum æſtuantem materiam totam reſolvi in liquorem poſtquàm confluxit in unum locum, aucto, nimirum, communi motu. *Gorallus.*

327. *Exſilit*, &c.] Hunc amnem deſcripſimus ex *Strabone* ad vſ. 201.

328. *Quod ſi fortè putas*, &c.] Dixerat jam dudum cauſas incendii non in ſuperficie montis eſſe, ſed in fundo. Cui conſequens & ἀκόλουθον nunc addit Ætnam non agitari ab externo vento, ſed ſuo ex aquarum inteſtinis colluctationibus excitato. Idque probat ex caligine, quæ ſemper ultra Ætnæum apicem cernitur. Nam cùm reſidet æſtus, tunc nubes agitatur ad perpendiculum. Nam ſi ita eſſet, neceſſe erat librari ab æſtu montis. Atqui illa quà ventus cumque impellit fertur, cùm tamen Ætna non æſtuat. Idem & *Seneca* attingit loco, quem ſupra attigimus. *Scaliger.*

Ibidem. Locus *Senecæ* exſtat Quæſt. Nat. Lib. V. c. 9. Sed in eo de

lonec æſtu liquefacta & conjuncta montis materia; luvii inſtar erumpat, & per montem torrentes flu- ꝉus evomat. Quod ſi fortaſſe crederes ventos Æt- ıæ cavernas ſubire per eaſdem fauces, per quas :rumpunt; videre poteris ex re ipſa ea, quibus n contrariam ſententiam adducêris. Quamvis ſum- ma ſit aëris ſerenitas, & ſol ſummo ſplendore ful- geat.

le hac nube nihil mihi occurrit. Itaque vir magnus, more illius ɛvi, quaſi ſupercilio Critico indignum fuiſſet deſignare librum & ca- ɔut, negligenter teſtem *Senecam* citavit. In ceteris nexum oratio- ıis *Severi* non feliciùs evolvit. *Gorallus.*

329. *Atque iiſdem pulſis*] Repono *pulſos*, quod & confirmatur :x veteribus Editionibus. Pudet me in tam minutis immorari. Sed quid facias, ubi in recentioribus editionibus nihilo correctior lectio ınveniatur? *Scaliger.*

331. *Cæruleo ſiccus Jove*] Alii, putà antiquitus excuſi, habent *ſic.* Ergo *cæruleum* pro ſudo & ſereno, ita & alibi loquitur.

—— cum ſicco frigida monti Deſidia eſt ——

Ita & *Cæſennius Getulicus:*

Non illic aries verno ferit aëra cornu,
Cnoſſia nec Geminos præcedunt cornua Tauri,
Sicca Lycaonius reſupinat ploſtra Bootes.

Tamquam intelligat Britanniam ſudo & ſereno aëre eſſe, propter diuturnam glaciem. Quod tamen ſecus ſe habere experientia do- cuit nos. Eos verſus *Getulici*, apud *Servium*, corruptos emenda- vimus. *Scaliger.*

Ibidem. Aldina habet *Jove*, quod ſine dubio melius eſt, quàm *ſic*, quod caret ſenſu, nec ferri ullo modo poteſt. Verſus noſtri, quem profert *Scaliger* eſt 376. ſed aliter eum ipſe legit. Non opus eſt oſtendere *Jovem* dici *aërem*, nemo enim hoc neſcit. Quis enim non legit in Od. I. Lib. I. Horatii

——— manet ſub Jove frigido
Venator;

& innumera talia apud Poëtas? *Gorallus.*

332. *Jubar aureus*] *Priſcianus* Lib. V. col. 658. Ed. Putſchianæ: Jubar *quoque tam maſculinum, quàm neutrum proferebant. Ennius in Annalibus:*

Interea fugit albu' jubar Hyperioni' curſum

Calvus in Epithalamio:

Heſperium ante jubar quatiens ———

Si enim maſculinum, vel femininum, jubarem *dixiſſet quatiens.* Go- rallus.

Illinc obſcurâ ſemper caligine nubes
Pigraque defuſo circumſtupet humida vultu.
Proſpectat ſublimis opus; vaſtóſque receſſus,
Non illam fugat Ætna, nec ullo intercipit æſtu;
Obſequitur quacumque jubet levis aura, reditque.
Placantéſque etiam cœleſtia Numina thure
Summo cerne jugo, vel quâ liberrimus Ætna
Improſpectus hiat; tantarum ſemina rerum
Si

NOTÆ.

333. *Illinc obſcura*] De hac ita *Ariſtoteles* loquens de montibus ardentibus; Τὸ δ' αὐτὸ αἴτιον καὶ τοῦ εἰωθότος ἐνίοτε γίνεσθαι σημείου περὶ τοὺς σεισμούς. ἢ γὰρ μεθ' ἡμέραν, ἢ μικρὸν μετὰ δυσμὰς, αἰθρίας οὔσης, νεφέλιον λεπτὸν φαίνεται διατεῖνον καὶ μακρὸν οἷον γραμμῆς μῆκος εὐθύτητι διηκριβωμένον, τοῦ πνεύματος ἀπομαραινομένου διὰ τὴν μετάστασιν: *Hac eadem etiam eſt cauſa & ſigni quod conſuevit interdum fieri, ante terra motus. Vel enim interdiu, vel paullò poſt occaſum, cælo ſereno, tenuis nubecula apparet, extenſa & longa, quaſi linea recta longitudine; nimirum, langueſcente ſpiritu, propter migrationem.*, Meteorolog. Lib. II. cap. 8. Scripſit & *Strabo* quoſdam auſos adſcendere ſummum cacumen, ac retuliſſe, inter alia, quæ reperiſſent, fuiſſe μέσον βουνὸν τεφρώδη τὴν χρόαν, ὑπὲρ δὲ τοῦ βουνοῦ νέφος ὄρθιον διανεστηκὸς εἰς ὕψος ὅσον διακοσίων ποδῶν ἠρεμοῦν, εἰκάζειν δὲ καπνῷ: *medium collem cinereum colorem — ſupra verò collem nubem erectam ſtetiſſe, in altum ad* CC *pedes ſe efferentem quieviſſe, & ſimilem eſſe fumo.* Lib. VI. pag. 189. Ed. Gen. Ergo in ſequentibus legendum *circumſtrepit*, non *circumſtrepat*. Quod cur in *circumſtupet* mutarit Antuerpienſis editio, cauſam non diſpicio. *Scaliger.*

Ibidem. Atqui oſtendit vir doctiſſimus cur *circumſtupet* legendum ſit, verbis *Strabonis*; nam *circumſtupet* perinde eſt ac ἠρεμεῖ, hoc eſt, *quieſcit*. Præterea quis audivit aëre tranquillo *circumſtrepere* nubem? Nam & *Strabo* poſt vocem ἠρεμοῦν, addit, cùm ejuſmodi nubes cernitur εἶναι νηνεμίαν, quod omiſit *Scaliger*. Vide vſ. 341. Mirum eſt eum ex præmiſſis planè contraria *Strabonis* menti collegiſſe. *Gorallus.*

336. *Nam illam fugat Ætna*] Sic edidimus cùm abſurdè legeretur *non illam videt*, quod eſt naturæ rei & teſtimonio ipſius Poëtæ contrarium. Nam ſi nubes illa *ſublimis proſpectat opus*, etiam
eam

geat, ſupra Ætnam ſemper eſt obſcura nubes, quæ illic humida atque immota manet. Ex alto veluti deſpicit quid fiat in montis cavernis. Ætna nullo calore eam fugat, aut abſorbet; ſed levi aurâ huc illuc vecta, poſtea eò ſemper redit. Quin etiam potes videre thure Numinibus ſacra facientes, in ſummo Ætnæ jugo, etiam in eo loco in quo crateres aperti, nec temerè proſpiciendi hiant; ſi modò cauſam tantarum rerum flam-

eam Ætna viciſſim videt; & *Cornelius* noſter eam ſemper eò redire docet, cùm ventus cecidit. Fortè ex FUGAT factum eſt VUGAT, miſcente ſimiles ſonos Librario, unde natum VIDET. Vide *Priſcianum* Lib. I. ubi agit de numero litterarum. *Idem.*

338. *Placantes etiam*] Cùm reſedit tempeſtas Ætnæ, incolas ad ſummum montis culmen adſcendiſſe proditum à *Strabone*, quem modò citavi, loco. Etiam rem divinam facere ſolitos addit hîc *Corn. Severus.* Nam ſi nihil inteſtinum, inquit, irritet flammas, quæ ſunt ſemina tantarum rerum & ſtupeat profundum; ſæpe in ſummo jugo videas incolas rem divinam facere, vel uſque ad ipſos crateras, καὶ τὸ λεγόμενον ῥύακα. *Scaliger.*

340. *In proſpectus hiat*] Hoc denotat altitudinem, ad quam proſpectus hominum pervenire non poteſt. *Idem.*

Ibidem. Falſum eſt proſpectum hominum ad ſummum cacumen pervenire non poſſe, præſertim ſi eò adſcenderint, ut docet Poëta & poſt eum *Scaliger.* Nec tam altus eſt Ætna, ut ſumma ejus juga proſpici ex ſubjectis campis nequeant. Itaque intelligenda hæc verba de oſtiis craterum qui ſunt in ſummo monte, nec è ſuperiore loco proſpici ſunt. Liquet hoc ex verbo *hiat*, ſed rem confirmabit *Strabo*, loco antea laudato. Οἱ δὴ οὖν νεῶς ἀναβάντες διηγοῦντο ἡμῖν ὅτι καταλάβοιεν ἄνω πεδίον ὁμαλὸν ὅσον εἴκοσι σταδίων τὴν περίμετρον, κλειόμενον ὀφρύϊ τεφρώδει, τείχους τὸ ὕψος ἔχοντι, ὥστε δεῖν καθάλλεσθαι τοὺς εἰς τὸ πεδίον προελθεῖν βουλομένους: *Qui nuper Ætnam conſcenderunt narravere nobis in ſummo ſe inveniſſe campum æquabilem, ambitu circiter XX ſtadiorum, incluſum ſupercilio cineroſo quod muri haberet altitudinem; ita ut deſiliendum eſſet, progredi in campum volentibus.* Tum ſubjicit quæ laudavit *Scaliger*, deinde hæc ſequuntur: Δύο δὲ τολμήσαντας προελθεῖν, εἰς τὸ πεδίον, ἐπεὶ δὲ θερμοτέρας ἐπέβαινον τῆς ψάμμου καὶ βαθυτέρας ἀναστρέψαι μηδὲν ἔχοντας περιττότερον φράζειν τῶν φαινομένων τοῖς πόρρωθεν ἀφορῶσι: *ac duos ex illis auſos in campum progredi, cùm in calidiore ac profundiore arena veſtigia poſuiſſent, revertiſſe; neque quidquam amplius*

 iis,

Si nihil irritet flammas, ſtupeátque profundum
Hinc igitur quæris torrens vi ſpiritus ille,
Qui rupes, terrámque vorat, qui fulminat ignes,
Cur egit vires & præceps flexit habenas;
Præſertim ipſa ſuo declivia pondere numquam
Corpora deripiat, validóque abſolverit arcu.
Quòd niſi fallor, adeſt ſpecies: tantúſque ruïnis
Im-

NOTÆ.

iis, quæ eminus conſpiciebantur, habuiſſe quod narrarent. Hæc pars eſt montis, quâ *improſpectus hiat*, quoniam eorum hiatuum, ſive craterum interiores partes ne proſpicere quidem licet, nedum ut adiri poſſint. *Gorallus.*

340. *Tantarum ſemina rerum*] Hoc eſt, cauſas tantarum rerum. Significatum vocis & rationem ſignificatûs aperit *Cicero* Philip. II. cap. 22. hiſce verbis: *Ut in ſeminibus eſt cauſa arborum & ſtirpium: ſic hujus luctuoſiſſimi belli ſemen tu fuiſti.* M. Antonium alloquitur. Ad quem locum vide Interpretes, qui oſtendunt ſimili metaphora priorem uſum *Demoſthenem*. Sic quoque loquutus *Ælianus* Var. Hiſt. Lib. II. cap. 13. de Nebulis, quibus Socrati creatum eſt exitium. Καὶ ταῦτα ἐν τ῀ κωμῳδίας ἦν αὐτῷ τὰ σπέρματα: *Et hæc fuerunt illi cauſa Comœdia.* Idem.

341. *Stupeátque profundum*] Ἐὰν ἠρεμοῖ τὰ κάτω. Quia non vult externo vento agitari. Quod & divinus vir non ignoravit, cum cecinit: *fundóque exæſtuat imo.* Scaliger. Quid hæc ad rem? Satius erat notare videri hanc propriam eſſe ſignificationem verbi *ſtupere*, quod deducendum cenſuerim à ςύφω, *adſtringo*, *condenſo*, quia denſa & adſtricta quieſcunt faciliùs, quàm liquidiora. Nam & aqua *ſtupere* dicitur, quæ non movetur. *Martialis* Lib. IX. Epig. CII.

Multùm, crede mihi, refert à fonte bibatur
Qui fluit, an pigro, quæ ſtupet unda, lacu.

Deinde id verbum ad affectiones animi & corporis tranſlatum, quibus animus ſegnis, corpus verò fit immotum. *Gorallus.*

342. *Huic igitur credis torrens ut ſpiritus.*] Valde corruptus locus, quem ita legendum eſſe nullo modo dubito:

Hinc igitur quæris torrens vi ſpiritus ille,
Qui rupes, terráſque vorat, qui fulminat ignes,
Cur exit vires & præceps flexit habenas:

Ter-

flammas nihil accendat, quieſcántque montis viſcera. Quæres cur ventus ille tantâ vi ardens, qui rupes & terram abſorbet, & fulmina è monte emittit, viribus veluti coërcitis, 345 fornices, pondere ſuo in declivia ſponte tendentes, numquam in profundiores cavernas deripiat, eorúmque arcus diſſolvat. Sed veriſimilis ejus rei ratio hæc reddi poteſt; nimirum, tantâ celeritate flamma ruit,

Torrens vi correximus. Sic loquitur *Virgilius* ſæpenumero: *volat vi fervidus axis.* Porrò adſtruit argumentum à levitate. *Scaliger.*

344. *Cur egit vires*] Repono lectionem veterum Editionum: *cur exit vires.* Sæpe Veteres ita loquuntur, ut apud Statium: *exire vitam ſanguine*; apud Solinum: *exire hominem*; apud Lucretium:

Profluvium porrò, qui tetri ſanguinis acre
Exierat.

Scaliger.

Ibidem. Verum eſt ita habere, ut dicit *Scaliger*, editionem Venetam antiquiorem. Sed præfero *egit* Aldinæ & aliarum, hoc ſenſu: *cur retro egit vires*; quem ſenſum eſſe hujus loci oſtendunt verba ſequentia, & tota ſeries orationis. Is autem ſenſus non inveniatur in loquutione *exire vires*, quæ eſt perinde ac ſupergredi vires; cùm ſermo ſit de viribus coërcitis, non auctis. *Gorallus.*

Ibidem. *Et præceps flexit habenas*] Eleganter, ut ſupra:

Seu forſan flexere caput tergóque feruntur.

Ita etiam vulgò loquimur hodiéque in Gallia. Metaphora à re equeſtri, ut πρύμναν κρούσασθαι, à re navali. *Scaliger.*

345. *Præſertim ipſa ſuo*] Repetendum *cur* è ſuperioribus. *Gorallus.*

Ibid. *Declivia pondere*] Hoc eſt, quæ ſolo ſuo pondere versùs declivia impelluntur; nimirum, fornices cavernarum. *Idem.*

346. *Corpora diripiant*] Lege:

Corpora diripiat, validóque abſolverit arcu.

Cur cavernoſa non diruat & peſſumdet & diſſolvat à ſuo arcu, hoc eſt, fornice. Nam ſuſpenſum quaſi fornicibus ſolum, ſæpe idem dixit, id eſt, cavernoſum. *Scaliger.* Edidimus *deripiat* propter rationem allatam ad vſ. 124.

347. *Quod niſi fallor, adeſt ſpecies*] Videtur hoc velle, ſe ſpecioſam, ſeu veriſimilem ejus rei rationem proferre poſſe. Sed ſanúsne ſit hic locus, dubito. *Gorallus.*

Impetus attentos oculorum transfugit ictus.
Hæc levitas tanta eſt. Igitur ferit aura, movétque,
Sparſa liquore manus ſacros uti ventilat ignes;
Verberat ora tamen pulſatáque corpora noſtra
Incurſat; adeò tenuis vim cauſa repellit.
Non cinerem, ſtipulámve levem, non arida ſorbet
Gramina, nam tenuis plantis honor exit iiſdem.

Sur-

N O T Æ.

348. *Attentos oculorum transfugit ictus*] *Oculorum ictus* ἑλληνικῶς dixit ὀφθαλμῶν βολὰς, vel, ut D. Paulus, τὰς ῥιπὰς. *Scaliger.*

349 *Nec levitas tantos igitur*] Corruptus locus, legendum:

Hæc levitas. tanta eſt. igitur ferit aura movétque.

Ut ſit Epiphonema, cum concluſione, vel Epilogo. *Scaliger.*

350. *Sparſa liquore manus*] Jamdudum occurrebat interroganti, quare ille ignis, & ſpiritus, cùm adeò rapidus ſit, non demoliatur ſuſpenſos fornices & ſaxa declivia. Id ille ait quominùs fiat, in cauſſa eſſe miram rapiditatem & torrentem impetum. Nam cùm ille ſpiritus incidit in rectos canales, & nihil obvium habet, quo, ut *Seneca* loquitur, ſufflaminetur, ac interpelletur; tunc propter liberrimum curſum tanto impetu fertur, ut ipſam etiam oculorum attentam aciem fallat. Addit comparationem à face luſtrali. Cùm Sacerdos in luſtrationibus facem quatit, tantus inde excitatur flatus, ut ex eo repercutiantur ora & corpora noſtra. Tamen neque aduruntur ſata, quæ proximè admota fax lambit, dum agitatur, neque cinis ex altari rapitur. Genus luſtrationis, quod intelligit, diſertim deſcribit *Claudianus* VI. Conſulatu Honorii:

Luſtralem ſic triſte facem, cui lumen odorum
Sulfure cæruleo, nigróque bitumine fumat,
Circum membra rotat doctus purganda Sacerdos,
Rore pio ſpargens, & dira fugantibus herbis
Numina, terrificúmque Jovem Triviámque precatus,
Trans caput averſus manibus jaculatur in Auſtrum
Secum rupturas cantata pericula tædas.

Ut etiam poſſis adſequi quas *tædas* innuit *Ovidius*, illo verſu:

Urar ut inducta cerato ſulfure tæda.

Juvenalis:

——— *ſi qua darentur*
Sulfura cum tædis.

Sat. II, 157.

Ab

ruit, ut motum ejus vix poſſemus animadvertere, ſi intima montis introſpicere liceret; tanta ejus eſt levitas! Similiter ſine noxa aurâ ignis afflamur & movemur, cùm Sacerdotis nos luſtrantis abluta priùs aquâ luſtrali manus ſacris tædis nos attingit. Os tamen noſtrum ſæpe flamma verberat, membráque noſtra incurſat; quæ tenera licèt ſint, vim flammæ ferunt. Quin & in aris vicinum cinerem, ſtipuláſque & arida gramina ſæpe non abſumit flamma, nec proximarum ar-

Ab illa autem agitatione, quæ fiebat in orbem, manavit verbum *circumferre*:

——— ter ſocios purâ circumtulit undâ.

Nam priùs abluebant *rore pio*, hoc eſt, expiatorio; quod Græci vocant χερνίπτεσθαι. *Ariſtophanes* εἰρήνῃ: αὐτός τε χερνίπτου παραδοὺς ταύτην ἐμοὶ, ταύτην, hoc eſt, τὴν δᾶδα, *facem*. Scaliger.

Ibidem. Hæc omnia, prout decebat *Scaligerum*, hoc eſt, doctiſſimè & acutiſſimè congeſta ſunt. Vide *Ariſtophanis* Pacem pag. 696. Ed. majoris Genevenſis, ubi lege quæ habet *Q. Sept. Florens Chriſtianus*. Adde & quæ collegit *Joan. Lomeierus* de luſtrationibus per ignem Capp. XIX. & XX. Operis de Luſtrationibus. *Gorallus*.

Ibid. *Sacros uti ventilat ignes*] Sic edidi, cùm eſſet *ubi*; nam hîc eſt comparatio, quæ alioqui vix conſtaret. *Idem*.

351. *Verberat ore*] Lege *ora*. Repercutit ora noſtra, & cogit incurſare corpora eorum, ad quos accidit facis agitatæ aura. Hoc ſanè quotidiè experimur verum eſſe, in pueris à pedibus, qui noctu faces allucent heris ſuis. Cùm enim languens lumen rotatione facis recreant, tantùm auræ excitant ut circumſtantium corpora trepidare faciant, nihil autem proximum urant, id enim non ſinit celer & rapida agitatio. Quare & *Seneca*, cùm multa alia ex hoc Poëmate deſumſiſſet, non abſtinuit hac comparatione: *Fax*, inquit, *exagitata ignes reſtituit, immota torpeſcit*. Scaliger.

Ibid. *Pulſatáque corpora noſtra*] Hoc eſt, ut flammâ luſtrali pulſata corpora non uruntur, quia celeriter trajicitur flamma. Hinc monitum *Ovidii* luſtraturum corpus igne alloquentis Faſt. IV. vſ. 781.

Móxque per ardentes ſtipulæ crepitantis acervos
Trajicias celeri ſtrenua membra pede.

Gorallus.

354. *Plantis humor*] Lege, *honor*; τὰ γήρεια καὶ ἐπανθέματα, florem intelligit, aut folia. Tale illud: *ſilvis decuſſit honorem*. Scaliger.

Surgit odoratis ſublimis fumus ab aris;
Tanta quies illi eſt, & fax innoxia rapti.
Sive peregrinis igitur, propriiſve potentes
Conjurant animæ cauſis; ille impetus ignis.
Et montis partes atrâ ſubvertit arenâ,
Vaſtáque concurſu trepidantia ſaxa fragoris,
Ardentéſque ſimul flammas & fulmina rumpit.
Haud aliter quàm cùm prono jacuere ſub Auſtro,

Aut

NOTÆ.

355. *Surgit adoratis*] Meliùs, *odoratis*, propter thuris incenſum. Altera probatio. Ignis ararum, tametſi liberrimè ſurſum effertur, tamen innoxius eſt, neque proximas arborum frondes adurit. *Idem*.

356. *Et pax innoxia parti*] Scribe, ut & nonnulli codices habent, *rapti*; tanta eſt illi pax, innocens rapinæ. Magis placet *fax*, ut & nonnulli habent. *Idem*.

357. *Sive peregrinis agitur, propriiſque*] Scribe:

Sive peregrinis igitur, propriiſve potentes
Conjurant anima cauſis ——

Eſt conceſſio συγχώρησις. ἀλλ' ἔστω. Ut ut habet ille ſpiritus, ſive ab ipſo fundo Ætnæ, ſive à peregrinis cauſis aliunde excitetur; certum eſt ex violentia ac impetu ſpiritûs inter ſe collidi ſaxa, & poſtea ignes excudere: ut in ſilvis, inquit, evenire ſolet. Nam arboribus inter ſe ventorum vi colluctantibus, ex graviſſimo illo ſlictu ſæpe ignes exprimuntur. Id quod poſtea exemplis confirmabit. *Idem*.

358. *Conjurant anima cauſis*] Sic ſupra 289. *Et conjuratis addit concordia vires*. Gorallus.

Ibid. *Ille impetus ignis.*] Interpunge poſt *ignis*. Illa, inquit, eſt vis ignis, unde, unde erumpit. *Scaliger*. Hoc eſt, ex anima ſeu vento oritur tantus ignis impetus. *Gorallus*.

359. *Et montis partes atras*] Scribe *atra*. *Atrâ arenâ*. Infra:

—— *atque atra ſonant examina arena*.

Scaliger.

360. *Concurſu fragoris*] Hoc eſt, ignis hinc atque hinc, non ſine ingenti fragore, concurrentis. *Gorallus*.

361. *Fulmina rumpant*] Edidimus *rumpit*, nam hoc refertur ad impetum ignis. Sic *Virgilius* de Ætna Lib. Æneid. III, 572.

In-

arborum folia adurit. Rectà tantùm adſcendit thuris fumus unà cum flamma, quæ uſque adeò quieſcit, ut vicini nihil corripiat. Igitur ſive externæ auræ, ſive internæ conſpirent in monte Ætna; ex iis totus impetus ignis oritur. Vento actus atram arenam ex imis ſpecubus eructat, & ingentia ſaxa concurſu flammarum magno ſonitu abrepta, quæ fulminis inſtar per crateres erumpunt. Sic idem ventus cùm agitat vehementiùs ſilvas, earum ramos ita

Interdúmque atram prorumpit ad æthera nubem.

Ubi *Servius: Id eſt, evomit & fundit, & eſt nova loquutio; nec enim poſſumus dicere prorumpo illam rem: Potuit enim rectè nubes prorumpit.* Sed verbum *rumpo* ejúſque compoſita ſæpe in ea conſtructione ac poteſtate legi oſtendit *Ger. Joan. Voſſius* Ariſtarchi Lib. V. cap. 4. *Gorallus.*

562. *Haud aliter*, &c.] Hoc *Lucretius* antè dixerat, ut Lib. I.

At ſæpe in magnis fit montibus, inquit, ut altis
Arboribus vicina cacumina ſumma ferantur,
Inter ſe validis facere id cogentibus Auſtris,
Donec fulſerunt flammæ fulgore coorto.

Item Lib. V.

Et ramoſa tamen, cùm ventis pulſa vacillans
Æſtuat in ramos incumbens arboris arbos.
Exprimitur validis extritus viribus ignis.
Et micat interdum flammaï fervidus ardor,
Mutua dum inter ſe rami ſtirpéſque teruntur.

Thucydides: Ἤδη γὰρ ἐν ὄρεσιν ὕλη τριφθεῖσα ὑπ' ἀνέμων πρὸς αὑτὴν ἀπὸ ταυτομάτου πῦρ, καὶ φλόγα ἀπ' αὐτοῦ ἀνῆκε: *jam enim in montibus ſilva à ventis in ſe contrita ſponte ſuâ ex ſe ignem & flammam ſurſum extulit.* Lib. II. Ejuſdem notæ quod ait *Plinius: Teritur lignum ligno, ignemque concipit attritu, excipiente materiâ aridi fomitis.* Hiſt. Nat. Lib. XVI. cap. 40. Ejus rei inventum Mercurio attribuitur, in hymno ad eum:

Σὺν δ' ἐφόρει ξύλα πολλά, πυρὸς δ' ἐπεμαίετο τέχνην.
Δάφνης ἀγλαὸν ὄζον ἑλὼν ἐπέλεψε σιδήρῳ
Ἄρμενον ἐν παλάμῃ, ἀνὰ δ' ἄμπνυτο θερμὸς ἀϋτμή.
Ἑρμῆς τοι πρώτιστα πυρήϊα, πῦρ τ' ἀνέδωκε.

Conferebat in unum multa ligna, ignîſque inquirebat artem. Lauri ſplendentem ramum cùm ſumſiſſet, decorticavit ferro, aptum factum manui, circum autem ſpirabat calidus vapor. Mercurius ſanè primùm Pyreia & ignem protulit. Eodem modo Veſtales Virgines Sacrum ignem exſtin-

Aut Aquilone fremunt ſilvæ, dant brachia nodo
Implicitæ, hac ſerpunt junctis incendia ramis.
Nec te decipiant ſtolidi mendacia vulgi,
Exhauſtos ceſſare ſinus; dare tempora rurſus
Ut reparent vires, repetántque in prælia victi.
Pelle nefas animo, mendacémque exue famam,
Non eſt divinis tam ſordida rebus egeſtas.
Nec parvas mendicat opes, nec corrogat auras.
Præſto ſunt operi ventorum examina ſemper.
Cauſa latet, quæ rumpat iter, cogátque morari.

Sæ-

N O T Æ.

ſtinctum reparabant. Feſtus: *Ignis Veſtæ ſi quando interſtinctus eſſet, Virgines verberibus afficiebantur à Pontifice. Quibus mos erat tabulam felicis materiæ tamdiu terebrare, quouſque conceptum ignem cribro æneo virgo in ædem ferret.* Quamquam corrigendum locum illum puto: *quibus mos erat clabulam felicis materiæ tam diu terere*, &c. Nam atteritur lignum ligno, quî inde excudatur ignis. Quid ſit *clabula*, vel *clavola*, non ignorant qui auctores Rei Ruſticæ legerunt. Eſt autem Græcis σκύταλον, ὑποκοριστικῶς à *clava*. Cato *mateolam* vocat. Poterat & legi *taleam*. Sed prior emendatio mutanda non eſt. *Scaliger.*

364. *Hac ſerpunt*] Lege, *& ſerpunt.* Tamen, ut verum fatear, non puto eam eſſe lectionem legitimam, ſed conflatam fuiſſe ex hac vitioſa ſcribendi conſuetudine *ecſculpunt*, hoc eſt, ἐκθλίβουσι, *excudunt, extundunt.*

Ut varias uſus meditando extunderet artes. Scaliger.

365. *Stolidi mendacia vulgi*] Hîc jam Poëtam noſter, non Philoſophum, agit. Vulgus enim ſtolidum, verſuum elegantiâ deceptum, potuit credere materiam incendiorum, poſt maximas emiſſas flammas, non eſſe imminutam; non Philoſophi, qui omnia hîc eſſe mechanica, nihil divinâ curâ fieri putant. Audi *Senecam* Epiſt. LXXIX. *In honorem meum Ætnam conſcendas, quam conſumi & ſenſim ſubſidere ex hoc colligunt quod aliquantò longiùs navigantibus ſolebat oſtendi. Poteſt hoc accidere, non quia montis altitudo deſedit, ſed quia ignis evanuit & minùs vehemens ac largus effertur, ob eamdem cauſam fumo quoque per diem ſegniore. Neutrum autem incredibile*

eſt,

ita implicat, ut veluti innodati ſe ſe invicem terant, ſerpátque illac in junctas frondes incendium. Cave autem ne vulgi opinionibus fallaris, quibus exiſtimantur ſubinde exhauſtæ cavernæ nullos ignes emittere; & tempore interpoſito iterum reparari materiam, & pugnam ventorum, igniúmque cum monte inſtaurari. Animo abjice falſas ejuſmodi ac nefarias conjecturas, neque enim divinitus excitato incendio materia umquam deeſt. Ætna minimè hinc illinc exiguas vires, aut auras colligit; ſemper enim præſto illi ſunt venti, parati mirabiles illos effectus edere. Sed nota ſatis non eſt cauſa, quæ vias intercludit, moratúrque eo-

eſt; nec montem, qui deveretur quotidie, minui, nec ignem non manere eumdem; qui non ipſe ex ſe eſt, ſed in aliqua inferna valle conceptus exæſtuat, & alibi paſcitur, in ipſo monte non alimentum habet, ſed viam. Gorallus.

367. *Ut rapiant vires*] Malo, *ut reparent*. Scaliger.

368. *Pelle nefas*] *Nefas τὸ ἀδύνατον*. Horatius: *Quidquid corrigere eſt nefas*. Græcis ἀθέμιτον ſæpe eſt, ἀδύνατον, ut *Euripidi*, οὐ θέμις, & *Plutarchus* in Paulo: θεμιτὸν οὐκ ἔστι μὴ βάλλοντα κατευστοχεῖν. Idem.

Ibidem. Malim *nefas* ſolito ſignificatu hîc accipere, ita ut velit Poëta nefarias cogitationes de rebus divinis animo pellendas. Sequens verſus rem ita capiendam oſtendit. *Gorallus*.

370. *Nec parvas mendicat opes*] Meliùs antiquæ editiones, *nec parvo mendicat*. Lego totum verſum ita:

Nec parvo emendicat opes, neque corrogat auras.

Scaliger.

371. *Præſto ſunt operi*] Lege etiam ex antiquitus excuſis:

Præſto ſunt operæ, ventorum examina, ſemper.

Eleganter ventorum examina vocat *operas*, tamquam fabriles operas, aut ruſticas. *Idem*.

372. *Cauſa latet, quærunt pariter*] Locus peſſimè acceptus, qui ſine dubio ita legendus eſt:

Cauſa latet, quæ rumpat iter, cogátque morari.

Rumpere iter etiam *Horatio*: *rumpat aut ſerpens iter inſtitutum*. Dixit cauſam certam latere; nam, ut dubius, multas ejus rei cauſas reddit. Quamquam nonnullæ editiones habent, *cauſa patet*. Idem:

375. *Sub*

Sæpe premit fauces magnis exſtructa ruinis
Congeries, clauditque vias, luctamine ab imo,
Et ſciſſo veluti tecto, ſub pondere reſtat.
Haud ſecus ac tenero, tum ſecum frigida monti
Deſidia eſt, tutóque licet adſcendere montem.
Pòſt, ubi continuere moram, velociùs urgent,
Pellunt oppoſitas moles ac vincula rumpunt,
Quidquid in obliquum eſt frangunt iter; acrior ictu
Impetus exoritur, magnis operata rapinis
Flamma micat, latóſque ruens exundat in agros;
Si ceſſant à jure, ferunt ſpectacula venti.

Nunc

N O T Æ.

375. *Sub pondere praſto eſt*] Legendum fortaſſe, *ſub pondere perſtat*; vel, *ſub pondere reſtat.* Nam proclivia ruentis tecti pondera tamdiu devolvuntur in ruinam, donec in ſtabili conſtitere. *Idem.*

376. *Haud ſecus ac teneros*] Ita legitur in antiquitus excuſis:

Haud ſecus ac teneros, cùm ſicco frigida monti
Deſudat.

Ego lego:

Haud ſecus ac cernens, cùm ſicco frigida monti
Deſudat.

Haud aliter, inquit, ac cùm deſudat & liquata percolatur de monte congeries illa, ſcilicet, *cernens*, hoc eſt, minutatim cribrata; ut infra, *fluctus ſuccernens*, eodem modo. Metaphora à fuſoriis. Nam dum accenditur ignis, coquitur metallum; ubi fundendum eſt & liquandum, removentur fomenta ignis. Ergo frigidam congeriem vocat, cùm elanguit ignis, & deſudat, hoc eſt, colatur materia. Hîc ſanè verus eſt hujus loci ſenſus. *Scaliger.*

Ibidem. Cùm Editiones Venetas nihil hîc mutare videam, malui eas ſequi, niſi quòd pro *teneros* legi *tenero*, ita poſtulante conſtructione, & ſententiâ apertâ, nec paullò, ut quidem mihi videtur, meliore quàm eſt Scaligerana. Dixit Poëta cùm congeries ſub pondere ſuo reſtat, tum monti, *quaſi tenero*, deſidiam eſſe; hoc eſt, eum quaſi feſſum quieſcere, ut teneri homines ſolent, etiam poſt

cri-

eorum decurſum. Sæpe fauces meatuum opplentur ruinarum congerie, quæ vias omnes luctantibus in imo monte ventis obturat, & veluti ruptis fornicibus pondere ſuo illic detinetur. Tum verò monti, quaſi labore defatigato, quies videtur placere; quo tempore licet in ſumma juga adſcendere. Sed poſtquàm aliquamdiu morati ſunt venti, vehementiùs objectas moles excutiunt, & vincula quibus coërcebantur effringunt. Si quid torrentibus obliquum occurrat, id perrumpunt, majórque fit oppoſitione eorum impetus; & flamma, quam aluit multa montis materia, emicat ac per vicinum crateribus campum exundat. Quod ſi ferientur venti, nihil

exiguum laborem. *Teneros* dici homines molles & deſidioſos nemo neſcit. Vide *Albinovani* Eleg. II, 44. *Gorallus.*

377. *Tutóque licet diſcedere montes*] *Diſcedere montes* eſſet ut *diſcedere terram* Senecæ, & *diſcedere cælum* Ciceronis. Eſſet itaque hæc mens Poëtæ: cùm tutò partes montis eroſi ruunt, ſubducentibus ſenſim ſe partibus, quæ ruentes exciperent. Sed non ita eſt. Nam de ventis agit, non de montis vitioſi partibus. Quare lego:

tutóque licet diſcedere orantes;

hoc eſt, cùm liberum aditum habent venti. Nam ſequitur:

Poſt ubi continuere moram ———

Scaliger.

Ibidem. Vir ſummus ſenſum hîc fingit à re ipſa, atque à Poëtæ verbis, niſi fallor, alienum. Liquidum eſt Poëtam hoc velle, cùm mons quieſcit, tum *licere tutò* . . . . quid tandem? *adſcendere montem*; quod tutò fieri nequit, eo flammas vomente. Igitur ſic emendavimus. *Gorallus.*

378. *Continuere moram*] Hoc eſt, ſe morantes aliquamdiu continuerunt. *Idem.*

381. *Magnis operata rapinis*] Poſtquàm operam dedit magnis rapinis, ſive poſtquàm multam materiam incendit, ſecúmque rapuit. *Idem.*

383. *Si ceſſant à rure*] Nihil magis ruſticum hoc *rure.* Nam quid habebant in animo qui hoc mutarunt? Quid aliud erant, quàm, ut *Catullus* ait, pleni ruris & infacetiarum? Veteres formis excuſi rectè habent, *ſi ceſſant à jure.* Tralatitiè dixit ventos remittere de jure ſuo, cùm ceſſant: quomodo & *Cicero* ſæpe loquitur. Quin & eodem modo *Seneca*, de ſpiritu loquens: *Solvit enim quodcumque vin-*

cu-

Nunc ſuperent quæcumque regunt incendia ſilvæ,
Quæ flammas alimenta vocent, quod nutriat Ætnam;
Incendi poterunt; illis vernacula caulis
Materia, appoſitúmque igni genus utile torrent.
Uritur aſſiduè calidus nunc ſulfuris humor,
Nunc ſpiſſus crebro præbetur flumine ſuccus,

Pin-

N O T Æ.

culum & omne onus fert ſecum, infuſúſque per minima laxamenta ſuperat, indomitâ natura potentiâ liber; at utique cum concitatior jus ſuum ſibi vindicat. Cùm igitur, inquit, ceſſant venti, auferunt ſimul ſpectacula; hoc eſt, cogunt ceſſare ignes illos, quos mirabundi ſpectamus. *Ferunt*, ut *Virgilius: Omnia fert atas.* Scaliger.

Ibidem. Veneta Aldi habet *á jure.* Non minùs commodè interpreteris *ceſſare à jure*, otiari, feriari; metaphorâ ex foro deducti, ut quando Prætor à jure dicendo ceſſat, ac feriatur. Cùm venti otiantur, nec jus dicunt monti, tum ſecum omnia auferunt ſpectacula. *Gorallus.*

384. *Nunc ſuperant*] Legendum ita:

Nunc ſuperent quacumque regunt incendia ſilva,
Qua flammas alimenta vocent, quod nutriat Ætnam,
Incendi poterunt.

Si ſuperet, inquit, materia igni & id genus alimenti, quo incendium nutriri poteſt; tunc flammæ vivunt, quamdiu materia ſuppetit. In veteribus excuſis legitur: *Qua flammas alimenta vocent.* Non malè legeretur: *qua flammis alimenta vacent.* Scaliger. Sed flammæ concipiendæ apta, ut ſulfur & bitumen, eleganter dicuntur *vocare*, hoc eſt, invitare flammas ad ſe ſe depaſcenda. *Gorallus.*

386. *Illis vernacula caulis*] Hoc eſt, quæ nativa eſt, ac propria illis cavernis, non aliunde accenſita. Liquidum hìc eſt debuiſſe reſtitui *caulis* pro *cauſis*, quod ſenſu caret. Vide ad vſ. 151. Quia *verna* erant ſervi domi nati, ideo vernaculum dicebatur quidquid adventitium non erat. *Varro* de R. R. Lib. III. cap. 5. *Volucres partim advena ſunt, ut hirundines & grues: partim vernacula, ut gallina & columba.* Plura vide apud *Rob. Stephanum.* Idem.

387. *Oppoſitum igni*] Lege: *appoſitúmque igni genus utile torrent.* Appoſitum igni τὸ ἐνδεχόμενον καὶ πυρικὸς χρῆσθαι. *Scaliger.* Aldina habet *appoſitum.*

Te-

nihil eſt quod in Ætna ſpectes. Ceteroqui ſemper ſupereſt materia, quæ incendium paſcat, ardentémque Ætnam nutriat. Accedant modò venti, inceditur materia in illis cavernis genita, & quidquid eſt alendo igni aptum. Quin & perpetuò ardet ſulfur, aut undique erumpens craſſus ſuccus bitu-

Torrent] Hoc eſt, torrentur, nam neutro ſignificatu hîc ſumitur, ut in participio *torrens*, quod paſſim perinde eſt ac *torridus*; ut Æneid. IX. *ripa torrentes pice, atráque voragine.* Gorallus.

389. *Flumina ſuccus*] In Aldina editione eſt *prabet munimine ſuccus*, quod ſenſu caret; ſed hinc liquet æſtuaſſe hîc Criticos, aut Librarios. Sequuti ſumus *Janum Vlitium* ſic emendantem, ut edidimus, ad vſ. 430. *Gratii.* Coacta ſunt quæ habet *Scaliger*, qui tamen audiendus. *Gorallus.*

Ibid. *Prabetur vimine*] Eleganter, percolatur, διηθεῖται. Et dixit, *prabetur*, ut oſtendat perpetuò ſuppeditari materiam. Vimen verò tralatitiè ἠθμὸς, ὑλιστής. Pro quovis enim textu, & eo quod Græci πλέγμα dicunt, ſumebant Veteres. *Manilius:*

Incautóſque trahant macularum vimine thunnos.

Nam non naſſas, ſed retia ipſa intelligit. Quin & *Virgilius* id, quod cratis formam habet, ita vocat:

Arbuteis texunt virgis & vimine querno.

Item in Ithyphallico:

Tectam vimine junceo, cariciſque maniplis.

Crebrum eſt πολύοπον. *Plautus*: *cribro crebrius. Spiſſus ſuccus* eſt lentor, ἡ γλισχρότης, vel potiùs λιπαρότης, ut magis aptum ad torrendum oſtendat. Sic paullò pòſt:

— *in pingui fervent incendia ſucco.*

Scaliger.

Ibidem. Virum magnum confutabit vir, in rebus Grammaticis, nemini poſtponendus *Joan. Frid. Gronovius* Lib. II. cap. 6. Obſervationum, ubi ſequentia habet: *Crebrum* idem quod denſum, ut *crebra veſtis* opponitur *ralla*. Quod cùm non neſciret *Scaliger*, miror eum in carmine de Ætna *crebrum* interpretari στεγανώδες & πολύοπον. *Crebrum vimen* propriè denſum eſt, densè textum, ut effundi nihil poſſit, ſed lentè tranſmeet ſuccus. Hinc ille:

Nunc ſpiſſus crebro prabetur vimine ſuccus.

Alii aliò reſpicientes *rara* dixerunt *vimina*. *Ovidius* Lib. IV. Faſtorum:

Dántque viam liquido vimina rara ſero

Lib. XII. Metamorph.

 — *veluti*

Pingue bitumen adeſt, & quidquid cominus acres
Irritat flammas; illius corporis Ætna eſt.
Atque hanc materiam penitus diſcurrere fontes,
Infectæ evincunt & aquæ, radice ſub ipſa.
 Pars oculis manifeſta jacet, quæ corpore duro eſt,
Ac lapis; in pingui fervent incendia ſucco.
Quin etiam variè quædam ſine nomine ſaxa

Toto

N O T Æ.

—— veluti concretum vimine querno
Lac ſolet, utve liquor rari ſub pondere cribri
Manat & exprimitur ſub denſa foramina ſpiſſus.

Idem igitur *crebrum*, quia densè textum, nec laxis foraminibus tranſmittit, & *rarum* multis parvis perlucet. Crebrum & denſum ſignificat & frequens. *Crebro introrſus ſpatio vacuata corymbos* (niſi ſcribendum *Corymbas*, nam *Heſychius*: Κορυμβᾶσι, περιδρόμοις, δι' ὧν συσπᾶται γύργαθος καὶ κεκρύφαλος ἢ δεσμοί) eſt frequenti vacuo patens, multis hiatibus perlucens. Spatium illud non poteſt dici σηραγγῶδες, cùm ſit ipſum στέρεμα in corpore σηραγγώδει, corymbo, videlicet. Et imponit ſibi magnus ille vir, cùm advocat ex *Plauto* crebrum *cribrum* & *cribro crebrius*. Non enim ita *Plautus*. Fuerunt ei in mente verba ex Rudente:

Villam integundam intelligo totam mihi
Nam nunc perlucet ea, quàm cribrum, crebrius;

Hoc eſt, pluribus locis plures feneſtras habet, quàm cribrum foramina. Hactenus *Gronovius*, cujus felicem interpretationem res ipſa confirmat; nam *Severus* docet intra Ætnam crebros eſſe viſcidorum liquorum decurſus, qui ſat copioſam igni materiam præbent; non eos liquores, veluti per vimen crebrum, ægrè percolari. Quare Scaligeranæ conjecturæ Vlitianam emendationem præferendam cenſuimus; cùm præſertim antiquæ editiones variarent. *Gorallus.*

392. *Atque hanc materiam*] Lego:

Atque hanc materiam penitus diſcurrere fontes
Infectos. Rumpunt & aquæ radice ſub ipſa.

Aquæ, infectæ, ſcilicet. *Scaliger.* Vide ad ſequentem verſum.

393. *Infectæ evincunt & aquæ*] Sic fuit neceſſariò edendum ex emendatione *Jani Vlitii* ad verſ. 430. *Gratii.* Alioqui non conſtabat conſtructio. Quò enim referas infinitivum antecedentis verſûs?

bituminis, & quod admotum igni flammam auget. Ejuſmodi enim materiâ, conſtat Ætna. In imis ejus viſceribus diſcurrere liquefactum ſulſur & bitumen fontes ipſi, eorum ſapore & odore infecti, ac erumpentes è montis radicibus, oſtendunt. Sed & licet cernere partem montis lapidoſam, cujus pingui ſucco aluntur incendia. Sunt quoque ſaxa quædam, quibus nomen nullum impoſitum eſt,

sûs? Ad fontem videtur reſpicere *Severus*, de quo fonte ita *Gratius* in Cynegetico vſ. 430.

> *Eſt in Trinacria ſpecus ingens rupe, cavique*
> *Introrſum reditus, circum atra mœnia ſilva*
> *Alta premunt, ruptique ambuſtis faucibus amnes;*
> *Vulcano condicta domus, quam ſubter eunti*
> *Stagna ſedent venis, oleóque madentia vivo.*

Ad quem locum vide doctiſſimum Interpretem. *Gorallus.*

394. *Quæ corpore dura eſt*] Non audeo priſcarum Editionum fidem elevare, quæ habent:

——— *rubet ipſaque dura eſt.*

A colore & à denſitate probat. *Scaliger.* Altera lectio viſa multò melior, niſi quòd *dura* in *duro* mutavimus. *Gorallus.*

396. *Quin etiam variè quædam*] Veteres Editiones:

Quin etiam varia quædam ſunt vimine ſaxa.

Lego, *ſub vimine ſaxa.* Hîc quoque, ut ſupra, *vimen* vocavit, per quod percolantur liquefacta ſaxa. Ex quibus, ut obriguerunt, fiunt molares lapides; quos & *Theophraſtus* quoque putat ἐκ συνθήσεως καὶ ἐκκρίσεως fieri. Sed & *Strabonem* audi de hoc ita ſcribentem: ὁ δὲ ῥύαξ, inquit, εἰς τὴν πῆξιν μεταβάλλων ἀπολιθοῖ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς ἐφ' ἱκανὸν βάθος, ὥστε λατομίας εἶναι χρείαν τοῖς ἀποκαλύψαι βουλομένοις τὴν ἐκ τῆς ἀρχῆς ἐπιφάνειαν. Τακείσης γὰρ ἐν τοῖς κρατῆρσι τῆς πέτρας, εἶτα ἀναβληθείσης, τὸ ὑπερχυθὲν τῆς κορυφῆς ὑγρὸν πηλός ἐστι μέλας ῥέων κατὰ τῆς ὀρεινῆς. εἶτα πῆξιν λαβὼν γίνεται λίθος μυλίας. (*Verſus Latinè eſt hic locus ad vſ.* 201.) *Poſidonius* quoque, apud eumdem, cùm de illo inſigni incendio Liparæ inſulæ loqueretur, quod accidiſſe teſtatur temporibus ſuis, cùm Flaminius Prætor Siciliam regeret, poſtea de molari lapide hæc addit: πολλαῖς δὲ ἡμέραις ὕστερον ὦφθαι πηλὸν ἐπανθοῦντα τῇ θαλάσσῃ, πολλαχοῦ δὲ καὶ φλόγας ἐκπιπτούσας καὶ καπνοὺς καὶ λιγνύας, ὕστερον δὲ παγῆναι καὶ γενέσθαι τοῖς μυλίαις λίθοις ἐοικότα τὸν πάγον: *diebus multis poſtea conſpectum fuiſſe lutum, quod mari innataret; multis quoque locis flammas erupiſſe, & fumos & fuligines; limum eum tan-*

Toto monte liquant; illis cuſtodia flammæ
Vera tenáxque data eſt; ſed maxima cauſa molaris
Illius incendî lapis, is ſibi vindicat Ætnam.
Quem ſi fortè manu teneas & robora cernas,
Nec ſervare putes ignem, nec ſpargere poſſe.
Sed ſimul ac ferro quæres, reſpondet, & ictu
Scintillat calor; hunc multis circumdato flammis,
Et potes extorquere animos; atque exue robur,
Fundetur ferro citiùs; nam mobilis illi
Et metuens natura mali eſt, ubi cogitur igni.
Sed ſimul atque hauſit flammas, non tutior hauſtis

Ulla

NOTÆ.

dem concrevisſe & molaribus lapidibus ſimilem fuiſſe concretionem. Lib. VI. p. 191. Idcirco divinus Poëta cecinit de Ætna liquefacta ſaxa ſub auras glomerare. Nam, ut diximus, ex illis fit ſilex, aut molaris lapis. *Scaliger.*

Ibidem. Sanè hîc Veneta antiquior habet, *ſub vimine ſaxa*; ſed Aldina, *ſine nomine*, quod melius videtur; nec quiſquam Latinè dixerit in Ætna, *ſub vimine fluere ſaxa*, quòd magni fluctus liquefacti ſaxi ex eo erumpant. Nomina & dotes lapidum vide apud *Theophraſtum* Lib. de lapidibus & *Plinium* Lib. XXXVI. *Gerallus.*

397. *Illis cuſtodia flammæ*] Ideò vocatus eſt πυρίτης. *Plinius: Molarem quidam πυρίτην vocant, quoniam ſit plurimus ignis illi.* Sequentia autem ita legito:

——— Sed maxima quippe molaris
Illius incendî lapidis ſibi vindicat Ætnam.

Vult enim maximâ parte Ætnam ex illo lapide conſtare, quod verum eſt. *Scaliger.*

398. *Maxima cauſa*] Habet Veneta antiquior *quippe* pro *cauſa*. Sed Aldina habet, ut aliæ, *cauſa*, & in ſequente verſu:

Illius incendi lapidis, ſic mendicat Ætnam.

Cujus lectionis veſtigia quàm proximè ſequuti ſumus. Ex Scaligerana emendatione, nulla commoda exſurgit ſententia. Vide vſſ. 414. & 415. *Gerallus.*

402. *Sed ſimul ac ferro*] Plinius: *Pyritarum etiamnum aliqui genus unum faciunt, plurimum habens ignis, quos vivos appellamus & ponderoſiſſimus*

eſt, quæ, furente Ætnâ, eum quaquaversùm inundant. Hæc ignem ſervant tenaciſſimè. Sed molaris præſertim lapis cauſa eſt incendii, & maximam partem montis ſibi vindicat. Hunc ſi manu contrectes, cernáſque ejus rigorem; vix credas ignem poſſe ſervare, aut cum vicinis corporibus communicare. Sed ſimul ac ferro tundis, non carere igne animadvertis; nam, ictu excepto, continuò ſcintilla erumpit. Quod ſi in vehementem ignem conjeceris, tum verò animadvertes expugnari lapidem, atque exui vi ſuâ; citiùs enim quàm ferrum liquefiet, mutabili quippe naturâ, & cui noxa inferri poſſit, præditus, ſi ignis admoveatur. Verùm ſtatim ac eo conceptus eſt ignis, nullo

reſiſſimi ſunt. Hi exploratoribus caſtrorum maximè neceſſarii, qui clavo, vel altero lapide percuſſi ſcintillas edunt; quas excepta ſulfuratis, aut fungis aridis, vel foliis, dicto celeriùs ignem trahunt. H. N. Lib. XXXVI. cap. 19. *Scaliger.* Atqui non is eſt lapis, ad quem reſpicit *Cornelius*, ſed molaris, de quo idem *Plinius* initio ejuſdem capitis: *Molarem quidam pyriten vocant, quoniam ſit plurimus ignis illi.* Gorallus.

404. *Exue robur*] *Robur lapidis, robur ferri* dixit, ut *Lucretius, ferri poteſtas.* Etiam Græcis, δύναμις σιδήρȣ, & Poëtæ, μένος χαλκȣ̃. Exuere proprium verbum ei rei. Sic alibi:

Sic veluti in fornace lapis torretur & omnis
Exuitur penitus venis ———

Alibi:

Lentitiem plumbi non exuit. Scaliger.

Ibidem. *Robur lapidis* eſt ejus durities, ex qua fingit Poëta, τὴν θαρσυνοποιΐαν, ei naſci *animos.* Idem poſtea *opes* & *vires* vocat quod lapis complectitur. *Gorallus.*

405. *Fundetur ferro citiùs*] Vult probare τηκτὰς eſſe ſilices, modò non leniori, ſed fortiori igne coquantur. Ita & *Symphorius* Poëta, in ſuis ænigmatis, ſilicem de ſe loquentem ita inducit:

Virtus magna mihi duro mollitur ab igne,
Ceſſantique foco virtus tamen intus adhæret,
Semper ineſt in me, ſed rarò cernitur ignis.

Rationem ejus rei mox ipſe apponet in ſequentibus. *Scaliger.*

407. *Non tutior hauſtu*] Lege: *non tutior hauſtis, ulla domus.* Etiam hujus conjecturæ veſtigia retinent veteres excuſi, ubi legitur *hauſti.*

 Simul,

Ulla domus, ſervans aciem, duránſque tenaci
Septa fide; tanta eſt illi patientia victo.
Vix umquam perdit vires, atque evomit ignem;
Totus enim denſo ſtipatus robore tarda,
Per tenues admiſſa vias, incendia nutrit,
Cunctantérque eadem pigréque admiſſa remittit.
Nec tamen hoc uno, quòd montis plurima pars eſt,
Vincit, & incendî cauſam tenet ille; profectò
Miranda eſt lapidum vivax, animoſáque virtus.
Cetera materies, quæcumque eſt fertilis igni,
Ut ſemel accenſa eſt, moritur; nec reſtat in illa
Quod repetas, tantùm cinis & ſine ſemine terra eſt.
Hic ſemel atque iterum patiens, ac mille perhauſtis
Igni-

NOTÆ.

Simul, inquit, *hauſit* flammas, nulla domus *tutior hauſtis*; nihil æquè fidelitus flammas ſervat. Nulla domus aut cuſtodia fidelior igni recepto, quàm ille lapis, ut pote qui minimè στομωὸς, neque μανὸς ſit, ſed denſo ſtipatus robore.

Ibidem. Reverâ eſt hauſti in antiquiore Editione Veneta.

408. *Servans aciem*] Vocat *aciem* τὸ στόμωμα. Sic *Plinius* Lib. XXXVI. cap. 22. de cotibus loquens: *reperta ſunt & in Italia, aquâ trahentes aciem, acerrimo effectu.* Τὸ στομοῦσθαι *Martialis* vocat *geſtari.* Alii, ut *Plinius*, *rigere.* *Ferri rigor* τὸ στόμωμα *Virgilio.* Idem.

Ibid. *Durámque tenaci*] Corrige: *duránſque tenaci ſepta fide.* Idem.

409. *Tutum eſt illi*] Lege: *tanta eſt illi patientia victo.* Idem.

410. *Vix umquam redit in vires*] Lege: *vix umquam perdit.* Idem.

411. *Stipatus*] Hoc eſt, denſus. Sic *Lucretius* Lib. II. p. 157.

> *Nam certè non inter ſe ſtipata cohæret*
> *Materies.*

Sic & alibi. Gloſſæ: *ſtipo*, πυκνόω. *Gorallus.*

415. *Tenet ille*] Sic Aldina Editio meliùs. Aliæ habent: *tenet; ille*, &c. Idem.

417. Quæ-

lo alio clauſtro tutiùs ſervari queat, & diutiùs haberi; vi enim ejus victus lapis omnia ab illo patitur. Vix umquam venis exceptum ardorem amittit ac evomit. Cùm ſit enim denſo ac ſtipato corpore, ſeriùs calorem, in tenues meatus exceptum, nutrit, nec niſi ægerrimè dimittit. Nec credideris hac ſola de cauſa, quòd maxima pars montis eo lapide conſtet, majorem ejus rationem haberi, & incendium ab eo creari. Miranda planè eſt ejus natura, quæ vivum ignem tamdiu conſervet. Reliquæ materiæ, quæ facilè accenduntur, poſtquàm ſemel accenſæ fuerunt abſumuntur, nec poſſunt ampliùs ignem alere; nihil in iis reliquum eſt, quo iterum utaris; ſupereſt tantùm cinis, aut terra igni alendo inepta. Hic verò lapis non ſemel

417. *Quacumque eſt fertilis igni*] Ἀρχαϊκῶς dictum. Sic *Plautus*:
Amor & felle & melle eſt fæcundiſſimus.

Infra:

——— *& ſacro numquam non fertilis igne.*

Scaliger.

419. *Sine ſemine terra eſt*] Ut terræ ſemen, ſic in Græca Tragœdia σπέρμα πυρός. Pumices intelligit, qui ſucco carent. Idcirco *ſine ſemine*, tamquam ἄγονος. *Scaliger.*

Ibid. Optimè vir ſummus, nam & Latini *ſemen ignis* vocant particulas ſulfureas ſilicum, quæ tuſione excuſſæ ignem concipiunt. *Virgilius* Æneid. Lib. VI. cap. 5.

——— *quærit pars ſemina flammæ*
Abſtruſa in venis laticis.

Ubi *Servius*: σπέρματα πυρός. *Homerus dicit*, id eſt, *ſemen ignis.* Legendum σπέρμα, in ſingulari. Reſpicit *Servius* ad Odyſſ. E, 490. ubi qui torrem ſub cineribus occultat deſcribitur quaſi σπέρμα πυρὸς σώζων. Interpretatur *Euſtathius*, hoc modo: ἐξ οὗ οἷα καὶ σπέρματος πολὺ ἀναπτόμεθα πῦρ. Αἰσχύλος δὲ Προμηθεῖ τὸ τοιοῦτον καὶ πυρὸς εἶπε πηγὴν ὡς οἷον ἀρχήν: *unde quaſi è ſemine multum colligimus ignem. Æſchylus Prometheo id etiam vocavit* ignis fontem, *quaſi principium.* Sed elegantiùs ſilicum particulæ *ignis ſemen* dicuntur, quàm torris qui jam eſt ignitus. *Gerallus.*

420. *Hic ſemel atque iterum patiens*, &c.] Si modò, affuſâ aquâ, extinguatur, quod liquet ex carbone illo foſſili quo utuntur fabri ferrarii. Jam notus erat *Theophraſto*, cujus hæc ſunt verba, è libro

 de

Ignibus, inſtaurat vires, nec deſinit antè
Quàm levis excocto defecit robore pumex.
In cinerem, putréſque jacet dilapſus arenas.
Cerne locis etiam ſimiles arſiſſe cavernas,
Illic materiæ naſcentis copia major.
Sed genus hoc lapidis, certiſſima ſigna coloris,
Quòd nullas adjunxit opes & languet in ignes.
Dicitur indiciis flagrans Ænaria quondam
Nunc exſtincta ſupertexiſſe. Neapolin inter

Et

NOTÆ.

de lapidibus: ἔνιοι δὲ τῶν θραυστῶν ἀνθρακοῦνται τῇ θραύσει, καὶ διαμένουσι πλείω χρόνον. ὥσπερ οἱ περὶ Βίνας ἐν τῷ μετάλλῳ, οὓς ὁ ποταμὸς καταφέρει, καίονται γὰρ ὅταν ἄνθρακας ἐπιθῶσι, καὶ μέχρι τούτου χρείας φυσᾷ τις· εἶτ' ἀπομαραίνονται, καὶ πάλιν καίονται. *Quin & nonnulli fragilium lapidum, dum franguntur, in carbones evadunt; quales ſunt ad Binas, in fodinis. Comburuntur enim cùm pruna imponuntur, & dum eo opus eſt, quiſpiam flat. Deinde exſtinguuntur & iterum uruntur.* Idem.

422. *Quàm levis excocto defecit*] Aut *defectus* legendum, aut, quod magis puto, *defacis*, hoc eſt, ἄδυγος, *ſine face*, exſuctus. Et mihi videtur elegantiſſimè dictum, ut *defrens* pro ſegete demeſſa. In vetere Gloſſario: *Defrens*, ἄρυρα θερισθεῖσα· *Frendere eſt rumpere. Scaliger.* Quæ longiùs nobis petita videbantur.

423. *Putréſque*] Vide ad verſ. 206.

Ibid. *Delapſus*] Omnino, *dilapſus*. Horatius: -

Dilapſam in cineres facem.

Idem.

424. *Cavernas*] Sic cum Editionibus Venetis legendum, non *catervas*, ut erat in Scaligerana. In cavernis enim eſt materia illa, quà Ætna, ceterique ſimiles montes ardent. *Gorallus.*

425. *Materia naſcentis*] Eleganter τὸ γόνιμον, *naſcens*, dixit. *Scaliger.* Hoc eſt, materiæ *renaſcentis*, poſtquàm prior abſumta eſt. Simplex eſt pro compoſito. *Gorallus.*

426. *Sed genus hoc lapidis*, &c.] Sed certiſſima ſunt ſigna & argumenta coloris in lapide hoc genus; hoc eſt, pumice; certiſſimo, inquam, argumento eſt color ipſe, quòd nullas adjunxerit opes, hoc eſt, quòd nullo præſidio munitus ſit ad reparandas vires ſuas, ut ſilex, qui millies liquefactus redit ad priſtinum ingenium. Pumex

ergo

ſemel patiens eſt ignis, & poſtquàm ſæpiùs eum hauſit, vires recuperat, nec priùs deſinit alere quàm, toto abſumto robore, in levem pumicem ſit converſus. Tum in cinerem ac putrem pulverem dilabitur. Potes quidem, aliis in locis, videre ſimiles cavernas ignem emittentes, & in quibus etiam major copia materiæ ignibus concipiendis aptæ naſcatur. Sed color ipſe lapidum oſtendet, certiſſimo indicio, nullam vim iis ineſſe ad reparandum ignem, totóſque in eo contabeſcere. Ex ſignis quibuſdam colligimus olim inſulam Pithecuſam flagraſſe, ſed incenſam materiam, poſtquàm exſtincta eſt,

ergo Ætnæus, cùm nigerrimus ſit, oſtendit colore ſuo nihil ſe reliquum feciſſe igni; nam cùm, ut dixi, niger ſit, nihil aliud quàm uſtus eſt; ut, ſi iterum torreatur, totus in cineres dilabatur, ut carbo. At non ita molaris. Quòd autem niger ſit pumex Ætnæus teſtatur & *Theophraſtus*, de pumicibus loquens: διαφορὰς δ' ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας καὶ χρώματι καὶ πυκνότητι καὶ βάρει· χρώματι μὲν ὅτι μέλαινα ἡ ἐκ τοῦ ῥύακος τοῦ ἐν Σικελίᾳ, καὶ βαρεῖα αὕτη καὶ μυλώδης: *differunt autem inter ſe, colore quidem quia nigra eſt emiſſa è cratere Siculo; & gravis hac & molaris.* Ita enim corrigimus in *Theophraſto.* Scaliger.

428. *Dicitur inſidiis*] Hæc eſt mens hujus loci, quondam Ænariam inſulam, de qua & *Feſtus* mentionem fecit, arſiſſe ut Ætnam; tandem defeciſſe in pumices. Quare τὸ *inſidiis* ſuſpectum mihi eſt. Fortaſſe legendum, *indiciis*; ut ex ſolis pumicibus nautæ probent quondam arſiſſe, & pumices dicantur *indicia* veteris incendii. *Idem.* Pro *inſidiis* habet Aldina *inſignis*, ſed vera eſt Scaligerana lectio.

Ibid. *Flagrans Ænaria*] De hac inſula multis egerunt *Claud. Salmaſius* ad Cap. III. *Solini* & *Sam. Bochartus* Chanaanis Lib. I. c. 33. Ideò quòd flagraret Ænaria, fictum de ea, ut de Ætna, gigantem eâ oppreſſum fuiſſe. *Virgilius* Æneid. Lib. IX, 715.

——— durúmque cubile
Inarime Jovis imperiis impoſta Typhœo.

Ubi vide *Servium*, qui docet eamdem eſſe ac Pithecuſam, ut & alii plerique. *Gorallus.*

429. *Nunc exſtincta ſuper, teſtiſque, &c.*] Lege: *nunc exſtincta ſuperque, ſatiſque.* Scaliger.

Ibidem. *Superque ſatiſque*, adeò frigidum hîc eſſet, adeóque proſæ orationi proprium, ut admitti à nobis non poſſit. Itaque legimus:

Et Cumas locus eſt, multis jam frigidus annis,
Quamvis æternum pingueſcat ab ubere ſulfur,
In mercem legitur tantùm. Fœcundior Ætnâ
Inſula, cui nomen facies dedit ipſa rotundæ.
Sulfur enim ſolum, nec obeſa cavamine terra eſt,
Et lapis adcretus regerendis ignibus aptus;

Sed

NOTÆ.

inus: *ſupertexiſſe*, unâ voce; nimirum, lapides, qui olim ignem conceperant, & qui nunc aggeſtâ deſuper inſulæ terrâ tecti ſunt. De antiquis *Ænariæ* incendiis ſcripſit *Strabo* Lib. V. pag. 171. Ed. Genevenſis, ubi ex *Timæo* habet quæ propemodum incredibilia de ea narrabantur, narratiſque maximis ejus motibus, tandem addit [illegible] σβέσιν τῦ ἐν αὐτῇ πυρός, *exſtinctum ignem, qui in ea erat.* Gorallus.

429. *Neapolin inter*, &c.] Ita hæc lego:

Neapolin inter
Et Cumas locus eſt, multis jam frigidus annis
Cujus ab æterno pingueſcens ubere ſulfur
In mercem legitur ———

Scaliger.

Ibidem. Quàm minimam mutationem hîc, ut ubique, fieri oportere cenſuimus. Itaque legimus verſum 431. ut erat in Editionibus, cùm optimum ſenſum nobis exhibeat. Videtur autem indicare hic *Severus* eos colles qui vocantur Leucogæi, & de quibus ita *Plinius*, agens de ſulfure Lib. XXXV. cap. 15. *In Italia quoque invenitur, in Neapolitano Campanoque agro, collibus, qui vocantur Leucogæi.* Vide & *Strabonem* Lib. V. in deſcriptione ejus partis Italiæ, ubi docet totum illum tractum plenum fuiſſe ſulphure & igne; quamobrem vocatus fuerat *Phlegra*, ἀπὸ τῦ φλέγειν. *Gorallus.*

432. *In mercem legitur tantùm.*] Hîc ſequuti ſumus felicem conjecturam *Jani Vlitii*, ad vſ. *Gratii* Cyneget. 404. Antea legebatur *tanto eſt fœcundior*, ſine ſenſu. *Idem.*

Ibid. *Fœcundior Ætnâ*, &c.] Eumdem ſequuti ſumus, qui rectè locum diſtinxit & vidit legendum *rotunda*. „ Strongylen enim, inquit, non tantùm quia rotunda eſt, & nullo *cavamine* obeſa, ſed „ etiam quia multa in ea ϛρογγύλη reperitur, ut inſuper à Θείῳ, id „ eſt, ſulphure, *Dian* dictam fuiſſe videtur innuere. Nam & *Plinius* teſtatur Strongylen *Dian* vocari. *Strongyle* autem aluminis „ genus, cujus multa apud Medicos mentio. *Plinius* Lib. XXXV.

„ cap. xv.

eſt, ſolo inſulæ obrutam. Inter Neapolim & Cumas, locus eſt, ubi nullus eſt ignis, à multis annis, quamvis pingue ſolum perpetuò ſulfur exſudet, quod ut vendatur dumtaxat colligitur. Fertilior eſt eâ materiâ, quàm ipſe Ætna, inſula, inter Æolias, quam à figura rotunda Strongylen Græci vocarunt; totum enim fermè ejus ſolum mero ſulfure conſtat, nec interioribus cavernis eſt adeſum. Eſt etiam

„ cap. 15. id ſupra alia commendat, quod rotundum naturâ, ut po„ te reverâ ϛρόγγυλον. Sed diverſum jam antea ab eo nominavit „ concreti *aluminis unum genus*, quod *ſchiſton* appellant Græci. Cùm „ *Severus* ipſam ϛρογγύλην videatur *adcretum lapidem* vocare. *Idem*.

434. *Nec obeſa cacumine*] Lego: nec *obeſa cavamine terra eſt*. Eapis, quam dicit relegendis ignibus aptum, hoc eſt, excudendis, eſt ſilex. Ex quo lapide ſilice partim, partim ſulfure Strongylen conſtare. Ea enim eſt, *cui nomen facies dedit ipſa rotunda*. Scaliger.

Ibidem. Audiamus *Strabonem* de Strongyle: ἡ δὲ Στρογγύλη καλεῖται μὲν ἀπὸ τοῦ σχήματος, ἔστι δὲ καὶ αὐτὴ διάπυρος, βίᾳ μὲν φλογὸς λειπομένη, τῷ δὲ φέγγει πλεονεκτοῦσα. ἐνταῦθα δὲ τὸν Αἴολον οἰκῆσαι φασίν: *Strongyle vocatur quidem à figura, & eſt ipſa ignita, vi quidem flamma minor, ſed ſplendore excellens. Hìc habitaſſe Æolum ferunt*. Lib. VI. pag. 191. Vide & *Plinium*, ſi opus eſt, Lib. III. cap. 9. *Gerallus*.

435. *Et lapis adcretus*] *Adcretum lapidem*, hoc eſt, πυκνὸν opponit pumici, qui eſt ſpongioſus, unde nomen habet; nam ſpumex prius dictus fuit. Nihil enim aliud, quàm ſpuma & fæx quædam lapidum liquefactorum eſt, ut ſcoria aliorum metallorum. Adcretus eſt ναςὸς reſpectu pumicis, qui eſt σομφὸς καὶ μανός. Semper *Plinius* τὸ ναςὸν *concretum* vocat, ut præter alios locos, in Lib. VII. *Quibus*, inquit, *naturâ ſunt concreta oſſa, qui ſunt rari admodum, cornei vocantur*. Vult dicere, ut obiter *Plinium* interpreter, qui ſunt naturâ torvi, rigidi & inflexibiles, quos paullò antè ἀπαθεῖς à Græcis dici ſcribit, eis aliquando oſſa concreta, hoc eſt, ſine medulla eſſe & *corneos* vocari. Ergo licet colligere cur *corneam fibram* dixerit *Perſius*; nam τὸ ἀπαθὴ intelligit. Sic Lib. XXXII. idem *Plinius* ait *cornea piſcatorum corpora* fieri, hoc eſt, omnium τῶν ἔξωθεν ἀπαθῆ, ut pote quæ ſole & ſale durata ſunt. *Scaliger*.

Ibidem. *Concreta oſſa* ea dicuntur, quæ ſunt ſine medulla; ſed *adcreta* poſſe dici non puto. Itaque *adcretum lapidem* interpretet qui *adcrevit* illi inſulæ. Idem *Plinius* Lib. XI. cap. 32. *Inde porrigitur vermiculus parvus & tridue eruca; quæ, adjectis diebus, adcreſcit immobilis*,

Sed rarò fumat, quin vix, ſi accenditur, ardet,
In breve mortales flammas quod copia nutrit.
Inſula durat adhuc, Vulcani nomine ſacra,
Pars tamen incendî major refrixit, & alto
Jactatas recipit claſſes, portúque tuetur.
Quæ reſtat minor & dives ſatis ubere terra eſt,
Sed non, Ætnæis vires, quas conferat, illi.
Atque hæc ipſa tamen jam quondam exſtincta fuiſſet,
Nî furtim adgeneret ſecretis callibus humor
Materiam, ſilvámque ſuam, preſſáque canali
Huc illuc ageret ventos, & paſceret ignes.
Sed meliùs res ipſa nota eſt, ſpectatáque veris

Oc-

NOTÆ.

bilis, duro cortice; ad tactum tantùm movetur araneo adcreta, quem chryſallidem appellant. Gorallus.

Ibid. *Regerendis ignibus aptus*] Hoc eſt, reponendis, ſeu referendis in materiam quamvis quæ incendi queat. *Idem.*

437. *Quod*] Id eſt, quoad. Vide ad *Pedonis* Eleg. I, 172. *Idem*

438. *Inſula durata*] Lego: *inſula durat adhuc.* Vulcaniam intelligit; etiam pars ejus ardet hodie. *Scaliger.*

Ibid. Optimè, nam hoc vult Poëta, aut nondum fuiſſe reſtinctum incendium, aut nondum abſumtam ſubterraneis ignibus inſulam. De hac inſula ita *Plinius* Libro III. cap. 9, *Inter hanc* (Liparam) *& Siciliam altera, antea Theraſia appellata, nunc Hiera, quia Sacra Vulcani eſt; colle in ea nocturnas evomente flammas.* Gorallus.

441. *Qua reſtat minor*] Variant hîc impreſſi veteres. Unde ſuſpicari licet diverſè tortum hunc locum fuiſſe à Correctoribus. Præterea non video quare Liparen minorem dicat, quæ & princeps & maxima Æolidum inſularum eſt. *Strabo* de Æoliis inſulis: εἰσὶ δὲ ἑπτὰ μὲν τὸν ἀριθμὸν, μεγίστη δὲ ἡ Λιπάρα, Κνιδίων ἄποικος, ἐγγυτάτω τῆς Σικελίας κειμένη. *Sunt quidem numero ſeptem, maxima verò Lipara, colonia Cnidiorum, proxima Siciliæ ſitu.* Quare lego: *qua reſtat majorque, & dives & ubere terrâ eſt.* Divitem & ubere terrâ eſſe auctor eſt idem *Strabo*; ἔχει δὲ καὶ τὴν γῆν εὔκαρπον καὶ στυπτηρίας μετάλλων πρόσοδον καὶ θερμὰ ὕδατα, καὶ πυρὸς ἀναπνοάς: *agrum habet fertilem & reditum ex metallo aluminis & calidas aquas, & ignis exſpirationes.* Scaliger.

bat.

etiam illic nativus lapis, ſervando igni aptus. Sed rarò inſula ſponte ſuâ ignem emittit, & vix etiam accenſa ardet, eo quòd non inſit ei materiæ, flammæ alendæ aptæ, major copia, quàm ut brevem flammam creet. Eſt & altera inſula, inter Æolias, Vulcano ſacra, cujus major pars, quæ olim ardebat, refrixit, & portum commodum habet, quo excipiat claſſes, ſervétque incolumes. Altera pars, quæ ardet, minor eſt & ſat pingui ſolo; ſed copia materiæ urendæ non eſt ei Ætnææ æquiparanda. Quin & ipſa dudum fuiſſet exſtincta, niſi ſenſim, per occultos meatus, terræ ſuccus materiam novam adgereret, & per arctas canales admiſſo vento, ignem aleret. Sed majora veri argumenta

Ibidem. Hîc vir ſummus acumen & attentionem, quibus pollebat, non adhibuit. Nam primùm non variant Editiones, niſi quòd habeat Veneta antiquior: *quis reſtat minor eſt*, quod nihil facit ad emendationem Scaligeranam. Deinde non agit *Severus* de *Lipara* ſed de *Theraſia*, ſeu *Hiera*, ut oſtendimus. Tandem non confert inſulam inſulæ, ſed partem minorem inſulæ unius majori. Pars, inquit, inſulæ major refrixit, minor adhuc ardet. *Gorallus*.

444. *Ni furtim generet*] A verbo *geno*, quo ſæpe utuntur *Lucretius* & *Varro*. *Ulpianus: ſi quis mihi filius aut filia genitur, heres eſto*. Recentiores editiones hunc locum, de quo nunc agimus, corruperunt. *Scaliger*.

Ibidem. Nimirum, pro *generet*, quod habet antiqua Editio Veneta, ſcribunt *adgeneret*; quod tamen an haberi poſſit corruptio neſcio, nam poteſt *adgeno* dici æquè ac *adgenero*. Fortè etiam legendum *adgereret*, quod meliùs convenit cum ſequentibus; nam humor adgerit per ſecretos calles materiam, potiùs quàm generat. *Gorallus*.

445. *Materiam, ſilvámque ſuam*] Ταυτολογία, nam utrumque eſt ὕλη. *Scaliger*.

Ibidem. Tales frequentes ſunt, apud omnes Scriptores, quæ cùm ferantur in iis, qui ſoluta oratione utuntur, ignoſci ſanè debent Poëtis. *Quintilianus*, quamvis in alio rerum genere, Lib. X. cap. 3. *Diverſum eſt huic eorum vitium qui primò decurrere per materiam ſtylo quàm velociſſime volunt, & ſequentes calorem atque impetum ex tempore ſcribunt; hanc ſilvam vocant*. Gorallus.

447. *Res ipſa nota eſt*] Eſt argumentum. *Scaliger*. Optimè, nam ſic habet Aldina & malè ab imperitis tranſpoſita verba, *res nota ipſa eſt*.

Vult

Occurrit ſignis, nec tentat fallere peſtis,
Nam circa latera, atque imis radicibus Ætnæ
Candentes efflat lapides, disjectáque ſaxa
Intereunt venis, manifeſtò ut credere poſſis
Pabula & ardendi cauſam lapidem eſſe molarem,
Cujus defectus jejunos colligit ignes.
Ille, ubi collegit flammas, jacit & ſimul ictu
Materiam accendit, cogitque liqueſcere ſecum.
Haud equidem mirum factu, quod cernimus extra,
Si lenitur opus reſes; at magis uritur illic,
Sollicitátque magis vicina incendia ſaxum,
Certáque venturæ præmittit pignora flammæ.

Nam

NOTÆ.

Vult *Severus* rem ipſam clara ſui argumenta præbere. Nam *nota* eſt id quo agnoſci quidpiam poſſit. *Ovidius* Metam. Lib. I, 261. ſic inducit Phaëthontem alloquentem matrem:

Ede notam tanti generis, méque adſere cœlo.

Hoc eſt, argumentum. *Idem.*

448. *Nec tentat fallere peſtem*] Lege, *peſtis*; οὐδὲ ἐπιτηδεύει οὐδὲ τεχνάζεται λανθάνειν ἡμᾶς. *Scaliger*. Rectè. Senſus eſt: non abdita eſt cauſa incendii, quod perniciem affert vicinis agris. *Gorallus.*

449. *Nam circa latera*] Non quòd Ætna emitteret lapides è lateribus atque radicibus; nulli enim iis in locis fuiſſe leguntur crateres, per quos erumpere poſſent lapides; ſed è ſummis crateribus eructati defluunt per latera, ad radices uſque. Ceterùm Aldina pro *Ætnæ* habet *Ætna*, ac deinde *efflant*; non meliùs. *Gorallus.*

451. *Intereunt venis*] Hoc eſt, *eunt inter venas*, ſeu iis interpoſiti ſunt. Gloſſæ Veteres: *intereo* ὑπεισέρχομαι. *Idem.*

452. *Ardendi*] Sic Aldina Editio, aliæ *ardenti*, non malè. *Idem.*

453. *Cujus defectus*] Hoc eſt, cùm minori copia adeſt lapis molaris, jejuni ſunt ignes, ſive tenues. *Idem.*

454. *Simul ictu*] Hoc eſt, feriens vicinam aliquam rupem, dum vi ignis erumpit, excitat ſcintillam, unde nova flamma naſcitur. *Idem.*

455. *Cogitque liqueſcere ſecum.*] *Theophraſtus* libro de lapidibus:

in

menta ex ipſo Ætna colliges, certioráque omnium indicia videbis; neque enim introrſum abdita eſt cauſa incendiorum, cùm Ætna circa latera, atque imos etiam radices, oppletus ſit ardentibus lapidibus, &, in venis ſuis, terræ miſtos oſtentet. Itaque non eſt cur dubites ignis potiſſimum pabulum, & præcipuam cauſam eſſe lapidem illum molarem; qui ſi deficiat, tenuius multò eſt incendium. Poſtquàm verò iterum concepit ſat copioſum ignem, tum flammas emittit, & divulſus ac incidens in alias ſpecûs partes, ipſo ictu, materiam vicinam accendit, ac ſecum liquefieri cogit. Nec eſt mirum, quod extrinſecus interea animadvertimus, ignis vehementiam minui & remittere; dum in montis penetralibus accenditur, lapiſque molaris vicina adurit, & certa indicia mox erupturæ flammæ emit-

οἱ πυρομάχοι καὶ οἱ μυλίαι ῥέουσιν, οἷς ἐπιτιθέασι οἱ καίοντες: *pyromachi & molares liqueſiunt unà cum iis quæ imponunt urentes.* Eoſdem lapides vocabant Græci διαπύρους, quòd eos ignis permearet; unde licet craſſum mendum tollere è verbis *Theophraſti*, quæ non multò pòſt in eodem libro leguntur, ubi de pumicibus: λαμβάνουσι δὲ τὴν πίστιν διὰ τῆς αἰσθήσεως, ἔκ τε τῶν περὶ τοὺς κρατῆρας γενομένων, καὶ ἐκ τοῦ Διαβάρου λίθου τοῦ φλογουμένης, ὃ καὶ κισηροῦται: *fidem accipiunt per ſenſum & ex iis quæ fiunt circa crateres, & ex Diabaro lapide qui ardet, & qui in pumicem convertitur.* Nemo non videt legendum διαπύρου & vertendum *ignito*. Idem.

456. *Haud equidem*, &c.] Primùm ſic lectionem reſtituo:

> *Haud equidem mirum factu, quod cernimus extra*
> *Si lenitur opus reſes, at magis uritur illic,*
> *Sollicitátque magis*, &c.

Quando tempeſtas Ætnæ detumuit, tunc magis nutriri incendium. Quod verum eſſe colligo ex ſimili argumento, cùm memini me in Scotia videre foſſiles illos carbones, quibus omnis natio utitur, in uſum ligni, per ſe paullatim accendi minimo ignis adjumento; ſufflatione verò nihil profici. *Scaliger.*

Ibidem. Antea legebatur: *ſi lenitur opus, reſtat magis*, quod carebat ſenſu. De voce *reſes*, vide dicta ad vſ. 162. *Gorallus.*

459. *Certáque — pignora*] Hoc eſt, certa argumenta, ut jam notavimus ad vſ. 40.

460. *Nam*

Nam ſimul atq; movent Euri, turbámq; minantur,
Diffugit, extemplóque ſolum tremit, actáque rima
Et grave ſub terra murmur demonſtrat & ignes.
Tum pavidum fugere & ſacris tum cedere rebus

Par

N O T Æ.

460. *Nam ſimul atque movet curis*] Peſſimè torta lectio. Ego:

Nam ſimul atque movet curſus, turbátque minutus,
Diffugit, extemplóque ſolum trahit.

Curtos ignes, ut infra: *curtis nihil ignibus obſtat.* . Vocat *jejunos*, ut ipſe paullò antè loquutus eſt, & languentes, quales diximus carbonum foſſilium; ſunt verò ii ſubtiliores, quàm adulti, &, ut ita loquar, ovantes. Nam *curtus* ille ignis inter carbones ſemiſopitus paſcitur tantùm, non adſurgit. Cui opponunt Græci ὀρθὴν φλόγα, & Poëta ὀρθίαν πυρὸς φόζλω. *Scaliger.*

Ibidem. Peſſimè torta, ut verba ſua viro ſummo reponamus; peſſimè, inquam, torta correctio. Quis enim ferat *curtum ignem*, qui *minutus turbat?* Quis umquam ita loquutus eſt? Verſus profectò, quem profert, corruptus eſt, ut videbimus. Senſus etiam, quem in tam ineptis verbis quærit, vix in iis cerni queat. *Gorallus.*

Ibid. *Turbámque minutus*] Jam monui corrigendum eſſe, *turbátque minutus.* Movet & turbat, more *Varronis* qui dixit, *mare turbat, verba mutant. Scaliger.* Non dubito quidem quin poſſit dici ignis Ætnæus *turbare*, æquè ac mare; ſed *minutus ignis* idémque *curtus* vix turbare intelligatur. Igitur ad aliam emendationem confugiendum nobis fuit, & ſequuti quidem ſumus, ad hunc verſum quod attinet & quinque ſequentes, felicem conjecturam *Jani Vlitii*, doctiſſimi viri, ad *Gratii* vſ. 450. Eorum ſingulas partes explicabimus, & primùm quidem nihil certius, cùm majores venti viſcera montis ſubeunt, tum maximas flammarum eructationes excitari. Igitur *Curis* feliciter mutatum eſt in *Euri*, qui hîc pro quibuſvis ventis ſumuntur. Exigua ſanè eſt mutatio, nec multò major, quæ ſequitur, vocum *turbámque minutus*, in *turbámque minantur.* Gorallus.

461. *Ictáque ramis*] Lege: *ictáque rumpit.* Simul ac, inquit, ille minutus ignis, qui eſt ut aliquod ἔναυσμα & quaſi ζωπυρεῖον, ſenſim præteriit denſas ſaxorum ambuſtorum congeries, extemplo ſolum per quod evaſit victor, convellit ac dirumpit. Hoc fit, quoties inoleſcens minùs libero aëre fruitur. *Scaliger.*

Ibid. Hîc cum *Vlitio* legimus *ſolum tremit*, quod eſt ſignum prænuncium majoris incendii, ut docet *Plinius* Junior, in Ep. 16. Lib. VI. ubi narrat mortem avunculi: *crebris*, inquit, *vaſtiſque tremoribus tecta nutabant & quaſi mota ſedibus ſuis, nunc huc, nunc illuc abire, aut referri videbantur.* Ceterùm pro *ictáque ramis*, legimus *actáque*

rima

emittuntur. 460 Statim enim ac venti flare incipiunt, & tumultum minantur, ſolum undique tremit, actæque hîc illic rimæ murmur emittunt & flammas. Tum verò à monte, divinitúſque excitato

rima, non *ictáque rima*, ut volebat *Vlitius*; quia ita res poſtulabat & Veneta editio habebat *jactáque*. *Rima icta* quid ſit non intelligo, at notum eſt terram ardore nimio exſiccatam *agere rimas*. Apud *Ovidium* Metamorph. Lib. II, 210. in deſcriptione incendii Phaëthontei:

Corripitur flammis, ut quaque altiſſima tellus,
Fiſſáque agit rimas & ſuccis aret ademtis.

Deinde per eas rimas auditur murmur internum & erumpunt ignes. *Gorallus.*

462. *Et grave ſub terra murmur*] Priùs enim murmur ac fremitus auditur, quàm oculis uſurpetur incendium, ut alibi docuimus. Idcirco paullò antè dixit:

Certáque ventura præmittit pignora flamma.

Solinus Cap. V. *in Ætna vertice hiatus duo ſunt crateres nominati, per quos eluctatus erumpit vapor, præmiſſo priùs fremitu, qui per æſtuantes cavernarum latebras longo mugitu intra terræ viſcera diu volvitur, nec ante flammarum globos attollit, quàm interni ſtrepitus antecedant.* Scaliger.

463. *Sacris cum credere rebus*] Et hæc quoque vix agnoſcat *Corn. Severus* ipſe, adeò perturbata ſunt. Ad veteres Editiones confugio. Earum aliæ habent: *ſacris recedere*; aliæ: *ſacris decedere*. Ego lego: *ſecedere*. *Secedere Deo*, ſecedere ſacris elegantiſſimum eſt. *Sulpitia* Romana Sappho:

Nam tibi ſeceſſi, tecum penetrale retractans
Conſilium.

Sacras res Latinè dixit τὰ θεῖα, ut *Lucretius*, *Veneris res*, τὰ ἀφροδίσια. Sed totus locus ita concinnandus:

Tum pavidum fugere & ſacris ſecedere rebus
Par erit, è tuto, &c.

Tum confugere, inquit, ad Sacra & preces opus erit, ut pacem Deorum immortalium expoſcas, quotieſcumque auditur internus ille fragor. Numquam enim auditur, quin ſubſequatur magnum incendium. *Scaliger.*

Ibidem. Meliùs *Vlitius*, *ſacris tum cedere rebus*. Editiones Venetæ non variant, niſi quòd utraque habeat *credere*, & Aldina omittat *tum*. Vellem *Scaliger* dixiſſet quibus Editionibus uſus ſit. Senſus eſt apertus, & ſequente verſu ita confirmatur, vix ut dubius eſſe ampliùs poſſit. *Res ſacras* vocat Poëta id quod, non ſine Deo, fieri intra montis viſcera putabat. Vide ad vſ. 193. *Gorallus.*

Par erit; è tuto ſpeculaberis omnia colli.
Nam ſubitò effervent operoſæ incendia rupis,
Accenſæ ſubeunt rupes, truncæque ruinæ,
Provolvunt, atque atra ſonant examina arenæ.
Nec recipit flammas mons hic, defeſſus anhelat,
Utque aperit ſe hoſtis, decreſcit ſpiritus illi.
Haud aliter quàm cùm læto devicta tropæo,
Prona jacet campis acies, & caſtra ſub ipſa.
Tum ſi quis lapidum ſummo pertabuit igni,

Aſpe-

NOTÆ.

464. *Et tuto*] *E tuto*, ut jam monui. E ſpecula videbis tutò omnia; nempe, terrificas Ætnæ ruinas contemplaberis. *Scaliger.* Optimè, vult enim Poëta poſtquàm ſpectator ceſſerit diræ procellæ Ætnæ, è remotiori colle omnia tutò ſpectaturum. Quod conſilium ſi ſequutus eſſet *Plinius* major, vapore ſulfureo Veſuvii ſuffocatus non fuiſſet. *Gorallus.*

465. *Onerosa incendia raptis*] Mihi legendum videtur: *nervis incendia raptis*; ut alibi *nervos* attribuit illi monti:

Denſa per ardentes exercet corpora nervos.

Putavi & legendum: *cameris incendia ruptis.* Quod non diſplicet. *Scaliger.*

Ibidem. At multò mollior eſt emendatio *Vlitii*, qui rectè animadvertit *operoſam rupem* dici, cui paſſim opus ſuum attribuit *Severus*; vel *operoſa incendia*, ut alibi: *magnis operata ruinis flamma micat.* Gorallus.

466. *Accenſa ſubeunt rupes*, &c.] Conferantur ab iis, qui otio abundant, deſcriptiones incendii Ætnæ à *Pindaro*, *Virgilio*, *Ovidio* & aliis hujus montis cum hac noſtri. *Gorallus.*

467. *Provolvunt*] Id eſt, provolvuntur. Vide ad vſ. 198.

468. *Nec recipit flammas*] Eadem figurâ *Virgilius* de aheno bulliente: *nec jam ſe capit unda.* Scaliger. Sed *capere* & *recipere* non ſunt idem. Vult *Cornelius* noſter montem, poſtquàm evomuit tot & tantas flammas, eas non recuperare; ſed languorem quemdam iis ſuccedere. *Gorallus.*

Mons hic defeſſus] Etiam *Virgilius feſſum*, pro fatiſcente, accepit. *Scaliger.* Atqui *feſſus* hîc non eſt *fatiſcens*, ſed viribus exhauſtus. Metaphora deſumta eſt ab hominibus labore defatigatis, nec abſimile vero eſt animo Poëtæ noſtri obverſatos fuiſſe hos Virgilianos verſus de Ætnæ ſubjecto gigante, Æneid. III, 581.

Di-

tato incendio fugiendum erit, & è remotiore colle omnia proſpicienda. Nam paullò pòſt magnum exoritur montis incendium, rupes accenſæ, & fragmenta montis provolvuntur, ſonitúſque atræ arenæ, quam ejectat, exauditur. Dein emiſſæ flammæ, cùm in montem non redeant, mons veluti defeſſus reſpirat, & quo major copia ignis in apertum aërem erupit, eo minùs ferocire videtur. Tunc temporis quæcumque à monte eructata ſunt vides circumquaque jacentia, inſtar copiarum, quæ ſub ipſo caſtrorum, quæ oppugnarunt, vallo cæſæ ſunt. Quidquid verò lapidum adeſum planè eſt, vi ignis, id

Et feſſum quoties motat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & cœlum ſubtexere fumo.

Eodem pertinet verbum *anhelat*, quod ſimul exprimit crebram reſpirationem hominis curſu aut alio labore feſſi, & tenuiorum vaporum è monte Ætna exhalationem. *Gorallus.*

469. *Atque aperit ſe hoſtis*] *Hoſtis*, ignis. Malo tamen *hoſti*, præſertim cùm ſentiat montem fatiſcere. *Scaliger.* Maluimus legere *Utque*, pro *Atque*, ſenſu perſpicuo. *Se aperire* ignis dicitur qui ex cavernis erupit; & quo egreſſo, minor eſt monti, aut etiam igni ſpiritus; quia jam in patente cœlo latè ſpargitur & elangueſcit. *Gorallus.*

470. *Late devicta tropæo*] Tropæum hìc pro victoria ſumitur, quòd conſequi ſoleat victoriam. Sic *Horatius* Carm. Lib. II. Od. IX, 19. *nova cantemus Auguſti tropæa*; hoc eſt, novas victorias. *Idem.*

471. *Caſtra ſub ipſa*] Puto meliùs lectum iri: *& ſtrage ſub ipſa.* Nam error natus ex vitioſa ſcriptura, *ſtrace*, pro *ſtrage*; ut *ſubicitare*, pro *ſubigitare. Prona jacens campis acies*, ut ipſe loquitur, nihil aliud eſt quàm ſtrages. Eſt enim, ut in *Varronem* adnotavimus, arborum cæſarum *ſtrages*, ut ſegetum *calamitas*. Πάϑος eſt hìc, cùm ſtragem Ætnæ poſtquàm deferbuit, aciei devictæ in caſtris comparat. *Scaliger.*

Ibidem. Sed quid opus mutatione? Ut, nimirum, intempeſtiva eruditio oſtentetur. Ætna hìc eſt caſtrorum inſtar, ſub quæ arenæ, cineres, pumices, quaſi cæſæ copiæ conciderunt & jacent. *Gorallus.*

472. *Pertabuit igni*] Excoctus eſt maximo igne; metaphorâ ex corpore humano ductâ, quod tabidum eſſe dicitur cùm humore & ſucco exhauſtum eſt. Deſcribit autem *Cornelius* pumices, ut ſequentia docent. *Idem.*

Aſperior ſopita & quædam ſordida fæx eſt,
Qualem purgato cernis decedere ferro.
Verùm ubi paullatim exſiluit ſublata caduci
Congeries ſaxi, anguſto è vertice, ſurſum,
(Sic, veluti in fornace lapis, torretur, & omnis
Exuitur penitus venis, ſubit altiùs humor;
Amiſſis opibus levis & ſine pondere pumex
Excoquitur) liquor ille magis fervere magíſque,
Fluminis in ſpeciem mitis procedere tandem

In-

N O T Æ.

473. *Aſperior ſopita*] Vitioſa lectio. Ne veteribus quidem excuſis conſtat ſua fides:

Aſperior ſobaris & quadam ſordida fax eſt.

Non dubium quin legendum ſit, *aſperior ſcabres, & quadam ſordida fax eſt.* De ſcabre ſupra in Cirin. *Scaliger.*

Ibidem. Cùm utraque Editio Veneta habeat *ſopita*, nullam rationem mutandi video, nam ſanè *fax* illa rerum ab Ætna emiſſarum *ſopita*, hoc eſt, exſtincta, eſt aſperior quàm antea. *Theophraſtus* Libro de Lapidibus: ὁ δὲ Λιπαραῖος ἐκφορῦταί τε τῇ καύσει καὶ γίνεται κισηρώδης, ὥσθ' ἅμα τήν τε χρόαν μεταβάλλειν καὶ τὴν πυκνότητα· μέλας τε γὰρ καὶ λεῖός ἐστι, καὶ πυκνὸς ἄκαυστος ὤν. γίνεται δ' οὗτος ἐν τῇ κισήρει διειλημμένος ἄλλοθι καὶ ἄλλοθι, καθάπερ ἐν κυτταρείῳ, καὶ οὐ συνεχής: *Liparaus exinanitur uſtione & fit pumicoſus, ita ut mutet ſimul colorem & denſitatem; niger enim & levis eſt & denſus, cùm non eſt uſtus; fit verò hic in pumice hinc & inde pertuſus, quemadmodum in cellulis favi, nec continuus.* Sed quid opus eſt teſtimonio Veterum, ubi res oculis pumices ſpectantibus quotidie manifeſta eſt? *Gorallus.*

474. *Qualem purgato*] Id eſt, σκωρία σιδήρου. Totus autem verſus ita legendus: *qualem purgato cernis decedere ferro.* Scaliger.

475. *Sublata caduci congeries ſaxi*] Sic antiquior Veneta Editio habet, cùm in ceteris legamus *caducis ſaxis*, ſine ſenſu. Hoc vult *Severus*: poſtquàm pumices exſilierunt è crateribus, effundi molarem lapidem liquefactum. *Caducum ſaxum* dicitur, quod ejectatum e monte per vicinos campos veluti è nubibus cadit. Vide ſæpiùs laudatam *Plinii*, de morte avunculi, Epiſtolam. *Gorallus.*

476. E

id ſcabrâ ſuperficie eſt & inſtar cujuſdam purgamenti ; qualis eſt ſcoria, quæ à purgato liquefactione ferro ſeparatur. Verùm poſtquàm paullatim ex crateribus Ætnæ congeries pumicum ſublata eſt, atque per anguſtum eorum verticem ejecta (nam lapides illi intra Ætnam, ut ſilex in fornace calcaria, coquuntur, omnique exuuntur ſucco, qui alias montis partes altiùs ſubit, donec in leves pumices ſint converſi) tum demum liquefactus molaris, magis ac magis fervet, exundátque è crateribus, inſtar fluvii, atque

476. *E vertice ſurgunt*] Sic legitur vulgò, ſed cùm illud *ſurgunt* nominativum nullum habeat, quò referatur, nullúmque prorſus pariat ſenſum, ſcripſimus *ſurſum*. Nam *ſurſum* pellitur illa congeris caducorum ſaxorum. Vide Epiſtolam *Plinii* junioris memoratam. *Idem.*

477. *Sic veluti in fornace*] Debebat dicere *veluti cùm in fornace*; ſed eleganter τὸ *cùm* ſubintelligitur, ut alibi : *Nam veluti ſonit aura.* Plenum enim erat, *nam veluti cùm ſonit aura*. Porrò ut hunc illuſtres, lege *Vitruvium* Lib. II. cap. 6.

Ibidem. Nil hîc ſubaudiendum, hæc enim verba ſunt parentheſi claudenda; quippe quæ continent rationem, quâ pumices in Ætna fiunt; quam confert cum ea ratione, quâ ſilices in fornacibus excoquuntur, ut ex iis calx fiat. Locus autem *Vitruvii*, quò reſpexit *Scaliger*, appoſitus ſanè & conveniens huic negotio, hic eſt, ubi poſtquàm de ſpongia ſeu pumice loquutus eſt, qui circum Ætnam, ſimilibúſque locis invenitur. *Videtur*, inquit, *eſſe certum ab ignis vehementia ex topho terráque* (*quemadmodum in fornacibus & à calce*) *ita ex his ereptum eſſe liquorem.* Gorallus.

478. *Subit altiùs humor*] Hoc eſt, vicinas montis partes, in vaporem redactus, ſubit. *Idem.*

479. *Lavis ſine pondere*] Scribe: *levis & ſine pondere.* Dicit autem *excutitur*, ut notet verbum aptum cribrationi. Sic *Perſius* : *& populi cribro decuſſa farina.* Scaliger.

Ibidem. In Scaligerana, ut in aliis Editionibus, legere eſt *exuitur*, non *excutitur*. Quare aliud agebat vir magnus. *Gorallus.*

480. *Liquor ille magis ſervare magiſque*] Legendum haud dubiè *fervere.* Scaliger.

481. *Fulminis in ſpeciem*] Aldina habet *fluminis*, quam certiſſimam eſſe lectionem ſequentia oſtendunt. *Gorallus.*

Incipit & primis demittit collibus undas.
Illæ paullatim bis ſena in millia pergunt,
Quippe nihil revocat, atris nihil ignibus obſtat,
Nulla tenet fruſtra moles; ſimul omnia purgant,
Nunc ſilvas, rupéſque vorant hæc tela; ſolúmque
Ipſum adjutat opes, facilémque ſibi induit amnem.

Quòd

NOTÆ.

482. *Primis demittit collibus undas*] Lego: *& privis demittit callibus undas. Privum*, ἔγκαςον. *Lucillius.*

——— abdomina thunni
Advenientibu' priva dabo, cephalaáque Atarnæ.

Callibus, διαυλονισμοῖς, quod eſt verbum Ariſtotelicum. *Lucretius: ſecretos egit calles mare.* Scaliger.

Ibidem. Cave quidquam mutaris, nam præterquàm quòd nihil mutant antiquæ Editiones, hoc vult Poëta, liquefactum lapidem molarem, per crateres erumpentem, per colles demitti, qui primi occurrunt, aut qui ſummi ſunt, quippe primi, ſi à ſummo monte numerare colles inceperis; deinde ulteriùs progredi. Vide ad verſ. 201. locum *Strabonis*, quo hic defluxus deſcribitur. *Gorallus.*

484. *Quippe nihil revocat*] Diximus *curtos ignes* ſubtiliores eſſe, & nihil iis obſtare quominùs viam perrumpant; quod etiam intelligitur, cùm ait, *omnia purgans*. Nam *purgare viam* eſt omnia impedimenta amoliri; & area pura, & locus purgatus, ubi, ſcilicet, nihil immolitum eſt. Nam qui legunt, *ſimul omnia pugnant*, neque purgatum cerebrum habent, & omnes rationes cum illis pugnant. Sed & improbè ſequentia conjungunt:

Nunc ſilvas rupéſque vorat hac tela ſolúmque.

Cùm periodus ſit poſt *vorat*. Sequentia verò: *hac tela, ſolúmque: Ipſa adjutat opes*, ſunt pro epiphonemate. Et ut *Cicero* dixit, *parſimoniam non mediocre telum eſſe ad virtutem*; ſic hic omnia adjumenta vocat tela, elegantiſſimè ſanè. Quod ad Græcorum imitationem dictum: ἡ φειδὼ ὁ φαῦλον ὅπλον πρὸς τὴν ἀρετήν. Ita loquitur *Dionyſius* Halicarnaſſeus. *Plautus* Epidico: *Opus eſt homine, qui illo argentum deferat pro fidicina. Nam telo non æquè opus facto eſt.* Scaliger.

Ibidem. *Curtis nihil ignibus obſtat*] *Curti ignes*, ut jam diximus, inaudita eſt & dura loquutio. Itaque *atros ignes* vocandos credidimus, quod epitheton optimè convenit liquefacto lapidi; qui ex

ignis

que è ſummis rupibus devolvitur. Fluctus ejus interdum, per ſex paſſuum millia, progrediuntur; nihil enim eos retinet, nec atro illi igni obicem, qui reſiſtere poſſit, opponit, nulla moles eum irritum ſiſtit; quidquid eſt impedimentorum proſternit aut abſumit, ſilvas, rupéſque abſorbet, quaſi telum ignitum, quod omnia perrumpit. Quin & ſolum ipſum ejus vim adjuvat, ac libenter fluvium ſibi cogna-

ignis dicitur, cùm ut opponatur flammæ ſplendidi ignis, tum etiam quia atri coloris erat, ut ex *Strabone* oſtendimus ad vſ. 201. Quin & vſ. 390. ubi *acres flammas*, ex Aldina editione, ſcripſimus habent aliæ *atras*. Gorallus.

485. *Simul omnia purgant*] Sic rectè *Scaliger*, nam antiqua Editio Veneta habet *purgans*. Idem.

486. *Vorant hac tela*] Quidquid habeat vir ſummus, hæc conjunctim edidimus; cùm nullus alioqui ſenſus, ſine nimia mutatione, inveniri poſſit. Vult ergo *Severus* liquefactis ſaxis, quaſi ignitis telis, è monte emiſſis, omnia vorari atque abſorberi, quod facile eſt intellectu. *Idem*.

487. *Ipſa adjutat opes*] Hîc portentoſa verſuum tranſpoſitio ac perplexitas fecit, ut non ſolùm ſenſus perturbatior, ſed & lectio mendoſior evaſerit. Primùm igitur conſulamus ordini. Deinde ad ipſum ſtabulum Augiæ nos conferemus. Ita enim digerenda hæc ſunt:

Ipſe adjutat opes, faciléſque ſibi induit annos.
Quod ſi fortè cavis cunctatus vaſibus hæſit,
Ut pote inæquales volvens perpaſcitur agros,
Ac primùm tenues curvans cit Mulciber orbes,
Paullatimque ignes coëunt & flammea meſſis.
Sicuti cùm curvo rapidum mare cernitur æſtu,
Progrediens latè diffunditur & ſuccernens
Ingeminat fluctus & ſtantibus increpat undis.
Flumina conſiſtunt ripis, & frigore durant.
Exuitur facies tunc prima ut quæque rigeſcit.

Ipſe adjutat, ipſemet ignis ſuopte ingenio ſe ſe adjuvat, ac reparat. Hoc enim eſt *annos induere*; non ſecus ac ubi in meſſes ignis incubuit. Primùm tenues orbes, inquit, ſinuat; deinde cùm plus aridioris materiæ amplexus fuerit, paullatim latè creſcit ac totam ſegetem corripit, ut videmus ſenſim æſtum maris crebeſcere. *Scaliger*.

Ibid. Parum felix hîc fuit vir doctiſſimus, cùm in ordine mutando, tum in ſingulis explicandis, quæ omnia fermè torquet. Atqui

Quòd ſi fortè cavis cunctatus vallibus hæſit,
Ut pote inæquales volvens perpaſcitur agros,
Ingeminat fluctus & ſtantibus increpat undis:
Sicut cùm curvo rapidum mare cernitur æſtu,
Ac primùm tenuis ſinus exigit ulteriores,

Pro-

NOTÆ.

qui ſine ulla tranſpoſitione, exiguâ ac planè neceſſariâ mutatione, omnia ſanari potuerunt, & in clara luce collocari. Primùm legimus, *ipſum adjutat opes*, quod referimus ad *ſolum* quod adjutat vim ignis. Pro *ipſum* ſcriptum fuerat *ipſu*, impoſitâ lineâ, quâ oculos fugiente, ſcriptum eſt *ipſa*, ut referretur ad *tela*, perabſurdè. Ipſum ſolum Ætnæum dicitur adjuvare flammeum amnem, quia habet & ipſum materiam ardori alendo aptam; ſulfur, nimirum, ac bitumen. *Sibi induere annos* quî ignis dici poſſit eo ſenſu, quem profert *Scaliger*, nullo modo intelligo, nec quiſquam, ut puto, in umquam loquutus eſt. *Gorallus.*

Ibid. *Facilémque ſibi induit amnem*] Sic emendavimus, ſenſu aperto. *Solum induit ſibi amnem facilem*; hoc eſt, amnem excipit, eóque facilè delabente ſe ſe tegit. Hunc amnem deſcripſimus, ex *Strabone* ad vſ. 201. Pro *annos* Aldina habet *annis*, ſed *amnem* legendum ſequens verſus demonſtrat. Unum atque alterum mendum multa alia hìc pepererunt. *Idem.*

488. *Cavis cunctatus vallibus*] Abſurdè legebatur *vaſibus*, hìc enim ſermo eſt de *vallibus* Ætnæ ſubjectis, quas *cavas* à Latinis, & *κοιλὰς* ac *κοιλάδας* à Græcis vocari nemo neſcit. *Virgilius* Georg. II, 390.

Complentur valléſque cava ſaltúſque profundi.

Et res ipſa & vox *cavis* monere debuerant *Scaligerum* de vera lectione; cùm præſertim ſequentia idem oſtendant. Participium verò *cunctatus*, manifeſtò indicat præceſſiſſe nomen ſingularis numeri ad quod referri queat, hoc eſt, *amnem*, cùm de fluvio hìc agatur. Miror hæc *Scaligeri* acumen fugiſſe. *Idem.*

489. *Ut pote inæquales*] Et hìc quoque τὸ *cùm* ſubauditur, ut bis ſuprà. Quod ſi, inquit, inferioribus partibus ſtupeſcens, ac piger hæſitet ignis, non aliter ſe promovere ſolet ac ignis, cùm in ſegetes incubuit. Jam diximus. *Scaliger.*

Ibidem. Imò aliquando liquefactus lapis hæret in cavis vallibus, quia agri Ætnæ ſubjecti inæquales ſunt. Res eſt adeò clara, ut probatione, aut interpretatione non indigeat. Planè dormitabat hìc vir acerrimi ingenii. *Gorallus.*

490. *Ingeminat fluctus*] Fluctus novi accedunt, è ſuperioribus delapſi,

cognatum ſuſcipit. Quòd ſi fortè in profundiores valles ſit primùm delapſus; quippe cujus decurſus eſt per inæquales agros; 490 plures deſcendunt fluctus, qui priores undas propellunt: quemadmodum, cùm mare magno æſtu agitur, tenuïor unda remotiorem eamdémque ampliorem pellit, &

lapſi, qui veluti increpant ſonitu ſuo antecedentes, quòd illic ſteterint. *Idem.*

491. *Sicut cum curvo*] *Curvum æſtum* vocat, cùm adhuc, ut Poëtæ loquuntur, non *κορύσσεται* vel *κορθύεται*, ſed curvi maris adhuc faciem retinet. Mallem tamen *torvo*, non *curvo.* Scaliger.

Ibidem. Ego verò *curvum æſtum* rectiùs exiſtimo vocari, qui *curva littora* alluit, ac verberat. Hinc Poëtis *curva aqua* & *curva freta*, quorum exempla ſuppeditabit *Rob. Stephanus* in Theſauro. Sic & Poëta noſter loquutus vſ. 95. *curvis agitatur ab undis.* Gorallus.

Ibidem. *Mare cernitur æſtu*] Rectè vidit *Scaliger* metaphoram eſſe à cribro tranſlatam. Quemadmodum enim quæ cribrantur huc illuc in cribro agitantur, & cribri parietes verberant: ſic mare in alveo, variis ventis pulſum, littora hinc atque illinc verberat. Eodem pertinet participium *ſubcernens* vſ. 493. *Plinius* Lib. XVIII. c. 11. ubi deſcribit Alicæ adulterandæ rationem: *Alica*, inquit, *adulterina fit maximè quidem è Zea, quæ in Africa degenerat. Latiores ejus ſpicæ, nigrioréſque & brevi ſtipulâ. Piſunt cum arena, & ſic quoque difficulter deterunt utriculos, fitque dimidia nudi menſura. Poſteáque gypſi pars quarta inſpergitur, atque ut cohæſit, farinario cribro ſubcernunt. Quæ in eo remanſit exceptitia appellatur, & grandiſſima eſt. Rurſus quæ tranſit arctiore cernitur*, &c. Gorallus.

492. *Ac primum tenuis*] Ex hoc monſtro lectionis hæc eruimus,

Ac primùm tenues ſinuans cit Mulciber orbes

Id quod uno verbo Græci dicunt *εἰλυφάζειν.* Inæquales agros, propter quos nunc langueſcit, nunc adſurgit ignis, cùm ubique non ſit æqualis culmorum ſeges. *Scaliger.* Nempe, hunc verſum ſubjicit 489: quod monſtrum eſt, ut cum ipſo loquar, tranſpoſitionis, nec ſanior interpretatio. *Gorallus.*

Ibid. *Tenuis ſinus*] Hoc eſt tenuis unda incurva, ad inſtar ſinûs. *Virgilius* Æneïd. XI, 624. in deſcriptione maris, quod æſtu cernitur:

Qualis ubi alterno procurrens gurgite pontus,
Nunc ruit ad terras, ſcopulóſque ſuperjacit undam
Spumeus, extremámque ſinu perfundit arenam,
Nunc rapidus retrò, atque æſtu revoluta reſorbens
Saxa fugit, littúſque vado labente relinquit.

Ubi *Servius:* SINU, *curvatione & flexu undarum.* Idem.

Progrediens latè diffunditur & ſubcernens.
Flumina conſiſtunt ripis ac frigore durant,
Paullatímque ignes coëunt, ac flammea meſſis.
Exuitur facies tunc prima; ut quæque rigeſcit,
Effumat moles, atque ipſo pondere tracta
Volvitur ingenti ſtrepitu, præcépſque ſonanti
Cùm ſolido inflicta eſt, pulſantis diſſipat ictus.
Et quà diſſoluta eſt, candenti robore fulget,
Et micat examen plagis; ardentia ſaxa
Scintillant. Procul ecce vide, procul ecce ruentes,
In-

N O T Æ.

493. *Progrediens latè*] Catullus.

Procedunt, leviterque ſonant plangore cachinni.

Scaliger.

Ibid. *Et ſubcernens*] *Fluctus ſubcernens*, non mare; ut *mare mutat, mare turbat*; hoc eſt, ſpiſsè criſpatus fluctus. Metaphora à cribro. *Plautus:*

Pol quidem hic gradus ſubcretu'ſt cribro pollinario.

Idem. Locus exſtat Pœnuli Act. III. S. I, 10.

494. *Flumina conſiſtunt*] Metaphoricè dixit, ſuper liquefacto ſaxorum robore. Continuat enim quod ſupra dixerat:

——— liquor ille magis fervere, magiſque
Fluminis in morem mitis procedere tandem.

Nam *mitis* ibi eſt liquefactus, more Græcorum, qui dicunt *μειλίσσειν πυρὶ*, ut *Homerus*. Sic Latini *mulcere ferrum*, à quo *Mulciber*. Hic igitur ait tandem veluti ripis quibuſdam flumina liquefactorum ſaxorum cohiberi; poſtea *πήγνυσθαι τὴν τακεῖσαν ὕλην, καὶ τὸ πῆγμα* fieri *μυλίτην λίθον*. *Scaliger*. Vide ad vſ. 201.

495. *Paullatímque ignes*, &c.] Hoc eſt, ignitus ille liquor, qui in agris eſt inſtar meſſis flammeæ, paullatim concreſcit. Poſſit & conjici *flammea maſſa*, nam *maſſa* vox eſt huc pertinens. Temerè hunc verſum loco movit *Scaliger*. Gorallus.

499. *Cùm ſolido inflexa*] Lege *inflixa ἀρχαϊκῶς* pro *inflicta*. Sic indifferenter dicebant *afflictus, affixus*, ut *Varro*. Mox lego: *& quà diſploſa eſt*. Idem.

Ibi-

& dum progreditur, latiùs diffunditur, ac reciproco motu agitatur. Tandem flumina illa lapidum liquefactorum, cùm ad ripas aliorum fluviorum pervenerunt, in iis conſiſtunt, frigoréque vicinæ aquæ priſtinam duritiem recuperant, & paullatim fervida illa materia concreſcit. Tum verò prior ejus mutatur facies, & rigeſcentes moles fumum emittunt, interdúmque ſolo ſuo pondere actæ, ingenti cum ſonitu devolvuntur; atque ex alto delapſæ, ſi in lapides incidant, ictu ipſo franguntur & quà ſunt fractæ candent oſtendúntque quæ ſua ſit natura; cùm ſubitò ſcintillas emittant. Si in remoto colle ſtaremus, procul ſubinde videremus ruentes in utramque partem ignes, unde colligeremus

Ibidem. *Pulſantis*] Aldina Editio habet *pulſator*. Senſus eſt ictu lapidem illum frangi. *Idem.*

500. *Quà diſcluſa eſt*] Quà fracta eſt, ac divulſa candida eſt, quamvis extrinſecus nigra. *Idem.*

501. *Emicat examen plagis*] Hoc eſt, examen plagarum, ut *grumos ſpargit ſolo*. Propertius:

Deſit odoriferis ordo mihi lancibus ———

Ἓν διὰ δυοῖν. *Scaliger.*

Ibid. Hoc vult Poëta, plagis vel ictibus, quibus ſcintillæ excitantur, probationem lapidis fieri; nam, niſi iguis emicet è lapide pulſato, non eſſe eum pyriten. *Gorallus.*

502. *Procul eſſe fide, procul eſſe*] Et lectio & interpunctio vitioſa. Ita lege, ita interpunge:

——— *ardentia ſaxa*
Scintillant, procul ecce fide, procul ecce ruentes
Incolumi fervore cadunt utrimſecus ignes.

Procul fide, ut *procul dubio*. Eſt mira δεινότης. Quaſi in ſubito tumultu, ac inopina conſternatione hoc dixerit; ut, *ecce manus juvenum*, &c. Scaliger.

Ibidem. Reverâ Poëta, ratiocinatione ſubitò omiſsâ, quaſi præſens rei adeſſet & lapides adcretos ex ſummo Ætna cadentes procul è tuto colle videret, intentóque digito oſtenderet: *procul ecce*, inquit, *vide*, *procul ecce ruentes ignes*, &c. Nam illud *procul fide* & inauditum eſt & alienum ab hoc loco. Vult Poëta ex lapide utroque colliſo ruere ignem, quod verum eſt. *Gorallus.*

503. *Va-*

Incolumi fervore cadunt utrimſecus ignes.
Si fuerit quondam ut ripas trajecerit amnis,
Vix cuneis quiſquam fixis dimoverit illam.
Vicenos perſæpe dies jacet obruta moles.
 Sed fruſtra certis diſponere ſingula cauſis

Ten-

NOTÆ.

503. *Verum impetus*] Non malè, quantum judicare poſſum, divinavi *utrimſecus*; ex duobus, ſcilicet, crateribus; nam duo *ῥύακας* præcipui fuerunt. Auctor *Lucretius* & *Solinus*. Alii tres faciunt, *Strabo* etiam quartum novum addit. *Scaliger*. Sed hîc de crateribus ſermo non eſt, verùm de duobus lapidibus inter ſe colliſis. Alioquin *utrimſecus* eleganter conjecit, pro utrimque. De ea voce vide quæ habet *Ger. Joan. Voſſius*, in Etymologico, ad voculam *ſecus*. Ideò hîc à Librariis mutata, quòd rarior ſit, ut ſæpe alibi factum eſt. *Gorallus*.

504. *Si fumant*] Non meliùs huic loco eſt, quàm ſuperiori. Sed haud dubiè ita integritati reſtituetur.

> *Sic fumant, quondam ut ripas trajecerit amnis*
> *Vix junctus.*

More redundantis amnis, qui ripas ſuas tranſcenderit, ait furere liquidos flammarum torrentes; & dixit *amnem vix junctum*, ut *Virgilius: pontem indignatus Araxes*. Nam propriè juncti fluvii ſunt, qui pontem patiuntur. Quod ſi mihi non credis, audi *Senecam*, quaſi digito hæc demonſtrantem: *Nam quamdiu*, inquit, *non impeditur, facilè fluit. Quum offendit & retinetur, inſanit, & moras ſuas abrumpit, non aliter quàm ille* pontem indignatus Araxes. *Quamdiu illi facilis & liber alveus, primas quaſque aquas explicat.* Quamquam *Seneca* de fluvio pontem abrumpente, *Virgilius* verò de fluvio *jugum* ſervile detrectante intellexit. *Scaliger*.

Ibidem. Verùm agit hîc Severus de liquefacto lapide, qui ſi fortè incidat in amnem, continuò indureſcit, & vix ac ne vix quidem illinc extrahi poteſt. Itaque pro, *ſi fumant*, legimus *ſi fuerit*; hoc eſt, ſi contigerit aliquando, ut, ſuperatis amnis ripis, in eum inciderit. Nam *eſſe* non rarò ſignificat contingere, ſi ſequantur adverbia *cùm*, vel *ut*. *Terentius* Hecyræ Act. III. Sc. I, 28.

> —— *Nam ſæpe eſt, quibus in rebus alius ne iratus quidem eſt,*
> *Cùm eadem de cauſa eſt iracundus factus inimiciſſimus.*

Ubi *Donatus* interpretatur *evenit*. Idem Phormione Act. V. Sc. VII, 32.

ſin

mus incolumem iis lapidibus efferveſcendi naturam ſervatam. Quod ſi in fluvium fortè liquidæ maſſæ inciderint, 505 illinc concretæ vix cuneis ac vectibus poſſunt amoveri. Per plures interdum dies obrutæ jacent, priuſquàm extrahi queant. Sed fruſtra ſingulorum rationem reddere ordine

——— *ſin eſt ut velis*
Manere illam apud te, dos hìc maneat, Demipho.

Gorallus.

Ibidem. *Quondam*] Hoc eſt, *aliquando*, nam quondam dicitur quaſi *quodam tempore*, ſi Etymologorum doctiſſimis credimus. Sic *Virgilius* Æneïd. II, 763.

Quondam etiam victis redit in præcordia virtus.

Idem.

505. *Vix cunctis*] Legimus *cuneis*, pro quo poſſit etiam legi *cuneo*, ſi retineatur *fixo*, quæ vox *fixo*, nos hac de lectione admonuit; nam ut lapides dimoveantur, figuntur cunei in excavata foramina, aut inter humum & lapides, ut vectium facilior ſit uſus. Alioquin antiquior Veneta habet *junctis*, pro *cunctis*, quod *Scaligerum* in errorem induxit. *Idem.*

Ibidem. *Quiſquam fixo*] Non ergo hoc Lernæo monſtro defuncti ſumus. Nam quæ capita mendorum ſubnaſcuntur? Quis hanc lectionem intelligat? Ergo legendum:

——— *quiſquam vix olim noverit illas.*

Ut enim vix agnoſcuntur margines fluvii, quem imbres ſuper notas aluere ripas, ut canit *Horatius*: ita vix locus, in illa incendii ſtrage, agnoſcitur, cùm perſæpe vicenos dies obruta moles jaceat. *Scaliger.*

Ibidem. Monſtroſis Hydræ prioris capitibus, à ſe reſectis, nova ſubſtituit, & quidem ejuſmodi capita, quæ corpori minimè conveniunt. Agit etiamnum Poëta de flumine liquefacti lapidis molaris, ut jam diximus, útque ſequentia liquidò oſtendunt. Quænam eſt enim *moles*, de qua *Severus*, niſi concretorum molarium maſſa? Igitur nihil hìc mutandum, niſi *fixo* in *fixis*, quia anteceſſit *cuneis*. Alioqui legi etiam poſſet *cuneo quiſquam fixo*, &c. Gorallus.

Ibid. *Illam*] Nempe, molem concreti lapidis. Abſurdè antea legebatur *illas*, quaſi referretur ad *ripas*. Idem.

506. *Vicenos*] Obtinet viam ὑπερωνύματος. *Scaliger.*

507. *Diſponere ſingula cauſis*] Singula referre ad ſuas cauſas, eáſque ordine explicare. *Lucretius* Lib. V. pag. 632. Ed. Lambini Vechelianæ:

——— *pluréſque ſequor diſponere cauſas*
Motibus aſtrorum. Gorallus.

509. *Ma-*

Tentamus, ſi firma manet tibi fabula mendax,
Materiámve aliam credis, furvo igne favillæ,
Plurima proprietate ſimul concreſcere, ſíque
Commiſtum lento flagrare bitumine ſulfur.
Nam pòſt exuſtæ cretæ quoque robora fundit;
Et figulos hîc eſſe vides; dein frigoris uſu
Duritiem revocare ſuam, & conſtringere venas.
Sed ſignum commune leve eſt, atq; irrita cauſa,
Quæ trepidat; verum tibi certo pignore conſtet.

Nam

N O T Æ.

509. *Materiam ut credas aliam furere igne favillam.*] Interpolatitia lectio, cùm vetus fuerit: *materiámve aliam credis* —— & credis favillam furere materiam aliam igne; hoc eſt, ſi credis illam favillam, quæ furit, aliam materiam eſſe quàm ignem. Nam propterea vocavit *Virgilius*, *candentem favillam*, ut eam oſtenderet ex verè flammante igne erumpentem; cùm etiam favilla mortua, quam μαρίλην vocant Græci, poſſit emitti ex pigris & ſopitis ignibus. Sed ignis Ætnæ eſt vegeta flamma, non tantùm λιγνύς. Quare immeritò reprehenditur *Virgilius* ab illo Græculo, cujus cùm nugas in commentarios ſuos retulerit *Gellius*, non tantùm illi, ſed & ſibi quoque ἀβελτηρίαν προσεβάλλετο. Porrò dixit *aliam igne*, ut *Horatius*:

Néve putes alium ſapiente, bonóque beatum.

Eſt ἰδιωτισμός. Sed conſultius, ſi, pro *furere*, legamus *furvo*. Hæc ſanè vera eſt & certa conjectura. *Scaliger.*

Ibidem. Emendanti adſentimur, at non interpretanti. Senſus eſt: ſi credas aliam quampiam materiam, multis rebus miſtam, & furvo igne favillarum liquefactam concreſcere. Nimirum, molari maximè lapidi incendia Ætnæ tribuit. *Gerallus.*

510. *Plurima proprietate*] Repete *ſi*. Si plurima etiam in ipſis præterea περιϋπάρχειν putas; hoc eſt, ut loquitur *Ennius*, plurima præter propter concreſcere; nimirum, propter προηγητικὰς αἰτίας. *Scaliger.*

Ibid. Imò intellige, *nempe*; ita ut *plurima*, per appoſitionem, conjungatur cum *materiam*. Sententia eſt, plurima variarum proprietatum ſimul liquefieri & concreſcere, non ex uno lapide molari flumen igneum conſtare. *Gerallus.*

Ibid.

dine conamur, ſi etiamnum fidem habes Poëtarum fabulis, aut credis aliam materiam igne Ætnæo cum molari lapide liquefactam miſceri, proprietatéſque ſuas cum eo communicare, & bitumen ac ſulfur ſimul concreſcere. Quod falſum eſſe licet vel ex eo intelligere, quòd poſtea mons exuſtam cretam evomat, unde fit ut ſint in vicinia figlinæ; deinde ea creta frigefacta æquè dura ac conſtipata ſit, ac antea. At non ſatis firma ſunt argumenta, quæ pluribus rebus aptari queunt: nec cauſa ſatis apta haberi poteſt, quæ dubia eſt; neceſſe eſt id, quod verum eſſe dicimus, non dubiis argumentis conſtare.

Ibid. *Sicque*] Lege: *ſique*. Scaliger.

511. *Commiſſum lento*] Veteres Editiones habent conſtanter, *commiſſum vento*. Fortaſſe, *commiſtum Veneto*. Nam bitumen Venetum vocari puto, quod *Martialis* Venetum lutum dixit:

Reſinâ, Veneto vel reſecare luto.

Nihil tamen affirmo. *Idem.*

Ibidem. Aldina tamen habet *lento*, quod melius eſt, & à nobis prælatum. *Lentum* enim eſt non tantùm molle & quod facilè flectitur, ſed etiam viſcidum. *Virgilius* Georg. II, 248.

Pinguis item quæ ſit tellus, hoc denique pacto,
Diſcimus; haud umquam manibus jactata fatiſcit,
Sed picis in morem ad digitos lenteſcit habendo.

Ubi *Servius* interpretatur *cohæret*. Gorallus.

512. *Nam poſt exhauſtam cretam*] Lego: *nam poſt exuſta creta quoque robora fundit. Robur cretæ*, ut alibi, *robur ferri*. Scaliger. Veneta antiquior habet *exuſtum*. Probat autem *Severus*, unà varia vi ignis non miſceri, quando quidem Ætna, poſt ejectatum lapidem molarem, meram cretam eructat. *Gorallus*.

513. *Et figulos hîc eſſe vides*] Et figlinas hujus rei fidem facere, nam ibi eſſe figlinas; quæ non eſſent, ſi creta ibi non erueretur. *Scaliger*.

515. *Signum commune leve eſt*] Hoc eſt, nihil certò poſſis colligere ex ſigno, quod variarum naturarum rerum poſſit eſſe commune. *Gorallus*.

516. *Qua trepidat*] Quæ dubia eſt, nam quæ trepidant opponuntur firmis, ac certis. Eadem metaphorâ, incerta *vacillare* dicuntur. Contra *immota* ac *firma* dicuntur ea quæ, ſi expendantur, in dubium revocari nequeunt. *Idem*.

Ibi-

Nam velut arguti natura eſt æris, & igni
Cùm domitum conſtat, eadémque & robore ſalvo,
Utramque ut poſſis æris cognoſcere partem:
Haud aliter lapis ille tenet (ſeu fortè madentes
Effluat in flammas, ſeu ſit ſecurus ab illis)
Conſervátque notas, nec vultu perdidit ignes.

Quin

NOTÆ.

Ibidem. *Verùm ubi certo pignore*] Lege: *verum tibi certo pignore conſtet.* Nam pignore, hoc eſt, ſequenti comparatione confirmat. *Scaliger.*

Ibidem. Præceptum eſt hoc Philoſophicum, quo *Severus* noſter negat dubiis adſentiendum, aut verum umquam vocandum, niſi quod certis argumentis conſtat. Egregium ſanè monitum, & quo accuratior Recentiorum Philoſophia præſtantius nullum complectitur. *Pignus* pro argumento ſumi oſtendimus ad vſ. 40. *Gorallus.*

517. *Natura eſt aris & ignis*] Legendum omnino eſt:

Nam velut arguti natura eſt æris, & igni
Cum domitum conſtat, eadémque & robore ſalvo,
Utrum utrum ut poſſis æris cognoſcere portam.

Hoc eſt, ut ferri eadem natura eſt & cùm fuſum eſt, & antequàm funderetur, ut una eademque vis ſit illi. *Scaliger.*

519. *Utramque ut poſſis*] Veteres Editiones: *ultra quàm poſſis* Suſpicatus ſum poſſe legi non incommodè *utrum utrum ut poſſis.* Nam *utrumtrum* compendiosè ſcriptum fuiſſe auguror. Plena ſententia eſſet, ut neſcias utram poſſis cognoſcere. Tamen illud *portam* ſuſpectum mihi eſt. *Scaliger.*

Ibidem. Ego verò non dubito quin *ultra quàm*, quod eſt in antiquiore Editione Veneta, ſit mendum pro *utramque.* Sic enim legendum clara loci, nec dubia ſententia oſtendit. Ait enim *Severus*, & æris, quòd liquefactum fuit, & ejus quod minimè liquefactum, unam eamdémque eſſe naturam, adeò ut & liquefactam *partem* (ſic enim legendum, non *portam*) & non liquefactam, cognoſcere poſſimus utramque eſſe unius metalli *partem.* Gorallus.

520. *Haud aliter lapis ille tenet.*] Putem Græcanicè dictum, *lapis haud aliter tenet*, ὕτως ἔχ. Scaliger. Malim ordinem hunc verborum ſtatuere: retinet conſervátque notas, vel naturæ ſuæ certa argumenta, adeò ut ſequentia quaſi parentheſi clauſa habeantur, uſque ad *conſervat*; quod miror à *Scaligero* non eſſe animadverſum. *Gorallus.*

Ibi-

ſtare. Quemadmodum autem eadem eſt natura maſſæ æreæ, ſive liquefacta fuerit, ſive numquam ignem experta ſit, ita ut utramque æream eſſe intelligas: ſic & lapis molaris, ſive liquefactus fuerit flammis, ſive eas non ſenſerit, retinet proprietates ſuas, externáque ſpecie, ignem, quem complectitur præfert. Quin

Ibidem. *Seu fortè madentes*] Ambitioſiùs liquidas flammas *madentes* vocavit. Ὑγρὸν μένος πυρὸς dixit *Empedocles.* Vereor tamen ne legendum ſit *domantes.* Παντοδαμάτωρ πῦρ. *Scaliger.*

Ibidem. Nihil mutandum, nam non Poëtæ tantùm, ſed & Philoſophi vulgò ὑγρὸν vocant non humidum tantùm, ſed & quidquid liquidum eſt. Vide *Ariſtotelem* de Gener. & Corrupt. Lib. II. c. 2.

522. *Conſervátque notas*] Hoc eſt, οὐκ ἀλλοιοῦται, ut vinum dicitur *perdere notam*, cùm aut acuit, aut alio quovis caſu alteratur. Nam dicebant *nota vini.* Horatius:

—— Chio nota ſi commiſſa Falerni eſt.

Quod tamen non vini, ſed numorum proprium eſt. Nam malæ notæ numi πονηροῦ κόμματος, παράσημοι, κίβδηλοι, παρακεχαραγμένοι *Ariſtophani.* Hinc tralatitiè *homines de meliore nota Ciceroni & Catullo.* De vino verò & fructibus, propriè nomen dicebatur, à quo dixit Cato: *ne vinum nomen perdat.* Virgilius:

Nec Baccho genus, aut pomis ſua nomina ſervant.

Scaliger.

Ibidem. Erudita ſunt quæ hìc habet vir ſummus, ſed nihil ad rem faciunt. *Nota* enim dicuntur à *Severo* qualitates ac proprietates, quibus ſingula rerum genera à ſe invicem dignoſci poſſunt, ut ſequentia oſtendunt, ubi recenſentur illæ notæ. Sic *Plinius* in inſcriptione Sect. XLVII. Lib. XXII. habet: *nota venenatorum*; nempe, fungorum. Sic & Græci vocem χαρακτὴρ aliquando uſurpant. *Gregorius* Nazianzenus Orat. XXXIV. pag. 552. quærit à Philoſophis, πῶς ἑστηκότα τε τὰ εἴδη καὶ τοῖς χαρακτῆρσι διεστηκότα; *quomodo ſpecies ſint firma, & notis diſtincta?* hoc eſt, proprietatibus. *Gorallus.*

Ibid. *Vultu perdidit ignes*] Etiam in ipſo vultu indicat ignes, nam πυῤῥὸς eſt ille lapis. Sed non malè legeretur:

——— nec vultum perdidit igne.

Nam dixit, *conſervare notas.* Scaliger.

Ibidem. Habet hìc Aldina, nec *vultum perdidit ignis.* Sed vulgatam lectionem prætulerim, cùm optimus ſit ejus ſenſus. Vult enim Poëta lapidem molarem *ipſo vultu* etiamnum præferre ignes, quàmvis liquefactus fuerit. *Vultus* & *facies* externam ſpeciem paſſim notant. *Gorallus.*

 523. Quin

Quin etiam externum nil ei calor ipſe reſolvit,
Non odor, aut levitas; putris magis ille, magíſque,
Una operis facies, eadémque per omnia terra eſt.
Nec tamen inficior lapides ardeſcere certos,
Interiùs furere accenſos; hæc propria virtus.
Quin ipſis quædam Siculi cognomina ſaxis
Impoſuere Fricas, etiam ipſo nomine ſignant

Fu-

NOTÆ.

523. *Quin etiam externam multis*] Nondum illam hydram confecimus. Lege:

> *Quin etiam externum nil iis color ipſe reſolvit,*
> *Non odor, aut levitas, putris magis ille, magiſque,*
> *Una operis facies.*

Quin etiam color ipſe nihil eis externum admiſcet; hoc eſt, ne colore quidem ſuo indicant ſibi quidquam externi admiſtum eſſe. Neque aut odor, aut levitas eos diſtinguit inter ſe, ut iſte ſit putris, illo magis, ille minùs. Una facies quippe eis eſt, eadem per omnia terræ materia. *Scaliger.*

Ibidem. Pro *nil eis*, legimus *nil ei*, quia præceſſit ſingularis numerus; deinde pro *color*, *calor*, ut habet antiquior Editio Veneta. Senſus eſt apertus, qui ex Scaligerana lectione nullus eſt, ne is quidem quem vir ſummus profert, quamvis à mente *Severi* alienus. Vult enim Poëta ipſum calorem nihil reſolviſſe in externa ſpecie lapidis. *Reſolvere* perinde eſt ac diſſolvere. *Gorallus.*

524. *Non odor, aut levitas.*] Subaudiendum *mutata ſunt*, aut quid ſimile. Quòd ſi dixiſſet Poëta, in antecedente verſu:

> ——*externum nihil huic ardore ſolutum,*
> *Non odor, aut levitas;*

planior eſſet conſtructio, ſed videtur eſſe ſolœcophanes, qualia multa in optimis Scriptoribus animadvertuntur. Adi Minervam *Fr. Sanctii* Lib. III. cap. 4. & Lib. IV. ubi de Hyperbato, & Anacolutho. *Gorallus.*

525. *Una operis facies*, &c.] *Opus* hîc pro re ſumitur, ut ſæpiùs in hoc ipſo Poëmate. *Idem.*

529. *Fricas etiam ipſo*, &c.] Hoc verbum non eſt nauci. Eſſet aliquid *phrycas* παρὰ τὸ φρύγεσθαι. Sed oporteret illas in ſanguine frigi, & veriùs dici τηγανιστὰς, ut piſces *Athenæi.* Quare, omiſſis nugis, *chytas* legendum eſſe mihi perſuadet fuſilium, apud Græcos, communis & unica appellatio. Omnes enim χυτὰς λίθους vocant. *Plato* Timæo: τυγχάνει δὲ ταῦτα τὰ μὲν ἔχοντα ἔλαττον γῆς ὕδατος,

Quin etiam nihil extrinſecus ſpectatus, vi ignis, amiſit, nec odorem, nec pondus; & quamvis fragilior fiat, 525 idem videtur ac per omnia ſibi ſimilis. Non tamen negarim eſſe etiam alios lapides, qui exardeſcunt, & interiùs magnum calorem concipiunt, quæ eſt eorum ſingularis proprietas. Quin & Siculi ſaxis nonnullis impoſuerunt nomen Fricarum, quo vocabulo ſignificant etiam notas ex

τος, τό, τε περὶ τὸ ὕαλον γένος ἅπαν, καὶ ὅσα χυτὰ λίθων γένη καλεῖται: *hæc ſunt, quæ habent minùs terræ & aquæ, & univerſum genus vitreum, & quæcumque lapidum genera fuſilia vocantur.* Vide *Theophraſtum* περὶ λίθων & alios. Niſi eſſet ῥύτας, *rhytas*, ſed non puto. *Scaliger.*

Ibidem. Sed primùm non loquitur, his quidem in verbis, *Severus* de quibuſvis lapidibus fuſilibus, ſed de ſingulari quodam genere. Præterea non eſt unica appellatio fuſilium lapidum, quam profert *Scaliger*, nam & τηκτοὶ æquè frequenter dicuntur. *Theophraſtus* de lapidibus pag. 392. Edit. Lugd. τοῖς δὲ λίθοις αὗταί τε, καὶ παρὰ ταύταις, αἱ κατὰ τὰς δυνάμεις, τοῦ τε ποιεῖν ἢ πάσχειν, ἢ τοῦ μὴ πάσχειν. τηκτοὶ γάρ· οἱ δ' ἄτηκτοι: *lapidum & præter has aliæ ſunt differentiæ, ſecundùm facultates aut faciendi, aut patiendi, aut non patiendi. Sunt enim qui liquefieri poſſunt & qui nequeunt.* Vocem *fricas*, Latinam eſſe quiſpiam putarit, atque à Romanis in Sicilia viventibus inventam. Tam enim *frica* Latinum eſſe poteſt, quàm *mica*, aut *ſica*; & dici illi lapides à *fricando*, quòd iis ad *fricandum* uterentur. *Frico* autem eſt τρίβω, καταψήχω, ut habent Veteres Gloſſæ. Potuit eorum uſus eſſe ad expolienda frictione marmora, aut tale quidpiam faciendum. Sic de Indica arena *Plinius* Lib. XXXVI. cap. 6. *Indica non æquè lævigat, ſed eâ combuſtâ polientes marmora fricare jubentur.* Hæc una eſt difficultas, quî ipſo nomine ſignificarent Siculi iis lapidibus ineſſe *notas* (hoc eſt, proprietates) fuſilium lapidum. Crediderit quiſpiam reſpexiſſe reverâ *Severum* ad verbum *frigo*, quod primigeniâ ſignificatione idem ſonabat ac φρύγω, hoc eſt, ſimpliciter *torreo*, quamvis poſtea torrere in patella tantùm ſignificarit. Nec neceſſe eſt Poëtam noſtrum minimè in hac rarioris vocis Etymologia errare. Videbantur ergo illi hoc nomine ſignificaſſe Siculi, lapidem hunc torreri poſſe, ac proinde liquefieri; quamvis à fricando fortè deducerent, ut *ſicam* à *ſecando*. Quòd ſi hæc non ſatis placent, poſſit & conjici ſcriptum fuiſſe *phrycas*, hoc eſt, φρυκάς, à nominativo φρὺξ, quod eſſet à φρύττω: ut deducitur φρὶξ *fluctuum fremitus* à φρίττω, *fremo*; atque in hac conjectura potiùs adquieverim. *Gorallus.*

 530. No-

Fuſilium eſſe notas; numquam tamen illa liqueſcunt,
Quamvis materies foveat ſuccoſior intus,
Nî penitus venæ fuerint commiſta molari.
  Quòd ſi quis lapidis miratur fuſile robur,
Cogitet obſcuri veriſſima dicta libelli,
Et diſcet verò nihil inſuperabile ab igni,
Omnia quo rerum naturæ ſemina jacta.
Nec nimiùm hoc mirum; denſiſſima corpora ſæpe
Et ſolido vicina, tamen compeſcimus igne.

Non

NOTÆ.

530. *Notas*] Hoc eſt, proprietates, quibus quaſi *notis* diſcriminantur res aliæ ab aliis. Vide ad vſ. 522. *Idem.*

531. *Quamvis materies*] Jam ſæpe docuit humorem, quem in ſe habent χυτοὶ λίθοι, eſſe pabulum ignis: τὸ γὰρ τηκτὸν, inquit Theophraſtus, ἔνικμον ἀεὶ καὶ ὑγρότητα ἴσχει πλείω: *fuſile enim humorem ſemper & liquoris plus habet.* Scaliger.

532. *Ni penitus*] Antea legebatur: *nec penitus venæ fuerint commiſſa molari*, quod omni planè ſenſu carebat. Vult *Severus Fricas*, aut *Phrycas* non poſſe liquefieri, niſi molaris lapidis ſint permiſtæ venis; nam lapis molaris, dum liquefit, alia etiam liquefacit, ut docet *Theophraſtus*. Vide ad vſ. 455. *Gorallus.*

533. *Fuſile robur*] Hoc eſt, χυτὸν δύναμιν, facultatem quâ liquefit. Vide ad vſ. 529. *Idem.*

534. *Obſcuri veriſſima dicta libelli*] Librum *Heracliti* deſignari docebit *Scaliger* ad verſ. ſequentem. Vide de eo *Diogenem* Laërtium Lib. IX. §. 5. & quæ illuc congeſſere interpretes. *Idem.*

535. *Heracleiti & ibi*] Suppoſitum à Correctoribus nomen *Heracleti*, quaſi, etiam non tacito nomine, κατ' ἐξοχὴν obſcurus ille liber, hoc eſt, σκοτεινὸς vocaretur. Veteres Editiones, pro Heracleti habent:

Et dicas verò nihil inſuperabile gigni.

Quare lego audacter:

Et diſcet verò nihil inſuperabile ab igni.

Nam ea eſt ſententia *Heracleti*: ἐκ πυρὸς τὰ πάντα συνίσταται. καὶ εἰς τοῦτο ἀναλύεται. Cujus ſententiæ ultimum membrum eo verſiculo expreſſum vides. Et ſanè non ſatis erat dicere, nihil gigni inſu-

ex quibus colligunt fuſiles eſſe lapides. Attamen ſaxa illa liqueſieri nequeunt, quamvis majore ſucci copiâ abundent, niſi venæ lapidis molaris prorſus permiſta fuerint. Quòd ſi quis miratur proprietates fuſilis hujuſce lapidis, in animum revocet quod verè docuit Heraclitus, in obſcuro opere de Natura, intelligétque nihil igni inſuperabile, & eum eſſe omnium rerum primum elementum. Neque id nimis mirum videri poteſt, cùm denſiſſima corpora & in quibus exigui ſunt meatus, igne tamen domare ſoleamus. Non-

ſuperabile, cùm ea diſputatio non ſit; ſed cùm de igne tractetur, & de igne quoque hîc mentio deſiderabatur. *Scaliger.*

536. *Omnia qua rerum*] Lege: *omnia quo rerum natura ſemina jacta.* Ex quo igne, inquit, omnia conſtant. Annon igitur his duobus verſiculis continetur ſententia *Heracleti?*

Et diſcet verò nihil inſuperabile ab igni,
Omnia quo rerum natura ſemina jacta.

Ἐκ πυρὸς τὰ πάντα συνίσταται, καὶ εἰς τοῦτο ἀναλύεται. Cujus rei cauſæ videntur tractatæ fuiſſe in illo commentario Phyſico, qui vulgò σκοτεινὸς notiſſimo nomine vocabatur; ut neceſſe non ſit, ſicuti jam admonui, *Heracleti* nomen addere. *Idem.*

Ibidem. Optimè hæc omnia. Sed poſſet retineri *qua*, ita ut ſenſus ſit, *qua ſemina jacta ſunt*, &c. *Semina* hîc ſumuntur pro elementis, ut apud *Virgilium* Ecl. IV, 32.

Námque canebat, uti magnum per inane coacta
Semina terrarúmque animaque mariſque fuiſſent,
Et liquidi ſimul ignis, &c.

Ac ſanè, ex Philoſophorum ſententia, ex illis, quaſi ex ſeminibus omnia nata erant. *Gorallus.*

537. *Sed nimium hoc mirum*] Εἰς πῦρ πάντα ἀναλύεσθαι. Eſt objectio: ſed hoc mirum, inquies. *Scaliger.* Malui, *Nec* pro *Sed*, ex antiquiore Veneta.

Denſiſſima corpora, &c.] Reſpondet objectioni, quam confirmat exemplis; eáque puto omnia petita ex obſcuro illo Commentario. *Scaliger.*

538. *Et ſolido vicina*] Hoc eſt, quæ fermè nullis, aut exiguis meatibus pertuſa ſunt, qualia metalla. Nam multi, exceptis atomis, nulla corpora prorſus ſolida, hoc eſt, ſine omnibus poris, eſſe putabant. *Lucretius* Lib. I. pag. 36.

Non animos æris flammis ſuccumbere cernis?
Lentitiem plumbum non exuit? ipſáque ferri
Materies prædura, tamen ſubvertitur igne?
Spiſsáque ſuſpenſis fornacibus aurea ſaxa
Exſudant pretium? Quædam fortaſſe profundo
Incomperta jacent, ſimilſque obnoxia ſorti.
Nec lócus ingenio eſt; oculi, te judice, vincent.
Nam lapis ille riget perculſus, & ignibus obſtat,
Si parvis torrere velis, cœlóque patenti.
Candentem, preſsúmque agedum fornace coërce;
Nec ſufferre poteſt, nec ſævum durat in hoſtem.
Vincitur & ſolvit vires, captúſque liqueſcit.
Quæ majora putas autem tormenta moveri
Poſſe manu? quæ tanta putas incendia noſtris

Su-

NOTÆ.

Etſi difficile eſſe videtur credere quidquam
In rebus ſolido reperiri corpore poſſe.

Dein allatis rationibus:

Uſque adeò in rebus ſolidi nihil eſſe videtur.

Nec ſanè falsò, ut oſtendit ſummus Phyſicus *Rob. Boylæus*, in libello de poris ſolidorum. *Gorallus.*

539. *Non animos æris*] *Animos* vocat hîc robur, compactámque naturam quâ æs reſiſtit igni. Sic *ſpiritum*, hoc eſt, ſuperbiam & ferociam igni tribuit vſ. 469. *Idem.*

540. *Lentitiem*] Hoc eſt, mollitiem. Sed malè, ne quid diſſimulem, exemplum hoc additur exemplo æris, ſequente etiam ferri; nam frigidum eſt dicere, plumbum mollitiem exuere, ut liquidum fiat; poſtquàm ignis vi dixiſti rigorem æris vinci, dicturus & ipſum ferrum liquefieri. Sed Poëtæ ut non omnia dicunt, quæ dicenda eſſent: ſic æſtu meditationis abrepti & numeris metrorum coacti ea proferunt, quæ rectiùs tacerentur. *Idem.*

542. *Aurea ſaxa exſudant pretium.*] Nullus horum melior interpres eſſe poteſt *Plinio*, cujus hæc ſunt verba, de ratione purgandi auri. Lib. XXXIII. cap. 4. *Quod effoſſum eſt tunditur, lavatur, uritur, molitur in farinam ac pilis cadunt. Vocant argentum quod exit è fornace, ſudoriſque, qui ex camino jactatur, ſpurcitia, in omni metallo ſcoria ap-*

pel-

Nonne vides ſoliditatem æris igni cedere? Annon plumbum fit liquidum? Nec plumbum tantùm, quod mollius eſt, ſed ipſum ferrum, omnium duriſſimum, igne liqueſcit? Annon etiam marmoreæ maſſæ, quibus aurum eſt admiſtum, fodinis detractæ & in ignem miſſæ pretioſum metallum exſudant? Sunt & alia fortaſſe in terræ viſceribus etiamnum ignota, quibus ſimilis ineſt natura. Nullis hîc opus eſt conjecturis; rem ipſam, ſi cupias, te oculi tui docebunt. Nam lapis ille quidem eſt durus, ac reſiſtit igni, ſi exiguum admoveas, atque in aëre aperto. Sed ſi in clauſa fornace urere aggrediaris, tum verò vim ignis perferre ampliùs non poteſt, duritiem ſuam amittit & in liquorem reſolvitur. Verùm annon putas vim etiam multò majorem poſſe adhiberi? Aut tantum ardorem, arte

pellatur. Nec ita multò pòſt: *aurum faciendi eſt etiamnum una ratio ex auripigmento, quod in Syria foditur pictoribus in ſumma tellure, auri colore, ſed fragili, lapidum ſpecularium modo.* Hinc intelligere licet, cur *aurea ſaxa*, cúrve *exſudare pretium*, igne, nimirum, coacta dicantur. *Idem.*

544. *Similique obnoxia ſorti*] Hoc eſt, ejuſdem naturæ. *Idem.*

546. *Nec lapis ille riget.*] Repone ex antiquitus excuſis: *nam lapis ille riget*. Non poteſt, inquit, ἐλαύνεσθαι & malleo duci, ſi tundatur; ſed omnino reſiſtit ictibus & riget. Item ſi exiguo & leni igne, patente cœlo, nec incluſum teras, reſiſtit ignibus. Sed agedum patere in obſcuris fornacibus candere & coqui, haud dubiè duritiam exuet, nec durabit in ignem. Hæc, ut jam dixi, exempla non dubito quin hauſerit ἐκ τοῦ σκοτεινοῦ βιβλίου. Silicem verò *fuſilem* vocamus vulgò & ab eo omnia igniaria *fuſilia*. Scaliger.

551. *Tormenta*] Hoc eſt, machinas adhiberi, quibus vis ignis augeatur; nam *tormentum* nomen eſt omnium machinarum, quamvis propriè ſignificet eas quæ funibus tortis aguntur. Poſſis & ſumi *tormentum* de vi, quâ lapis torqueatur, donec liqueſcat. Gloſſæ Veteres: *Tormenta*, μάγγανα πολεμικὰ, στραγγάλαι, βάσανος. *Gerallus.*

552. *Qua tanta putas*, &c.] An tanta putas incendia ab hominibus poſſe excitari, quanta ſunt, &c. *Idem.*

Suſtentari opibus, quantis fornacibus Ætna
Uritur, à ſacro numquam non fertilis igne?
Sed non qui noſtro fervet moderatior uſu,
Sed cœlo propior, vel quali Juppiter ipſe
Armatus flammâ eſt; his viribus additus ingens
Spiritus, adſtrictis eliſus faucibus: ut cùm
Fabriles operæ tudibus contundere maſſas
Feſtinant, ignes quatiunt, folléſque trementes
Exanimant, preſſóſque inſtigant agmine ventos.

Hæc

NOTÆ.

554. *A ſacro numquam non fertilis igne.*] Vide ad vſ. 463. *Fertilis ab igne* perinde eſt ac *fertilis igne*; imò in hac loquutione ſubaudiri videtur præpoſitio. Malè antiquior Veneta hîc *& ſacro*. Idem.

555. *Fervet*] Lege: *fervat. Fervere Leucaten*. Scaliger.

Ibid. *Uſu*] Hoc eſt, *uſui*. Notum eſt Veteres dixiſſe in dativo *manu* & *manui*, *curru* & *currui*. *Virgilius* Eclog. IV, 29.

> *Daphnis & Armenias currû ſubjungere tigres*
> *Inſtituit*, &c.

Ubi vide Interpretes. *Gorallus*.

557. *Additus*] Vel, *abditus*. Scaliger.

559. *Fabriles operas*] Lege: *operæ*, χαλκοῦργοι. Idem.

Ibid. *Rudibus contundere maſſis.*] Lego: *tudibus contundere maſſas*. *Tudes* ſunt mallei. *Feſtus*. Inde verbum *tuditare Lucretio*, pro extundere. *Idem*

Ibidem. Optimè. Vide *Feſtum*, in *Tuditantes* & in *Tudites*. Gloſſæ Veteres: *Tudices*, σφυραί. Legendum *Tudites*, ut oſtendit verbum *Tudito*, & agnomen Semproniæ gentis *Tuditanus*. Gorallus.

560. *Folléſque trementes exanimant*] Lego *tumentes*, quæ enim ſufflata ſunt *tumida* dicuntur. Unde *ſufflare ſe*, pro iraſci, poſuit *Plautus*. Eadem etiam de cauſa *in fermento eſſe*, quia qui iraſcuntur tumidi fiunt. Et *tumentes* pro iratis dixit *Plinius* in Panegyrico Trajani: *Principes, ad odium ſui leniendum, tumentibus plebis animis objectabant*. Ego, ut dixi, verum eſſe puto tumentes; nam ferè ſemper ita conjugebant hæc duo, adeò ut & ſeparatim *follicare* pro tumere uſurparent, ut *Hieronymus* ad Euſtochium, de cuſtodienda virginitate: *follicantes caligas*, id eſt diſtentas, ſeu tumidas; & eleganter in Gloſſario *follis* exponitur ἀσκός, quo ſignificatu legitur apud *Apuleium* & alios. Ideóque etiam

cor-

arte humanâ, excitari poſſe, quantus eſt in Ætnæ cavernis, quibus ſacer ignis numquam deeſt? Is verò ignis multò vehementior eſt, eo qui uſibus humanis inſervit, quippe cœleſtium ignium naturæ propior, aut ei ſimilis quo fulmen conſtat. Ad ejus vires accedit flatus ventorum, arctis faucibus clauſorum, quo haud aliter augetur ignis vehementia, quàm follibus fabrorum ferrariorum, cùm emollitas ferri maſſas cudere volunt. Tum verò agitatur ab iis ignis, follibus animam emittentibus, coactámque in flammam impel-

corpus humanum *folliculum* dixerunt. *Lucilius* apud *Nonium*, in folliculo. Sic Græci θύλακον uſurpant. *Theodoretus* de Martyribus Lib. VIII. Οὐδὲ γὰρ Ἀνάξαρχος ἐκεῖνος ὃς ὑπέροις πτισσόμενος σιδηροῖς ἔλεγεν, ὥς φασιν· πτίσσε τὸν Ἀναξάρχου θύλακον, Ἀνάξαρχον γὰρ οὐ πτίσσεις. Quod ex *Diogene* Laërtio ſumſit, Lib. IX. ubi ita legitur, πτίσσε τὸν Ἀναξάρχου θύλακον, Ἀνάξαρχον δὲ οὐ πλήττεις. Ad verbum expreſſit *Tertullianus* Apologetico, cap. ultimo: *Anaxarchus, cùm in exitium ptiſſana pilo contunderetur; tunde, tunde, aiebat Anaxarchi follem, Anaxarchum enim non tundis.* Atque ut hi *follem* dixere, ſic *Varro corticem*, in Tithono, περὶ γήρως: *Sic invitata matura anima corporeum corticem facile relinquit.* Lindenbruchius.

Ibidem. Non immorabor expendendis quæ huc congeſſit vir doctiſſimus & multijugæ lectionis, potiùs ut paginam impleret, quàm ut illuſtraret *Severum.* Sed cùm inepta ſanè non ſit ejus conjectura, attamen mutatione opus eſſe non cenſui; quia revera *tremunt* folles, cùm crebriùs aëre implentur & evacuantur. *Gorallus.*

561. *Preſſóſque inſtigant*] Et in Aldina *preſſóque*, eodem ſenſu. Nam *preſſi agmine venti*, aut *venti preſſo agmine*, idem ſonat; nimirum, auras quarum priores partes poſterioribus premuntur. Nam *agmen* propriè eſt exercitus iter faciens longo ordine. Hinc *Virgilius* dixit *agmen aquarum*, Georg. Lib. I, 32.

Sæpe etiam immenſum cœlo venit agmen aquarum.

Et Æneïd. II, 782.

Inter opima virûm, leni fluit agmine Tibris.

Sic malim interpretari, quàm *impetu* cum *Servio.* *Actum* & *ductum* rectè ſenſit dici *Macrobius* Saturnal. Lib. VI. cap. 4. ubi & hunc locum *Ennii* profert:

Quod per amœnam urbem leni fluit agmine flumen.

Gorallus.

Hæc operis ſumma eſt; ſic nobilis uritur Ætna.
Terra foraminibus vires trahit, urget in arctum,
Spiritus incendî vivit per maxima ſaxa.
 Magnificas ædes, operoſáque viſere templa
Divitiis hominum, aut ſacra marmora, réſve vetuſtas,
Tra-

N O T Æ.

562. *Hæc operis fama eſt*] Poſſet legi: *ſumma eſt*. Nihil muto. Eſt autem totius operis Epilogus. Ætna ardet, quare? In fiſtuloſa terra ſpiritus excitatur, ex ſpiritu ignis. Pabulum ignis maxima ſaxa, quæ vocavit molaria. Ita breviter complexus eſt totius diſputationis ſummam. Quam & *Lucretius* quoque ita exſequitur:

——— primùm totius ſubcava montis
Eſt natura, ferè ſilicum ſuffulta cavernis.
Omnibus eſt porrò ſpeluncis ventus & aër.
Ventus enim fit, ubi eſt agitando percitus aër,
Hic ubi percaluit, caleſecitque omnia circum
Saxa ferens, quà contingit terrámque & ab illis
Excuſſit calidum flammis velocibus ignem,

& quæ ſequuntur. Sed in his verbis *Lucretii*, tertius à fine mendoſus eſt. Legendum enim:

Hic ubi percellit, caleſecitque omnia circum
Saxa terens ———

Percellit, ἀρχαϊσμὸς pro *perculit*, ut apud *Virgilium*:

——— Cynthius aurem
Vellit ———

Vide *Priſcianum* & *Diomedem*, nam non caleſcit ſpiritus ille, qui fit aëris agitatione. Quod ſi concedamus, non illum calorem eâ agitatione acquirere poteſt, qui ſaxa incendat. Sed ex mutuo attritu ſaxorum, quæ ipſe inter ſe percellit, excuduntur ſcintillæ; quæ exceptæ materiâ ſulfureâ, quâ totus ille mons abundat, accendunt ignem. *Scaliger.*

Ibidem. Rectè oſtendit vir ſummus, quamvis nolit, mutandum eſſe *fama* in *ſumma*; nam *Severus* in pauca hîc contrahit quidquid antea dixit de incendii cauſa. Contra *fama* caret ſenſu. *Gevallus.*

563. *Vires trahit*] Fortè *ventos*, aut *auras* legendum; certè ſunt venti intelligendi, quorum viribus accenditur magis ac magis ignis. *Idem.*

564 Spi-

pellentibus. Summatim omnia ut dicam, hæc eſt ratio, quâ celeberrimus ille Siciliæ mons exardeſcit. Per terræ meatus ſubeunt venti, qui, arctis canalibus compreſſi, vim tantam addunt igni, ut vel maxima ſaxa poſſit incendere. Viſuri ſplendida Deorum templa, donariiſque hominum magnificis ornata, aut ſigna marmorea, vetuſtáque monumenta du-

564. *Spiritus incendit vivus.*] Hæc eſt veterum excuſorum lectio. Quæ mirum quantum nos juvat ad verum indagandum:

——— urget in arctum
Spiritus, incendi cui vis per maxima ſaxa.

Hoc eſt, qui incendendi vires acquirit ex mutuo maximorum ſaxorum attritu. *Maxima ſaxa*, ut jam admonui, vocat molares lapides. *Scaliger.*

Ibidem. Antiquior Veneta reverà habet, ut monet *Scaliger.* Sed cùm aliæ habeant *incendi vivit*, nihil mutavimus. *Spiritus*, nimirum, *incendii*, hoc eſt, ipſum incendium cum flatu conjunctum vivit accenſione magnorum ſaxorum. *Gorallus.*

565. *Magnificas laudes*] Pulcherrimâ coronide Epilogum claudit; quæ tota conſtat ex narratione veterum monumentorum, ſed & hæc quoque corrigenda ſunt,

Magnificas laudes, operoſáque viſere templa
Divitiis hominum, aut ſacra marmora, réſve vetuſtas
Traduce materiâ, tetris per proxima fatis,
Currimus.

Ibidem. Imò verò legendum: *magnificas ædes*, nam loquitur de templis Deorum. Quod oræ codicis ex antiqua editione adnotatum vidi. *Ovidius* Faſt. Lib. VI, 637.

Te quoque magnificâ, Concordia, dedicat æde
Livia, quam caro præſtitit illa viro.

Gorallus.

Ibid. *Operosáque viſere templa*, &c.] Hoc eſt, ornata ſplendidis donariis; ſeu in quibus exornandis multam operam poſuere homines. Sic *Ovidius* Amorum Lib. II. El. X, 5.

Utraque formoſa eſt, operoſa cultibus ambo,
Artibus in dubio eſt hac ſit, an illa, prior.

Idem.

566. *Sacra marmora, réſve vetuſtas*] Sic ex certiſſima *Scaligeri* emendatione edidimus. Antea legebatur abſurdè: *ſacra munerare vetuſta.* Idem.

567. *Tra-*

Traduce materiâ, aut tetris, per proxima, fatis,
Currimus; atque avidi veteris mendacia famæ
Eruimus, cunctáſque libet percurrere gentes.
Nunc juvat Ogygiis circumdata mœnia Thebis,
Cernereque hîc fratres; ille impiger, iſte canorus
Con-

NOTÆ.

567. *Traduce materiâ, terris*, &c.] Scribimus: *tetris per proxima fatis*; hoc eſt, per ſumma diſcrimina, ut infra:

Hæc viſenda putas dubius terraque mariſque.

Dixi quod potui, neque enim ſatis confido huic lectioni. *Opera traduce materiâ* eleganter vocat ea quæ Græci ἀρχέτυπα, ut pote ex quibus multa ſimilia ad exemplum derivata ſunt, ut ex rumpis & tradu-cibus vitium multæ aliæ. Porrò ut hîc *traduce materiâ*, ſic, apud *Tertullianum*, *producem mutui coïtûs*, libro de carne Chriſti. *Scaliger*.

Ibidem. *Traduce materia*] Si hæc lectio ſana eſt, *traduce materiâ*, erit adeò firmâ materiâ, ut opera illa ad poſteros uſque traduxerit. Qualia fuerunt multa, in Aſia, Græcia atque Ægypto antiquiſſima templa, quæ ex tam daro lapide exſtructa fuerunt, ut ad poſteritatatem uſque traducta eſſent. Metaphora petita eſt à vitibus, quæ palmitum per terram traductorum ope conſervantur; qui palmites vocantur *traduces*, ut docebunt Scriptores de R. R. *Gorallus*.

Ibidem. *Et tetris per proxima fatis*] Legimus *aut*, pro *&*, hoc ſenſu; aut quorum ne ipſa quidem materia, tetris fatis per proxima iis, quibus condita ſunt, aut ſteterunt, tempora, ſervari potuit. Quales fuerunt antiquiſſimæ urbes, quarum ne rudera quidem ſupererant, ut Babylonis, Trojæ, &c. quarum tamen ſolum viſebatur, & etiamnum viſitur à peregrinis. *Idem*.

568. *Veteris mendacia famæ eruimus*] In ruderibus, quæ per Aſiam & Græciam præſertim ſuperſunt, quærimus urbium, quarum *Homerus*, aut alius quivis Scriptor antiquus, mentionem facit, evanida veſtigia. Cujus curioſitatis exempla multa ſunt apud *Strabonem* Lib. I. & *Pauſaniam* paſſim. Quòd ſi eo vitio laborarunt Veteres, nos quidem multò magis propterea vituperandi ſumus. Adi, ſi vacat, *Lucianum*, ſub finem Contemplantium eleganter hiſce de rebus ridentem. *Idem*.

570. *Ogygiis circumdata mœnia Thebis.*] *Ogyges*, aut *Ogygus* antiquiſſimus Thebarum Rex, qui ante ipſos Phœnices Thebas obtinuit.

durante etiamnum materiâ, vel malum fatum citò experta, peregrè imus, & avidi ſpectandi, quæ priſcâ fabulâ celebrata ſunt, ſepulta eorum rudera eruimus, ac totum propterea orbem terrarum luſtramus. Nunc juvat viſere mœnia Thebarum, quarum primus Rex fuit Ogyges, & monumenta Amphionis & Zethi; quorum hîc pecuarius, ille fidicen peritiſſimus,

nuit. *Pauſanias* in Bœoticis pag. 548. Ed. Vechel. Γῆν δὲ τὴν Θηβαΐδα οἰκῆσαι πρῶτον λέγουσιν Ἐκτῆνας, βασιλέα δὲ εἶναι τῶν Ἐκτήνων ἄνδρα αὐτόχθονα Ὤγυγον, καὶ ἀπὸ τούτου τοῖς πολλοῖς τῶν ποιητῶν ἐπίκλησις ἐς τὰς Θήβας ἐστὶν Ὠγυγίαι: *Aiunt Thebanum agrum coluiſſe primùm Ectenas, eorumque regem fuiſſe virum indigenam Ogygum; & ab hoc à multis Poëtis cognomen Thebis inditum Ogygiis.* Idem, p. 555. teſtatur Thebis portam fuiſſe, quæ *Ogygia* vocabatur. De hoc rege, ac de alio cognomine, qui Athenis regnaſſe dicitur, poſſent nonnulla non inutilia proferri, ſed quæ nihil ad *Severum* quem ſolum nobis illuſtrandum nunc ſuſcepimus. *Idem.*

571. *Cernereque hîc fratres*] Sic legimus pro, *cernereque & fratres*, ut habent Editiones pleræque, aut *quod fratris*, ut eſt in antiquiore Veneta. Nemo non videt intelligi *Amphionem* & *Zethum* Thebanorum conditores mœnium, de quibus *Homerus* Iliad. Λ. & multi alii Poëtæ. *Idem.*

Ibidem. Reponendum ex veteribus Editionibus:

Cernere quod fratres, ille impiger, iſte, &c.

Scaliger.

Ibidem. *Ille canorus*] Scribo:

——— *ille canoris*
Cordeis Fenices alieno interſerit avo.

Cordeis pro *chordis*, unde fecerunt *condere*. *Fenices*, *Phœnices*; hoc eſt, Thebanos, qui ex Phœnicia oriundi ſunt, propter Cadmum. Vel fortaſſe nihil mutandum, ut *canorus condere felices*, ſit eâ figurâ dictum, quâ *Horatio*, *celer ſequi* & ſimilia. Condit felices Poëta aut Hymnologus eos, quos carminibus ſuis & muſicâ celebrat. *Alieno avo*; id eſt, longiore quàm quo vivimus. Nam breve eſt quod vivimus. *Idem.*

Ibidem. *Ille impiger*, *iſte canorus.*] Zethus fuit *bubulcus*, ut docet *Apollodorus* Bibliothecæ Lib. III. cap. 5. Amphion verò cytharœdus præſtantiſſimus, de quo quis Poëtarum non dixit? Vide Collectanea *Nicol. Loydii.* Gorallus.

572. Con-

Condere felices alieno interſerit ævo.
Invitata pio nunc carmine ſaxa, lyráque,
Nunc gemina ex uno fumantia ſacra vapore
Miramur, ſeptémque duces, raptúmque profundo.

De-

NOTÆ.

572. *Condere felices*] Ordo eſt: *canorus iſte interſerit alieno ævo ſe* & fratrem *condere felices*; nimirum, in ædificandis Thebis. Nam Amphion, muſicæ causâ, multò celebrior fuit, ſuique & fratris, quia ſimul bonis avibus Thebana mœnia condiderunt, famam in ſequentia ſæcula produxit. De conſtructione *condere felices* adi *Joan. Gerardum Voſſium* Artis Grammat. Lib. VII. cap. 51. *Idem.*

573. *Invitata pio nunc carmine*, &c.] *Solinus* Cap. VII. *Thebas condidit Amphion, non quòd lyrâ ſaxa duxerit; neque enim par eſt ita geſtum videri, ſed quòd adſatûs ſuavitate homines rupium incolas, & incultis moribus rudes, ad obſequii civilis pellexerit diſciplinam.* Vide & *Palaphatum* de Incredibilibus Cap. XLII. & *Horatium* de Arte Poëtica vſ. 393. *Pium* autem carmen Amphionis vocat *Severus*. vel quia patriæ inſerviebat; vel quia, volente fratre, canere deſiit, ſi credimus *Horatio* Lib. I. Ep. 18.

> *Gratia ſic fratrum geminorum, Amphionis atque*
> *Zethi, diſſiluit, donec ſuſpecta ſevero*
> *Conticuit lyra, fraternis ceſſiſſe putatur*
> *Moribus Amphion.* Idem.

574. *Nunc gemina ex uno*, &c.] De Fratribus Thebanis, quibus cùm hoſtiis parentarent quotannis cives Thebani, fumus in diverſa diſſiliebat. Pauſanias Bœoticis: Ἑξῆς δέ ἐστι τῶν Οἰδίποδος παίδων μνήματα καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῖς δρώμενα, ἃ οὐ θεασάμενος πιστὰ ὅμως ὑπείληφα εἶναι. φασὶ γὰρ καὶ ἄλλοις τῶν καλουμένων ἡρώων οἱ Θηβαῖοι, καὶ τοῖς παισὶν ἐναγίζειν τοῖς Οἰδίποδος· τούτοις δὲ ἐναγιζόντων αὐτῶν τὴν φλόγα, ὡσαύτως καὶ τὸν ἀπ' αὐτῆς καπνὸν διχῆ διΐστασθαι. *Ordine ſita ſunt Oedipi filiorum monumenta, & quæ in iis quamvis non viderim, digna tamen eſſe fide exiſtimavi. Ajunt enim Thebani ſe cùm ceteris, qui dicuntur heroes, tum etiam filiis Oedipi ſacra facere; cùm verò hiſce rem divinam faciunt, flammam, ut & fumum, qui ex ea elabitur, biſariam dividi.* Itaque manifeſtò legendum:

> *Nunc gemina ex uno fumantia ſacra vapore,*

non *ſaxa*. Nam intelligit ἐναγίσματα, quæ fiebant illis. *Statius* Lib. XII.

> ——— *Exundant diviſo vertice flammæ.*

Ejus hiſtoriæ teſtem citat *Callimachum Ovidius*, his verſibus:

Se-

mus, qui ſuam & fratris memoriam, ob ea mœnia condita, ad ultimam poſteritatem tranſmiſit. Illic aut ſaxa, quæ, Amphione lyram pulſante, ſponte ſuâ Thebana mœnia conſtruxerunt; aut etiam ſacra, in una ara Eteocli & Polynici facta, quorum flamma in duas partes dividitur, non ſine ſtupore ſpectamus; ut & ducum, qui ad Thebas cecidere, ſepulcra, & templa Amphia-

Senſus ineſt igitur nebulis, quas exigit ignis,
Conſilium fugiunt cetera pæne meum.
Conſilium; commune ſacrum cùm fiat in ara
Fratribus, alternâ qui periere manu.
Ipſa ſibi diſcors, tamquam mandetur ab illis,
Scinditur in partes atra favilla duas.
Hoc, memini, quondam fieri non poſſe loquebar,
Et me Battiades judice falſus erat.

Vide Epigramma *Bianoris* III. Anthologiæ, titulo εἰς ἥρωας. *Scaliger.* Plura addi nihil intereſt. Alioquin & alia congeſſit *Nic. Loydius*, in Eteocle & Polynice.

575. *Miramur ſeptemque duces raptúmque*] Atqui Amphiaraus, qui profundo raptus eſt, fuit unus ſeptem ducum; ſed ſic ſæpe præſtantiſſimi quique Scriptores, nomine prolato eximii cujuſpiam viri ex certo numero, integrum addunt numerum, haud aliter ac ſi vir ille eximius ad eum numerum non pertinuiſſet. Sic apud *Livium* Lib. III. 25. *Virginius maximè & Tribuni*; cùm Virginius è numero Tribunorum eſſet. Sic apud *Petronium* Cap. II. *Pindarus novémque Lyrici*; cùm nemo neſciat eorum novem Lyricorum principem fuiſſe *Pindarum*. Si quis plura aveat exempla, adeat Interpretes ad hæc loca. Reſpicit autem *Severus* ad monumenta ſeptem ducum, quæ etiamnum in Eleuſinio agro oſtendebantur. *Pauſanias* in Atticis, pag. 70. de via quæ Eleuſine Megara ducebat: Ὀλίγῳ δὲ ἀπωτέρω τοῦ φρέατος, ἱερὸν Μεγανείρας ἐστι, καὶ μετ' αὐτὸ τάφοι τῶν ἐς Θήβας. Κρέων γὰρ ὃς ἐδυνάστευε τότε ἐν Θήβαις, Λαοδάμαντα ἐπιτροπεύων τὸν Ἐτεοκλέους, οὐ παρῆκε τοῖς προσήκουσιν ἀνελομένους θάψαι. ἱκετεύσαντος δὲ Ἀδράστου Θησέα, καὶ Ἀθηναίων μάχης γενομένης πρὸς Βοιωτοὺς, Θησεὺς ὡς ἐκράτησε τῇ μάχῃ, κομίσας εἰς τὴν Ἐλευσινίαν τῶν νεκροὺς ἐνταῦθα ἔθαψε: *non longè à puteo eſt Meganiræ ſacellum & eorum qui ad Thebas ceciderunt tumuli. Cùm enim Creon, qui Laodamantis, Eteoclis filii, tutor erat, & plurimùm Thebis tunc poterat, non ſineret cæſorum cadavera à ſuis humari, Theſei opem Adraſtus imploravit. Commiſſâ itaque inter Athenienſes & Thebanos pugnâ, victor Theſeus in Eleuſinium agrum deportanda cadavera atque ibi ſepelienda curavit.* Defuere tamen ei numero *Adraſtus*, qui Megaris obiit, ut idem

Detinet Eurotas illic & Sparta Lycurgi,
Et ſacer in bellum numerus, ſua turba regenti.
Nunc hîc Cecropiæ variis ſpectantur Athenæ
Carminibus, gaudéntque ſuâ victrice Minervâ.
Excidit hîc reduci quondam tibi, perfide Theſeu,
Candida ſollicito præmittere vela parenti.

Tu

NOTÆ.

idem docet pag. 80. & Amphiaraus qui vivus abſorptus eſt. *Idem.*

Ibid. *Raptúmque profundo*] Amphiaraum de cujus morte exſtant magnifici verſus, in Thebaïde *Statii Papinii*. Scaliger. Ei erant non uno loco Heroa conſecrata, ut docet *Pauſanias* in Atticis. *Gerallus.*

576. *Sparſa Lycurgi*] Lege: *Sparta*. Levis ſanè error, vel puero notus; tamen in recentioribus Editionibus, etiam in Antuerpienſi, hactenus non animadverſus. *Scaliger.*

577. *Et ſacer in bellum numerus*] Alioqui *numerus* ad contemtum:

Nos numerus ſumus & fruges conſumere nati.

Ex Græcorum proverbiis ἀριθμὸς. Quod etiam de uno dici, non tantùm de pluribus, adnotavimus apud *Euripidem* Heraclidis:

Εἰδὼς μὲν οὐκ ἀριθμὸν, ἀλλ' ἐτητύμως
Ἄνδρ' ὄντα τὸν σὸν παῖδα.

Sciens non numerum, ſed verè
Virum eſſe filium tuum. Idem.

Ibidem. Vera ſunt quæ hîc habet vir ſummus, ſed nihil ad rem. *Numerus* hîc eſt vox è militia deſumta; quæ quidem ævo *Taciti* frequentior fuit, ut multis oſtendit *Juſtus Lipſius* ad Lib. I. Cap. VI. Sed antea inaudita non fuerat, ut vel ex hoc loco liquet. Sic autem dictæ cohortes, aliáque militum συντάγματα, quorum erat certus numerus; quò reſpexit *Virgilius* Æneid. XI, 599.

Etruſcique duas, equitúmque exercitus omnis
Compoſiti numero in turmas.

Dicitur autem hîc *ſacer* numerus, quòd Laconicæ ἐνωμοτίας, hoc eſt, numeri XXV. virorum, ſolerent, ſacris quibuſdam abhibitis, militiæ nomen dare. *Heſychius :* ἐνωμοτία, τάξις τὶς διὰ σφαγίων ἐνώμοτος. Vide *Nicol. Cragium* Reipub. Lacedæm. Lib. IV. cap. 4.

Fortè

phiarao, terrâ abſorpto, conſecrata. Aliàs Laconica & Sparta Lycurgi legibus nobilis oculos noſtros detinent, revocántque in memoriam exercitus illos Lacedæmoniorum, uſque adeò diſciplinæ militaris obſervantes. Interdum luſtramus Athenas, Poëtis qui in iis nati ſunt nobilitatas, & Minervæ Victricis tutelâ inſignes. Recordamur, non procul ab hujus urbis portu, Theſeum è Creta incolumem redeuntem, ſed ob perfidè relictam in Dia inſula Ariadnen, oblitum eſſe nigro velo, pro mandatis paternis, album ſubſtituere, ut ſe ſalvum redi-

re

Fortè etiam ſacros numeros vocavit *Severus*, ad inſtar Thebanæ Cohortis, de qua *Plutarchus* in Pelopida. *Gorallus.*

Ibid. *Sua turba recenti*] Lege, *regenti*; penitus devoti Regibus ſuis ac Ephoris, non ſui ſed Reipublicæ & Regum. *Regens*, ϛρατηγός. In Culice:

> ——— *quo flamma regente*
> *Doris Erichthonias proſtravit funditus arces.*

Quo regente, ὗ ϛρατηγῦντος. *Scaliger.* Summum Reges Lacedæmonii in exercitibus habuerunt imperium; cui reſponſare non licebat. Vide *Cragium* eodem loco. *Gorallus.*

578. *Variis ſpectantur Athenæ Carminibus*] Propter multa carmina, quibus ſunt à Poëtis Epicis & Dramaticis celebratæ. *Idem.*

Gaudénſque ſua victrice] De Minervæ & Neptuni certamine hæc accipienda. Quare victricem Minervam vocavit, quòd ejus olea præpoſita fuit equo Neptuni. *Scaliger.* Celebris quidem ea fuit fabula, ſed & erat Νίκη Ἀθηνᾶ, *Minerva victoria*, quòd victores eos quibus favebat redderet, de qua *Harpocration*; ad quem vide *Henr. Valeſium*, qui oſtendit id fuiſſe cognomen Minervæ πολιέχυ, ſeu præſidis urbis. *Gorallus.*

580. *Excidit hîc reduci*] Hic verſus & ſequentes quinque, ſine ulla ſententiæ jactura, abeſſent. Neque enim Athenæ viſebantur, propter putidas id genus fabellas. Sed Poëtæ vix abſtinere poſſunt ab ejuſmodi locis, in hiſtoria fabulari, aut ei proxima celebratis; ſi quæ occaſio in ea digrediendi incidit, quamvis minùs commoda. *Idem.*

581. *Candida ſollicito permittere vela*] Omnino legendum, ut in Veteribus *præmittere*. Nam præmittenda erant vela candida patri, ut eſſent nuncia reditûs. *Scaliger.* Fabulam hanc aut hiſtoriam terſè narravit *Catullus*, in elegantiſſimo Carmine de Nuptiis Thetidis & Pelei; ubi cur exciderit Theſeo paterni moniti memoria docet. *Gorallus.*

Tu quoque Athenarum crimen, jam nobile ſidus,
Erigone; ſedes veſtra en, Philomela, canoris
Te vocat in ſilvis; & tu, ſoror hoſpita, tectis
Acciperis; ſolis Tereus ferus exſulat agris.

Mi-

NOTÆ.

582. *Tu quoque Athenarum carmen*] Ita legendus totus hic locus depravatiſſimus:

> *Te quoque Athenarum carmen, jam nobile ſidus*
> *Erigone; ſedes, Pandioni, veſtra canoris*
> *Te vocat in ſilvis; & tu ſoror hoſpita tectis*
> *Acciperis.*

Tres Atticas puellas alloquitur; quarum primam ſideribus, alteram ſilvis, tertiam tectis acceptam ſcribit. O Erigone, te nobile ſidus vocat; ô Pandioni Philomela, te ſedes in ſilvis vocat; ô Procne, tu tectis acciperis. Hæc eſt, niſi fallor, hujus loci vera interpretatio. *Scaliger.*

Ibidem. *Carmen*] Cum Aldina lege, *crimen.* Crimen enim non exiguum erat, quòd Attici, acciſo ejus patre, virginem ad ſuſpendium adegiſſent. Cùm enim paſtores Attici, ut verbis utar *Hygin* Fab. CXXIX. ex utre vini, quem acceptum à Libero Patre cum iis Icarius communicaverat, ebrii facti concidiſſent; arbitrantes Icarium ſibi malum medicamentum dediſſe, fuſtibus eum interfecerunt. Icarium autem occiſum canis ululans Mæra Erigonæ monſtravit, ubi pater inſepultus jaceret. Quò cùm veniſſet, ſuper corpus parentis ſuſpendio ſe necavit; ob quod factum, Liber Pater iratus Athenienſium filias ſimili pœnâ afflixit. De ea re ab Apolline reſponſum petierunt, quibus reſponſum eſt, quòd Icarii & Erigones mortem neglexiſſent. Quo reſponſo, de Paſtoribus ſupplicium ſumſerunt & Erigonæ diem feſtum oſcillationis, peſtilentiæ causâ, inſtituerunt, & ut per vindemiam de frugibus Icario & Erigonæ primùm delibarent; qui, Deorum voluntate, in aſtrorum numerum ſunt relati. Erigone ſignum Virginis, quam nos Juſtitiam appellamus, Icarius Arcturus in ſideribus eſt dictus; canis autem Mæra, Canicula. Hæc *Hyginus.* Gorallus.

583. *Sedes veſtra en, Philomela*] Sic Aldina & aliæ Editiones. Veneta antiquior *Amphiona* habet pro *en Philomela. Sedes veſtra*, eſt ſedes avium tui ſimilium, quæ ſilvas habitant. *Idem.*

Ibid. *Canoris ſilvis*] Quæ cantu avicularum reſonant. Vide ſimilem tranſlationem vſ. 296. Fabula hæc vel pueris eſt ex *Ovidii* Metam. VI. nota eſt. *Idem.*

584. *Et*

re anxio Ægeo è longinquo oſtenderet. In eadem urbe nata erat virgo, cujus cauſâ piaculum contraxerat patria, ſed quæ in ſidera relata eſt, & cui Erigonæ nomen fuit. Indidem fuit Philomela, cujus ſedes eſt in ſilvis, & Procne quæ ſub tectis nidificatur, 585 dum ſceleratus Tereus per deſerta loca volitat. In

584. *Et tu, ſoror hoſpita tectis*] Hirundo, nempe, facta. Animo Poëtæ obverſabantur verba *Ovidii* Met. VI, 668.

—— quarum petit altera ſilvas,
Altera tecta ſubit. Idem.

585. *Solis Tereus ferus*] Ferum vocat quòd neque tectis, ut Procne, neque ſilvis, ut Philomela, acceptus fuerit, ſed in præruptis rupibus degat. Hoc planè ex politiſſimis *Æſchyli* verſibus illuſtratur, qui habeantur, apud *Ariſtotelem* Lib. IX. de Hiſtoria Animalium, ſed quia ita depravati leguntur, ut ne minimum quidem ipſos interpretari potuerit magnus vir Gaza; hîc eos ego, quantùm judicare poſſum, correctos & emendatos apponam.

Τοῦτον δ' ἐπόπτην Ἔποπα τῶν αὑτοῦ κακῶν
Πεποικίλωκε, κἀποδηλώσας ἔχει
Θρασὺν πετραῖον ὄρνιν ἐν παντευχίᾳ.
Ὃς ἦρι μὲν φαιόν τι διαπάλλει πτερὸν
Κίρκου λεπάργου· δύο γὰρ οὖν μορφὰς φανεῖ
Παιδός τε τ' αὐτοῦ νηδύος μιᾶς ἄπο.
Νέας δ' ὀπώρας ἡνίκ' αὐξανθῇ στάχυς,
Τίκτει νιν αὖθις κἀμφινωμήσει πτέρυξ.
Ἀεὶ δὲ μισεῖ τῶνδε Παλλήνης τόπου
Δρυμοὺς ἐρήμους, ἢ πάγους ἀποικίσει.

Hunc ſpectatorem Epopem ſuorum malorum variegavit, & oſtenſam habet audacem petricolam avem armis inſtructam. Quæ vere quidem fuſcam vibrat pennam Accipitris, cui albus venter; duas enim formas oſtendere ſolet, pulli ejuſdem, ex uno utero. Novâ verò æſtate, cùm adulta eſt ſpica, ipſum iterum parit & veſtit circumquaque pluma. Semper autem odit hujus loci Pallena dumos deſertos, vel in montes amandabit. In quibus verſibus, primùm alluſum ad nomen Epopis, tamquam ἐπόπτης fuerit malorum ſuorum. Deinde alium plumarum colorem illi vere adſcribit, alium æſtate. Nam ἦρι φαιὸν πτερὸν illi dat κίρκου λεπάργου. Ait habere pennas accipitris, qui eſt λέπαργος, hoc eſt, ventre albo, & habet φαιὸν πτερὸν, *fuſcas pennas*. Ubi ſanè conſiderandum eſt *Æſchylum*, ſine dubio, confudiſſe cucullum cum Epope, ſeu Upupa, ſed Cucullus φαιὸν διαπάλλει πτερὸν κίρκου λεπάργου. In qua ſanè animadverſione, mirum in modum mihi placeo, cùm & mentem *Æſchyli* planè odoratus ſim, & menda ex tam de-

Miramur Trojæ cineres & flebile victis
Pergamon, exſtinctóſq; ſuo Phrygas Hectore, parvum
Conſpicimus magni tumulum ducis; hîc & Achilles
Impiger & victus magni jacet Hectoris ultor.
Quin etiam Grajæ fixos tenuere tabellæ,
Signáve; nunc Paphiæ rorantes arte capilli,
Sub truce nunc parvi ludentes Colchide nati,

Nunc

N O T Æ.

deplorato loco ſuſtulerim. Fefellit *Æſchylum*, quòd Epops eamdem planè vocem cum Cucullo emittit. Propterea eumdem Epopem cum Cucullo fecit; qui, ut nemo ignorat, tam ſimilis eſt Accipitri, ut quidam in genere Accipitrum poſuerint, & neſcio quid tale tetigerit *Ariſtoteles* Porrò ἡνίκα αὐξανθῇ στάχυς, hoc eſt, cùm adulta eſt æſtas, τίκτει νιν αὖθις πτέρυξ rurſus renovat, & quaſi alium facit penna; hoc eſt, mutatus pennarum color alium videri facit. Odio verò Pallenes ubi ea Metamorphoſis agitur, cum in teſca inhoſpita relegabit Jupiter; hoc eſt enim τὸ ἀποικίσαι. Hoc ſanè extra ordinem. Sed cùm ipſe *Corn. Severus* ne ſine corollario quidem opus ſuum egregium de Ætna concludere voluerit; cur non & ego quoque cum hoc corollario hunc locum abſolvam? Comparent ergo correctionem horum verſuum cum vulgata *Ariſtotelis* lectione, & videbunt quà alacritate tam luculentos tanti Poëtæ verſus à nobis emendatos accipere debeant. *Scaliger.*

587. *Exſtinctóſque ſuos Phrygas, Hectora primum*] Locus depravatiſſimus. Veteres Editiones:

Exſtinctóſque ſuos Phrygas Hectora parvum.

Lego: *exſtinctóſque ſuo Phrygas Hectore, parvum*, &c. Simul cum ſuo Hectore exſtinctos Phrygas. *Horatius* ad verbum ex *Homero*:

——— & ademtus Hector
Tradidit feſſis leviora tolli
Pergama Grajis.

Exſtinctos ſuo Hectore. Hellenismus αὐτῷ τῷ Ἕκτορι διεφθαρκότες, hoc eſt, σὺν αὐτῷ Ἕκτορι. Idem.

588. *Parvum conſpicimus magni tumulum ducis*, &c.] Seu verè, ſeu falsò, multis poſtea ſæculis oſtendebantur tumuli Achillis, Patrocli, Ajacis, aliorúmque Heroum; quos ſtudioſè inviſit Alexander Macedo, cùm in Aſiam trajeciſſet, ut docent *Plutarchus* & *Arrianus* in ejus vita. Oſtendebantur etiam *Strabonis*, hoc eſt, Poëtæ noſtri ætate, ut colligere licet ex deſcriptione Troadis, Lib. XIII. *Geraldus.*

590. Quin

In Troadem navigamus ut videamus reliquias Trojæ, quæ capta tot lacrimas victis creavit, poſtquàm Hectorem, à quo ſolo defendi poterant, amiſerunt. Illic ergo exiguum magni ducis tumulum videmus, à quo non procul abſunt loca, in quibus ſepulti ſunt Achilles, à quo Hector occiſus, & Paris, qui mortem fratris ultus eſt. Tabulæ etiam præſtantium Græciæ pictorum oculos noſtros defixos tenent, ut & ſigna ejuſdem gentis ſtatuariorum. Nunc ſpectamus Apellis Venerem è mari emergentem; nunc Timomachi Medeam cæ-

590. *Quin etiam Graja fixos tenuere*, &c.] Expreſſit Horatianum:

Suſpendit pictâ mentem, vultúmque tabellâ.

Scaliger. Hac de re vide *Plinium*, Lib. XXXV.

591. *Paphia rorantes parte capilli*] Scribe ex conjectura noſtra, quæ & poſtea confirmata eſt veterum aliquot editionum auctoritate: *rorantes arte*, ut in Epigrammate in eamdem ἀναδυομένην:

Καὶ τοίας ἐτύπωσε διάβροχον ὕδατος ἀφρῷ.

Scaliger. Nihil felicius & certius excogitari potuit, nam loquitur *Severus* ſine dubio, de celeberrima illa tabula Veneris è mari exeuntis, ab Apellis manu. De ea vide *Plinium* Lib. XXXV. cap. X. & ad eum *Joan. Harduinum*. Aliud Epigramma *Antipatri* Sidonii Lib. IV. Anthologiæ, cap. 12. elegantiſſimè *capillos arte rorantes* expreſſit, éſtque ita ab *Auſonio* converſum:

Emerſam pelagi nuper genitalibus undis
Cyprin Apellei cerne laboris opus.
Ut complexa manu madidos ſalis æquore crines
Humidulis ſpumas ſtringit utraque comis.

Gorallus.

592. *Sub truce nunc parvi*] Ovidius:

Inque oculis facinus barbara mater habet.

Uterque intellexit de Timomachi tabella. *Scaliger*. De hac tabula *Plinius* Lib. XXXV. Cap. XI. *Timomachus Byzantius Cæſaris Dictatoris ætate Ajacem & Medeam pinxit, ab eo in Veneris Genetricis æde poſitas, octoginta talentis venumdatas*. Quod penicillo expreſſerat Timomachus id priùs poëticis coloribus pinxerat *Euripides* in Medea, à vſ. 1030. ubi crudeli mulieri occidere liberos paranti hæc verba tribuit:

Φεῦ, φεῦ, τί προσδέρκεσθέ μ' ὄμμασιν τέκνα;
Τί προσγελᾶτε τὸν πανύστατον γέλων;

Eheu! cur me adpicitis liberi? cur adridetis hoc extremo riſu? &c. Vide & Epigrammata in eam tabulam Antholog. Lib. IV. c. 9. quorum duo vertit *Auſonius*, Ep. CXXI & CXXII. Gorallus.

 593. *Nunc*

Nunc triſtes circa ſubjectæ altaria cervæ,
Velatúſque pater, nunc gloria viva Myronis.
Quin etiam illa manus operum, turbæq; morantur
Hæc viſenda putas terræ dubiúſque, maríſque;
Artificis naturæ ingens opus adſpice, nulla
Tu tanta humanis rebus ſpectacula cernes;
Præcipuéque vigil, fervens cùm Sirius ardet.

Inſe-

NOTÆ.

593. *Nunc triſtes*] Parrhaſius pinxit. *Scaliger.* Imò *Timanthes. Plinius* Lib. XXXV. cap. 10. *Nam Timanthi vel plurimum adfuit ingenii. Ejus enim eſt Iphigenia, oratorum laudibus celebrata, quâ ſtante ad aras peritură, cùm mœſtos pinxiſſet omnes, præcipuè patruum, & triſtitiæ omnem imaginem conſumſiſſet, patris ipſius vultum velavit, quem dignè non poterat oſtendere.* Quinam præterea de ea tabula loquuti fuerint, à quibus omnibus *Timanthi* tribuitur, docebit Plinii interpres *Joan. Harduinus.* Gorallus.

Ibid. *Subjecta altaria cervæ*] Hoc eſt, altaria ad quæ loco Iphigeniæ ſubjecta eſt cerva. *Ovidius* Metam. XII, 31.

Flentibus ante aram ſtetit Iphigenia miniſtris;
Victa Dea eſt, nubémque oculis objecit, & inter
Officium, turbámque ſacri vocéſque precantum,
Suppoſitâ fertur mutaſſe Mycenida cervâ.

Vide & *Euripidis* Iphigeniam in Aulide à vſ. 1581. *Idem.*

594. *Velatúſque pater*] Adtribuunt induſtriæ pictoris, & in eam partem interpretati ſunt poſteri. Ego verò puto pictorem *Euripidem* ſequutum hoc feciſſe; cujus verba de Agamemnone, ſacrificio filiæ adſiſtente, hæc ſunt:

—— ἔμπαλιν στρέψας κάρα
Δάκρυα προῆγεν, ὀμμάτων προθεὶς πέπλον.

reflexò retrorſum capite, lacrimas præmiſit, peplum oculis præponens. Scaliger.

Ibid. *Gloria viva mineris*] *Myronis.* Et non non omiſit Antverpienſis editio. *Idem.* Reſpicit ad buculam Myronis, *celebratis*, ut loquitur, *Plinius* Lib. XXXIV. cap. 8. *verſibus laudatam.* Ac ſanè multa etiamnum ſuperſunt elegantiſſima Anthol. Lib. IV. cap. 7. quorum aliquot feliciter imitatus, aut interpretatus eſt *Auſonius* in Epigrammatibus à LVII. Præſtantiſſima quæque eò ſpectant, ut buculam illam vivæ ſimillimam fuiſſe oſtendant, quale hoc eſt

Aeru

cædem filiorum meditantem; nunc Timanthis Iphigeniam mactandam, ubi cernere licet Græcorum duces circa Dianæ altare, antequàm ſubmitteretur cerva, mœſtos, & patrem virginis Agamemnonem velato vultu; nunc buculam æneam Myronis, veluti ſpirantem. 595 Tot & tanta ſunt ejuſmodi opera, ut non præſtantiâ ſolùm, ſed & multitudine ſuâ nos morentur. Hæc nobis viſenda putamus, per terræ mariſque pericula; atqui adſpiciamus, in Ætna monte, artificioſiſſima naturæ opera; nulla enim in iis, quæ ab hominibus profecta ſunt, talia miracula licet videre; & præſertim quidem,

Aerea mugitum poterat dare vacca Myronis,
Sed timet artificis deterere ingenium.
Fingere nam ſimilem viva, quàm vivere plus eſt,
Nec ſunt facta Dei mira, ſed artificis.

Hinc jam licet intelligere cur hanc buculam *gloriam vivam* Myronis vocarit *Severus*. Gorallus.

595. *Quin etiam illa manus operum, turbaque morantem*] Hoc non eſt unius aſſis. Veteres Editiones: *turbaque minaces*. Lego: *turreſque minaque*. Minæ ſunt ἐπάλξεις. Auctor *Servius* in illud: *minaque murorum ingentes*. Scaliger. In antiquiore Veneta legitur, *morantur*, quod multò melius eſt. Vult *Cornelius*, non tantùm præſtantiam operum, ſed & eorum multitudinem morari ſpectatorum oculos; quod facilè intelliget quiſquis *Plinii* Libros XXXIV & XXXV legerit. *Gorallus*.

596. *Terra dubius*] Dubius terræ, aut maris cauſâ, an pericula in iis occurrentia vitare poteris. De regimine malè intellecto adjectivorum vide *Ger. Joan. Voſſium* Artis Grammaticæ. Lib. VII. c. 11. *Idem*.

598. *Tu tanta humanis rebus*] Abſurdè legebatur: *cum tanta humanis Phœbus*. Idem.

599. *Vigil*] Hoc eſt, pervigil, totâ nocte fulgens. Quæ lectio ſi vera eſt, oportet diebus canicularibus maxima eſſe Ætnæ incendia. Sanè, ſi credimus *Plinio* Lib. II. 40. *ejus ſideris effectus ampliſſimi in terra ſentiuntur. Fervent maria, exoriente eo, fluctuant in cellis vina, moventur ſtagna.* Verùm hæc non fiunt propter exortum *Sirii*, ſed quia id eſt calidiſſimum anni tempus, ut rectè animadvertit *Geminus* in Elementis Aſtronomiæ p. 58. & ſeq. Ed. Petavii Pariſinæ. *Idem*.

Ibid. *Sirius ardens*] *Ardet*, & tamen hæc mihi ſuſpecta ſunt. *Scaliger*.

Inſequitur miranda tamen ſua fabula montem.
Nec minùs ille pius, quàm fortis, nobilis ignis.
Nam quando ruptis excanduit Ætna cavernis
Et velut, everſis penitus fornacibus, ignis
Evecta in longum rapidis fervoribus unda eſt:
Haud aliter quàm cùm, ſævo Jove, fulgurat æther,
Et nitidum obſcurâ cœlum caligine torquet.
Ardebant arvis ſegetes, & millia culta

Ju-

N O T Æ.

600. *Inſequitur miranda tamen*] Elliptica hæc eſt loquutio, in qua hæc ſunt intelligenda: quamvis mons hic per ſe ſit mirus, attamen non minùs mirum eſt quod narratur de fratribus Catanenſibus. Nam *fabula* hîc eſt non mendacium, ſed narratio, ut ſæpe alibi. *Gerallus.*

601. *Quamquam ſors nobilis ignis*] Editiones Veteres: *quàm ſors*, &c. Lego:

Nec minùs ille pius, quàm forſet nobilis ignis.

Forſet. Vide doctiſſimos *D. Lambini* in *Horatium* Commentarios. *Scaliger.* Scio quid ſcripſerit *Lambinus* de voce *forſet*, quæ idem ſonat ac *forſitan.* Sed ea ſignificatio hîc non convenit, & dixiſſet Poëta:

Non minùs ille pius forſet, quàm nobilis ignis

Sed legendum eſt *fortis*, hoc eſt vehemens, ut vſ. 2.

602. *Nam quando ruptis*, &c.] His luculentiſſimis verſibus, orditur hiſtoriam fratrum Cataneorum, qui ex incendio Ætnæ utrumque parentem eduxerunt. Eorum de nominibus varia, apud Scriptores, opinio; aliis Philonomum & Calliam vocantibus, aliis Anaphiam & Amphinomum; quibuſdam etiam Æmanthiam & Critonem. Cujus hiſtoriæ plurimi meminerunt, *Strabo*, *Pauſanias* Phocicis, *Val. Maximus*, *Solinus*, *Ælianus*, *Martialis*, alii. Sed omnium maximè *Claudianus*, qui eos egregio carmine celebravit, cujus initium:

Adſpice ſudantes venerando pondere fratres,
Divino meritos ſemper honore coli.
Juſſa quibus rapida ceſſit reverentia flamma,
Et mirata vagas reppulit Ætna faces.
Complexi manibus fultos cervice parentes,
Attollant vultus acceleréntque gradus.

Me-

dem, poſt Caniculæ exortum. Verùm mirus licèt ſit mons ille, non minùs mira de eo narratur hiſtoria; nec celebres ejus ignes vehementiæ ſuæ, quàm pietatis, majus ullum ſpecimen ediderunt. Cùm enim, quaſi effractis omnibus caminis, fureret Ætna, atque è fornacibus ignis fluvium evomeret, & procul emitteret: non aliter quàm cùm Jupiter fulmina in terras demittit & obſcurâ procellæ caligine cœlum obnubit; ardebant ſegetes in agris, & innumera loca exculta, unà cum villis, &

Meminit & *Auſonius* in Catina, de elaris urbibus. Locus in quo eorum erant ſtatuæ, in quas id carmen ſcripſit *Claudianus*, vocabatur ab indigenis εὐσεβέων χῶρος. Porrò locum hunc ita lege:

Nam quando ruptis excanduit Ætna cavernis,
Et, velut everſis penitus fornacibus, ingens
Evecta in longum rapidis ferveribus unda

Dixit *undam*, ut *Pindarus*, de eadem re, ποταμὸν πυρὸς. *Scaliger.*

Ibidem. Sic etiam loquutus eſt Auctor Libri de Mundo Cap. VI. ubi de hac hiſtoria. *Gorallus.*

603. *Ignis*] Sic emendavi pro *ignes*, quemadmodum etiam puto legiſſe *Scaligerum*, quamvis in notis ejus legatur *ingens*, propter locum Pindari cum hoc *Severi* collatum. *Idem.*

604. *Evecta*] Sic Aldina, meliùs quàm *& vecta*. Ex eadem verſum clauſimus verbo *eſt*. *Idem.*

605. *Sævo Jove*] Hoc eſt, indignante Jove, ut à *Virgilio* dicitur *ſævus Hector* Æneïd. I, 103. hoc eſt, Græcis infenſus, ſic enim loquitur Hectoris amicus Æneas:

Sævus ubi Æacidæ telo jacet Hector ——

Idem.

606. *Cœlum caligine torquet*] Meliùs *torpet*. Aliter dicebant: *cœlum ſtat caligine*. Ab ea metaphora *frontem caligare* dicebant Veteres; ut *Sophocles* συννεφὲς πρόσωπον. *Pacuvius* Atalantâ:

Quis iſtic voltus caligans? quæ triſtitas?

Ita locus ille *Pacuvii*, apud *Nonium* legendus eſt. Imitatione Græcorum dixit *vultum caligantem*. Scaliger.

Ibidem. Nihil muto. Quidni enim liceat dicere *torqueri cœlum* à Jove, immiſsâ caligine, de quo *Virgilius* Æn. IV, 269. dixit:

—— *Cœlum & terras qui numine torquet?*

Gorallus.

607. *Et mollia culta*] Non rejicio veterum Editionum *millia culta*. Scaliger. Sic habet Aldina, hoc eſt, innumera culta, circa Ætnam, loca. *Gorallus.*

Jugera cum domibus, ſilvæ, colléſque virentes.
Vix dum caſtra putant hôſtem moviſſe, tremebant,
Et jam finitimæ portas invaſerat urbis.
Tum verò ut cuique eſt animus, viréſque, rapinâ
Tutari conantur opes; gemit ille ſub auro,
Colligit ille arma & ſtultâ cervice reponit,
Defectum raptis illum ſua crimina tardant,
Hic velox minimo properat ſub pondere pauper,
Et quod cuique fuit cari fugit ipſe ſub illo,
Sed non incolumis dominum ſua præda ſequuta eſt.
Cunctantes vorat ignis & undique torret avaros,
Conſequitur fugiſſe ratos & præmia raptis

Con-

N O T Æ.

609. *Vixdum caſtra putant*, &c.] *Caſtra movere* & *ſigna movere*, ad conſerendas, ſcilicet, manus. *Virgilius:*

Signa movet, precépſque adverſum fertur in hoſtem.

Nam *hoſtem* ignem vocavit, qui improviſos aggreſſus ſit. Suprà, *atque aperit ſe hoſti*, igni, ſcilicet. *Scaliger.*

Ibid. *Tremebant*] Solum tremebat ſubterranei ignis impetu ſubrutum. *Ammianus Marcellinus*, de motu terræ qui Nicomediæ contigerat, Lib. XVII. cap. 7. *Supereſſe potuit ædium ſacrarum & privatarum pars major, niſi palantes abruptè flammarum ardores, per quinquaginta dies & noctes, quidquid conſumi poterat exuſſiſſent.* Simile quiddam contigerat Catanæ, in clade quam hîc deſcribit *Severus*. Gorallus.

610. *Portas evaſerat*] Imò *invaſerat*; & ita reponito. *Scaliger*. Sic habet Aldina.

611. *Rapinâ*] Vetus Editio: *viréſque rapina*, quantum rapere poſſunt. Si legis *rapinâ*, erit raptim convaſare, ut loquitur *Terentius*. Græci συσκευωρεῖσθαι. *Scaliger.*

Ibidem. Ut ἁρπαγὴ, apud Græcos, & actum rapiendi, hoc eſt, *raptum*, & rem ablatam, hoc eſt, *rapinam* ſignificat: ſic hîc noſter Poëta *rapinam* cum *raptu* miſcuit. Sed tamen rectiùs adhibuit vocem *rapina*, quàm *præda*; ſi credimus *Corn. Frontem*, de differentiis vocabulorum: *Præda victos ſpoliat. Rapina ſubitò venit. Itaque illa victoriâ gaudet, hæc petulantiâ.* Gorallus.

613. *Stulta cervice*] Quid enim opus armis ad ignem fugiendum, præſertim talem? Sed quiſque ea rapiebat, quæ pluris faciebat. *Idem.*

614. Sua

& nemoribus vicinis. Vix Catanenſes ignem ultra montem progreſſum putabant, cùm ecce eorum ſolum tremore ſubito agitabatur; jámque ignis portas urbis invaſerat. Tum demum unuſquiſque, prout erat animus, aut vires, rapere divitias ſuas ut eas ſervaret; hic gemere ſub pecuniæ ſuæ pondere: ille curioſus armorum, ea ſtultè, quaſi cum igne pugnaturus, induere; alius onere graviore opum, per fas & nefas partarum, oppreſſus vix poſſe progredi: alius ſub levi pondere, quippe pauper, facilè properare. Denique omnes fugere geſtantes quod ſingulis pretioſiſſimum erat; ſed multos oppreſſos & mortuos ſua præda, & ipſa combuſta deſtituit. Quicumque diutiùs cunctati ſunt, aut avariores fuerunt, ſunt igne abſumti; qui celeriter adſequutus eſt multos, qui ſe fugiſſe putabant, & præmia quibus ſperabant ſe donatum iri, unà cùm raptis

opi-

614. *Sua crimina*] Divitiæ quas malis artibus ſibi comparavit. *Idem.*

615. *Hic velox nimiùm*] Repone *minime*, auctore *Aurato* noſtro. *Scaliger.* Favet Aldina, quæ habet *nimio*.

617. *Sed non incolumis dominum ſua præda ſequuta eſt*] Ad inferos, nimirum; ut ſequentia oſtendunt.

Haud ullas portabis opes Acheruntis ad undas,
Nudus ab inferna, ſtulte, vehêre rate.

Propertius Lib. III. *Gorallus.*

619. *Præmia captis*] Nihil potuit argutiùs dici. Prædones & latrones captis inclamant præmia. *Tibullus:*

Sævâque de rapta præmia veſte petat.

Vulgò dicunt, *mettre à rançon*; hoc eſt, imponere pretium, pro redemtione. Ergo ἀλληγορικῶς dixit ignem eos ante exſpectatum opprimere. Quædam Editiones habent *concrepat*, ex qua lectione *Auratus* noſter legebat *concremat*. Utrum malis, tibi liberum eſto eligere. *Scaliger.*

Ibid. Ego quidem *Auratum* ſequor, Scaligerana enim argutia non intelligo quî huic loco convenire poſſit. Ceterùm pro *captis* lego *raptis*, quæ enim ſubitò, ne incendio pereant, auferuntur, non *capi*, ſed *rapi* dicuntur. Senſus eſt ignem Ætnæum unà cremaſſe & res raptas & præmia quæ exſpectabantur ab iis qui rapuerant. In tali enim incendio, plebs & urbana & ruſtica operam ſuam ditioribus locat, ut vitæ periculo eorum facultates igni eripiat; ſed dum rapta amittebantur, præmium ſimul peribat. *Gorallus.*

620. *Hæc*

Concremat; hæc nullis parſura incendia paſcunt,
Vel ſolis parſura piis; namque optima proles
Amphinomus fratérque pari ſub pondere fortes,
Cùm jam vicinis ſtreperent incendia tectis,
Adſpiciunt pigrúmque patrem, matrémque, ſenectâ
Eheu! defeſſos, poſuiſſe in limine membra.
Parcite avara manus dites attollere prædas;
Illis divitiæ ſolæ matérque, patérque.
Hanc rapiunt prædam, mediúmque exire per ignem,
Ipſo dante fidem, properant. O maxima rerum,
Et meritò pietas homini tutiſſima virtus!

Eru-

NOTÆ.

620. *Hac nullis*] Legebatur antea *ac nullis*, ſine ſenſu; cùm hoc velit *Cornelius*, quæ rapi non potuerant, aut rapta ſeriùs erant; *hæc*, inquam, omnia paſcere incendium, ſolis piis parſurum. *Idem.*

622. *Amphion*] Lege, *Amphinomus.* Et quædam Editiones in correxerunt. *Scaliger.* Sic vocatur à *Strabone* Lib. VI. à *Valerio Maximo* Lib. V. cap. 4. à *Solino* Cap. V. & à *Claudiano* Carm. L. *Seneca* verò de Benef. Lib. III. cap. 32. & *Pauſanias* Phocicis pag. 663. ut & Auctor Libri de Mundo Cap. VI. reticent nomina. *Gorallus.*

Fratérque] Vocatur Anapias à *Strabone*, Anapus à *Val. Maximo*, Anapis à *Solino* & *Claudiano.* Verùm apud *Stobæum* Serm. LXXVII. quaſi ex *Æliani* Variis Hiſtoriis, vocantur hi fratres *Philonomus* & *Callias.* Idem.

624. *Matrémque ſenémque*] Lege:

Adſpiciunt pigrúmque patrem, matrémque ſenecta
Heu heu! defeſſos poſuiſſe in limine membra.

Senecta membra. Scaliger.

Ibidem. Sequor emendationem *Scaligeri*, ſed quamvis ſciam *ſenectam ætatem* dici à *Plauto*, & *ſenecta membra* à *Lucretio*, malim, miſſo inutili archaïſmo, ſic ordinem conſtituere *defeſſos ſenectâ poſuiſſe membra in limine*, ut ſenecta ſit in ablativo. Sic Æneïd. II, 96.

Non priùs adſpicies ubi feſſum ætate parentem
Liqueris?

Poſſet

opibus, perdidit. Hiſce omnibus paſcebatur incendium nemini parſurum, niſi Piis Fratribus. Fuerunt enim eximii adoleſcentes, Amphinomus & Anapias, ſimili pondere onuſti; qui cùm vicina incendia jam crepitarent, viderunt parentes ſuos, præ ſenectute, uſque adeò debiles, ut in limine domûs ſuæ mortem exſpectantes jacerent. O avara turba, ne divitias veſtras aſportetis. Illis Fratribus omnium opum loco fuerunt parentes, hanc ſolam prædam rapuerunt, mediáſque flammas ingreſſi ſunt; quaſi fidem ab igne acccpiſſent, noxæ nihil ſibi allaturum. O maxima & hominibus longè tutiſſima virtus pietas! Puduit flammas pios ju-

Poſſet etiam fortè legi *defectos*, de qua loquutione vide *Marquard. Gudium* ad Phæd. Lib. I. Fab. XXI. Sed nihil opus eſt mutatu, nam *feſſum* & *defeſſum ſenectute* non minùs bene dixeris. Ipſa ſenectus *feſſa* etiam dicitur, ut apud *Lucanum* Lib. II, 128.

—— parvum ſed feſſa ſenectus
Sanguinis effudit jugulo. Gorallus.

626. *Attollere*] Sic Aldina, non *attollite*, ut vulgò. *Idem.*

627. *Illis divitiæ ſola*] Pauſanias in Phocicis. p. 663. Ἡνίκα ἐπέῤῥει τῇ Κατάνῃ πῦρ τὸ ἐκ τῆς Αἴτνης, χρυσὸν μὲν καὶ ἄργυρον ἐν οὐδενὸς μερίδι ἐποιήσαντο, οἱ δὲ ἔφευγον ὁ μὲν ἀράμενος μητέρα, ὁ δὲ αὐτὸν τὸν πατέρα: *Cùm irruiſſet in Catanam ignis ex Ætna, aurum quidem & argentum nullo numero habuerunt, ſed aufugerunt, hic ſublatâ matre, ille ſublato patre ipſo.* Claudianus:

Qui ſpretis opibus, medios properaſtis in ignes
Nil præter ſanctam tollere canitiem.

Vide & *Ælianum*, apud *Stobæum.* Idem.

629. *Ipſo dante fidem*] Tamquam pro ſe ignis daret, qui pro ſe fide juberent. *Scaliger.* Aut quaſi promitteret ſe tam pio officio fungentes incolumes dimiſſurum. Quod debet intelligi de deceſſione flammarum, quæ viam eis aperiebat, & veluti invitabat ad tranſeundum. Hæc reſpexiſſe videtur *Claudianus*, hiſce verbis:

Ipſe redundantem frænavit Mulciber Ætnam,
Læderet exempli ne monumenta pii.
Senſerunt elementa FIDEM, *pater adfuit Æther,*
Terráque maternum ſedula juvit onus.

Gorallus.

632. *Qua-*

Erubuere pios juvenes attingere flammæ,
Et quacumque ferunt illi veſtigia, cedunt.
Felix illa dies, illa eſt innoxia terræ.
Dextera ſæva tenent, læváque incendia fervent;
Ille per obliquos ignes, fratérque triumphant,
Tutus uterque pio ſub pondere, ſuffugit illac,
Et circa geminos avidus ſibi temperat ignis.
Incolumes abeunt tandem & ſua Numina ſecum
Salva ferunt, illos mirantur carmina vatum.
Illos ſepoſuit claro ſub nomine Ditis,

Nec

N O T Æ.

632. *Quacumque ferunt illi veſtigia; cedunt.*] *Seneca* de Benefic. Lib. III. cap. 37. *Deceſſiſſe creditum eſt ignes & utrimque flammâ recedente limitem adapertum, per quem tranſcurrerent juvenes digniſſimi, qui magna tutò auderent.* Pauſanias loco memorato: προϊόντας δὲ σὺν ῥᾳστώνῃ καταλαμβάνει σφᾶς τὸ πῦρ ἐπειγόμενον τῇ φλογί. καὶ (οὐ γὰρ κατετίθεντο οὐδὲ οὕτω τοὺς γονέας) δίχα σχισθῆναι λέγεται τὸν ῥύακα, καὶ αὐτούς τε τοὺς νεανίσκους, σὺν δὲ αὐτοῖς τοὺς γονέας τὸ πῦρ οὐδὲν σφίσι λυμηνάμενον παρεξῆλθεν: *progreſſos non languidè adſequutum eſt incendium, flammâ feſtinans; atque (nam ne ſic quidem depoſuerant parentes) ajunt decurſum flamma biſariam diviſum, & ipſos juvenes, ſimúlque cum iis parentes, ignem illæſos dimiſiſſe.* Vide & Librum de Mundo Cap. VI. aut ejus Interpretem *Apulejum*. Idem.

633. *Felix illa dies*] Eadem adclamatio in Ciri:

Felix illa dies, felix & dicitur annus, &c.

Scaliger.

Ibid. *Innoxia terræ*] Nocuit quidem ædificiis & agris Catanenſium; ſed multò plus profuit hominibus, propter ſingulare pietatis exemplum, cui occaſionem præbuit. Ita hunc locum intellexiſſe videtur *Claudianus*; duo enim ultima Carminis ejus, de piis fratribus, poſtrema diſticha meram hujus verſiculi paraphraſin nobis exhibent.

Nec doleat (Sicilia) *damnis quæ devius intulit ardor,*
Nec gemat exuſtas igne furente domos.
Non potuit pietas flammâ ceſſante probari,
Emtum eſt, ingenti clade, perenne decus.

634. *Dextra ſæva tenent*] Ex opinione ejuſdem maximi *Auct.* lege:

Dextrâ ſæva tenus, læváque incendia fervent.

Ego

juvenes amburere, & quacumque illi ſe converterent, deceſſerunt. Felicem verò diem, nec cuiquam ob jacturam deflendum, quo tantæ exſtitit pietatis exemplum! Quamvis à dextra & à ſiniſtra incendia omnia depaſcerentur, Fratres illi, per tranſverſos ignes tranſeuntes, veluti triumphabant. Uterque tutus ſub pia illa ſarcina, quà cedebant, evaſit; nam ab utroque abſtinuit flamma. Denique ſine noxa abierunt, & parentes, quos Numinum loco habebant, ſalvos abſtulerunt, carminibúſque deinceps poëtarum propterea celebrati ſunt. Pluto verò, cùm vitam exegiſſent, eos promiſcuæ mortuorum turbæ non miſcuit, ſed clarum nomen habere paſſus, ſan-

Ego verò ita defendebam: *dextra ſava tenent*, τὰ δεινὰ ἐκ δεξιῶν. Simile proverbium *Horàtio:*

Hac canis, hac lupus.

Scaliger. At nos Editionem Aldinam ſequuti ſumus, cujus lectionis ordo eſt: *incendia tenent dextera, & fervent à lava.* Gorallus.

638. *Sua numina ſecura*] *Menander* apud *Stobaum* Serm. LXXVII.

Θεὸς μέγιστος τοῖς φρονοῦσιν οἱ γονεῖς.

Deus maximus ſunt ſapientibus parentes. Alia ſunt ibidem ejuſdem ſententiæ, ex quibus liquet ſecundùm Deum Opt. Maximum habendos parentes. *Idem.*

639. *Mirantur carmina vatum*] Oſtenderunt Poëtæ quàm ſint admiratione digni, quámque eos mirarentur. Non ſuperſunt quidem nobis, quos equidem norim, antiquiores *Severo* poëtæ, qui hoſce fratres laudaverint. Sed quis dubitet quin tam præclarum facinus à multis ſit laudatum? Sequentibus ſæculis, præter Claudianum, habemus *Silium* Lib. XIV.

Tum Catane nimiùm ardenti vicina Typhæo,
Et generaſſe pios quondam celeberrima fratres.

Siculorum fratrum, ſed obiter, meminit etiam *Martialis* Lib. VII. Ep. 23. *Idem.*

640. *Illaſos poſuit*] Lege: *illos ſepoſuit*, &c. *Ditis* caſu recto. *Petronius:*

Has inter ſedes, Ditis pater extulit ora

In veteri Gloſſario. *Ditis pater*, Πλούτων. Scaliger. Senſus eſt: mors eos non miſcuit cum pleriſque hominibus, quorum nomina æternâ oblivione delet. Colebantur enim à Catanenſibus. *Pauſanias:* Οὗτοι μὲν δὴ τιμὰς καὶ ἐς ἐμὲ ἔτι παρὰ Καταναίων ἔχουσιν: *Siquidem, etiam ad meam atatem, honores habent apud Catanenſes.* Gorallus.

642. *Sed*

Nec ſanctos juvenes attingunt ſordida fata,
Sed verè ceſſere domus & jura Piorum.

N O T Æ.

642. *Sed jure*] Auratus *purè*, alii verè. Atque hæc quidem hactenus in Ætnam, quo neque, poſt tempora Tiberii Cæſaris, cultius Poëma, neque mendoſius ullum ad nos pervenit. Sed oro obteſtórque omnes, qui poſt meſſem noſtram aliquod ſpicum, ut ille ait, à nobis relictum invenerint; ne id potiùs mihi vitio, quòd reliquerim, quàm ſibi ipſi gloriæ, quòd invenerint, verti velint. Quòd enim hæc tumultuariâ operâ conſcripſimus, ſciunt illi ſatis, qui non ignorant quantis temporis anguſtiis hæc conſcripſimus; & quòd unus menſis, in quo hæc omnia opuſcula recenſuimus, omnes errores noſtros excuſare poterit. Id quod inviti ſcripſimus. Dicendum tamen fuit, ut à quorumdam faſtidio laborem hunc noſtrum, quantus quantus eſt, vindicaremus. *Scaliger.*

Ibidem. *Domus & jura Piorum.*] *Pios* dici camporum Elyſiorum incolas omnes norunt. *Martialis* Lib. XII. Ep. 52.

Accipient olim cùm te loca læta piorum,
Non erit in Stygia notior umbra domo.

Sed Severus præterea reſpicit ad cognomen fratrum Catanenſium, qui κατ᾽ ἐξοχὴν dicti ſunt PII FRATRES. Auctor libri de mundo, Cap. VI. ubi memorato inſigni Ætnæ incendio: Ἔνθα ἐστὶ τὸ τῶν ΕΥ-ΣΕΒΩΝ γένος ἐξόχως ἐτίμησε τὸ δαιμόνιον, περικαταληφθέντων ὑπὸ τοῦ ῥεύματος, διὰ τὸ βαστάζειν γέροντας ἐπὶ τῶν ὤμων γονεῖς, καὶ σώζειν. *Ibi piorum genus eximio honore affecit Numen, cùm eſſent cincti decurſu ignis, quia bajulabant humeris ſenes parentes, eoſque ſervabant.* Pauſanias;

ſanctos juvenes humili aliorum, qui oblivioni mandantur, fato ſubduxit, & verè ſedibus, omnibúſque, quæ piis debentur, præmiis donavit.

ſanias : περὶ πλείστου ἐποιοῦντο οἱ πάλαι γονέας, ὥσπερ ἐστὶν ἄλλοις τε τεκμήρασθαι, καὶ ἐν Κατάνῃ τοῖς καλουμένοις ΕΥΣΕΒΕΣΙ. *Veteres magni faciebant parentes, ut licet colligere, cùm ex aliis; tum ex iis qui vocantur Catanæ pii.* Solinus: *Horum memoriam ita poſteritas muneratâ eſt, ut ſepulcri locus nominaretur* CAMPUS PIORUM. Propterea dicit *Severus* iis *verè ceſſiſſe domus & jura piorum*; ut honores memoratos diſtinguat ab iis, qui *falsò* à Poëtis dicebantur tribui Heroïbus, in campis Elyſiis, quorum mendacia ab initio hujuſce carminis irriſit. Ex quo enim philoſophari cœperunt Romani, fuerunt in ſententia quam *Juvenalis* Sat. II, 149. his verbis deſcribit:

Eſſe aliquos Manes & ſubterranea regna,
Et pontum & Stygio ranas ſub gurgite nigras,
Atque unâ tranſire vadum tot millia cymbâ,
Nec pueri credunt, niſi qui nondum ære lavantur.

Hæc nos quoque ad *Severi* Ætnam ſcribenda habebamus, in quibus ita abiimus à conjecturis, interpretationibúſque *Scaligeri*, cùm minùs veræ viſæ ſunt, ut ei meritas gratias habuerimus & egerimus, ob ea in quibus rectè ſenſiſſe videbatur. Plures quidem ſpicas colligendas reliquerat, quàm fortè putabat; ſed ita tamen in hac arena ſe geſſerat, ut ſubitaneo impetu melius nihil præſtari poſſet. Nos quidem uni huic Poëmati illuſtrando plus temporis abſumſimus; quàm ille, in univerſam Appendicem Virgilianam. Eramus ſanè aliis & gravioribus & multiplicibus laboribus occupati; ita ut hæc, relaxandi ingenii causâ, ſubciſivis dumtaxat horis, attigerimus.

M P. COR-

P. CORNELII SEVERI
FRAGMENTUM
De CICERONIS *Morte*, *ex M. Annæi Senecæ Suaſoria* VII.

ORáque magnanimûm ſpirantia pænè virorum
In roſtris jacuere ſuis; ſed enim abſtulit omnes,
Tamquam ſola foret, rapti Ciceronis imago.
Tunc redeunt animis ingentia Conſulis acta,
Jurataeque manus, deprenſáque fœdera noxæ,

Pa-

NOTÆ.

1. *Oráque*, &c.] *Seneca* hoc profert fragmentum *Corn. Severi*, poſtquàm varia Ciceronis elogia è diſertiſſimis Hiſtoricis recitavit, ſubditque: *nemo tamen, ex tot diſertiſſimis viris, meliùs Ciceronis mortem deploravit, quàm Corn. Severus.* Deſcriptionem autem harum calamitatum ſat copioſam habemus, cùm apud *Plutarchum*, in vitis Ciceronis & Antonii, tum in XLVII. *Dionis* libro. Qui fontes omnibus cùm pateant, pauca tantùm ex iis delibabimus, ad illuſtrationem *Cornelii* noſtri facientia. Sic ergo *Dio*, de capitibus proſcriptorum pag. 328. Ed. Hanovianæ. πολλοὶ μὲν γὰρ ἐν ταῖς οἰκίαις, ἔν τε ταῖς ἀγυιαῖς, καὶ πρὸς τοῖς ἱεροῖς σποράδην ἀπεκτίννυντο, καὶ αἵ τε κεφαλαὶ αὐτῶν ἐπὶ τὸ βῆμα εὐθὺς ἀνετίθεντο: *multi quidem in ædibus & in plateis & in templis ſparſim occidebantur, atque eorum capita illico in roſtris proponebantur.* Hinc intelligere licet cur *Severus* dixerit *ora panè ſpirantia* illic conſpecta, cùm è veſtigio ad eum locum raperentur. *Gorallus.*

2. *In roſtris jacuere ſuis*] E quibus ſæpe ad populum verba fecerant; nam roſtra veluti *ſua* fecerant, frequenti uſu. *Idem.*

Ibid. *Sed enim abſtulit omnes*] Omnium reliquorum pro roſtris imagines una Ciceronis obſcuravit, præſtrinxitque oculos. *Juvenalis* Sat. X.

Ingenio manus eſt & cervix caſa, nec umquam
Sanguine cauſidici maduerunt roſtra puſilli. Schottus.

Ibidem. Legenda ſunt, apud *Senecam*, præſertim *Titi Livii* & *Cremutii Cordi* elogia, qui lugendum hoc Populo Romano ſpectaculum

P. CORNELII SEVERI FRAGMENTI

De CICERONIS *Morte*

INTERPRETATIO.

FOrtium virorum præciſa capita, propemodum ſpirantia jacuerunt in Roſtris, è quibus ad populum verba facere ſolebant; ſed reliqua ne ſpectarentur effecit, quaſi ſolum fuiſſet, caput Ciceronis. Tunc omnium animis obverſabantur res ab eo Conſule geſtæ, 5 conjuratio Catilinaria ab eo deprehenſa, Pa-

culum elegantiſſimè pinxerunt. Ut nemo umquam tanto cum plauſu è Roſtris auditus fuerat: ſic neminis, tanta cum miſeratione, caput & manus illic ſpectata ſunt. *Gorallus.*

3. *Tamquam ſola foret*] Non tantùm propter maxima viri in Rempublicam merita, ſed & quia loco magis conſpicuo collocata fuerat; *Dio* ibidem pag. 331. ὡς δ' οὖν καὶ ἡ τοῦ Κικέρωνος (κεφαλὴ) ποτὲ ἐκομίσθη σφίσι, ὁ μὲν Ἀντώνιος πολλὰ αὐτῷ καὶ δυσχερῆ ἐξονειδίσας, ἔπειτ' ἐκέλευσεν αὐτὴν ἐκφανέστερον τῶν ἄλλων ἐν τῷ βήματι προστεθῆναι· ἵν' ὅθεν κατ' αὐτοῦ δημηγορῶν ἠκούετο, ἐνταῦθα μετὰ τῆς δεξιᾶς, ὥσπερ ἀπετέτμητο, ὁρῷτο: *Cùm igitur tandem allatum Ciceronis caput eſſet, Antonius multa & immania ei conviciatus, deinde juſſit id in loco magis conſpicuo, quàm cetera, proponi pro roſtris; ut quo de loco contra eum concionans auditus fuerat, illic cum dextra, prout erat abſciſſa, videretur.* Idem.

5. *Jurataque manus*, &c.] Hæc omnia non tantùm *Salluſtius*, ſed & ipſe *Cicero* copioſè deſcripſit, in orationibus eo tempore & poſtea habitis; ita ut propterea, vel amicis, tædio eſſet. *Idem.*

Ibid. *Fœdera noxa*] Hoc eſt, conjuratio ad ſcelus perpetrandum, nam *noxa* hîc eſt ſcelus, non ſceleris pœna, ut alibi paſſim. Reſpicit fortè *Cornelius* ad id quod narrat *Salluſtius. Fuere*, inquit, *eâ tempeſtate, qui dicerent Catilinam, oratione habitâ, cùm ad jusjurandum populares ſceleris ſui adigeret, humani corporis ſanguinem vino permiſtum in pateris circumtuliſſe; inde cùm poſt exſecrationem omnes deguſtaviſſent, ſicuti in ſollemnibus ſacris fieri conſuevit, aperuiſſe conſilium ſuum.* Idem.

M 2 6. *Pa-*

Patriciúmque nefas; aſt tunc & pœna Cethegi,
Dejectúſque redit votis Catilina nefandis.
Quid favor, aut cœtus? pleni quid honoribus anni
Profuerunt? ſacris exacta quid artibus ætas?
Abſtulit una dies civis decus, ictáque luctu
Conticuit Latiæ triſtis facundia linguæ.
Unica ſollicitis quondam tutela, ſalúſque,
Egregium ſemper patriæ caput, ille Senatûs

Vin-

NOTÆ.

6. *Patriciumque nefas*] Quia principes conjurationis patricii fuerunt. *Idem.*

Eſt tunc & pœna Cethegi] Cùm hîc *eſt* careret planè ſenſu, edidimus *aſt*, hoc eſt, *verò.* *Tunc verò*, &c. *pœna*, &c. Gloſſæ: *Aſt*, *Δὲ*. *Feſtus*, aut *Paulus*: AST *ſignificat at*, *ſed*; *vel*, *autem.* In Scaligerana Editione eſt,

Patriciúmque nefas etiam tum, ut pœna Cethegi.

Sed eſt emendatio, nam editio *P. Pithœi* conſentit cum vulgatis Codicibus. Non dicit hæc *Severus*, exprobrandi causâ; quamvis pœnæ de Cethego & aliis ſumtæ ingentem invidiam *Ciceroni* poſtea conflarint. *Idem.*

7. *Dejectúſque redit*] Primùm ſpe Conſulatûs, nam *pecuniarum repetundarum reus factus prohibitus erat petere Conſulatum, quòd intra legitimos dies profiteri nequiverit*, quæ verba ſunt *Salluſtii*; deinde & ſpe perficiendorum ceterorum conſiliorum. *Idem.*

8. *Quid favor, aut cœtus*] Si locus hic ſanus ſit, hoc vult *Severus*: quid illi profuit Pop. Rom. favor? quid concurſus hominum ad eum facti, tempore Catilinariæ conjurationis; vel, ad eum è roſtris dicentem audiendum; vel etiam Senatus ipſe? *Cremutius Cordus* apud *Senecam*: *Quò ſæpiùs ille ingenti circumfuſus turbâ proceſſerat, quæ paullo ante coluerat piis concionibus, quibus multorum capita ſervaverat, tum per artus ſuos caſos, aliter ac ſolitus erat, à civibus ſuis conſpectus eſt.* Idem.

9. *Profuerunt*] Sic ſcribendum eſſe, non *profuerant*, res ipſa oſtendit; ſed qui neſciebant, apud Veteres penultimam tertiæ perſonæ præteriti pluralis ſæpe corripi, mutaverant. Vide *Ob. Giſanium* in Indice Lucretiano. *Idem.*

9. *Sacris exacta quid artibus ætas*] Alii, *& vita quid artibus acta*; ſed hanc lectionem meritò prætulit *Andr. Schottus*. *Sacras artes* vo[illegible]

Patriciorum nefanda conſilia, pœna de Cethego ceteriſque conjuratis ſumta, & ſperato Conſulatu dejectus antea Catilina. Quid popularis favor ei profuit? Quid ſummi honores in eum à Populo Romano collati? Quid ætas in litterarum ſtudiis exacta? Unus dies abſtulit civium decus, & luctu perculſa Romanæ Linguæ facundia unà cum illo conticuit. Unicus ille ac certiſſimus reorum olim patronus, caput conſiliorum publicorum, ſenatûs de-

cat cùm omnis generis litteras, tum præſertim Philoſophiam. *Idem.*

10. *Civis decus*] Dicitur *civis decus*, civis primarius, qui patriæ eſt honori. Sic apud *Virgilium* Ecl. IV, 11. *decus ævi*, dicitur aurea ætas, quâ omne ævum decoratur. *Idem.*

11. *Conticuit Latia*, &c.] Tale illud *Martialis* Lib. V, 70.

Impius infando miles corrumpitur auro,
Ex tantis opibus vox tacet una tibi.
Quid proſunt ſacra pretioſa ſilentia Linguæ?
Incipient omnes pro Cicerone loqui.

Schottus.

Ibidem. Huc facit elegans narratiuncula, quæ eſt apud *Senecam*, poſtquàm *Cornelii* verſus protulit. *Non laudabo*, inquit, *municipem noſtrum, bono verſu, ex quo hic multò melior Corn. Severi proceſſit:* Conticuit Latiæ, *&c. Sextilius Hena fuit homo ingenioſus, magis quàm eruditus, inæqualis Poëta & penè quibuſdam locis talis, quales eſſe Cicero Cordubenſes Poëtas ait, pingue quiddam ſonantes atque peregrinum. Is hanc proſcriptionem recitaturus, in domo Meſſalæ Corvini, Pollionem Aſinium advocaverat; & in principio hunc verſum, non ſine adſenſu, recitavit:*

Deflendus Cicero eſt, Latiæque ſilentia linguæ.

Pollio Aſinius non æquo animo tulit, & ait: Meſſala, tu quid liberum ſit in domo tua videris; ego iſtum auditurus non ſum, cui mutus videor. *Atque ita conſurrexit, ne intereſſet recitationi eorum. Quod Cornelium* (fecifſe) *ſcio, cui non æquè diſplicuiſſe hunc verſum, quàm Pollioni, apparet; quòd meliorem quidem, ſed non diſſimilem illi & ipſe compoſuit.* Gorallus.

13. *Patriæ caput*] Hinc ſumſit *Martialis* Lib. III. Ep. 66. de Pompeii & Ciceronis capitibus.

Illud laurigeros ageres cùm, Roma, triumphos:
Hoc tibi, Roma, caput, cùm loquereris erat.

 14. *Ri-*

Vindex, ille fori, legum, ritúſque, togæque
Publica vox ſævis æternùm obmutuit armis.
Informes vultus, ſparſámque cruore nefando
Canitiem, ſacráſque manus, operúmque miniſtras
Tantorum pedibus civis projecta ſuperbis
Proculcavit ovans, nec lubrica fata, Deóſque
Reſpexit; nullo luet hoc Antonius ævo.
Hæc nec in Æmathio mitis victoria Perſe,
Nec te, dire Syphax, nec fecit in hoſte Philippo;
Inque triumphato ludibria cuncta Jugurtha
Abſfuerunt, noſtræque cadens ferus Hannibal iræ
Membra tamen Stygias tulit inviolata ſub umbras.

NOTÆ.

14. *Ritúſque, togaque*] In V. C. corruptè legitur, *virúſque*. Scribe, *legum, jurúmque*. Sic *Cato*, apud *Soſipatrum Chariſium*, Lib. I. *jurum, legúmque cultores*. Lindenbruchius. Hæc probanda erit conjectura, niſi voce *ritus* quamvis conſuetudinem intelligas.

15. *Publica vox civis*] Meliùs in Scaligerana editione *ſævis*, ita ut Cicero dicatur *publica vox*, hoc eſt, vox Reipublicæ, quæ ore ejus loqui videbatur; cujus rei ſpecimen eximium præbet Catilinaria I, 7. ubi patriam Catilinam pulcherrimâ oratione compellantem inducit. *Gorallus*.

17. *Sacráſque manus*] *Cremutius Cordus* memorat tantùm *ad caput ejus deligatam manum dexteram, divina eloquentia miniſtram*. Sic & *Plutarchus* in Antonio. Sed *Livius* narrat caput *inter duas manus, in roſtris poſitum*. Cui & alii adſentiuntur, quos memorare nihil attinet. Ceterùm *ſacrum* vocabant Veteres, etiam in rebus humanis, quidquid veneratione dignum erat. *Martialis* in M. Antonium Lib. VIII. cap. 66.

Par ſcelus admiſit Phariis Antonius armis,
Abſcidit vultus enſis uterque ſacros.

Idem.

20. *Reſpexit*] Hoc eſt, retro atque à tergo ultores ſequentes vidit; vel eorum nullam rationem habuit. *Idem*.

Ibidem. *Nullo luet hoc Antonius*] Numquam expiabit hoc facinus; hoc eſt, ſemper propterea erit hominibus inviſus. Nam non minùs Latini dicunt *luere ſcelus*, pro eo quod eſt id expiare, quàm *luere*

defenſor, legum, conſuetudinum ac pacis vox publica crudeli ferro exſtincta eſt. Deformem cæde vultum, canúmque caput ſanguine ſuo cruentatum, & manus, quâ divina opera perſcripta fuerant, ad pedes ſuperbi civis projecta, ab eo lætante conculcata ſunt; nec rerum humanarum mutationem ac Deos ſcelerum vindices reverente. At nulla temporis longinquitas, pœnis facinori debitis, Antonium liberabit. Talia à victoribus expertus non fuerat victus Macedoniæ Rex Perſes; neque Numidiæ Syphax, quamvis inviſus; neque Pſeudophilippus, qui, mortuo Perſe, Macedoniam invaſerat. Triumphalem quidem Jugurtha C. Marii currum ſequutus eſt, ſed nullum præterea ludibrium paſſus. Quin ipſe Hannibal, tametſi iræ Romanorum inſtar victimæ mactatus, membra tamen integra ad inferos detulit.

luere pœnas. *Cicero* ad Atticum Lib. XII. Ep. 6. *Quomodo ergo hoc lues? Uno, ſcilicet, ſi mihi librum miſeris.* Idem.

21. *Mitis victoria Perſe*] Is, poſt L. Æmilii triumphum, in carcerem Albanum conditus, & inde, eodem L. Æmilio, Senatúſque principe M. Lepido adjuvante, exemtus, in libera cuſtodia biennium extraxit, ubi inediâ interiiſſe fertur. Vide *Joan. Freinshemium* ſupplement. Lib. XLVI. Liviani, & Scriptores quos laudat. *Idem.*

22. *Nec te, dire Syphax*] *Livius* Lib. XXX. cap. 46. *Morte ſubtractus ſpectaculo magis hominum, quàm triumphantis gloria, Syphax eſt; Tibure haud ita multò ante mortuus, quò ab Alba traductus fuerat. Conſpecta mors tamen ejus fuit, quia publico funere eſt elatus*, &c. *Dirum* Syphacem vocavit *Horatium*, ut videtur, imitatus, qui *Hannibalem* eo elogio cohoneſtat, Lib. II. Carm. Od. XII, 2. & Lib. III. Od. VI, 36. *Idem.*

Ibid. *In hoſte Philippo*] Intelligendus Pſeudophilippus, qui ſe Perſei filium ferebat, de quo vide Freinshemianum ſupplementum Libri L. *Livii*. Nam numquam captivus fuit verus Philippus. *Idem.*

23. *Inque triumphato*, &c.] *Ludibria* intelligenda ſunt ſola cadaveris laceratio, nam ceteroqui ſat ludibrio habitus eſt, ut docebunt Scriptores laudati à *Joan. Freinshemio* Cap. XX & XXI. Supplementi Lib. LXVII. Liviani. *Idem.*

24. *Abfuerunt.*] Sic legendum, nam hoc poſtulat ſcopus poëtæ. Malè mutatum in *adfuerant*, ob rationem allatam ad vſ. 9. *Idem.*

Ibidem. *Noſtraque cadens ferus Hannibal ira*] Metaphora deſumta à victimis, quæ cadere dicebantur Deo, cui mactabantur. *Virgilius* Æneïd. I, 338.

Multa tibi, ante aras, noſtrâ cadet hoſtia dextrâ.

Ovidius Faſtor. Lib. IV. vſ. 653.

——— hic geminas Rex Numa mactat oves
Prima cadit Fauno, leni cadit altera Somno.

De turpi facto Romanorum, quo Hannibalem ab hoſpite Pruſia ſibi dedi voluerunt, vide *Corn. Nepotem*, in ejus vita, ut & *Plutarchum* in vita Flaminii, ſub finem.

FINIS.

ALIA

ALIA EJUSDEM FRAGMENTA

Ex M. Annæi Senecæ Suaſoria II.

Occurrit mihi ſenſus, in ejuſmodi materia, à Corn. Severo *dictus, tamquam de Romanis, neſcio an parum fortiter. Edictâ in poſterum diem pugnâ, epulantes milites inducit, & ait:*

—— Stratique per herbam
Hic meus eſt, dixere, dies.

Elegantiſſimè quidem affectum animorum, incertâ ſorte pendentium, expreſſit; ſed parum Romani animi ſervata eſt magnitudo; cœnant enim tamquam craſtinum deſperent.

Ex Perſii Scholiaſte, ad Sat. I, 59.

Omnia Epicorum carmina ità ferè ſunt compoſita, ut proximus pes ab ultimo dactylus ſit, exceptis admodum paucis, quos ἀντιδακτυλίζοντας *appellant, ut apud* Corn. Severum;

Pinea frondoſi coma murmurat Apennini

Ex Soſipatro Chariſio Inſtit. Gramm. Lib. I.

Galeros maſculino genere dixit — Corn. Severus:
—— flavo prætexerat ora galero.

Ibidem.

Neutro genere ſibilum quidam dixerunt - Corn. Severus:
Et ſua concordes dant ſibila clara dracones.

Ibidem.

Succeſſor cùm maſculino genere proferatur, Corn. Severus *etiam fœmininè dixit:*

Ignea nam cœlo ducebat ſidera Phœbe
Fraternis ſucceſſor equis.

Ibidem.

Antiſtes habet antiſtita —— Corn. Severus:

Stabat apud ſacras antiſtita Numinis aras.

Ibidem.

Serta neutro genere dicuntur —— *ſed Propertius fœmininè extulit* —— & Corn. Severus:

Huc ades Aoniâ crinem circumdata ſertâ.

Ex Diomedis Lib. I.

Severus —— diſtractos atque ſalitos.

Ibidem.

Luxurior in crimine eſt, ut Corn. Severus *ait:*

Luxuriantur opes atque otia longa gravantur.

Ex Priſciani Lib. XI.

Corn. Severus, *in VII. de ſtatu ſuo:* ad quem ſalliti pumiliones adferebantur.

F I N I S.

PETRI BEMBI DE ÆTNA, AD ANGELUM CHABRIELEM, LIBER.

FACTUM à nobis pueris eſt, & quidem ſedulò, ANGELE, quod meminiſſe te certè ſcio, ut fructus ſtudiorum noſtrorum, quos ferebat illa ætas, non tam maturos quàm uberes, ſemper tibi aliquos promeremus. Nam ſive dolebas aliquid, ſive gaudebas (quæ duo ſunt tenerorum animorum maximè propriæ affectiones) continuò habebas aliquid à me, quod legeres, vel gratulationis, vel conſolationis: imbecillum quidem illud & tenue, ſicuti naſcentia omnia & incipientia, ſed tamen quod eſſet ſatis amplum futurum argumentum amoris ſummi erga te mei. Verùm poſteaquàm, annis creſcentibus, & judicium & ſtudia creverunt, nóſque totos tradidimus Græcis magiſtris erudiendos, remiſſiores paullatim facti ſumus ad ſcribendum, ac jam etiam minùs quotidie audentiores. Itaque quas pueri miſerimus ad te lucubrationes noſtras, numerare aliquas poſſumus: quas adoleſcentes, non poſſumus: quo in conſilio nobis diutiùs permanendum eſſe non puto. Nam ut interdum non loqui moderati hominis eſt, ſic ſemper tacere, cum eo quem diligas, perignavi. Neque hercule, ſi in officio permanſimus

P. CORNELII SEVERI FRAGMENTUM

De CICERONIS *Morte, ex M. Annæi Seneca Suaſoria* VII.

ORáque magnanimûm ſpirantia pænè virorum
In roſtris jacuere ſuis; ſed enim abſtulit omnes,
Tamquam ſola foret, rapti Ciceronis imago.
Tunc redeunt animis ingentia Conſulis acta,
Juratæque manus, deprenſáque fœdera noxæ,

Pa-

N O T Æ.

1. *Oráque*, &c.] *Seneca* hoc profert fragmentum *Corn. Severi*, poſtquàm varia Ciceronis elogia è diſertiſſimis Hiſtoricis recitavit, ſubditque: *nemo tamen, ex tot diſertiſſimis viris, meliùs Ciceronis mortem deploravit, quàm Corn. Severus.* Deſcriptionem autem harum calamitatum ſat copioſam habemus, cùm apud *Plutarchum*, in vitis Ciceronis & Antonii, tum in XLVII. *Dionis* libro. Qui fontes omnibus cùm pateant, pauca tantùm ex iis delibabimus, ad illuſtrationem *Cornelii* noſtri facientia. Sic ergo *Dio*, de capitibus proſcriptorum pag. 328. Ed. Hanovianæ. *πολλοὶ μὲν γὰρ ἐν ταῖς οἰκίαις, ἔν τε ταῖς ἀγοραῖς, καὶ πρὸς τοῖς ἱεροῖς σποράδην ἀπεκτίννυντο, καὶ αἵ τε κεφαλαὶ αὐτῶν ἐπὶ τὸ βῆμα εὐθὺς ἀνετίθεντο: multi quidem in ædibus & in plateis & in templis ſparſim excodebantur, atque eorum capita illico in roſtris proponebantur.* Hinc intelligere licet cur *Severus* dixerit *ora pænè ſpirantia* illic conſpecta, cùm è veſtigio ad eum locum raperentur. *Gorallus.*

2. *In roſtris jacuere ſuis*] E quibus ſæpe ad populum verba fecerant; nam roſtra veluti *ſua* fecerant, frequenti uſu. *Idem.*

Ibid. *Sed enim abſtulit omnes*] Omnium reliquorum pro roſtris imagines una Ciceronis obſcuravit, præſtrinxitque oculos. *Juvenalis* Sat. X.

> *Ingenio manus eſt & cervix caſa, nec umquam*
> *Sanguine cauſidici maduerunt roſtra puſilli.* Schottus.

Ibidem. Legenda ſunt, apud *Senecam*, præſertim *Titi Livii* & *Cremutii Cordi* elogia, qui lugendum hoc Populo Romano ſpectaculum

PETRUS BEMBUS FILIUS.

DIU quidem, Pater, hîc ſedes: at certè ripa hæc virens quam populi tuæ iſtæ denſiſſimæ inumbrant, & fluvius alit, aliquantò frigidior eſt fortaſſe, quàm ſit ſatis.

BERNARDUS BEMBUS PATER.

EGO verò, Fili, nuſpiam eſſe libentiùs ſoleo, quàm hac cùm ripæ, tum arborum, tum etiam fluminis amœnitate: neque eſt quod vereare, ne quid nobis frigus hoc noceat, præſertim in tanto æſtatis ardore. Sed feciſti tu quidem perbene, qui me ab iis cogitationibus revocaſti, quas & libentiſſimè ſemper abjicio, cùm in Nonianum venitur: & nunc quidem nobis neſcio quo pacto furtim irrepſerant, non modò non vocantibus, ſed etiam invitis.

BEMBUS FILIUS.

De republica, ſcilicet, cogitabas aliquid, aut certè de Triumviratu tuo: ſæpe enim ex te audivi, ſi fieri poſſit, velle te, in agris cùm eſſes, quoniam tibi id cùm modicè contingeret, tum etiam perrarò, de iis quæ in urbe agantur, tamquam lethæo aliquo ſumto poculo, nihil omnino recordari.

BEMBUS PATER.

Eſt ita, ut dicis: nam cùm ab urbe propterea me frequentiáque hominum, tamquam à fluctibus, in hunc ſolitudinis portum recipiam, ut relaxem à curis remittámque paullisper animum, méque ipſum reſtituam mihi, atque ad reliquos confirmem labores: ut in ludis athletæ ſolent, qui cùm prima in lucta deſudarint, conſidunt parumper, ſeſéque revocant,

Patriciúmque nefas; aſt tunc & pœna Cethegi,
Dejectúſque redit votis Catilina nefandis.
Quid favor, aut cœtus? pleni quid honoribus anni
Profuerunt? ſacris exacta quid artibus ætas?
Abſtulit una dies civis decus, ictáque luctu
Conticuït Latiæ triſtis facundia linguæ.
Unica ſollicitis quondam tutela, ſalúſque,
Egregium ſemper patriæ caput, ille Senatûs

Vin-

NOTÆ.

6. *Patriciumque nefas*] Quia principes conjurationis patricii fuerunt. *Idem.*

Eſt tunc & pœna Cethegi] Cùm hîc *eſt* careret planè ſenſu, edidimus *aſt*, hoc eſt, *verò*. *Tunc verò*, &c. *pœna*, &c. Gloſſæ: *Aſt*, *Δὲ*. *Feſtus*, aut *Paulus*: AST *ſignificat at*, *ſed*; *vel*, *autem*. In Scaligerana Editione eſt,

Patriciúmque nefas etiam tum, ut pœna Cethegi.

Sed eſt emendatio, nam editio *P. Pithœi* conſentit cum vulgatis Codicibus. Non dicit hæc *Severus*, exprobrandi causâ; quamvis pœnæ de Cethego & aliis ſumtæ ingentem invidiam *Ciceroni* poſtea conflarint. *Idem.*

7. *Dejectúſque redit*] Primùm ſpe Conſulatûs, nam *pecuniarum repetundarum reus factus prohibitus erat petere Conſulatum*, *quòd intra legitimos dies profiteri nequiverit*, quæ verba ſunt *Salluſtii*; deinde & ſpe perficiendorum ceterorum conſiliorum. *Idem.*

8. *Quid favor, aut cœtus*] Si locus hic ſanus ſit, hoc vult *Severus*: quid illi profuit Pop. Rom. favor? quid concurſus hominum ad eum facti, tempore Catilinariæ conjurationis; vel, ad eum e roſtris dicentem audiendum; vel etiam Senatus ipſe? *Cremutius Cordus* apud *Senecam*: *Quò ſæpiùs ille ingenti circumfuſus turbâ proceſſerat*, *quæ paullò ante coluerat piis concionibus*, *quibus multorum capita ſervaverat*, *tum per artus ſuos cæſos*, *aliter ac ſolitus erat*, *à civibus ſuis conſpectus eſt*. Idem.

9. *Profuerunt*] Sic ſcribendum eſſe, non *profuerant*, res ipſa oſtendit; ſed qui neſciebant, apud Veteres penultimam tertiæ perſonæ præteriti pluralis ſæpe corripi, mutaverant. Vide *Ob. Giſanium* in Indice Lucretiano. *Idem.*

9. *Sacris exacta quid artibus ætas*] Alii, *& vita quid artibus acta* ſed hanc lectionem meritò prætulit *Andr. Schottus*. *Sacras artes* vo-

ca:

BEMBUS PATER.

Eſt, Fili, eſt ſanè cauſa illa quidem non levis, quæ mihi labores adauget meos: ſed tamen, ut verum fatear, aliud quiddam majus me movet, quod ipſum nuper me in urbem revocaverat, ſic dum ſederem, revocátque ſæpiſſimè.

BEMBUS FILIUS.

Quid illud tandem eſt?

BEMBUS PATER.

Quòd reipublicæ causâ non commoveri neque vellem, ſi poſſem: neque poſſem, ſi velim. Nam cùm ab ineunte ætate ita vitam inſtituerim meam, ut patriæ adeſſem ſemper, prodeſſem cùm poſſem, potuerim autem nonnumquam vel juvenis & domi & foris, illa verò me ſæpe muneribus reliquis, ſæpe legationibus honeſtarit: eam ipſe ſi deſeram nunc, cùm & experientiâ & conſilio & auctoritate plus valeo, quid ſit aliud, quàm ſi tu me juvenis ſenem deſtituas, filius patrem?

BEMBUS FILIUS.

Duas igitur cauſas prædicas, Pater, curarum tuarum, duras tu quidem illas & graves: verùm, quia te ſciente à te ipſo proveniunt, perferendas. Nam qui te idem & actionibus tradidiſti, quibus otio inimicius eſſe quid poteſt? & rus amas receſſúſque iſtos tuos; quæ quidem, cùm multò diutiùs ipſis careas quàm fruaris, vitam tibi illam efficiunt moleſtiorem; dolendum tibi non puto, ſi te vel illis ipſis rebus condemnes, quas fugis, vel fugias omnino, quæ te juvant. Sed illud tamen quale eſt, quod te dixeras reipublicæ causâ commoveri? an te fortaſſe, mi

Vindex, ille fori, legum, ritúſque, togæque.
Publica vox ſævis æternùm obmutuit armis.
Informes vultus, ſparſámque cruore nefando
Canitiem, ſacráſque manus, operúmque miniſtras
Tantorum pedibus civis projecta ſuperbis
Proculcavit ovans, nec lubrica fata, Deóſque
Reſpexit; nullo luet hoc Antonius ævo.
Hæc nec in Æmathio mitis victoria Perſe,
Nec te, dire Syphax, nec fecit in hoſte Philippo;
Inque triumphato ludibria cuncta Jugurtha
Abfuerunt, noſtræque cadens ferus Hannibal iræ
Membra tamen Stygias tulit inviolata ſub umbras.

N O T Æ.

14. *Ritúſque, togaque*] In V. C. corruptè legitur, *virúſque*. Scribe, *legum, jurúmque*. Sic *Cato*, apud *Soſipatrum Chariſium*, Lib. I. *jurum, legúmque cultores*. Lindenbruchius. Hæc probanda erit conjectura, niſi voce *ritus* quamvis conſuetudinem intelligas.

15. *Publica vox civis*] Meliùs in Scaligerana editione *ſævis*, ita ut Cicero dicatur *publica vox*, hoc eſt, vox Reipublicæ, quæ ore ejus loqui videbatur; cujus rei ſpecimen eximium præbet Catilinaria I, 7. ubi patriam Catilinam pulcherrimâ oratione compellantem inducit. *Gorallus*.

17. *Sacráſque manus*] *Cremutius Cordus* memorat tantùm *ad caput ejus deligatam manum dexteram, divinæ eloquentiæ miniſtram*. Sic & *Plutarchus* in Antonio. Sed *Livius* narrat caput *inter duas manus, in roſtris poſitum*. Cui & alii adſentiuntur, quos memorare nihil attinet. Ceterùm *ſacrum* vocabant Veteres, etiam in rebus humanis, quidquid veneratione dignum erat. *Martialis* in M. Antonium Lib. VIII. cap. 66.

Par ſcelus admiſit Phariis Antonius armis,
Abſcidit vultus enſis uterque ſacros.

Idem.

20. *Reſpexit*] Hoc eſt, retro atque à tergo ultores ſequentes vidit; vel eorum nullam rationem habuit. *Idem*.

Ibidem. *Nullo luet hoc Antonius*] Numquam expiabit hoc facinus; hoc eſt, ſemper propterea erit hominibus inviſus. Nam non minùs Latini dicunt *luere ſcelus*, pro eo quod eſt id expiare, quam

luere

batio, ea ſi longior eſt, eſſe admodum gravis ſolet, atque ad illa buxeta noſtra, ſi tibi videtur, ſedéſque pergamus.

BEMBUS PATER.

Periniquum tu quidem facis, qui de ignibus loquuturus, ab umbra & frigore decedendum putas: ſed quando ita vis, propter aquam potiùs in ripa deambulemus, & cum fluvio ſermoni reliquo demus operam loquentes: ita mihi videbor meliùs tuas illas flammas Ætnæas, ſi me offenderint, Pluvici mei undâ temperaturus.

BEMBUS FILIUS.

Illæ verò neque te offendent, cùm abſint longiſſimè: neque hîc ſi adeſſent, reſtinguere illas poſſet Pluvicus tuus, cùm mare ipſum etiam cedat illis volentibus, atque earum ardoribus contrahatur.

BEMBUS PATER.

Magnum exordium inchoas, Fili, ac jam planè vix credenda ſunt iſta quæ dicis: verùm quî ita fiat, explana id etiam mihi.

BEMBUS FILIUS.

Faciam, ut jubes: ſed opus eſt antè, quam illò veniam, ut aliqua te prædoceam déque inſulæ, déque montis natura: quibus cognitis, ad ea quæ poſtulas, rectâ pergemus viâ.

BEMBUS PATER.

Agè, ut libet, modò ad illa etiam aliquando veniamus: quinetiam mihi feceris gratiſſimum, ſi ea lege inceperis, ut ne quid pulchrum prætereatur, ſive vidiſti aliquid, ſive audiviſti, ſive quid es ipſe commentatus.

BEMBUS FILIUS.

Ego verò, ſi placet, iter tibi noſtrum omne ordine recenſebo, teque à Meſſanæ mœnibus uſque in Ætnæ cacumen perducam.

BEMBUS PATER.

Placet, & cupio: incipe igitur, viámque ipſam omnem reminiſcere, & tamquam recurre, ſi potes.

BEMBUS FILIUS.

Agam ſedulò id quidem. Itaque ne te teneam diutiùs: Quartúſdecimus menſis agebatur, ex quo ego & Angelus meus apud Conſtantinum præceptorem Græcarum litterarum ſtudiis exercebamur: neque ſanè adhuc vacuum ullum tempus dederamus nobis laboris, ac ne unum interea integrum intermiſeramus diem.

BEMBUS PATER.

Nimiùm fuiſtis aſſidui veſtris in ſtudiis, adoleſcentes, vel etiam ſuperſtitioſi: annum & menſes novæ linguæ rudimentis incubuiſſe nullo intermiſſo die? mirum, ſi vos vel habitùdo illa prior deſtituit, vel color! nos tamen è navigatione traxiſſe vos pallorem iſtum & maciem putabamus.

BEMBUS FILIUS.

Ita evenit: ſed jam tandem nos ipſos reſpeximus: placuit enim ut Ætnam viſeremus, atque interea, dum animi relaxarentur, quod efficere vel occupatiſſimi debeamus, tantum naturæ miraculum etiam feriati noſceremus: ita jucundis aliquot ſumtis comitibus qui nos perductarent, conſcenſis equis Meſſanam

nam reliquimus. Sed iter ſummo littore facientibus nobis Tauromenium uſque memorabile nihil conſpectum eſt. A læva ſtatim Rhegium & Brutii agri parvo primum, mox latioris maris intervallo aperientibus ſeſe paullatim anguſtiis, proſpectantur: à dextra colles continui imminent, Bacchi tota feraciſſima plaga, & Mamertinis vinetis minùs fortaſſe quàm olim fuit, tamquam ab ipſa vetuſtate contritis jam laudibus, ſed tamen ſatis nunc etiam percelebris. In medio ferè itinere vel paullò amplius, caſtellum Niſus ex aëria montis rupe viatoribus ſe oſtentat: unde illud devectum Ovidianum,

Niſiades matres, Siceliděſque nurus.

Incolæ vallem etiam omnem, quæ ſubeſt, Niſi regionem vocant.

BEMBUS PATER.

Erit iſto ſanè modo etiam aliquid infra Tauromenium memorabile: nam de hoc Poëtæ verſu, ſi rectè memini, nobis pueris nondum inter Grammaticos conveniebat: qua quidem in re adhuc illi arbitrum ſi quærunt, planè video eam controverſiam poſſe dirimi à Niſo tuo: à quo neſcio quàm blandè ceteri hoſpites excipiantur, te certè, ut illi dicerent, etiam elegantiorem remiſit. Sed ſequere.

BEMBUS FILIUS.

Tauromenii cùm veterum monumentorum reliquiæ plures viſuntur, templa, ſepulcra, aquæductus: quin ſæpe temerè Græca numiſmata paſſim effodiuntur, affabrè facta illa quidem, neque in æs modò inſculpta ſed in argentum, ſed in aurum, quod etiam Syracuſis crebrò accidit, & eſt jam totius ferè inſulæ familiare: tum coctile theatrum ad-

huc manet, paullò quàm id, quod Romæ vidimus, minus, niſi quod illud amphitheatrum eſt. Quæ quidem omnia eo inſpexi diligentiùs, quòd te recordabar plurimùm ſemper veterum hominum imaginibus monumentiſque tamquam virtutum illorum & geſtarum rerum teſtibus, oblectari. Urbs ipſa loco præcelſo atque edito ſita, & montium angulo promiſſa in pelagus, mare Jonium longè latéque proſpicit. Theatrum ultimam anguli rupem inſedit, quà collis conſpicuus ante omnem urbem in circum planitiem ducens audentior procurrit in mare, utque hinc fluctibus, inde urbe medius ipſe terminatur. E Taurominitano demiſſi jugo, & littore paullatim relicto, vallémque ingreſſi quàm à læva Ætnæ radices, à dextra Taurominitani montes efficiunt, per eam Randatium pervenimus novum oppidum, & in Ætnæ radicibus, qua parte mediterranea deſpectat, ſitum. Iter totum à Taurominio novem & viginti millibus paſſuum confectum eſt. Vallis ſonoro & perpetuo flumine ſcinditur & irrigatur. Platani, numeroſa ſylva, utraſque ripas inumbrantes, maximam ſibi vallis partem egregiæ incolæ vindicarunt.

BEMBUS PATER.

Ain' tandem, platanos illæ habent ripæ?

BEMBUS FILIUS.

Pulcherrimas illas quidem, & cultiſſimas, ut non Socratem modò, aut Platonem, ſcholáſque omnes mitiores ſuis umbris invitare poſſint ad philoſophandum, ſed etiam Gymnoſophiſtas duriſſimos illos quidem homines, & ſole admodum delectatos.

BEMBUS PATER.

Quàm vellem, ut cum earum duabus poſſemus, vel tribus arboribus, multò plures fructiferas arbores ex illis quas in quincuncem diſpoſitas habemus, commutare!

BEMBUS FILIUS.

Utinam ille tibi potiùs, Pater, iis ſtantibus totum Pluvicum obduxiſſent: poterant enim vel univerſum Nonianum: ſed enim neſcio an iſto ſub cœlo provenirent.

BEMBUS PATER.

Equidem arbitror: nam illis poſteaquàm in Italiam travectæ ſunt, & quidem ab ipſa Sicilia primùm, multæ urbes abundavere: quamquam poſteriorum hominum negligentiâ deperierint: nos enim dum Romæ eſſemus, unam, quæ in ima ripa ſpeculi eſt Dianæ Aricinæ, pro miraculo vidimus. Sed nihil eſt profectò, mihi crede, nihil eſt, Fili (ut ego ſemper dicere ſoleo) quod effici ab homine curâ diligentiáque non poſſit: nos enim, ut de me ipſo loquar, quibus tamen, ex quo hanc villam exædificavimus jam inde antequàm tu eſſes natus, conſumere hîc nondum etiam licuit triginta integros dies, neque quando licebit ſcio, cupiam certè ſemper, & peroptabo, vides quàm multos tibi poſuerimus ordines pulcherrimarum arborum, vel noſtratium, vel advenarum? Quòd ſi etiam platanos habuiſſem, numquam illæ me vivo perijſſent, & haberes tu quidem nunc, quò meliùs invitare poſſes Faunum tuum: & ille quò libentiùs accedere.

BEMBUS FILIUS.

Vellem equidem, mi Pater: ſed quando id effici non poteſt, oblecta te populis tuis: tum etiam, ſi placet, ſicuti matres filiorum nomina, qui deſiderantur, in eos ſæpe transferunt, quos habent, ita & nos platanos iſtas vocemus.

BEMBUS PATER.

Mihi verò placet has populos ſemper vocari: atque haud ſcio, an etiam cùm eas tempeſtas vetuſtáſve conſumſerit, ut ait ille de quercu Mariana, tamen erit in Noniano populus, quam Bembeam populum vocent: ita mihi quidem videtur illas æternitate commendaſſe ſuis carminibus Aurelius noſter. Quare,

Quæ vitreas populus arduo
Bembeas ad aquas vertice tollitur,
Vivum ceſpitem obumbrans
Intonsâ bicolor comâ,

ſit ſemper populus, creſcat, ſurgat altiùs vel aquulâ hac, vel Poëtæ verſu. Sed ut ad platanos redeam, non tam hæc meâ causâ cupiebam, Fili, quàm tuâ: ego enim me oblectavi ſatis, tum experiendo illud didici, quod facio ſemper, cùm licet, ſive ædifico aliquid, aut paro, propterea id facio, vel quia illis omnibus rebus putem me eſſe uſurum, cui meipſo uti jam meo ipſius jure non licet, vel quia non facilè illa poſſem contemnere, quibus carerem: quid enim mihi poteſt jam ad eos dies, qui mihi reliqui ſunt ad vivendum, eſſe non ſatis? Vobis illa parantur pueri, vobis illa inquam, non mihi: ſcio enim quàm à parentibus quæſita hæc, dulciùs accipere ſoleant liberi, quàm ipſi facilè comparare, ſive quòd in quærendis rebus plerique laborem fugimus, in

par-

partis omnem voluptatem amamus; ſive quòd in iis, quæ nobis à majoribus noſtris relinquuntur, inſit etiam memoria illorum, qui tradidere: quæ illa nobis neſcio pacto cùm ſanctiora efficiat, tum certè facit multò etiam jucundiora.

BEMBUS FILIUS.

Mihi quidem, Pater, & nunc iſta cariſſima ſunt, quæ, quâ es in nos amoris exuberantiâ, à te video dici, & erunt ſemper, dum vivam, fixa animo & memoriæ meæ, cupióque ut ex iis ipſis rebus, quæ mihi à te, quæque fratri comparantur meo, longiſſimam ipſe nobiſcum percipias voluptatem. Sed ſi tibi nos umquam naturæ lege ſupervivemus, habeo alia ego, ut de me tantùm loquar (nam de fratre quamquam multa poſſent dici, malo illi integram cauſam relinquere reſpondendi tibi) habeo alia, inquam, quæ mihi ſanctiſſimam tui memoriam ſemper efficient, etiam abſque Noniano tuo: quippe qui me puerum educaveris non diligenter modò, ſed planè, quod verè mihi videor eſſe dicturus, etiam religiosè: habueris tecum in legationibus tuis, imbueris optimis moribus, omnibúſque bonis artibus, quod in te eſſet, ita ſemper inſtitueris; ut verear ne ſim prorſus ingratiſſimus ultra hæc mihi à te ſi quid umquam relictum optavero: tum ſi de iis ipſis tibi non ego ſemper majores gratias habuero, quàm ſi mihi magnificas villas conſtruxiſſes. Quare iſta quidem de cauſa, nihil eſt ſanè quod labores.

BEMBUS PATER.

Ego verò ac multùm: nam qui tibi iſta præparaverim, quæ ſunt longè potiora, meo quidem judicio, &, ut video, etiam tuo, curandum mihi eſt hæc tibi ut ne deſint: quæ cùm minora quidem ſint, valde tamen ſunt neceſſaria: quemadmodum ſi te

quis ad cœnam vocet, ferculáque afferat cùm varia, tum ſumtuoſa, vina multifariam apponat, miniſtros adhibeat, calices quærat, & vaſa vel argentea, vel aurea, niſi ſtatuerit triclinium, aut menſas in hortulo diſpoſuerit, ut tibi ſtanti cœnandum ſit, certè tu illum nihilo probes magis, quàm ſi tam multa omnino non paraviſſet. Ita mihi eveniet patri: nam quòd te rectè inſtituerim à puero, mecum habuerim ſemper, utramque linguam te docendum curarim, id eſt, ad cœnam vocaſſe te ſatis dubiam & ſumtuoſam, in qua depaſceres animum tuum, téque ipſe conviva elegans oblectares: convivæ namque ſumus omnes, dum vivimus: neque aliud eſt omnis vita noſtra, qua ſub hac mundi luce fruimur, quàm longa concœnatio, aut ut jam veriùs dicam, convictio. Quod ſi nec ſedem ullam tibi, niſi viventi diverſorium, receſſúmque gratum aliquem paravero ſtudiis & Muſis tuis, perfectò non tam in illis laudabis diligentiam meam, quàm in his etiam culpabis negligentiam; neque tam pulchra ea tibi eſſe videbuntur, quibus abundaveris, quàm fuiſſe illa, quibus carebis, neceſſaria: ita fiet, ut cùm ſemel abiero, tu me ſæpius accuſes, quàm probes.

BEMBUS FILIUS.

O mi Pater, méne tam impium umquam futurum, ut te audeam accuſare? Ego te umquam accuſem, Pater? Quid ſi non tu me ſæpe monuiſſes, & ego aliquando ſcriptum legiſſem à ſummis ac ſapientiſſimis viris, animi bona eſſe, quæ beatos homines facerent ſola ipſa per ſe ſe, quæque opis externæ non egerent, ea neque eripi poſſe cuiquam, nec ætate ſeneſcere, nec morte interire? Cetera omnia manca eſſe, labilia, momentanea: quæ quoniam fortuna & caſu regerentur, tanto eſſe magis quemque, quantùm illa contemneret, vel divitem, vel

el etiam ſapientem? Animos noſtros ex æcherea ede in hanc corporis labem profectos ea lege, ut d illam ipſam purgati aliquando reverterentur: quæ ic eſſent, deſpicere: ad illa ſe intendere, quò properarent? Me verò, quem iſta quandoque docuiſſes, niſi mihi villam reliqueris ſylvámque platanorum, utas tibi eſſe ſuccenſurum? Non eſt ita, mi Pater: ie putes.

BEMBUS PATER.

Non puto.

BEMBUS FILIUS.

Neque me tam dementem exiſtimes velim.

BEMBUS PATER.

Non exiſtimo.

BEMBUS FILIUS.

Quid ita igitur loquebare?

BEMBUS PATER.

Quia noveram mores hominum, tum etiam pertentare te prorſus volui, quàm rectè iſta ſentires. Sed omittamus hæc jam tandem, Fili, atque ad eam partem ſermonis, ex qua egreſſi ſumus, revertamur.

BEMBUS FILIUS.

Imò verò, Pater, nec revertamur: quid enim amplius nobis cum platanis illis? De iis enim loquebamur. Sed (ſi placet) ad Ætnam potiùs, de qua ſermo haberi cœptus eſt, properemus.

BEMBUS PATER.

Mihi verò perplacet, ita tamen ut ne feſtines: tibi enim ego omnes has pomeridianas horas dico. Et quoniam me impellente nimiùm jam extra Ætnæ terminos provecti ſumus, non committam ut te interpellem ſæpiùs, niſi quid erit, quod de ea ipſa te rogem.

BEMBUS FILIUS.

Tu verò, ut lubet: ego autem, ut te video velle, ſic faciam. Sanè mons ipſe ſitu, formâ, magnitudine, fertilitate, incendiis mirus, demum totâ ſui qualitate ac ſpecie longè conſpicuus, & ſibi uni par eſt. Ab aurora mare Jonium bibit, & Catanam ſuſtinet imo in pede: cum ſole deſcendit in inſulam eâ parte, quâ Tyrrhenum pelagus eſt, & quæ Æoliæ appellantur: laterorſus, in ſeptemtriones vergenti Pelorus objicitur, & Italiæ anguſtiæ ſunt: contrà reliqua inſula ſubjacet, tractúſque ii omnes, qui cum Lilybæo in Africam protenduntur. Ipſa Ætna radices ſuas ferè in orbem deducit, niſi ſicubi orientem & meridiem versùs promiſſò clivo paullisper extenditur. Cœlebs degit, & nullius montis dignata conjugium, caſtè intra ſuos terminos continetur. Circumitur non minùs quàm centum millibus paſſuum, adſcenditur ferè per viginti, quà brevior via. Imi collis, ac omnis radicum ambitus per oppida, & per vicos frequens incolitur. Baccho, Pallade, Cerere feraces terræ, armentorum omnis generis ſupra quàm credas, feraciſſimæ. Hîc amœniſſima loca circumquaque: hîc fluvii perſonantes: hîc obſtrepentes rivi: hîc gelidiſſimæ fontium perennitates: hîc prata in floribus ſemper & omnis verna dies, ut facilè quilibet puellam Proſerpinam hinc fuiſſe raptam

pu

putet: hîc arborum multijugæ ſpecies, & ad umbram creſcentium, & ad fœcunditatem: in qua etiam tantùm excellunt ceteras omnes arbores, ut mihi quidem magis huic loco convenire videantur ea, quæ de Alcinoi hortis finxit Homerus, quàm ipſi Phæaciæ, in qua certè nos, cùm è Sicilia rediremus, nihil ejuſmodi vidimus, quod nos tantopere oblectaret: ut etiam non inurbanè Angelus meus interroganti eum cuidam ex Phæacibus, qui nobis urbem omnem oſtenderat, quidnam illi videretur, ita reſponderit: Ego Phæaces debere vos quidem, inquit, Homero permultùm exiſtimo, qui vobis plura etiam tribuit, quàm ipſa natura. Referam (ſi potero) Latinè, vel certè ut potero: nam adverti propterea tum etiam diligentiùs illum ipſum Homeri locum:

Hîc nemora in cœlum latè creſcentia ſurgunt,
Punicei pomum grani, malúmque, pirúmque,
Et dulces ficus, & magnæ Palladis arbor.
Non illis borealis biems, non officit æſtas.
Torrida: ſed placidas zephyris ſpirantibus auris,
Arboribus totum ſuperat fœtura per annum,
Et pomo inſenuere recentia poma priori,
Et nova jam miti ſuperadvenit uva racemo.

Medius mons nunc variis arboribus latè ſylveſcit, & præcipuè pinis & fagis maximam in magnitudinem multitudinémque creſcentibus: quarum illæ inferiùs, hæ ſublimiores ſunt: nunc nudo latere arabiles in plagas extenditur, & ſæpe uſque ad imum deſcendit, frumentis adeò fœcundus, ut credita nonnunquam in centuplam ſegetem cultoribus ferat. Itaque prudenter, ut multa, illud etiam priſci viri, quòd nobiliſſimum templum Cereris in Ætna conſtituêre: ubi enim potiùs Dea ſegetum coleretur,

quàm

quàm ubi ſegetes optimè provenirent? Atque id quidem tantùm de ſegetibus. Verùm ab univerſa Ætnæ fertilitate, ut opinor, fabula etiam emanavit, Ariſtæum giganta eo in monte ita ſalvum eſſe atque vivere, ut neque ab Ætna prematur umquam, neque flammis cœleſtibus inuratur: quòd optimi & uberrimi eſſent fructus, qui per Ætnæ loca naſcerentur, nullo telluris vitio, nulla aëris offenſi malignitate: nam & Ariſtæos Græci quidem illo vocabant, qui viciſſent in certaminibus: quod verbum ab optimo deductum eſt credo, quia niſi optimi non vincerent: & gigantas ſcimus eſſe filios Telluris appellatos: ita, quoniam fructus univerſos tellus quaſi mater parit, cùm fructus Ætnæos eſſe optimos atque uberrimos vellent dicere, tamquam ceteros ſuperarent, fabulæ datus eſt locus non invenuſtè quidem, ſi tibi ita videtur: exſpecto enim etiam quid tu ſentias ſcire abs te.

BEMBUS PATER.

Mihi ſanè videtur: itaque redde cetera.

BEMBUS FILIUS.

Reddam, Pater, atque illa ipſa quidem quæ à principio poſtularas, & quorum cauſſa iſta omnia dicta ſunt: ventum eſt enim ad id, ut jam de ignibus loqueremur.

BEMBUS PATER.

Verebar ſanè, tu ne me longius circumduceres: quamquam quid longum mihi eſſe hac in re, qua de nunc agimus, atque hoc in otio poteſt?

BEM-

BEMBUS FILIUS.

Curabo id quidem, ne fiat, ſi potero, quantum potero diligenter.

BEMBUS PATER.

Imò hercle fiat potiùs, etiam id ſi facere ipſe, ne fiat, potes: non enim impedio: illud autem ideò dixeram, quia te putabam antequàm iſtuc acceſſiſſes, aliquamdiutiùs erraturum.

BEMBUS FILIUS.

Ego verò exiſtimabam, Pater, erraviſſe me ſic etiam nimis diù.

BEMBUS PATER.

Non eſt ita: ſed ne nunc tandem erremus, perge de ignibus, ut propoſuiſti. Verùm autem quid hæres?

BEMBUS FILIUS.

Pergam equidem, ut jubes: ſed ſcin' quam in ſalebram inciderim?

BEMBUS PATER.

Nihil profectò minùs.

BEMBUS FILIUS.

Dum tibi ad ignes feſtino, eam Ætnæ partem, quæ nobis una reſtabat de tribus (ſic enim partiri ſoleo, & qua ſine ad ignes ipſos perveniri non poteſt) penè omiſeram ſuboblitus: ita Ætnam, quaſi Chimæram, ceciderams, & tamquam ream capite mulcta-

ve-

veramus imprudentes. Sed agam nunc tutiùs, ac d utroque ſimul loquar. Superior itaque montis pars (nam jam de iis quæ infrà ſunt diximus) uſque ad ſummum cacumen nuda variam faciem oſtendit: nam alibi ſemiherboſi tractus ſunt interſurgentibus tophis, qui etiam in Pedemontana regione paſſim viſuntur: alibi per ſumma ora exundans incendium ſaxis fluentibus totas plagas occupavit: alibi arenarum campi magnam in longitudinem & latitudinem extenduntur. In ſupremo crateres duo ſunt, quorum alterum, qui quidem inferior eſt, ipſi vidimus in putei rotunditatem anguſtum, emiſſis veluti geminâ ſpondâ circumquáque ſaxis cùm exuſtis, tum diverſicoloribus: atque hunc lapidea planities ambitu anguſto continet: quò ut primùm inſcendimus ſulfureis ſtatim nebulis & non ferendo fumo, veluti è fornace, percuſſi ora, pænè retulimus gradum: mox increſcente audacia, quâ ventus perflabat, paullatim ingreſſi craterem ipſum, tetegimus manu. Effundebatur inde, tamquam ex camino, fumus, non intermiſsâ exhalatione: is tamen etiam ſciſſa per longa incendia montis cute, ventis intus furentibus, qui eo die vehementes fuerunt, multis in locis ſibi faciebat exeundi viam: interdum quoque repentè ipſis ſub pedibus exſiliens, manere nos uno in loco non permittebat. Quinetiam illud accidit, ut quem locum maximè contemplabamur, quòd erat ſaxis nuper effuſis, & adhuc ignem & ſulfur retinentibus incruſtatus, per hunc, quâ parte conceſſerat in rimam, ſubitò effluxerit igneus rivus, ac pedes ipſos inter emiſſa ex rivo ſaxa urentia proſilirent.

BEMBUS PATER.

Quid ais? peream ni me totum commoves, Fili, atque etiam perterrefacis tuâ iſtâ oratione

Qu

uid autem ſaxa illa? an quemquam veſtrûm læ-
runt?

BEMBUS FILIUS.

Neminem profectò, Pater: quin etiam eorum duo, ùm refrixiſſent, quæ manu capi poterant, Meſſa-am deportavimus ſulfuris partem ſervantia, cete-a ſubnigra.

BEMBUS PATER.

Quid enim vos tam ultra temerè procedebatis?

BEMBUS FILIUS.

Quia cùm licere illic nobis tutò conſiſtere puta-amus, tum etiam luſtrandi ſingula ſtudio, vel po-iùs aviditate ferebamur.

BEMBUS PATER.

An neſciebatis, Plinium illum majorem ita occi-iſſe, dum nimiùm diligenter, nec dicam inconſul-è, Veſeviani incendii cauſas perquireret, montém-ue perluſtraret?

BEMBUS FILIUS.

Quidni ſciremus, Pater? verùm tanta nos delec-tatio illius ſpectaculi detinebat, tanta rei novitas, intus invaſerat ſtupor, ut ſui ipſius jam nemo ſatis oſtrûm recordaretur. Sed miſſa hæc faciamus at-ue ad illam planitiem, de qua modò dixeram, evertamur: quæ quidem ita tamen perurebat ipſa, t admotæ ſolo manus, niſi extemplò retuliſſes of-enderentur. Pedes duplici calceamento, ita pro-ter adſcenſùs difficultatem comparato, tuebamur. ab eo cratere, quem dixi, mons per fundæ jactum in-

inſurgit adſcenſu difficillimo, partim ſalebris impedientibus, partim tardantibus arenis, & clivus ſtatim etiam omnibus ex partibus impendebat. Is univerſi corporis vertex ſummus eſt, & tamquam in urbem arx domina, ſic ille in montem prominatur. Ab ejus inſcenſu detinuere nos potentiſſima vis ventorum, & exhalantes fumi: itaque tibi de illo referre quidem aliud nihil poſſum, niſi tibi ea vis recenſeri quæ ab Urbano Monacho accepimus poſtea, Meſſanæ cùm eſſet. Homo ille quidem ſpectatæ fidei, atque harum rerum cupientiſſimus ſciſcitator: is enim paucos ante nos dies, per ſummam tranquillitatem, totum verticem perluſtraverat.

BEMBUS PATER.

Imò vero cupio: novi enim ego illum, atque amo, quod te non latet: quare mihi futura ſunt hæc omnia illius teſtimonio gratiora.

BEMBUS FILIUS.

Ajebat ille igitur (quando ea tibi narrari poſtulas, quibus tamen ego tam accedo ut credam, quàm omnino ſi adſpexiſſem) verticem illum eſſe ab ingenti cratere occupatum ambitu circiter quatuor ſtadiorum, eúmque non uſque in imum deſcendere eodem hiatu, ſed alvum ſibi intus paulatim adſtringere eatenus, quoad in ejus medio ad evomenda montis excrementa ſatis amplo ore foraminatur: tum eſſe in ſumma montis corona parvum tramitem, ubi pedes firmentur: ex eo ſi quis declinaverit, aut in craterem obrui, aut è monte deturbari: ſtetiſſe tamen ſe ſe ibi dum barathrum exploraret: eructaſſe tum montem magno ſtrepitu incendia caliginoſa, & urentes petras ſupra os, quantum ſagittà quis mitteret, inſurgentes: atque eum, veluti

cor-

corpus vivens, non perflaſſe ſemper, ſed emiſsâ ſemel animâ ceſſaſſe diutulè, dum reſpiraret: tum ſe copiam intuendi habuiſſe, quæ vellet: mox reſpiraſſe iterum atque iterum pari intervallo uſquequaque: interea ingemere intus cavernas auditas, intremere etiam tonitruis montem ſub pedibus, magno & formidoloſo iis, qui aderant, horrore: ex quo illud mirum videtur, quòd qui tum ſtrepitus per tranquillitatem ſentiebantur, eorum à nobis nihil auditum ſit, in tanta ferocia ventorum.

BEMBUS PATER.

Illud verò nec videatur, Fili, neque planè ipſum eſt mirum: conſtat enim, quemadmodum ſcriptores tradidere, ſimul cum ventis Ætnæ animam immutari: & quo flante, fumos tantùm aut caligines exhalet, eo ponente, modò puras, modò craſſiores flammas emittere, pro ſurgentium ventorum qualitate: aliquando etiam effundi torrentes ignium variâ exundatione, prout intra montis viſcera pinguia vel exilia incrementa ſunt; quæ cùm ita ſe habeant, illud etiam poſſe fieri, quis eſt qui neget, leniſſimâ unius venti aurâ eos ſtrepitus intra montem excitari, qui vel furente altero non queant? Non enim quàm perflet quid, ſed quàm intret in montem, quámque ſe in cavernas illius, inque viſcera inſinuet, eſt ſpectandum.

BEMBUS FILIUS.

Intra montem igitur tu, tamquam intra pectus animam, ſic accipi ab Ætna ventos putas, quibus a modò ſpirat leniter, modò vehementiùs incitur?

O BEM-

BEMBUS PATER.

Sanè quidem: niſi tamen veriora illa ſunt, quæ de Typhœo, déque Encelado Poëtarum fabuloſa diligentia concinnavit.

BEMBUS FILIUS.

Veriſſima illa quidem fabella eſt: ſed perge tu mihi, atque etiam, Pater, hujus incendii cauſas redde, ſi placet: nam ex incolis quidem inventus eſt nemo, qui ea nobis paullò veriùs explicaret.

BEMBUS PATER.

Pergam, ut libet: ſed non priùs id faciam, quàm mihi dixeris, quomodo illud ſit, quod tu veriſſimam fabellam dixiſti.

BEMBUS FILIUS.

Quia ſanè ea demum veriſſimè fabula eſt, quæ nihil habet veritatis.

BEMBUS PATER.

Pulchrè, nimirum: atque iſto modo etiam dicere hiſtoriam maximè falſam poſſum, ut ea ſit demum falſa quammaximè hiſtoria, quæ falſi habeat nihil.

BEMBUS FILIUS.

Non ſequitur iſtud, Pater: ſed nos dialecticen captioſis ſophiſtarum circulis, coronîſque ne avocemus: ſatis enim habet illic negotii. Quare agè,

mi

mi Pater, explana potiùs illa nobis quæ petimus, ea incendia unde oriantur, & orta quomodò perdurent.

BEMBUS PATER.

Tu verò poſtulas etiam ſine dialecticis philoſophari: quod quidem ipſum fieri quàm poſſit, vel alio tempore ex te ipſo cognoſces, vel cùm voles, audies de me: nunc verò agè, philoſophemur. Interea tamen paullisper hoc in ceſpite conſidamus: neque enim ullis adhuc Nonianis legibus cautum eſt, ne quis temerè quoquo in ceſpite conſidat: quemadmodum olim Romanis, ne quoquo in gradu: & ego jam deambulando deſeſſus ſum.

BEMBUS FILIUS.

Tu verò quieſce ut libet, & quamdiu libet: ego autem & ſtare adhuc poſſum libentiùs, & te ita meliùs auſcultabo.

BEMBUS PATER.

Et quidem hoc etiam licet: ſed quoniam ita vis, ut quibus de ignibus ego te antea interrogaveram: de iis tu me nunc audias diſſerentem, brevi expediam quæ ſentio: neque enim nimis multa ſunt. Tellus quidem omnis, Bembe Fili, ſicuti noſtra corpora, foraminibus canalibúſque diſtincta eſt, & tamquam venis internotata; ſive quòd omnino coïre non poteſt, quæ ſpecie quidem multùm ſibimet differat intra ſeſe; ſive quòd aut gignit ipſa ſemper aliquid, aut interimit, & immutat, neque unum idem omnis, atque ſemper manet; ſive, ut alii tradidere, & quidem principes in Philoſophia viri, quia planè

vivit ipſa, atque à mundi anima vitam trahens, ab eadem mundi anima extra intráque perluſtratur. Sed in omni tellure nuſpiam majores fiſtulæ, aut meatus ampliores ſunt, quàm iis in locis, quæ vel mari vicina ſunt, vel à mari protenus adluuntur: nam cùm exedit ſemper mare, conſumítque ſuopte contactu ſuáque naturâ omnia, tum autem ſi partem eſt nactum aliquam debiliorem, membráque non adeò robuſta telluris, erodit illa multò facillimè, pergítque in viſcera ipſa quantum poteſt: itaque cùm in aliena regna ſibi viam faciat, ventis etiam facit: ex quo fit, ut loca quæque maritima maximè terræ motibus ſubjecta ſint, parum mediterranea. Quòd ſi etiam in ſulfuris venas venti furentes inciderint, tum incendia excitantur ſanè non difficulter: quoniam & in ſulfure concipiendi permagna ignis vis ineſt, & venti etiam aliena ſuccendunt vi ſuâ. Hæc autem tu ut in Ætna accidant omnia, vide: quippe, ut modò tute dixiſti, quæ mare in radicibus habeat, quæ ſulfurea ſit, quæ cavernoſa; ſeu quòd naturâ ita fuerit ſemper ipſa, ſeu quòd à mari aliquando perforata ventos admiſerit æſtuantes, per quos idonea flammæ materies incenderetur. Habes unde incendia oriantur Ætnæ tuæ: habe nunc quomodò etiam orta perdurent: in quo quidem nolo ego te illud admirari, quod vulgus ſolet, magnum eſſe, ſcilicet, tantas flammas, tam immenſos ignes poſt hominum memoriam ſemper habuiſſe, quo alerentur: quid eſt enim magnum ipſi magiſtræ rerum omnium atque artifici naturæ? Quid arduum? Quid illa tandem non poteſt? Qui ſtellas, qui ſolem, qui cœli convexa, qui terras omnes ac maria, qui mundum denique ipſum, quo nihil eſt admirabilius, vel potiùs extra quem nihil eſt, quod admireris, ſæpe ſine admira-

tione intuemur, iiſdem nobis eſſe Ætna miraculum poteſt? Cave ſis tam imprudens, Fili, ut tu id putes: nam ſi naturam reſpicimus, nihil in Ætna eſt, quod mirum voces. Si rem conſideramus ipſam, nónne tibi etiam mira videantur cùm alia loca permulta, tum vel Aponi noſtri fontes, calidæque illæ puriſſimæ; quibus natura non tantùm ut calefacerent, dedit, quod erat tamen ab aquis alienum, ſed multum de jure quoque rerum omnium conceſſit, multum de noſtro, tum aliquid de Deorum etiam, & ſuo; ut morbis, ſcilicet, mederentur, non modò ſine ullo ægri dolore, qua de cauſa Græcè Aponus nomen invenit, ſed etiam eum voluptate? Itaque qui curantur,

Non venas reſerant (ut ait ille) *nec vulnere vulnera ſanant,*
Pocula nec triſti gramine miſta bibunt:
Amiſſum lymphis reparant impunè vigorem,
Pacatúrque ægro luxuriante dolor.

Nam morbos quidem expellere hominum planè eſt rerum uſum multarum rectè callentium, hoc autem, vel ſine dolore id efficere, vel, quod multò eſt maximum, etiam cum voluptate, Deorum mihi quidem videtur eſſe proprium, ipſiúſque principis omnium, & parentis Naturæ. Quòd ſi cum uno Aponi fonticulo & canali profunda illa comparaveris, inundationéſque omnes Ætnæ tuæ, fortaſſe non verear, ne noſter hic colliculus tuo illo monte ſit minor. Sed faciam, ut tibi pollicitus ſum, & Ætnæ incendia quomodo alantur, docebo. Quoniam igitur omnia (ut ſcis) humore atque calore concipiuntur, cùm & ſemper ardeat mons, & ſemper à mari perluſtretur, habes, jam duobus his verbis

bis quod petis: ignis enim, qui detrahit ſemper aliquid atque conſumit, gignit etiam ſemper aliquid ſibi quod conſumat, ſuo ipſius calore humectantibus undis tellurem, ſempérque igni materiam ſufficientibus, quo alatur: nam & bitumen maximè, quod ſulfuri ſimillimum eſt, fit ex terra & limo, exſudante tellure: tum & ejuſdem ferè generis alumen, quod quia ex ſalo & terra conficiatur, ita vocatur.

BEMBUS FILIUS.

Unde autem ſaxa, & pumices, Pater, & ejectamenta illa, quæ vomit? Quid illa tandem ſunt? An ſulfur tantùm, bitumen, alumen omnia?

BEMBUS PATER.

Nequaquam, Fili: ſed tanta eſt vis ignium, præſertim incluſorum, & ventis intus furentibus, ut non viſcera imbecilla modò, ſed planè nervi etiam corripiantur telluris, & ſaxa ipſa duriſſima liquefiant.

BEMBUS FILIUS.

At ea ipſa ſaxa non aliquando defeciſſe, montémque ſibi non ſubſediſſe, nónne illud eſt mirum, Pater?

BEMBUS PATER.

Neque id, Fili, quidem mirum: tellus enim ſemper fœcunda ſui eſt, ſempérque ſemet ipſa parturit: niſi tamen malis tu cum Pythagora ſentire, qui qui-
dem

Arbitrium pro teſtibus. 195. n. ib.
Area rerum, pro campo in quo geruntur. 186.
Argutum æs. 517.
Ariadnæ infortunium à quibus decantatum. n. ad verſ. 21.
Aridiora apta oleis. 264.
Armare Jovem Cyclopes dicti. 40.
Ars pro iis quæ fiunt in Ætna. 197.
Artes verum profeſſæ, Philoſophia. 255.
Aſcaules quis. n. ad verſ. 295.
Aſt, autem. f. 6.
Aſtra pro Diis. 51, 59.
Athenæ Cecropiæ. 578.
Atra arena. 359.
Atri ignes. 484.
Attonitæ nubes. 59.
Audit nobile carmen. 74.
Audit quà ſpiritus imperat. 216.
Audire pro parere ad verſ. 215.
Averſus dies, à Thyeſtea cœna. 20.
Avertit pro *avertit ſe*. 150.
Auferre pro facere ne ſpectetur. f. 2. n ib. Sic Græci dicunt κρύπτειν τι, *occultare* pro *obſcurare*. Vide *Ariſtidem* Tom. 3. p. 286. verſu antepenultimo, Ed. Steph. *Canteri*.
Auræ conceptæ & digeſtæ. 100.
Aurea ſæcula. 9.
Aurea ſaxa quæ 542. n. ib.
Axes biſſeni. 231.
Axis Helices, polus Borealis. n. ad vſ. 240.

B.

Bacchi pes. 13. & n.
Bacchus fluens pede ſuo. 13.
Bella Deorum. 86.
Bootes. 241.
Boreas & Notus, unus ſub terra. 169.
Brachia ſilvarum. 363.

Arte virûm flammiſque cavâ fornace liqueſcit,
Seu ferrum: quamquam hoc maternæ viſcera rupis
In duras aluere vires, cùm ferbuit olim
Vulcani domitum manibus, terráque fatiſcit.

Et quidem propterea illum ego plumbi & ferri exempla poſuiſſe crediderim, ut alteri ea compararet quæ igne faciliùs corripiuntur & fluunt, ut ſulfurea tellus omnis, & eæ telluris partes, quæ tenuiores ſunt: alteri autem cùm ſaxa omnia, tum ea quæ flammæ reſiſtunt magis, & ſunt ſuapte natura duriora.

BEMBUS PATER.

Mihi hæc quidem certè non diſplicent ipſa per ſe: atque etiam delectavit me nonnihil Poëtæ ingenium, qui tam aptè deſcripſerit fluentem & ardentem tellurem: ſed tamen tu, Fili, nimiùm perparcè reſpondes ad illa quæ peto: non modò enim hoc ita ſimpliciter cupio, ea incendia quomodò fluant ſcire abs te: ſed etiam, ubi deſcenderint, quam faciem capiant: tum ſi perdurant eadem ſemper, an aliquando immutantur, audire.

BEMBUS FILIUS.

Geram tibi morem, Pater, & ea quæ poſtulas, ut potero, explicabo. Pleno jam partu maturior eſt omnis foetus, quicumque in Ætnæ matris utero coaleſcit, niſi parientis expellitur & ejectatur quacumque priùs rimam invenerit, aut viam ſibi paraverit vi ſuâ: ſæpe tamen exit ex eo cratere quem ipſi vidimus, numquam ex ſuperiore, quòd vel eò inſcendere gravis materia non queat, vel, quia inferiùs alia ſpiramenta ſunt, non ſit opus. Deſpumant

igitur

igitur flammis urgentibus ignei rivi pigro fluxu totas delambentes plagas: ii paullatim recedente calore priorem ſibi naturam repoſcentes, in lapidem indureſcunt fragilem ſanè flammis enervantibus, & ſi contrectes, putrem. Stat ea confluvies, veluti glacies, concreta, uſquedum alteri deſcendant rivi: ii námque non ſuprà fluunt, ſed inter montis arenoſam cutem & priora concreta fluentia inſinuantes ſe ſe, curſum ſibi medium quærunt: ſic, quæ priùs induruerant, quia friabilia ſunt, ut dixi, novis incendiis cedentia crepant, & in partes disjecta proſiliunt, quacúmque unda deurgens interfluit: deinde conglaciantem eam altera ſubit illuvies, atque ipſa tantumdem facit: tum altera item, & altera: non enim continuato fluxu mons, ſed per intermiſſos ſpiritus, ut ſuprà commemoravimus, eructatur. Itaque noviſſimis ſemper vincentibus, multiplicatóque in immenſum incendio; ex igneis fluminibus fracti lapides altiſſimo congeſtu magnam montis partem occuparunt: atque ii, quo recentiùs fluxere, eo & nigriores ſunt, & firmiores; ætate & palleſcunt, & reſolvuntur: inde ego eſſe arenarum plagas omneis, quæ circa cacumen viſuntur, exiſtimo. Materies omnis aridiſſima eſt, atque ideò minùs multò, quàm vivi lapides, ponderoſa: ſcabra adeò, ut brevi morâ, tamquam à lima, conſcendentium calcei exedantur.

BEMBUS PATER.

Atque ego ſanè in eo mallem Empedoclem imitari, qui adſcenſurus amyclis æreis utebatur. Sed ſequere.

BEMBUS FILIUS.

Ea infra parvum craterem circumverſùs totum montem complexa eſt, & cumulum eum, in quo major crater eſt, ſuſtinet: demittitur inde alicubi per intervalla imum in montem obliquis fluxibus, quáque Catina jacet, uſque in mare, lata ſæpe, quâ viſus patet, horrendum ſanè ſpectaculum, modò alveis hiantibus, modò impendentibus ripis. Inter maxima profluvia longè memorabile illud eſt, quod paullò ante noſtram ætatem uſque intra Catinam decurrens, non parvam urbis partem incendio depopulavit: neque ſanè deſcenſus is minùs, quàm per ducenta ſtadia conficitur. Quinetiam portum eum, de quo ait Virgilius,

Portus ab acceſſu ventorum immotus & ingens
Ipſe, ſed horrificis juxta tonat Ætna ruinis,

ita implevere fluenta Ætnæa, ut jam erraſſe Virgilium putes, quòd portum ibi eſſe ingentem dixerit, qui pænè nullus ſit.

BEMBUS PATER.

Iſtud, nimirùm, eſt quod à principio dixeras, cedere illis volentibus, atque eorum contrahi ardoribus ipſum mare.

BEMBUS FILIUS.

Eſt ita quidem, ut dicis: ſed ut ad propoſitum revertamur, reptare per eas crepidines, quas dixi, duobus millibus paſſuum neceſſe eſt quemvis craterem viſuros: reliquum iter in equis conficitur.

Repta-

Reptationis ejus labor haud facilè credas, quàm durus eſt, quámque indigens virentis genu: quippe, quia degravante viatore temerè ingeſti lapides concedunt, & in adſcenſu maximè arduo, ni probè poſueris pedem, dimoto uno, tota congeries devolvitur, & in te ipſum ruit: adde quòd, etiam ſi in plano cecideris, lædunt ſcabritie ſuâ: & manus crebro contactu, niſi contexeris, atteruntur. Magna fortaſſe videbuntur, Pater, audienti tibi: magna enim ſunt, ut mihi quidem videri ſolent, verùm nuſquam adeò, ac nobis inſpectantibus fuerunt: nam Ætna quanta eſt, nemo quidem ſcit, qui non videt. E ſummo vertice contemplari totam inſulam licet: termini ejus longè eſſe multò minùs videntur, quàm ſunt. Brutia ora ita tibi ſub oculis jacet, ut eò poſſe trajicere pænè quidem jactu lapidis putes. Serenâ tempeſtate Neapolitani etiam tractus proſpiciuntur. Nivibus per hyemem ferè totus mons canet: cacumen neque per æſtatem viduatur.

BEMBUS PATER.

Quid, quòd hyemare tantùm eas & Plinius, & Strabo meminere?

BEMBUS FILIUS.

At experientia ita te docet, uſuſque ipſe auctor, quod quidem veniâ illorum dixerim, longè certior. Quare illud, mi Pater, etiam atque etiam vide nequid te moveat, ſi aliqua ex parte hujus noſtri de Ætna ſermonis cum vetuſtis ſcriptoribus diſſentimus: nihil enim impedit fuiſſe tum ea omnia, quæ ipſi olim tradiderunt, quorum permanſerint

rint plurima in noſtram diem : quædam ſe immutaverint, aliqua etiam allata ſint nova : nam, ut cetera omittam, quod cineroſa partim eſſe ſumma cacumina dixerunt, ejus rei nunc veſtigium nullum apparet: cinis enim, qui queat conſpici, toto monte nullus eſt : neque id tamen omnibus annis fuit : nam multorum teſtimonio accepimus, qui viderunt, annis abhinc quadraginta tantos ex Ætna cineres evolaſſe, ut per totam eam inſulæ partem, quæ ad Pelorum jacet, omnem oleam abſtulerint : eos etiam in Italiam ventis ferentibus latos. Sed ut ad nives illas redeamus, addebat idem Urbanus, Calendis Juniis adſcendente ſe, largiter abundéque ninxiſſe : tum iterum, qui dies ſeptimus fuerit poſt eum diem, dum ipſe Randatii moraretur, eo die in univerſam montanam plagam, nives ferè in pedis altitudinem deſcendiſſe ; in quo ipſo licet Pindarum ſuſpicere, ſcitè cognomento uſum, qui Ætnam nivium nutricem appellarit. Quo latere ſubeſt Catina, mediâ ferè inter ipſam & cacumen regione, puriſſimus & perennis fons erumpit Dorico vocabulo Crana ab incolis appellatus. Ceterùm toto monte ſupra radices nullæ aquæ ſunt, niſi quæ vel ex nivibus emanant : cujus quidem rei etiam Theocritum teſtem habemus, in quo dum Galateæ Cyclops enumerat divitias ſuas, hæc etiam interſerit :

Eſt glacialis aquæ rivus mihi, quem ſylvoſa
Nectareum in potum nivibus fluit Ætna ſolutis.

aut ſi quæ intra fagorum truncos pluviis deſcendentibus relinquuntur. Atqui res & locus me monuerunt, ut quod ibi vidimus pulcherrimum naturæ opus & mirati fuimus maximè, non præterirem.

Al-

Altiſſima in ſpecula, quà ſylvâ deficiente liberior proſpectus in inſulam, & Tyrrhenum mare eſt, herbidus campus leni decumbit clivo: hunc pini proceræ pari diſtantes intervallo ducta corona circumſepiunt: in medio fagus denſiſſima quadrifido robore ſe attollens, celſior quàm ceteræ, veluti regina ipſa conſurgit: ea non ſtatim diſcriminatur, ſed à tellure per ſpatium cubitale uno trunco contenta eſt: inde ſe in ramos conſimiles æqualibus intervallis diſpartitur: internè uſque ad imas radices arbor deficiens undis pluvialibus urnam ex ſe ſe facit: illæ montano purgante aëre, ac umbris ſolem arcentibus, & fontanis gelidiores ſunt, & putealibus puriores. Ambigeres ibi tu quidem, Pater, ſi quid eorum tibi laudandum eſſet, quidnam potiſſimum laudares, an proſpectum ejus loci, an locum, tum an arborem, an undas: ita ſcitè in alteris decorandis, quaſi quidem id agerent, ut quid magis pulchrum eſſet, ambigeretur, & Hamadryas, & Nais convenerunt: in honeſtandis verò alteris admirabile quidem eſt, quantum gratiæ venuſtatíſque ſibi invicem afferant Jupiter Genio, & Genius Jovi: quo fit, ut in utriſque multum Venus etiam permiſta ſentiatur.

BEMBUS PATER.

O pulchras naturæ delitias, vel etiam Deorum, ut Poëtis placet, ſi qui ſunt, qui eum montem colant!

BEMBUS FILIUS.

Sunt, Pater, ut ajunt, atque incolunt illo ipſo quidem in loco.

BEM-

BEMBUS PATER.

Mirabar, ſi hæc temerè dicerentur provenire, præſertim à Siculis, quos quidem conſtat, propter ſermonis impunitatem & licentiam, etiam trilingues vocatos. Sed quis inhabitat Deus?

BEMBUS FILIUS.

Fauni eſſe fontem illum dicunt.

BEMBUS PATER.

Fabellam te video inchoare: ſed quoniam in Faunum incidimus, ſequere: detineri enim me ab illo facilè patior, cum quo te ſcio libenter etiam carminibus ludere interdum ſolere. Iſtud autem quî ſciunt? An ita conjectantur?

BEMBUS FILIUS.

Videre ſe inquiunt Paſtores ipſum Deum, paſſim errantem per ſylvas & paſcua, tum etiam ſedentem ſub illis arboribus coronatum pinu, & tacentem ſæpiùs, interdum tamen etiam fiſtulâ ſolantem amores. Sed continebo potiùs me hîc, Pater: levia enim hæc ſunt, & mihi loqui tecum, niſi reverenter, non licet: quamquam ſi pergerem, faceres tu quidem hac in re, quod facere etiam reges in cœnis ſolent, qui quidem inter apros & pavones, quibus abundant quotidie, interdum tamen & allium poſcunt & betas. Neque ſanè animus noſter vacare ſemper rebus ſeverioribus poteſt: neque ſi vacet, tamen ex illis tam plenam capit voluptatem, quàm ſi ea ipſa remitteret interdum, & mox non longo in-

tervallo intermiſſa revocaret. Ita tu nunc gravia a Philoſophiæ ſtudia, quibus quidem certè id om- e tempus ſoles, quod tibi per rempublicam licet, npertire, meliùs etiam fabellis hiſce levioribus con- ienda remitteres. Et quidem licet maximè vel in Joniano fabulari.

BEMBUS PATER.

Sanè quidem licet, dum illud tamen ſemper te- eatur, ut cerato remige Sirenas, quod ajunt. Et rofectò Poëta elle ſapientiſſimus numquam Ulyſſi onceſſiſſet, quem prudentiſſimum ſemper facit, ut irenum cantus audiret; niſi liceret etiam gravi- us ac ſapientibus viris, quorum tamen in numero me on pono, minùs ſeriis adeſſe interdum rebus, & uſus captare non adeò ſeveros; modò ne remiges udiant, hoc eſt, ne ſenſus pateant voluptatibus, quibus & demulcentur ipſi ſemper, &, niſi ratione occluſi ſint, ſæpe etiam facillimè capiuntur. Quod tibi eſſe faciendum in vita maximè ſemper cenſeo, Bembe Fili: nam niſi te ita informaris, ut volupta- tum illecebris animum impervium geras, non poſ- ſum dicere, quàm multæ tibi occurrent ſpecies ea- rum, quæ te non adoleſcentem modò, ut es nunc, demulcere poſſint & delinire, ac jam etiam debel- lare & devincere, ſed planè etiam virum. Itaque illis aut magnanimiter imperandum eſt, quod fece- runt viri omnes magni, & boni, & ii, quos pro- pterea Deos etiam appellaverunt: vel omnino tur- piter deſerviendum: in quo quidem tu, ſi me au- dies, non committes, ut rejectâ continentiâ atque ipſo amore virtutis, ex illorum ſis grege, de quibus præclarè Horatius:

Nos numerus ſumus, & fruges conſumere nati,
Sponſi Penelopes, nebulones, Alcinoique
In cute curanda plus æquo operata juventus,
Quîs pulchrum fuit in medios dormire dies, &
Ad ſtrepitum citharæ ceſſatum ducere curam.

Sed quoniam inclinata jam eſt dies, procedamus in atrium: nugæ autem paſtorales iſtæ tuæ, ſub umbris ſunt potiùs & inter arbores, quàm intra penates, recenſendæ. Quæ cùm dixiſſet, & jam in atrium perveniſſemus, ego finem loquendi feci, ille cogitabundus in bibliothecam perrexit.

F I N I S.

I N-

INDEX

Verborum, loquutionum & rerum, cùm contextûs *Severi*, tum Notarum. Numeri verſus ſignificant, n. Notas, f. Fragmentum.

A.

ABlativi abſoluti recti à præpoſitionibus ſubauditis. n. ad verſ. 19. 56.
Abſolvere arcu. 346.
Abſtrahere auras. 283.
Acervus, uniuerſitas rerum parum diſtinctè nota. n. 247.
Acervo condita. 247.
Acervus Mercurialis. n. ad 104.
Acervus ex imparibus ſaxis. 104.
Acheloi unde dicti varii fluvii. n. ad 112.
Achillis tumulus. 588.
Aciem ſervans. 408.
Acres flammæ. 390.
Acta rima. 461.
Adcretus lapis. 435.
Adgeno. 444.
Aditus vaſti. 181.
Admittere auras. 286.
Admittere oculos cœlo. 85.
Adoperta cavernis. 125.
Adſtrictæ fauces. 558.
Adſtrictus ſpiritus. 322.
Æacus, index Inferorum. 81.
Ædes magnificæ. 565.
Ænaria inſula. 428.
Æſtus ſeneſcit. 278.
Æſtuare pondere montis. 71, 72.
Ætas exacta ſacris artibus. f. 9.
Ætna unde dictus. n. ad verſ. 1.
Ætna cui giganti impoſitus. 70. n. 16.

C.

Cadmi fabula ex Phœnicia Lingua explicata. n. ad verſ. 20.
Cadere iræ. f. 24. de victima. n. ib.
Caducæ urbes. 171.
Caligat, caliginem creat. 312.
Callent manus rure. 260.
Canales fœminini generis. 127, 149.
Candens robur. 500.
Candentes lapides. 450.
Candidus ales, pro cygno. 88.
Canere de fornice, qui cantu reſonat. 296.
Canes Stygiæ. 78. n ib.
Canities ſparſa cruore. f. 17.
Canoræ ſilvæ. 583.
Capere, decipere. n. ad verſ. 29.
Captum cœlum. n ad 226.
Caput patriæ, 13.
Caput attollere cœlo. 226.
Carmen irriguum quid. 295. n. ib.
Carmen pro argumento carminis. 4.
Caſtra movere, de igne. 609.
Catilina. f. 7.
Cavæ valles. 488.
Cavata latebris. 96.
Caula pro caverna. 151, 386.
Cauſa docenda non eſt, dum ſtet opus cauſæ. 115.
Cauſæ occultæ. 177.
Cererem jactare. 10.
Cerni æſtu. 491. n. ib.
Certamina juvenum Colchi. 17. n. ib.
Certamina pro cauſis certaminis, vel præmio. n. adv. 17.
Ceſſare ſub pondere. 130.
Ceſſante ſolo, pro hiante. 175.
Ceſſat, quieſcit. 165.
Ceſſare à jure venti dicuntur. 383.
Ceſſit noſſe, contigit ſcire. 16.

Ce-

Cethegi pœna f. 6.
Chaos, ſubterraneus hiatus. 138. n. ib.
Circumſtupet, quieſcit circumquaque. 334.
Civis decus. f. 10. n. ib.
Coacervata moles. 50.
Cœli curſus prædicere. 244.
Cœtus pro ſenatu, aut populi conventu. f. 8.
Coëunt ignes. 495.
Colchis trux, Medea. 592.
Cometes triſtis. 240.
Concordia vires addit. 281.
Concredere. 157.
Concurſus fragoris, rerum magno fragore concurrentium. 360.
Condita acerva rerum. 247.
Condita flumina. 131, 132.
Conferta in ſolidum. 130. *in pondus*. 156.
Conflugium ventorum. n. ad 169.
Confluvia. 119.
Confluvio reſoluti æſtus. 326.
Congerere novos ignes. 92.
Congeries operis. 206.
Conjugia Deorum. 87.
Conjurant animæ. 358.
Conſurgere aliis principiis. 306.
Contenta vis animæ. 150.
Contrahere fontem. 121.
Convitium in ædificio quid. n. ad verſ. 302.
Corporis illius Ætna eſt. 391.
Corrogare auras. 370.
Corrigere artus. 181.
Cortina theatri. 295. n. ib.
Corymbus quid. n. ad 16.
Corymbis vacuata terra. 106.
Creber, denſus. n. ad 389.
Cremo pro *cremor*. 302.
Cretæ exuſtæ robora. 512.
Crimen antiquum, mythico tempore commiſſum. 23.
Crimen Athenarum Erigone. 582. n. ib.

Cubilia ſpatioſa de cuniculis ferarum. 139. deque fodinis. n. ib.
Cura divina. 193.
Cura omnis in vero. 91.
Currentia flumina latis rivis. 122.
Currunt ſidera. 232.
Curſus inopinati 126.
Curvus æſtus. 94. n. ib.
Curvæ undæ. 94.
Cuſtodia flammæ. 397.
Cuſtodia operum. 192.
Cyclopum fornaces. 37.
Cynthus mons Deli inſulæ. n. ad verſ. 5.

D.

Danaë. 89.
Defectus raptis. 614.
Defeſſus senectâ. 624.
Defieri hiatu. 95.
Defuſus vultus de nube. 334.
Dejectus votis. ſ. 7.
Deligere pro *dejicere.* n. ad verſ. 290.
Dens in ſemina ſparſus. 20.
Denſa pro *crebris.* 59.
Denſa nox. 137.
Denſare corpora. 291.
Denſus ſpiritus. 152.
Denſum, ſubaud. ſolum. 26. & n.
Denunciare imbres. 235.
Deripere in præceps. 124. n. ib. 346.
Deſedit ultima. 103.
Deſectus campus. 267.
Detrudere mundo. 43.
Dextri venire, quo ſenſu Dii dicantur. 4. vide not.
Digeſta miracula. 247.
Digniſſima humus platanis. 262.
Dignoſcere terram. 250.
Dilapſus in putres arenas. 423.

Dis **Pluto.** n. ad 77.
Ditis, in nominativo caſu. 640.
Ditem regni pudet. 204.
Diſponere certâ ſede. 248.
Diſponere ſingula cauſis. 507.
Diſcriminis tenuis cauſa. 188. n. ib.
Diſcurrere penitus. 392.
Divina voluptas. 249.
Dodone Jovi non Apollini ſacra. n. ad verſ. 6.
Domare terram ferro. 271.
Domitum æs pro liquefacto. 518.
Domita arva. 10. vid. n.
Dubius terræ & maris. 596.
Duces oculi. 190.
Dura tellus, melior pecori. 263.

E.

Edere limâ dicuntur aquæ. n. ad 112.
Edita flumina. 126.
Efflare lapides. 450.
Effumat moles. 497.
Effuſi in humum. 224.
Eligere, pro elicere. n. ad verſ. 290.
Eliſus ſpiritus. 558.
Emergere ſe. 118.
Emugire longas voces. 294.
Enceladus Ætnâ obrutus. 70.
Epopis hiſtoria ex *Æſchylo.* n. ad 585.
Erigone. 583. n. ib.
Errantes venæ. 98.
Eructare de Ætna. 27. & n.
Eruere mendacia veteris famæ. 568.
Eſſe, pro contingere. 504. n. ib.
Eteoclis & *Polynicis* ſacra. 574.
Europe. 88.
Eurotas. 576.
Examina arenæ ex Ætna prorumpentia. 467.
Examina ventorum. 371.

Exanimare folles. 561.
Excocto robore pumex. 422.
Exedere ſolidum. 113. n. ibid.
Exigere ultra, pro præter modum extendere. 181.
Experiri glebas uſu. 261.
Explicare flammas. 261. & n.
Exſpectata incendia. 211.
Exſtincti Hectore, pro cum Hectore. 587.
Exſtructa ruinis. 373.
Exſudare pretium. 543.
Extremæ artes, ſellulariæ. 23. n. ib.
Extremum mare Oceanus, & quodvis mare. 94.
Exuere famam, ei non credere. 368.
Exuere robur. 404. n. ib.
Exuſta arena. 198.

F.

Faber mirandus, 197.
Fabriles operæ. 559.
Facies, pro forma. 110. & n. ib.
Facies altera vatum. 36.
Facies antiqua mundi. 173.
Fæx aſpera, pro pumice. 473. n. ib.
Fallacia rerum. 75.
Fallacia vatum. 29.
Fallere, pro latere. 275. n. ib.
Fauces patulæ. 72.
Fauces tumidæ Ætnæ. 30.
Felices condere, in condendo. 572.
Ferre pro auferre. 383. n. ib.
Fertilis ab. 554.
Feſſus de Ætna. 468. n. ib.
Feſtinare arva. 259.
Fidelis terra ſilvis. 263. & n. ib.
Fides manifeſta ſui. 176.
Fides occulta, pro fide quæ habetur rei cujus occulta eſt cauſa. 144.
Fidem dat ignis. 629. n. ib.

Fidem

idem noſſe rebus. 225.
ide tenaci ſeptus. 409.
lagrantes moles. 199.
lebile victis Pergamon. 586.
lectere caput. 289.
lectere habenas. 344.
lumen crebrum. 389.
lumen mite. 481.
lumina parva ferunt auras. 313.
luvii terra abſorpti. 123. n. ib. iterum erumpentes. 126. n. ib.
luvii ſubitò ſurgentes è terra, 132.
Fœdera noxæ. f. 5.
Fœnilia ſurgunt. 267.
Fons Pierius. 7.
Fons ſub Ætna. 393. n. ib.
Foramina minuta, pori. 282.
Fornaces Ætnæ. 1.
Fontes penitus erumpentes. 117.
Fortis quid propriè, & unde. n. ad verſ. 2,
Fortes in verbera. 38.
Fortes cauſæ, vehementes. 2. & n.
Fricæ, quæ ſaxa. 529.
Frigida deſidia, de monte. 376.
Fruges animi. 273.
ſi Fuerit ut trajecerit. 504.
Fulminare ignes. 343.
Furvus ignis. 509.
Fuſca ruina. 201. n. ib.
Fuſile robur. 533.

G.

Geminant ſonitum venti. n. ad 57.
Gigantes quinam in hiſtoria fabulari. n. ad 42.
Gigantes novi. 203.
Glebas uſu experiri. 260.
Gratia ruris, pro amœnitate. 15.
Gurges Trinacrius. 70.

Exanimare ſolles. 561.
Excocto robore pumex. 422.
Exedere ſolidum. 113. n. ibid.
Exigere ultra, pro præter modum extendere. 181.
Experiri glebas uſu. 261.
Explicāre flammas. 261. & n.
Exſpectata incendia. 211.
Exſtincti Hectore, pro cum Hectore. 587.
Exſtructa ruīnis. 373.
Exſudare pretium. 543.
Extremæ artes, ſellulariæ. 23. n. ib.
Extremum mare Oceanus, & quodvis mare. 94.
Exuere famam, ei non credere. 368.
Exuere robur. 404. n. ib.
Exuſta arena. 198.

F.

Faber mirandus, 197.
Fabriles operæ. 559.
Facies, pro forma. 110. & n. ib.
Facies altera vatum. 36.
Facies antiqua mundi. 173.
Fæx aſpera, pro pumice. 473. n. ib.
Fallacia rerum. 75.
Fallacia vatum. 29.
Fallere, pro latere. 275. n. ib.
Fauces patulæ. 72.
Fauces tumidæ Ætnæ. 30.
Felices condere, in condendo. 572.
Ferre pro auferre. 383. n. ib.
Fertilis ab. 554.
Feſſus de Ætna. 468. n. ib.
Feſtinare arva. 259.
Fidelis terra ſilvis. 263. & n. ib.
Fides manifeſta ſui. 176.
Fides occulta, pro fide quæ habetur rei cujus occulta eſt cauſa. 144.
Fidem dat ignis. 629. n. ib.

idem noſſe rebus. 225.
ide tenaci ſeptus. 409.
lagrantes moles. 199.
lebile victis Pergamon. 586.
lectere caput. 289.
lectere habenas. 344.
lumen crebrum. 389.
lumen mite. 481.
lumina parva ferunt auras. 313.
luvii terra abſorpti. 123. n. ib. iterum erumpentes. 126. n. ib.
luvii ſubitò ſurgentes è terra. 133.
Fœdera noxæ. f. 5.
Fœnilia ſurgunt. 267.
Fons Pierius. 7.
Fons ſub Ætna. 393. n. ib.
Foramina minuta, pori. 282.
Fornaces Ætnæ. 1.
Fontes penitus erumpentes. 117.
Fortis quid propriè, & unde. n. ad verſ. 2.
Fortes in verbera. 38.
Fortes cauſæ, vehementes. 2. & n.
Fricæ, quæ ſaxa. 529.
Frigida deſidia, de monte. 376.
Fruges animi. 273.
ſi Fuerit ut trajecerit. 504.
Fulminare ignes. 343.
Furvus ignis. 509.
Fuſca ruina. 201. n. ib.
Fuſile robur. 533.

G.

Geminant ſonitum venti. n. ad 57.
Gigantes quinam in hiſtoria fabulari. n. ad 42.
Gigantes novi. 203.
Glebas uſu experiri. 260.
Gratia ruris, pro amœnitate. 15.
Gurges Trinacrius. 70.

H.

Hærentia oculis. 135.
Hannibal ferus. f. 24.
Hauſtis tutior. 407.
Hectoris ultor, Paris. 589.
Herbæ malæ. 11. vid. n.
Hiatus inanes. 118.
Helices axis. 240.
Honor plantarum, folia, flores. 354.
Hoſpitium fluviorum. 128.
Hoſtis Ætnæ ignis. 469. n. ib.
Humor adſpirat, & verberat. 34.
Hydraulica inſtrumenta in Theatris. 292.
Hyems obrepit Autumno. 239.
Hypallage conſtructionis. n. ad 55.

I.

Jactari pro *jactare.* 23. & n.
Icta luctu lingua. f. 10.
Ictus oculorum. 348. n. ib.
Ictu tangi, hoc eſt, percuti. 322.
Jejuni ignes. 453.
Ignes ſpirare dicuntur irati. n. ad verſ. 72. Vide & *Virgilium* Georg. III, 85.
Ignis ex contritione ramorum excitatus. 362. *& ſeq.*
Ignes rupti fornacibus. 1.
Ignis Vulcani. 30, 31.
Ignotas curas moliri. 24.
Imber pretioſus. 89.
Immenſus orbis. 93.
Imago Ciceronis, vultus. f. 3.
Imago falſa, pro forma. 87.
Imperium transferre. 45.
Imperium fremens in Ætna. 3.
Impius pro minimè religioſo. 42, 51. & n. ib.
Impius hoſtis. 65.
Imponere urbem *igni.* n. ad verſ. 18.
Improſpectus hiat. 340.
Incendit opus artificem. 187.
Incendere an ſit celebriorem reddere. n. ad 187.

Incomperta via. 140.
Incondita ſidera. 233.
Increpare ignes, pro fulmina mittere. 62, 63.
Increpat ſtantibus undis. 490.
Incurſare clamore. 56.
Incurſare corpora. 352.
Indomitæ igni rupes. 184.
Induere ſibi amnem, de terra quæ amnem excipit. 487.
Infectæ aquæ. 393.
Infeſtæ Divis acies. 65.
Infeſtus Ætnæ vertex. 285.
Ingenium pro indole. 74.
Ingenium velox igni. 214.
Innoxius rapti. 356.
Inſolitum, ire per inſolitum. 8.
Inſtigare ventos. 561.
Inſuperabile ab igni nihil. 535.
Inter cineres, poſt mortem. 77.
Intera vaſa. n. ad 209.
Interire, pro ire inter. 451. n. ib.
Interſerere alieno ævo. 572.
Invocationes Deorum, apud Poëtas quales. n. ad verſ. 5.
Involvere ſibi vires. 323.
Inviolata membra pro integris. f. 25.
Iphigenia Parrhaſii. n. ad 593.
Ipſi pro *ipſius.* 218.
Irrigui ignes. 28. & n.
Irritare flammas. 391.
Jubar aureus de ſole. 332.
Jubet aura. 336.
Jugurtha triumphatus. f. 23.
Jupiter cæruleus. 331.
Jupiter metuit è cœlo. 54.
Jovis bella cum Saturno, & gigantibus geſta. n. ad 49.
Jovis metamorphoſes. 88. *& ſeq.*
Jovis regnum cœlum. 254.
Jugera peſſum intercepta. 136.
Jura pro judiciis. n. ad 82.
Jura Æaci. 82. n. ib.

Jura

Jura ſignorum. 234.
Jurata manus. f. 5.
Jus eſt, pro fas eſt. 33.
Ixionis orbis. 82.

L.

Labor immenſus ſed fertilis. 221.
Languere in ignes. 427.
Lapis molaris in Ætna monte. 395. *& ſeq.* n. ib.
Lapides liquefacti ex Ætna erumpentes quales. n. ad v. 201.
Latiæ Linguæ facundia conticuit. f. 11.
Latebræ demiſſæ. 140.
Laxata in vias tenues terra. 108.
Leda. 88.
Leges imponere. 45.
Lentities plumbi. 540.
Lentum bitumen, viſcoſum. 511. n. ib.
Leucogæi colles. n. ad 429.
Liber ignis. 145.
Liber. 68. cur rediiſſe dicatur in cœlum. n. ib.
Liberrimus Ætna. 339.
Libertas carminibus debita. 90.
Licentia famæ. 73.
Ligna trita ignem emittunt. 362. n. ib.
Lima perennis. 112. n. ib.
Lintea tendere & *rapere.* 243.
Lubrica fata, mutabilia. f. 19.
Lucifer, & *Heſperus.* 241.
Luctamen imum. 374.
Ludibria triumphi. f. 23. n. ib.
Luere facinus. f. 20. n. ib.
Lumen rectum. 160. n. ib.
Luna nubila imbres denunciat. 235.
Luſtratio per flammam. n. ad 350.

M.

Machina religata æterno vinclo. 229.
Madentes flammæ. 520.
Manacus circulus. n. ad verſ. 232.
Manes nigri. 76.
Manifeſta oculis. 394.

Manilius & *Severus* varia habent communia. n. ad vſ. 295.
Mars ſævus, pro acriter pugnante. 61. n. ib.
Martis ſtella pugnax. 242.
Mater triſti funere natorum. 19.
Medea Timomachi. n. ad 591.
Mella ex foliis pendentia. 13, 14.
Mendacia puppis perjuræ. 21.
Mendacia veteris famæ. 568.
Mendax fundus. n. ad 263.
Mendicare opes parvas. 370.
Mendoſa fama, pro mendace. 73.
Mendum pro mendacio. n. ad 73.
Mens carminis, pro argumento & fine carminis. 28.
Merces maxima rerum. 273.
Mercurii, pro acervis. n. ad 104.
Mergere profundo. 180.
Meſſis flammea. 495.
Militat ignis. 217.
Minæ cœleſtes. 278.
Miniſtræ operum manus. f. 17.
Minerva victrix. 579.
Minos. 81.
Minoïs deſerta vacuo littore. 21.
Miracula quæcumque jacent mundo. 246.
Mirantur carmina. 639.
Modus ſolis. 230.
Molaris quomodo liquefieri poſſit. 546. *& ſeqq.*
Moliri iter. 111.
Mollire cavare molliendo. 112. n. ib.
Momen pro eo quod movet. 212. & n. ib.
Momina. 304.
Mortales flammæ. 437.
Motus perennis. 214.
Movent Euri. 460.
Mundi diviſio. 101. n. ib.
Mundus pro cœlo. 43. n. ib. 55, 67, 69.
Murmur ſub terra. 462. n. ib.
Mutum cernere aliquid. 275. n. ib.
Myronis vacca. 534. n. ib.

Naſci,

N.

Naſci, pro adnaſci. n. ad 110.
Nebulæ non largo humore. 310.
Nefas animo pellere. 368.
Negatio omiſſa aliquando repetenda. n. ad 247.
Nimbus arenæ. 198. n. ib.
Nitidum cœlum. 606.
Nota pro argumento. 447.
Nota vini, *nota melior*, &c. n. ad verſ. 522.
Notæ pro proprietatibus. 248. n. ib. 522, & 530. & n. ib.
Notus & *Boreas* ſub terra unus. 169.
Noxa pro ſcelere. n. ad f. 5.
Nubes ſummo Ætnæ imminens. 333. *& ſeqq.*
Numerus ſacer in bellum. 577. n. ib.
Numeroſa verbera. 38.
Numina, parentes. 638.

O.

Obeſa cavamine. 434. n. ib.
Obſcurus libellus. 534.
Obnoxius Ætnæ vertex. 285.
Occaſus fluviorum. 123.
Occaſus metuere. 228.
Occultum naturæ. 274.
Occurrere oculis. 178.
Oceanus dictus ὀρίζων. 94.
Odoratæ aræ. 355.
Ogygiæ Thebæ 570. n. ib.
Olympus. 49.
Operata ruinis flamma. 381.
Operoſa rupes. 465.
Operoſa templa divitiis. 565.
Opes aquæ. 293.
Opus, de eo quod fit intra Ætnæ viſcera. 25, 158, 168, 183, 206, 218, 255, 275, 456, 596.
Opus feſtinantis Vulcani. 32.
Operis facies. 525.
Ora penè ſpirantia. f. 1. n. ib.
Orbes intorti de ſerpente. 47.
Orbita Lunæ. 230. n. ib.

Organi deſcriptio à *Juliano*. n. ad verſ. 295.
Orion. 241.
Oſſa. 49.
Oſtrum purpureum de ſole. 332.
Ovans pro læto. f. 19.

P.

Pallene peninſula. n. ad 42.
Pallas pendens olivâ. 14.
Pallere ſubito ſono. 277.
Pallentia regna Ditis. 77.
Paſcere corpus. 224.
Patent miracula. 179.
Pater pro Jove. 57.
Patricium nefas. f. 6.
Pax multo fœdere. 280.
Pecudum more videre. 223.
Pelios. 49.
Pendere in ſe ſe. 107. & n. ad 106.
Penitus & *extra* oppoſita. n. ad 317.
Perbibere Euros. 320.
Perdere opus. 255.
Peregrinæ cauſæ, pro externis. 357.
Perennes flammæ. 24, 25.
Pergamon impoſitum igni. 18.
Pergamos & *Pergamon*. n. ad verſ. 18.
Perit ver æſtate. 238.
Perſes Aemathius. f. 21.
Pertabeſcere ſummo igne. 472.
Perurgere ſacra. 226. n. ib.
Peſtis, de igne Ætnæo. 448.
Philippus pro *Pſeudophilippo*. f. 22.
Philomela. 583.
Philoſophiæ contemtus turpis. 255. *& ſeqq.*
Phlegra quid diceretur. n. ad 42.
Phœbe rubet. 236.
Phœnices navigationis inventores. n. ad 243.
Phlegræa caſtra. 42. n. ib.
Phrykes ſaxa. 529.
Pignus pro argumento veri. 40, 134, 459.

Pignus

Pignus certum, pro argumento. 516.
Pigra, quieſcens. 334.
Pietas laudata. 629.
Pius ignis. 601.
Pii fratres Amphinomus & Anapias dicti. n. ad verſ. 642.
Piorum campus dictus locus in quo ſepulti erant fratres Siculi. n. ad verſ. 642.
Pithaulæ qui. n. ad verſ. 295.
Platani, quanto in pretio fuerint apud Veteres. n. ad vſ. 262.
Poëtæ id facere dicuntur, quod deſcribunt. n. ad 21.
Poëtæ neceſſariò fingunt. n. ad 74.
Poëtarum inconſtantia. n. ad verſ. 203.
Poëtæ, quot mendaciorum auctores. 75. *&* *ſeqq*. n. ad 79.
Potentia Divûm, pro eorum copiis. 60.
Præceps agitur. 66.
Præcipiti ſono delata. 290.
Præmittere vela. 581.
Præpes pro præcipiti. n. ad 326.
Profundum Ætnæ ſolum. 341.
Præteritorum 3. perſ. pluralis num. brevis. n. ad f. 9, 24.
Premi, pro laborare. 256.
Pretio ſe redimunt labores. 257.
Princeps vox è militia deſumta. 217.
Principia pro elementis. 228.
Prior cura, pro potiore. 250.
Procne. 584.
Pronus Auſter. 362.
Profundum ignotum. 141. n. ib.
Prohibere frugibus malas herbas. 11.
Properare in nova vota. 7, 8.
Proruere ingenti ſonitu. 308.
Proturbari procul repelli ex alto. 63. n. ib.
Publica vox, Ciceronis vox. 15.
Pumex levis. 479.
Purgare omnia dicitur ignitus fluvius. 485.
Putris arena. 206, 423.
Python quare dictus Apollo. n. ad verſ. 6.
Python nomen Delphorum. 6. & n.
Pyritæ lapides. n. ad 402.

Qua-

Q.

Quærere ferro. 402.
Quaſſare fundamenta. 170.
Quatere fulmen, de Cyclopibus id fingentibus. 39.
Quod pro *quoad.* 437. n. ib.

R.

Rabies venti. 170.
Rapinâ opes tutari. 611.
Raptæ undique undæ. 120.
Raptus Cicero. f. 3.
Rauci æſtus Ætnæ. 3.
Redditur decus, tribuitur honor. 63. n. ib.
Redimere ſe pretio. 257.
Redire animo dicitur id cujus recordamur. f. 4, 7.
Referre curſus de fluviis iterum è terra erumpentibus. 126.
Regens pro *duce.* 577.
Regerere ignes. 435.
Removere caligine. 55.
Repoſcere cauſam. 187.
Rigidæ canales. 149. n. ib.
Reſes, otioſus. 162, 457.
Reſpicere Deos. f. 20.
Reſpondet lapis. 402.
Reſpondent præmia curis. 222.
Reſtare ſub pondere. 375.
Rigari dicuntur quæcumque quovis liquore ſparguntur. n. ad verſ. 28.
Rimoſa totis cavis. 104.
Ritus pro *conſuetudine.* f. 14. n. ib.
Rorantes arte capilli. 591.
Rotare orbem Ixionis dicuntur Poëtæ. 82. n. ib.
Ruere quid propriè. n. ad 31.
Ruinæ devictæ. 64. n. ib.
Rumpitur fragor. 200.
Rumpere fulmina, ea emittere. 361. n. ib.
Ruſtica vita omnium antiquiſſima. n. ad verſ. 15.

S.

Sacer, pro *venerando.* n. ad f. 17.
Sacer ignis. 554.

Sacræ artes quæ. f. 9.
Sacræ manus. f. 17.
Sacræ meſſes. 12.
Sacra gemina ex uno vapore. 574.
Sacra perurgere. 226.
Sacri fremitus Ætnæ. 275, 276.
Sacris rebus cedere. 463.
Sæcula pergent. 229.
Sævus hiatus. 170.
Sævus Jupiter. 605. n. ib.
Sanguis terræ. 99.
Saturare horrea, implere. 266.
Saturni ſtella tenax. 242. n. ib.
Saxa ſine nomine. 396.
Saxa invitata carmine. 573.
Scenæ par fallacia. 75.
Scrutari rimas. 269.
Secreti omnes, tempore Saturni. 15. & n.
Securus Rex, Saturnus. 9.
Seductum cœlum. 34. n. ib.
Semen argenti. 270. n. ib.
ſine Semine terra. 419. n. ib.
Semina ignis. n. ad 419.
Semina naturæ, pro elementis. 536.
Semina rerum pro earum cauſis. 340. n. ib.
Semita fontium. 128.
Septem duces. 575. n. ib.
Serpentes pro cuſtodibus in fabulis quare. n. ad verſ. 47.
Siccus æther. 331.
Siciliæ ſolum quale. n. ad 290.
Sidera pro omnibus Diis. 34. & n.
Signum commune. 515.
Silva pro materies. 384, 445.
Sinuare veſtigia de ſerpente. 47. n. ib.
Sinus inanes ſub terra. 116, 136.
Sinus de unda. 492. n. ib.
Sinus Ætnæ exhauſti. 366.
Sirius index. 245.
Sirius vigil. 599.

Sol pallet. 236. n. ib.
Solidum, ſubaudito corpus. 95, 113.
Solido vicina corpora. 538.
Sollicitare incendia. 458.
Sollicitare pœnâ. 80.
Sollicitare ſiti. 81.
Solliciti rei. f. 12.
Solvunt ſe vires. 162.
Sorbere gramina. 353.
Sordida cura. 32.
Sordida egeſtas. 369.
Sparta Lycurgi. 576.
Species pro ratione veriſimili. 347.
Species major Ætnæ inanis. 185.
Spectacula miranda. 155.
Spectari carminibus. 578.
Speculari Numina Divûm. 84.
Spiramenta libera ſub terra. 134.
Spiritus Ætnæ. 469.
Spiritus incendii. 564.
Spiritus liber intra terram. 110. n. ib.
Spiſſæ rupes. 182.
Spiſſa terra. 154.
Spiſſus ſuccus. 389.
Squameus ſerpens. 47.
Stat metus utrimque, in pugna. 62.
Stare opus cauſæ. 115. n. ib.
Stipatus denſo robore. 411.
Strepunt incendia. 623.
Strongyle. 433. n. ib.
Stupet profundum, pro quieſcit. 341. n. ib.
Stygiæ undæ. 78.
Sua natura pro propria, non miſta, non aliena. 46. n. ib.
Sua roſtra. f. 2. n. ib.
Subcernens ſinus. 493. n. ib. & ad verſ. 491.
Subremigare undam. 297. n. ib.
Subſequi, id eſt, *perſequi.* 221.
Subtiles curæ. 143.
Subverti igne. 541.

Succoſa, hoc eſt, *humida ulmis grata*. 264.
Succoſior materies. 531.
Suffocare ventos. 319.
Sulfuris humor calidus. 388.
Summæ caulæ, pro iis quæ ſunt in ſumma ſuperficie. 157.
Supertegere exſtincta. 429.
Syphax dirus. f. 22.

T.

Tabellæ Grajæ. 590.
Tantalus. 80. n. ib.
Tantùm profundi. 165.
Tartara cœlo vertere. 204.
Tartara mundi. 278. n. ib.
Tela vorant ſilvas. 486.
Tempora anni. 237.
Tener pro molli. 376. n. ib.
Tereus. 585.
Tergo ferri. 289.
Terit quod ſuperius eſt inferiora. 49.
Terra *animans*. 98. n. ib.
Terra ante omnia hominibus cognoſcenda. 250. *& ſeq.*
Terra in medio Oceano agitata, ſecundùm nonnullos Veterum. n. ad verſ. 94.
Terræ motus unde. 152.
Terra concava. 136. *& ſeqq.*
Terram plenam eſſe poris. 95. *& ſeq.*
Terra ſibi falſi conſcia. 84.
Tetra per proxima fata. 567. n. ib.
Thaletis ſtudium Aſtronomiæ irriſum. n. ad 255.
Theſeus. 580.
Thyeſtæ fabula unde nata. n. ad verſ. 20.
Tityos. 79. in ſeptem jugera ſtratus. ib. & n.
Togæ vox. f. 15.
Tonare ore magno. 57. n. ib.
Tormenta pro quibuſvis machinationibus. 551.
Torquere æſtus. 3.
Torquere Ætnam. 196.
Torquere caligine. 607.
Torquere terram flamma. 271.

Torqueri in parvis. 255.
Torrentes auræ. 291.
Torrentes terrâ erumpentes. 118. n. ib.
Torrere pro uri. 387.
Tractare laborem artificum. 35.
Tradux materia. 567. n. ib.
Tranſire opus. 255.
Transfugere oculorum ictus. 348.
Trementes folles. 560.
Tremor ignis ſubterranei prænuncius. n. ad 609.
Tremor terræ. 152.
Trepidans cauſa. 516.
Trepidare ſolo. 17.
Triton canorus. 292. n. ib.
Trojæ cineres. 586.
Tropæo devicta acies. 470.
Truncæ ruinæ. 466.
Tudes, mallei. 559.
Tument dolia muſto. 266.
Turba Deorum. 61.
Turbam minari. 460.
Turbare in faucibus. 167.
Turpe per parentheſin inſertum. 258.
Tutela & ſalus reis. f. 12.

V.

Vacat ſpecus. 161.
Vapores de ignibus. 113. unde dicti. n. ib.
Vaſa vertere. 209.
Vaſtus clamor. 56.
Vena aurea. 270.
Vena molaris. 532.
Venæ in terra. 98, 153. n. ib. 175, 283, 324.
Ventus ferè circa fluvios. 311, 313. n. ib.
Ventos effundere. 310.
Venti diſcordes. 58.
Venti pugnantes in Ætnæ cavernis. 317.
Ventis quam variè afficiatur Ætna. n. ad 169.
Ventorum cauſæ. 300. *& ſeqq.*
Ventos trahere undique. 175.

Ventilare ſacros ignes. 350.
Venturæ fruges. 11. vid. n.
Venus emergens è mari, Apellis tabula. n. ad 591.
Verax omen. 173.
Vernacula materia. 386.
Vertere profundum. 269.
Via rivis conſtat. 129.
Viæ maris. 244
Vices ſignorum. 234.
Videre carmine. 76.
Vigil ſtella. 599
Vimen, cribrum. n. ad 389.
Vincent oculi, hoc eſt, probabunt. 545.
Vindex ſenatûs. f. 14.
Vires trahere foraminibus. 563.
Virtus vivax & animoſa lapidis. 416.
Vivaces ignes. 41.
Ulli pro *ullius*. 207.
Ultima, antiquiſſima. 17.
Unda ignis. 604.
Volvere incendia. 1.
Vomit igneus totâ Ætnâ. 327.
Vorago fluvios abſorbens. 123.
Uſu pro *uſui*. 555.
Utrimſecus. 503.
Vulcanus quid Phœniciè ſonet. 31.
Vulcani inſula. 438. n. ib.
Vultus, externa ſpecies. 522.

X.

Xanthos, urbs Lyciæ Apollini ſacra. verſ. 5. ubi vide not.

Z.

Zethus & *Amphion*. 571.

INDEX

Auctorum in Notis ad SEVERUM illuſtratorum.

Æſchyli locus de Epope emendatus. n. ad vſ. 585.
Apuleius Libro de Mundo illuſtratus. n. ad vſ. 193.

Feſtus emendatus & illuſtratus. n. ad vſ. 362.

Homerus emendatus Iliad. Σ, 472. n. ad vſ. 32.
Horatius illuſtratus. Lib. III. Od. 1, 30. n. ad vſ. 263.
Hyginus fab. 274. illuſtratus. ad vſ. 21.

Juvenalis Sat. VI, 449. n. ad vſ. 83.

Lucretius, Lib. VI. explicatus. n. ad vſ. 193.
Lucretius, Lib. VI. emendatus. n. ad vſ. 362.

Manilius, Lib. III. vſ. 45. illuſtratus. n. ad vſ. 295.
Martialis illuſtratus Ep. Lib. III. Ep. 66. n. ad ſ. 13.

Plautus Trinum. Act. III. S. II, 49. explicatus. n. ad vſ. 187.
Propertius Lib. I. El. VI, 27. illuſtratus. ad vſ. 11.

Seneca (M.) Suaſor. VII. n. ad ſ. 11.
Seneca (L.) Quæſt. Nat. Lib. II. cap. 6. n. ad vſ. 293.
Seneca (L.) N. Q. Lib. V. cap. 14. illuſtratus. n. ad vſ. 114.
Servius ad Georg. I, 9. caſtigatus. n. ad vſ. 112.

Ste-

Stephanus in Pallene. n. ad 42. emendatus, & illuſtratus.
Suëtonius in Auguſto, Cap. 87. illuſtratus. n. ad vſ. 113.
Suëtonius Auguſto, Cap. 71. explicatus. n. ad vſ. 187.

Theophraſtus in libro de lapidibus emendatus. n. ad 455.

Varro apud *Nonium* explicatus. n. ad vſ. 187. item de R. R. Lib. III. cap. 2. *ibid.*
Valerius Flaccus Lib. V, 145. illuſtratus. n. ad vſ. 139.
Virgilius illuſtratus
Æneïd. III, 6, 8. n. ad vſ. 19.
Æneid. VIII, 302. ad vſ. 4.
Æneid. XII, 397. ad vſ. 258.
Virgilii Culex illuſtratus. ad vſ. 5.
Vitruvius Lib. IX. illuſtratus. n. ad 232.

FINIS.